UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00674346 2

PURCHASED FOR THE

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

FROM THE

CANADA COUNCIL SPECIAL GRANT

FOR

CATALAN LANGUAGE & LITERATURE
1968

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/elterciarifrance00avin

Joan Avinyó, prebere

El terciari francescá

Beat Ramón Llull

Doctor Arcangélic y Mártre de Crist

EL TERCIARI FRANCESCÁ

BEAT RAMÓN LLULL

BEAT RAMÓN LLULL

DOCTOR ARCANGÉLIC Y MÁRTRE DE CRIST

EL TERCIARI FRANCESCÁ

BEAT RAMÓN LLULL

DOCTOR ARCANGÉLIC
Y MARTRE DE CRIST

SA VIDA Y LA HISTORIA CONTEMPORANEA

PER

MOSSEN JOAN AVINYÓ, *PBRE.*

AB CENSURA ECLESIÁSTICA

IGUALADA
ESTABLIMENT TIPOGRÁFICH DE NICOLAU PONCELL
1912

B
765
L84A87

SECRETARÍA DE CÁMBRA Y GOVERN
DEL BISBAT DE VICH

NIHIL OBSTAT

RAYMUNDUS MARTÍ, *Lectoralis*

Vici, 14 Novembris 1911

IMPRIMATUR

JOSEPHUS, *Episcopus Vicensis*

Ilmi. Dni. mei Episcopi decreto
JOSEPHUS DACHS, *a Secretis*

LIBRARY
MAY 20 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

TAULA

	Planes
PORTADA	1
CENSURA	2
TAULA	3
DEDICATORIA	7
«GLORIA MAJORUM POSTERIS LUMEN»	9
PROLEC	11
INTRODUCCIÓ	17
I.—*La época*	31
II.—*La familia Llull*	47
III.—*Educació social y fesonomía moral d'en Ramón Llull*	57
IV.—*Conversió*	69
V.—*Arrepentiment y propósit*	81
VI.—*Ses pelegrinacions y conferencia ab Sant Ramón de Penyafort*	91
VII.—*En Llull penitent (1265-1273)*	101
VIII.—*Divina ilustració*	111
IX.—*El solitari de Randa escriu sos primers llibres.—Primera aprobació del sistema científic luliá (1273-1275)*	121
X.—*Fundació del monestir de Miramar, y sa historia*	131
XI.—*Concepció filosófica luliana*	141
XII.—*Exposició de la «Ars Magna», o sia el sistema científic luliá*	151
XIII.—*El llibre de la Contemplació*	163
XIV.—*En Llull ascéta y místic*	171
XV.—*Sa estada a Roma y visita a l'Emperador*	183
XVI.—*La odisseya d'en Llull*	197
XVII.—*Una plana de la historia*	213

XVIII.—*En Llull descubreix l'América* . . 229
XIX.—*Sa influencia social* 239
XX.—*El llibre «Blanquerna»* 251
XXI.—*En Llull ensenya sa Art a Montpeller y a París* 265
XXII.—*El llibre «Félix o de les maravelles del mon»* 275
XXIII.—*Malaltía corporal y defalliment esperitual d'en Llull* 283
XXIV.—*Missió a Tunis* 293
XXV.—*El mestre Ramón Llull conreuador de les ciencies naturals* 303
XXVI.—*Les heretjíes comunistes y les ordres mendicantes* 317
XXVII.—*En Llull pren l'hábit de terciari francescá a la ciutat d'Assís* 329
XXVIII.—*Felip «l'Hermós» y el papa Bonifaci VIII* 339
XXIX.—*El plany d'en Ramón y causes perque no reexí la seva obra* ... . , ... 351
XXX.—*Son carácter, temperament, idiossincracia : En Llull personifica la rassa catalana* 361
XXXI.—*El mestre Llull a la Sorbona de París* 371
XXXII.—*Son viatje a l'Orient* 379
XXXIII.—*Sa déria científica-religiosa al comensar el sigle XIV* 387
XXXIV.—*El mestre Llull primer defensor de la Immaculada* 395
XXXV.—*Discussió a París del mestre Llull ab el sobtil Scot* 405
XXXVI.—*Viatje apostólic a Bugia presó y naufragi* 413
XXXVII.—*A Pisa y a Génova predica la creuada a la Terra Santa* 425
XXXVIII.—*Solemne aprobació de la Doctrina Luliana pels doctors y canciller de la Universitat de París* 435
XXXIX.—*Jueus y mahometans* 443

XL.—*Averroes y sa doctrina* 457
XLI.—*Significació del mestre Llull dins la Escolástica* 467
XLII.—*Influencia del averroisme en les escoles católiques* 481
XLIII.—*Campanya anti-averroista* 489
XLIV.—*El mestre Ramón Llull, héroe de la creuada anti-averroista* 497
XLV.—*El mestre Ramón Llull en el Concili de Viena* 505
XLVI.—*Ultims viatjes del doctor Arcangélic* ... 519
XLVII.—*Martiri del Beat Ramón Llull* 529
XLVIII.—*Immemorialitat del culte sagrat y públic que's dona al Beat Ramón Llull* 539
BIBLIOGRAFÍA 589
CATALEC DE LES OBRES DEL BEAT RAMÓN LLULL 594
APÉNDIX 635

A ma estimada Catalunya
Patria del Beat Ramón
Llull y del

Autor

GLORIA MAJORUM POSTERIS LUMEN

(SALUSTIUS)

En el *Certámen de Ciencies Eclesiástiques* promogut per la Redacció de la ja desapareguda *Revista Luliana,* y celebrat a Barcelona'l dia 9 de Juny de 1907, fou premiada la present VIDA DEL BEAT RAMÓN LLULL, y publicada després en el *Bolletí de la Societat Arqueológica Luliana,* en els nombres corresponents desde'l Setembre de 1906 al Setembre de 1907 inclusius, els quals a causa d'un fort retrás que portava dita Revista, no vegeren la llum pública fins l'any 1909.

Al reimprimirla avuy de bellnou y donarla en forma de llibre pera sa major difusió, envio les mes corals y espressives gracies a la benemérita Societat Mallorquina, que tan falaguera acullida li doná en les planes de son *Bolletí,* fent constar ensemps, que ha sigut retocada y corretgida vistes les deficiencies que'm mostrá aquella *primera edició.*

PRÓLEC

Ni en el métode, ni en la exposició, ni en el modo d'assimilarnos els sistemes filosofics estrangers, ens dexá sombra d'originalitat la centuria passada.

Falsejat el caracter catalá y confós nostre cabal científic dins la pobresa y desmanegament del estat espanyol; rompuda la tradició de casa nostra, passém casi tot el sigle XIX vegetant en males traduccions y en desacreditats restos de antigues escoles.

El positivisme portá la desorganisació fins l'anarquía intelectual, arrivant frec a frec de esborrar de la memoria els estudis seriosos dels nostres avant-passats. Per sort l' eclectissisme d'en Balmes reanima les inteligencies, desterra esclussivismes, abat intolerancies pernicioses y soterra doctrines heterodoxes.

Mes per entremitj de les tenebres qu'espesses s'esteníen per tot el mon civilisat, havent perdut la inteligencia humana sa orientació en el trángul borrascós de la impietat, s'alsa la potenta veu del Papa de la Escolástica publicant la hermosa encíclica *Aeterni Patris,* hont senyalá el camí dreturer de la filosofía cristiana. Allí'ns mani-

festa el gran Lleó XIII, ab son criteri sempre ample y tolerant, aquella tradició escolástica, no encarnada en un sol home, sino en l'extens moviment de les escoles católiques.

El sigle XIX es també per la Nació Catalana, sigle de desvetllament: els desordres polítics y 'ls desenganys socials portaren la reacció en el sentiment atrofiat del nostre poble. Aquest reviscolament va crexent cada dia, els ideals de progrés y avensament arrelan cada colp mes fort en la pensa de la gentada, y la sava de generacions noves va donant vida a totes les branques de les manifestacions humanes: d'aquí que la Filosofía encarnada en la inteligencia de Catalunya, haja sigut desenterrada y valentment exposada dins d'aquest general Renaxement. Mossén Salvador Bové, qui ab ardidesa ha portat a cap la restauració de la *Filosofía nacional catalana,* ens diu en el primer nombre de la «Revista Luliana», «que atenentnos al consell de la Sagrada Escriptura: *attendite ad petram unde excissi estis,* debém cercar en la Escolástica, nostra escola propia, puig entremitj de Sant Agustí, Sant Tomás, Alexandre de Hales, Sant Bonaventura, Escotus, Suarez, etz., etz. hi ha també el Beat Ramón Llull, honra de nostra terra y gloria de la Iglesia católica. Al renovar doncs l'*Escolasticisme luliá,* respondrém ensemps a la crida del Papa y a la veu de la Patria, restaurant axís la filosofía de la terra sens dexar de fomentar la tradició cristiana.»

Des del tristement célebre inquisidor general Aymeric, s'han combatut ab tota classe d'armes, no sols les doctrines, sino també la persona del

Martre de Bugia; mes sempre la escola tradicional del lulisme ha parat els colps, defensant llur Mestre y ses ensenyanses.

No obstant, el sigle XVIII, apatic per temperament a les especulacions racionals, li agradá decidir sens examinar; y per axó el P. Feijoó, considerat la encarnació de tots els conexements de la época dins l'estat espanyol, com ho era en Voltaire a Fransa y potser millor diría a Europa, tingué la despreocupació de despreciar al Beat Ramón Llull sens haverlo llegit, solidificant y escampant ab son prestigi el descredit del doctor Arcangelic. Prou lluytaren impugnant y rebatent magistralment les lleugeres afirmacions del frare benedictí, inteligencies de gran potencia com les dels PP. Tronchon, Torreblanca, Pasqual y Fornés, mes aquéll des de son pedestal els despreciá y ab pose d'orgullós pedagoc declará de cap valor científic la doctrina luliana.

Les sentencies del P. Feijoó arrivaren a esser definicions d'un oracle, y aquesta opinió rastrera y gens fonamentada s'es trasmesa fins als nostres dies; mes avuy, gracies a Deu, la reacció luliana comensada a últims del sigle passat, torna les coses á son lloc, y encara que no tots sian parcials o apologistes del Beat, no obstant tothom está conforme en estudiarlo séria y detingudament avans de parlar de la nostra mes preuada gloria científica catalana el Beat Ramón Llull.

Sentintse una verdadera necessitat dintre aquest desvetllament de les doctrines lulianes, d'una historia complerta de la vida del home que personifica'l nostre pensament filosofic, he

cregut faría obra meritoria escribintla, ajudant axís, no sols la restauració de nostre cabal científic, sino també la reconstrucció de la Nacionalitat catalana.

No es que'n manquin de vides del Beat Ramón Llull, puig segons els Bolandistas es dels Sants que se'n han escrites mes, pero una vida segons les exigencies sociológiques actuals no s'ha fet encara. Procuraré, doncs, adaptar mon trevall al gust modern, posantlo ensemps al nivell que li correspon en la present resurrecció luliana.

En general, domina encara la creencia de que'l Sant deu viure abstret, fora del mon y de la realitat, es dir sens tocar de peus a terra: opinió fomentada y avivada per una pietat indiscreta y poc práctica, puig que mentres ens presenta el Sant com model de virtuts a qui debém imitar, ens l'axeca entre nuvols de gloria que'ns el fan inassequible. Recordemnos que la santedat, que les virtuts totes en llur grau mes heroic, no son pas abstraccions quan están encarnades en un home, y aquest no es tampoc independent de sa época, de sa patria, de sa rassa, de sa familia, de la educació que ha rebuda, multitut de circunstancies especials y extrínseques, que modifican el prestigi del *gran home,* sens que per axó ne valga menys sa propia llibertat. A n'el Sant doncs, se l'ha de veure pensant, parlant y obrant dintre'l cercle del temps que'l vegé naxer y morir.

No hi ha dupte que quan se considera sens prejudicis, la personalitat del Beat Ramón Llull ens aturdeix, perque en ell s'hi acumula el amor

de Sant Francesc, el zel de Sant Pau y la sabiduría de Salomó. Es el nostre doctor Arcangelic un ser excepcional que passa pels alambins de la vida, baix els aspectes de *penitent* y *asceta*, de *sabi* y *controversista*, d'*apóstol* y *missioner*, de *víctima* y *mártre*, com ens diu un fervorós lulista.

Per mes que visqué en plena edat mitja, sembla tallat per patró de la generació present: no cova la santedat en celdes monacals, ni fuig del mon per endinsarse a soledats amagades; puig a la llum y entre'l batibull dels afers polítics y socials se descapdella son procés psicologic y místic: ses pelegrinacions, trevalls, persecucions y constant moviment s'adaptan perfectament a la agitació y nirviositat de l'ánima moderna; es un infadigable propagandista de la doctrina cristiana y un agitador incansable que mena'ls homes vers l'amor a Deu; y a mes de sacrificarse heróicament fins al martiri, se troba en el cas de satisfer als mes exigents intelectuals d'última hora, qui demanan per llur utopic *Super-home*, un cervell com el de Spinoza y un cor com el del Místic de la Umbria. En el nostre mestre y doctor podem veurehi, doncs, realisada la visió, ja que les dues grans potencies racionals l'enlayran fins al meteix trono de Deu, portat en ales de la sabiesa y del amor.

Axís es que de mon trevall, no voldría pas que'n resultés un retrat del Beat Ramón Llull sens color ni vida, encara que fos una perfecta representació d'aquella gran figura; sino que pretenc enquadrar dintre una atmósfera colorida, moguda, inquietanta, la persona del Arcan-

gelic viu y alternant ab les gents de son temps dintre'l conjunt d'apassionaments y lluites, entre les consuetuts cavalleresques y de fastuós aparato, ab les passions de llurs temperaments arrebatats, enfocat tot per la organisació política y social de la edat mitjana.

Si he conseguit mon propósit la crítica séria y imparcial ho dirá.

INTRODUCCIÓ

Ningú mes que'l monjo cisterienc reverent P. Antoni Ramón Pasqual ha profondisat ab tanta acuitat y amor la famosa enciclopedia del Beat Ramón Llull. Sols ell, assadollat de la doctrina de son Mestre, pogué axecarli un monument digne de sa fama universalment regoneguda. Es veritat que molts d'altres convensuts lulistes esgrimiren poderoses armes pera sincerar y reivindicar al mes gran polígraf catalá, mes cap d'ells escrigué les «Vindiciæ Lullianæ», obra en quatre tomos *in folio* que avuy es l'admiració dels homes de ciencia. No hi ha dupte que'l fervorós devot y aprofitat dexeble abat de la Real, conquerí legalment un nom, sols comentant y defensant la prodigiosa obra del Martre de Bugia. Les obres d'aquell valent lulista son abundosa mina de tresors, y a n'elles han d'acudir tots els qui ab profit vulgan ocuparse de la nostra mes llegítima gloria nacional catalana: el Beat Ramón Llull.

Axís doncs, una vida complerta y acabada del doctor Arcangelic, solsament el P. Pasqual la podía compondre; y quexantse de que alguns la escrigueren sens explicar el fonament racio-

nal que autorisés llur narració, al empendre ell aquella tasca, ens fa avinent que l'apoyará en els propis llibres del Beat, qui n'escrigué continuament desde'l 1272 fins al 1315 en qual any sofrí 'l martiri; lo qual suposa tenirne un intens y exacte conexement pera que sia garantía de saberne destriar la certesa histórica, puig com fa notar un autor, encara que'ls llibres del Beat Ramón Llull sian eminentment autobiográfics, no obstant la forma novelesca en que están escrits molts d'ells, dificulta precisar el valor de les narracions que hi introduí; mes la pregona erudició luliana del P. Pasqual es criteri de certesa en aqueix punt.

Dels diferents passos historics descrits o apuntats en aquells, se'n serveix el diligentíssim P. Pasqual pera assegurar la veritat de la vida del Beat, qu'escrigué un autor anónim y coetani, qual narració no passa mes enllá del any 1311 en que comensa'l Concili de Viena, y es quan Llull esperonat per una colla d'amics els hi comptá 'ls fets mes principals de sa vida, escribint mes tart un dels oyents aquella historia.

El P. Custurer diu que vegé aquesta vida del Beat, en el col-legi de Nostra Senyora de la Sapiencia de Mallorca, qual manuscrit es antiquíssim y un xic maltractat pel temps. Y en el meteix lloc el consultá el P. Pasqual, qui dona noticia de dos manuscrits: l'un de carácters corresponents al sigle xv en llengua catalana o llemosina com avans se'n deya, el qual encara no ha vist la llum pública; y l'altre en llengua llatina, qu'es el que avuy se coneix, publicat, un xic reduit per esser en un tros deteriorat, pel dit P. Custurer

en ses «Disertaciones históricas del Beato Raimundo Lulio», impreses a Mallorca l'any 1700, y després pels Bolandistas en el tomo V dels Sants del mes de Juny, dia 30; pero tot sencer, s'imprimí en el primer tomo de les obres del Beat Llull de la celebrada edició de Maguncia, any 1721.

Y creu el P. Pasqual que primerament s'escrigué aquella vida del Beat Ramón Llull en llengua vulgar, (qual manuscrit també está esquexat en part), perque es d'estil senzill y connatural a n'aquells temps, mentres que la traducció llatina está escrita ab un xic d'afectació, encara que'l llenguatje es baix y ordinari, trobantshi axís meteix alguns comentaris no sempre del tot acertats.

D'aquest autor anónim y coetani han pres els fonaments mediata o immediatament, tots els qui han escrita la vida del doctor Arcangelic segons se traslllueix del llur coteig.

La primera vida que del Beat s'imprimí, fou la que'n Carles Bovillo, célebre autor francés, escrigué l'any 1511 y publicá la imprempta Ascenciana de París, l'any 1514. Prengué aquell les primeres especies d'un amic espanyol y d'antigues memories, segons ell assegura.

El noble mallorquí Nicolau de Pax, un dels primers catedrátics teólecs d'Alcalá de Henares, feu imprimir en dita ciutat y en 1519, un llibre rotulat: «Anima rationalis» del Beat Ramón Llull, publicant en ell un elogi del doctor Arcangelic, fundantse segons diu en antigues memories.

En Joan Bonlabii doná a llum a Valencia y en 1521 el Blanquerna del nostre Beat, estam-

pant al principi d'aquell una carta hont s'hi compta la vida del mestre Llull.

En 1565 s'imprimí a Barcelona un tractat titulat: «Artificium, sive Ars brevis D. Raimundi Lullii ad absolvendam omnium Artium encyclopediam», juntament ab un resúm de la vida del dit mestre Ramón Llull, escrita per Lluis Joan Vileta, canonge penitencier d'aquella Seu.

En 1605 s'imprimí a Mallorca y en la imprempta de Gabriel Guasp, la «Canción á la milagrosa conversión, vida y muerte del egregio doctor Ramón Lull», escrita per Nicolau de Mellinas, doctor en lleys.

A l'any següent, de 1606, també a Mallorca y de la metexa imprempta, sortí a llum una vida del Beat Ramón Llull, escrita pel doctor Joan Segui, canonge penitencier d'aquella iglesia Catedral, qui la feu a insinuació del rey d'Espanya Felip II, viatjant abdós per Portugal; y afirma el cononge Segui en el capítol VII, que vegé un compendi de la vida que'l meteix Beat escrigué a precs del rey de Fransa Felip *el Bell.*

També en Gaspar Escolano inclogué una vida del Beat en sa Historia de Valencia, impresa en aquesta ciutat l'any 1610; en el tomo I, llib. 3.

L'Antoni Daça escrigué una vida del Beat en una adició al llibre IV de la 4 p. de les Cróniques de Sant Francesc impreses a Valladolid l'any 1611.

En el principi del llibre intitulat: «Generalis et admirabilis methodus ad omnes scientias facilius, et citius addiscendas, in qua eximii et piissimi Doctoris Raymundi Lullii Ars brevis, ex-

plicatus etz.» imprés a Tarassona l'any 1613, també en Pere Sanchez de Lizaraço hi estampá una vida del doctor Martre de Bugia.

Altre se'n troba en el tomo I de la obra de Andreu Libavio, «Selectorum Alchimiæ» de la edició de Francfort, any 1619.

En Lluc Waddigno en sos Anals de la ordre de Sant Francesc, tomo III any 1315, esplica la vida del Beat Llull, y afirma que a mes del anónim-coetani, vegé un compendi de la vida que'l meteix Beat havía escrita y dedicada al rey Jaume II de Mallorca.

En 1625 y a París, el monjo celesti Benet Gonom, reimprimí entre les vides dels Pares de Occident, la que havía escrita Carles Bovillo.

Altre vida del Beat Ramón Llull se deu a Artur de Munster, qui la estampá en son Martirologi francescá y al dia 7 de les Kalendes de Abril; edició de París de 1638.

En Bonaventura Armengual en son Archielogi de la vida, doctrina y martiri d'en Ramón Llull, imprés a Mallorca juntament ab la Art general última, any 1643, retreu en la part I al doctor Lobet *in epistola de Lullo,* y al doctor Desclapers *in epistola ad Baleares.*

També 's troba la vida del Beat en el tomo II de la Historia de Mallorca d'en Vicens Mut, impresa en aquella ciutat l'any 1650.

Alonso de Cepeda la escrigué al principi de son «Arbol de la ciencia del Iluminado Maestro Raimundo Lulio», imprés a Brusselas l'any 1664.

Axís meteix se pot llegir en la part tercera cap. VI, fect. 4 de el P. F. E. D. D., religiós de la Tercera Ordre de Sant Francesc anomenada

de la Penitencia en la Santa Academia de la Perfecció, impresa a Lyó de Fransa per Felip Borde y Claudi Rigaud l'any 1657.

També hi ha la que escrigué Nicolau Causino, impresa en la tercera part de la Corte Santa, traduida en llengua espanyola; edició de Madrid, any 1667.

El P. Joan María de Vernon n'escrigué dues: la una en francés titulada: «Le Docteur Illuminé en l'histoire veritable de la vie du Bienheureux Raymond Lulle, Martyr, du tiers Ordre de Saint François, l'Apostre de l'Afrique, et le premier fondateur de toutes les Missions et Sèminaires du monde», impresa a París l'any 1668; y l'altra en llatí, enquibintla en la segona part del llibre «Annales perpetui tertii Ordinis S. Francisci», imprés també a París l'any 1686.

El P. Pacifich, caputxí y missioner apostolic en ses «Actas» impreses a París l'any 1645, parla de la vida del Beat Ramón Llull.

El P. fra Damiá Cornejo, després bisbe de Orense, escrigué la «Vida admirable del ínclito Mártir de Christo el Beato Ramón Llull», que la enclogué en el volum tercer de sa Crónica Seráfica, impresa a Madrid l'any 1686 y reimpresa a Palma de Mallorca en 1755.

Vegis l'obra «Terceros hijos del Humano Serafín» d'Antoni Arbiol, impresa a Saragossa l'any 1697, en sa tercera part, cap. 17.

També l'estudiós lector la trobará en el tomo II, llib. 9, cap. 3 de la «Bibliotheca Hispanæ veteris» de Nicolau Antonio, editada a Roma–1696.

Y axís meteix la escrigué el doctor Pere Ben-

nassar en un memorial al Rey, en foli imprés a Madrid l'any 1691, y la doná a llum en francés en Colletet junt ab un llibre del senyor Jacob, titulat: «La clavicule ou la science de Raymond Lulle, avec toutes les de figures de Rhetorique.»

El P. Jaume Costurer en ses «Disertaciones históricas del Beato Raimundo Lulio», Mallorca 1700, reproduí traduida al castellá la que escrigué en Carles Bovillo per esser la mes antiga, combinada ensemps ab l'autor anónim-coetani.

En 1701 y de la imprempta de Melció Guasp de Mallorca sortí a llum una comedia en tres actes y en vers d'en Jaume Botellas, titulada «El prodigio en ambos amores. Vida y hechos del ínclito doctor y mártir el B. Raimundo Lulio.»

L'Antoni Balaguer composá la Vida del Beat Ramón Llull en 57 anagrames ab el següent epígraf: «Beatus Raymundus doctor illuminatus Christi martyr et Palmæ patronus»; y ab els esmentats anagrames s'adornaren els claustres de Sant Francesc de la ciutat de Palma el dia de la festa de Sant Bonaventura de l'any 1772.

El P. Antoni Ramón Pasqual, home d'extensíssima erudició, encara que conegué la major part de les vides que del Beat Ramón Llull dexém apuntades, no obstant no tingué noticia, segons pròpia confessió, dels documents citats per aquells autors, y afegeix que haurían fet molt be si haguessen reproduit sencers els esmentats testimonis, puig sa diligencia no arrivá a assolirlos. D'aquí que al escriure ell la vida del Beat, que estampá en el primer tomo de les «Vindiciæ Lullianæ», obra impresa a Avinyó de Fransa l'any 1778, sols tingué presents els manuscrits del

anónim-coetani, ajudantse del conexement minuciós que tenía de les obres de son Mestre.

Heus aquí com pel métode rigurosament cronologic, apoyat sempre ab sólides rahons y poderosos arguments, ens refá el pacientíssim y infatigable monjo cisterienc, la veritat histórica que alguns desfiguraren, corretgint ensemps alteracions y descuits que entelaren el nimbe de gloria que rodeja la colossal figura del Apóstol Martre de Bugia. Assentant mos fonaments en tan ferma basa, escric la present vida del Beat Ramón Llull, que vindrá a aumentar el catalec de les moltes ja publicades.

De les vides del dit Beat publicades últimament y de les quals tinc noticia son:

«Breve resumen de la vida del ínclito balear é invicto mártir de J. C. el B. Raimundo Lulio» per Josep Amengual; Palma, imprempta de E. Trias,-1847; forma un tomo en octau de 72 planes ab una lámina o estampa.

«Vida del Beato Raymundo Lulio, mártir y doctor iluminado» pel P. Antoni Ramón Pasqual, publicada per primera vegada y a costes de la «Societat Arqueológica Luliana» l'any 1890, en la imprempta de Joan Villalonga de Palma de Mallorca. Forma dos tomos en octau y poc se diferencía de la que escrigué en llatí y estampá en les Vindicies lulianes; se pot dir qu'es la metexa traduida al castellá.

«Le bienheureux Raymond Lulle» per Marius André, impresa a París l'any 1900. Es un tomo que forma part de la col-lecció «Les Saints» publicada baix la direcció de M. Henri Joly.

Y per últim, «Vida del Beat Ramón Llull,

mártir y doctor» per mossén Antoni Blanch, terciari. Forma un tomet en octau de 112 planes, imprés a Barcelona per en Francisco X. Altés, l'any 1907.

En un concurs que cridá la Societat Arqueológica Luliana de Palma de Mallorca l'any 1904, pera premiar una Vida popular del Beat basada sobre ses obres originals y documents coetanis autentics, fou premiat el celebrat lulista don Mateu Obrador y Bennasar, avuy ja difunt, sens que haja sortit sa obra a la llum pública.

*
* *

El no haverse fixat en el modo com calendaren els anys durant la edat mitja, portá algunes dificultats al insigne autor de la edició maguntina Ibo Salzinguer quan tractá d' ordenar la cronología en la vida del Beat Ramón Llull, dificultats ab que també topá 'l P. Pasqual, fins que s'adoná del compte dels anys per la Encarnació de Jesucrist, y que no están del tot resoltes després de la explicació que dona el sabi cisterienc mallorquí.

Les diferentes époques son determinades per algun acontexement important que serveix als pobles pera numerar els anys; aquells y'l capritxo dels historiadors pera regular llurs narracions ab els anys del regnat de tal o qual rey, emperador, papa o consul, donaren orígen a moltes maneres de comptar els anys, essent en cada poble, en cada nació, distinta la calendació dels metexos.

Tothom sab la varietat de sistemes que's seguí avans de la vinguda de Jesucrist, molts dels

quals traspassaren aquell trascendental fet històric, y axís Espanya seguí comptant per la era romana, considerant aquésta desde que'l consul Domici Calvino acabá de subjectar el país, que fou 38 anys avans de J. C.; y la nostra Catalunya, després d'haver passat per molts altres sistemes, pero sobre tot pels anys dels reys francs, en la festa de Sant Joan Baptista de 1180, en un concili celebrat a Tarragona quan n'era arquebisbe en Berenguer de Vilamuls, dexá aquell compte y seguí el dels anys de Crist a que pertanyía o pel qual se comptá ja desde l'esmentat any.

La costum de comptar els anys desde'l naxement de Crist fou introduida en el sigle VI per Dionís *el menor;* mes com axó no sigué efecte d'una disposició general, sino adopció en diferents paissos, lo natural es que hi hagués alguna discrepancia entre uns y altres, y mentres alguns comensaven l'any en el mes de Mars ab arreglo al calendari de Rómul, altres el comensaven en el mes de Janer segons el calendari de Numa; qui prengué per norma la Pasqua, qui 'l naxement de Jesucrist, qui la data de sa Encarnació; d'aquí resultá que'ls uns tenían l'any en nou mesos y set dies a l'avansada, mentres que'ls altres el retrassavan tres mesos menys set dies.

El P. Joan Mabillon, benedictí francés del sigle XVII, al donar compte de la disposició conciliaria de Tarragona, ens diu: *mutatio in annos Christi primum inducta est anno 1180;* y axó ens dexaría en el dupte, perque a Crist corresponen els diferents comptes cristians apuntats, si aquell meteix sabi monjo no'ns digués que li

han servit de guía les paraules del nostre erudit Francisco Tarafa, qui en sa obra «De Regibus Hispanicis» afirma que'l nou compte dels anys adoptat pel Concili de Tarragona fou el de la Encarnació: «annus Domini Incarnationis in chartis et instrumentis notariorum scribi præceptus est cum antea anni francorum Regum scriberentur.» Y assegura don Antoni de Bofarull en sa Historia crítica de Catalunya, que un diposit immens de testimonis que acreditan aytal práctica se troba en el nostre Reyal Arxiu; ja que tant en els pergamíns corresponents al regnat d'Alfons, primer comte-rey, y en el qual tingué lloc el citat Concili Tarragoní, com els de son fill Pere *el Católic* y regnats successius, y sobre tot en la importantíssima, ben ordenada y no interrompuda série de registres de cancillería que comensa en temps de Jaume I *el Conqueridor* y perdura fins la extinció de la dinastía especial dels comtes-reys, constantment s'hi pot observar l'us de comptar per anys de la Encarnació; de modo que'l primer dia del any nou es sempre el 26 de Mars, y per consegüent els tres mesos últims son el Janer, Febrer y Mars posteriors als altres nou que comensan pel Mars y acaban pel Desembre.

Aquí es de notar altra dificultat, perque si be es veritat que'n algunes nacions al adoptar el compte per anys de la Encarnació ho feren, com es natural, comensant l'any, nou mesos avans de la Nativitat y axís també 's practicá a Catalunya, no obstant després, no se sab com, resultá que's comptaren els anys de la Encarnació desde tres mesos després de comensat el de la Nativitat,

com se pot veure en la Crítica del docte francescá fra Antoni Pagi del sigle XVII, qui afirma que un y altre modo de comptar fou usat en varies parts del Occident, en quant als instruments públics o sía en les curies reyals y baronals, mentres el poble y fins alguns historiadors usaren el compte dels anys de la Nativitat.

El rey Pere IV *el Ceremoniós* en una pragmática donada desde Perpinyá el dia 16 de Desembre de 1350, estableix pera Catalunya que de llavors en avant es dexi 'l compte dels anys de la Encarnació y s'adopti el dels de la Nativitat, y adhuc també l'us de les calendes, nones y idus, substituhintho pels noms de la localitat, del dia y del mes, debentse aplicar ja aquest sistema desde l'any próxim vinent; «..... ordo talis servetur super Kalendario scilicet quod annis a Nativitate incipiens computetur et etiam ommissis nonis, idibus atque Kalendis continuando loca, numerum, dierum et nomina mensium atque annum.» Y en aquell próxim dia 25 de Desembre que ja va notar esser del any 1351, mana lo meteix pel regne de Mallorca, com es de veure en l'Arxiu Reyal d'aquella ciutat y en el Llibre de lletres reyals desde 1348 a 1351, de lo qual el P. Pasqual ne dedueix que'n la Corona d'Aragó se comptavan els anys de la Encarnació, no desde'l 25 de Mars nou mesos avans del 25 de Desembre que fou la Nativitat del Senyor, sino desde'l 25 de Mars posterior tres mesos al dia de la Nativitat.

En cambi don Antoni de Bofarull, apoyat en varis cronologistes antics y moderns, qui asseguran que tant a Catalunya com a Fransa compta-

ren sempre per anys de la Encarnació desde nou mesos avans del de la Nativitat, no s'explica com el rey *Ceremoniós* al donar el decret pel cambi coincidís exactament ab els comptes dels demés pobles, com oportunament ho fa notar ell meteix, ja que donant com a data segura l'any 1351 de la Nativitat, l'any anterior en el qual decretá 'l cambi, tenía d'esser el de 1349 de la Encarnació.

Successivament totes les demés nacions realisaren el traspás de anys de la Encarnació a anys de la Nativitat.

Que al establir el compte per anys de la Encarnació nou mesos avans de la Nativitat, s'estengué y propagá rápidament, está fora de tot dupte; lo que ja's fa mes dificil es senyalar el pas a la calendació per anys de la Encarnació tres mesos després de la Nativitat; es a dir, no crec que hi haja una solució rahonada.

Concretantnos a Catalunya, suposo que 'ls notaris y demés funcionaris de les Curies, poc mirament tingueren en fixarse quan acabava un any y se'n comensava un altre, tota vegada que la massa del poble seguía, com afirma Pagi, els anys del naxement de Jesucrist; d'aquí provingué la confusió, ajudada pels procediments gens escrupulosos dels copistes, que a distintes persones y a diferentes époques imputaven documents idéntics, venint llavors potser l'us simultani de abdós procediments; y qui sab si moltes vegades no posaren esser any de la Encarnació sens cuidarse de si ho era o no?

Es aquest un problema de difícil solució.

Respecte'l procediment que seguí 'l Beat Ra-

món Llull, si be en els seus primers llibres no hi estampá la data, pero si que la notá en tots els qu'escrigué desde l'any 1290 y el P. Pasqual demostra clarament que usava'l compte dels anys de la Encarnació tres mesos després de la Nativitat; ab tot s'ha d'observar que a voltes els diferents exemplars d'un meteix llibre no tenen la metexa data, lo qual confirma la lleugeresa dels copistes en aqueix punt.

Sens poguer, doncs, partir ab seguretat d'una basa ferma pera reduir al nostre compte els diferents passos de la vida del Beat, donaré les dates ja admeses per tothom, sens fixarme en la manera de la calendació.

I

LA ÉPOCA

El vell paganisme corcat per la enervació del sentiment y per ses desenfrenades costums se acribella insensiblement al topar ab les feréstegues práctiques d'una nissaga belicosa, qui guiada per la ma de Deu, rellisca inconscientment desde les regions septentrionals, com immensa allau qui tot ho aplana.

El mon barbre ab son instint de destrucció no repara en medis. El mon romá impotent pera sostenir una societat que s'enruna, en va preten oposarse a la forsa d'aquella obra negativa que'n son sí covaven les avalanxes desenfrenades, sortides d'esbullats y espessos boscos.

La roja claror que, com aurora de la nova civilisació, ressurt de la poemática lluita, obra les portes a la esperansa.

La Iglesia, fundació divina, comensa il-luminar la humanitat; y d'aquells dos factors primers qui's compenetren formant l'element material y extern, ne surgeix el moviment y'l progrés, tan bon punt ho vivifica'l Cristianisme.

La flama de la fe assoleix en els temps mitjevals la plenitut de sa forsa. No hi ha res que lligui mes fortament, ni mogui ab mes vigor a la gentada, que una creencia, y llavors tot porta'l segell de Cristo. Aquesta obra ferma y positiva, s'en-

tafura arreu donant sava y vida fins als extrems mes apartats d'aquell cos social, que obría els ulls al esser coronat emperador Carlemany.

No obstant, els elements barbre y pagá no's fonen del tot, sots el potent foc de la idea cristiana, que seguidament escampa ses rohentes espurnes, caldejant l'atmósfera social y moral de aquells temps; de les costums barbres, ne restan el feudalisme y la servitut; de les costums paganes, ne queda la erótica nostalgia de cors axuts y enteniments foscos.

Després del esquarterament del imperi carlovingi y quan per la Dieta de Tribur (887) totes les nacions s'elegiren llurs propis reys sens cap mirament envers els descendents de Carlemany, aquells prompte se trobaren impotents pera subjectar a n'els senyors, vegentse obligats a afalagarlos contínuament, prodigantloshi privilegis, a voltes fins en detriment de la corona imperial si de cas els necessitavan, y una concessió ne portava tot seguit un'altra de major. Per altra part, les guerres fratricides y les ambicions dels metexos reys, corcan poc a poc la monarquía, mentres s' emancipava 'l poder dels nobles y senyors.

La monotonía de la uniformitat no s'avé ab el caracter de la nova generació; sa gran llivertat aborreix el centralisme, son esperit espansiu desprecia les formes rígides; y axís veyém que llurs institucions polítiques, corren ensemps tota la gamma dels temps mitjevals; monarquíes absoluta y mixta, república aristocrática, feudalisme ja despótic ja patriarcal, demagogíes, vida regional, conviuen dintre l'imperi; y si be ho reparém, tots els constitutius d'un poble presentan la metexa varietat: dret, filosofía, poesía, pintura, arquitectura, llengua, etz., y encara que aparentment sembla manqui l'equilibri a n'el mon social, hi ha en la edat mitja un element intern d'unitat suprema, qu'es la idea de Cristo. Tot axó ho podem contemplar pel cedás de la

crítica histórica, que passa devant nostres ulls com immensa película de descomunal cinematógraf, quin potent reflector eléctric es aquexa metexa Religió que unifica tan variat conjunt.

El feudalisme exterminá la centralisació romana, y aquell régimen opresor y injust, dividí constantment fins constituir persona jurídica a terrassers y servidors; el despotisme feudal redimí el proletariat; els antics esclaus se revolcavan furiosos en sa vil condició, l'odi 'ls inspirava terribles venjanses d'extermini, puig sabían que cap dret els assistía; el feudalisme 'ls axeca del fanc per medi d'un contracte, 'ls fa sirvents ab tal que rendexin homenatje a llur senyor. No hi ha cap dupte que'l feudalisme respongué admirablement a les necessitats morals y materials de aquells temps; y a la nostra Catalunya, aquexa forma transitoria del sistema feudal, afressá el camí al individualisme, doná consistencia a la opinió pública y axecá 'l sentit moral de la societat, gracies al constant fregadís dels grans feudataris ab llurs súbdits, empenyent axís a la naxenta nació catalana pel camí del progrés fins la complerta organisació nacional.

Aquí per via de digressió, afegiré lo que digué en Pella y Forgas en una conferencia donada'l Novembre de 1904, en la Federació Escolar:

«El títol de Principat que té nostra Catalunya, no es un títol nobiliari agafat de les gerarquíes feudals sens mes conseqüencies, sinó que'n la paraula Principat hi ha la síntessis de totes les llivertats de Catalunya. El Principat era títol feudal mes que nobiliari.

Els princeps d'Italia, al fer testament, no mes podían donar el Principat als fills directes perque el *principat* volía dir la llivertat y la forsa.

Entre'ls princeps alemanys succehía una cosa semblant, anomenantse *princeps* a tots els alts gerarques.

Y entre'ls saxons el *princep* era'l qui no rebía la investidura de ningú y que tenía bandera propia.

Y si 'ns remontem a Roma, diu Suetoni, que Calígula vol convertir el principat en regne com a senyal d'opressió.

Regne significa dominació; Principat, llivertat.

El princep es la primera dignitat y autoritat o gobern entre'ls qui de dret son lliures. El regne es la potencia d'un gobern just entre gent subjecta.

El nostre Princep no era com es el de Gales o el d'Asturies.

No era tampoc el títol de *princep* de Girona que va tenir nostre primogénit. El *princep* aquí es el rey, diuen els nostres tractadistes jurídics. Y tots resolen que no mes pot ser el princep-rey el qui representa verament Catalunya. Dintre casa nostra'l principat es Catalunya; els regnes son les terres conquistades; y entre aquestes y Catalunya, Catalunya es la mes lliure.

. . . . . .

No es veritat que Catalunya fos una monarquía absoluta. Catalunya era principat, que junt ab Mallorca, Valencia y Aragó formavan una monarquía paccionada, ab vincle jurídic entre els vassalls y 'l sobirá.

Quan els virreys volían pendre possessió de Catalunya, no se'ls dexava exercir jurisdicció fins que'l rey jurava les llivertats de la terra. Y quan els reys juravan, ho feyan de cara al mar, com si 's dirigissen a tots els dominis de la Confederació.

. . . . . .

A l'aparició de Catalunya els exércits francs nomenaren comtes y mes tart, quan l'imperi carolingi decau, els comtats se convertexen en estats lliures, no depenent de ningú y fentse independents. Després senten l'atracció de Barcelona, y 'l comte de Barcelona's fa *princep,* que vol dir el primer entre'ls iguals, la primera dignitat entre'ls que de dret son lliures.»

La fesonomía histórica de la edat mitja, es un estat constant de violencia y combat; son temps

apassionats, guerrers, tempestuosos; empró sempre promptes a escoltar la veu de Cristo, a penar y morir per Ell.

La franca y brutal corrupció romana junt ab la llealtat y varonils costums dels barbres, donan el carácter al home de la edat mitja; el respecte que senten aquestos per la dona entremitj de son tosc y groller procedir, contrasta y desentona ab la desenfrenada llicencia y enervació de l'ánima romana; d'aquí naix un dualisme constant, alternatives de fervor y corrupció: son ensemps galans y mistics, l'atmósfera social es impura y religiosa a l'hora, y divinisant a la dona s'entretenen en festejarla.

El barbre d'ahir es el senyor feudal d'avuy, qui quan no pot exercitar llurs instints guerrers, s'aborreix en son castell anestessiat per la fetor de la carn; envolcalla llur immoralitat ab cert vel d'espiritualisme, y axís quan en Guillem VII de Poitu, primer trovador de qui 's te noticia se'n va en el sigle XI, pelegrinant cap a la Terra Santa, s'emporta una colla d'hermoses amigues.

En general els temps mitjevals son mes cristians de cor y d'enteniment que de costums, cregueren en Jesucrist y fins l'estimaren; mes se mostraren un bon xic rezelosos en obehirlo y seguirlo.

L'indomit barbre no tors la seva voluntat, no admet mitjaníes ni mesquineses: éll rescata culpes grans ab expiacions tremendes y actes sublims, y si en ses hores tranquiles resplandeix el fervor religiós que informa sa conciencia, en els moments d'efervescencia no té altra norma que la passió. Aquest sentiment religiós, extraviat a voltes per la superstició, era predominant en la edat mitjana.

La ignorancia es gran entre la gent d'armes: puig tot el saber estava acumulat en els claustres. Enric anomenat l'*aucellayre,* emperador d'Alemanya, havía rebuda una educació superior al nivell de sa época (sigle X), y ab tot, segons afirma

César Cantú, no sabía llegir ni escriure. La inteligencia dels nobles ofegada per atapaides tenebres, sols coneix el maneig de les armes, y vegent la Iglesia que'l guerrejar es una necessitat, senyala un objecte a n'aquexa irreflexible valentía, pera que aquelles generacions hi esbravessen llur activitat bélica: la defensa de la Religió y de la justicia, l'amparo dels necessitats y oprimits, la deslliuransa dels Llocs Sants de mans dels infidels.

Pere l'*hermitá* primer, y Sant Bernat després saccejaren la conciencia pública, y la imaginació viva de la gentada que necessitava un culte de exterioritat atractiu, ajudada per la especial veneració que tothom sentía per les reliquies, que llur xardorosa fe aumentava considerablement de valor, s'entussiasmá, y prenent les contrarietats y decepcions com sever cástic merescut per llurs pecats, anaren a Jerusalem no tant com guerrers conqueridors, sino com immenses pelegrinacions de penitents. Y aquest fi d'expiació, pensament elevadíssim que anima les creuades, no pot esser jamay eclipsat pels excessos y crims que en elles s'hi cometeren.

No reexí aquella grandiosa epopeya d'Orient; més no fou tampoc xorca la seva acció: s'obriren camins al comers y a la industria; ensenyaren els creuats a la Europa refinaments apresos a n'aquells llocs llunyans, suavisant axís lo barroer de llurs costums: a Bisanci entrevegeren els esplendors del art que fomentaren mes tart en sa patria, y s'introdueix a la llar afeminat sensualisme. Els cavallers que retornan de Palestina son mes humanitaris, mes cortesos, mes sociables y benignes, han dexat aquell barnís de crudeltat y alguns donan llivertat als esclaus.

Per medi d'aquelles excursions s'enteren que hi ha mes mon, aprenen nocions de geografía, veyent noves faunes y flores, altres rasses y homes, y per fi, prop del Sant Sepulcre naxen les primeres ordres militars: conjunció de la cavalle-

ría y de la religió, puig l'esperit cavalleresc procedent de les aventureres rasses germániques y normanda era lo que humanisava la guerra, assegurant la observancia de tregües y capitulacions, salvant moltes vegades a les dones per qui sentían religiós respecte y la vida als infants y vells.

Catalunya que no prengué una part directa en les creuades del llunyá Orient, estigué constantment ocupada, com el restant d'Espanya, en la reconquesta. No necessitaven els pobles de la península Ibérica, fugir de casa per esplayar llur instint guerrer.

El constant trevall del poble catalá, fou axamplar llurs dominis per la mar llatina y combatre els moros que'l rodejavan; no calía pas que abandonessen llur terrer, que ab tanta sang redimiren. Durant tota la edat mitja, ens trobem en continuat fregadís ab els alarbs, y aquest contacte mútuo de dos pobles, de dues rasses, fa que s'arrivin a conexerse y estudiarse vulgas que no. Moltes foren les ventatjes que axó ens reportá, ja en l'ordre material de la industria, comers y navegació, ja en l'ordre político y social, ja en l'ordre científic y fins espiritual, puig nostra fe se conservá viva y ab tota sa puresa tenint la oposició de les falses creencies del Profeta.

La Religió divinisant la hidalga cavallería te son objecte propi y adeqüat en l'us constant de les armes, batallant per la fe católica; de modo que quan manca aquest estímul, les ordres de cavallería s'afemellen y llur voluptuositat les desacredita, com passa ab la famosa dels Templers. Espanya, regió aventurera y entussiasta per excelencia, que viu del honor y cortesía y que sols somnía gloria, aquell poble que's retrata de ma mestre en la ridícula y immortal figura de don. Quixot, doná ella sola sis ordres consagrades en cos y ánima a la reconquesta.

El poder dels senyors y nobles creix, adquirint cada dia mes preponderancia; alsapreman

la monarquía y trontollan sa influencia. Ells dominan als vassalls y terrassers, s'apoderan dels bens de la Iglesia, y llensant de llurs abadíes als monjos, les convertexen en castells aont s'hi trasladen ab homes y bagatjes, arrivant fins a pendre la supremacia dels bisbes en aquelles ciutats que ja no hi dominava'l poder reyal. Y pera fer mes ferm llur autoritarisme, mangonejan les eleccions eclesiástiques fent recaure el vot sobre qui'ls hi eran mes afectes o pagavan millor; y aquestos homes enlayrats a la dignitat episcopal, no per llurs mérits o virtuts, sino per intrigas y mires ambicioses, portaren al Santuari idees mondanes; y 'ls veyém ja combatent en persona per adquirir nous dominis o conservar els propis, ja concedint en feu bens eclesiástics a n'els guerrers, cambiant en fortaleses els palaus episcopals y llurs acólits en homes de guerra.

Y si en tot temps el predomini del clero y dels monjos fou acatat sens menester de les armes, es perque sols ells oferían l'exemple del ordre y de la virtut seriosa. Mes quan aquells senyors feudals lograren bastardejar una bona part del element eclesiástic, abusaren aquestos a son tern d'un poder qual importancia els hi era ben coneguda, ço es l'imperi de la conciencia, que unit a la possessió d'immenses riqueses de que disfrutavan, (puig sabut es que'n nom de la Iglesia fins corrían grandiosos vaxells exemps de tot dret per totes les costes y rius,) portaren la corrupció en llur cor y degradaren l'hábit que vestían.

S'imposa, doncs, la necessitat de establir la disciplina eclesiástica, y Gregori VII comensa ab vigorosa má la reforma, ab lo qual se guanya la enemistat de tots els poderosos; un missioner infadigable l'ajuda en sa tasca, Sant Pere Damiá, foll d'indignació y ab un zel eloqüent y arrebatat predica corrent per tot arreu, usant fins de la sátira y de la amenassa.

No immortalisa a Hildebrand la forsada sumissió del superb Enric IV, ja que sa influencia

social es d'eterna durada; y si morí desterrat, no fou vensut, que sa concepció política viu encara; puig el poder eclesiástic prové directament de Deu y está complertament deslligat del Estat; aquest y la Iglesia deuen marxar units pera conseguir la pacificació del mon. Be podem afirmar que després de la assistencia divina, deu la Iglesia sa fermesa y immutabilitat a n'aquesta cohessió vigorosa que sempre ha demostrat fins quan ha necessitat de reforma. Cal meditar y estudiar les doctrines de la Iglesia, llegir els cánons dels Concilis, llegislació sempre progressiva que's funda en les bases d'eterna equitat, pera compendre l'ofici civilisador que constantment desempenya. La Iglesia enaltí la moral social, desterrá la barbarie, suavisá 'ls carácters, ennoblí l'esperit, protegí les ciencies y encengué l'amor a Deu en el cor de la humanitat.

El contrapés de la espasa era la Iglesia: ella donava refugi als fugitius de la venjansa o de la ira; ella abatía l'orgull de la tiranía de la forsa; extenía son mantell protector sobre'ls pelegrins y vianants; desterra criteris estrets y procediments tancats; axampla la idea del dret, y si ensenya que's castigui pera corretgir, aboleix en cambi refinats torments selvatges, y tolera'ls juheus protegintlos sempre de les persecucions de que foren objecte.

May la Iglesia ha intentat absorvir el poder, ni ha pretengut un domini teocrátic, y si no obris la Historia y veurem que junt ab Catalunya, els Estats Pontificis son els primers pobles que conexen les llivertats regionals. Moralment el Papa regía y unificava tots els estats d'Italia, y sabent aquesta lo molt que al Pontificat devía, identificá la causa pontificia a la nacional, y des de que'l gran Gregori VII comensá la guerra contra les investidures, la opinió popular estigué al costat del Papa.

Quan allá al primer quart del sigle XII (1125), se reuniren a Maguncia, prop les riberes del im-

peri, pera donar un successor a Enric V, recaigueren els sufragis en Lotari, duc de Saxonia, qui dexá aquest ducat ab totes les demés possessions a son gendre Enric duc de Baviera de la casa Wolfen (Güelfa), que arriva esser la mes rica d'Europa y la mes poderosa d'Alemanya. Aquestos dominis li foren disputats per Frederic de Hohenstaufen, duc de Suabia y un dels aspirants al trono, qual familia posseía 'l castell Waibingen (Gibelins). Aquest fou l'origen de la enemistat de les dues cases; per llarc temps se disputaren l' Imperi, y 'ls crits de guerra de llurs exércits foren: *welf* y *weibling* que prompte traspassaren els Alpes y s'estengueren per Italia, país cobdiciat per tots els emperadors alemanys qui no dexavan may el títol de *rey de romans*.

Les dissencions que covavan les diferentes nacions italianes s'anavan poc a poc enfutismant, y axó fou la espurna qu'encengué llurs passions polítiques; a un o altre bando s'allistaren les mes decidides, de modo que'ls partidaris de la Iglesia y del Papa combateren baix el nom de *güelfos*, y 'ls qui afavorían l'estat del Imperi eran *gibelins*, encara que llavors ja res tenían que veure abdós partits ab les dissencions de les families d'aquells noms.

Després del saxó Lotari, puja al trono imperial Conrat, primer membre de la célebre nissaga dels Hohenstaufen, y a sa mort el segueix l'héroe llegendari qui personifica'l feudalisme: Frederic *Barbaroja* volgué atacar també la independencia d'Italia y apoderarse del poder espiritual y essent atacat per la Toscana y Lombardía prengué terribles repressalies que originaren enérgica protesta patriótica y la anomenada lliga lombarda benehida pel Papa. Adriá IV y Alexandre III defensaren, sens defallir devant del tirá, els drets de la Iglesia y la llivertat de son poble.

Les dissencions s'anavan enfondint y 'ls dos partits de güelfos y gibelins s'estenían facciosament per la Italia: els primers componían el

bando patriótic de les llivertats municipals defensors del Papa y de la Fé católica; els segons aspiravan a la unitat com únic remey de fer callar les mútues discordies, y defensavan l'Imperi; de modo que tots els qui pretengueren tiranisar el país, axecaren la bandera gibelina.

Al acabarse'l sigle XII una brillanta aurora intelectual il-lumina'l mon, mes també negres boyres s'estenen per l' horitzó: dins del poble cristiá, discordies y heretgíes; y fora, aquelles tríbus nómades de rassa mongola que s'havían apoderat de l'Assia septentrional, amenassavan la Europa emborratxats per llurs victories; per altre costat, Saladí, l'assot dels cristians, havía refet els exércits del Profeta y assegurat el domini dels alarbs, mentres l'imperi bissantí impotent y voluptuós s'arrossegava ab venjanses contra'l mon llatí. Axís entrem al sigle XIII, el mes gran de la Historia humana, aquell qu'está vivificat per principis de justicia y d'amor; aquell en que el progrés y la abnegació 'l depuren de les lluites y vicis. Sigle de impresions enérgiques y de poderoses passions; sigle en que la penitencia se sobreviu a n'ella metexa quan el cos ja ha sigut vensut per la corrupció. Sigle de sants arrebatats per la gran amor a Cristo y d'homes embrutits per totes les passions defectuoses. Sigle, en que viuen el gran Lluis rey de Fransa y l'impio emperador Frederic II.

Crítica era la situació política y social: ja hem vist l'amenassa dels tártres que venían del Orient; els normands y alemanys disputavan el patrimoni de la Iglesia; la heretgía dominava la Provensa y 'l Llenguadoc; els alarbs d'Espanya intentavan ab un suprem esfors inutilisar la reconquesta. Felip-August de Fransa repudiava sa llegítima esposa; a Alemanya's barallavan dos pretendents; en fi, nombroses cárregues pesaren sobre les espatlles del gran pontifex Inocenci III, d'ilustre familia y l'home de mes erudició de son temps, qui pujá a la Santa Seu als trenta set

anys (1168). Ell es qui s'encarrega dels orfans: Frederic II, pera qui conserva la corona del imperi; Ladislaus, fill del rey d'Hungría; Jaume I, *el Conqueridor,* fill del rey de la Confederació catalano-aragonesa; y Enric de Castella; y ab tot lo fexuc del pes qu'axó representa, segueix la política de Gregori VII, y no amolla devant les moltes dificultats que se li presentan; y al morir ja ben entrat el sigle de la gran fermentació intelectual, no havía dexat sobreposar el poder temporal a n'el espiritual.

La rectitut de mires que guiá sempre a Inocenci III, no distingí a son afillat Frederic II; abdós eran instruits, de conexements gens vulgars, poetes, hábils polítics; mes aquest últim educat a Sicilia, territori mitj mahometá y influit per grecs y normands, ensemps que adquirí una refinada cultura, contragué la llaga cancerosa del escepticisme, els juristes y aduladors que'l rodejaren fomentaren sa ambició, caiguent per fi en el despotisme y en la impietat.

L'alt en Jaume, nin encara quan morí son pare Pere'l *Católic,* en la batalla de Muret (1213), se trobá en poder de son enemic Simó de Montfort, de qui'l deslliure'l Papa Inocenci III; y surt de les Corts de Montsó (1217) proclamat rey de Aragó y comte de Barcelona. De son primer matrimoni (1221) ab Leonor filla del rey Alfons VIII de Castella, ne queda son fill Alfons, quan aquell fou anulat per esser abdós contrayents de próxim parentiu, en un concili que per aquest objecte se celebrá a Tarragona baix la presidencia del llegat apostólic Cardenal de Santa Sabina. Es llegitimat l'infant Alfons; qui morí abans que son pare; y sa mare s'entorna a Castella hont morí en 1251 y en el convent de la Mare de Deu de Salas, a qual refugi s'havía acullit. En aquest meteix any mor també la segona muller del Conqueridor na Violant, filla d'Andreu II *el Jerosolimitá,* rey d'Hungría, ab qui s'havía casat a Barcelona el 8 de Setembre de 1235, y de qual

matrimoni ne restan varis fills, entre ells: Pere qui 'l seguí en el gobern en una part dels seus dominis; Jaume, qui quedá regint l'altra meitat; Sanxo, qui fou arquebisbe de Toledo; Violant, qui 's casá ab el rey de Castella; Constansa, qui 's casá ab el rey de Portugal; Isabel, qui 's casá ab el rey de Fransa, y Ferrán, qui morí avans que son pare.

La civilisació catalana en aquest sigle y ab rey tant famós per ses conquestes, arriva a l'altura de les grans nacions. La figura del Conqueridor, com a llegislador, político y fomentador de totes les manifestacions del art y de la ciencia, ocupa lloc preeminent entre'ls personatjes del sigle XIII: baix sa poderosa empenta s'allarga la nació catalana pel Mediterrani y creix el moviment mercantil y industrial. Catalunya considerada gran potencia, intervé en tots els assumptes que mogueren la Europa cristiana; sa influencia's dexa sentir en tots els negocis importants que resolgueren les cancilleríes, y sa decisió serena y entenimentada mantingué l'equilibri mes d'un colp en les exaltades passions políticques que rosegavan la constitució interna d'altres nacions, no pas mes avensades que la nostra, puig sols les repúbliques italianes podían compartir ab nostra riquesa material.

Del frondós arbre de la Filosofía, el Dret sembla esser la branca que pren mes ufana; y la nostra rassa positiva y práctica, per medi d'un estol de juristes que res tenen qu'envejar als de les altres nacions, menats per Sant Ramón de Penyafort y 'l célebre Vidal de Canyelles, junt ab els reys en Jaume I y en Pere III, bastiren la obra jurídica que sens apartarse del esperit del dret romá, es la mes ample y tolerant del mon, no quedant per axó vulnerats ni 'ls sentiments de justicia, ni 'l dret natural. Ja desde'l sigle XI, teníam el famós códic dels Usatges, y ara s'hi afegexen el Fur de Mallorca (1231), els Furs de Osca (1247), els de Valencia (1250) y el Llibre

del consulat de mar, quals disposicions foren adoptades per totes les potencies marítimes de la edat mitjana, essent la primera compilació en sa classe que's feu a Europa. La magistratura popular del Consell de Cent ab complerta autonomía, y la constitució democrática de la Diputació, enlayraren la independencia y'l progrés de Catalunya, fins donarli tot el brill ab que llueix nostra nació dins les págines de la Historia.

Es veritat que'n el sigle XIII s'introduí la Inquisició a Catalunya, no obstant cap nació fou tan tolerant com la nostra; els jueus y serrahins no sols eran considerats ciutadans y homes lliures, sino que fins ocuparen cárrecs públics; y ensemps que a casa nostra eran protegits uns y altres per lleys especials, eran també considerats y respectats els catalans en terres mussulmanes, puig el negoci y'l comers els portaren a establir colonies catalanes a tot el llarc del Mediterrani, d'un modo especial a les costes italianes y africanes, guanyantse les simpatíes d'uns y altres: moros y cristians.

Som en el sigle de la gran fermentació intelectual; ab la contínua comunicació d'idees entre l'esperit d'Europa y l'esperit oriental que portaren les Creuades, vingueren a n'el poble llatí textes mes purificats de Aristotil y dels Neoplatonics; els comentaris d'arábics y jueus sobre aquells textes; s'escamparen arreu tractats de medecina y astronomía: l'estudi del dret feu célebre la ciutat de Bolonya; arreu les ciencies racionals prengueren grossa volada.

De París y d'Oxford ne sortía'l vigorós arbre de la filosofía escolástica, y aquella vitalitat científica que avuy contemplem embadalits, fou sostinguda per infinitat de noms que tothom sab y recorda ab mes o menys simpatía segons llurs aficions; y nosaltres, els catalans per mes que admirem a Alexandre de Hales, Roger Bacó, Vicents de Beauvais, Albert el gran, Sant Bonaventura, Sant Tomás d'Aquino, al sobtil Duns

Scoto, etz., no obstant sempre'ns será mes agradable recordar els de casa nostra, com l'Arnald, de Vilanova, Ramón Martí y sobre tots, el famosíssim Beat Ramón Llull, la inteligencia mes universal d'aquell temps, puig en sa Ars Magna hi son compreses totes les ciencies y totes les arts.

La colossal figura del doctor Arcangelic domina la borrascosa atmósfera de les idees. Aquest gegant científic il-luminat per Deu, engrapa en sa Enciclopedia al panteisme d'Averroes. y la influencia racionalista d'Amaury y David de Dinand per aniquilarho ab la forsa de son raciocini. Y encara que aquells errors determinaren la explossió de les heretgíes en l'ordre práctic, éll se creu també prou potent, mediant la gracia de Deu, per trasvalsar el mon y portarlo a Cristo.

Es el Martre de Bugia un personatje nacional, forma y ánima del mon cristiá, puig recorregué tots els pobles y nacions predicant sempre la amor a Cristo: Representa el Beat Ramón Llull una época: la ciencia acumulada del sigle XIII; una idea: la regeneració de les ánimes y reconquesta de la Terra Santa; un poble: el cristiá; una rassa: la catalana, sempre práctica y previsora.

Aquest es l'home qu'está en armonía ab el sigle XIII y vegé ja revifarse la barbárie als comensos del sigle XIV. ¡Quina diferencia l'un de l'altre!... Es el sigle XIV, sigle de transició; naix en ell el Renaxement, mes avans ¡quin retrocés!...; un autor castellá de nostres dies, ens el pinta ab els mes vius colors en poques paraules: «Reinan doquiera la crueldad y la lujuria, la sórdida codicia y el anhelo de medros ilícitos; desbócanse todos los apetitos de la carne; el criterio moral se apaga. La Iglesia gime cautiva en Aviñón, cuando no abofeteada en Anagni; crecen las herejías y los cismas; brotan los pseudo-profetas animados de mentido fervor apocalíptico; guerras feroces y sin plan ni resultado ensangrientan la mitad de Europa; los reyes esquilman

á sus súbditos ó se convierten en monederos falsos; los campesinos se levantan contra los nobles y síguense de una y otra parte espantosos degüellos y devastaciones de comarcas enteras.»

No se si hauré sapigut donar les pinzellades degudes pera remarcar l'esperit de la época en que visqué'l nostre Beat Ramón Llull: de tots modos la ilustració de les persones que'm llegexin, sabrán tapar els buyts per poderse esplicar satisfactoriament tots els actes del gran home y gloriós sant que'm proposo historiar, ja que importa molt tenir en compte la recíproca acció del esperit humá y de la varietat de circunstancies que rodejan a tot geni superior, si 's vol interpretar degudament la Historia.

II

LA FAMILIA LLULL

L'inquisidor fra Nicolau Aymeric, en son afany de rebaxar la memoria del doctor Arcangelic, fins negá l'esplendor y noblesa de la familia Llull, afirmant que'l Beat Ramón havía sigut mercader y traficant, admetentho a ulls clucs alguns autors que del nostre martre escrigueren, y d'un modo especial se'n feu ressó Abraham Bzovio, erudit polac del sigle XVII.

Vivint encara l'Aymeric, l'arquebisbe de Tarragona Pere Clascar, en la informació que l'any 1373 enviá al Papa Gregori XI, diu: que'n Ramón Llull no fou oriundo de jueus ni moros, sino fill de pares catalans naturals de Barcelona, afirmant la llur noblesa, que ve confirmada per una carta del rey Joan I d'Aragó al Papa Climent, data 8 de Juny de 1388, en la qual parlant dels parents del Beat, diu: *satis clarâ fulgent prosapiâ.*

En l'arxiu de la reyal Audiencia de Mallorca hi ha un expedient, que'n fou actuari en 1453 en Llorens Mians, aont alguns testimonis declaran la noblesa de la familia Llull; com també fa forsa, el que molts varons de la esmentada familia desempenyessen fins al sigle XVII, importants cárrecs públics tant en la ciutat de Barcelona com en la de Palma de Mallorca.

Repassém un xic el procés�ic d'aquesta familia, y'ns convencerém de que'l cognom *Llull* pertany a les altes classes de la noblesa guerrera catalana, que degut sens dupte al valor y mérits personals d'un primer Llull passá de generació en generació fins arrivar al nostre Beat, qui doná major llustre a sa casa y una gloria indiscutible a sa patria; puig ell reuní les dues veritables aristocracies, no donades pel princep, sino concedides pel meteix Deu, que son: la virtut y'l talent. Doncs si la noblesa que concedexen els poderosos de la terra com a premi de la justicia distributiva enlayrant el valor y l'ingeni, té un prestigi y una forsa regoneguts universalment, ¿qué será d'aquexa altra noblesa divina?...

El P. Pasqual fa remuntar fins a uns *Lollius* consuls romans, l'arbre genealógic del Beat Ramón Llull.

El tronc y origen de la casa Llull de Barcelona, l'explica don Bonaventura Tristany en son llibre *Corona Benedictina* (cap. 10, § 27, núm. 519) aont al historiar la tercera entrada del emperador Carlemany a Catalunya, diu que aquella tingué lloc l'any 792, y que guanyada Barcelona a n'els moros, «dexá per gobernador del castell del Port al peu de la montanya de Montjuic, a un capitá molt confident seu anomenat *N. Lullo,* qual descendencia's troba en les cases del senyor conde de Robles y de Boxadors.»

En temps del P. Pasqual, sigle XVII, el domini del castell d'en Llull a la vila de Sans, y de la capella de la Mare de Deu del Port al peu de Montjuic, pertanyía a don Ramón de Copons, baró de Sant Vicents y marqués de la Manresana.

En unes notes lulianes publicades per en Ramón Nonat Comas en la avuy desaparescuda revista *La Creu del Montseny* nombre 45, corresponent al 28 de Janer de 1900, diu l'esmentat escriptor y pacient escorcollador de l'antiga Barcelona, que'n un document de l'any 1174 y del regnat d'Alfons II d'Aragó, trobat en el Reyal

Arxiu de la Corona d'Aragó, hi ha un Llull casat ab una dama anomenada Gensana que viuen a Barcelona. Y de la casa payral d'exos *Llull* creu, l'erudit escriptor, ne deuría sortir aquell cavaller Ramón Llull, qui assistí ab el rey Jaume I a la conquesta de Mallorca, conseguint juntament ab els bens que li foren donats en el repartiment, realisada aquella, el distintiu nobiliari pera llur adarga que n'havía d'esser lo blasó dels *Llull* de Barcelona, tal com el posa en son Nobiliari manuscrit en Pere Martre Rigalt, y que no consisteix sino en ostentar una mitja lluna caiguda sobre camp de gules.

A pesar de la disparitat de parers en les opinions exposades, referentes als ascendents del Beat Martre de Bugia, tots convenen no obstant en la noblesa de dita familia, quals blasons heráldics traspassaren les successives generacions de aquella.

En la obra *Deffensionis Lullianæ Regestum et Chronografia* del docte jesuita P. Andreu Moragues, que 's conserva inédita y manuscrita, segons afirmació de don Joaquím María Bover en sa *Biblioteca de escritores baleares,* en poder del senyor Prohens, ademés dels molts documents interessantíssims per la historia del Lulisme, diu, que hi consta també la genealogía del Beat, continuada sens interrupció fins l'any 1613, y ho confirma'l P. Costurer en ses *Disertaciones históricas,* afegint que'n el seu temps (1700), se conservava encara la esmentada successió per línea masculina.

*
* *

Quan el rey Jaume I *el Conqueridor* va fer la resolució de pendre'l regne de Mallorca a n'els moros, ho manifestá a les Corts celebrades a Barcelona, y allá en un instrument firmat a 23 de Desembre de 1228, prometé als gentils-homes y demés noblesa y cavallers que'l volguessen acom-

panyar el próxim istiu, els hi repartiría, a proporció dels soldats y forses que cada hu hagués empleat, les terres conquerides. Repetí aqueix compromis a Tarragona'ls 28 d'Agost de 1229, y sortí l'armada del port de Salou a primers de Setembre d'aquell meteix any. Després de moltes bregues y algunes renyides batalles, entrá victoriós en Jaume a Palma, capital de Mallorca, el dia 31 de Desembre de 1229.

Algun temps se necessitá pera subjectar tota la illa, perque'ls moros s'havían retirat y fortificat en les montanyes; no obstant, sembla que al cap d'un any y dos mesos ja estava pacificat tot el regne de Mallorca, o al menys la major part d'ell, perque a primers de Mars de 1231, el meteix rey en Jaume doná allí privilegis y franqueses pels pobladors de la illa, ab algunes lleys municipals que després confirmá a Lleyda'ls 22 de Mars de 1233, y una altra vegada a Alcañiz a 8 de Febrer de 1257.

Entre'ls cavallers catalans que concorregueren a la conquesta de Mallorca, intervingué en Ramón Llull, barceloní, ab alguns germans seus, segons consta per l'historiador Dameto. Y atenent lo que havía promés el rey, tocá del repartiment a n'en Ramón Llull: en la ciutat de Palma, el predi *Aliebiti;* y a Pollensa, el predi *Beniatron* pera'n Ramón Llull y sos germans. Consta que també fou propietat d'aquesta familia en el terme de Manacor, l'alou junt ab la décima, anomenat *Cavallería* d'en Llull.

Encara que no tots els germans d'en Ramón Llull arrelaren a Mallorca; al menys aquest y en Ferrer Llull, originaren la casa d'aquest apellido a la illa Daurada.

D'aquest últim se sab, pels protocols d'en Pere Tovars, que als 27 de Novembre de 1277 comprá d'Alemanda muller de Geralt Gisbert, la meitat dels predis *Gebelli* y *Tell* ab son alou.

Fill d'aquest Ferrer Llull es en Ramón Llull, qui segons diu en Dameto (historiador de Ma-

llorca, Llib. 3, § 2, pág. 379), en 1279 fou un dels nobles elegits pera jurar homenatje a n'en Pere rey de Catalunya y Aragó. A 13 de Mars 1328 feu codicils, qu'escrigué 'n sos protocols Guillém Aulí, aont feya donació a son fill dels predis *Gebelli* y *Tell*, juntament ab un altre anomenat *Alborix* y li confirma ensemps la donació que ja li havía feta del predi *Beniatron*, del qui n'era amo en Domingo Llull, (fill de nostre Beat), segons l'instrument de 17 de Mars de 1345 rebut per Llorens Rollan. Aquest meteix Ramón Llull, en 1338 fou jurat de la ciutat.

Son fill fou Geralt Llull, que quan ordená en 1343 son testament, maná que's posessen en sa sepultura ses armes de mitja lluna, que son les propies de la casa Llull de Barcelona. Y la germana d'aquest Geralt se casá ab en Joan de Sant-Joan, apellido dels mes il-lustres d'aquells temps.

En Ramón Llull que prengué part en la conquesta de Mallorca, determiná establirse a Palma y ab aquest fi vingué a Barcelona, pera cercar a sa muller na Isabel d'Heril, de les mes conegudes cases de Catalunya, segons se dedueix de la informació del arquebisbe Clascar de Tarragona.

En Ramón Llull nat en 1196, feya deu anys, diu Armengual en son Arquielogi, qu'era casat sens fruyt de benedicció, y ab fervoroses oracions demanavan continuament a Deu, marit y muller, que'ls hi concedís successió. Axecada la casa de Barcelona y pacificat el país, s'establiren definitivament a Palma de Mallorca l'any 1231, no dexant llurs precs, pera obtenir quan menys un fill, en qui posar el carinyo y amor ensemps que'ls servís de bácul a llur vellesa que se'ls apropava.

Molt disputada ha sigut per diferentes y contraposades opinions la data del naxement del Beat Ramón Llull; seguint doncs les clares y precises rahons en quines s'apoya'l P. Pasqual, diré que aposentats ja a Mallorca sos pares Ramón Llull

y Isabel d'Heril, nostre Senyor escoltá llurs oracions y 'ls hi concedí un fill, que fou el Beat, a l'any 1232 de la Encarnació.

Diu l'autor anónim y coetani de sa vida, que el decim any de sa conversió fou il-lustrat per Deu, comensant desde llavors a escriure; y ho confirma'l meteix Beat en el llibre de Contemplació, cap. 70, núm. 22 y cap. 107, núm. 6, en que diu se convertí a la edat de trenta anys; y cap. 129, núm. 14, que tenía quaranta anys quan escrigué aquell llibre que fou el primer, o juntament ab l'Art Compendiosa, fonament y origen de tots els demés. Aquest llibre de Contemplació, primerament l'escrigué en arábic y després el traduí al catalá, com ho diu en el cap. 366, n.º 30. La manera de composarlo era, apuntar lo que avans havía meditat y contemplat. En la edició arábiga hi empleá un any sencer, puig sos capitols son 366, pera que cada dia del any n'hi puga haver un pera meditar, y l'acabá segons ell meteix diu, el divendres sant. Tot seguit comensá la traducció en catalá, y l'acabá'l primer dia del any; y si per aquest entén el primer de Janer hi empleá nou mesos; mes si s'entén el 25 de Mars en qual dia comensava l'any de la Encarnació, fou un altre any. De lo qual s'en dedueix que per aquest llibre hi empleá prop de dos anys; ensemps que escrivía també 'l Del Gentil y 'ls tres sabis, el de Demostracions, etz.; puig del context y per citarse'ls uns y 'ls altres mútuament, se comprén els composava juntament ab l'Art Compendiosa.

També diu l'autor anónim de sa vida que arrivá la noticia a orelles del infant en Jaume, futur rey de Mallorca, de que'l Beat Ramón Llull havía escrit alguns llibres, y que'l cridá a Montpeller aont ell residía; feu examinar els llibres, y essent aprobats, li demaná en Llull la fundació del monestir de Miramar, a que accedí l'infant, marxant abdós a Mallorca; y eran ja allí l'any 1275, segons un pergamí del arxiu del monestir

de la Reyal, y ho comproba la Butlla pontificia del any 1276, que confirma la erecció del dit monestir de Miramar.

Tením, doncs, que'l Beat Llull desde'ls quaranta anys en que comensá escriure, fins al any de la Encarnació de 1275 en que ja havía tornat de Montpeller, executá tot lo referit; y com ja hem vist que ab el llibre de Contemplació hi passá prop de dos anys, será prudent conjeturar que'n l'any 1275, correría ja el tercer després d'haver comensat la tasca als quaranta anys. Restant tres anys doncs del 1275, el de 1272 correspón a n'els quaranta de la seva edat, y restats aquestos del 1272, ens resulta que'l Beat Ramón Llull nasqué l'any 1232 de la Encarnació. Tampoc pogué esser avans, puig fins l'any 1231 no estigué pacificada la illa, pera que pogués venir cómodament sa mare de Barcelona; ja que'n l'últim dia del any 1229, qu'es quan entraren les tropes catalanes a Palma, sols s'havía subjectat aquesta ciutat, y per lo tant quedava molta feina que fer encara, fins quedar la illa tranquila.

Altre proba de lo meteix ho tením en el citat autor anónim y coetani de la seva vida, qui al final de la seva narració, que acaba en el concili de Viena, diu que per espay de quaranta anys, desde que'l Beat Ramón Llull fou il-lustrat y comensá escriure llibres, se dedicá constantment a servir a Deu y en trevallar per la salvació de les ánimes. Doncs el concili de Viena comensá l'any 1311, que restantne 40, quedan per 1271, y afeginthi l'any que comensá escriure, qu'es el quaranta de la seva edat, resulta que son naxement correspón a l'any 1232.

Despreciades les demés opinions per carexer de fonaments, sols me fixaré en la que suposa nasqué l'any 1235, y en aquest cas, l'any quaranta de la seva edat en qu'escrivía'l llibre de Contemplació, correspondría al de 1275, que segons havem vist se trobava a Mallorca ab l'infant en Jaume, ocupats en la fábrica del monestir de

Miramar, que ja estava'l corrent en 1276; puig de lo contrari, tampoc hi hauría temps material pera tot lo que esplica l'autor coetani y que precedí a la institució de dit monestir.

Fins aquí 'ls arguments y rahons que dona'l P. Pasqual, y jo'ls considero de tant pes, que no donen lloc a duptes ni subterfugis.

*
* *

Agrahintli'l nostre Beat a Deu nostre Senyor el benefici del Baptisme, en el cap. 25 del llib. de Contemplació diu aquestes paraules: «Animós y devot, vos demano Senyor la gracia de que benehíu a mos pares que m'engendraren, creyent en el camí de la veritat; y vos prego doneu vostra gracia a mos padríns, que'm sostingueren en les fonts baptismals confessant per mi la veritat; y vos suplico, benehíu al sacerdot que'm batejá y a tots aquells que assistiren y ajudaren en mon bateig, perque tots ells foren ocasió d'haver entrat jo en el verdader camí.»

Com a son pare, li posaren per nom: Ramón Llull.

De diferentes maneres y segons les regions s'escrigué aquest nom de Ramón en llatí, qu'en aquells temps se pot dir era la llengua oficial, axís: *Remundus, Ramundus, Ramondus, Remondus,* etz.; a Catalunya y a Mallorca el mes usual fou *Raymundus,* com se pot observar en molts pergamins y escriptures d'avans y després del sigle XIII. Al traduirlo al catalá, alguns han volgut conservar aquesta *y*, escribint *Raymond;* mes el poble, ab son bon sentit práctic y afany d'abreviar, ha dit senzillament: *Ramón.*

El doctor Antoni Llull, mallorquí y acás un dels descendents del nostre Beat, en el llibre de *Oratione,* imprés a Basilea en 1528 y dedicat a Felip II rey d'Espanya, y qu'escrigué en Dola, ciutat de Fransa, hont després de les humanes ensenyá les lletres sagrades, baix la protecció de

Claudi Bauma, arquebisbe de Besanson, y de qui'n fou mes tart el vicari general, diu: que l'apellido antigament s'escrivía *Luyl,* pronunciantse com ara escrivím *Lull,* y en llatí *Lullus.*

Axís meteix sembla ho escrigué'l Beat, anomenantse en diferents llocs de ses obres: *Raymundus Lullus,* si be's freqüent escriure també *Lullius.* D'aquí pot provenir que'n instruments antics, s'hi trobi *Raymundus Lulli,* com se pot veure segons diu el P. Pasqual en un pergamí de l'any 1300 guardat en l'arxiu del meu monestir de Santa María la Reyal, y en l'epitafi que's posá en el sepulcre del Beat, quan després de cremada la sagristía de Sant Francesc, aont era enterrat son cos, quedant intacte, lo trasladaren a la iglesia sota la trona, segons se llegeix en les «Disertaciones históricas del B. Raymundo,» Disert. 1, cap. 3, § 6, núm. 28. Y axís del *Lulli,* se derivá *Lullius;* y acás els d'aquest apellido s'anomenavan ab el genitiu *Lulli,* per esplicar l'origen d'aquell *Lull* o *Lullo,* primitiva arrel d'aquesta il-lustre familia.

Fins ara semblava cosa provada y indiscutible que la llengua catalana provenía del llatí; mes avuy al costat d'aquesta vella tendencia tradicional, mossén Marián Grandía, després de llargues hores d'estudi y profonds conexements filológics, ens ha revelat y sosté ab forts rahonaments, que'l catalá es fill de les llengües semites, en especial del hebreu. Grossa es la oposició que mossén Grandía ha trobada, y moltes les dificultats ab que topa pera desterrar prejudicis y desfer convencionalismes.

Llec en aquestes materies, tampoc crec prudent despreciar les noves idees sens mesurar son valer. Mentres esperem el fallo de les generacions futures, exposaré al costat del origen llatí, la etimología oriental del nom del nostre martre.

Consultada, doncs, la significació y etimologia del nom: *Ramón Llull,* a la autorisada opinió del entés filólec catalá mossén Marián Grandía,

me contestá en carta particular que, ni Ramón ni Llull foren jamay mots llatins, encara que históricament res ne sabía d'ells.

—«*Ramón* sembla indígena de Catalunya, y opino, me diu mossén Grandía, que es tret de la topografía. Un home's diría'l *Ramón,* perque vivía en un *ramón* o *puig;* y un tal *Ramón* o *Puig,* fou canonisat o's feu célebre y engendrá aqueix enfarfec de *Ramóns* que ara hi há; ja que'm sembla d'açi son, tots els homes il-lustres que'l portan: Ramón de Penyafort, de Portell, de Fiter (Aragó) y d'altres en lo civil. *Ramón* es ben catalá, format del sufix *on* o *o* de *ó-genus* de *ó* inf. y *gigno,* del hebreu «ganáh», fer, produir, y l'arrel hebrea «rum», ser alt.

Axí en hebreu y castellá, voldría dir *altura gran;* y en catalá *altura petita,* per la diferencia de valor aumentatiu de l'*on* en aquestes llengües.

Llull, y avants naturalment Lul, será de l'hebreu «lul», que significa rutllar, tombar, y aplicat a cosa que gira o tomba, significa *escala de cargol.*

Ara, sumant *Ramón Llull,* pot ser Altura o turó rodó.»

Finalment, com a dato interessantíssim, diré que'l distingit literat mallorquí en Mateu Obrador y Bennassar, arxiver de la Diputació de les Balears y membre de la Comissió editorial de les obres del Beat Ramón Llull, trobá en la Biblioteca Marciana de Venecia, un autógraf en llatí, pel qual sabem de quin modo el nostre Beat escrivía'l seu cognom; puig allí hi han aquestes paraules: *Ego magister Raymundus Lul.* Aquest autógraf es reproduit en fototipia, en el «Boletin de la Sociedad Arqueológica Luliana», de Palma de Mallorca.

També un autógraf catalá, se troba en l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

III

EDUCACIÓ SOCIAL Y FESONOMÍA MORAL D'EN RAMÓN LLULL

Sota el cel blau y seré, disfrutant les tebies frescors del perfumat clima de la illa Daurada, cresqué y's desenrotllá en Ramón Llull, través y esbojerrat, sens fre que detingués la naturalesa viciada.

Era d'ingeni viu, prompte y agut. Juntament ab les entremaliadures de la infancia que'l feyan refractari a les bones costums, aprengué de llegir y escriure, y un xic de gramática llatina, ja que les llengües vulgars tot just naxían y aquella era encara la llengua oficial de tot el mon romá.

Inútils eran els esforsos de sos pares per empeltar a la seva ánima fogosa, els tanys de les virtuts, y axís éll ho confessa quan diu: (1) «Vegém, Senyor, que l'home ensenya y domina les aus sens castigarles, sinó que pexantles ab alló que volen, les cría al seu gust; mes, no axís me succehí a mi, ja que ni les promeses, ni les exortacions, ni les amenasses, ni'ls cops, ni altres cástichs y demés astucies qu'emplevaren hi valgueren pera instruirme y ferme creurer.»

(1) Llibre de la Contemplació, cap. 109, nom. 14.

Sos pares, que ab fervoroses oracions havían lograt de Deu satisfer llur aspiració, el cuidaren mimosament com una planta esquisida, quals amoxaments ajudaren son natural rebec. Prou trevallaren pera dressarlo cap al camí de la virtut, mes la seva ánima no volía trabes.

Després de la desastrosa derrota de Muret, semblava volguer renaxer la reconstitució de la nacionalitat meridional.

Els estats confederats de Catalunya y Aragó, la Provensa, el comtat de Tolosa y els dominis que al mitjorn de Fransa hi posseía l'Anglaterra, s'uniren formant en 1241 la lliga de Montpeller; més la Fransa, la nació güelfa per excelencia, anava ensemps consolidant son poder, y ab sa influencia desbaratá els plans que aquells s'havían forjat. No escapá a la perspicacia política d'en Jaume, la situació compromesa de son patrimoni, y no volgué lluitar ab un enemic poderós tenintlo a les portes de casa, quan per altra part extenía ja sos dominis pel sud de la península y son poder per les costes del Mediterrani. Encara que molt tenía de trevallar per assegurar ses conquestes y llur equilibri, no obstant cregué aquestes mes segures que'l barallarse ab una nació com Fransa; axí es que sembla doná sols bones paraules a sos aliats.

Segons una apuntació del petit Thalamus, a l'any 1243 aná en Jaume, junt ab sa esposa Violant, a Montpeller, aont nasqué l'infant en Jaume, futur rey de Mallorca, marxant després al Puig (Puy-en-Velay), intentant una entrevista ab el rey de Fransa, Lluis IX *el Sant*.

Era la reina Violant, una dama de tanta cordura, prudencia y bon gobern, que segons ens conta en Zurita, en tots els negocis per mes dificils que fossen, cercava el rey son consell, y per axó fins en les campanyes no's movía del costat del seu marit.

En aquest meteix any de 1243, y quan en les Corts de Daroca feu jurar en Jaume per son suc-

cessor a l'infant Alfons, fill de son primer matrimoni y que no tingué efecte perque morí avans que éll, pera sortir de duptes y conjurar dissensions, fixá que'ls límits d'Aragó eran al Segre, lo qual axecá grossa polsaguera entre'ls catalans, quins ne protestaren en les Corts tingudes l'any següent a Barcelona, per lo que'l rey se vegé precisat a declarar que'l principat de Catalunya comprenía desde Salces fins al Cinca.

La Fransa poc a poc axamplava ses conquestes per entre les possessions d'Anglaterra y les terres provensals qu'eran cobdiciades aquestes per tots els vehins, puig el seu comte Ramón Berenguer no tenía successió masculina. Quan aquest morí en Aix a l'Agost de 1245, quedava hereva y soltera encara la filla petita Beatriu; les altres tres, eran ja casades, la Margarida ab Lluis IX rey de Fransa, la Leonor ab Enric III rey d'Anglaterra y Sanxa ab Ricardo rey de Germania. Quedava en Ramón VII comte de Tolosa, qui desitjant consolidar sos estats pretenía la ma de la Beatriu, pero mes astuta la germana de Fransa, lográ que's casés ab el germá de son marit, Carles d'Anjou, l'any 1246.

En Ramón Llull com fill únic de noble cavaller y en un país recentment conquestat a n'els moros, volían sos pares que ademés d'esser un bon cristiá, sabés manejar les armes, familiarisantlo ab tal intent en les bregues que'ls vensuts tot sovint movían ajudats per llurs vehins de l'Africa, lo qual anava millor a son esperit borrascós, puig si no seguí la carrera de les lletres fou perque les circunstancies no ho afavorían.

Fantasiejant himnes bélics, combats gloriosos, banderes polsoses y crits de guerra, entrá a la edat de catorze anys al servey del rey en Jaume I *el Conqueridor*. (1)

---

(1) Molts autors de la seva vida afirman que serví de patje al rey Conqueridor, y ho assegura també l'Arquebisbe de Tarragona en sa Informació, en la que diu: «Et qui prius fuit ephebus Domini Regis Jacobi senioris, Majoricarum adquisitoris...»

L'esplendor y fastuositat de la Cort l'enlluerná, esperonant sa pueril vanitat per les coses del mon: riqueses, honres, comoditats, gustos, diversions, queyan en son cor assadollat de sensualitat, avivant la impetuositat de ses males inclinacions.

Seguint en sos continuats viatjes al mes gran monarca de la nostra terra, vegé diferents paissos, admirá la bellesa natural, somniá per la romántica Provensa, contemplá d'aprop el nivell moral y social dels grans senyors, y ab el constant fregadís que necessariament tenía ab gent de distinció, adquirí aquell barnís de cultura y distinció propies de la falsa sabiduría que's fonamenta en la ilusió y la passió. (1)

El P. Pasqual conjetura que l'infant en Jaume futur rey de Mallorca, nasqué l'any 1240; y apoyantse ab l'historiador Zurita discorra d'aquest modo: El rey en Jaume se casá ab Violant l'any 1235, y en el 1247 tenía d'aquesta reina, quatre infants y quatre infantes que corresponen a any y mitj l'un del altre. Essent, doncs, la infanta Violant la mes gran de tots, y en Jaume el segon dels infants, y comptant per altra part en Zurita a l'any 1243 molts fills al Conqueridor, ne dedueix que no en aquest any de 1243, sino ja en el 1240, havía nascut l'infant en Jaume; siga com vulga, era encara aquest una canalla, quan en 1245 entrá en Llull a servir de patje a son pare.

Per aquest temps comensaren a traslluirse'ls amors del soberá ab la Teresa Gil de Vidaure, de qui se li conexen dos fills anomenats: Pere y Jaume respectivament; puig sabut de tothom es, que les grans qualitats com a polític y gobernant de nostre rey en Jaume, foren deslluides un xic per sa vida privada, que per cert no fou pas un model de moralitat, ja que la Historia, ademés de la esmentada y que sembla esser a la qui mostrá

---

(1) Llibre de la Contemplació, cap. 101, núm. 25.—Cap. 111 des del núm. 4.—Cap. 71, núm. 8, y Cap. 23 núm. 21.

mes afecte'l rey, anomena altres concubines, com son la castellana Guillerma de Cabrera, l'aragonesa Blanca d'Antillón, altra aragonesa anomenada Berenguela, essent comptat un tal Fernan-Sánchez com fill de la Blanca y un tal Pere-Fernández de la Berenguela. També's retreu una Berenguela-Alfonso; y axó sol dona la mida de la moralitat pública, quan el monarca meteix ho esplica en sa crónica com la cosa mes natural.

Per entre aquexes fluctuacions voluptuoses caminava l'esperit inquiet del jove Ramón Llull, cercant adelerat un goig y contentament que no trobava, fingintse ilusions ubriacadores, puig dintre son sér paladejava la copa dels plaers: «quan vaig entrar á la joventut y sentí la vanitat del mon, vaig comensar el mal y á entrar á n'el pecat, seguint la sensualitat y olvidantme de Deu.» (1)

Prompte comensaren a bullir en son interior somnis de gloria y desitjos indefinits, entussiasmantse ab les quexes amoroses dels trovadors provensals, y oprimit per idees vaporoses se li despertá son instint de poeta, cercant ab dalé llibres aont pogués apaybagar els deliquis de sa xardorosa fantasía. No es en Llull un ignorant vulgar per sistema, ja que recrimina a n'aquells que aprecien els llibres per la hermosura de llurs escobertes, adornant les llibreríes y sabent sols de les obres que possehexen lo que veuen escrit en els lloms; (2) éll entremitj de la ignorancia general, fou un sér privilegiat ab aficions literaries ben marcades; no obstant no era la nostra Catalunya com altres paissos, que fora'ls pocs dedicats al estudi y 'ls monestirs, ningú mes sabía res, fins al punt de que'ls nobles se sentían orgullosos de tenir de posar una creu o un gargot al peu dels documents per no saber d'escriure. Aquí a la nostra terra havíen arrivades les co-

(1) Desconhort, cant. 2.

(2) Contemplació, cap. 120, núm. 20.

rrents del bon gust y l'afició a les lletres, portades pels trovadors provensals, y els nostres reys s'enorgulliren d'esser els primers cronistes de la época.

Els cants d'en Llull eran apassionats, dictats sols per l'ambició y la sensualitat, com tots els dels *bardos* que passejaren llur romanticisme per les florides regions del mitjorn de Fransa: de sa afició a la gaya ciencia, ademés de moltes poesíes amatories, se recorda un poema a la conquesta de Mallorca. ¡Y com s'acusa després de sa conversió d'haver compost aquelles cansons que la luxuria li dictá! (1) ¡Quantes vegades son cor bategant per les dones, corregué enfangantse en el llot de la lascivia, sofrint molts trevalls, ánsies, temors y fins exposantse en perill de mort! Sols la divina Misericordia'm deturá, pera no caure en la desesperació! (2) exclama ple d'angoxa, quan vegé la seva ánima tarada pel vici tant baix y rastrer. (3)

Essent criat de la casa Reyal, recorregué moltes terres caminant per distints llocs plans y montanyosos, deserts y poblats, atravessant rius y mar, quedant fortament maravellat de la bellesa y suau perfum que llensa la Natura; (4) y segurament qu'entre sos viatjes, aná també a Valladolid (1246), assistint a les fastuoses bodes de la infanta Violant ab l'Alfons *el Sabi*, rey de Castella.

Tingué també ocasió de freqüentar altres Corts de reys y senyors, assadollantse d'aquella frivolitat exterior; y d'ensinistrarse en els problemes polítics y socials ensemps qu'en els assumptos domèstics, observant les vanitats del element oficial y confiant en les promeses dels reys y dels homes mondans, (5) mentres els barons y cava-

---

(1) (2) (3) Contemplació, cap. 143. núms. 20, 18 y 12.

(4) Id., cap. 101, núm. 25.

(5) Id., cap. 23, núm. 21.

llers adulant a llurs monarques ajudavan a axecar el socul del orgull qu'en aquestos enlayrava. Tampoc s'escapá a sa fina observació, els defectes dels grans de la terra, puig ses conversacions eran d'honres, distincions, riqueses y diversions (1); per lo qual regoneix éll que si hagués fet lo contrari de lo que veya, hauría sigut mes prudent.

Per aquest contacte ab gent d'armes, conegué l'art de la guerra y les gestions diplomátiques, com també 'ls exercicis y usos de la cavallería. Aquest ceremoniós tracte y la refinada educació que cada dia aná llimant, li conquistaren un prestigi y fama dintre'ls cavallers de la noblesa, essent buscat sempre pera totes les festes, admirat de les dones y envejat dels joves de la seva edat. «Sigué creat, diu éll, y se'm doná 'l ser pera servir y honrar á Deu, més he fet tot lo contrari ofenentlo ab molts pecats.» (2)

Son geni actiu el gobernava: era alegre, insinuant, obsequiós, cortesá, donat al plaer y al luxo, lliberal, esquisit en soltura y elegancia, animat, desplegant en una paraula totes les qualitats cavalleresques que interessan y atrauen; axís se conquistá'l cor dels infants en Pere y en Jaume, que prompte intimaren ab company tant despreocupat. A son temperament meridional se aveníen lo llampant dels adornos y gales, perfums y flors. «Jo vaig esser un insensat y estúpit desde'l principi dels meus dies, fins á l'edat de trenta anys,» exclama empenedit (3); y afegeix: «qui vulga veurer un home en qui no hi cap mes traició, falsetat y vilesa, que vinga á veure'm, perque estich ple de defectes. Gran maravella es, que 'n un tant petit cós hi puga cabrer tanta maldat com hi ha en mi.» (4)

---

(1) Contemplació, cap. 71, núm. 8.

(2) Plany d'en Ramón, núm. 1.

(3) Contemplació, cap. 70, núm. 22.

(4) Id., cap. 5, núm. 23.

L'any 1251 morí la reina Violant; y en aquest meteix any, segons en Zurita, destiná en Jaume *el Conqueridor* a son fill Jaume, per rey de Mallorca; y enviá en 1256 a n'aquesta illa aquell infant junt ab en Ramón Llull escullit per son senescal o majordom (1) y demés servidors que son pare li doná, ab lletres autorisades pera que els mallorquins juressen y fessen homenatje, de que a sa mort tindrían y regonexerían sempre per llur rey y senyor natural, a n'aquell infant son fill. Axís ho feren els de Mallorca, y l'infant en Jaume, llavors d'edat setze anys, segons les deduccions del P. Pasqual, confirmá 'l dia 21 de aquell meteix any tots els privilegis que son pare havía concedit; y aquest, fou tanta la satisfacció ab que vegé la sumissió dels mallorquins regonexent a l'infant per son futur successor en el regne de Mallorca, que trobantse en Alcañiz a 8 de Febrer de 1257, confirmá y ampliá 'ls privilegis y franqueses que'ls havía concedit l'any 1230.

Confiá, doncs, desde aquesta data el rey Conqueridor, part de la autoritat en el gobern de Mallorca, a son fill l'infant en Jaume, declarat ja *sui juris,* tenint a n'en Ramón Llull com a quefe dels demés empleats y servidors que composaven sa Cambra particular.

Allavors també y en aquesta metexa ocasió (1256), trobantse com s'ha dit en Ramón Llull a Mallorca y a la edat de vintiquatre anys, se casá ab Blanca Picany, filla de F. Picany, y cunyada d'un cavaller de la casa Galzerán. Axís consta d'un instrument del Arxiu de Cartes Reyals de Mallorca, que diu: «A 25 de Setembre del any del Senyor 1257. Blanca filla de F. Picany difunt, y muller de R. Llull fill de R. Llull difunt, per mí y pels meus..... faig a R. Llull mon marit, ausent com present, procurador meu

(1) Informació del arquebisbe de Tarragona: «Postea vero senescallus, id est magnus Aulae præfectus, Domini Regis Jacobi Junioris, patris in regno illo ad regnandum secuti.»

com a cosa sua propia, pera vendre, empenyar y alienar totes les possessions que'l meteix R. Llull te'n la ciutat de Barcelona y son terme y a Catalunya.» (1)

D'aquest document s'en dedueix que a l'any 1257 era casat, que sos pares havían mort y que estava en plena possessió de son patrimoni; y que per lo tant era molt ric, puig ademés de lo que tenía a Mallorca, contava en possessions a Barcelona y Catalunya.

Fet el vassallatje pels de Mallorca al infant y efectuat el casament, s'entorná en Llull a la Cort del rey de Catalunya; y distret altra volta per les cerimonies palaciegues, adulat per sa bella presencia y bon humor, ficat en les intrigues y prodigalitats dels cavallers, destre en saber disfressarse; s'aparentava un home d'educació y bona criansa, franc, sociable, condescendent y flexible; y ab tot, ell meteix, confessa que ha enganyat a molts dels seus amics, a n'els quals ha dit moltes coses dolentes y moltes mentides y fet moltes injuries; (2) y continúa penedit: «no m'ha aprofitat, Senyor, ni l'ajuda dels angels, ni les llissons dels profetes, ni les exortacions dels religiosos pera que fós un home de bona vida; doncs encara que'ls ángels m'ajudaren y 'ls religiosos me predicaren, no obstant he sigut l'home mes dolent de la ciutat y de sos encontorns.» (3)

La perspectiva del plaer, del domini y de la gloria, li axamplava l'horitzó de sa fantasía, y ple de falsetat y vilesa s'alaba devant sos companys dels plaers y cansons que li dictaren la luxuria y sensualitat. (4)

Sens dupte que la bona llevor que sos pares havían sembrat en son tendre cor, no estava perduda complertament, puig entremitj de la

---

(1) Vide «Vindiciæ Lullianæ» del P. Pasqual, tom. I pl. 22.

(2) Contemplació, cap. 23, núm. 23.

(3) Id., cap. 37, núm. 26.

(4) Id., cap. 128, núm. 13.

disbauxa y del desordre, alguna volta treyan brotada'ls remordiments; axís esplica qu'en certa ocasió vegé entrar al Palau un gos flac, macilent, ronyós, y al instant els ministres y criats l'esquivaren, tirantseli al demunt y empenyentlo fins els metexos gossos de la Casa reyal; quina escena li portá a la memoria, que si 's moría enfangat com estava en tota classe d'immundicies y pecats, assadollat de males obres com un qüarto o habitació ho está d'olor, quan en ell s'hi ha derramat alguna essencia, (1) axís meteix y d'un modo ignominiós, me llensaríen a mi del Palau del Rey del Cel, empaytantme cap a l'infern. (2)

Segurament que'n Ramón Llull sigué a Montpeller ab la Cort de Barcelona, quan en 1258 se ajustá'l casament de la infanta Isabel ab Felip primogenit del Sant Lluis rey de Fransa. Encara que'l rey en Jaume hauría volgut enrobustir la secular influencia de la casa de Barcelona en el mitjdia de Fransa, puig aquest havía sigut l'anhel constant de sos trevalls, s'en vegé privat com ja hem fet notar mes amunt, pels discols nobles que sempre'l capejaven, per no estar encara ben sentades les conquestes fetes als moros y per haverse casat l'hereva de la Provensa ab el germá del rey de Fransa, que éll també pretenía per algú de casa seva. Quan ara tracta de casar sa filla Isabel ab l'hereu del rey de Fransa, sembla volguer ressucitar antigues pretensions; mes aquesta aspiració se veu abandonada, no se sab per qual motiu, en el tractat de Corbeil que tingué lloc en aquest meteix any de 1258. Per aquell famós tractat, desaparexen ja per sempre mes les nacionalitats del Llanguedoc y Provensa; y a cambi de renunciar Sant Lluis, rey de Fransa, tots els drets que sa casa, com successora de la dinastía carlovingia, pogués tenir en els estats de Catalunya, en Jaume cedeix el senyoriu feu-

(1) Contemplació, id., núm. 11.

(2) Id., cap. 108, núm. 13.

dal y qualsevol altre dret que pogués pretendre, en els de l'antiga Narbona y en general en tots els de l'altra banda dels Pirineus que termenen en les Corberas.

A l'any 1259 torná en Ramón Llull a Mallorca, y desde aquesta data fins que's convertí, tingué de sa muller un fill anomenat Domingo, y una filla anomenada Magdalena, qui's casá després ab un cavaller de la noble casa de Sentmanat, segons se dedueix del testament que feu el Beat Llull a Mallorca, a 26 d'Abril de 1313. Axís ho compta'l doctor Lluis Joan Vileta, en el Resúm de la vida del Beat Llull, que juntament ab l'«Art Breu» imprimí a Barcelona l'any 1565. Y no esmentantse altres fills en aquest son testament, es de creure no'ls tingué, puig després de sa conversió casi es segur que faría ab consentiment de sa muller, vot de castedat.

No havía dexat per axó son alt empleo, encara que durant aquest espay de temps d'un xic mes de tres anys, el trobem ab mes freqüencia a Mallorca; axís y tot, no dexá sos vicis, puig en el llibre «Phantasticus» diu: «homo fui in matrimonio copulatus, prolem habui, competenter dives, lascivus et mundanus,» y que continuá aquí sa mala vida, ne tením testimonis en lo may prou alabat llibre de Contemplació, que'n el cap. 132, núm. 27, diu: «Mon ánima, Senyor, está malalta y nafrada pels set pecats mortals que la llagaren y desordenaren»; y en el cap. 104, núm. 16, confessa que la hermosura de les dones fou la pestilencia y la tribulació de sos ulls, doncs per ella s'olvidá de la Bondat y Bellesa de Deu y de la hermosura de ses obres.

IV

CONVERSIÓ

En Llull desconexía en absolut la pau honrada de la llar: quan se li badaren les portes de la vida, hi entrá atropelladament ab ses passions, y ajudat de ses bones prendes personals prompte s'endinsá en somnis apassionats y emocionants. Per axó quan era a Mallorca, una muller jove, noble y guapa, li obría sos brassos, respirant amor, honradesa y ditxa, éll s'hi aborría dins de aquesta atmósfera de bellesa moral. Ja l'estimava a la seva dona, pero l'estimava perque era bona, perque era honrada... Per res mes! ¡Ell volía fruir del gran goig de la vida!... La voluptuositat del amor l'ofegava, y per aquesta causa corría adelerat per la bellesa mondanal.

Hi havía llavors a Mallorca una dona molt hermosa, muller d'un genovés, anomenada Leonor (alguns han suposat se deya Ambrosia de Castelló); sía com vulga, era esbelta, exuberant de vida, ulls negres y llabis vermells. Axís que en Llull l'hagué vista li trasbalsá'l cor; y esperonat per xardorós desitj, la perseguí per oferirli ses impures besades. La dona aquella, era de rara virtut y refusá constantment ses bojes pretensions.

En Llull esperansat, assolía'l goig suprem de la passió; y allá en la soledat de sa imaginació

selvatje, cristallisava son desitj, y seduit pel perfum provocatiu de la carn, volgué poetisar ses ansies amoroses. No s'enterní tampoc el cor de la dona hermosa, y éll, hipnotisat cada dia mes per la dolsa visió a qui perseguía constantment ab mirades provocatives, entrá un dia, segons compta antiga tradició no provada, cavaller en poltre fogós, dintre la iglesia ab gran escándol dels palmesans. L'ánima honrada de Leonor, greument ferida per tal atreviment, li llensá indignada execració, fentli veure tota la baxesa de son procedir.

El nostre Ramón somniava encara, y'l temple se li aparexía d'immensa volta enbolcallada d'aromática boyra, hont la bella Leonor, ab son carácter sencer y dominador, ab pose aristocrática y severa, desdenyava burleta ses lúbriques pretensions.

Agullonat pel menyspreu de la noble dama, comensá aquell vespre inflamada cansó, aont desfogant sa passió en voluptuoses flames, abocá tota sa ardidesa pera rendir el cor d'aquella dona heroyca, contra qui s'esmicolavan les mes afinades sagetes de la sensualitat. Encés pel foc de la luxuria, y afadigada sa pensa sens trobar inspiració ni paraules prou roentes pera rendir la virtut de Leonor, passejá la mirada vaga pels recons de sa cambra, y sos ulls injectats de sang toparen ab la imatje del Crist, que penjava esgrogueit del capsal del seu llit.

Desconcertat per la adolorida testa y vensut per supersticiós temor, dexá sa tasca. Esmaperdut per les tenebres mes fosques que les de sa imaginació, contemplá ab lluisors estranyes, nues penombres de dones axelebrades que voltavan desvergonyides macábrica dansa.

Quelcom de la buydor atrayenta dels abims hi veya en la blanca y satinada pell de la dona cobejada; y en el grau máxim de sa desbocada passió, fruhía el plaer en somnis de perversions malaltisses y delirantes. Altra vegada, arrivada

la nit, prová continuar la composició comensada; més al poc rato se topá ab l'esguart tristoy del Crist, que com visió impertinent destorba son criminal desitj; un xic amoinat, doncs, com per certs remordiments, s'adormí afadigat.

Les primeres clarors de l'auba el despertaren, y ab tot, sens fer cas de les aparicions estranyes d'aquelles dues nits que havían sotregat la seva ánima carnal, no abandoná per axó en Llull sos intents, calculant els medis que deuría emplear pera rendir d'un colp la honradesa de Leonor.

Un malestar indefinible, una estranya frisansa el dominava, cercant sempre adelerat emocions noves; ja que no podía creure en virtuts doméstiques y odiava la pau calmosa de la puresa de costums. La bestial gelosía l'empenyía horrorosament a satisfer els violents desitjos cada colp mes encesos.

Pocs dies havían passat, quan altra volta, volguent acabar aquella trova amorosa, estantse al meteix lloc y a igual hora de la nit, li semblá que la imatje de Crist s'engrandía poc a poc, ses formes esdevenían flexibles y son rostre esllenguit el mirava ab ulls de compassió; al instant les passions remogudes perderen son impuls, y enterbolida sa pensa per dolsa ubriaguesa, el contemplava atontat, fins que ressortint violenta explossió sensual, y somogut pel seu estat d'histerisme, li produiren una por enguniosa que l'obligá a dexarho per un altre día.

L'endemá, remors luxuriantes y l'encis de aquella dona li esborrá la visió tres voltes repetida, que sols vegé per entre el burgit de sa imaginació com esfumat recort llunyá.

Semblava havía apurat ja tots els medis pera conseguir son fi y res n'havía tret; per lo qual, confiant en la cansó comensada, altre dia intentá acabarla avans d'entregarse al repós, y altra vegada també la visió de la imatje de Crist el desconcertá. Considerant, trist y capficat, lo que significarían o voldrían dir aquelles repetides

aparicions y tocs de la gracia, comensá sa endormiscada conciencia a reprobarli sa conducta, y desvetllat per llarga estona assistí a la intensa lluita que 's descapdellá en son interior entre aquella y son jo degradat, acabant a la fi per adormirse.

La seva déria no havía defallit ni un moment. La fresca figura de la Leonor l'havía enbolcallat per sempre mes dintre un encís sensual, trastornant son cervell la melangiosa silueta femenil. En sa encesa imaginació se li presentava fastuosa, elegant, sugestiva, per entre aquell mon galant y alegrement esbojarrat qu'éll conexía; per axó pantejant de joya, no's feu esperar a la cita que li demaná la propia Leonor.

L'ombra y'l silenci aumentavan dins la cambra, mentres a fora desaparexía el sol magestuosament... En aquells suprems instants la vergonya'l sofocá, y sorprés per febrosenca tremolor, vegé entrar la bella dama, quines esmortuides clarors del cap-vespre rodejaren sa testa, com aureola de daurada polsina. Semblava una Verge de retaule; y ab reposada veu, ab to de dignitat, sens afectació, comensá a parlar: «¡Desventurat!... creus que t'he fet venir pera compartir ta passió criminal?... No, sols vull que contemplis aquest cos de qui has celebrat sa bellesa... que sols es aparenta, y axís curar ta sensualitat»; y descubrint son pit rosegat per horrorós cranc, continuá: «mira't, doncs, tota sa asquerositat, assadolla't ara d'exa carn despreciable per la que oblidas tos devers de marit y de cristiá...»

Atontat y encara no revingut de la realitat brutal ab que l'havían ferit dolorosament, desinfectant el suau perfum del vici que l'havía anestessiat, torná a sa casa defallit.

Una frescor suau y una alenada de terra sana el desvetllan; apar dexondirse d'un somni pesat. Está a les fosques, dintre de sa cambra, aquell home que pocs moments avans semblava embestir el mon; y ara resta aclaparat, son esperit ple

de tenebres, son cor llagrimejant. Alsa el cap, y una esgarrifansa terrible li estremeix el cos, una flonja boyra embolcalla l'aparició del Crist; a la vista d'aquell rostre enguniós cau en Llull de genolls en terra, y ou clarament la veu de Deu que li diu: «Ramón, seguexme.» Aturdit per la mirada llampeguejanta de son Deu y Senyor, sentí sobre seu tot el pes de la execració divina. S'esvahí al instant el baf de la carn, y una agradable fragancia de perfum del cel el retorná de son ensopiment. Un trist penediment el corprengué, y de sos ulls ne brollaren dues llágrimes.

No pogué pas aclucar l'ull aquella nit: lluitá ab esforsos desesperats pera sortir de les térboles aygues del vici, se sentía feble a punt de sumergirse a l'abim sens fondo, quan l'esguard de infinita dolcesa del bon Jesús semblava encara cridarlo. Son instint brutal se redressava, mentres ab fervorosa oració demanava perdó a Deu, desitjant ofegar remordiments que l'enguniavan; y entremitj dels clars-obscurs de sa conciencia, es desprenían misteriosos y inacabables punts brillants, que donavan un to armónic a son penediment.

El sentiment de terror y engunia que la imatje de Crist havía sembrat en son interior, li feu escorcollar son passat, y reculá espantat com devant de un gorc negríssim, horroritsat de sos pecats, y pregant al bon Deu que'l perdonés, resava sens parar.

La claror del nou día el soptá estrenyent sobre son pit ab tremolor nirviosa la imatje de Jesús clavat en creu, esclamant: «¡Beneit siau!... Vos sou l'únic amor meu, y jamay vos dexaré», y aquella oració sortida del fons de la seva ánima, l'aconortá agradablement.

«La vostra passió, oh Jesús meu, es el principi y causa d'haverme axecat del amodorrament en que'm tenían mes culpes; élla'm despertá y desvetllá, manifestantme la vostra gran

bondat y la meva major fragilitat y miseria. Ab un cor contrit y humiliat, Vos demano, Senyor, la gracia, de que vos sápiga estimar d'aquí endevant. Sian Senyor tots els meus pensaments y accions, recordar vostre passió y mort, y mos desitjos sols donarvos gloria y llohansa per sempre mes». (1)

Que l'aparició de Crist clavat en creu fou real y verdadera, ho provan, ademés de la narració del anónim, aquest paragraf que d'éll meteix hem extret; son Cant, núm. 1, quan diu:

Jesús me vench crucificat,
Volch que Deus fos per mi amat:

y en el Desconhort, cant segon:

Mas plach á Jesuchrist per sa gran pietat
ques presentech á mí cinc vets crucificat,
per só quel remembrés. en fos enamorat,
e que eu procurés com ell fos ben preycat
per tot lo mon, e que fos dita veritat
de sa gran Trinitat, é com fo encarnat:
perqu'eu suy inspirat en tan gran voluntat,
que res als no amés, mas que ell fos honrat
e la doncs comensés com lo servís de grat.

Ho confirmen, l'arquebisbe de Tarragona en sa informació y tots els biógrafos que d'éll han escrit; essent també unánim llur parer, al compararlo ab l'apóstol Sant Pau, ja que la conversió del Beat Ramón Llull, pera rara coincidencia y segons afirma constantment la tradició, tingué lloc el 25 de Janer de 1263, dia en que la Iglesia celebra la conversió del esmentat apóstol.

El paralel que tots els autors han vist entre'l Beat Ramón Llull y l'apóstol Sant Pau, no pot

(1) Contemplació, cap, 35, núm. 38.

esser mes adequat, ni la semblansa entre l'un y l'altre mes exacte. Deu destiná a Sant Pau per fonament y árbitre del nou evangeli que escampava, y a n'el Beat Ramón Llull, per muralla infranquejable aont havían de rebotre les creencies mahometanes y les argucies averroistes.

Abdós tingueren una missió que cumplir en aquest mon: l'un havía d'esser l'Apóstol de les gents, l'altre'l Procurador de Jesucrist, y tant l'un com l'altre havían de corre el mon, portats en ales del amor a Deu, distingintse per llur zel infadigable.

Un raig potentíssim de llum cega a Saulo que pel camí de Damasco anava contra'ls cristians de la ciutat; una visió celestial aturdeix a n'en Ramón Llull que seguía furiosa passió.

Deu tocá'l cor de Saulo, quan mes enfutismat estava contra'ls cristians y ab mes odi perseguía son nom; y converteix a n'en Llull, quan mes enllotat estava en l'amor carnal. Abdós senten clarament la veu del Altíssim manantlos que'l seguexin: l'un a la primera vegada acata sumís la ordre del Cel, l'altre sols se pot desfer de sa baxa y sensual passió després de cinc repetides visions de Crist clavat en creu. L'un ab ses robustes espatlles empeny la obra de la regeneració; l'altre ab sa alta sabiesa la perfecciona; y si Sant Pau traspassa'ls mars y 's presenta devant dels grans y poderosos de la terra, anunciant sens vacilacions l'Evangeli, el Beat Ramón Llull emplea sa llarga vida anunciant el nom de Deu a pobles y nacions infidels, y sa déria de convertir el mon, tracta d'infiltrarla a Papes y Reys, Cardenals y Prínceps y Bisbes y Nobles. La flama vigorosa y encesa de la caritat els anima a tots dos, y per axó la obra d'un y altre esdevingué feconda.

Per probar la veneració que'l poble de Mallorca ha tingut ja desde molt antic a n'el Beat Ramón Llull y a les seves coses, dirém que la cambra o quarto aont tingueren lloc les apari-

cions de Crist, y per lo tant la conversió de nostre martre, de temps immemorial estava transformat en capella hont s'hi venerava una pintura de sa imatje.

Respecte aquest particular, l'ilustrat col-laborador de la *Revista Luliana,* Pere A. Sanxo, quefe de l'Arxiu general històric de Mallorca, transcrigué a n'aquella, dos importants documents, que no copiaré aquí en gracia de la brevedat, ja que'l curiós lector els trovará en la esmentada *Revista Luliana.* núms. 28 y 30.

Mes per donar una idea de lo que'n ells se diu, copiaré la síntesis que avans ne fa el senyor Sanxo. «El primer dels dos documents es un acte extés en la Capital de la Balear Major á 25 de Janer de 1609, pel qual el Notari Pere Nuniz Berard, á instancia del Síndich de l'Universitat de la Ciutat y Regne de Mallorca Pere Ribot, dona fe de que en dit dia constituídes moltes persones, entre elles algunes dames, en la casa que la tradició suposa va esser habitada pel B. Ramón Llull, situada en aquesta població, propietat, á la fetxa de l'escriptura, del Notari Andreu Caselles, sentiren un *divino* perfum, com desde la aparició de Cristo Crucificat al Illuminat Doctor se sentía anualment en 25 de Janer, en que se celebra la festa de la Conversió del Apóstol Sant Pau. De moment recordam que se troba el referit acte en el *Llibre de Cédules Reyals, sigles XVI* y *XVII, núm. 2, fol. 174,* custodiat en l'Arxiu del nostre cárrech; en les «Disertaciones Históricas del Culto inmemorial del B. Raymundo Lulio», Mallorca, Miguel Capó, 1700, pág. 89; y en «Acta B. Raymundi Lulli», Antuerpiæ, Vidua Petri Jacobs, MDCCVIII pág. 58.»

«Un altre acte, fet als 25 d'Octubre de 1609, es el segon document que copiam, pel que Guillem Sureda, Notari, á requesta del repetit Sindich Pere Ribot, dona testimoni de que en aquell die, mitjensant, llecencia del Senyor Bisbe de la Diócessis mallorquina, Fra Simó Bauzá, el Rector

de la parroquia de Santa Eularia, Miquel Ferrer, beneí un oratori construit en la cambra de la casa de Ramón Llull, ahont se creya li va aparexer Cristo Crucificat, á costes del propietari de aquesta Andreu Caselles, mogut per la devoció ardenta que tenía al Sant Mártir de Bugia, y desitjós d'honrar el miracle de perceberse anualment, dia 25 de Janer, en la referida cambra, un suavíssim olor, calificat de *divino,* no comparable al de les roses, ni al del encens, ni al de altres coses naturals. La expressada escriptura está en el «Llibre de Actes de Guillem Sureda, Notari, de los anys 1606 á 1611,» fol. 92, guardat en l'Arxiu de Protocols de Mallorca, y en los adalt citats «Llibre de Cédulas Reyals» fol. 173, «Disertaciones Históricas» del P. Jaume Costurer, pág. 87 y «Acta B. Raymundi Lulli» del P. Joan B. Du-Sollier, pág. 57, si be en aquest se transcriu sols la primera mitat del document.»

El P. Pasqual diu que desde aquesta data de 1609 s'hi celebrá en aquella capella'l sant sacrifici de la missa, essent molt concorreguda de fidels devots, d'un modo especial en el dia de la festa de sa conversió, sentintse aquexa fragancia divina; ab la particularitat, que'n una ocasió hi entrá una persona privada del sentit d'olorar y percebé intensament eix meteix perfum celestial.

Terminarém ab lo que diu el distingit arxiver de Mallorca, que «no será inoportú exposar alguna cosa tocant á la situació que teníen en Palma el carrer que s'anomenava de Ramón Lull y la casa ahont se suposa que visqué.»

«En un punt no molt distant del centre de lo qu'era recinte fortificat de l'esmentada població, se troba l'actual Plassa Major, desde la qual comensa una de les principals vies, so es el carrer de Sant Miquel, que arriva fins á la porta de Santa Margalida, per hont entrá victoriós l'exércit de Jaume *el Conqueridor,* en 31 de Desembre de 1229, al arrebatar á la morisma la ciutat de Mallorca, ab el qual nom se conegué desde llavors

fins al sigle XVIII, en que prengué el de Palma. En el principi de la referida vía, á má esquerra, existía un carrer sense sortida, de curta extensió y poca amplaria, formant part de l' illeta núm. 126 y de la parroquia de Sant Nicolau (1), el qual se deya vulgarment *carreró del Beato Ramón,* y á la seua dreta á davés mitjan lloch, se trobava la casa que se creu habitá el Doctor Arcangélich. La part esquerra de la vía estava limitada per una paret del edifici del Sant Ofici, que subsistí en posterioritat á la demolició d'aquest, efectuada poch temps després de l'any 1833, y serví d'espatller á una construcció feta en el solar de l'Inquisició, destinada primer á pescatería y després á carnicería. Ab motiu de les obres d'arreglo definitiu de la Plassa Major se tomá en 1864 l'expressada paret, últim vestigi de la residencia en Palma del Sant Ofici; fonch venuda poch mes ó menys en la matexa época per la noble familia Prohens de Cererols la casa ahont se suposa visqué Ramón Llull, y derruída llevors aquesta en gran part, desaparesqué junt ab dit carreró la capella eregida en 1609 dintre de l'aposento en que se va aparexer Jesucrist al Sant Martir, y á la qual encara viven persones amigues nostres que tengueren ocasió d'anarhí á resar.» (2)

«Cap recort romandría avuy de la casa payral del gran savi mallorquí, si la benemérita Societat Arqueológica Luliana de Palma, desitjosa sempre d'enaltir la memoria de son Inclit Patró, no

---

(1) En temps de l'aparició de Cristo á Ramón Llull, la casa d'aquest estava inclusa en la parroquia de Santa Eularia, puys la de Sant Nicolau no fonch eregida fins anys després, en 1302, desmembrantla d'aquella. ¿Será per dit motiu que se designá en 1609 per beneir la capella-oratori que se menciona en els dos avall copiats documents, el Rector de Santa Eularia y no el de Sant Nicolau com parexía mes natural y propi?—(*Nota de Pere A. Sanxo.*)

(2) D'aquest oratori existexen sols unes teles de cuiro, gravades y sobredorades, qu'adornavan ses parets, les que se troben avuy en die en la capella de la Mare del Divino Amor de l'iglesia de Sant Felip Neri de Palma, ahont ab altar propi hi ha un retaule del Doctor Arcangélich.—Vide l'estudi sobre Iconografía Luliana en Mallorca de nostre benvolgut amich mossén Mateu Gelabert, insert en el *Bolleti de la Societat Arqueológica Luliana.*—(*Nota de Pere A. Sanxo.*)

hagués colocada en l'any 1888, prop del siti ahont estava la tantes voltes repetida vivenda, una sensilla lápida, essent degut el seu dibuix á don Bartomeu Ferrá y el treball escultórich á don Llorens Ferrer, en la que s'hi gravá la següent inscripció:

1888.
EN AQVEST LLOCH ESTAVA,
SEGONS TRADICIÓ, LA CASA
NATALICIA DEL GRAN SAVI
Y BENAVENTVRAT MARTIR
RAMON LVLL
1232 1315

V

ARREPENTIMENT Y PROPÓSIT

Matí ani querré perdó
A Deu, é prés confessió
Ab dolor é contrició:
De caritat oració,
Esperanse, devoció,
Deus me fé conservació.

(*Plany de Ramón*, n.º 2.)

L'endemá matí de l'aparició, ja es en Ramón Llull tot un altre. La gracia divina ha transformada complertament la seva ánima, envilida fins llavors pel pecat; y arrepentit ab greu dolor de sa vida concupiscent, se llensa als peus del sacerdot, y fa una confessió general entre llágrimes rohentes de penediment.

Considera son present; y per un costat contempla la Majestat de Deu ultratjada, sa Justicia escarnida, sa Misericordia burlada y son infinit Amor despreciat; mentres que per l'altre, se revoltan desvetllantse, acusantlo d'ingrat envers son criador, les pietoses ensenyanses que una mare carinyosa havía acumulat dintre son cor de nin.

Medita son passat:... y esfereit, recorda en sa imaginació la imatje ab tots sos contorns del home mondanal: la vanitat que'l subjuga, les passions que'l despreocupan, sos instints que l'arrastran, la sensualitat que l'afemella y la concupiscencia que'l degrada. ¡Sols li resta la peni-

tencia, com únic medi de tornar a Deu, y l'amor a Crist com bálsam consolador pera guiar la seva ánima nafrada!

Comprén les dificultats ab que haurá de topar, y 'l grau máxim de mortificació que necessita, pera domar sa naturalesa viciada; y tement que ara'l reaccionar, sa voluntat enfeblida per plahentes laxituts no l'abandone, de genolls en terra prega fervorós que'l vivifiqui fiama divina.

Es induptable que a l'enraigar nova vida, sofrí moltíssim pera contenir ses desarreglades inclinacions, com tothom que vol cambiar de direcció impetuosa corrent. «Y tant pesat es, Senyor, exclama ell meteix, sortir el pecador del fanc de sos vicis y fer penitencia, que si no m'ajudesseu, jamay hi hauría en mon cor contrició y arrepentiment de mos pecats, ni podría fer obres dignes de reparació, pera satisfer vostra Justicia.» (1)

Comensa llavors en Llull una vida quieta y sossegada de penitencia, y ab la contínua oració demanava a Deu, entre llágrimes y singlots, que li cambiés la naturalesa tant contraria a la mortificació: «ja veyeu, Senyor, li deya, que no puc vencer la carn, ni puc forsarla a la virtut, per lo que vos demano m'ajudeu pera sortir victoriós de mi meteix, y axís poguer fer penitencia dels grans pecats que he comés contra Vos. Mes el socorro que jo vos demano, es que'm mireu ab ulls de pietat, fent vos ame mes que totes les coses. ¡Ah! si pogués arrivar a n'aquest enlayrat amor, quan prompte estaría aparellat pera fer penitencia!; llavors si, que no'm costaría gayre, perque estaría assadollat de Vos, y Vos foreu qui faría rajar llágrimes amargues de mos ulls y mouriau mon cor al arrepentiment.» (2)

No olvidá els dejunis, cilicis, y sobre tot la caritat, servint a Deu y al próxim, passant moltes

(1) Contemplació, cap. 86. núm. 19.

(2) Id., núm. 22.

hores en la iglesia de Santa María de la Reyal, monestir de religiosos cistercienses que hi había fora la ciutat, y en aquells ratos de solitaris colloquis ab nostre Senyor, li deya: «¡Oh Deu meu que'ns guardas y defensas a tots!; perque jo he pecat de moltes maneres fins agotar tots els medis que la malicia humana inventá, ara si Vos no'm socorreu pera fer la penitencia que'm correspón, seré atormentat en l'altra vida ab tots els refinaments de vostra infinita Justicia; per axó crec necessaria la penitencia ab totes les variacions que'l vostre amor me dicte, puig a totes estic obligat, perque per ofendrevos no vaig reparar medi. ¡Mes com jo sia tan fragil y miserable que res puc sens la vostra ajuda, necessito de la vostra gracia pera reparar dignament els meus errors passats!» (1)

Aquesta transformació tant impensada, no dexá de sorpendre a tothom: sens dupte que la seva virtuosa muller donaría gracies a Deu desde'l fondo de sa ánima cristiana, boy estrenyent entre sos brassos llurs tendres fillets; els de la seva familia que s'envanían de la honradesa de llur nom, complaguts se felicitarían d'aquest determini; no faltaren tampoc entre sos amics de disbauxes, qui li tirés enverinada ironía entre les sarcástiques rialles dels demés, mentres d'altres de cor mes noble respectaren son dolor y son silenci a les injuries grolleres de acanallats sentiments y baxos instints, que li recordavan en son atribulat interior el remordiment, y per axó al tornar a caure en els brassos de la Misericordia divina, exclamava:

«¡Ah, Senyor! Prou Vos habeu ordenat sabiament en mí la potencia vegetativa, mes jo l'he desordenada temerariament ab el menjar y beurer; y quan ara al volguer satisfer per mos pecats, vull dejunar y fer oració y vull vetllar tornant per la Vostra honra y gloria, me sento defallir.

(1) Contemplació, núm. 25.

Prou Vos inclineu els sentiments de mon cor, mes al sentirme injuriat y despreciat ab prou trevalls me puc contenir, considerant ma propia baxesa, que jo meteix l'he feta mes degradant pel continuat desordre de tot mon ser; per axó, Senyor, havent desballestat totes mes facultats y potencies, me trovo en gros perill, ja que per rahó de mos vicis, me vaig disposar a rebre la sentencia de les penes eternes; per lo tant, ja que pera'l foc etern indiferent me disposava, vos prego, Senyor, que la vostra gran misericordia'm guie, pera sofrir per vostre amor, y venir després a gosar de Vos eternament.» (1)

Aquesta vida de penediment y llágrimes que molts sacrificis costá a sa naturalesa afeblida per les canceroses llagues dels vicis, y que éll no obstant, s'esforsava en portar endevant, considerant un delicte pitjor lo allargar la penitencia pera mes tart, axó es, per quan s'es vell, quan les forses ja no poden soportarla, no s'avenía ab la xardorosa flama d'amor diví que s'había encés en son cor; y al recordar contínuament la veu de Crist que'n sa última aparició, li deya: «Ramón, seguexme», el tenía desorientat, sens atrevirse a pendre un determini ben fet de trevallar pera la gloria de Deu.

Quantes vegades allá de cap a les lloses de la iglesia de Santa María la Reyal, profondament humiliat exclamava: «¡Gran Deu, plé de pietat! Considerant que m'habeu creat del no-res y m'habeu donat la naturalesa humana, y jo per mos pecats m'he fet la criatura mes vil y miserable; vos prego que m'axequeu a un nivell que per mes obres sia tan noble, com ho só per mon origen. Y no obstant saber que Vos sou mon creador y que del no-res m'havíau tret, merexent per lo tant tot mon respecte y veneració, vos he ofés de tal modo, que tothom en mí podrá conexer la miseria humana, quan

(1) Contemplació, núm. 29.

consideri mon irracional procedir y ma boja pretensió. Caigut en el llot del pecat, ¿qué 'm toca sino fer penitencia y demanarvos perdó?» (1)

Sa ocupació contínua era meditar les Sagrades Escriptures; allí trobava son consol parlant ab tota confiansa ab son Deu y Senyor, y li demanava fervorosa y sincerament sa misericordia. «Ja ho veyeu, li repetía, com ma naturalesa está aparellada pera tots els pecats, y si mes n'hi haguessen mes n'hauría comés; y encara ara temo que la meva malicia n'invente de nous, si Vos, Senyor, no m'assistíu y no vos doneu a mí com objecte de mon amor. ¡Feu doncs que m'enamori de vostra Hermosura!» (2)

«Y pitjor que'ls animals irracionals he sigut, perque ells regonexen el be y 'l mal que'ls hi fan, y saben esser agrahits a ne'ls beneficis rebuts; mentres que jo jamay he sabut honrar vostres atributs, quan tots ells s'han ajuntat pera ennoblir mon esperit.» (3)

La flama del amor a Crist crucificat, anava encenent poc a poc el cor axerreit del nostre penitent, y profondisant la lletra y l'esperit del Evangeli, ¡quines hores mes dolses hi passava! ¡Quines esgarrifanses de vergonya y confusió quan ara tombava'l cap a son passat!; quan els llocs y les persones li recordavan les faltes, una intensa rojor pujava per ses galtes.

«Y quan, Deu meu, estic devant vostre altar, contemplantvos en la figura de la creu representantme aquesta vostra passió y enguniosa mort y que sols per amor al home volguereu patir, llavors mos pecats com espés vel cubrexen mos ulls, y no puc menys de sentirme terriblement afrentat per vostres llagues. Y quan fins a casa meva, encara la meva muller, fills y demés familia, m'honran y 'm servexen, sento que llur res-

---

(1) Contemplació, cap. 30, núm. 28.

(2) Id., id. 78, núm. 21.

(3) Id., id. 78, núm. 21.

pecte fereix irónicament mon cor, puig soc l'home mes culpable que trepitja la terra.» (1)

Les visites a Jesús sagramentat les hi feya molt sovint; y no obstant el consol que de son amorós Cor rebía, sentía un vuyt dintre la seva ánima. Sos pecats havían sigut grossos y nombrosos, y en cambi l'arrepentiment no'l considerava prou intens pera borrar sa malicia; una vida de contínua penitencia y constant mortificació, era patrimoni d'una ánima vulgar y insuficient per son immens desitj de satisfer a la Justicia divina; son amor a Deu no podía soportar un quietisme d'esperits escongits, puig si havía ofés gravement al Sér Perfectíssim, la reparació tenía d'esser proporcionada.

Una vetlla topá ab aquelles paraules del Evangeli: no's pot donar major caritat y amor per un'altre, que donar la vida per éll. ¡Moment sublim!... Deu m'estimá fins a sofrir mort afrentosa, doncs jo vull morir per Ell. La foguera del amor a son Deu y Senyor atiada pel consell evangélic, abrandá tot son sér; y en un rapte lluminós de sa pensa decideix la utópica tasca de convertir el mon y oferirlo a Crist. ¡Colossal projecte; somni de gegant que sols podía fermentar en un cervell d'aquella rassa que de cada home ne fá un héroe!

Endinsat en deleytós éxtassis, ubriac d'amor a Deu, sent encara per ses orelles el ressó de la veu de Crist que li diu: «Ramón, seguexme.»

Sí, estava animat y decidit pera'l sacrifici: «vull seguirvos, Senyor,» repetía en Llull en son interior, admirant el desprendiment y generositat de Deu que, no satisfet ab vestirse de nostra naturalesa, regá la terra ab sa sang. ¿Será possible que aquesta sang sia infructuosa? Molts infidels y increduls hi han en el mon, y per aquestos també morí Crist, doncs jo 'ls hi portaré 'ls merexements infinits d'aquella sang, s'anava

(1) Contemplació, cap. 138, núm. 4.

dient éll meteix, y, ¿qué hi fá que m'esposi a morir per aquéll que primer morí per mi?

A voltes defallía son esperit, duptant tingués disposició per una empresa tant gran. Aquest ministeri requería un home extraordinari, una voluntat ferma y la ciencia necessaria pera convencer als infidels; y axó l'entristía regonexentse un ignorant y un home feble.

Entre tant aumentava l'amor qu'encenía constantment el colossal projecte, y en son esperit abatut ple de tenebres, comensa a iniciarshi una esperansa. ¡Qui sab, se deya en sos repetits soliloquis, desitjant barrar pera sempre mes de sa memoria el solc que llurs vicis dexaren en sa ánima; qui sab, si ab el temps encara potser faré una obra bona escribint llibres, que esmicolin els errors dels infidels!

Aquesta confiansa s'aná dibuxant cada dia mes y mes en son interior apesarat, fins al punt que ho prengué per inspiració divina; y a la veritat quedá admirat éll meteix del relleu que aquesta idea prenía, de tal modo que quan mes hi pensava mes fortament arrelada la sentía en son cervell esvalotat; y com mes anava regirant en son pensament la realisació del esmentat projecte, mes ferma sentía la veu de Deu que li repetía: «Ramón, seguexme.»

Per fi ja no duptá de la vocació divina; no obstant, séries dificultats l'entrebancaven, posant a prova sa fortalesa; y si la gracia y favor de Deu no l'haguessen ajudat, poc hauría vensut en la ferma lluita que'l maligne esperit li oposá. En certa ocasió, passava per la porta de la Almudaina, qu'estava situada no lluny de l'horta del Palau del Bisbe, abatut y desconfiat, quan de sobte se li aparegué la Mare de Deu ab el seu Fill als brassos, confortantlo y donantli ánimo pera portar a cap aquella gran inspiració que feya dies el tenía capficat. Aquesta aparició la confirma ell meteix, quan en el llibre del Amic y del Amat diu: «que la Reyna del Cel presentá son Fill a

l'amic pera que li besés el peu, recomanantli escrigués en son llibre les virtuts de la Mare del Amat.» (1)

Com recort d'aquesta miraculosa aparició, posaren en aquell lloc una imatje de la Verge ab son Fill difunt als brassos; y 'l P. Pasqual diu: que'n son temps ja no hi era, sino que aquell meteix quadro antiquíssim pintat sobre fusta, l'havían trasladat a la capella particular de la casa de don Salvador de Oleza.

Maravellat en Llull pel favor especial de que havía sigut objecte, y sentintse animosament encoratjat, va al Monestir de la Reyal, y allí humilment postrat y ab llágrimes d'agrahiment, sagella la vocació divina: es veritat qu'éll no te pas la ciencia necessaria pera convertir els infidels, ni la llengua arábiga sab pera tractar ab els moros que son els qui te mes aprop; mes no s'espanta; ja res té de temer, puig es Deu qui'l guía en son propósit; ell estudiará; y no sols axó, éll esdevé infadigable pera somoure'l cor de Papes, Bisbes, Reys y Princeps cristians, injectantloshi sa animositat, pera que'n diferents regnes y provincies establexin monestirs, aont no sols les persones religioses sino altres que's considerin aptes, sien instruides en llengues y ciencies, pera que d'allí com d' un seminari, sortissen a convertir als infidels.

Era cap el final del mes de Juny, quan resoludament concretá y determiná els tres punts, axó es: primer, donar la vida y tolerar la mort en honra y gloria de Jesucrist, esmersantse pera convertir als infidels; segon, compondre, donantli Deu sa gracia, llibres escribintlos cada colp millors; y tercer, interessar a n'els rics y poderosos, pera que fessen construir y edificar monestirs aont s'hi pogués apendre les llengues y demés pera convertir als infidels.

---

(1) Vegis «Historia de Mallorca» per Vicents Mut, llib. 2, y 'l Certamen poétic celebrat l'any 1502 en honra del Beat Ramón Llull.

Ja tot seguit la illa de Mallorca fou per éll estreta; la febrosa activitat el comensa devorar y projecta recorrer els pobles que jauen encara en les tenebres de la idolatría; proposa entrar en les escoles de llurs doctors y disputar ab ells, y sa metexa amor per la gloria de Deu li fa veure que els convens de llurs errors, que'ls hi proba com la llur religió es una mentida, y fent penetrar el sol de la fe católica dins llurs ánimes, podría després predicar a les plasses públiques com un missioner o procurador de Jesucrist que's veu rodejat arreu dels infidels que li demanan el baptisme.

L'esperit y la forsa de Deu s'havía apoderat ja de la seva ánima, els impulsos de sa inclinació voluptuosa ja no eran tant vehements, la flama divina consumía poc a poc les passions.

Desde llavors se divorciá del mon; comensa per dexar l'empleo de la casa del rey, que poc se'n havía cuydat ja desde'l dia de sa conversió; se despedeix per sempre mes de la fastuositat de la Cort, pren comiat dels nobles y cavallers, y abandona per complert la societat. S'ha entregat tot a Deu, y no vol res que a son Amat fasse nosa: els rics trajos, adornos y superfluitats, ja no tenen per éll cap valor, y junt ab bona part dels seus bens ho reparteix a n'els pobres, ja que ell meteix diu en el Prólec del Fantástic, que pera procurar l'honor de Deu, el be públic y la exaltació de la Santa Fe, ho havía dexat tot de bona gana, mes sense abdicar totalment el domini y us de sos bens; y en el Desconhort, cant 18, confessa que, per el sant negoci havía sempre gastat de son patrimoni y ab tal llarguesa que'ls seus fills havían quedat pobres.

No obstant, pera poguerse desempellegar complertament de tots els negocis temporals y domestics, y satisfer ses obligacions, passá algun temps; puig aquests assumptos el portaren trasbalsat per espay de tres mesos, fins que per la diada de Sant Francesc, escoltant en la iglesia

de fra-menors, el sermó que un bisbe predicava de dit Sant, determiná ell imitarlo sens mes dilació, ab l'intent de marxar y no tornar mes a Mallorca, segons el coetani.

Prou necessitava de tot aquest temps pera dexar les coses conforme, y 'ls negocis del mon: ab el consentiment de sa muller havía ja fet vot de castedat, ara ab sa vénia l'anava a dexar juntament ab llurs fillets; y tot pera que'ls estrets llassos de familia no li restessen forses, per assolir axís, sens sentir d'aprop l'amor dels propis, la perfecta unió de caritat ab son Amat.

Per axó al retreure'l predicador aquells textos del Evangeli en que s'inspirá'l gloriós Sant de Assís, se filtraren tant de dret en el cor d'en Llull, que determiná al instant posar per obra son propósit. Aquell «si vols esser perfecte, ves, ven tot lo que tingas y dónaho als pobres; (1)» «no es menester que portau res pel camí, ni bastó, ni alforja, ni pa, ni diners, ni que tingau dos túniques»; (2) «si algú vol venir darrera meu, que's negui a n'ell meteix, que prengui la creu y que'm seguesca»; (3) fou la veu misteriosa que l'empenyé a conquistar el mon per Crist.

---

(1) Mat. XIX, 21

(2) Luc. IX, 3.

(3) Mat XVI, 24.

VI

SES PELEGRINACIONS Y CONFERENCIA AB SANT RAMÓN DE PENYAFORT

Avans en Ramón Llull de posar en práctica son determini, y d'enraigar la colossal obra de amor a Deu qu'havía proposat, y per la qual se sentía ab una vocació divina ben definida, volgué apurar la penitencia, seguint les exigencies de aquell temps; axís es que, sortí de sa patria vestit de grollera túnica cenyida als ronyons, unes alforges al coll y 'l barret de pelegrí, comensant son romiatje pera visitar els Sants Llocs de la Palestina.

La fé y la devoció havían exaltat de tal modo els sentiments religiosos en la gentada de la edat mitja, que la veneració de certs llocs y de les reliquies dels sants, arrivaren a un alt grau de fanatisme. La imaginació exaltada y guerrera havía avivat el culte exterior, per medi de dolsa y atractiva poesía, que adornava les idees de sensibles y aparatoses representacions.

Diu un historiador que, acabades ja les emigracions septentrionals y arrelats els pobles en el terrer aont s'havían establert construint les modernes nacionalitats, encara conservaren l'hábit de les expedicions llunyanes; y com en els paissos

esdevinguts ultimament cristians, no teníen llocs consagrats a la veneració per antigues tradicions o pel recort de sants d'anomenada especial, acudíen envers aquelles qu'en tota la cristiandat eran objecte de major respecte.

Per regla general les pelegrinacions s'imposavan com públiques penitencies, vestint el caracter de riguroses expedicions d'homenatje a un Deu indignament ofés; y quan els pelegrins tornavan extenuats pels dejunis y fadigues, colrats pel sol de la Siria y santificats per probes crudels d'ingenioses mortificacions, la gent admirada y pietosa, besava respectuosa les vores de llurs túniques y embadalits escoltavan les relacions que feyan de les coses maravelloses de terres llunyanes, y ab son exemple instavan a que'ls imitessen altres persones.

No disminuían les dificultats el frisament d'aquexes pelegrinacions, ans al contrari semblava aumentarlo; y essent l'escassés de comunicacions casi total, era un gran medi per extendre les noticies, les costums, els utensilis y fins les plantes fructibles. Aquest concurs continuat de viatjers estimulá 'l geni especulador y práctic dels catalans y demés repúbliques del mediterrani, qui prompte establiren llurs mercats al Orient.

El cambiar de país y de costums, te un poder casi sobre-humá pera desarrelar del nostre cor vicis y hábits antics, puig violentment son cambiats els modos de veure y de sentir; per axó els culpables de grosses faltes, cercavan ab deliri inspiracions virtuoses en la Terra Santa, testimoni de grans acontexements; y axís homes relaxats y enfangats en el crim, tornavan a sa patria transformats.

Aquestes pelegrinacions, doncs, eran numerosíssimes, no sols de gent vulgar sino també de nobles, cavallers y princeps reyals, rodejades algunes voltes per l'aureola del prodigi; no obstant, d'altres n'hi havían, y eran els menos, que

s'ajupíen a la moda o anavan a la Palestina sols per curiositat, y pocs fins ab intent de desvergonyida profanació o per fugir del cástic que'ls amenassava.

Protegían la religió y 'ls reys aquelles arriscades expedicions: els pelegrins eran respectats per tot arreu, y en cambi a tots els favors que rebían, donavan oracions, única arma que posseían contra tota classe de perills, y ningú s'atrevía insultarlos per temor d'atraure sobre son cap la maledicció del Cel; era doncs el pelegrí un personatje santificat per la penitencia.

En Ramón Llull seguía a peu la fadigosa pelegrinació entre trevalls y adversitats, desafiant el fret y la calor, la set y la fam. No's rendí jamay son esperit animós per espay de dos anys que durá semblant expiació; puig ademés de la Terra Santa, visitá el sepulcre dels Sants Apóstols a Roma, arrivá fins a Sant Jaume de Galicia y de retorn a Catalunya, pujá a saludar la Reyna dels Angels en son escarpat y cantellut trono de Montserrat.

Ell meteix ens diu que tingué de sofrir molt; ara traspassant les montanyes, ara anant pels plans; trova ciutats populoses y deserts inhabitats, tant tost temors y penes l'afligexen, com sent decaiment en sa llarga caminada; y per aconhortar sa débil fragilitat exclama: ¡Oh Senyor, Vos quan vinguereu a n'aquest mon pera redimirnos, vos ampareareu de la pobresa; y nú foreu penjat a la creu!

¡Ab quina devoció y fervor besava les pedres de la Terra Santa y de genollons hauría volgut passar per sobre les petjades de Crist! Aturat y profondament abstret en aquelles valls li semblava escoltar els cants dels Profetes; la remor dels arbres li descubrían secrets divins. ¡Ab quin temerós reculliment entrá per la porta d'Efraim a Jerusalem!; després d'haverse apariat ab rigurós dejuni y sagnant mortificació, allí al peu del Sant Sepulcre, hauría volgut sofrir els mes ho-

rribles torments morint per son Salvador. ¡Qué dolces y plahentes s'escorríen les hores en aquells Llocs!... ¡Quina enveja santa tingué a n'aquells religiosos, que continuament dia y nit vetllan tan venerables reliquies! ¡Oh si Deu no'l cridés a convertir el mon, quina estada no hi faría!...

Visitá totes les iglesies aont s'hi tanca'l mes petit recort de Crist; se banyá en les aigues del Jordá; se passejá per l'hort de les Olives, recullí palmes de Jericó y terra de l'Establía. Sols mogut per la vocació de son apostolat, dexá ab greu recansa aquells Llocs Sagrats.

Alegre y satisfet entre trevalls y fadigues pelegrinava en Ramón Llull, admirant aquells que per imitar a Crist s'abrassavan ab la pobresa y humilitat, sofrint ab amor llurs contrarietats. Ell cercava ab afany els paratjes ombrivols y solitaris, pera conversar ab son amat Redemptor; quan li era precís atravessar els carrers y plasses de les viles y ciutats, ne fugía neguitós perque perdía en el burgit de les grans multituts a son dols Estimat. ¡Com se'n dol de qu'en aquells llocs no s'adori ni's fasse memoria del bon Jesús!... Sols parlan els homes de vanitats y enganys.

Pel camí, no'l menava pas la curiositat pels palaus y castells de prínceps, nobles y cavallers: allá ja sabía éll qu'eran nius d'envejes y vanitats; peró sí que s'aturava per les iglesies, visitava'ls hospitals, conversava ab els religiosos y sempre ab místics parlaments, posant tota la seva imaginació en la contemplació sossegada de Deu: axís la divina bondat el consolava. «Perque moltes vegades, ¡oh Senyor!, vos he buscat en la creu, y ab els meus ulls corporals solsament he pogut veure vostra figura y la representació de la vostre mort; mes entrant en mon interior y obrint els ulls de l'ánima, vos he contemplat ab delectació, y ab la calor del vostre amor, mon cor s'inflama, se negan mos ulls y la boca s'obra per alabarvos.» «¡Benehit siau, Senyor, que permetereu en mol-

tes ocasions vos trobés vostre esclau; y quan vos demanava amor, dolsura, devoció, delectació y contrició, puig de tot tenía gran necessitat, Vos per la vostra gran bondat m'omplíau de benediccions!»

Recordava les pietoses emocions, y refermava el propósit, exclamant: «Oh Deu meu, vostre esclau se prepara pera la pelegrinació de venir a morir per vostre amor; per lo tant, avans no arrivi aquest moment, feu qu'estiga unit ja de tal modo ab Vos, que no me'n separi may mes.» (1)

Quan arrivá a Roma, quedá fortament conmogut a la vista de la capital de la Iglesia, rendí pietós homenatje al Papa, que allavors era Urbá IV, qui acabava d'instituir, a instancies de repetides revelacions a la beata Juliana, religiosa hospitalaria, la festa de *Corpus Christi*, pera quina solemnitat havía encarregat l'ofici a Sant Tomás d'Aquino.

Arreu s'axecavan hospicis que servían de allotjament y hospital pera'ls pelegrins als quals se'ls considerava exemps de tot tribut y sols la gent desitjava d'ells una benedicció. No es pas d'estranyar la obsessió de que tothom estava possehit pels pelegrins, santificats pels sagrats Llocs que visitavan, qui a son torn ho eran per venerables reliquies de nostra Santa Religió; y si 'ns disputem avuy encara, rodejats d'una pesada atmósfera positivista, els mes petits recorts d'un home célebre, guardant ab verdader fanatisme els objectes que havía tocat, quan més, la viva fe d'aquells sigles havía d'encendre fervorosa adoració per un lloc senyalat per un miracle, o per una aparició, y sobre tot els sepulcres dels apóstols y les despulles de la passió de Crist?

Honrant en Llull el recort d'antigues tradicions, visitá 'l sepulcre de Sant Jaume de Galicia y 'l famós monestir de Montserrat; no podía pas

---

(1) Vegis el llibre de Contemplació: cap. 113, núms. 1, 2, 4, 5, 6, 20, 21, 25 y 30.

olvidar la casa payral que la Mare de Deu posseheix a Catalunya, després que per ella havía sigut tan miraculosament favorescut; y quan complert ja son viatje de penitencia y expiació, retornades les visites de agrahiment, se disposava empendre la missió de sa vocació divina, baxá a Barcelona pera consultar sos projectes ab l'home de fama universal: Sant Ramón de Penyafort. (1)

Nat Sant Ramón de Penyafort a últims del sigle XII, fou educat en la escola de la Canonja de Barcelona, passant mes tart a completar sos estudis en la universitat de Bolonya. Era aquesta ciutat, la metrópoli del Dret, y sa Universitat, una entitat social de regoneguda y general influencia dintre la civilisació de la edat mitja.

«La universitat prenía baix sa protecció a ne'ls que trevallavan habitualment per ella, com els copistes, els il-luminadors, els enquadernadors, els criats dels estudiants y alguns banquers que tenían el privilegi de dexarloshi diners. El rector tenía d'esser lletrat, solter de mes de vinticinc anys, estar en bona possessió, haber estudiat dret al menys durant cinc anys y no pertenexer a cap ordre religiosa. Cada any s'elegía en una junta hont eran cridats pera donar son vot: el rector precedent, els conciliaris de la universitat y cert nombre d'electors destinat a n'aquest objecte. En les públiques cerimonies precedía a ne'ls bisbes y arquebisbes, excepte al de Bolonya, y fins a ne'ls cardenals seculars.

»Els mestres, en el moment de la llur promoció y després una vegada cada any, tenían de jurar obediencia al rector y als estatuts. Podían esser suspesos y estar subjectes al pago d'una multa, sens el dret de votar en les juntes, ni seguir els cárrecs públics. Els estudiants estrangers fruhían també en tota sa plenitut dels drets civils. Eran reunits pel rector, a qui juravan obediencia

(1) Aquestes pelegrinacions y consulta ab Sant Ramón de Penyafort están confirmades no solsament per l'anonim-coetani, sinó també per tots els mes antics autors biógrafos.

tots els anys; ells constituhian la universitat propiament dita ab vot deliberatiu en les juntes.

»Per esser doctors en dret canónic, eran necessaris sis anys d'estudis y vuit en dret civil. Aquest grau, que 's guanyava per medi d'un examen rodejat de variades y académiques cerimonies, donava dret a ensenyar y a alts empleos.» (1)

A son retorn en Ramón de Penyafort fou professor del estudi jurídic d'aquella ciutat, aont degué relacionarse ab els mes sabis decretalistes y romanistes de la época; entrat en 1222 en el Convent, tot just fundat, de Frares Predicadors de Barcelona, avergonyida sa humilitat pels aplaudiments que conquistá ab son magisteri, y que ara ressonavan fatídicament a ses orelles, demaná al Superior l'imposés costosa penitencia, qui corresponent a son laudable desitj li maná compondre una suma de moral; y es la *Summa Raymundiana,* la primera que sortí a la llum pública d'aquesta materia; no obstant aquesta compilació dels cassos de dret que solen esdevenir en el Foro de la Penitencia, com tota obra moral que tracta del dret positiu, ha perdut la utilitat práctica al perdre aquell son valor jurídic. El Papa Gregori IX el nomená Penitencier major de la Iglesia Romana, y li maná recullir totes les Decretals o Constitucions pontificies dels seus predecessors juntament ab els decrets dels Concilis. Aquesta colecció, feta per Sant Ramón de Penyafort en cinc llibres, anomenada les «Decretals de Gregori IX», es encara avuy la mes autorisada y regoneguda com lley eclesiástica.

Es Sant Ramón de Penyafort un home d'enteniment superior y essencialment práctic, gran contemplador de les coses divines, y per lo tant molt conexedor de Deu, dels homes y de les lleys. Sa acció social y política dintre Catalunya y al costat del gran rey en Jaume, fou de grossa influencia per arrodonir la unitat de pensament, y

(1) Historia Universal d'en César Cantú.—Llib. 10, cap. XXIV.

dexar ben fonamentades les bases de la nostra nacionalitat.

Afirma'l doctor Torras que sa táctica pera infiltrar l'Evangeli en les cultivades inteligencies de moros y jueus, era grossa, y ses relacions ab els filosops y sabis de aquelles sectes, eran freqüents; d'aquí que moltes conversions obrá son carácter propagandista. A instancies seves y del General de la ordre, Joan Teutónich, el Capítol Provincial d'Espanya, reunit a Toledo en l'any 1250, baix la presidencia d'Arnau de Segarra, elegit provincial d'Espanya l'any anterior en el Capítol de Tréveris, y que com es sabut, fou també confessor del rey en Jaume, (1) se fa un decret manant ab gran rigor y en virtut d'obediencia a Arnau Guardia, Pere de la Cadireta, Ramón Martí y altres, que estudien llengues orientals. Y pera donar forma permanent al plan exposat en aquest Capítol, segons Diago, Sant Ramón fundá al cap de pocs anys, dues escoles de llengues hebrea y arábiga, a Múrcia y Túnis, aont hi estudiavan vint frares que despres se dedicavan a la conversió dels infidels. (2)

Fra Ramón de Penyafort quan fou general de la Ordre, maná a Sant Tomás d'Aquino escrigués la *Summa contra gentiles,* obra admirable pera obrir pas a la fé en les inteligencies científiques dominades per l'error.

Es el nostre frare catalá un esperit recte, moderat, assimilador, prudent y práctic; ses aficions al dret popular y consuetudinari y a la llivertat política del poble, 'l fan encarnació de les demo-

---

(1) Els catalans, cristians avans que tot y sempre práctics en son procedir, entenían que'l confessor ordinari del Rey podía tenir mes influencia que un ministre sobre sa direcció espiritual, sobre sos actes, y per conseguent sobre'ls destinos de la Nació; axis es que per elevació y a voluntat del regne, les Corts donavan confessor al Rey, qu'era anomenat Pare de conciencia Y no tenia'l Rey llicencia, ni poder pera ferli mercés, ni be ni mal, y la causa y raó d'axó era, perque ni la esperansa del be, ni 'l temor del mal fos causa que no exercitás be'l confessor son ofici ab aquell pit cristiá y ab aquella rectitut ab que debía tractarse.— (*Dr. Torras y Bages.*)

(2) «Tradició Catalana» pel Dr. Torras y Bages.

crátiques institucions de la nació catalana: aquest es l'home que sosté ab sos esforsos la civilisació cristiana, amenassada per heretjes y infidels.

Quan en Llull se presentá devant el frare dominic, les flames de son zel ardent abrusavan son esperit; arrebatat per inconmesurable amor a Deu li exposá sa vida y 'l propósit de represalies que havía fet; li consultá sa vocació divina, descapdellant ab tota la eloqüencia que dona'l propi convenciment de la veritat, grandiosos projectes encaminats a extendre'l conexement de la religió cristiana, y contant ja ab sos sabis consells, marxava pera sentarse entre'ls dexebles de la Sorbona de París, adquirint axís aquella ciencia que li mancava.

Sant Ramón de Penyafort recordá 'l servidor lleal y dissipat de la casa del rey, s'alegrá de sa conversió admirable, y prevegé un futur apóstol de Crist; no obstant, mesurat com era, tingué ab ell diferentes assentades, empeltantli en aquestes la discreció y'l just medi en totes ses obres, li ensenyá la forma de resoldre ab equitat els conflictes de la vida y que'l sentiment no es pas guia segura pels tenebrosos camins d'aquest mon, si no va unit ab la llum de la raó y de la fé.

Aquell asceta diplomátic, vell de prop noranta anys y quan ja la veu popular l'anomenava sant, mirá fixament al fervorós pelegrí, y despres d'un rato de misteriós silenci, durant el qual llegí clarament els decrets de Deu, li digué: «No es pas necessari que vages a l'aula de París; nostre Senyor Jesucrist sabrá regraciarte llargament els sofriments y penitencies. Ton desitj suprém de morir mártir de la fé es una bona expiació dels teus pecats; mes ara es precís que tornis a Mallorca, pera que ab les teves virtuts, donguis exemple a tots aquells que has escandalisat.» L'humil penitent besá respectuosament la ma de aquell venerable vell que'l benehía, y marxá sens dilació cap a Mallorca, portant gravats en son cor els sabis consells y discretes llissons que li doná.

VII

EN LLULL PENITENT

(1265-1273)

Era ja a les acaballes de l'any 1265, quan en Ramón Llull torná a Mallorca per consell de Sant Ramón de Penyafort.

Plé d'una complerta confiansa ab Deu nostre Senyor, tenint certificada la seva vocació per aquell respectable dominic de santedat regoneguda, obeheix instantáneament, mogut dels mes bons desitjos de reparar visiblement sos escandols passats; axí es que tan bon punt sigué a Palma, se vestí de penitent ab túnica grollera cenyint la corretja de Sant Agustí.

La seva familia creyent no veure'l mes, tingueren una grossa alegría de son retorn; mes éll no s'encarregá pas dels cuidados doméstics, que dexá en mans de sa muller y mare amorosa, que axoplugava llurs fillets petits encara, puig la noya contaría uns quatre o cinc anys y'l noy uns dos o tres; ella'ls pexá de bon principi les práctiques pietoses, gravant en llur tendre cor l'amor a Deu, mentres el seu pare greument condolgut de sos pecats, passava la major part del temps en el monestir de la Reyal.

Comensá en Llull sa vida de rigurosa penitencia y mortificació; sa voluntat y les aspira-

cions de la seva ánima l'instavan a llensarse tot seguit a l'apostolat, pera despertar les conciencies dels infidels y reformar les costums del mon cristiá; més el consell del venerable frare y sa ignorancia, li axelavan les ales retenintlo en les tendencies ascétiques, inclinantlo la soledat a la vida contemplativa.

Compartía'l temps ab l'estudi, que com a medi de conseguir sa déria considerava del tot necessari y sempre útil pel home racional. En primer lloc, volgué imposarse en el llatí que ja sabía un xic; pero no ab l'intent de sortir un mestre retóric, sino pera entendre'ls llibres dels sabis, casi tots escrits en aquesta llengua, y al meteix temps saberhi éll expressar son pensament. També volgué enterarse de la llengua arábiga, y a n'aquest fi, al cap de poc, comprá un moro pera que li ensenyés no sols el llenguatje, sino també les creencies de sa religió. No cal dir qu'en Llull jamay tractá a n'aquest moro ni com esclau ni tan sols com criat, sino que'l respectá sempre com amic y mestre, creyent que ab el constant contacte l'arrivaría a convertir, y llavors el faría l'indispensable company de fadigues, y que l'ajudaría a escampar l'amor a Deu per entre'ls de sa rassa.

Altre estudi que may dexá desde'l principi de sa conversió, sigué'l de les Sagrades Escriptures. Era la Biblia son constant llibre de meditació, y abocat a n'aquelles planes se li escorregueren les hores mes delicioses de la seva vida.

Els seus paisans prompte s'adonaren de la penitencia y pietat d'en Llull, qui no descuidava la freqüencia del sants Sagraments, visitar els hospitals, socorre els pobres y necessitats, ohir la santa missa y practicar les demés obres de misericordia sempre que la ocasió se li presentés; a n'axó, hi afegía penats exercicis de mortificació d'un rigorisme excessiu, que a no esser sostingut per la poderosa ma de Deu, haurían acabat ab aquell cos robust y sa.

A voltes passava dies sencers en companyía d'aquells monjos de la Reyal; y quan se sentía atret per l'etern silenci, fugía cap al desert y enfilantse al cim del espadat y ferestec puig de Randa, hi dexava escorre, somniosament abstret, llargues temporades en col-loqui amorós ab son bell Amat.

Aquell cortesá lleuger y sensual, avuy complertament mudat, fugint el tracte dels homes y habillat pobrement, solidificá la virtut de la gent pietosa y excitá'l despreci y la burla dels que seguían les corrents del mon: vilipendis, paraules denigrants y ofensives, desprecis, que a n'el nostre Penitent li donavan ocasió de recordar lo molt qu'havía ofés a Deu; y confós y humiliat li deya melancólicament: «es veritat que també jo he injuriat a homes y dones, fuetejant irónicament sa honra y amor propi, per axó penso que merescut ho tinc y alabo la vostra Justicia.» (1)

S'ocupá mes tart en llegir y estudiar els comentaris dels Sants Pares, d'un modo especial Sant Agustí y Sant Anselm; y pahint aquelles máximes eternes dels Llibres Sagrats, tornava sovint a sa estimada solitut de Randa, y dirigintse a Deu Senyor nostre, «no m'aparteu de la vostra contemplació, li deya, perque sino la meva ánima s'entornaría a pasturar pels llots verdosos del mon. ¡No vos amagueu, Senyor; feu que senti la vostra Majestat infinita, ni m'olvide de Vos al recordar les coses criades; que sempre estiga en la vostra presencia divina y que d'aquí en avant ja no sia mes peresós en servirvos.» (2)

Quant postrat en la iglesia de la Reyal recordava sa missió, y sens la mes petita sombra de dupte defallía representantse la terrible batalla, qu'hauría de sostenir pera posar a Jesucrist al cap de la societat; s'ofería de nou a Deu y li deya: «Jo soc aquell vil cuc de la terra que vos ha in-

(1) Contemplació, cap. 126, núm. 24.

(2) Id., id. 7, núm. 16.

juriat, y girantvos les espatlles vos ha despreciat; foren, doncs, culpables dignes de cástic totes les meves obres; més com Vos sou un Deu gran, immens y etern, a qui es deguda tota llohansa, tot amor y tot domini, ara vinc després de regoneguda ma infidelitat a llensarme humilment a vostres peus; y si un temps he sigut ingrat, de aquí endevant sols a Vos vull servir y honrar» (1) y somniant apoderarse dels ánims pera renovar la societat, ho demanava sincerament de tot cor, quan deya: «A Vos, Senyor, dono m'ánima y mon cos, y si mes tingués mes vos donaría, perque sou l'Amo y dominador de tot quant existeix, y sols a Vos debém amor y reverencia. Vostre esclau soc, y a ningú mes puc servir, honrar y estimar; doncs si Vos aumenteu mes flaques forses, faré que les gents temin vostra Justicia y sols pera Vos sien les llohanses de tothom.» (2)

La fervorosa activitat d'en Llull no's donava un moment de repós: perque ademés de les freqüentes estades penitentes y contemplatives que tenía en l'espadat puig de Randa, les visites que molt sovint feya a ne'ls monjos del monestir de la Reyal y la contínua lectura del Llibre Sagrat y comentaris dels Sants Pares, encara estudiava a mes de la llengua arábiga, obres de teología y filosofía. Conexía perfectament l' Aristótil y Plató; llegí les obres de Ricart de Sant Victor, de Constanci, Avicena, etz., y sobre tot un tractat qu'estava molt en boga entre'ls escolástics, especie de metodología, anomenada «De scientiis» d'Alfarabi. Imposat ja dels dogmes de nostra Santa Religió, grans progressos havía fet per la nova vía, quan en 1267 vingué a Palma son antic amo y senyor, l'infant en Jaume, a qui visitá atentament, per l'antiga amistat que 'ls havía unit y llavors ratificaren. Era aquest príncep molt pietós y de carácter contemporisador y afa-

(1) Contemplació, cap. 8, núm. 10.

(2) Id., id. 10, núm. 13.

ble, y en Llull s'hi esplayá obrintli 'l cor, esplicantli sos projectes pera sa utópica visió. A l'any següent torna l'infant, y en Ramón, portat de son amor a Deu, l'insta ab persuassió pera que l'ajudi en sa grandiosa obra de salvar al mon, suplicantli se valga de son poder y influencia pera que reys y nobles, papes y bisbes, col-laborin a tan llohable empresa. Convensut en Jaume per la forsa de les rahons y eloqüencia d'en Llull, accedí gustosament ajudarlo, comensant ja donantli la seva vénia, al demanarli que per el domini qu'éll tenía sobre la illa, li dexés predicar la fé de Crist a ne'ls molts jueus y moros que per allá hi eran establerts.

Obtingut aquest permís, corregué a implorarlo també del bisbe, de qui fou molt favorescut com avans ho havía estat de son antecessor en Ramón de Torrella, posat pel rey en Jaume despres de conquistada Mallorca y que morí en 1266. S'aplicá a entendre els errors de jueus y moros, y a refutarlos seguidament ab irrebatible lógica. A sa inteligencia indígena y indisciplinada hi mancava'l métode y l'ordre de les aules, mes sa boja afició de conquistar ánimes per Crist, ajudada de la contínua oració y mortificació, feyan sortir de son cor flames rohentes de persuassió, y de sa boca brollava abundós manantial d'eloqüencia, ab quals armes guanyá fortes batalles, posat tot just al dintell de sa obra.

Aquell «aneu y prediqueu a totes les gents», el movía poderosament ab vehements desitjos de empeltar la veritat a n'aquelles inteligencies atrofiades, y que ell veya allá meteix prop de sa casa.

Molestats contínuament pels avensos dels alarbs, havían enviat missatjes a la Europa cristiana l'emperador de Constantinopla y 'l Khan dels tártres. Contant el nostre gran rey en Jaume ab l'ajuda d'aquells dos imperis, vell com era, no duptá gens en empendre la Creuhada; a n'aquest fi obtingué auxilis y tropes de son gendre'l rey de Castella, y a l'any 1269 se presentá ab Sant

Ramón de Penyafort a Mallorca (1) quals habitants li oferiren una forta cantitat y altres socors, ab gran contentament d'en Llull, que predicá gojós la creuhada juntament ab Sant Ramón de Penyafort. Aprofitant aquesta ocasió torná 'l nostre Penitent a demanar el parer al discret conceller del rey, instantlo pera que li dexés pendre part en la expedició, doncs els seus mes vius intents eran poguer treure els infidels dels Llocs Sants.

Li contestá el Sant qu'encomenés l'empresa a Deu nostre Senyor, y qu'esperés allá Mallorca el favor del Cel. Molt complascut quedá 'l vell frare dominic per la digna satisfacció ab que reparava'ls escandols passats, confortantlo ab paraules de consol y esperansa, y recomanantli molta prudencia en la campanya comensada, de predicar als infidels de sa patria, y sempre ab subjecció al Prelat de la propia diócessis. De grossa mortificació li sería no moures ara de la illa; aquella ánima moguda per caldejat incendi d'amor a Deu, no podía esplayar ses ales marxant ab sos conciutadans; la obediencia'l subjugava, y, per mes que li costés, se resigná humilment.

«Era'l 4 de Setembre d'aquell meteix any, diu un historiador, quan se doná'l rey a la vela desde Barcelona, ab estol de trenta naus grosses y dotze galeres, totes catalanes, circunstancia qu'explica la gran importancia marítima que havía adquirit nostra nació; figuranthi ademés varis lenys.» Una furiosa tempestat desfá la expedició, de manera que algunes naus continuaren la marxa, mentres altres foren llensades a les costes de Cerdenya, y altres, entre elles la del rey, a les costes del Llenguadoc. Fou tant forta y emocionant l'impresió que'l rey rebé, que renunciá la reorganisació. Entre tant els vaxells qu'havían passat avant, qu'eran onze, arrivaren a Sant Joan

---

(1) Diago: Histor. de la Provin. de Aragon de la orden de Predic. llib. 2, cap. 17.
Dameto: Histor. de Mallorca, llib. 2-12.

d'Acre; retornant alguns dels que'n elles anaven, y quedantse part de les forses en ajuda dels cristians que defensavan aquella ciutat, últim baluart de la dominació franca a la Palestina.

Axís acabá la grandiosa epopeya de les Creuades, essent aquésta, juntament ab la comandada per Sant Lluis rey de Fransa, la octava y última expedició que per espay de prop de dos sigles enviaren els cristians pera deturar la invasió sempre crexent dels fanátics creyents de Mahoma; puig en 1270 tornava Felip III l'*Atrevit,* abatut y derrotat, menant el resto del exércit ab cinc féretres de sos prop parents, entre ells el de son pare Sant Lluis, qui morí a Túnis de la pesta. En Carles d'Anjou, son germá, hi arrivá quan ja son nebot havía capitulat.

Quan en Ramón Llull sapigué la desfeta, no pogué menys que quexarse amorosament ab Jesús; y entregantse a la oració, extremá la penitencia, com expiació de sos pecats y 'ls de tots els mals cristians, considerant el fracás de les Creuades una calamitat pública. Llavors concebí que la guerra no era pas el camí de Crist; condempná, doncs, aquest procediment com unic medi de conquistar la Palestina, y s'aferrá a n'el criteri de que la victoria del Occident sobre l'Orient tenía de realisarse per absorció y imposició científica, retut per la superioritat religiosa, intelectual y moral d'Europa. Ell entenía que'l missioner católic ha d'imposar la veritat a tothom, no ab la lley del sabre, sino ab la lógica de la raó; no com un manament, sino pels viaranys de la educació; no aterrant, sino edificant; no destruint sino perfeccionant. Y en realitat, per mes que'n aquella época era un xic prematura aquella idea perque la guerra fa ofici civilisador, no obstant sempre es odiós el convenciment per la violencia. Crist ens ensenyá'l camí de la mansuetut pera propagar ses ensenyanses, y axís els continuadors de sa tasca, deuen ajustar y acomodar el llenguatje y espressions de la veritatató-

lica al esser dels enteniments y cors dels no-católics. L'objecte ha d'esser no estingir sa vida espiritual, sino nodrirla; no destruir sa devoció sino aumentarla; no abolir ses creencies, sino perfeccionarles. Aquest es el sentit d'un autor, qui 'ns manifesta que'l lema del católic ha d'esser «Caritat y Educació», perque si no hi ha caritat, no hi ha simpatía, y si no hi ha simpatía, tampoc hi ha conversió de cor; axís com també sens educació no pot haberhi conexement y sens conexement no hi ha desitj ni adhessió a la veritat.

La idea de convertir en Llull a sos convehins, s'aferrá a son cor, empleantse ab més esfors a la controversia ab els jueus y serrahins, de qui aprengué llurs doctrines que ab afició inquiría pera refutarles millor. Ab el continuat hábit de meditar aná profondisant sa inteligencia ja viva y perspicás en els mes pregons misteris de nostra santa Religió, y sens cap pretensió d'usurpar drets que no li corresponían, disputava ab els mes doctes dels infidels, puig era casi impossible sustreure's d'aquexes controversies en un país que indefectiblement tenían de tractarse uns y altres, ja que vivint junts, no era decorós tampoc que'ls cristians se dexessen acorralar per llurs enemics; y cada hú en la seva esfera te'l dret y fins el deber, quan se trova front a front de una persona que vulga posar en ridícol nostres sagrades creencies, de defensarles ab tot son esfors, y mes obligat hi está a tornar per la doctrina católica aquell qui sab donar compte y raó de sa fé.

Passats ja mes de sis anys, havía fet grossos progressos en sos estudis, considerantse no obstant com un ignorant, perque no posseía el método y les qüestions de les escoles, ab tot s'assimilá els principis y máximes dels filosops que llegí, y la manera dels Sants Pares en esplicar els misteris de la fé. Una cosa el desconsolava, y era que'l moro que li ensenyava la llengua arábiga, y que ja sabía ara, era un fanátic seguidor

de la doctrina de Mahòma, y per res del mon se dexava convencer; de modo que tots els seus esforsos pera convertirlo eran inútils, y excitavan cada dia mes la rábia d'aquell, que malmetía a gratcient la gracia divina y llensava a rodar els seus plans.

Succehí qu'un dia li esplicava en Llull els misteris de la Trinitat y Encarnació, y éll ple de rabia y furor sectari va desferse contra de Deu y de la Verge Santa. Sentir en Llull les blasfemies y botre de santa indignació fou obra d'un instant, doncs mogut pel gran zel que l'animava y sens poguer dominar son impuls, se llensá contra'l moro, dexantlo seriament vapolejat.

Al reaccionar aquell fervorós creyent, ponderá 'l mal que havía fet a sa religió ensenyant la llengua a n'aquell home; y encenentse la ira que dintre son cor cobava, determiná venjarse de son amo, a qui considerá, desde llavors, son mes odiat enemic.

En certa ocasió, doncs, engrapant gros ganivet y cridant «ara vas a morir», se tirá furiós contra en Llull qu'estava assentat estudiant; y per mes que instintivament li desviá 'l bras, apartant ell el cap, ab tot fou ferit greument. A colp calent en Llull se defensá valerosament fins a desarmar al moro, y a la remor de la lluita acudiren els de la casa y demés vehins que socorreren a l'un y empresonaren a l'altre.

Restablert al cap de dies el nostre Ramón, de la ferida, que per sort no fou mortal, no sabía per quin costat inclinarse, si al de la justicia o al de la misericordia: puig per una part considerava que'l moro li havía fet un gros benefici, ensenyantli la llengua arábiga y els punts culminants de la religió de Mahoma; y per altre, si 'l dexavan lliure tornaría ab son intent de matarlo, puig son fanatisme'l portaría irremissiblement a acabar ab la vida de son amo.

Enguniós y duptant sobre la solució d'aquest dilema, sortí de sa casa ja complertament resta-

blert y passat ja molt temps, pera implorar de Deu nostre Senyor lo que havía de decidir, y a n'aquest fi passá en el monestir de la Reyal tres dies en fervorosa oració y rigurós dejuni. Trist y abatut restá després d'aquexa penitencia perque no l'hi inspirá Deu cap solució; en aquell meteix estat de dupte, doncs, se'n torná a sa casa, passant avans per la presó y ¡quina fou sa sorpresa, quan allí li digueren que'l moro s'havía penjat d'una corda lligada al sostre!...

Doná en Llull fervoroses gracies a Deu perque l'havía tret d'aquell conflicte, lliurantlo de concorrer a la mort de son antic criat y mestre.

VIII

DIVINA ILUSTRACIÓ

La montanya de Randa era pel nostre Beat el locutori, desde hont en freqüent y mística contemplació parlava directament ab Deu; a n'aquell cim solitari y selvatje, abstret en mitj dels esplendors d'una vegetació luxurianta y devant d'un mar encés per la rogenca resplandor del sol, se entretenía en llarcs col-loquis ab son Amat, a quina presencia s'estremía de goig.

La sua afició constant a n'aquell lloc de retiro, acabá per construirhi petita celda, pera estudiar ab comoditat el grandiós llibre de la creació; y allá, embolcallada sa ánima frisosa pel perfúm divinal, passava dies y dies com desaparegut del mon terrenal y finit.

Un jorn com un vident del esdevenidor, remenava en sa pensa son propósit de convertir als infidels, y demanava a Deu de tot cor que li mostrés sa voluntat y li enviés sa missió, tremolant d'empendre tan espinosa tasca. Feya prop de deu anys de sa admirable conversió; desde llavors un etern goig perfumava la seva ánima sedenta d'idilis, a qui son Amat plácidament corresponía, enervantlo son famolenc goig de plaher...; mes no era aquell d'altre temps carnal y lascíu, sino altre espiritual y diví.

Dintre son cor sent quelcom d'immens y s'axampla en expandiment d'angoxa, mentres les sombres devallan sobre la plana y la mar enfosqueix sa lluisor, y entre arpegis de gloriosa ascensió frueix íntima unió ab son Deu, que traspúa pel esguart del penitent.

La nit es hermosa, les estrelles parpellejantes en l'horitzó, semblan llanties sospeses en l'infinit, qual claror feble irradía misteris de sombra. El penitent agombola en sa pensa exaltada y febrosa tot son procés amorós, y entre convulsions nirvioses sent soptadament enrobustida sa inteligencia per clara il-luminació divina; trémols sos llavis articulen el nom del Amat, y estemordit distingeix en son sí frisansa intensa de realisar y empendre tot seguit l'apostolat.

Al veure en Ramón Llull actuada en sa pensa aquella idea que concebí per inspiració del cel, de fer una obra molt bona escribint llibres cada colp millors, ple d'alegría derrama abundoses llágrimes d'agrahiment, remerciant a Deu nostre Senyor favor tan senyalat, y baxant lleuger el puig de Randa, se retira al monestir de la Reyal pera borronejar promptament sa concepció, ab divins resplandors fecondada.

Ademés de les paraules del anónim coetani, tením, respecte de la celestial il-luminació interior del nostre Beat, testimonis que no donan lloc a dupte, puig son major enemic, l'inquisidor Nicolau Aymerich en son «Directorium inquisitorum» (par. 2. 9. núm. 6.), escrit segons totes les probabilitats prop de l'any 1376, diu: que tenía en Llull molts dexebles; y 'l primer error que'ls hi atribueix es, el que tingan la doctrina de son mestre com a revelada pel meteix Crist. En la metexa persuassió estava'l rey de Catalunya y tota sa Cort, de modo que'l nostre monarca en Pere, en un despaig de 10 d'Octubre de 1369, diu que es creensa general el que per instint diví, inventá en Llull sa Art o Ciencia universal; y ho testifican en varis documents sos fills y descen-

dents, que mes tart regiren la nació catalana, y en particular en Ferrán V, qui en una cédula de 21 de Febrer de 1503, l'anomena *Sant e il-luminat doctor*.

Ho confirma també la tantes voltes esmentada informació del arquebisbe de Tarragona.

Pero'l major testimoni de sa divina ilustració es el meteix Llull, qui ademés dels molts llocs en que ho indica, expressament ho confessa: en «La lectura sobre les figures del art demostrativa,» puig en el Prólec escriu: «se diu que l'autor d'aquesta obra es Deu». En l'«Art de trobar els particulars en els universals» (dist. 3 c. 10, cam. 13), resol que hi ha una ciencia universal, exposada per la gracia del Esperit Sant, per quina infusió convingué esser influida pera dirigir totes les ciencies. En el llibre «Dels cinch sabis» posa al final la petició que doná al papa Celestí V, y diu allí, que's poden donar contra els infidels moltes rahons, «segons un nou método que Deu me doná pera convence'ls.» En el «Desconhort», cant 8, diu al ermitá: «porto una Art general, que novament fou donada per dó del Esperit Sant», y en el cant 35 se quexa a Deu dient: «no tinc qui m'ajudi pera arraigar aquesta Art que Vos me donareu... ¡Ay desgraciat de mí! ¿quina escusa Vos podré donar si 's pert, quan me la confiareu pera que la propagués?...» Disputant sobre les qüestions del llibre del Mestre de les sentencies, se quexa també, de que no havía pogut promoure l'Art general que Deu li havía donat, y després deya a l'ermitá ab qui parla: «estic pensant en un Art general, que Deu me manifestá a n'el cim de certa montanya.»

Queda ademés el testimoni de totes les generacions que s' han succehit fins a l'hora present.

Y per últim la celda hont meditava, construida al puig de Randa, transformada en oratori dedicat a la Verge Santíssima, baix la invocació de la Mare de Deu de Cura, que'n son altar hi ha

també una pintura antiquíssima del Beat; (1) y la mata anomenada *llentisc*, en quals fulles hi han gravats els caracters corresponents a varies llengues, puig segons diuen, s'hi observan en elles, lletres hebrees, gregues, arábigues, y llatines; y segons en Bennassar, en son Memorial, el doctor Valverde capellá de S. M. en Felip II, havent vistes algunes d'aquestes fulles, digué se podría restituir l'alefat hebreo a sa original puresa y perfecció, pels caracters estampats en les fulles d'aquell arbre; y lo mes particular del cas es que, haventhi en la illa de Mallorca moltes mates d'exa planta, sols el llentisc de la montanya de Randa aparegué escrit en ses fulles; de modo que's té per un prodigi y fins en veneració, puig alguns devots les han preses com a remey per llurs mals, segons consta en els processos de canonisació del Beat Ramón Llull.

No vol dir axó, que'ls escrits del Solitari de Randa, hagen sigut inspirats per l'Esperit Sant y que sos llibres sien canónics, posantlos al meteix nivell de les Sagrades Escriptures, ni tal cosa significan sis generacions que constantment l'han anunciat y proclamat *Doctor il-luminat,* sino que Deu li doná llum sobrenatural pera conexer aquelles veritats que li manifestá; perque encara que'ls homes per ells metexos, poden arrivar a n'aquelles veritats, fou sobrenatural el modo com el Beat Ramón les atrapá. De lo qual resulta que lo que Deu li manifestá, fou el sistema, axó es l'Ars Magna, consistent en uns principis universalíssims, que segons llurs propietats, conexions y respectes que tenen entre sí y ab les coses particulars, poden servir de fonament pera descubrir la veritat que de les coses se pot saber; y al meteix temps, el procediment pera fer aquestos descubriments com a guía del enteniment.

Ab axó sensillament consisteix la il-luminació

---

(1) Disertaciones históricas del B. Raymundo Lulio —Dis I, cap. 3. pág. 81 y Dis. II, cap. 8, pág. 498.

divina del Penitent mallorquí; y tingas present qu'es discreció judicar per infusa una doctrina quan l'aprova una vida santa. L'Ars magna, doncs, o sia lo que s'anomena Sistema científic luliá, fou inspirat per Deu, mes no la doctrina qu'en sos llibres el Beat hi buydá; puig clarament ho manifesta ell meteix, que fou deguda a son trevall particular y a llargues meditacions, y per aquesta causa subjecta alguns de sos llibres a la lectura y correcció dels doctors de la Sorbona de París, y tots y cada un d'ells, al judici infalible de la Santa Iglesia Romana.

Quedá en Llull tan divinisat ab aquesta ilustració celestial, que per tots costats no respira sino a Deu. El primer fonament de sa Art, es Deu y ses perfeccions o tributs, qu'exposa en la primera figura, que distingeix ab la lletra *A*. El fi de tots els seus llibres, fins el d'aquells que tractan materies indiferentes, sempre mira a Deu. Y tampoc faltan freqüentes reflexions de les coses celestials y divines, barrejades ab els punts que discorra.

De tot lo qual se'n dedueix d'un modo ben evident que l'objecte primari de tots els seus llibres, es entendre y estimar a Deu, menar a n'els equivocats pel camí de la veritat y als pecadors a n'el estat de gracia, pera que tothom alabe y servesca a Deu, qu'es el fi pel qual havem sigut creats. Y axís se coneix que no podía tenir altre origen que Deu, sa sabiduría infusa. Humilment confessa en la Introduct. Ar. Demonstr., cap, 37, que la ciencia que Deu li havía donat, s'assemblava moltíssim a la Ciencia divina, que, essent una metexa cosa ab la Divina Essencia, tot ho representa Deu; doncs, axís meteix, aquesta ciencia ab breus y pocs principis representa totes les coses que poden cabre en la investigació humana; y essent aquesta Art tant divina, avisa al qui la vulga saber, (cap. 1, núm. 4) que 's prepari a rebre el Summo Bé, recordant, entenent y estimant a Deu, a les

virtuts y a la veritat, sobre totes les coses, perque el qui no ho fasse axís jamay la tindrá.

Mes clarament demostra quanta atenció's deu al Art que Deu li comunicá, en el «Compendi del Art Demostrativa» (Dist. 2 de les Regles par. 2, núm. 11), doncs pera saberla y entendrela posa aquesta regla: «Com que aquesta Art, ha sigut descoberta pera honra del Pare y del Fill y del Esperit Sant que son un sol Deu; per axó son principal objecte es el meteix Deu, y, per consegüent els altres objectes inferiors se miran en quant a n'Ell van dirigits; per lo tant la regla o norma que ha de tenir el qui professe l'Art, es que principalment use d'ella mirant sols a Deu, pera que'l fi l'ajude y 'l dirigesca pels principis y medis del meteix Fí; sía doncs el qui professe l'Art, virtuós, prudent, verídic, modest, tímit, benévol, alegre, atrevit, lliberal, pacífic, diligent, ben disposat y devot, perque de no ferho axís, anirá contra'l fi de l'Art, y qui comensa per no tenir ni'ls principis ni'ls medis, está complertament extraviat del fi.»

Els mes dels seus llibres son contra'ls infidels, y n'hi han de totes les Arts y Ciencies, de modo que la *obra* en conjunt es una verdadera enciclopedia y a son autor se'l pot anomenar ab tota propietat el gran polígraf catalá del sigle XIII.

Estant ple en Llull d'una sabiduría celestial y divina, no desmentí sa profonda humilitat, de tal modo que's tenía per indigne de posar son nom a n'els primers llibres qu'escrigué. En el del Gentil y dels tres sabis, diu: «Jo soc un pobre home, culpable pecador, despreciat de tota la gent, qual nom es indigne de figurar en aquest o altre llibre.» Y en el de la Contemplació: «Vos Senyor, ja sabeu, que soc un vil y pobre per ma naturalesa y per mes males obres, per lo qual no soc digne de que mon nom sia escrit a n'aquesta obra, y per axó vos l'atribuexo y vos la dono a Vos, Senyor nostre.»

Acabarém, pera donar mes forta convicció

de qu'en Llull fou divinament inspirat, ab les probes qu'el Rdm. P. Pasqual, abat del Monestir de la Mare de Deu de la Reyal, de Palma de Mallorca, escriu en sa obra «Exámen de la Crisis del P. Feijoo sobre el Arte luliana,» vol. I, pág. 190 y següents: «Ponderen gravement y ab raó, alguns censors de les obres del nostre venerable fra Josep de Sant Benet, religiós llec del monestir de la Mare de Deu de Montserrat, especialment el Rdm. P. M. Lossada, que la humilitat y expressió sincera d'aquest religiós, qui diu haver escrit ses obres per especial insinuació de l'Esperit Sant, juntament ab la certesa y seguretat que tenía, d'haver adquirit per infusió aquelles noticies, eren una raó invencible d'haverlo Deu realment il-luminat; perque, segons Sant Bonaventura y altres Sants Pares y doctors, prudentment s'ha de donar crédit al home virtuós qui refereix de sí semblants coses; y axó fins portant alguna dificultat, pera esser entesa, la doctrina qu'ensenya.

«De consegüent, constant la virtut y santedat del Beat Ramón Llull per uns documents tant poderosos que donen una certesa moral entre'ls límits de la fé humana, y son de tal pes que han bastat pera convencer la poderosa inteligencia del Rdm. P. Feijoo, encara que tant adversari, o al menys, poc afectat al nostre Llull, se li deu prudentment donar crédit quan diu que la seva Art y Ciencia Universal la obtingué per infusió divina; y axó ab major raó de lo que intenten aquells reverendíssims censors en ordre a fra Josep de Sant Benet, doncs están mes acreditades la virtut y santedat del nostre Llull pel culte públic de que gosa.

»Ni es de pensar que un home del carácter d'en Ramón cometés el crim grandíssim de fingir aquella revelació, ab que pretenía enganyar tant solemnement a tot el mon, y imposava a Deu una falsedat tant grave; doncs, a mes de que axó desdeya de sa antiga cristiandat y tacava sa gran

noblesa, no's compadexía ab la virtut y perfecció que professava; en un grau tant alt que, objectantli l'ermitá, son dialoguista, en el llibre del Desconhort, que per algún pecat grave seu no hauría Deu permés que arribés a perfecció'l seu projecte de que'ls infidels fossen convertits a la fé, y en tot el mon fos Deu honrat y servit, li obligá a respondre senzillament que desde que Deu li tocá'l cor no havía comés, sabentho, cap pecat mortal y que jamay havía estimat altra cosa sino que Deu fos servit y honrat, y que comensá desde aleshores a servirlo ab tota sa voluntat.

»Que's llegesca aquest llibret de son Desconhort, y a mes de les seves quexes doloroses, que basten pera moure les llágrimes a un cor de pedra, s'hi veurá un resum de lo que tenía fet pera procurar la honra de Deu y la utilitat del prohisme, puig per aquest fi havía anat cinc vegades a Roma a persuadirho al Papa y Cardenals; havía assistit a tres Capítols Generals dels Pares Predicadors y altres tres dels Menorets; havía instat a lo meteix a varis reys y prínceps; havía pelegrinat fins a Jerusalem y l'Armenia pera descriure la manera com podía conquistarse la Terra Santa; y pera saber prácticament com s'havían de tractar els infidels, pera convertirlos, observant les veritats, que ab nosaltres confessaven, y les maneres ab que ells defensaven sa lley, havía estat moltes vegades entre ells predicantloshi nostra santa fé, aont havía sigut escarnit, maltractat, empresonat y assotat. Aquest meteix ardor de promoure la honra de Deu y la utilitat del prohisme continuá en son pit fins a les acaballes de sa vida, com ho demostran els seus llibres.

»Suplico ab la metexa caritat que sian també llegits els cástics de l'Amic y l'Amat, o son llibre de Contemplació, que'n varis tomets ara s'estampa a Mallorca, y es conexerá quant alt era'l grau de perfecció d'aquest sirvent de Deu, y

quant ferma y fixa estava sa resolució en honrarlo y servirlo de tot son cor y totes ses potencies; de manera que's veurá exactament complert aquell precepte aont s'hi inclouhen tots, d'estimar a Deu ab tot el cor, ab tot l'esperit, ab tota l'ánima y ab totes les potencies, doncs totalment les tenía encaminades y subjectes a n'aquest amor.

»En consideració d'aquesta heróica virtut, que's fa palpable en el Beat Llull, no es prudentment creible que ab tanta serietat, conexement y deliberació cometés el grandíssim crim de fingir revelada la seva Art, majorment explicantla ab una grandíssima certesa y seguretat fins a l'últim de sa vida.

»Ni hi ha que atribuir aquesta declaració del Beat Llull a alguna ximplesa, o forsa de propia imaginació, fomentada d'amagat per l'amor propi, puig una idea semblant no podía durar tota sa vida, y molt menys ab la seguretat y fermesa que la tenía en Llull; ni podía esser causa d'aquella febre y esfors imponderable de procurar la honra de Deu y utilitat de tot el mon, perque les fábriques de la humana fantasía no produexen efectes tant alts, doncs en el fervor y zel d'en Ramón visiblement s'hi mostrava'l dit de Deu, que obrava; y en fi no es creible que Deu, qu'es tant bó y misericordiós, permetés tal engany en un sirvent seu que l'estimava tant de debó...

. . . . . .

»Per lo dit se veu clar que Deu immediatament va infundir y dictá la seva Art a Ramón; no que Deu per sa Essencia s'oferís intuitivament present a l'enteniment d'en Llull, com succehí a Sant Pau y a nostre Pare Sant Benet, segons el parer d'alguns, sino donantli especies d'una manera o d'una altra, y il-lustrantlo pera conexer les coses que Deu volía; y encara que per axó Deu se servís del ministeri dels ángels, com era Deu l'autor principal de lo que obrava ab aquest

ministeri, d'una manera sobrenatural, a Deu se deu atribuir com a causa immediata aquesta gran fábrica.»

IX

EL SOLITARI DE RANDA ESCRIU SOS PRIMERS LLIBRES.—PRIMERA APROBACIÓ DEL SISTEMA CIENTÍFIC LULIÁ

(1273-1275)

Assadollat en Ramón Llull d'aquella llum divina, y descapdellant de les nocions trascendentals, conexements sens fi, aplicables a tots els rams de la ciencia humana, passá una munió de dies ordenant idees y acoblant conceptes, per enraigar la obra que tant havía desitjat compondre.

Desde sa miraculosa conversió, no abandoná may l'estudi de totes les ciencies que cultivá la época, puig era'l medi necessari pera realisar son noble propósit; per axó encara que no s'assentés a les aules de París com tenía projectat, no li mancá la cultura y ilustració dels grans mestres, gracies a sa constancia y forsa de voluntat, mogut sempre per una inflamada amor a Deu. Estudiá, doncs, allavors, detingudament la propietat de les coses per la qual reben son sér y es distingexen de les demés, perque necessitava orientarse per empendre la devallada desde les nocions y idees generals de sa Art, fins descu-

brir per elles les veritats particulars y propies de cada ciencia.

El fi principal de la il-luminació divina era perque ab aquesta potenta llum, pogués donar un conexement clar, tant com es donat a la inteligencia humana, de Deu; arrivant a persuadir les veritats divines a n'els infidels, convertintlos per aquest medi a la fé católica; mes ell considerant que totes les coses creades, ho eran pera donar honra y gloria a Deu; conexent les veritats que aquestes en son sí tanquen, afressava'l camí pera que'ls homes millor el coneguessen y axís l'estimessen, alabessen y servissen.

Ab llargues hores de meditació y reflexió, y gracies a sa potencia intelectiva, recullí grossa munió de material per escriure no sols la ciencia que Deu li manifestá en sos fonaments, sino també la que per son propi esfors havía adquirit, descapdellantla d'aquella generalitat, principis universals de sa Art, a que hi adaptava aquelles propietats particulars de les coses, que com d'un motllo se desenganxaven llurs veritats mitjantsant la contracció, resolguent les qüestions que presentá en una forma complertament nova fins allavors.

Delineat ja son sistema, y veyent que la Art general se podía ensenyar de moltes y diferentes maneres, posá per base y fonament la mes universal, que comprén a totes les demés y d'ella rajan, y es l'anomenada «Art compendiosa de trobar la veritat,» a la qual se referexen mediata o immediatament tots els seus llibres. En les demés Arts que posteriorment escrigué, no feu mes que desenrotllar y especificar lo que ja havía dit o apuntat en la primera.

Es el sistema luliá com una pedra esmoladora hont s'hi llosa l'enteniment y afila l'ingeni; y per obrir el camí mes planer a n'els que'l vulgan compendre, formá en Llull ja desde son comensament les lectures o comentaris, qu'ensenyan a profondisar ab esplicacions mes clares

sobre les materies proposades, y axís ideá la «Lectura de la Art compendiosa», que també anomená «Art universal».

Poc aprofitaría conexer els preceptes de les Arts sino s'ensenyés sa práctica ab exemples que's poguessen imitar. En els llibres de la Art, encara que breus y sols apuntats, ja n'hi han alguns d'exemples; més per ferho ab major extensió y claredat, determiná en Llull un colp exposat el método, escriure immediatament alguns llibres particulars, en que's vegés en terreno mes ampla la práctica a que's subjecta. Axís doncs, subordinats a la «Art compendiosa» y «Art universal», escrigué'l llibre de «Demostracions» pera la sólida inteligencia dels misteris de la unitat y trinitat de Deu y de la encarnació del Verb. El «Del Gentil y dels tres sabis» que fingint una disputa entre ells, tira directament a la conversió dels infidels. En el «Magne llibre de la contemplació», practicant el método de la «Art compendiosa» y donant el medi d'aproparse a Deu l'ánima contemplativa, hi ha compresa gran part de la filosofía, medecina y llargament totes les qüestions de la teología. Es de notar les grosses llohanses qu'en aquest llibre té per la Mare de Deu, puig diu en éll tals y tantes coses de sa puresa y excelencia, que sembla rebé juntament ab la il-lustració del cel, la pietosa sentencia de la Immaculada Concepció, confessantla expressament sens mácula original al final del llibre: «Principis de teología».

Com que ab la Art donada per Deu a n'en Llull, se poden perfeccionar igualment les ciencies especials, manifestant y enrobustint llurs particulars principis, d'aquí que les tractá segons els varis métodos de sa Art; y axís ja tot seguit escrigué, subordinats a la «Art compendiosa», els llibres dels principis de les quatre ciencies principals: Teología, Filosofía, Medecina y Dret.

Format el plan, y sens dexar els continuats actes de virtut y mortificació, comensa simulta-

niament a escriure'ls tots nou, y son: «Art compendiosa de trobar la veritat», «Lectura de la Art compendiosa o Art general», «Demostracions», «Del gentil y dels tres sabis», «Magne llibre de la Contemplació», «Principis de la Teología», «Principis de la Filosofía», «Principis de la Medecina», y «Principis del Dret»; lo qual demostra l'admirable capacitat, sossego y claredat d'especies de son enteniment, y 'l pes y profonditat de son judici, quan en tanta diversitat d'assumptes, no altera'ls conceptes y idees del projecte que de cada hú d'ells tenía format. Son aquestos llibres, no sols una total comprensió de tot lo que abrassa la Teología en quant a lo dogmátic y polémic, ab molt de lo escolástic y expositiu; sino també una manifestació dels pregons abims de la filosofía, dels escabrosos secrets de la medecina y de les discretes decisions de la jurisprudencia.

Demostra que tots aquestos llibres foren escrits a la vegada, el citarse mutuament els uns als altres: en la «Art compendiosa», cita sa Lectura y el llibre de Contemplació; en la «Lectura» no sólsament cita la Art compendiosa, sino tots els demés; en el «Del gentil y dels tres sabis» com en el de «Demostracions», se fa referencia a la Art compendiosa, a quina seguexen els de les quatre ciencies que se citan mutuament; y en el de la Contemplació s'alega el «Del gentil y dels tres sabis». Alguna vegada la cita se refereix, no a lo que encara havía d'escriure, sino a n'el projecte que'n son enteniment havía format, lo qual es garantía suficient per afirmar que'ls escrigué simultaniament, o al menys molt immediatament l'un del altre, essent l'últim que acabá el de Contemplació, en el qual hi empleá tot un any, puig el composvaa meditant y contemplant cada dia el capítol que després escrivía en llengua arábiga, empleanthi un altre any, segons manifesta ell meteix, quan en haventlo acabat el traduhí immediatament al catalá.

Molt apartat estava en Llull dels negocis do-

méstics, ocupat contínuament en escriure y encara que habitualment residía a casa seva, no obstant la major part del temps el passava entre els monjos del monestir de la Reyal, y també en la feréstega soledat de Randa; en aquell conjunt de cantelludes roques y pregons abims, llepant suaument la mar plana sa basa granítica; entre aquella flora selvatje d'herves aromátiques, gaudint per complert la pau interior y solemnial poesía, hi aprengué 'l misteriós llenguatje de la natura que'n continuat himne alaba a son Creador; allí familiarisat ab l'accidentat terrer, com altre Sant Francesc parlava fraternal y amorosament ab els aucells, ab els arbres y plantes y fins ab les baumes y xaragalls, encantat de la obra de Deu. Ara, a n'aquell meteix lloc, abstret de les remors de la natura y de la xerrameca cantadora de les aus, enterrat entre'ls llibres que anava component, passava hores y hores dintre la celda que al cim de la montanya s'havía fabricat, trevallant febrós pera portar a terme son desitj tant cobejat.

En certa ocasió, haventhi passat quatre mesos seguits, mentres ell demanava a Deu nostre Senyor que protegís la Art que li havía donat per utilitat de la santa fé católica, un fadrí de bell y agradable semblant, pastor d'ovelles, vingué a visitarlo, qui en una sola hora que parlá, li doná tan singulars noticies de Deu y de sa divina essencia, esplicantli coses del cel y de la naturalesa angélica, que un home per sabi que'l suposem y parlant sens parar dos dies arreu, no ho hauría pogut fer, segons a n'éll li semblá; y vegent el pastor els llibres qu'escribía s'agenollá y besantlos ab llágrimes als ulls, li digué que per ells, grans bens n'esdevindrían a la Iglesia de Deu; s'axecá'l jove, y ab *pose* profética'l benehí senyantli 'l cap y tot el cos moltes vegades, desaparexent després. Esma-perdut quedá en Llull quan restá sol, y admirat repassava interiorment tot lo que aquell jove li havía dit y fet, no tornant

de son embadaliment, puig may havía vist per aquells encontorns ni conexía a semblant pastor; no obstant tan dolses eran ses paraules que may s'hauría cansat d'escoltarlo. Revingut de la sorpresa, no duptá ja de que aquella visita venía del cel, y sa ánima commoguda, penetrant per intensa contemplació tot lo possible de dins la essencia de les coses, axecá suaument un xic el vel del etern misteri y 's consolidá en son enteniment la creació de son sistema que havía sigut fecondat per llum divina.

Allavors la set inestroncable de torments y de la mort que consumía son esperit s'axeca potenta y febrosa, per assolir amorosa veu llunyana que li mostra bellesa immortal; son cor suspirava pensant en la passió de Crist y sentía com si li arrenquessin violentment, sols per la forsa del desitj de sofrir per son Amat.

Mort del tot a les coses del mon, les potencies adormides, viu sols l'amor a Deu, y trobantse encara tan ausent y apartat de gosarlo, creix mes y mes el desitj abrassat per xardorosa flama, y endinsat en les dolsures de la contemplació se li apareix Crist crucificat y ab la ubriaguesa de son goig no sab dir altres paraules que «¡Oh Bondat!» Sa compassiva ternura y immensa caritat volgueren abrassar la imatje de son Redemptor, y quedant ab la creu entre sos brassos restá confortat pera soportar el pes de les amargures que se li esperavan, al portar a cap la missió que Deu li confiá.

«Senyor, vos suplico m'ajudeu en tal empresa y olvideu per sempre mes mon passat; juntau en mon cor l'amor y caritat, aplanant axís el camí pel qual deuen venir a Vos els infidels y tants cristians que de Vos s'han separat. Prego també pels difunts qu'esperan son repós etern per aquest llibre de Contemplació, perque ab vostre gracia servesca de bálsam y consol a les ánimes atribulades; feulo, Senyor, arrivar a les mans dels homes sincers y fidels que per éll vos glorificarán.»

En realitat se pot dir, que la montanya de Randa, escullida per en Llull pera son retiro contemplatiu, l'adorná Deu de singulars maravelles, que'l pietós poble de Mallorca guarda encara per perpétua memoria. Y no debem duptar d'aytals divines aparicions, per quant en el procés de sa canonisació comensat l'any 1612, son molts els testimonis que les suposen, y declaran ensemps la devoció que's tenía a n'els trossos de la Creu en que Crist se li aparegué, manifestant els molts prodigis que ab aquesta devoció obrá 'l Senyor.

Mentres en Llull activament trevalla per realisar son noble propósit de convertir el mon, la Iglesia convoca un concili a Lyó de Fransa, en el que s'hi deu resoldre'l cisma de la iglesia oriental y tractar de la conquesta de la Terra Santa, y dels vicis y errors que sempre corrompen a n'els católics.

Cridat Sant Tomás d'Aquino que's trobava a Nápols, pel Papa Gregori X, a fi de que vingués al Concili, se posá en camí convalescent d'un atac de feridura; mes arrivat al monestir de monjos cisteriencs de Fosa-Nova, li torná a repetir l'atac. Un xic aliviat pels bons cuydados y remeys dels monjos, li suplicaren aquestos composés una exposició del llibre dels Cantars, que no pogué acabar perque li torná altra volta a repetir l'accident, y agravantse cada dia mes, morí 'l 7 de Mars de 1274, a n'els cinquanta anys d'edat.

El dia 17 de Maig de 1274 fou per Gregori X obert el segon concili de Lyó, y XIV de les assamblees generals de la cristiandat, essent la mes numerosa que fins allavors s'havía reunit, puig ademés del Papa, concorregueren quinze Cardenals, dos Patriarques llatins, sexanta dos Arquebisbes, cinc cents Bisbes y mes de mil Prelats inferiors, abats y priors. En la segona y tercera sessió predicá el Cardenal Sant Bonaventura, qui fou l'ánima de totes les conferencies.

Quan en 1261 en Miquel Paleólogo restablí

l'imperi grec de Constantinopla, treyent d'allí a n'els llatins, manifestá prompte, vius desitjos de reunir la iglesia grega ab la romana, a qual fi havían hagut cartes y embaxades entre l'Emperador y 'l Papa. Resóltes per últim totes les dificultats, y reunit el Concili a n'aquest fi, vingueren enviats per l'Emperador dos arquebisbes y varis senadors, que a causa d'una tempestat que'ls atrapá pel camí, arrivaren a la quarta sessió del Concili, fentse ab alegría de tots les paus: en el Simbol hi afegiren que l'Esperit Sant procedeix del Pare y del Fill, regonegueren al Papa com a Quefe Suprem de la Iglesia, abjuraren el cisma, y després de l'abrassada fraternal entonaren el *Te Deum*.

Per desgracia no durá aquesta reconciliació, puig el Patriarca de Constantinopla no's volgué subjectar, y donant llavors l'Emperador llargues al assumpto, meresqué que'l Papa l'excomuniqués, y torná a rebrotar el cisme que encara'ls separa de la Iglesia llatina.

Sant Bonaventura, a causa del excessiu trevall y fadigat per les tasques del Concili, caigué en una gran debilitat, acompanyada de seguits vómits y morí el 14 de Juliol, causant greu trastorn a tot el Concili, que's tancá el 17 d'aquell meteix mes y any de 1274.

En aquest Concili, entre'ls molts representants de monarques, hi assistí, invitat espressament pel Papa, el nostre rey en Jaume, qui havent demanat després que'l coronés, no hi accedí 'l Papa fins que renovés la promesa del cens, fet per son pare a la Iglesia, pagant les pensions vensudes, a lo que'l nostre rey no s'hi conformá, marxant sens esser coronat.

Entre tant en Llull esplicava son método als doctors y sabis de la illa Daurada, dientloshi que portava una Art general, que li havía sigut donada per inspiració divina perque cada hú pogués saber tota cosa natural, en tant que l'enteniment aten á la sensual que serveix per totes les cien-

cies. Els uns se mofaren d'un home que may havía anat a les escoles y que després d'una joventut borrascosa y d'alguns anys de penitencia, pretenía enderrocar tots els métodos fins llavors establerts; altres pretengueren estudiarlo, y no entenentlo, també'l despreciaren; alguns l'aculliren ab benevolencia, y tots quedaren sorpresos de la solidesa de sos discursos, estenentse sa fama per Mallorca y demés dominis catalans; y tal fou la novedat del prodigi y circunstancies que anavan rodejant a n'en Llull, que fins l'infant en Jaume, que residía a Montpeller, el cridá mogut de la curiositat y per l'amistat que'l lligava ab son antic senescal.

Ab greu sentiment de l'ánima s'enterá en Llull de que a principis de l'any 1275 morí a Barcelona son mestre y conceller, el venerable vell de prop cent anys Sant Ramón de Penyafort; y quan a n'aquest meteix any el cridá a Montpeller l'infant en Jaume, passá a visitar son sepulcre, ahont resá fervorosament, demanantli sa intercessió devant de Deu, pera que prosperés la campanya de la missió, y li encomaná les obres escrites, ahont hi havía tota la ciencia de sa época brillant y resplandent, sens que ningú li hagués ensenyat, y essent impossible que la millor inteligencia del mon hagués pogut apendre en tant poc temps sense la inspiració divina.

Havent arrivat en Llull devant son antic amo y senyor, feu aquest immediatament examinar sos llibres per un religiós francescá, que sens dupte, diu el P. Pasqual, fou fra Bertrán Berengari, celebrat mestre de Teología a Montpeller, qui, segons en Waddingo, era home de regoneguda autoritat científica, fentne honorífica menció en sos Anals de l'any 1287, núm. 14, y dient que morí essent sa fama molt extesa, en l'any 1283.

Entre tant en Llull conferenciá llargament ab l'infant en Jaume, ratificantse en tot lo que ja li havía exposat a Mallorca, manifestantli ademés

la ferma decisió que havía fet de dexar per complert els negocis temporals, fins les mes estretes obligacions de cap de familia que ja sols li restavan, a qual objecte havía persuadit a sa muller demanés curador, pera dedicarse única y exclusivament a seguir la vocació divina que'l cridava a convertir el mon; llavors li demaná ab tota la convicció de sa ánima encesa en amor a Deu, que l'ajudés en tant noble empresa, puig necessitava'l concurs dels grans y poderosos de la terra perque'l sostinguessen en sa tasca.

Son primer intent sigué fundar un monestir ahont s'hi poguessen apendre les llengues orientals, y encara que avans Sant Ramón de Penyafort y altres ja havían usat d'aquest medi pels que havían de predicar la fe de Crist entre'ls infidels, en Llull ne fa una institució, y ho adopta com un sistema necessari el fundar seminaris, ahont els missioners aprenguin les llengues, costums y modos d'esser d'aquells a qui deuen convertir. Persuadit l'Infant y animat també dels mes nobles desitjos, marxa juntament ab en Llull cap a Mallorca, tractant ja pel camí del nou monestir que anavan a fundar a Miramar; havent sigut aprobada per aquell fra-menor, ab les mes grans llohanses, tota la doctrina que havía escrita el nostre Beat.

X

FUNDACIÓ DEL MONESTIR DE MIRAMAR, Y SA HISTORIA

Per un pergamí que's trobá en l'arxiu del Monestir de la Reyal, consta que l'Infant a catorze de les kalendes d'Abril, axó es en 19 de Mars de 1275, estant a Mallorca, termená les diferencies que sobre aigues tenía el Monestir ab alguns particulars; de modo que a últims de l'any 1275 de la Encarnació, quan ja havía comensat l'any comú de 1276, era a Mallorca Sa Altesa l'infant en Jaume, qui juntament ab en Ramón Llull dirigían la fábrica del Monestir de Miramar. Puig que'n Ramón Llull era també a Mallorca per aquest temps, consta per un document de cartes reyals de 3 dels idus de Mars, axó es el dia 13, de 1275 de la Encarnació. (1) Per aquest instrument, Blanca, muller de Ramón Llull, representá al batlle de Mallorca, que son marit s'havía donat tant a la vida contemplativa, que no's cuidava de l'administració de sos bens temporals, y axí per son propi interés y de llurs fills, demaná se li destinés curador d'aquestos bens; y el batlle, presa informació, y veyent que'n

(1) Vegis el document a n'el P. Pasqual, «Vindiciæ Lullianæ» tom. I, pl. 114.

Ramón Llull estava tant donat a la vida contemplativa que no atenía a sos bens temporals, destiná per curador d'ells a Pere Galceran (Gauserando), cunyat de la esmentada Blanca.

En Llull al despullarse per complert y d'una manera absoluta dels negocis del mon, no volgué abandonar a sa muller y a sos fills, sino que aquella doná 'l pas a instancies y aconsellada per son marit; y encara que'n aquest document no's diu que fos present a Mallorca, clarament ho suposa, quan el motiu més poderós pera donar curador a sos fills fora sa ausencia, y aquí no'n parla; y ademés la informació y averiguació de estar sols ocupat per la vida esperitual, no podía ferse sino observant son modo de procedir.

Arrivats, doncs, a Mallorca a últims de l'any 1275 l'infant en Jaume y en Llull, esculliren per l'ideat Monestir, un terrer molt a propósit, que está situat en les vertents d'una montanya que toca'l mar y enfront de Catalunya; allí hi havía espessos boscos y terra conreua, grans oliverars y molta vinya que tot fou pel Monestir, edificat a la extremitat que afronta ab la mar, y sobre una roca desde qual cim la domina.

Tot aquest terreno era una heretat del Monestir de la Reyal, y prenía part de la *Granja* o lloc anomenat *Deyá,* y en instruments antics *Addayan*, qu'era el nom d'aquelles montanyes, potser desde'l temps dels moros. Aquest lloc de Deyá el tenía dit Monestir per la donació que d'éll n'hi feu en Nunyo Sanchez o Sanz, comte de Rosselló y Cerdanya, cosí-prim del rey en Jaume I, per esser fill d'en Sanxo comte de Rosselló, y net de Alfons II comte de Catalunya y rey d'Aragó, y li tocá en sort aquest lloc juntament ab altres a l'esmentat comte Nunyo, per haver concorregut a la conquesta de Mallorca.

En la citada donació, en Nunyo es quedá una part de dit Mas Deyá que avans havía donat a Pere Mató, retenint sos drets dominicals; y com l'infant en Jaume havía comprat dels marmes-

sors d'en Nunyo, tots els drets que aquest tenía a Mallorca, per aquest titol li pertenexía la heretat de Pere Mató, qu'está situada a la part que mira a la vila de Sóller; mes com aquesta no semblá tant a propósit com la heretat del Monestir de la Reyal, qu'está a la part oposada y mes a prop de la vila de Valldemosa, (1) se tractá y ajustá el cambi d'abdues, entre l'Infant y l'abat Imbert y sa comunitat, comensant prompte la construcció de la obra.

Aquesta heretat, l'abat Imbert l'havía recuperada l'any anterior de 1274, d'en Bartomeu Calafat, en quan al domini útil y per dret de fadiga; y en el document que axó s'hi consigna ja hi han esmentades cases, corrals, cups y altres additaments.

També en l'instrument del pactat cambi, que s'estipulá essent ja rey l'esmentat infant Jaume, en els idus d'Octubre de 1276, se diu, que s'entrega al rey el Mas situat en Deyá que fou de Bartomeu Calafat, ab ses cases, horts, vinyes, arbres, aigues, etz.: sos límits son: el mar, el Mas de Exameno de Lusiá y ab la serra o montanya que la separa de Valldemosa; quals límits denoten quant s'extenía envers Valldemosa el terreno d'aquesta hisenda, essent molt mes extensa de lo que avuy se regoneix per termes de Miramar o Trinitat.

Lo cert es, que'n 16 d'Octubre de 1448, els hereus de Joan Moragues donaren en enfiteusis a Bartomeu Dezmás, del Mas anomenat del Rey, de la vila de Valldemosa, un Mas anomenat la *Torra* y per altre nom *Miramar,* y confrontava ab les terres del Monestir de la Trinitat; y a 5 de Janer de 1571, se regonegueren les creus diviso-

---

(1) En documents anteriors al any 1276, he llegit, que's diu *Vall de Mosso,* y quan s'eregi en vila separada, acás se nomená *Valldemossa;* y axís no té raó d'esser la idea apuntada per alguns escriptors y naturals de Mallorca que creuen s'anomená *Val de Muça,* d'un moro principal que's deya *Muça.* En la divisió que de Mallorca se feu després de la conquesta, s'anomena *Jasu Moso* y juntament ab Esporlas y Bunyola pertenexeren al Senyor en Nunyo Sanz. Mes en l'instrument del insinuat concambi ja s'anomena *cum Valle de Mosa.*—(*Nota del P. Pasqual.*)

ries d'aquest predi la *Torra,* de lo restant de Félix Dezmás, desde la montanya fins al mar.

Tot lo que fins aquí s'ha explicat, copiat del P. Pasqual com ho es també lo que segueix, denota que'ls bens destinats pel Infant a la fundació del esmentat Monestir y lo que hi afegí, correspón a n'els cinc cents florins, (1) que diu l'anónim foren destinats pera la dotació de dit establiment.

Serveix també pera que's vejan corroborades les cláusules del Breu Apostólic que insertarém, axó es que l'Infant el dotá de sos propis bens y senyalá alguns de sos rédits; y que avans ja del mes de Juliol de 1276, quan l'Infant encara no era rey, al presentario al Papa, estava edificat el Monestir, haventhi els frares menors estudiant ja la llengua arábiga, puig consta que'n aquesta tan gran hisenda hi havían cases que habilitaren sens dupte de moment, perque no hauría sigut fácil en tan poc temps edificar pera que ja hi poguessen habitar els religiosos.

Encara que'n l'esmentat instrument del referit concambi, no s'esplica'l fi a que destinava el rey la hisenda adquirida, no obstant el meteix rey a cinc dels idus de Febrer de 1279 confirmá al Monestir de la Reyal tots sos bens, y arrivant a n'el Mas Deyá lo confirma y afegeix: a excepció de lo que per concambi tením de vosaltres pera el Monestir dels frares menors de Miramar. (2)

La iglesia d'aquest Monestir fou dedicada a la Beatíssima Trinitat, de la que'n fa gran me-

---

(1) En un instrument de *septimo Calendas Majii anno 1344,* actuat en la escribania de cartes reyals de Mallorca, s'esplica que'l flori d'or bo o de lley, valía vinticinc sous de moneda mallorquina que corresponen al actual valor de disset rals de velló, moneda castellana, menos sis diners.

(2) Aquest instrument es el primer en el que aquest terreno o paratje s'anomena *Miramar,* y en els anteriors no se li dona pas tal nom, de manera que s'equivocan els qui creuen que'n temps dels moros ja se li deya Miramar. Lo mes verosimil es, que ab la fundació del Monestir, se li doná 'l nom de Miramar, perque en realitat tot ell mira al mar.—(*Notes del P. Pasqual.*)

moria el Beat Ramón, y encara avuy permaneix baix la metexa invocació.

Estant molt satisfet l'infant en Jaume de sa obra, esperant ab ansia que'ls religiosos poguessen sortir pera convertir els moros, arrivá la noticia d'haver mort son pare, el rey en Jaume I, a 27 Juliol de 1276. Dameto, historiayre de Mallorca, afirma, juntament ab altres, que l'infant en Jaume sigué a Valencia per la mort de son pare; mes el celebrat analista Zurita ho calla, advertint que'l rey en Jaume pregá a son primogénit l'infant en Pere que tractés ab amor a son germá, que'l dexava hereu de Mallorca; de modo que considerats els documents que havém exposats, segons els quals l'infant en Jaume era a Mallorca pel mes de Mars y'l Setembre de 1276, atenent a la fábrica del Monestir de Miramar, que ab goig y fort desitj desitjava veure prompte termenat, devem quasi considerar inverosímil que's trobés present a la mort de son pare, a no ser que al sapiguer la trista nova hagués anat a Valencia pera tributarli els últims respectes y tornar immediatament a Mallorca, ahont fou coronat y proclamat rey; y el 12 de Setembre del meteix any confirmá a n'els mallorquins tots els privilegis concedits per son pare. Després de coronat y proclamat rey de Mallorca, passá en Jaume, a últims d'aquell any 1276, al comtat de Rosselló ahont fou regonegut per Senyor, com també a Montpeller.

Arrivá després la Butlla Pontificia confirmant la erecció y institut del Monestir de Miramar, que fou donada pel Papa Joan XX, que altres diuen ser XXI, y fou elegit en 13 de Setembre de 1276, després que al Agost anterior morí Adriá V. La data d'aquest document es a Viterbo 16 de les kalendes de Desembre, o sia 16 de Novembre any primer de son Pontificat, segons en Waddingo (Anns. Ord., tomo 2 in Reg. ad ann. núm. 1276) treta del Vaticá, y axís s'ha de donar mes fé a n'aquesta data, que no pas a la

que posa Mut en la Historia de Mallorca (llib. 2, cap. 3) de 16 kalendas Octobris, puig aquella per ses circunstancies es mes fidedigna.

El diploma apostólic diu axís:

«Nobili viro Jacobo, nato claræ memoriæ Regis Aragonum. Laudanda tuorum progenitorum vestigia, in quibus devotionis et fidei zelus resplenduit, studiis salubribus imitans et tamquam filius benedictionis et gratiæ ad ejusdem fidei terminos ampliandos anhelans, ut, qui in terris magnitudine præemines, altum tibi locum constituas in excelsis: pro tuæ ac eorumdem progenitorum animarum remedio statuisti et etiam ordinasti, ut in Insula Majoricensi, ad te jure hæreditario pertinente, in loco, qui dicitur Daya in Parochia Sancti Bartholomæi Vallis de Musa, Monasterium sive locus religiosus de tuis bonis propriis constituatur, in quo tredecim fratres ordinis minorum, qui juxta ordinationem et institutionem provincialis ministri continuè in arábico studeant, et commorentur, ut tandem instructi competenter in illo ad terras Paganorum se conferant, animarum profectibus intendentes: et ne fratrum ipsorum studium necessariorum defectus impediat vel perturbet, quosdam redditus, ad te spectantes, ex quibus eisdem fratribus hujusdomi necessaria ministrentur, specialiter deputasti, prout in patentibus litteris inde confectis tuo sigillo munitis, pleniús dicitur contineri: Unde nobis humiliter supplicasti, ut, sub protectione sedis apostolicæ et nostræ locum recipientes eumdem, in quo per ministrum provincialem hujusmodi fratrum numerus jam est ad hoc per Dei gratiam institutus, et inibi per eosdem laudabiliter studio insistitur memorato, aliaque præmissa, pia intentione á te edita, confirmare de benignitate sedis apostolicæ curaremus. Nos itaque, qui tuis precibus annuentes favorabiliter, quod in hac parte per te pié ac provide factum est ratum et firmum habentes, id aucthoritate apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Nolumus autem, prout dilecti filii generalis minister et fratres ipsius ordinis cupiunt, et etiam de intentione præfacti nobilis processisse videtur, quod eidem ordini, seu præfactis aut quibuscumque aliis ipsius ordinis fratribus, vel alii pro

eis, in Monasterio seu loco præfactis, vel in perceptione dictorum, propietas vel dominium, aut aliquod jus in percipiendo eosdem redditus, sive actio vel petitio in eisdem, aliquatenus adquiratur. ita quod professioni vel regulæ fratrum dicti ordinis propter hoc nullatenus in aliquo derogetur. Nulli ergo etc... Nostra confirmationis etc... Datum Viterbii XVI Calendas Decembris anno primo.»

Aquí's veu confirmat per la Seu Apostólica el projecte d'en Llull, d'instituir Monestirs, collegis o seminaris de missioners, pera que, apreses les llengues dels infidels, anessen després a convertirlos; y d'aquí que aquest fou el primer Seminari de missions que ha sigut en la cristiandat, qual gloria com a fundadors se repartexen el Beat Ramón Llull y el rey en Jaume de Mallorca, fill del Conqueridor.

Tal fou l'entussiasme d'en Llull ab la fundació del Monestir de Miramar que'n molts llibres el proposa com a model y exemplar d'altres, y en el llibre *Blanquerna*, qu'escrigué alguns temps després, el celebrá en uns versos en el capitol 123; y del rey de Mallorca en Jaume, diu en aquest meteix llibre, cap. 72, parlant de Mallorca: «Aquella illa es d'un rey noble molt sabi, que s'anomena Jaume, rey de Mallorca, qu'es un rey adornat ab moltes y molt bones costums, y te un fort desitj de que Jesucrist sia honrat per la predicació entre'ls infidels; y per axó ha ordenat que tretze frares menors estudien y aprenguen la llengua arábiga en un monestir anomenat Miramar, qu'está fundat y establert en paisatje a propósit y convenient, haventlo provist de tot lo necessari, y quan sápiguen bé la llengua arábiga, ab llicencia de son General, vagin a honrar y venerar, predicant entre'ls infidels, al Beneyt Fruyt del ventre virginal de la Verge Sancta María; per qual honor patexin fam, set, calor, fret, pavor y fins la mort; aquest estatut está allí establert per sempre».

Respecte al Monestir de Miramar, no hi ha

cap noticia positiva de que alguns religiosos anessen a predicar a n'els moros; més sembla que ho suposa en Llull fentne d'éll tant honorífica menció, y també sembla molt probable, que dos d'aquélls marxaren a Roma ab ell, y després a les terres dels infidels. Mentres no faltaren els recursos temporals, hi pogueren viure els religiosos; més faltant aquells, desaparesqueren aquestos.

Quan en 1285 el rey Alfons s'apoderá del regne de Mallorca, allí meteix ab data dels idus de Janer de dit any, concedí y ordená el Monestir de Miramar y'l confirmá ab tots sos termes y pertenencies a n'els frares menors, pera que allí hi visquessen tretze d'ells, segons la institució del ministre provincial d'Aragó; prometé que'ls acabaría y perfeccionaría'l monestir ja comensat, senyalantloshi cinc mil sous de rals valencians cada any, que'ls hi tenía de passar el batlle reyal de Mallorca.

Ordená també que 'ls religiosos diguessen algunes misses, y disposá que'ls fidels, tant en vida com en la mort, els hi poguessen suministrar subsidis a fi de que poguessen aumentar el nombre dels religiosos.

Mort ja el rey Alfons, els religiosos menors d'aquest monestir, alcansaren de son germá y successor, el rey Jaume II d'Aragó, una reyal cédula, pera que'ls hi paguessen els cinc mil sous, ab la data de Valencia a 9 de Janer de 1291, que confirmá després a Barcelona a 10 de Febrer del meteix any.

Sembla, ab axó, estava ben dotat el monestir de Miramar, puig ademés de son territori y terme, tenían els religiosos cinc mil sous, que potser son els cinc cents florins que'ls hi senyalá el rey en Jaume de Mallorca: y d'aquí's dedueix que durant tot aquest temps aná rumbós el dit monestir; mes poc temps després, o ja no existía o estava prompte a desaparexer, perque en Llull en son *Desconhort,* cant 55, ja'l plany quan par-

lant del modo d'instituir col-legis per ensenyarhi les llengues, diu que haurían d'esser segons el plan que s'havía seguit pel de Miramar, y afegeix: «e conciencie naje qui ho ha afollat.» Segons axó, quan el rey en Jaume recuperá son regne de Mallorca, per la entrega que d'ell n'hi feu el rey en Jaume II d'Aragó a les kalendes d'Agost de 1298, ja trobá 'l monestir de Miramar en tal estat que no'l pogué restablir.

En un instrument firmat a Mallorca per Berenguer de Fabra y Jaume Puig, notaris, en 15 de Juny de 1396, se diu que'ls frares menors desampararen el monestir de Miramar, y que per aquesta causa havía tornat a poder del rey, puig axís ho havía previngut en Jaume a la seva institució y en Alfons en la citada confirmació.

Desamparat, doncs, el monestir de Miramar y tornat en poder d'en Jaume son fundador, ne feu aquest donació, el mes de Mars de 1299, ab totes ses pertinencies al abat y Monestir de la Reyal, ab la obligació de tenir allí constantment dos monjos pera que sempre que poguessen celebrassen misses per sa ánima, per la de sos pares y per tots els fidels difunts; y 'ls límits que'n aquesta escriptura s'hi senyalen son: que limita ab l'honor de Deyá del propi Monestir de la Reyal; per altra part ab el mar; per altra ab la montanya de Guillém Cerdá, que la tenía en feu pel Monestir de la Reyal, y per altra ab el Mas de Pere Ferrer que fou de Exímeno o Jimeno de Llusiá.

El rey Jaume III de Mallorca, net del anterior y esmentat Jaume de Mallorca, confirmá aquest lloc, a 16 de Novembre de 1337, a n'el Monestir de la Reyal; y aquest Monestir, a 12 de Desembre del meteix any, cedí a l'infant en Ferrán, germá del rey, les cases y edificis, la capella, hort y jardí, qu'están junt a dites cases, y la font que hi ha en el jardí; l'infant, no obstant, s'obligá a tenir allá dos capellans pera que celebrassen les misses que'n la primera concessió

havían de dir els dos monjos; y axís a n'el Monestir de la Reyal li quedaren les terres y tot el terme de Miramar, y 'l P. Pasqual diu que'n el seu temps, de tota aquesta grossa porció de terres sols un petit dret ne percibía'l Monestir de la Reyal, sens que se sápiga com s'ha extraviat tot lo demés.

En el citat instrument de 15 de Juny de 1396 consta, que les cases, capella, hort y jardí de Miramar, les doná el rey Joan I d'Aragó, quan aná a Mallorca, a fra Guillém Escolá, ermitá que ja vivía allí, y a n'els sacerdots Joan Sanxo y Nicolau Cuch. Aquestos, en 6 de Desembre de 1400, lo cediren al Prior y monjos de Cotalba del regne de Valencia, de la ordre de Sant Geroni, y en vista d'aquesta cessió el rey en Martí a 17 de Janer 1401 el concedí a n'els religiosos gerónims que allí visqueren per algun temps. Haventho desamparat els gerónims, quedá com Priorat del Patronat reyal, y fou unit a la rectoría de la vila de Muro ab lletres pontificies; obtingué aquest priorat, juntament ab la rectoría, el P. Gonzalo Esplugues, abat de Fitero de la ordre cisteriense, ab despaig del rey en Joan II d'Aragó, y se li doná possessió a 13 de Novembre de 1477, y haventli sigut disputada aquesta possessió, se li reintregá per despaig del rey en Ferrán V, a l'Agost de 1499, segons se pot veure en l'Arxíu reyal de Mallorca. El meteix rey Ferrán l'havía donat en 6 de Desembre de 1492, als preberes doctor Bartomeu Caldentey y Francisco Prats.

A 20 d'Abril de 1559, el rey Felip II ho doná a fra Antoni Castanyeda, prebere y ermitá, qui ja ho tenía avans per cessió particular, y a sos companys ermitans y a n'els que'l succehissen. El P. Pasqual acaba aquesta relació, dient que després creu que hi estigueren religiosos dominics, y en son temps estava a mans d'un particular, essent avuy propietat de l'arxiduch Salvador d'Austria.

XI

CONCEPCIÓ FILOSÓFICA LULIANA

Esperonada la inteligencia del Beat Ramón Llull, per poderosa forsa d'abstracció, innata en tot enteniment humá, ensemps que il-luminada per claror divina, cercá afanyós pera l'home el modo d'entendre y escorcollar les coses, mes semblant al de Deu. El Sér Suprém, contempla en sa propia essencia infinita totes les coses; de aquí que per la intelecció, sols necessita d'una sola y única idea que's confón en son propi sér.

Les demés inteligencies, en tant son mes perfectes en quant s'acostan mes a la inteligencia divina; axó es, en quant ab menos idees comprenen mes coses.

Concebí doncs el Beat, l'enteniment mes sintétic d'entre'ls dels homes, al crear sa Ars Magna o Ciencia Universal.

Ell trobá'l llas d'unió, ab el que lligá y armonisá totes les ciencies particulars, comprenent dins la ciencia trascendental, principis reals, necessaris, evidents y universals, que'ns donan la mida justa y exacta, pera manifestarnos el nombre y la veritat o certesa dels principis pertenexents a cada ciencia particular. Convé advertir y tenirho molt present, que'ls principis lulians no son l'origen de les veritats, sino 'l motllo en el que debém encabirhi els diferents

conceptes pera trobar la veritat; com tampoc en ells hi podrem cercar la certesa o existencia de lo contingent y singular.

Pera bastir l'edifici de la Ciencia Universal, son fonament s'ha de basar precisament en alló ab que convingan o tingan de comú totes les coses cognoscibles: lo infinit y lo finit, lo esperitual y lo material, lo real y lo ideal, objecte tot de la ciencia; y com que totes les coses contingents, de les quals n'es format l'univers, ab llur llarga y indefinida diferenciació, convenen entre sí y ab el Sér realíssim, infinit y esperitual per essencia, baix la raó d'*ens*, en sa mes gran generalitat prescindint de si es real, objecte de la Metafísica, o purament de raó o possible, objecte de la Lógica, d'aquí que la Ciencia Universal ha de mirar l'aspecte mes general del *ens* ab llurs principis.

Deu, substancia simplicíssima, necessaria y eterna, causa primera y eficient, ab poder, sabiduría y bondat infinits, única perfectíssima, qual enteniment es font y origen de les *essencies*, y sa voluntat arrel y principi de les existencies, es el Creador de tots els sérs qu'existexen o poden existir; els mons, real y possible, están sots son poder infinit. Ara bé, segons afirma Sant Tomás y ab éll tots els teólecs, Deu estampá en ses creatures, encara que *multipliciter et divisim*, uns metexos principis que resultan esser les perfeccions divines, pera que'n certa manera *aliqualiter*, la naturalesa creada fos la petjada y la imatje de la Naturalesa increada; puig els atributs y dignitats de Deu, son també els atributs de tota creatura, ja que d'una manera o altra totes ne participan a pesar de llurs limitacions y deficiencies; y fins la que ocupa l'últim graó de la perfecció y l'últim lloc en la immensa escala del *ens*, reflexa admirablement la sabiduría, bondat, grandesa, poder, etz. de Deu, puig l'acte creador en sa mínima espressió, revela y presuposa en la Causa primera totes aquelles perfeccions que,

segons nostre modo finit d'entendre, son innombrables, encara que realment en Deu se confonen totes ab sa propia essencia.

De tot lo exposat se'n dedueix que Deu, principi y causa de totes les coses, traspassá d'alguna manera sos principis constitutius a les creatures, essent indiferent que aquestes sian reals o possibles, puig llurs propietats y carácters essencials son iguals en uns y altres, sens que hi hagi transició de cap mena pera passar dels primers als segons, y per lo tant, queda esborrada la ratlla y aplanat l'abim que les escoles posaren entre el mon real y el possible.

L'esperit humá, diu en Balmes, forsat per un instint intelectual, busca el modo de reduir la pluralitat a la unitat, de recullir, per dirho axís, la veritat infinita de les existencies en un punt d'aont totes ragin y aont se confonguin. L'enteniment coneix que lo condicional s'ha de refondre en lo incondicional, lo relatiu en lo absolut, lo finit en lo infinit, lo múltiple en lo qu'es hú. Mes aquesta ciencia universal, sols la podrem obtenir quan gosarém de la visió beatífica: en el cel contemplant a Deu cara a cara, conexerém totes les coses fins les mes particulars y individuals per son meteix origen perque la semblansa intelectiva que'ns donés el conexement de lo contingent y de lo necessari, de lo singular y de lo universal, de lo relatiu y de lo absolut, de lo condicional y de lo incondicional, sería la semblansa *total dels ens* y *de ses diferencies*, y tal semblansa no pot esser sino la naturalesa infinita, qu'es el principi universal y la virtut activa de *tot l'ens*.

Mes en aquest mon, encara que la potencia intelectiva com a tal, puga conexer totes les coses, axó es, sia comprensiva de tot l'*ens;* no obstant lo singular y lo contingent no's conexen sino per la experiencia, y com l'objecte propi y adequat de la ciencia sia lo universal y lo necessari, de cap manera es possible en aquesta vida

reduir a la unitat exes dues menes de conexements.

El nostre modo natural d'entendre es per medi dels sentits, que presentan lo contingent y lo particular a les facultats cognoscitives, y quan l'enteniment s'apodera de lo que li han portat les facultats inferiors, y sentits corporals, ab sa forsa generalisadora y abstractiva innata en éll, forma'ls universals, objecte de la ciencia y que fecondan nostra intel-lecció. Aquest mètode esperimental y inductiu ensenyat pel Aristótil y acceptat per tothom com a única font de nostres conexements, no'l nega'l nostre Beat Ramón, sino pel contrari l'admet y perfecciona; y heus aquí lo que'n diu éll la pujada del enteniment.

Una vegada arrivat al cim, agafantse ab les idees arquetípiques de Plató; les trobá en les perfeccions o atributs de Deu, origen de tots els sérs. Al empendre llavors la baxada continuant axís l'incomplert sistema deductiu del filosop de la Academia, s'adoná de que'n Deu, els metexos eran els principis del esser que'ls de conexer, establint també pel enteniment humá y com a base de conexement, els atributs o perfeccions de Deu, que contrets y especificats están en totes les creatures. Al establir el Beat aquestos principis o idees universals, no'ls proposa com *origen* y *font* que comprenguin *totes* les veritats, sino que estant essencial y eminentment en Deu, y virtual d'algun modo en la creatura, d'aquí 'n dedueix que'n tant será veritat una cosa, en quan se conformi ab les idees arquetípiques de les perfeccions de Deu, suprema raó de tot lo contingent.

Axís com l'home es un compost de materia y esperit, també dues son les fonts de la ciencia humana; els sentits del cos y les potencies de l'ánima. El procediment experimental y inductiu, o sia el conexement adquirit per medi dels sentits, es mes fácil que'l procediment deductiu

u ontologic, no obstant aquest es el mes noble y ab éll s'atanyen mes veritats.

La definició d'un principi luliá, no es purament la expressió d'un fet particular, contingent, sino d'un fet universal y necessari, puig encara que d'alguna manera tinga lloc en la creatura o en un fet particular, contingent, no's pren primerament com a principi de la Ciencia Universal per aquesta raó, sino que primariament se pren perque passa en Deu, y en conseqüencia d'una manera necessaria y universal.

El mon científic estava dividit entre'l sistema empíric d'Aristótil y'l sistema ontológic de Plató. La ciencia o doctrina del primer, te per objecte els sérs o *ens reals* y'l llur ordre, que explica pels tres principis: materia, forma y Motor suprém. La del segon, te per objecte principal les *idees eternes,* que'l diví Creador del mon mira a fora de les coses, ja sía en son Enteniment, ja fora de son Enteniment, com diuen altres, y segons les quals creá tots els sérs reals a fi d'estampar en élls sa propia Bondat.

La distinció del *ordre real* y del *ordre ideal,* que's basa en la universal dels *ens real* y *ens ideal,* fa que'ls dos sistemes del Liceu y de la Academia sian oposats, si's miren particularment; mes units els dos, encara que singularment s'oposin, están continguts en la ciencia universal de *tot ens* y *tot ordre,* completantse axís l'un a l'altre y obtenint la unitat.

Aquest es el *clou* de la concepció filosófica del Beat Ramón Llull: enmaridar l'Aristótil y Plató.

«De consegüent els sistemes de Plató y Aristótil, encara que oposats entre sí, com l'ens real y l'ens ideal, concorren armónicament a proporcionarnos la ciencia universal del *ens.* Puig Plató, o millor, el verdader exemplarisme, ens ensenya les raons eternes exemplars y la suprema y eterna Causa eficient y formal dels sérs que l'Aristótil escorcolla en llur realitat intrínseca,

mes sense buscar sublimament en Deu els eterns exemplars dels meteixos;» axís s'esplica'l sabi tomista de nostres dies Ernest Dubois, en sa obra monumental «De Exemplarismo Divino», explicant la concordia entre'ls sistemes de Plató y Aristótil, (vol. I, pl. 419).

Diu en Tiberghien en sa «Introducció a la Filosofía y Preparació a la Metafísica»: «Pera tenir complert el sistema de la ciencia, elaborat per la Grecia, convé juntar a Plató y l'Aristótil: aquest será el problema de demá. Lo que está descuidat en l'un, se troba continuat y acabat pel altre. Pero'ls principis superiors son comuns».

El gran crític Lange, havía escrit aquestes paraules: L'Aristótil y Plató essent de bon tros superiors, per llur influencia y válua, als filosops grecs de quins s'han conservat les obres, se compendrá facilment que s'els hagi volgut oposar l'un a l'altre, com els representants de les dues principals tendencies de la filosofía: la especulació *a priori* y l'empirisme racional. A dir veritat, l'Aristótil está baix la estreta dependencia de Plató. El sistema que ell ha creat, sense parlar de ses contradiccions internes, uneix a l'apariencia d'empirisme tots els defectes de la concepció del mon socrátic-platónic, defectes que alteran en son origen el procediment empíric. La unitat y la estabilitat que Plató buscava afora de les coses, l'Aristótil ens les vol mostrar en la diversitat metexa d'axó qu'existeix. Y en el método d'investigació que l'Aristótil te la costum d'emplear, s'hi veu clarament la influencia preponderant de les idees platonianes.

En una paraula, ajuntant el doctor Arcangélic als dos pols del pensament humá, ens ensenyá que si 's puja de lo sensual a lo intelectual ab Aristótil, també 's baxa de lo intelectual a lo sensual ab Plató, y completant les doctrines de l'un ab les del altre, assentá la llegitimitat de la pujada y de la baxada del enteniment; mes com el filosop de la Academia dexá incomplert son

sistema, d'aquí que al fer teórica y prácticament el Beat Llull, la baxada de la raó, digués que sa filosofía comensava allí hont acabava la de Plató. Y diu el nostre Mestre, que'ls qui comensen per la pujada son mes subtils y treuen mes fruyt de llurs trevalls, que'ls qui comensen per la baxada; peró comensant per la pujada de lo particular a lo universal, de lo sensual a lo intelectual, al efectuar despres la baxada adquirirém un conexement mes exacte y complert de les coses particulars y sensuals, que'l que adquiriam mentres anavam pujant.

En moltes qüestions s'han d'emplearhi els dos métodes o procediments, sobre tot aquelles en que tenen lloc lo que'n l'escola luliana s'anomenen *Punts trascendents*. Diu el P. Pasqual:

«El punto transcendente es el exceso, que una potencia humana tiene sobre la otra, por el que juzga mejor de un objeto, que otra, que no puede penetrarlo por ser inferior... El primer modo de puntos transcendentes se experimenta en que, reparando la vista v. gr. en una piedra, no percibe sino los accidentes de su esfera, y no ve la substancia, ni los simples elementos ó partes de ella, ni su mixtión y composición; el tacto también, cuando la toca, no advierte sino su frialdad y pesadez, y le parece que no hay más de lo que percibe; y así de los demás sentidos; en esta suposición el entendimiento, como unido con estas inferiores potencias, naturalmente se inclina á juzgar según las parece y le inducen, pero, por el punto transcendente, con que las excede, conoce que no puede haber accidente sin substancia; que no pudieran los elementos, ó partes, sin una perfecta mixtión llegar al fin de su compuesto, y que no puede estar solo un elemento simple, porque es precisa su mixtión en cada individuo natural; y así va discurriendo y juzgando sobre lo que no perciben las inferiores potencias.

»El entendimiento tiene aun mayor dificultad en el segundo modo de transcendencia, porque se ha de sujetar á sí mismo, v. gr., como por sí no conoce otro modo de entender que el suyo, que depende

mucho de los sentidos, usa de fantasías, y es sucesivo en el discurrir, percibiendo solo una cosa después de otra: cuando considera al Angel, le parece que este no tiene otro modo de entender; pero reflexionando que es espíritu no unido con cuerpo alguno, y que está en superior graduación, juzga que le conviene más excelente modo de conocer. Cuando considera también las perfecciones de Dios, las concibe como distintas; pero por ser infinitas, las juzga indistintas. Si mira á la Sabiduría Divina, que no puede engañarse, sabiendo qué hombres se salvarán, le parece que por precisión han de practicar éstos las obras buenas y salvarse; pero si atiende á la Justicia, que solamente premia las hechas con libertad, le parece que la práctica de ellas está libre en los hombres, y por consecuencia, con una perpétua contradicción, le parece que son necesarias y libres; pero considerando la infinita igualdad é identidad de la Divina Justicia y Sabiduría, trasciende aquella aparente contradicción, y juzga, que por ser necesariamente iguales, las operaciones de los hombres igualmente son libres por la justicia, que infalibles por la sabiduría, que sabe, que ellas se ejecutarán libremente; sin que se requiera otro fundamento, para entender, que la infalibilidad de la Divina Sabiduría y Voluntad no quita la libertad á los hombres, ni éstas las priva de su infalibilidad.

»La necesidad de saberse regular el entendimiento en estas transcendencias, para no errar el juicio, es bien notoria; porque sin ella no se adaptará su modo de conocer al modo de ser de las cosas, pues muchas, cuanto á su sér, exceden á la percepción de los sentidos y de las potencias; y sin esta adaptación faltara medio oportuno para el fin de conocerlas; por cuya razón el B. Lulio en la citada *Arte inventiva* puso por primera regla la de el *modo de ser y de entender*. La misma adaptación y transcendencia da á conocer, que, si bien de muchísimas cosas es necesario tener experiencia por el sentido, es preciso también, que esté fundado el entendimiento en muchas necesarias máximas que no se comprenden en la experiencia ni sentido, para no errar el juicio, que sigue al experimento ejecutado; porque, aun en las cosas sensibles, si resuelve que no hay en ellas sino lo que perciben los sentidos y aprehende la imaginación, va muy

errado, por no transcender; porque en cada una de ellas hay mucho más, y con más modos de lo que perciben estas potencias, según demuestran los superiores principios, que sabe el entendimiento: y por eso se ha advertido, que en la investigación han de ir unidos el ascenso y descenso». (1)

Si 'l mon real visible es una figura y una imitació del mon real dels atributs divins, el mon ideal humá te d'esser igualment en certa manera una imatje del mon de la Inteligencia divina; y com en Deu el Sér y l'Enteniment son una sola y metexa cosa, els principis del sér de les coses serán pera nosaltres ademés els principis del conexement de les metexes.

En la baxada del enteniment la veritat s'atany per medi de la contracció y especificació dels principis universals, puig Deu es l'Esser per essencia, y la creatura es l'esser per participació.

Diu el P. Pasqual:

«Luego los términos ó principios y fundamentos del Arte luliana, son universales, pues convienen á todo lo que tiene sér, que es Dios y criatura; son también principios reales, porque realmente son atributos de dichos extremos; son primitivos, porque son la raiz de todo sér, y no se derivan de otros; y finalmente, son necesarios, porque sin ellos no pudiera ser Dios, ni menos criatura, pues ésta en tanto puede ser, en cuanto es una imitación ó semejanza de Dios.

»Por la misma razón estos atributos son los principios de conocer todas las cosas, pues, según el axioma filosófico, los principios que pertenecen al sér son los de conocer el sér de las mismas cosas; y con gran fundamento se asevera esto de los principios Lulianos, porque, perteneciendo realmente á Dios, en tanto puede haber en él algún predicado, así según su esencia, como operación, en cuanto es bueno, grande, etc., pues solo puede convenirle por

(1) Examen de la Crisis del Rdmo. P. Feyjoo sobre el «Arte Luliana» vol. II, plans. 119-121.

ser tan noble y perfecto, que no se puede concebir otro mejor, lo que no puede ser sino por razón de la bondad, grandeza, etc. de Dios: por esto el medio de conocer si algún predicado compete ó no á Dios, es ver como conviene con la bondad, grandeza, etc., que son los colores y la luz para descubrir lo que se busca en el Supremo Bien.

»A este modo se ha de discurrir proporcionadamente de la criatura; porque, como ésta en tanto tiene sér en cuanto participa é imita las divinas perfecciones, ó contiene las semejanzas ó vestigios de ellas, en tanto naturalmente le puede competer algún predicado, así según su sér, como según su operación, en cuanto conviene con la bondad, grandeza, etc., que contiene como semejanzas de las divinas perfecciones; porque, siendo estos sus atributos en los que más inmediatamente participa el Sér de Dios y más propiamente lo imita, deben ser la razón primitiva y fundamento principal de lograr cualquiera predicado, pues todo su sér y operación natural no puede ser otra cosa que una participación é imitación del Sér y operación divina; y como todas las criaturas participan é imitan el Sér de Dios, sus perfecciones criadas, que son las semejanzas de las divinas, son el medio fundamental de conocer lo que compete á cada una». (1)

---

(1) Examen de la Crisis del Rdmo. P. Feyjoo sobre el «Arte Luliana», vol. II, plans. 9 y 10.

XII

EXPOSICIÓ DE LA ARS MAGNA, O SIA EL SISTEMA CIENTÍFIC LULIÁ

La art luliana es un métode intelectual per medi del que pot cercarse y trobarse ordenadament la veritat en tota cosa inteligible.

La lógica, únicament dona regles pera discorrer d'un modo general pressuposant conexements anteriors ja per definir, dividir, etz.; més la art luliana, ademés d'aquest modo de discorrer que pren de la lógica y perfecciona, exposa els fonaments generals, sólits y certs en els que s'apoyan les veritats *in omni scibili*. Y perque la art luliana auxilia mes la indigencia del enteniment, per axó excedeix principalment a totes les altres y als diferents métodes de lógica; ja que la experiencia ens ensenya, que l'enteniment humá necessita apoyarse en sólits fonaments y principis per discorrer, y allavors va deduint lo desconegut de lo conegut: per qual raó es mes util y necessari aquell métode, que ja éll meteix exposa a l'enteniment aquestos principis y fonaments.

Ademés, encara que l'enteniment abandonat a si meteix, comensa son conexement per medi dels sentits, y d'aquest modo sols percebeix lo particular pujant després a lo general; no obstant

perque aquest procés es llarc, trevallós y dificil, y en l'enteniment hi ha certa forsa y propensió que l'inclina a les nocions generals, y com una llum innata pera percebreles; d'aquí que's considera mes util método per instruir, aquell que exposa a l'enteniment els principis y fonaments generals, dels quals mitjensant d'altres especials, s'arriva fins al conexement de lo particular. Aquest es certament el método que vol y desitja en Francisco Bacó de Verulam, celebrat entre'ls moderns filosops, en llib. de Augmen. Scienciar.; puig en el llibre III cap. I busca que's designi alguna ciencia, que sia'l receptácul dels axiomes que no sian propis d'alguna ciencia particular sino que sian de totes en comú; mes aquestos principis deuen esser de tal naturalesa que tingan certa forsa primitiva y sumaria pera totes les ciencies; y aquesta ciencia que comprengui tals principis, deu esser universal y com la mare de les demés ciencies. També, y en la metexa obra, llibre VI, cap. II, prescriu, que'n el modo d'ensenyar deu partirse d'un principi summo per aquesta ciencia universal, per instruir a l'enteniment en aquestos primitius y fonamentals principis.

Aquest método, art o ciencia general deu exposar els principis, fonaments y axiomes generals, pera que l'enteniment, fecondat per medi dels metexos, puga conexer totes les coses cognoscibles: d'aquí se'n segueix que reduintse tot lo inteligible a Deu y a la creatura, els principis que per dit método s'establexin deuen esser absolutament generals per Deu y per la Creatura; y com tot lo que d'inteligible en abdós hi ha, es en quan a llur *sér* o en quan a llur *operació,* per lo tant els principis deuen esser tals, que'n ells metexos se fundi y d'ells metexos se'n deduexi tot lo que perteneix al *sér* y *operació* de Deu y al *sér* y *operació* de la creatura. Y com que també'ls principis del *sér* son els principis del *conexer,* perque qualsevulga cosa es coneguda

per les meteixes raons per les quals té son *sér* y sa *operació,* d'aquí que aquestos principis generals deuen esser raons generals de *sér* y d'*operació* no sols en Deu sino també en la creatura, axó es, raons generals per les quals Deu y la Creatura tenen son *sér* y son *obrar.*

Les máximes o proposicions generals son formades per simples termes generals, que corresponen y significan els simples y generals principis de les coses; y perque no pot esser coneguda la veritat d'aquestes proposicions generals sens que sian coneguts els termes simples de les metexes, deu tenirse primerament noticia dels simples principis generals de les coses cognoscibles pera que sian enteses les máximes y proposicions generals; y perque aquestes proposicions generals están formades segons les habituts dels metexos termes, per axó es deu tenir noticia de les generals habituts, que mutuament es tenen els principis generals de les coses.

Axís, doncs, per entendre tal sistema es requerexen:

Primer. Establir principis simples y generals que convingan a Deu y a la creatura, y que en ells hi hagi la raó fonamental de sér lo que son tant Deu com la creatura.

Segon. Que s'espliquin y definexin aquestos principis, exposant la naturalesa y propietats de cada hu de per sí.

Tercer. Que s'exposin les habituts generals dels metexos, pera que ab elles puguen formarse les proposicions y máximes generals.

Quart. Que dites máximes sian determinades, determinant el modo com deuen esser formades combinant els termes o principis simples segons llurs propies habituts.

Quint. Que les regles sian prescrites, segons les quals se fa'l devallament dels esmentats fonaments y principis generals pera manifestar les veritats particulars de les coses inteligibles.

Sisé. Essent tots els predits fonaments gene-

ralíssims, y no fentse la devallada dels metexos fins a lo particular, sino mediant els principis especials, s'ha de donar noticia d'aquestos altres termes o principis especials que son mes generals que lo demés.

Seté. Que s'espliquin també aquestos termes especials per llurs definicions, manifestant llurs propietats.

Vuité. Que sian manifestades llurs mutues habituts y respecte als principis generals, pera que mediant els metexos puga ferse la devallada a lo particular, y formar les máximes especials, o locucions o sentencies, etz.

Nové. Que sian exposades les esmentades máximes especials, esplicant el modo com deuen formarse.

Dezé. Que sian proposades les regles, per les quals totes aquestes coses deuen aplicarse pera trobar la veritat en lo particular.

En resúm, consisteix la Art Magna en els *principis* o termes universals que's proposan en les Figures; en les *definicions* d'aquestos principis; en les *condicions,* que son les proposicions formades dels metexos termes; en les *regles* que prescriuen el modo de discorrer, y en la *aplicació* de tota aquesta universalitat a les materïes particulars pera descubrir la veritat que's busca.

Prescindirém de les figures, taules, arbres, esquemes y demes signes que usa el Beat, pera ajudar a la imaginació y memoria, esplicant senzillament el nervi del sistema.

Els termes o principis universals son absoluts y relatius; els primers els posa en la figura A, y els segons en la figura T. En la «Art compendiosa» y demes llibres, que'n aquesta seguexen, a la figura A hi posa setze principis y a la figura T quinze; y en la «Art inventiva» y demes qu'escrigué, posa nou principis a cada figura; mes axó no es obstacle, perque ab els nou principis absoluts y ab els nou relatius ja se sosté tot l'edifici de la Ars Magna.

Els nou principis absoluts de la figura *A* senyalats ab llurs lletres corresponents son: *B* Bondat; *C* Grandesa; *D* Duració; *E* Poder; *F* Sabiduría; *G* Voluntat; *H* Virtut; *I* Veritat; *K* Gloria. Els principis relatius de la figura *T* ab llurs lletres corresponents son: *B* Diferencia; *C* Concordancia; *D* Contrarietat; *E* Principi; *F* Mitj; *G* Fí; *I* Majoritat; *H* Igualtat; *K* Minoritat.

Aquestos principis simples que'n les referides figures s'exposan, son generals y comuns a Deu y a la creatura, perque importan tots, excepte la *contrarietat* y la *minoritat,* perfecció estant en Deu qu'es la summa perfecció; y s'hi afegeix la *contrarietat* y la *minoritat* que son propis de la creatura, pera que mes facilment s'entenguin llurs propies habituts, com habitut de Deu y de la creatura.

La creatura es certa imatje de Deu, de tal modo que'n tant té sér en quant imita'l sér de Deu, y essent semblant a n'ell, necessariament hi té d'haver en la creatura semblanses de la perfecció de Deu, axó es, bondat creada, grandesa, duració, etz., semblants a la bondat, grandesa, etz., de Deu. Y axó es manifest, perque no hi ha dupte, que les creatures en quant son creatures, son bones, com moltes voltes ho repeteix Sant Agustí contra'ls maniqueus, y en el Génesis se diu a totes les coses creades per Deu que son bones, luego la creatura té en sí la bondat semblant a la bondat de Deu; y com que totes les perfeccions de Deu son complertament iguales, al posar la bondat de Deu a la creatura una bondat semblant a la seva, també la grandesa, duració, etz., li posan una grandesa, duració, etz., semblant a les d'Ell.

D'aquí's pot veure, que'ls principis simples y fonamentals de la Ars Magna son les perfeccions o atributs de Deu, y com que aquestos son infinits, infinits son els principis del sistema luliá.

Tot lo que hi ha en Deu, hi es per raó de la bondat, grandesa, duració, etz., puig essent Ell

un Sér d'infinita perfecció, tot lo que'n Ell hi ha deu esser bó, gran, etz., y res pot haverhi en Ell que no sia bó, gran, etz.; del meteix modo, tot lo que hi ha en la creatura, hi es per raó de bondat, grandesa, etz., y res pot haverhi a n'ella que no sia bó, gran, etz., s'entén proporcionalment, perque en tant hi ha sér en la creatura en quant imita'l sér de Deu y es semblant a n'Ell. Per lo tant, els esmentats principis simples son per Deu y la creatura, generals raons de sér, y per consegüent generals principis y raons pera conexer tot lo que's refereix a Deu y a la creatura, de tal modo que d'aquestos principis se'n puguen deduir y trobar totes les veritats que respecte de Deu y de la creatura's busquin, perque'n abdós s'hi deu trobar tot lo que es bó, gran, poderós, etz.

Ademés, aquestos principis simples s'explican en la Art luliana, exposant llurs definicions, pera que sian conegudes llurs propietats y tot lo que a cada una d'elles convé. També son manifestades llurs habituts, mediant els principis relatius, axó es: la diferencia, la concordancia, la contrarietat, etz., perque aquestos, per lo meteix que son relatius, indican respecte y habitut dels uns als altres.

Els principis relatius, excepció feta de la *contrarietat* y *minoritat*, també significan primariament les perfeccions de Deu y secundariament les proporcionades de la creatura, per lo que, donada la universalitat de la Art, axís com la figura *A* primariament significa a Deu, y secundariament l'*ens* o sér universal, y els seus termes les perfeccions universals o trascendentals que li son propies, axís també els termes de la figura *T* primariament significan les perfeccions de Deu y secundariament les proporcionades a la creatura; y encara que la *contrarietat* y *minoritat* no son en rigor trascendentals perque ni convenen a Deu ni son essencials a l'*ens*, no obstant tenen una universalitat proporcionada y servexen pera

conexer a Deu per la oposició que diu la *contrarietat* a la *concordancia* y la *minoritat* a la *majoritat* o summa perfecció.

Aquelles habituts a n'axó poden esser reduides: que tots els esmentats principis, excepte la *contrarietat* y la *minoritat,* son iguals y concordan mútuament; y d'aquí se'n dedueix, que tots d'ells metexos y dels altres mútuament, se predican en concret; exemple: la bondat es gran, la grandesa es bona.

Dels esmentats principis se'n formen les máximes o proposicions, que'n llenguatje luliá se anomenen *Condicions,* segons llurs habituts, y'l modo com deuen formarse es predicant un principi d'un altre segons la mútua concordancia.

Finalment s'exposan les *Regles* que deuen aplicarse pera trobar la veritat.

Definicions, Condicions y *Regles,* héus aquí els tres peus que aguanten tot el sistema científic luliá.

Pera mes claredat del sistema afegirém que la figura T, es la figura instrumental de la Art, puig mitjansant els seus triánguls forma l'enteniment les máximes de les que dedueix sos discursos y obra'l camí pera devallar dels universals a n'els particulars, no a lo individual y concret. Bó será, doncs, que donguem una idea d'aquestos triánguls.

Al triángul vert que conté la *diferencia, concordancia* y *contrarietat,* s'hi afegexen aquestos termes: *sensual* y *sensual, sensual* y *intelectual, intelectual* y *intelectual,* pera que s'entengui que tota diferencia, concordancia y contrarietat es entre aquells extrems, essent cada una d'aquestes especies generals.

En el triángul roig que conté'l *principi, mitj* y *fí;* al ángul de *principi* s'hi ajuntan aquestos termes: *causa, cantitat* y *temps,* perque tot principi o es de casualitat, v. gr. l'eficient, materia, forma y causa final; o es de cantitat, en que comensa'l quan; o es de temps en que comensan

les coses a durar y existir; y axís van compresos tots els principis tant substancials com accidentals. Al ángul del *mitj* s'hi escriuen aquestos: *conjunció, mesura, extremitat;* perque tot *mitj* o es d'unió, que les parts s'unexen en el tot y el fi s'alcansa; o es de mesura, per aont se regulan y midexen les iguals y desiguals distancies; o es medi entre dos extrems pera situarse entre élls. Al ángul del *fí* s'hi troban aquestos: *perfecció, terminació, privació,* perque tot fí o es de perfecció a que s'ordena y en el que s'aquieta el principi per haver lograt ja son complement; o es de privació que priva'l sér; o es de terminació, en que's termina la extensió de la cosa.

En el triángul *groc* de *majoritat, igualtat* y *minoritat,* s'hi veuen aquestos: *substancia* y *substancia, substancia* y *accident, accident,* y *accident,* perque tots aquestos respectes se troban entre'ls esmentats extrems.

S'adverteix que'n la figura T de les Arts de la primera classe, hi han altres dos triánguls: el primer de *Deu, Creatura, Operació,* que comprén tot lo cognoscible per l'enteniment humá; y l'últim d'*Afirmació, Dupte, Negació* qu'es l'universal medi o modo de procedir l'enteniment, perque coneix, passant del dupte a la negació de lo que repugna, y afirmació de lo que convé; y pera'l proposat devallament al terme *Deu* s'hi afegexen aquestos: *unitat, essencia, virtuts* o *atributs*, qu'es lo que's pot considerar en Deu; al de *Creatura,* aquestos: *intelectual, sensual, animal* o *humana,* en que's comprén tota la varietat de creatures; y al de operació aquestos: *intelectual, natural, artificial,* que son tots els modos d'operació. En l'últim triángul d'*afirmació, dupte* y *negació,* s'hi escriuen aquestos termes: *ens, non ens, possible, impossible,* perque'ls dits actes sols poden terminarse a n'aquestos objectes.

De la contextura de la figura T se coneix que tot lo que té sér, se redueix a n'ella y está con-

tingut en la generalitat de sos termes, a n'els que s'hi afegexen els altres especials pera explicar sa extensió y descubrir ses especies, per qual medi se fa'l devallament de lo general a lo especial en la práctica aplicació de la Art.

Definicions. El Beat únicament demana pera definir una cosa, manifestar alguna propietat de la cosa definida, encara que no li sia essencial; es suficient que a n'ella sola li convinga per raó de sa naturalesa; per exemple: defineix el foc per esser calent, encara que l'escalfar no li es essencial, sino propietat natural.

Per entendre la veritat y exactitut d'aquestes definicions s'han de mirar y considerar únicament en ordre al principi que's defineix segons sa pura y precisa naturalesa, o segons lo que li pertany *ex natura rei,* sens considerarho contret o determinat, sino com a contingut en el sér universal; y com la mútua habitut y correspondencia, que tenen entre ells aquestos principis, els hi es connatural, sempre's definexen uns en ordre als altres; puig l'un no pot ser sens l'altre, y cada un necessita dels demés, perque tots igualment pertanyen al sér universal.

Lo que demostra ser verdaderes y exactes aquexes definicions, es el meteix Deu; puig tothom, per negat que sía, sab que Deu es un Sér perfectíssim a qui's deu atribuir la mes gran noblesa, bondat y perfecció; de modo que la definició dels principis lulians deuen considerarse en el meteix Deu, y com que a Deu per raó de sa simplicitat y perfecció se li ha d'atribuir tot lo mes noble, si lo que's diu en la definició d'un principi es lo mes noble y perfet, convé precisament a n'aquell principi en quant es atribut de Deu. La perfecció que's troba en Deu, se comunica proporcionadament a la creatura, per esser aquesta una participació y imitació de Deu; y axís lo que convé a un principi o atribut diví, convé proporcionadament a n'aquell principi de la creatura, que com semblansa li correspón: per

lo que, convenint aquella definició al principi increat y creat, ab rectitut s'assegura, qu'es definició universal, que naturalment convé al principi definit.

Condicions. Son les proposicions formades ab la combinació dels principis, y es demostran per les definicions d'aquestos.

Per mes solidés y claredat les reduirém a Deu, com s'ha fet ab les definicions; puig axís com per trobarse aquestos principis en Deu, qu'es la perfecció del Sér, deuen convenir proporcionadament a qualsevol altre sér, perque aquest ha de mirar al summo sér, per la metexa raó, la condició o combinació de principis que evidentment se verifica en Deu, deu proporcionadament verificarse en qualsevol altre sér. El modo de manifestarse que alguna condició es troba en Deu, es per la regla senyalada de convenirli necessariament tot lo que diu perfecció; y per consegüent, sempre que les condicions denotan perfecció, deuen verificarse en Deu.

De distints modos se poden formar les condicions, segons que son diferentes les habituts o respectes, que tenen entre si 'ls principis en el sér universal, en que diuen mútua y necessaria conexió; més com el doctíssim Salzinger (Præcur., dist. 2, cap. 2 de Condit., fig. *S*, tom. 3), segons doctrina del Beat, reduí oportuna y felisment totes les condicions que's poden formar a una universal, la explicarém pera que, entés son fonament, se puguen demostrar totes les particulars.

Es d'advertir per aquesta explicació, que'n cada un dels principis universals que son positius per causa de la oposició, s'entenen també els seus contraris o privatius; per exemple: en la bondat la malicia, en la grandesa lo petit, etz.; y per consegüent, pera'l mes facil us del Art, la malicia, lo petit y demés privatius deuen considerarse en general, del meteix modo que la grandesa, bondat y demés positius.

La condició universal a la que totes se reduexen y en la qual se fundan, es: Tots els positius concordan o convenen entre sí, y contrarían o repugnan a n'els privatius; y 'ls privatius concordan entre sí y repugnan a n'els positius. De modo que la bondat per sí y immediatament concorda ab la grandesa, duració, poder, etz., y immediatament repugna a la malicia, y mediatament, axó es, mediant la grandesa, poder, etz., repugna a lo petit, a la impotencia, etz.; y al revés, la malicia per sí y immediatament repugna a la bondat, y mediant lo petit, la impotencia, etz., repugna a la grandesa, poder, etz.

Aquesta condició universal se demostra esser verdadera aplicantla a Deu, perque sa bondat, grandesa y demés atributs infinitament concordan entre sí, y repugnan o s'oposan infinitament a la malicia, a lo petit y demés privatius, puig a Deu sumament repugnan aquestos defectes; y en conseqüencia la bondat, grandesa y demés positius de sa propia raó y naturalesa *ex natura rei,* concordan entre sí, y repugnan a n'els privatius; y aquestos *ex natura rei,* convenen entre sí y s'oposan a n'els positius.

Regles. Moltes son les regles que proposa el Beat en la seva Art. Les regles se fundan en els principis, definicions y condicions; y axís com per les definicions se manifestan les condicions o máximes, del meteix modo per aquestes se manifestan les regles.

Per veure aquestes regles y la manera d'aplicarles, no hi ha com acudir a les obres del Beat, o bé estudiarho en el P. Pasqual, qui ab molta claredat ho explicá tot detalladament.

XIII

EL LLIBRE DE LA CONTEMPLACIÓ

Es el llibre de la Contemplació la obra capdal, no sols de la enciclopedia luliana, sino també de tota la literatura catalana.

Diu l'ilustrat bisbe de Vich doctor Torras y Bages: «La obra mestra del Beato Ramón Llull, el llibre príncep de tota la literatura catalana, que es ja no una obra especial, sino una admirable síntesis literaria, comprenent gayre bé tots els conexements de la época y la filosofía del immens cercle de tots els sérs, dependents y enllassats ab el Sér, font de vida y d'existencia universal, quadro immens ahont se pintan la armonía maravellosa de les relacions de tota la existencia increada y creada, de la naturalesa infinida y de la finida, dels atributs divins y de les facultats humanes, de les gerarquíes celestials y dels estaments d'homens, de la societat civil y de la societat religiosa, del esperit y de la materia, especie de Cosmos literari, esplendent panorama universal vist ab la ullera d'una lluminosa contemplació, es lo que'ls antichs lulians anomenavan *Magnus liber contemplationis*.»

Comensa aquest llibre ab les següents paraules: «Jesucrist Senyor Nostre, en axís com vos sots en dualitat, deitat e humanitat, en axís, Senyor, nos comensam aquest llibre per gracia

vostra ab dues entensions... la primera intenció es per donar llohansa a Deu y la segona pera rebrer d'Ell gloria y benedicció»; y va seguint fent la divisió d'aquesta obra en la següent forma simbólica: «En axí com vos representatz, Senyor, en la Santa creu sinch nafres, en axís nos volém aquesta obra partir per sinch llibres. En axís com vos volgues al desert dejunar quaranta dies, en axís volém nos aquetz sinch llibres departir per quaranta distincions. Senyor Deu, Criador nostre, en axís com vos volgues departir l'any per 365 dies, en axís volem nos departir aquestes distincions per 365 capítols. En axí com vos, Senyor, havets posades sobre l'any sis hores, les quals al quart any fan día, en axís nos sobre los dits capítols, volem fer un capítol, lo qual departim en quatre parts...» y cada un d'aquestos capítols, qu'están dividits en trenta paragrafs, eran objecte de meditació y contemplació en que ell s'hi entretingué cada dia per espay d'un any escribintho, després d'haverho meditat, en llengua arábiga, acabant la obra, com ens diu ell meteix en l'últim capítol, el sant dia del divendres de Pasqua, en que Crist fou crucificat. Immediatament el traduí al catalá y l'acabá el primer dia de l'any o sia'l 25 de Mars, puig el nostre Beat com ja hem fet notar, comptava per anys de la Encarnació, empleanthi en abdós trevalls prop de dos anys, y ocupa aquesta obra traduida al llatí dos tomos *in folium* de la edició maguntina d'en Salzinger.

Verdaderament notable es lo que l'esmentat bisbe de Vich ne diu d'aquesta obra, qui per altra part no está pas gayre conforme ab son métode científic y il-luminació divina, a pesar de les moltes y bones raons que'n aquestos últims temps s'han publicat en defensa d'un y altre. Diu axís el doctor Torras y Bages: «Al llegir *per summa capita* lo gran llibre luliá nos acudí una idea que volém dexar aquí estampada. ¿No valdría mes que en lloch de eregir tants monuments

dedicats a personatges antichs y moderns, se fes la impresió d'aquest monument del pensament catalá, verdadera pedra de finíssims y colorejats marbres ahont se podría provehir de richs materials y d'originals formes, lo jovent estudiós de Catalunya? Perque s'ha de tenir en compte que aquest llibre, pou veritable de la doctrina luliana, es tal volta lo menys conegut del iluminat Doctor, essent axís que, entre ses obres, aquesta es com sol entre'ls estels, ja que moltes d'aquelles reben la llum d'ella, y fa conexer al Autor tal com ell fou, destruint les sospites que altres llibres fundadament podrían fer naxer de son racionalisme. Lo catalá queda dolçament absort devant de aquest monument literari, y possehit d'una alta estima per sa raça, al considerar que los altres pobles ibérichs y fins europeus, esceptuat l'italiá, tardaren encara dues centuries a despertarse a la alta vida racional, a lo menos servintlos de verb intelectual la llengua comuna y popular. Fra Lluis de Granada y Fra Lluis de León a Castella, son dos estels de primera magnitut en lo cel de la literatura y de la práctica filosófica cristiana; mes quan ab sos raigs iluminaren les inteligencies, ja l'astre mallorquí havía recorregut tot l'horitzó y tal volta iluminat a ells metexos. Perque en Menéndez y Pelayo creu trobar en lo mestre Lluis de León, reminiscencies lulianes; es induptable que son esperit tenía certes analogíes ab lo del gran escriptor catalá, y segons refereix Cristófol Suárez de Figueroa, en lo principi de son *Forum universale,* afirmaba l'ilustrat poeta y gran escriptor castellá: *tres sapientes habuit mundus: Adam, Salomonem et Raymundum.* (1) No volém fer comparació entre'ls tres escriptors, mes tampoch volém dexar de dir que Llull es un atleta mes geganti, un esperit mes formidable, y que si bé es cert que no posseheix la soliditat fonamental del P. Granada, prove-

(1) Apud Salzinger, tomo I.

nient de que l'enteniment de aquest havía sigut format baix la insuperable disciplina tomística, ni té aquella forma armónica, nascuda del freqüent tracte ab los escriptors clássichs; y que si bé no posseheix tampoch la escullida erudició del célebre catedrátich de Salamanca, ni aquell esquisit gust artístich, begut en les fonts poétiques de la antiguitat, emperó la rudesa luliana, son pensament llampeguejant, los alarits d'un sentiment major que la forsa volcánica que esberla les montanyes, fins los arenys y deserts, mes sechs que'ls del continent africá, que tot sovint se troban recorrent les obres del iluminat Doctor, tot plegat atrau, delecta y ilumina a l'ánima, ab un poder superior al dels dos ilustres castellans.»

»Tal volta, atés a que no havém pogut veure mes que un códex incomplert del gran llibre de Contemplació, deuríam dir, imitant lo text, ja citat en altre lloch, de Mestre Ramón, que enrahonam massa, mes considerám la cosa de tanta importancia, tením lo llibre per de tal válua, que creyém que'l dia que fos conegut agafaría nova virtut y força la literatura catalana. Es com la Divina Commedia per la literatura italiana; llibre substanciós, analisador y sintétich, humá y diví, social y individual, psicológich y objectiu. Potser té ab la Divina Commedia mes analogía de lo que a primera vista sembla: vola, contemplant, pel cel y per la terra, y si no baxa als inferns, en cambi s'enfonza en sí meteix, y la naturalesa humana y'ls misteris interiors del home, les lluites de conciencia, la sutzesa y la puresa del ánima, potser de des Sant Agustí no havían tingut un artista tan admirable. Y dihém artista, perque si be lo fons de la humana y divina filosofía ningú la ha amotllada com lo nostre angélich mestre, Sant Tomás d'Aquino, aquest gran doctor la redueix a fórmules; axís com lo Beato mallorquí la escriu ab pinzell ágil y penetrant, rich de color, mostrant lo conexement de la Divina Substancia, y 'ls misteris inefables que en ella se

realisan, sa manifestació eterna a la criatura racional y la interna influencia ab que la favoreix, la lley de cada una de les substancies criades, la vida colectiva de la humanitat y dels diversos estats socials, la *termenació,* com éll diu, de tota criatura y de totes y de cada una de les facultats del sér racional y son *acabament* en Deu; la interminació d'Aquest; la escelencia de la lley cristiana, sa superioritat a totes les altres, son fi universal, la amor a tots los homens, la suma aspiració a la unitat del humá llinatge, essent aquests los admirables carreus ab que edifica la sublim pirámide que toca fins al cel. No coneix al Beato Ramón Llull, qui no coneix lo llibre de la Contemplació; es lo doll de la aygua viva de ahont devallan totes les demés obres lulianes, y fins les dels lulians famosos qui floriren en diverses parts d'Europa; y després de llegir aquest llibre, un hom entén facilment lo verdader fanatisme dels grans talents, espanyols y estrangers, qui haurían donat la sang per la doctrina luliana. Ja diguerem que hú s'esplicava per art d'encantament la conversió, de poca durada, de la Universitat de Lleyda al lulisme; y en efecte, era home capaç d'encantar tot una Universitat, en aquell temps en que la unitat humana, tan en lo llinatge, com en la creencia, com en la ciencia, resplandía maravellosament, no contentantse les inteligencies ab engrunes, com les que dona la positivista ciencia contemporánea, sino apetent lo pa substanciós que ab tots los elements humans y divins pastaren homens tan poderosos com Sant Tomás, lo Beato Ramón Llull y l'Alighieri». (1)

Com no'm proposo fer un análissis detallat, ni un estudi detingut de la gran obra luliana, sino solsament donar una idea d'aquest llibre admirable, per axó judico que ab lo transcrit del bisbe de Vich, podrá el lector compendre un xic

(1) «Tradició Catalana» del Dr. Torras y Bages, Llib. II, cap. II, IV.

el valor del llibre de la Contemplació considerat baix els aspectes literari, científic y religiós. No obstant, afegiré que dintre'l cercle de la nostra llengua es un monument de inestimable bellesa, construit per un geni creador qui fecondá la nostra parla ab vocables d' intensa espressió filosófica y d'altes especulacions racionals, ja que pel Beat Ramón Llull la Teología y la Filosofía parlaren en catalá, avans que'n altra llengua romans, y quan aquella tot just dexava'ls bolquers.

Es el nostre Beat en aquesta obra, com en totes les demés, un escriptor de sentiment y de observació, senzill y familiar sens tocs retórics ni eufemismes, un xic descuidat en l'estil y difús en algúns llocs, no obstant sempre precís y acertat, enlayrantnos contínuament ab sa profunditat de raciocini y de pensament. No's proposa altra cosa en sos escrits que trepitjar la vanitat mondana, vencer la duresa y rebequería del pecador y encendre'l caliu apagat del cor del home preparant la pastura esperitual en actes d'amor a Deu. Jamay cap altre autor ascétic y místic ha parlat de Deu ab tant amor, ab tanta dignitat y altesa com el Beat Ramón Llull; cal contemplarlo en aqueix llibre de la Contemplació, fet un místic cirurgiá, entretenintse en descubrir les entranyes de la divinitat, ensemps que psicólec práctic ens mostra sos designis y les altíssimes perfeccions de son Amat, pera que ferexin les mes agudes cordes del sentiment y del amor. Al pintar nostra fragilitat y miseria en contraposició de la omnipotencia y misericordia de Deu, talment sembla que de sa ploma s'escapan roentes y vibrantes les sagetes d'infinit amor llensades contra nostra ingratitut y maldat. Son estil sempre enlayrat sab mantenir la forsa y la novedat en les espressions, ensenyant a cada pas la purificació de les potencies sensitives y intelectuals y 'ls medis que ha de posar l'ánima per arrivar a la unió sobrenatural y amorosa ab Deu;

axís es que a voltes queda alterat el valor y significació de les paraules y frases, espressant un sentit místic que no s'entén sinó penetrantse be de la intenció del Mestre y del estat excepcional en que son esperit s'encontra. En una paraula, es gran el llibre de la Contemplació, incomparable y senzillament sublim.

No es possible trobar una ánima mes ardorosa y un cor mes apassionat: pinta ab tant suaus paraules, ab tant bells colors el goig que produeix l'amor diví, que son estil un xic desmanegat a la fí adquireix una dolcesa que encanta; no sembla sino que aquelles lletres de lluisors roentes han sigut escrites ab la ploma amarada per la sang del cor de Crist.

Un home que'n la seva vida privada se surt ja dels motllos vulgars y dels límits de la condició humana, per forsa en sa obra científica debía esser un atleta gegantí del pensament. Sa vida plena d' epissodis esperituals y rodejada de poemátiques aventures, denota la mens d' un creador. Sa vida tota acció fins en ses contemplacions místiques, trevallada per fadigues evangéliques, pelegrinacions y martiris, sols podía produir una obra colossal, aont per análissis y síntessis, per ascens y descens de la raó, arrivés fins al meteix trono del Altíssim, y ab la poderosa y intensa claror que projecta son raciocini ens mostrés la essencia meteixa de Deu. Esfors sobre-humá y insuperable sols esplicable en una mens ubriagada de Deu.

No apaga per axó la llum de la revelació, puig allá veyém la armonía del ordre esperitual y sobrenatural ab el mon material, les concordancies entre la fe y la raó, l'agermanament de la teología ab la filosofía y la realitat de les perfeccions divines fecundant y avivant tot el mon sensible. En una paraula, es el llibre de la Contemplació una grandiosa concepció de la ciencia una y trascendental esdevinguda pel realisme armónic que cova en la pensa del nostre Beat.

XIV

EN LLULL ASCÉTA Y MÍSTIC

Ab lo fins aquí exposat se desprén clarament la concentració ascética d'en Ramón Llull. Ell no s'oblida de si meteix quan s'uneix ab Deu, puig podém observar la paciencia sobrenatural en sofrir les injuries y mofes dels mondanals, el fervent desitj de la conversió dels infidels y la sublim aspiració de conquerir la gloria immortal; mes aquest foc de l'amor de la caritat no es passió ni estimació de la carn, que'ls poetes pintan alat y cego, ni tan sols de ternura o sentiment com el carinyo de una mare, sino qu'es amor de raó engendrat per l'enteniment, amor esperitual de la part superior de l'ánima que's regula per la lley eterna y s'anomena amor apreciatiu.

En éll descubrim el zel indefectible per la honra y gloria de Deu, sacrificant a n'aquestes totes ses potencies y sentits, totes ses paraules y accions, distintiu de les ánimes santes; de modo que com elles no sab parlar que no tinga a Deu en sa boca com el tenía en son cor, y trobant dins sa inflamada pensa a cada revol nous motius d'inspiració, fa vibrar la variada y rica gamma de sa eloqüencia al parlar de Deu en tots els tons, fins excitar y produir nous afectes en els sentiments de son auditori. En Llull, des-

prés de sa prodigiosa y miraculosa conversió, seguint la inspiració de la divina gracia, caminá a grans gambades per les víes extraordinaries de la santedat y de la perfecció cristiana.

Al assolir la concentració ascética de les ánimes amantes, se dirigeix a Deu y li endressa aquestes paraules: «Senyor, sant sobre tota santedat. Senyor, gloriós sobre totes les glories. Axís com per un gros desballestament, cau tota una casa restant sols els fonaments, axís passaren tots els plahers en els que'm complaguí en altre temps, quedant sols els fonaments que son els meus pecats, culpes y injuries: sobre aquestos fonaments que de mos passats plahers me restan, edifico y construexo, oh Deu meu, una casa de plors, contrició, temors y satisfacció, pera que aquestos fonaments se mudin y convertexin en virtuts, en amor, misericordia y perdó.» (Llibre de Contemplació, cap. 134, número 16.)

«A Vos, Senyor Deu, sía donada gloria y llohansa, puig feu arrepentir y entristir a vostre sirvent y esclau dels grans plahers ab que malgastá 'l temps, sempre que ho recorda y considera llur vilesa; y benehit siau Vos, perque la tristesa y pena que sento de les faltes comeses se muda en goig plahent de sentirme molt arrepentit de mos pecats.» (Id., núm. 20.)

Trevallava contínuament en Llull perque arrelessin en son cor les virtuts, y sincerament ho exposa en aquella enciclopedia mística anomenada el Llibre de la Contemplació: allí ab brámuls encesos d'amor pidola a son Amat la triple corona de la fé, de la esperansa y de la caritat; allí suspira per aquelles virtuts morals que reconcentren les potencies anímiques y enlayren l'esperit.

Enfervoritzada la voluntat en l'amor a Deu martiritza en Llull sa carn fins arrivar al complement de son desitj, y en el capítol 358, número 26, exclama: «Fem que la voluntat estimi

al Creador y Senyor del mon, y vulga que'l cos mori per amar, llohar y honrar al Creador del mon y per servirlo, perque en aquest mon cap voluntat por ser millor, ni pot tenir millor memoria ni millor enteniment que d'aquesta mort. ¡ Admirable Deu ! Dit axó, la Memoria y l' Enteniment, de tal modo ho posaren per obra, que la Voluntat ja no estimá cap altra cosa, sino al Creador, y doná llohanses de sos honors mortificant y afligint el cos, subjectantlo a variats sofriments y trevalls, desitjant la mort d'amor, dolcesa y valor; y mentres la Voluntat estimava aquexes coses, descansava en lo que estimava y desitjava, segons lo que la Memoria remembrava y entenía l'Enteniment; mes furgant el Enteniment si es saciava la Voluntat, la trobá que trevallava desaforadament, desitjant com podía arrivar a lo qu'estimava; y no s'aquietava la Voluntat (núm. 28), perque hi havía en el mon tants infidels que deshonran a son Creador y Recreador de qui reben tants de favors». Després d'axó ¿qué podía dir la seráfica Doctora de nou?

El sentiment viu y pregonament gravat en el cor d'en Llull l'extassiava fins a la exaltació mística mes sublim; axecat per les ales maravelloses de la oració y contemplació, dexada la vestidura carnosa y, ab aleteig ferm, sacudida la argilenca massa del cos, abstret sobre la terra escrigué les mes sublims págines del eroticisme místic després del llibre sagrat, d'aquell epitalami de la esposa dels Cantars inspirat per l'Esperit Sant. El «Libre de Amich e Amat», maravella de sentiment y d'enginy, aponcellat roser de tot l'any que floreix dins el místic verger de aquell fervent contemplador, com ho califica un entussiasta del Doctor Il-luminat, no té res que envejar a la escola mística castellana del sigle d'or de sa literatura. Aquestos trobaren sa inspiració en les Sagrades Págines, y la pietat y amor diví que inflamava llurs cors sobrexí en entus-

siasme platónic cercant originalitat entre'ls afectes mes tendres y les espressions mes poétiques, y per axó algú ha volgut suposar que'l misticisme son nuvolositats y utopíes, oposantse per lo tant al criteri racional y práctic. El misticisme del nostre Mestre está orejat del baf de celda monástica; el dó de la contemplació, aquest éxtassis sublim de l'ánima enamorada de Deu, la qual, oblidantse no sols de tot lo que l'envolta, sino que també fins del cos en que's troba presonera, s'enlayra vers les regions del infinit y comensa anticipadament a fruir de les dolceses de la vida eterna, porta en éll un rastre social marcadament utilitari: éll vol escampar aquest foc diví pera purificar la societat humana, y en sa llarga carrera pel mon may se descuida de tocar de peus a terra, ni separar ses facultats mentals del poble a qui desitja portar a Deu, disputant y batallant constantment per arrastrarli.

El noble vol dels lírics sagrats que arrebatats per la inspiració inflamaren la fantasía de les multituts y parlaren al cor de la gentada, tingueren un admirable predecessor en el contemplatiu errant de la illa daurada, en aquell home fortament enamorat de les belleses divines que no podía sossegar sens cercarles.

Els mestres del esperit de la rassa veina fruían reposadament de la amable vaguetat, tenint l'esperit entretingut y divinisat, abstrayent les psíquiques modulacions de l'ánima per olvidar el mon prosaic, que'ls enrondava. El Beat, fugint del fanatisme y de la superstició, comunicava ses internes comunicacions y llums divinals a la humanitat indiferenta. El fons del quadro místic dels uns, diu un sabi apologista modern, era la naturalesa; el del Beat Ramón es la ciutat, y retreyent textos del Mestre, conclou: demostració claríssima del esperit luliá qui cerca a Deu, no solitari entre'ls núvols, sino en el mon visible y humá, en la societat dels homes, la qual está unida al Sér etern, com l'efecte a la causa, esperit

poderós qual contemplació no destorvava la mondana varietat, y fins en el tráfec de sa operosa vida frueix el dolcíssim encís de la fontal Bellesa.

Amarat d'un continuat arrobament, vivía, per dirho axís, en les esferes celestials, y mentres contemplava cara a cara la grandesa de Deu, no conexent altra delicia que estimarlo, predicava entre'ls sabis y ignorants l'amor a son Amat.

El foc místic del Beat no enlluerna ni encega, mes la brillantor de la veritat al esser ab tan candor esposada encisa, puig sa paraula es inflamada, vehement y nerviosa, encara que facil y natural; en una paraula, son llenguatge es el de la passió mes ardorosa mogut pels raptes d'una ánima devota y d'un cor arrebatat per la contemplació de Deu.

Son asceticisme no aterra al pecador; per la ciencia vol conquistar l'enteniment del home; per l'agrahiment a n'els beneficis rebuts de Deu, se vol ensenvorir del cor; ab ses abrandades paraules vos fa veure la cara amorosa del Altíssim; per éll la virtut es l'amor, y ajudantse de la fé y de la esperansa vos porta fins a la possessió de la gloria celestial. Si alguna vegada parla del infern y de la justicia divina, al instant afluxa sos rigors per medi de la caritat y de la misericordia, puig sa ánima candorosa plora y sofreix perque Deu no es estimat, y prega y predica perque'ls homes coneguin la divina Bondat. Son ideal místic somniava possible capgirar el mon y ferne un novell paradís, reduint tots els pobles, races y gents a la unitat de la fé cristiana.

Es la mística niu d'enteniments creadors, lloca eterna d'artistes que s'ennaspren fins a les misterioses altures del fruir anímic, y el «Libre de Amich e Amat», es el místic poema hont, en ben trobada alegoría, simbolisa la esperitual comunicació entre'l Creador y la creatura. Diu un glosador d'aquesta obra, «qu'es d'una *tessitura* lírica y arrebatada a estones, y que'n certs

versicles d'aqueix cant divinalment erótic arriva a vibrar y flamejar, ab llampecs de genial inspiració, elevant l'esperit a les regions de la mes excelsa poesía».

Y en una felís condensació d'idees y paraules ens fa penetrar dins el verdader misticisme, quan ens diu que per contemplació havía sa ánima «pujada en la sobirana estremitat de ses forces», llavors fou quan «se sentí *fora exit de manera* per gran fervor... e cogitá que *força de amor no segueix manera* quan l'amich ama fortament son amat.»

Per estudiar la mística de qualsevol d'aquestos astres lluminosos que han creuat l'espay del simbolisme lluminós, n'hi ha prou considerantlos pel cayre de la devoció pietosa; més en Llull, ens diu un enamorat del Mestre, «es molt mes que un creyent fervorós, perque no es exclusivament sentimental o afectiu, axó es, no es un místic solsament de cor, sino també d' enteniment; ho es tot sencer; es místic integralment, ab totes les forces y facultats y potencies de la seva ánima. Al franc arbitre que's ret humilment catiu; a la voluntat somesa que esclava's sent defallir y's dona tota al Amat, s'hi unexen y 'ls acompanyen la memoria, l'enteniment, el seny racional y tot, que hi aporten el seu tribut y se fan participants de l'aspiració absorbent, inestroncable, infinida. Sols d'aquest modo pot explicarse y compendre com axí en els llibres místics lulians, prop de belles imatges del mon sensible, s'hi troban mots de passió flamejant, efusius esplays y llambreigs de gran intensitat poética, entremesclats de conceptes purament abstrets, filosófiques qüestions y metafísiques qüestions y metafísiques subtileses, alguna volta teológiques.»

No sobrepujan a n'el Beat Ramón Llull ni l'entussiasme y viva imaginació, ni la facilitat y rapidesa en produir el pensament del venerable Joan d'Avila; ni l'atildat y pulcre P. Granada,

que ab sa elocució, claredat, senzillés y propietat fa amable la virtut; ni aquell poeta de rica y florida imaginació fra Lluis de León, que del Mestre aprengué 'l nervi y profonditat; ni 'l brillant y pintoresc Malón de Chaide; ni l'extátic Sant Joan de la Creu, que no viu en la terra; ni la mística poesía de la exaltada Santa Teresa. Es el Beat Ramón Llull el primer, en prioritat de temps y en arrebatat éxtassis contemplatiu, de la gloriosa tradició mística espanyola.

Diu en Menéndez y Pelayo, en son discurs pronunciat a Mallorca, dins l'Institut Balear, el dia 1 de Maig de 1884: «Ramón Llull es místic a la manera de Sant Bonaventura y dels primers dexebles de Sant Francesc, dels quals du infiltrada dins l'ánima la poesía ardent, candorosa y plena de sentiment de la naturalesa. Com a poeta, perteneix en Llull a la escola francescana; es el Jacopone de Todi espanyol, y ho es ab el meteix desembrás de dicció, ab igual jaent popular a lloure, ab la metexa mescla de trivialitat y grandesa. Y es poeta, molt mes que no en els seus rims, en sos bells llibres de prosa, en el Blanquerna, en el llibre de Amich e Amat, en l'enorme enciclopedia ascética, Libre de Contemplació. Ell es qui obrí l'estol dels nostres grans místics, y no cedeix la palma sino a dos o tres dels majors del sigle XVI. Podrán altres durli ventatje en aquella cisellada forma artística, flor y fruit del Renaxament; pero no en la originalitat ni en el briu de les concepcions, ni en la encesa y arrebatadora tempestat dels afectes.—Mes aqueix misticisme seu, com que dona per fonament y supost una doctrina metafísica, no anula ni calsiga els drets del enteniment, el qual arriba primer que la voluntat a presencia del Amat, encara que tots dos hi corren com a un certamen. La llum d'amor il-lumina les dresseres, llargues y perilloses, plenes de consideracions y suspirs y plors, per hont l'amic cerca son Amat; pero aquelles dresseres, es l'enteniment el qui les recorre.»

Y en el discurs de recepció a la Reyal Academia Espanyola de la llengua, sobre la poesía mística espanyola, en 1881, diu: «... ¿Y qui ha de trobar estrany que enfront de tota aquexa literatura francescana—que tingué per representant mes excels aquell sant home, qui solía plorar perque no es amada la amor—hi posém sense por de quedar vensuts, el nom del pelegrí de Mallorca qui va compondre el llibre de Amich e Amat?

«¡Quan arribará 'l dia en que escriurá qualcú les vides dels nostres poetes francescans, ab tan primorosa delicadesa com n'Ozanam les va escriure dels d'Italia! Encomanat sia al venturós enginy que haja de traçar tal obra, l'aparellar digna corona de poeta y novelador, com la té de sabi y de filosop, al il-luminat doctor y martre de Crist, Ramón Llull, home en qui s'encarná y va congriarse l'esperit aventurer, teosófich y visionari del sigle XIV, juntament ab la sabiesa enciclopédica del XIII. En el benaventurat mallorquí, artista fins a n'el moll dels ossos, s'hi apleguen y confonen la teología y la filosofía, la contemplació y la vida activa, fentshi una metexa cosa. Totes les especulacions y ensomnis armónics de son enteniment prenen forma plástica y viva, y s'hi traduexen en viatjes y pelegrinacions, projectes de creuada, noveles ascétiques y fervorosos himnes, alegoríes y símbols, combinacions cabalístiques, arbres y cércols concéntrics, representacions gráfiques de la seua doctrina, a fi de ferla entrar pels ulls de les multituts, al meteix temps que per l'orella, en el saluet rimat de la Lógica metrificada y de l'Aplicació de l'Art general. Es el popular escolástic, el primer que empleá 'l romans vulgar pera les idees pures y les abstraccions; el qui de la llengua provensal en destriava la catalana y la batiava tot d'una, fentla mes reposada, austera y religiosa, casi totalment neta de les erótiques lleugereses y escorxadores sátires de sa germana major, aufegada ja a les hores

dins bassals de sang albigesa.—Ramón Llull va esser místic en teoría y práctica, asceta y contemplatiu, des que entre 'ls esburbaments de jovenesa l' embolcallá de sobte, com al antic Saulo, la clara llum del cel; pero la flor del seu misticisme, no hem d'anar a cercarla a dins les Obres rimades que, tret d'algunes de tirada elegíaca com el Plant de nostra dona Sancta María, son casi totes (inclosa la major part del Desconort) populars exposicions d'aquella sua teodicea racional, objecte de tan oposats parers y censures; exalsada per uns com a divinal revelació, y motejada per altres no res menys que d'herética, per la curolla de demostrar ab raons naturals qualsevol dogma cristiá, fins y tot els de Trinitat y d'Encarnació; encara que fos ab el sant propósit de resoldre la antinomia de fe y raó, bandera d' impietat averroista, y ab l'idea de preparar la conversió de jueus y serrahins; empresa santa que afalagá tota la vida les esperances de benaventurat martre.

»La veritable mística de Ramón Llull s'enclou dins una obra escrita en prosa, si bé poética en substancia: el cantic del Amich e Amat. En forma sovint dialogada y reblit de semblances y paráboles, tantes com dies té l'any, forma tot plegat una verdadera art de contemplació.

»Hi ensenya Ramón que «les carreres per les quals l'amich encerca son amat son longues e perilloses, poblades de confideracions e de sospirs e de plors, e illuminades d'amors:» (vers, 2). —Llargo li sembla aquesta mortal vida de desterro, aspre y dura aquesta presó: «...ni l'aigua que ha en custuma que decorrega a en jus ¿quan será l'hora que haja natura de pujar a en sus?...» (v. 4.) Entre temor y esperansa ha fet son hostal l'amor; hont viu de pensaments y mor per oblidaments... (v. 16), y son per éll benaurances les tribulacions sufertes per amor. Primer que la voluntat, a presencia del amat hi arriva l'enteniment, quan corren tots dos a la

una: (v. 18)... Mes rápida cosa es amor en coratge d'amador, que llamps en resplandor, no tro en oiment; y mes viva es aigua en flor, que en onades de mar, y mes prop es suspira amor, que neu a blancor (v. 37). Dins el verger, cantant los aucells a l'alba, donan al solitari inteligencia d'amor; al finir los aucells el cant, l'amich defalleix d'amors, y es aqueix defalliment son major delit y sa dolsor inefable (v. 25). Per monts y plans cerca l'amich son amat: als qui van per carreres y camins los ne demana de noves; y cava endins la terra, esguardant si'l trovaría, ja que per demunt no hi trova sino ausencia de devoció (v. 33). Com mesclament d'aygua y vi, se mesclan les amors del amich y del amat; inseparables com la calor y la llum, com esser y essencia acostades (v. 49). La sement de aquexa amor se troba en totes les ánimes: ¡malanat del qui'n romp el vas preciós y en vessa l'aroma!... Corre l'amich com a foll, per carrers y places d'una ciutat, li demanan les gents si ha perdut son seny; y les respon que l'amat li havía presa sa voluntat y ell li havía donat son enteniment; y per axó li era romasa la memoria no més, pera remembrarlo (v. 54). El vent qui mena les fulles li oporta odor d'obediencia; en les criatures hi veu senyada la petja de son amat; tot se anima y parla y respon a lo que demana amor: «amor clara, pura, neta, vera, subtil, simpla, fort, diligent, lugorosa, e abundosa de novells pensaments e d'antichs remembraments» (v. 63); o com torna dir després, ab frase no menys galana: «bulliment d'audacia e de temor.» — Mes encara diu: Si vosaltres, amadors, voleu foch, veniu a mon cor, y enceneu vostres llanternes: y si voleu aygua, veniu als meus ulls qui decorren de llágrimes; y si voleu pensaments d'amor, veniu los pendre a les meues cogitacions (v. 167): «car en amor nasquí, e'm nodría amor e d'amor vench, e amor vaig, e en amor fes mon estatge.» (v. 95). — La naturalesa de

aquexa mística amor, ningú l'ha definida may tan pregonament com el metex Llull quan diu que está *entre creença e inteligencia,* entre fé y ciencia: (v. 192). En son grau estatic y sobirá, l'amich y l'amat se fan *una* actualitat *en essencia,* y romanen ensemps *diversos e concordants:* (v. 205). ¡Estrany y divinal erotisme, aont les belleses y excel-lencies del Amat s'apleguen a dins el cor del amich, sens aniquilar ni destruir la personalitat d'aquest, perque solament los ajunta y en fa tot un, la voluntat del Amat, vigorosa, infinida, eterna!... ¡Maravellosa poesía que enclou, com a dins un grum de mirra, la pura essencia de tot quan especularen sabis y poetes mitjevals sobre la amor divina y la humana, y arriba a exalçar, y a santificar y tot, les reminiscencies provençals de cançons de maig y d'albada, de vergers y d'aucells cantors; acoblant per tan estranya manera En Guiraut de Bornelh ab n'Huch de Sant Víctor!» (1)

La naturalesa de la amor mística ningú mes l'ha definida tan profondament com el nostre Beat Ramón, quan diu que es el medi entre creencia e inteligencia, entre fé y ciencia.

---

(1) La traducció d'aquestos dos fragments d'en Menéndez y Pelayo es del ilustrat y eminent luliá Mateu Obrador y Benassar en el Proemi qu'escrigué pel text original del llibre de Amich e Amat, per éll publicat ab gran nombre de notes y esplicacions.

XV

SA ESTADA A ROMA

Y VISITA A L'EMPERADOR

Enllestida la fundació del primer seminari de missioners que hi hagué a n'el mon, ja que'ls estudis de llengues arábiga y hebrea instituits per Sant Ramón de Penyafort, segons escriu en Diago, pera predicar a n'els infidels, no tenían aquest carácter d'institució hont s'hi reglamentés aquest fí; comensá en Llull a ensenyar éll meteix a n'els tretze religiosos, que havía enviat allí el Provincial dels frares francescans. El monestir de Miramar fou la primera universitat luliana hont son propi autor doná a la llum pública sa Art-Magna. Admirats quedaren no sols els religiosos menors del seminari, sino totes les persones ilustrades de Mallorca, quan per primera volta sentiren de boca d'en Llull la explicació de son sistema y sa doctrina; la novedat y lo enginyós del medi ab que atrapava la veritat, la eloqüencia de les llissons exposades ab aquella claredat rajada de son enteniment, la precisió dels conceptes, el fervor de son cor tot per son Amat, li conquistaren ja desde bon principi les simpatíes de sos compatriotes.

Per espay de mes d'un any y mitj estigué a Mallorca encenent el foc sagrat de sa doctrina y

escribint diferents llibres, y quan vegé que son colossal projecte de convertir el mon a Deu comensava a descapdellarse, quan ja podía proposar el monestir de Miramar com model y exemplar d'aont deurían treure patró els demés que s'edifiquessen, quan ja tenía assegurat el planter d'aont deurían sortir els apóstols; plé del esperit de Deu, sagellada sa divina vocació ab la il-luminació del Cel y ab repetides demostracions d'afecte de son Amat, no vol entretenirse mes sens cumplir son generós propósit: vessar tota la sang en mitj de crudels torments pera satisfer a Aquell a qui tant havía ofés, li semblava poc; y en la xardorosa fornal de son cor, plé de les flames del amor diví, hi forjá aquella sublim creuada intelectual que devía reconquistar els Llocs-Sants y portar a Crist les ánimes de tots els infidels.

Mes aquesta empresa era superior a ses forces, y pera que l'ajudessen necessitava moure als poderosos de la terra; axís es que son ideal fou interessar al Papa, Cardenals y Bisbes, persuadir a l'emperador y demés prínceps cristians, a secundar son projecte grandiós de fer de tot el mon un sol poble servidor y adorador de Crist. ¡Hermosa utopía que temps há bullía en son cervell, y es casi incomprensible hagués sigut generada per amor humá!

Atrafegat estava llavors el papa Nicolau III ab els molts quefers que li doná l'imperi; puig sabut es que per aquest temps y entre l'esmentat Pontífex y l'emperador Rodolf terminaren amigable y definitivament la secular lluita del imperi y del papat. Per fi Rodolf regonegué en 1279 la sobiranía de la Santa Seu, en una acta firmada per éll y pels electors, confirmant ensemps totes les donacions dels emperadors a favor de la Iglesia Romana, y procurá solidar la sobiranía dels Papes a Roma, manant que cap sobirá ni senyor tingués en la ciutat el titol de senador, patrici o qualsevulga altre que pogués donarli participació en el gobern.

Axís desaparexía per sempre mes el gérmen de les disputes entre l'imperi y la Iglesia, quedant borrats del mon político els dos bandos de güelfos y gibelins.

A principis de l'any 1278 marxá a Roma el Beat Ramón Llull acompanyat d'un clergue y dos religiosos, tots ells instruits en la llengua arábiga, qui vingueren a demanar humilment la benedicció del Sant Pare, avans de comensar la dificil tasca de missionar als infidels. «Héus aquí, Beatíssim Pare, els primers fruits del monestir de Miramar—deya d'arrivada y ab to persuassiu en Llull a Nicolau III:—dexeu que vagen a obrir els ulls de tants com, estant en les tenebres del error, la sang de Cristo per ells derramada crida venjansa.» Y el Papa no pogué menys que cumplir sa missió despatxant a n'aquells que li presentava, enviant ademés cinc frares menors a Chaam, emperador dels tartres, pera que l'instruissen, no sols a n'éll sino també a son poble en la santa religió católica. (1)

El nostre Ramón se quedá per algún temps a la Cort romana per entaular ses pretensions; lo primer que feu pera conseguir lo que volía, fou exposar a la consideració de tots, deu qüestions pera disposar una favorable solució. (Blanquerna, cap. 84, núm. 2.)

I.—¿Son culpables els cristians de la ignorancia de la fé católica en que's troban els infidels?

---

(1) Blanquerna, cap. 85;-cap. 87, núm. 12.—Spondano, Ann, ad an. 1278.—Waddingo, Anal, ad an 1272, núm. 8.

Segons l'unánim sentir d'intérpretes, expositors y biógrafos d'en Llull es, de que'n molts dels llibres qu'escrigué, hi ocultá la seva metexa personalitat, al esplicar y narrar certs passos y diferents successos que éll ho aplica a tercera persona; d'aquí que'n el poema novelesc «Blanquerna» tots convenen que sots aquest nom s'hi amaga en Llull, y que els dits y fets referents a n'els estats que a n'éll no corresponen, son purament doctrinals segons la idea que d'ells ne tenia; empero quan representa'l senyoriu apostólic y la Cort romana en que hi entran altres personatjes, éll se disfressa ab el nom de *Ramon boig*, o ab el d'un *llec*, un *jutglar*, un *arábic* u home entés en la llengua arábiga. etz. Doncs, tots aquestos passos que miran directament a n'els fins qu'éll portava, debém prudentment considerarlos com passos históríes, com també d'altres que per les circunstancies se coneix que son históríes y no purament doctrinals. (*Nota del P. Pasqual*).

II.—¿Quins son els que tenen mes forsa y poder assimilatiu: els católics per arrastrar als infidels, o aquestos per sembrar l'error?

III.—¿Son culpables els cristians de que la terra santa estiga en poder dels mahometans?

IV.—Els articles de la santa fé católica, ¿poden esser entesos per medi de raons necessaries?

V.—En cas afirmatiu, ¿queda rebaxada la fé o aumenta son valor?

VI.—¿Quina es la raó principal per la que el home fou creat?

VII.—¿Es convenient fer una enquesta sobre la conducta dels bisbes y arquebisbes, deposant a n'els que usan malament de son sagrat ministeri?

VIII.—¿Quin pecat es mes greu que un bisbe repartesca a sos parents els bens de sa iglesia, o be que retinga per éll els bens d'un jueu convertit?

IX.—Els bens de la santa Iglesia ¿poden gastarse y emplearse pera pacificar als reys y demés prínceps cristians?

X.—¿Quina es la obra mes noble que l'home pot procurar per la honra de Deu?

Aquestes deu proposicions les esplaná llargament, ab aquella eloqüencia que dona'l zel per la gloria de Deu y que porta la persuassió a n'el cor del que atentment se l'escolta; la vehemencia de son esperit enlayrat y la fogositat de sa paraula, dexá esma-perduts a sos oyents; no obstant, un cardenal allí present li feu observar, que si 'ls articles de la santa fé católica poden esser entesos per medi de raons necessaries, es axó postergar aquest dó sobrenatural; y valentne de menys la fé, l'home que cregués ja no tindría cap mérit. A lo que respongué en Llull: (1) «les demostracions poden esser de dues maneres: la una, quan se demostra la cosa evidentment, que no dona lloc a dupte, ni a combatrerho, com es el demos-

(1) Blanquerna, cap. 85,

trar que un quadrat te mes ánguls que un triángul, y d'aquest modo no pretenc pas probar els nostres misteris, perque llavors, efectivament, se destruiría la virtut de la fé; y l'altre quan se demostra la causa per l'efecte, y es quan pot esser aquesta demostració impugnada, y d'aquesta manera entenc poden demostrarse'ls articles de nostra santa fé ab tanta forsa, que no poden esser destruits per raons necessaries, mentres que'l contrari es vensut per les metexes. ¿Y no veyeu, eminentíssim Senyor, que axís la fé resta ennoblida, mes gran y mes meritoria, y qu'ensemps s'enlaira y's predisposa la caritat, com ho tinc probat en el llibre «De la demostració dels articles; y si axís no fós, la fé y l'enteniment se destruirían l'un a l'altre?»

Per satisfet se doná el Cardenal, ab respostes tan sabies, quedant agradablement impresionat per aquell home vestit de penitent y que s'anomenava'l *procurador dels infidels*.

S'havía forjat en son caldejat magí, el Beat Ramón Llull, una idea tan enlayrada del cristiá, que's vegé obligat, mogut per son zel, a apostrofar el luxo de la Cort romana y les costums asseglarades que'n ella hi observá; axís es que recomana la moderació en els gastos, la discreció en la fastuositat, condempna l'us desmesurat de tumbagues y vestits arrossegats que ja havían sigut prohibits pels ters y quart concilis de Letrán, y sempre, vinga o no a tom, recomana l'exercici de les virtuts y'l servir de tot cor a Deu.

Pera notar la extraordinaria pompa y avaricia d'alguns cardenals en contraposició de la modestia d'altres, representa que'n un convit que feu el Papa a n'els cardenals, (1) «entrá a n'el Palau un home vestit com un boig y ab el cap pelat, portant a l'una má un esperver y a l'altra un gos lligat ab una corda; després de saludar al Papa, als Cardenals y demés cortesans, digué.—

(1) Blanquerna, cap. 86.

Jo soc Ramón el boig, y vinc a n'aquesta Cort de manament de l'Emperador, per usar de mon ofici y cercar a mos companys; llavors doná menjar a l'esperver y 'l feu venir dues o tres voltes a sa má, després li pegá ab la corda ab que portava lligat el gós, y cridantlo novament, escarmentada la bestia, ja no volgué tornar sino que fugí volant. Enfadat Ramón el boig, es desfogá contra'l gos, qui tot mansoy tornava sempre ab son amo per mes que aquest li pegués. Bocaoberts quedaren tots els presents contemplant aquelles maniobres, y per axó, en acabat, el Papa li digué:— Ramón boig, ¿quin es el teu ofici? ¿per qué has vingut, com dius, a n'aquesta Cort pera cercar tos companys? y ¿qué significa lo que acabas de fer ab ton esperver y ton gos? —Senyor, respongué en Ramón boig, jo m'estava en la cort de l'emperador, y aprenía de fer el boig pera guanyar diners, y éll m'explicá tantes coses de la passió de Crist y de la noblesa de Deu, que sols pera ferli reverencia y honor vull esser boig y abrassar mes paraules ab el foc de sa gran amor; y com que vostra Cort, té en gran honra y veneració la encarnació y passió de mon Amat, més que no pas en les altres, crec, doncs, aquí trobarhi molts companys que m'ajudarán en mon ofici. L'esperver significa aquells homes que sols vos ajudan y servexen quan els hi doneu alguna paga, y si no'ls hi remunereu els seus trevalls vos giran l'esquena y 's fan uranys; mentres que'l gos significa'ls homes que viuen inflamats d'amor y units al honor que'n la vostra Cort se fa a Deu, encara que no sían remunerats els seus serveys, sofrint voluntariament y fins ab gust els trevalls y penes que'ls hi proporcionen els pretenciosos de vostra Cort.» Porfiant en ses pretensions, demostra al Papa que aquestos últims, no sols son amables als homes, sinó també agradables a Deu; y ab la idea de persuadir a la Cort romana la conversió dels infidels, presenta al Papa una carta del Soldá de Babilonia, en la

que aquell sobirá s'estranya de qu'els cristians no seguescan les petjades de son Mestre y dels apóstols, que ab la predicació y 'l martiri convertiren el mon; y comentant en Llull aquest escrit els hi digué: «la fé enviá la contrició pera que la esperansa li retornés perdó y devoció, y axís fos honrada, en aquells llocs aont son aymat Jesús es deshonrat y escarnit; y afegí: en cap mes lloc del mon es mes despreciada la virtut, com ho es allá hont el Fill de Deu y 'ls apóstols més gracia y honor hi abocaren.» (1)

Aquella ánima sadollada del amor a Deu volía assolir, prescindint de tot respecte humá, el fi capdal de l'incendi que l'abrusava. Per mes que's disfressava ab els noms de Ramón boig, el Jutglar del valor y d'altres, sempre son objectiu primordial es convencer y persuadir al Vicari de Crist y demés prínceps de la Iglesia romana, que tenían una obligació y missió especial d'esser altres tants apóstols.

Esplica després a continuació que, dites aquelles sentencioses paraules, entrá a la Cort un missatger ab la nova de que dos homes havían mort un rey cristiá, y haventlos agafats els hi havían donat garrot. Prenent peu de la narració, digué 'l Jutglar del valor:—¿qué li valgué a Crist sa humilitat y la gran caritat que de sí meteix feu a son poble quan per ell volgué sofrir passió y mort, si per una desviació mental tenen en mes estima els assessins morir per manament de llurs superiors, que no pas els cristians per honrar a son Deu y Senyor? Y veyent que dos cardenals en aquella ocasió parlaren a cau d'orella, cregué enrahonavan de son Amat, y sentint que la elecció de dos bisbes proclamats en discordia era lo que'ls preocupava, els digué: les paraules mes agradables son aquelles que passan entre l'amic y l'Amat.

En altra ocasió proposá un cardenal, a la

(1) Blanquerna, cap. 87.

Cort, una qüestió sobre la llohansa a Deu, y li respongué Ramón el boig: que volía fer un pastell d'esperansa, caritat, justicia, castedat y humilitat, a qual fi portá devant del Consistori foc, llenya, un cedás, farina y aigua, y fent una pasta anava dient: aquest es el menjar de tots els qu'están desesperats, dels injuriosos, dels deshonestos y superbs. Y'l Jutglar del valor pregá a n'el cardenal que havía proposat la qüestió, que escoltés y sospesés lo que deya y feya Ramón el boig, ja que pera llohar a Deu y rependre els defectes de la Cort romana, Ramón el sabi havía pres l'ofici de boig.

Axís, per medi de símils y figures, anava directament a son objecte en Llull, y tots li prenían en bé, de tal modo que n'eran molt satisfets de ses predicacions.

Havent sabut el Papa y Cardenals que'l joc era ocasió de moltes blasfemies, tingueren escrupol de no haverlo prohibit, y'l Jutglar del valor els hi digué:—¿qué val l'amic que no prohibeix la deshonor de son Amat?; y Ramón el boig, afegí: —que per son Amat fou atormentat l'Amant, a qui preguntaren, si era hora de descans mentres l'atormentavan, y éll respongué: «ab tal que ho sabés son Amat, hora era de descansar en els trevalls que sofría per son amor».

Poc a poc anava estenent el fervor per aquella ciutat de Roma, persuadint a tots els que l'escoltavan, que lo únic important d'aquest mon es estimar y servir a Deu, y pera que la humanitat a n'aquest bell ideal arrivés, era precís que la Iglesia corretgís primer sos propis defectes; a n'aquest fi se ficá a la Cort romana, disfressat moltes vegades ab diferents títols denigrants.

Aquell rapte d'amor diví y fervor que éll llensava fins a les regions mes enlayrades de les especulacions místiques, havía conquerit el cor del Papa Nicolau III, puig encara que de primer moment ja enviá una missió als tartres, son natural bondadós y sa afició per la ordre fran-

cescana, ajudats per les instigacions de nostre Ramón, feren disposar algunes providencies pera la conversió dels infidels, y Ramón el boig digué aquestes paraules: «Se trobaren l'Amic y l'Amat, y callaren ses boques, y 'ls ulls ab que's feyan senyes d'amor ploraren; y sos amors parlaren. Aquest exemple, digué'l Jutglar del valor, significa lo que s'ha denunciat al Papa y a n'els Cardenals per medi del Soldá, y pel succés dels assessins; y si d'axó no s'en segueix algún profit, se fa injuria al valor, y no son estimats els criats mes honrats que moren per amor; ja que valen mes els amors que mútuament se parlan, que no les boques que menjan». (1) Digué també Ramón el boig, que un escribent posava en un llibre els noms dels amants y dels amats, y un dels amants li preguntá, si hi havía escrit en aquell llibre el nom de son amat, y l'escribent li respongué: «¿t'has alimentat alguna volta de menjar cuyt ab foc d'amor?, y ¿t'has rentat les mans ab llágrimes dels teus ulls?, y ¿estás acás ubriac y boig d'amor?; ¿t'has exposat alguna volta en perill pera honrar a ton Amat? ¿tens materials d'amor dels que'n pugues fer tinta pera escriure el nom de ton Amat? Sens tot axó, no ets digne de que ton amat sia escrit en aquest llibre».

La virtut del valor que tant pródigament anunciava arreu, es el valiment de les virtuts contra'ls vicis; y es lo que conserva ab utilitat contra l'engany y 'l defecte; (2) y axís ab máximes referents a n'aquesta virtut, escampava les espurnes rohentes de son cor a tot aquell que l'escoltava. En certa ocasió un jueu a qui havía fet entrar en reflexió, considerava que de les dues cautivitats primeres de son poble, n'eran sortits lliures, més d'aquesta última, quan ja ni matavan als profetes ni adoravan els ídols, ja feya mes de mil dos cents anys que durava,

(1) Blanquerna, caps. 89 y 90.

(2) Id. cap. 55, núm. 3.

comensant a sospitar que son poble tingué la culpa de la mort de Crist; en Llull li digué llavors que, de tres sabis, l'un adorava a Deu en la naturalesa creada y en ses operacions, l'altre l'adorava en alló que Deu obrava sobre'l curs de la naturalesa, y l'altre l'adorava en alló que Deu es y obra en sí meteix; y preguntá'l jueu quin d'aquestos tres sabis adorava mes perfectament a Deu. Respongué que'l tercer, y que, si l'adora de totes tres maneres esmentades, será'l qui l'adorará millor y mes perfectament. «Molt bé has judicat, respongué en Lull, y afegí: els filosops antics eran els qui adoravan y llohavan a Deu per les obres que demostrava en les coses naturals; els jueus foren els qui adoraren y llohaven a Deu en els miracles y en les obres que creyan feya Deu sobre la naturalesa. Ara'ls jueus ja no creuen en miracles, ni adoran a Deu, per quant no creuen en lo que fa sobre la naturalesa pera demostrar son poder; mes els cristians creuen que Deu en sí meteix te major operació de la que la naturalesa puga fer ni rebre, engendrant el Pare, qu'es Deu, al Fill qu'es Deu, y procedint d'abdós l'Esperit Sant qu'es Deu, y tots junts no son mes que un Deu y una essencia solsament; y creuen també que Deu Fill, ha unida a sí la naturalesa humana de Jesucrist, ab la qual es solsament una persona; y com aquest qu'es verdader Deu y verdader home ha sigut crucificat y mort per vosaltres els jueus, y éll ha vingut entre vosaltres a pendre carn humana, y que per salvarnos patí passió y mort; y perque vosaltres no l'adoreu, vos ha castigat a que sigau cautius dels cristians y fins dels mahometans, significant ab axó que sou indignes de la llibertat.» Aquell jueu sospesant aquestes paraules y per preguntes y demés raons que exposá, li feu entendre la veritat, y a la fi se convertí a la fé católica.

No dexaren d'influir els consells que'l nostre Ramón Llull continuament donava al Papa, res-

pecte a pacificar les diferencies que existían entre els reys y príncepes cristians. Sa acció moral trascendí, ja tan prompte doná 'ls primers passos pera realisar son atrevit projecte, declinant el procedir del meteix representant de Crist, y axís, gracies al amor de Deu que arreu vessava, lográ del Papa compongués, com ens ho diu Spondano, les diferencies entre'l rey Felip de Fransa y Alfons de Castella, com entre aquest y l'arquebisbe de Santiago de Galicia. No 's cansava de pregar y demanar en Llull, interessant en les seves peticions a tants com podía persuadir la bondat dels seus rahonaments. Ademés de la fundació de monestirs com el que tenía a Miramar, somniava ell ab la unió de totes les ordres militars pera'l deslliurament de la Terra Santa, ajudantse fins dels tresors de la Iglesia si convenía. A les indicacions que'l meteix Papa feu a n'els grans mestres del Temple y del Hospital, li respongueren aquestos que ja eran precisament a Ultramar pera defensar els Llocs Sants y exaltar la fé católica. A continuació llegim en el Blanquerna: «Allavors preguntá 'l Jutglar a Ramón, si l'amor que éll tenía a son Amat anava crexent a mida que rebía d'éll mes gustos y consols, o si disminuía en cas contrari. Respongué el boig: Si l'Amat me disminuís els plaers que'm dona, l'estimaría menos si 'l pogués estimar mes; y si per forsa l'hagués d'estimar, l'amor no se podría multiplicar en estimar a son Amat. Mes els trevalls que patía, anavan crexent cada dia, y en quant eran mes grossos multiplicavan mes els plaers que tenía en estimar a son Amat».

Segons la significació d' aquestes paraules, maná el Papa lo que debían fer els dos mestres; y llavors Ramón boig digué: «vencé la humilitat a la superbia, y l'Amic digué a l'Amat: Si vos, mon Amat, morisseu, jo aniría a plorar sobre vostra sepultura, y l'Amat li respongué: Plora en presencia de la Creu qu'es mon monument. Plorá amargament l'Amic, y digué que de tant

plorar se li enfosquía la vista corporal, mentres se li aclaría la ciencia devant dels ulls de son enteniment».

Fervorosament agenollat devant l'altar, se despedía ja de Roma; adorant y pregant a Deu: «Senyor, molts dels homes vos adoran perque'ls pexeu bé y'ls hi allunyeu les penes, y fins molts sols vos demanan bens temporals; mes com jo regonec qu'ador a mon Deu per una paga tan mesquina y no per sa gran bondat, es cosa injuriosa; per axó vaig a demanar la benedicció del Papa, y vull anunciar y predicar pels carrers y plasses de ciutats y viles, el modo com la gent s'han de portar per adorarvos rectament, considerant en Vos el Summo Bé, y que per vostra gran Bondat y Perfecció sou digne de tot amor, honor y reverencia.

Encara que les dissensions de la metexa Italia portavan a n'el Papa remogut y enfeynat, no olvidá per axó donar algunes providencies, com ja hem notat, y encara moltes d'altres, respecte no sols a la conversió dels infidels, sino també pera la reforma del poble cristiá y llurs ministres. «Págam y dónam el premi del temps que t'he servit—deya en Llull, content per les disposicions del Papa,—y l'Amat multiplicá al Amant sos amors, y la enfermedat d'amor que patía», afegeix agrahit ell meteix.

Per fi, ab la idea d'enterarse personalment de quines eran les necessitats dels pobles d'infidels, del estat y forses d'aquells regnes, quines llurs costums, creencies y modos de ser, estudiantho tot sobre'l terreno, composant de tot axó un llibre, aont hi anirían apuntades ses impresions y'l resultat de son estudi, marxá de Roma animat de les mes falagueres esperanses. Si a n'aquell viatje que projectava trobava el martiri, ¿qué mes desitjava que sofrir y derramar la sang per son Deu y Senyor?; y si no podía adquirir tanta ditxa, gran era'l bé que de son llibre'n pervindría, puig ab éll sería mes

facil portar a cap la creuada intelectual perque suspirava.

Ab aquest propósit marxá cap a veure l'emperador.

Ab els prínceps suavos acabá la série dels emperadors que exerciren influencia directa sobre la Italia lliure. En Alemania continuavan les guerres y les rivalitats ab mes braó que may entre'ls aspirants al trono; y resolguent per últim posar fi al interregne, esculliren l'emperador de una familia nova, de manera que no pogués inspirar recels, ni posar trabes al exercici de sa autoritat.

Recaigué, doncs, la elecció en Rodolf de Habsburg, qui, axecat al trono imperial contra ses esperanses, sens tenir possessions ni interessos a Italia, quina geografía ignorava y aont no hi tenía cap dret qu'exercir no estant encara coronat, concedí al Papa totes ses peticions, desitjant éll, per altra part, assegurar la grandesa de sa familia. Consolidá, doncs, el poder temporal de la Santa Seu, confirmant la possessió de tot el país desde Radicofani fins a Ceprano, y ademés la Emilia, la Marca de Ancona, el Pentápolis, els antics dominis de la comtesa Matilde, Espoleto, el comtat de Bertinoro, Massa, y tot lo que havía sigut concedit per diploma a Sant Pere y sos successors.

Desde aquest moment adquiriren els Estats Pontificis la extensió que tingueren fins que foren iniquament arrebassats, y els drets de sobiranía dexaren d'esser dividits entre 'ls Papes y'ls emperadors o llurs vicaris y comtes.

D'aquest príncep molt cristiá y molt devot, segons ens el presenta la Historia, sembla se'n portá en Llull bones impresions, puig en diferents punts de son llibre «Blanquerna» ne fa grans elogis, encara que de moment no pogué adelantar res en sa empresa, perque prou enfeynat estava aquell nou emperador per apaibagar antigues rencunies.

XVI

LA ODISSEYA D' EN LLULL

Ab la déria de conquerir la Terra Santa y demés regnes ocupats pels infidels, volgué cerciorarse del estat y forses ab que comptavan llurs creencies y costums y la orientació del país, perque, axís previngut, pogués donar detalls a n'els qui hi anessen per predicar l'evangeli y poguer ensemps instruir un xic a n'els qui hi haguessen d'anar en só de guerra, si per llur intransigencia repel-lissen la predicació y es fés necessari acudirhi ab la forsa armada; comensá doncs ab tal motiu la seva odisseya.

En el llibre «Félix, de les maravelles del mon», qu'escrigué prop de l'any 1287, díu d'éll meteix en el trat. 8, cap. 30, núm. 10: hi hagué un pelegrí que visitá la Terra Santa, y afligit per veurerla en poder dels mahometans, qui hi han axecat ses mesquites, es dirigí en tó de súplica a n'els prínceps y prelats de la cristiandat, pregantloshi fossen diligents en honrar a Jesucrist arrebassant dels infidels aquells llocs, y a pesar de que tots li deyan tenir obligació de ferho, ningú s'ho emprenía ab l'empenyo que'l pelegrí hauría desitjat. En el cap. 60, núm. 8, esplica d'éll meteix, com un home devot que estigué entre'ls tartres y altres nacions idólatres, mirant y considerant les coses que fan y de la

manera com viuen: de lo que mes es maravellá fou de que fessen a Deu tal deshonor, considerant com a deus els ídols, el sol, les estrelles, les besties, les aus y moltes altres coses menos nobles; y axó considerant, s'estranyá de que a n'els prelats, prínceps y demés cristians no'ls hi remordís la conciencia, permetent y consentint que tota aquesta gent visqués en les tenebres del error, sens conexer el Ser que'ls ha creat y'ls conserva la vida.

En son *Cant*, escrit prop del any 1299, número 8, diu: «e hay trop gran fait emparat, gran res hay del mon cercat,» axó es: molts grans fets m'he emprés y gran part del mon he corregut.

En el llibre «De nova et compendiosa Geometría», escrit en 1299, en el titol «*De quadrante ad cognoscendum horas diei*», confessa que estigué en Etiopía al mes de Juny, y per les circunstancies dona a entendre que també estigué al Marroc y a Anglaterra.

En el llibre *De Prædicatione*, escrit a Montpeller l'any 1304, sermó 26, de dominica *infra octavam Ascencionis*, diu: que per llarc temps estigué en les parts ultramarines ab els serrahins, tractant y disputant ab els mes inteligents sobre punts de la fé católica. En el llibre *De fine*, escrit a Montpeller l'any 1305, en el prólec diu: referintse a n'éll meteix, que un cert fulano, considerant el mal estat del mon, dexá tot lo que tenía y trevallá molt, caminant casi per tota la terra, pera conseguir el remey de tant mal. Totes aquestes relacions y expressions aquí exposades, semblan posteriors al itinerari que anem a descriure; mes com, segons fa notar el P. Pasqual, desde l'any 1278 fins al 1305, en que fou escrit el llibre *De fine*, no consta que'n Llull sortís de Italia, Fransa, Catalunya y Mallorca, sino al any 1292 que arrivá a Tunis y en el de 1301 que marxá a l'Orient y que per poc temps sigué a Xipré y Armenia, s'haurán de comptar també en tals escursions els llocs que indica

haver vist en l'esmentat llibre *De fine*, juntament ab els que senyala en el «Blanquerna», ja que'ns manca el llibre que espressament compongué describint aquell viatje, puig que aquest era son propósit a l'enraigar sa odisseya.

L'itinerari, doncs, es el següent: a principis de 1276, de Mallorca marxá a Roma, y després d'estarhi una temporada se'n va a Alemanya, per veure a l'emperador; passá llavors les parts septentrionals d'Europa que confinan ab l'Assia, estigué a la Tartaria, Turquía, Grecia y Arabia; entrá a l'Africa, en la Etiopía y llocs vehins de Egipte, passá per la Berbería y arrivá al Marroc; d'aquí s'embarcá cap a Anglaterra y després cap Espanya, passant per Portugal, y entretenintse a Granada, arrivant per fi en 1282 a Perpinyá.

Sortint de la Cort de l'emperador, emprengué coratjós el viatje, guiat com sempre per la major honra de Deu; anava a ferse capás del estat moral y social dels infidels per aplanar el camí a n'els missioners católics; de modo que aquesta llarga caminada fou mes de preparació y estudi que de propaganda evangélica, poguentlo considerar mes com escursionista en aquesta ocasió que com un varó purament apostólic, no oblidant per axó, sempre que se li presentá la oportunitat, predicar la doctrina de son Amat.

D'allí passá en Ramón Llull a les parts del nort, aont diu: (Blanquerna, cap. 95, núm. 3), que vegé per aquells paíssos gents de varies creencies y sentí comptar a algú que'l dimoni els tenía obcecats ab molts errors y ilusionats y enganyats, perque hi había una terra anomenada Girlanda, a la qual de cinc en cinc anys hi va un os blanc que'ls hi anuncía per aquell any gran abundancia de pesca, qu'es a lo que's dedican aquella gent. Hi ha una altra terra també, aont per encantament fan parlar els arbres. Y n'hi ha una altra aont va una abubilla a un gran bosc, y si algún home s'atreveix a tallarhi

llenya mentres élla hi es, prompte se axeca grossa tempesta de llamps y trons. (1) També n'hi ha una altra, en la que cada hú creu tenir un deu en son camp, altre en son remat y altre en son jardí. En altra terra prop de l'Assia, (2) hi han gents que no viuen d'altre cosa que de la cassa, y quan perseguexen un cap no paran fins que l'han mort, menjantsel allá meteix, y en acabat ja van per altre.

No deixá en Llull de prevenir la manera de convertir a n'aquesta gent tant bárbara, de modo «que fossen enviades a n'aquells pobles persones devotes y de santa vida, y sabent llurs llenguatjes els hi prediquessen per exemples, per metáfores y paráboles, fins que llurs sensualitats estessen ordenades per poder axecar les semblanses a les potencies de l'ánima, ab les quals fossen il-luminats per la inteligencia de la santa fé católica.»

Pocs temps s'hi entretingué per aquestos pobles, puig rápidament y sols de pas recorregué els paíssos d'aquestes tribus nómades, quan marxá desde la Cort de l'emperador cap a l'Assia.

Entrá a la Tartaria, allí hont éll desitjava ferhi gran fruit per les bones disposicions que tenían alguns de llurs prínceps, segons havía sentit a dir. D'aquesta sa estada entre'ls tartres ne parla en el «Blanquerna», y d'un modo especial en el *De fine* (dist. 2, par. 5) diu que aquestos gentils no tenen ciencia ni lley: no tenen lley, perque falta qui'ls hi prediqui; y no tenen ciencia, perque llur enteniment está ocupat en les coses sensibles y imaginables. Afegeix després:

---

(1) En la traducció castellana d'aquest llibre de l'any 1749, s'hi afegeix que aquesta terra está *cerca de Bohemia;* pero aquestes paraules faltan a la impresió valenciana de l'any 1521, y pot molt bé ser que la traducció castellana se fes tenint present algún manuscrit catalá.

(2) En la esmentada traducció castellana se diu: *en otra tierra cerca de Dasia;* mes en la edició valenciana s'escriu: *prop de Asia*, lo qual sembla mes verosímil, y sobre tot deu advertirse, que'ls noms dels llocs que's posan en aquest llibre, sens dupte han mudat ab el temps, o ab la varia transcripció de aquest llibre, s'han alterat pels amanuenses.—(*Notes del P. Pasqual.*)

en realitat he estat en les parts ultramarines, y sentí que Casano, emperador dels tartres deya moltes vegades, que volía certificarse de la fé dels cristians, puig que, si tingués certesa d'élla, no solsament éll se'n faría, sino que també procuraría fos batejat tot son exércit... Els tartres y demés pagans casi tots creuen que'l mon es etern, y segons el llenguatje que a n'élls els hi parlan els astres es el destí de cada hú... ens diu que fa setanta anys que'ls tartres devallaren del fons de la Siberia y ja dominan mes terreno que tots els serrahins y cristians junts. Efectivament. Temuchin, anomenat Gengis-Kan, havía llensat les hordes mongoles contra'ls adoradors del Profeta que dominavan en l'imperi de Carism y s'apoderaren a principis del sigle XIII, desde'ls sorrals del mar Caspi fins entrar a Persia; de modo que al morir aquest emperador (1222) dexava un imperi tan gran que's necessitava mes d'un any per anar desde'l centre fins al extrem. Els tartres no conexían la justicia; la lley del mes fort gobernava; orfe de sentiments generosos aquest poble, sols s'ocupava en la devastació y'l pillatje.

Per aquest temps goberná 'l vast imperi Cubilay (1267-1294), que havía procurat introduir la civilisació xina y afavorir totes les religions; axís es que hi ha en aquell regne una gran confusió de buddistes de diferentes especies, altres que seguexen la filosofía de Confuci, el magisme, les doctrines dels maniqueus y dels nestorians, l'islamisme, el lamaisme, y els cristians hi havían entrat diferentes vegades, mes poc pogueren adelantar en ses missions gracies a la barbarie dels mongols, a la indiferencia dels xinos, a la prevenció dels idólatres y la rivalitat dels nestorians, puig els rumors que per aquells temps corregueren de que'ls tartres s'havían convertit o estavan en bones disposicions pera ferho, no resultaren veritat, sols que a n'els cristians els miraren sempre ab mes predilecció que a n'els

mahometans a qui els hi feren constantment una guerra crudel.

Passá després en Llull per la Georgia (cap. 94), gobernada per un rey cristiá. Seguí la Grecia y terres de l'emperador de Constantinopla, que llavors ho era en Miquel Paleólogo, aquell qui, mes per mires polítiques que no pas de bon cor, desitjá la unió ab la Iglesia romana, enviant a n'aquest fí diputats a n'el concili de Lyó (1274). En el llibre *De fine* hi exposa les disputes ab els grecs, nestorians, jacobites y jueus, puig sa déria constant era convence'ls y desenganyarlos per medi de la discussió pacífica, amorosa, exempta de passió, y que per una y altre part sols s'hi cerqués la veritat: y ab tal motiu, referint un cas que un jueu y un cristiá disputavan acaloradament, ens diu (cap. 88, núm. 2): «Es de la naturalesa de l'enteniment qui millor entén quan l'home está alegre y sossegat que no pas quan está enfadat; perque la ira torba l'enteniment, y axó fá que no entengui alló que deuría si no estés enfadat. Altra naturalesa té l'enteniment, axó es, l'home afirma esser possible lo que la voluntat vol qu'entengui l'enteniment; perque si avans que l'enteniment ho entenga, afirmés esser impossible aquella cosa, llavors l'enteniment no estaría disposat pera donar a entedre la possibilitat o impossibilitat que fos inteligible en aquella cosa. Encara té altra naturalesa l'enteniment pera pujar a entendre alguna cosa, y es que avans d'aplicarse a entendre, la voluntat estimi igualment la part afirmativa que la negativa; perque quan la voluntat se inclina a una part avans que ho entenga, llavors queda l'enteniment impedit d'entendreho».

Sembla qu'es vol referir a lo qu'es ara la Turquía y a les demés provincies que possehian a l'Assia els turcs, quan (cap. 95 núm. 5), diu que no dexavan predicar en aquella terra; mes ho demanava al príncep dels turcs y al dels tartres que havían subjectat la Turquía, y el príncep

tartre consentí la predicació, y llavors els turcs no s'atreviren a impedirho.

Fa memoria també del Califa de Bagdac, y dels cristians de la cintura (cap. 100) que viuen a n'aquelles parts ultramarines subjectes a n'els serrahins; parlant generalment d'ells, entre'ls varis passatjes d'aquest llibre, descriu (cap. 50) a la Fé y a la Veritat en trajo de dones, y la Fé plorant diu: jo so la fé que 'n companyía de aquesta dama he vingut a terra de moros pera convertirlos al camí de la salvació y no m'han volgut rebre ni a mi ni a ella qual nom es la Veritat. En el cap. 51 explica la resposta que donaren a l'enteniment la fé y la veritat sobre llur missió en terra de moros; que allí havían trovat a molts homes sabis en filosofía, que ni ab els propis dogmes de Mahoma creyen, y no volíen admetre autoritats de sants, ni tenir verdadera creencia sens entendrela.

Visitá també la Terra Santa y el Sant sepulcre, de lo que tantes vegades ne fa memoria en aquest llibre «Blanquerna»; y en el «Félix de les maravelles del mon», escrit prop de l'any 1287, (trat. 8, cap. 18, núm. 14), diu que estant en oració a Jerusalem, son cor sentía una gran fervor recordantse de la passió de Crist, desitjant morir per son amor y en recompensa de la mort que per éll sufrí. En el llibre *De fine* (Dist. 2, par. 1), parlant de la conquesta de Jerusalem, diu: «Moltes voltes he estat devant de l'altar de Sant Pere a Roma, y l'he vist sempre molt adornat y il-luminat; mes hi ha un altre altar qu'es el que porta ventatje als demés, havent de ser pres com exemplar y model dels altres, y quan el vegí sols hi cremavan dues llanties, y encara la una era mitj trencada. La ciutat está despoblada, perque casi no hi viuen cinquanta homes, essent la mes excelenta de totes les ciutats: lo qual deu entendre's respecte de Deu: puig en quant a nosaltres, sembla que no es res, ni fem cas del abandono en que's troba».

Sembla que passá també per la India, de lo qu'en fa esment en el cap. 102 y en el llibre *De fine;* y prenent el camí cap a Egipte, passá a la Etiopía, o sía lo que avuy es la Nubia y terres meridionals, (cap. 91, núm. 6); parlant d'aquelles parts del mitjorn, y d'una terra que está entre les arenes prop d'una ciutat anomenada Gana, diu: «qu'en aquella terra hi havían molts reys y prínceps que adoravan ídols, al sol, a la lluna, a les estrelles, a les aus y a les besties. La població es molt numerosa, y les persones son molt altes d'estatura y de color negre; viuen sens lley. En el cap. 95, referintse a n'ell meteix, diu: succehí que un missatjer del Cardenal, qui passava per aquelles terres, trobá una cáfila de sis mil camells carregats de sal, que sortían d'una vila anomenada Fibelberch, y anavan a una terra aont neix el riu de Damieta; y marxant en companyía d'aquella cáfila, vegé allá tanta gent, que en el curt espay de quinze dies fou venuda tota aquella sal. Els habitants d'aquelles terres son tots negres y idólatres; de tots els seus bens ne fan comunitat, mantenen la justicia ab molta severitat matant al qui troban en mentida, y per altra part son d'un geni alegre y jovial. Hi ha en aquell país una illa en mitj d'un gran llac, en el que hi ha un dragó, adorantlo com a deu y li oferexen sacrificis. Aquell missatjer, doncs, feu escursions per totes aquelles terres pera veure y informarse de les costums de llurs habitants y de son gros nombre; ells se'n admiravan de veure aquell home blanc y cristiá, puig de molt temps no n'havían vist cap ni casi sentit a parlar dels cristians.

Aná després a Berbería (cap. 95, núm. 4), y allí vegé a molts gladiadors y bastaxos que predicavan a n'els moros l'Alcorá y les benaventuranses de llur paradís; y ho feyen ab tanta unció y fervor que casi tots els oyents ploravan. També vegé que'n la curia hont se sentenciavan els plets, eran breument acabades les causes y les

qüestions dels litigants. No sé si aquí o en altra part, (diu el P. Pasqual), referintse a n'els moros, afirma que vegé l'Alcorá, del qual en el llibre *De fine* (Dist. 1), diu qu'en el modo de espressarse es de molta elegancia, mes el subjecte o materia de que tracta es una embustería adornada de moltes falsedats y plé de cansons sensuals.

Mentres rondava en Llull per aquestes terres de Africa, aont hi abundavan tant els lleons y altres feres, li succehí lo que d'ell meteix, disfressat ab el nom del Amic, conta en el meteix llibre (cap. 108, núm. 113), en els cántics d'amor, ab aquestes paraules: «Anava l'amic a una terra estranya, aont creya trobar a son Amat, y en el camí l'escometeren dos lleons; temé de prompte la mort l'amic, perque desitjava viure pera servir a son Amat y acudint fervorós a son Amat perque l'amor l'assistís en aquell tránzit sabent sofrir millor la mort, mansament se postraren els lleons a sos peus y li llepavan les llágrimes de sos ulls plorosos, besantli ensemps les mans y els peus, poguent seguir després l'amic son camí en pau, en busca del Amat».

Contan alguns que, trobantse en Llull a la ciutat de Bona, un bon xic distant de Tunis, convertí a la fé de Crist a molts filosops, y axó sembla esser lo que explica (cap. 57, núm. 3) li succehí per aquest temps que caminava per Berbería. Un home molt sabi en filosofía y teología desitjá per devoció anar a predicar a n'els moros la veritat de la santa fé católica, pera destruir son error y pera que'l nom de Deu fos adorat y alabat entre ells del meteix modo que ho es entre nosaltres. Axís ho executá aquell sant varó, predicant y ensenyant sens descans. S'escampá per aquella terra tot lo que'l varó feya y predicava, per qual causa el rey moro maná que aquell cristiá sortís desterrat del seu regne, avisantlo que de lo contrari el faría matar. No volgué 'l cristiá obeir, puig la caritat y forta-

lesa s'havían apoderat de son cor y li feren despreciar la mort corporal. Sabent el rey son despreci a lo que li havía manat, indignat y coléric el feu comparexer a sa presencia y li digué:—Neci y fatuo cristiá, que has despreciat el meu manament y mon senyoríu, ¿no veus que, si vull, puc ferte matar o allargar ta agonía ab llarcs y dolorosos torments?—Senyor, respongué el cristiá, veritat es que vostre poder temporal pot vencer y superar el poder de mon cos; mes la forsa de mon esperit no pot esser vensuda per la que vos teniu ni per la de tots els homes de vostre regne, perque la forsa del esperit es mes noble que la corporal, y per axó la caritat que crema en mon cor estima tan fortament la fortalesa qu'en ell hi ha, que'm fa despreciar la forsa corporal que vos teníu en vostra persona y en tot vostre regne; per lo qual, la forsa y caritat de mon cor están promptes a combatre contra tots els poders de vostra ánima y de totes les ánimes que hi han en tot vostre regne y senyoríu. Molt admirat quedá'l Rey de semblant resposta, y volgué saber qué era aquella gran fortalesa de son cor, que de tal modo desafiava a totes les forses y caritat de les ánimes que hi havía en sa terra.—Senyor, respongué el cristiá, tan gran es la encarnació del Fill de Deu y la passió que sofrí per nosaltres y tant forta es la veritat contra la falsedat, que per axó jo estic en tan gran caritat y ab tanta fortalesa de cor, que ni vos ni tots els homes de vostre regne podrían contrarrestar ma fortalesa; perque tots vosaltres estau en error y no teníu fé ni devoció en la Encarnació, ni passió de mon Senyor Jesucrist. Molt enutjat restá'l rey moro contra'l cristiá, y maná vinguessen a sa presencia tots els mes sabis y doctes de sa terra, y tots aquells que tinguessen major caritat pera que vencessen la gran fortalesa y caritat del cor d'aquell cristiá, y donguessen després mort crudel a son cos. Tots se juntaren contra aquell cristiá; mes aquest a tots els vencé

y superá ab la forsa esperitual y ab la caritat, y digué també a n'el rey, que matantlo faría injuria al cos separantlo de l'ánima que té major virtut en fortalesa y caritat, que no tenía ni ell ni totes les ánimes de tots els moros de son regne, y que també faría injuria a sa ánima si no la premiava per sos mérits.

Totes les senyes d'aquest cas, denotan esser un pas históric de sa vida y en aquest viatje succehit, com altre qu'en conta en el llibre «Félix de les maravelles» (tract. 8, cap. 73, núm. 4): una vegada disputava un cristiá ab un serrahí sobre el misteri de la Santíssima Trinitat, y li deya que Deu Pare engendrá a Deu Fill, de lo qual ne quedá admirat el serrahí. Després li proposa varies objeccions contra'l misteri de la Santíssima Trinitat y Encarnació y el Sagrament del altar, que's dexan en obsequi a la brevedat. Les exposa ab fermes raons el cristiá, manifestant com per raó de la eternitat y simplicitat infinita de Deu, no hi ha anterioritat ni posterioritat entre'l Pare y el Fill; ni per la encarnació sufrí alteració'l Fill, per raó de sa infinitat y eternitat, y per el poder y voler infinit de Deu debía subsistir el Sagrament del altar; y acaba: després que'l cristiá hagué dit aquestes y moltes altres paraules a n'el serrahí, reflexionant aquest acabá ab ses admiracions y duptes, convertintse a la fé de Jesucrist.

Queda a la pietosa consideració del lector, ja que no hi ha historiador que determinadament ho expliqui, el reflexionar els trevalls, angunies y penalitats d'en Llull en tan llarc y pesat viatje per terres tan allunyades de la comunicació ab els europeus; emperó com ell meteix ensenyat de la experiencia diu, qu'els que's dedican al servey de Deu, aplicantse a la conversió dels infidels, han de patir fam, set, calor, fret, nuesa, perills, persecucions y totes les miseries a que está subjecte la naturalesa humana, particularment quan está lluny de rebre algún consol; ja'ns podem

afigurar que tots aquestos mals, foren els companys inseparables d'en Ramón Llull. Per la amor que tenía a Deu y desitj de la salvació de aquelles gents, foren continuats els suspirs y defalliments que mencioná després en son Desconhort, can. 14, y en el 51 diu: «per Deu sigué, despreciat, ferit, malehit, greument vituperat tirat per les barbes y exposat en perill de mort; mes per la virtut de Deu tinguí paciencia».

Ja que'ns falta historiador pera explicarnos ses peripecies, recullím del llibre «Blanquerna», escrit després d'aquest viatje, y del llibre del Amic y del Amat, contingut en el cap. 107 d'aquell, alguns passos clarament alusius a n'aquest temps y viatje, que llavors pietosament meditava y recordá quan escrigué aquelles caldejades planes d'amor a Deu. A la determinació d'empendre aquest llarc viatje sembla correspón lo escrit en el núm. 363: «l'Amic havía de caminar camí llarc, difícil y escabrós; y havía arrivat el temps de marxar, y de portar a sobre la gravíssima cárrega que mana l'amor que treginin sos amadors; y per axó l'amic descarregá sa ánima dels pensaments y comoditats corporals, pera que son cos pogués mes facilment portar la cárrega que li manava l'amor, y que l'ánima per aquells camins anés sempre en companyía de son Amat.»

Al present itinerari correspón també lo que dexa apuntat en el núm. 11: «Amic insensat, ¿per qué acabas ton cos, te gastas els diners, y dexes les delicies d'aquest mon, y corres despreciat entre'ls homes? Respongué l'Amic: pera honrar els honors de mon Amat, qui es desamat y deshonrat per mes, que no pas estimat y honrat. Es veya (núm. 52) l'Amic pres y lligat, ferit y mort per amor de son Amat, y'ls qui l'atormentavan li preguntavan: aont es ton Amat? L'Amic els hi respongué: héusel aquí en la multiplicació de mos amors y en el sofriment y paciencia que'm dona pera suportar els tor-

ments. Al Amic (núm. 57) li preguntaren: quines son les teves riqueses? Respongué: les pobreses que per mon Amat sofrexo. Y quín es el teu descans? El defalliment que per amor me dona. Y quín es el teu metje? La confiansa que tinc en mon Amat. Y quí es el teu mestre? Les significacions que les criatures li mostran de son Amat. Vetllava, (núm. 214), dejunava, feya almoyna, plorava y anava per terres estranyes l'Amic, pera moure la voluntat de son Amat a enamorar sos súbdits, pera que honoressen ses honors; més considerá l'Amic que no es de la naturalesa de la aigua escalfar, ni pujar, sino es avans escalfada; y per axó pregá a l'Amat, que's dignés primerament escalfar ab l'amor ses pelegrinacions, almoynes y vigilies, pera que pogués cumplir sos desitjos. Anava l'Amic, (núm. 282) demanant almoyna de porta en porta pera fer memoria de l'amor de son Amat a sos sirvents; y com un dia no replegués res, li preguntaren si li sabía greu, y respongué que no, perque la humilitat, pobresa y paciencia son coses agradables a son Amat».

De lo apuntat fins aquí ne podem deduir ademés les sublims virtuts d'en Llull qu'en aquest viatje se exercitá, y quant era el seu afany pera veure a tot el mon reduit al servey de Deu; que ab la extenuació y trevalls que necessitavan cos de bronze, no obstant la seva ánima ferma y serena en els contra-temps y ocupada continuament en l'alt exercici de la contemplació, no's rendí ni un sol moment.

Continuant, doncs, el viatje, o sia la seva odisseya, arrivá al Marroc, y d'allí s'embarcá cap a Anglaterra, com ho insinúa en el llibre «De Geometría», passant primer per Ceuta, de qual ciutat ne fa esment en el *De fine*.

A Anglaterra feu a son rey Eduard I les súpliques encaminades a n'els projectes que portava; no sabém com s'ho prengué aquell monarca, ni quins resultats d'aquella illa n'aportá. Vingué

després a Espanya, unintse, axís que saltá en terra, a la romería que anava a visitar Santiago de Compostela, excitant el zel y devoció dels pelegríns. Baxá cap a Portugal per veure a son rey Dionís I, qui llavors estava en guerra ab els moros. Passá en el regne de Andalusía, per Almería, Málaga y Granada, segons afirma en el llibre *De fine* (Dist. 2, par. 3), y com per aquell temps el rey de Castella Alfons X *el Sabi,* estava despossehit de son regne, y son fill don Sanxo, que s'havía sublevat juntament ab el país, estava del tot revoltat, suposo no tractá ab ells, ni tampoc ab en Pere rey d'Aragó, puig anava aquest atrafegat aparellant la armada que havía de marxar contra'ls moros de Tunis, o potser ja havía marxat.

Després que'l príncep en Jaume, fill d'en Jaume *el Conqueridor,* fou coronat y jurat per rey de Mallorca, y quan ja ab en Llull havían acabat la fundació del monestir de Miramar, se dirigí al comtat de Rosselló, aont fou regonegut per Senyor, y passant també després ab tal objecte a Montpeller, aont hi celebrá Corts; aquí vingué a trobarlo son germá el rey en Pere de Aragó, obligantlo a que li cedís en *feu* ses possessions, encara que son pare l'havía dexat lliure de tota traba; no obstant, degut al carácter irascible y orgullós d'en Pere y a la bondat natural de son germá en Jaume, y forsat aquest perque no hauría pogut resistir l'atac en cas de guerra, a causa de tenir sos estats tan separats, firmá a Perpinyá, y a últims de 1278, un regonexement a favor de son germá el rey d'Aragó y Catalunya, en el que declarava rebre en *feu* tots els dominis dels quals n'era rey, transmetent a n'en Pere y a sos successors el directe domini. En execució de lo pactat ab son germá, vingué en Jaume a Mallorca, y als 10 de Desembre de 1279 feu que's nombressen diputats qu'en nom del regne prestessen vassallatje al rey en Pere II de Catalunya y III d'Aragó, y axís ho executaren a Valencia

als 18 de Febrer de 1281. El rey en Jaume s'havía quedat a Mallorca, segons consta que hi era pels privilegis concedits en les Kalendes de Mars de 1280 y en 25 de Janer de 1281, tornant a Catalunya a principis del any següent, puig en Dameto (Historia de Mallorca, llib. 3, pl. 4) diu qu'en dit any estigué a Lleyda ab son germá en Pere y se li oferí per aquella jornada que estava preparant, de la qu'en resultá la conquesta de Sicilia, magna qüestió que per espay de llarc temps tingué preocupada a la Europa. La flota sortí de Tortosa a 3 de Juny de 1282.

Quan en Llull entrá a Catalunya de retorn de sa odisseya, segurament que la expedició a Tunis ja havía marxat; y s'en aná a Perpinyá, hont hi trobá el rey en Jaume, a qui consolá de les vicissituts passades, donantli molts bons consells pel pervindre; y com al rey en Jaume ja n'hi havían passat tantes, y per altra part era molt pietós y donat a la oració, proposá a son gran amic Ramón Llull dues qüestions: en la primera preguntava'l rey, que si Deu per sa infinita bondat no podía tenir cap defecte, ¿cóm se podía entendre que hagués donat aquell precepte a Adam, sabent que no l'havía d'obeir? En la segona li deya: essent Deu sumament bó, ¿per qué no disposá les coses de manera que no pogués pecar ni l'ángel ni l'home, y axís tots s'haurían pogut salvar? Pera contestarli degudament, composá en Llull un llibre rotulat: «De doscents versos al rey de Mallorca», y comensa axís:

Un senyor rey qui be enten
sa maravella molt soven
que Deus, qui es bó en quant es,
no fallís en neguna res,
com fets a Adan lo manament
quel fruit no menjas, el sabent,
qu'Adan fería lo pecat,
don mant hom sería damnat.....

XVII

UNA PLANA DE LA HISTORIA

Els normands o gents del nort, havían sortit de la Escandinavia, y poc a poc s'anaren escampant per tot el mon conegut, gracies a son carácter aventurer y guerrejador; a principis del sigle XI ja havían baxat fins a Italia, establintse poc després en la ciutat d'Aversa (1029), que Sergi, duc de Nápols, la doná en recompensa dels serveys rebuts, a Rainulfo, ab el títol de comte.

Dotze fills de Tancredo d'Hauteville, escassos de bens de fortuna, traspassaren també'ls Alpes, posantse al servey de qui 'ls llogava: unes vegades pelearen a favor dels longobardos, altres a favor dels grecs; y tres d'aquells, Guillém, Drogó, y Unfred, capdills de la colonia militar, acompanyaren a n'els imperials pera conquerir la Sicilia dels serrahíns, y haurían conseguit son intent si no s'hi hagués oposat les traicions dels grecs, y les injusticies de llurs generals. Enfadats vingueren altra volta al continent, decidits a arrancar de mans dels bisantins la Apulia y la Calabria (sur d' Italia), y en les planures de Cannas quedaren els grecs derrotats (1041): allí s'establiren, considerant Melfi com a metrópoli d'aquelles terres, y nomenaren a Guillém, quefe suprém. Son germá Drogó, que'l succehí, rebé de l'emperador Enric III (1043) el títol de duc

de la Apulia, afeginthi el territori de Benavento, exceptuant la ciutat senyalada al Papa. Situats entre'ls grecs y els llatíns, no's fiaren de cap dels dos imperis, y sí sols de llurs espases y valor personal.

Per una conspiració de l'emperador de Constantinopla, morí Drogó (1051) ab molts d'altres normands, succehintlo son germá Unfred, qui'l venjá ab represalies. Dedicats aquesta gent a aventures y al pillatje, no perdonavan ni'ls bens de la Iglesia ni 'ls del Papa, per lo qual Lleó IX demaná contra d'ells l'aussili de Enric III, marxant éll personalment com capdill d'una multitut de guerrers, encara que Pere Damiá y altres varons prudents desaprobaren que'l Papa s'armés d'altra espasa que no fos la esperitual. Els capdills normands enviaren a demanar la pau, oferint al Papa l'homenatje de ses possessions; mes haventse éll negat a n'els pactes mentres no marxessen d'Italia, els normands li presentaren batalla prop de Civitella, y l'agafaren presoner (18 Juny 1053). Els metexos que l'havían derrotat quan portava les armes a les mans, l'adoraren un colp vensut, demanantli els perdonés la victoria, y suplicantli els enfeudés tot lo que possehían y tot lo que poguessen adquirir de nou a una y altra part del Far. El Papa Lleó accedí a llurs precs, y d'aquest modo aquella presó li proporcioná mes ventatjes que una gran victoria, donantli axís la supremacia respecte d'un país al qual no podía pas aspirar. (1)

En 1057 morí Unfred, y'l succehí son germá Robert Guiscart; y 'l Papa Nicolau II, que l'havía excomunicat a causa de ses violencies, el benehí novament després que hagué donat proves de docilitat, y al morir son germá Unfred el nomená duc de la Apulia, de Calabria y de totes les terres que pogués conquerir dels grecs cismátics o serrahíns, tant d'Italia com de Sicilia.

---

(1) Historia, de Cesar Cantú, Llibre X, cap. VII.

En Robert atacá l'imperi d'Orient, conquerint algunes ciutats; després, obrant ab tanta prudencia com valor havía demostrat, se feu confirmar els títols obtinguts y les conquestes eventuals, pel Papa Nicolau, mitjansant el tribut de dotze diners per cada parell de bous y la promesa de serli fidel y ajudarlo sempre que'l necessités. En efecte, trescents normands ajudaren a n'aquell Papa a subjectar als comtes de Túsculo; y mes tart, quan a Gregori VII el feren presoner a Roma per manament de l'emperador Enric IV, Robert hi acudí, incendiá la ciutat, y, donant llibertat al Papa, el portá triomfant a Solano. Prepará després un'altra expedició contra Grecia (1084); y si no hagués sigut la mort que'l soptá en 1085, s'haurían vist fortament compromesos els imperials.

Roger, el germá mes petit dels dotze fills de Tancredo d'Hauteville, havía sigut nomenat per en Roger comte de Calabria, mes sens altre medi pera conquistarla que son valor y un caball. No tenint res per perdre, y ab l'atreviment propi de sos compatriotes, se trasladá a Sicilia (1061), fingint que volía lliurar a n'els cristians de la esclavitut musulmana; se barrejá allí en les guerres fratricides dels alarbs, quan en realitat sols anava per éll; vintivuyt anys lluitá per arrancar la illa de mans dels serrahíns, conseguintho per fi en 1089, no obstant en 1072 ja havía pres a Palerm, y comensá a repartir les terres entre'ls seus, establint allí el feudalisme, al igual com ho havían fet sos germans en la Calabria y la Apulia. Aquest fou el fundador de la dinastía normanda a les dos Sicilies, y li concedí'l Papa Urbá II lo que s'anomená després *el tribunal de la monarquía de Sicilia,* es dir, que aquest príncep y'ls seus successors foren agraciats ab el títol de llegats perpetuos y hereditaris de la Santa Seu, y en calitat de tals portavan en les funcions solemnes les sandalies, l'anell, el bácul, la mitra y la dalmática.

L'anti-papa Anaclet II, a Roger II, net del primer, concedí (1130) el títol de rey de Sicilia, la investidura de la Apulia, de la Calabria, de Salerno, ab la sobiranía del ducat de Nápols y el principat de Cápua: a Palerm se celebrá la pomposa coronació, y quedá constituit el regne de les dos Sicilies.

El papa Inocenci II declará la guerra a Roger (1139), y havent caigut presoner ab molts cardenals, com havía succehit ab un dels seus antecessors, celebrá també la pau ab Roger, renovantli la investidura baix condició de que donaría homenatje al Papa y li entregaría 600 *schifati* d'or cada any. Axís quedá confirmada en aquell regne la sobiranía de la Santa Seu, que ja havía adquirit avans.

A Roger II succehí en 1154, son fill tercer Guillém, príncep apocat y inepte, qui, al morir en 1161, el succehí son fill Guillém II baix la tutela de sa mare na Margarida de Navarra.

L'emperador d'Orient llavors Frederic *Barbarroja,* veyent que'l rey de Sicilia, Guillém II, no tenía successió, y cobdiciant ell aquelles terres, procurá casar a son fill Enric ab na Constansa, filla póstuma de Roger II, a qui corresponía el trono si aquell moría sense fills. Se celebrá, doncs, el matrimoni (1186) a Milán ab extraordinaria magnificencia.

Axís que Guillém II aclucá 'ls ulls (1139), els sicilians se dividiren en dos partits: l'un, qual capdill n'era l'arquebisbe de Palerm, sostenía el dret hereditari de Constansa; l'altre, manat pel canciller Mateo, negava que aquesta princesa pogués succehir a la corona de Sicilia en *feu* de la Santa Seu, perque era dona; y axís proclamaren rey a Tancredo, comte de Lecce, fill natural de Roger, essent coronat a la catedral de Palerm, y essent regonegut també per totes les provincies del continent.

Enric VI, emperador ja per la mort de son pare Frederic *Barbarroja,* (1187), fou coronat

en 1191 pel papa Celestí III, y tot seguit marxá cap a Nápols pera sostenir sos drets, qui fou derrotat, preparant després una nova expedició quan sapigué la mort de Tancredo, que dexava baix la tutela de sa muller, Sibila de Acerra, el nen Guillém III, en mitj d'una lluita d'ambicions entre'ls barons y els caballers.

Ab la ajuda de genovesos y pisans, a n'els qui havía fet pródigues promeses sens ánim de cumplirles, entrá Enric VI a Sicilia, essent coronat a Palerm en 13 de Desembre de 1193, y sigué un crudel tirá pels vensuts. Morí a la edat de 33 anys, a 28 de Setembre de 1197, y al 27 de Novembre de l'any següent morí també la seva dona Constansa, condolida de les injusticies que son marit havía comés ab sos compatriotes, y dexant un fill, nen encara, baix la protecció del papa Inocenci III, que s'havía de fer célebre ab el nom de Frederic II.

Frederic se casá ab Constansa d'Aragó, viuda del rey d'Hungría, y en 1214 fou coronat rey de Germania, quan el Papa havía consolidat sa supremacia sobre Sicilia. Fou coronat emperador Frederic II, juntament ab la seva dona, a 27 de Setembre de 1220 pel Papa Honori III. De esperit cultivat y ilustrat, se mostrá dur de cor y despótic en tots sos actes, alegre, disipador, luxuriós; fent una vida epicúrea sens que se li acudís pogués existir un'altra vida, se mofaba sarcásticament de les faltes de son sigle, sens un brí d'amor per compadexerles ni corretgirles. Estrany aspecte presentava aquell país poblat per indígenes abatuts per llarga y penosa esclavitut, per senyors normands ab corassa y morrió, per musulmans, per fieros alemanys y pels detritus socials de totes les nacions, puig l'emperador Frederic s'havía establert allí en el regne de les dos Sicilies, d'aont era fill y aont havía rebut la primera educació, rodejantse de gent dissipada y corrompuda; allí s'hi trobavan santons y monjos, homes del nort ignorants y me-

ridionals impíos, fastuosos assiátics y severs escandinaus, y a Lucera y a Nocera hi era establerta una colonia mahometana.

Quan el concili de Lyó, convocat pel papa Inocenci IV en 1245, condempná a Frederic II per heretje, musulmá, blasfemo, perjur, expoliador de les iglesies y perseguidor del clero, comensá la anarquía del Imperi y la magna qüestió de la Sicilia.

L'impío y descregut emperador no havía fet cas de les escomunions del octogenari papa Gregori IX, y quan en Sinabaldo de Fiesco, amic d'éll y de la familia de Frederic, pujá al Soli Pontifici, s'esperá la pau; mes Inocenci IV defensá vigorosament sos drets de Sobirá, tenint de refugiarse a Lyó, ciutat lliure, puig tothom havía fet el vuyt al entorn del Papa; tant poderós y temut era l'emperador Frederic II. Mes excomunicat pel concili com a contumás, y deposat del imperi y absolts per sempre del jurament a n'els qui li havían promés fidelitat; ressoná aquexa veu fatídica per tot el mon, y'ls sicilians foren els primers que conspiraren contra la vida del emperador, mentres Enric Raspon, langrave de Turingia, a qui s'havía donat la corona de la Germania, vencía a Conrat, fill de Frederic, nomenat rey de romans. Els sicilians pagaren son atentat ab la sang de llurs mellors ciutadans; y vensut després l'Enric Raspon, morí de dolor (1247), en tant que l'emperador combatía contra'l poder papal, y Inocenci IV, ferm en ses resolucions, atiava a sos súbdits y a tot el partit güelfo contra l'impío; aquesta guerra fou terrible, vegent per fi el tirá son orgull humiliat, morint a Florentino pel Desembre de 1250, havent avans sigut absolt y axecada la excomunió.

El papa Inocenci IV maná a n'els grans senyors de les dos Sicilies que no regoneguessen altre monarca que'l Papa; y a n'els prínceps y ciutats d'Alemanya, que no debían obeir al fill de Frederic, qui ab el nom de Conrat IV, com-

batía a Guillém, comte d'Holanda, que havía acceptat la corona de la Germania a la mort del langrave de Turingia.

Entre tant Manfret, fill natural de Frederic II, s'havía apoderat de Sicilia, y quan després hi aná Conrat, per ajudarlo, entraren les rivalitats entre abdós germans, atribuintli la veu comú a Manfret el prematur fi de Conrat, que morí a la edat de 26 anys, en 1254.

En el interval designat ab el nom de *gran interregne* (1254-1273), perque encara que no mancaren emperadors, cap fou generalment regonegut, no hi hagué una autoritat ab prou prestigi per unir les diferents parts d'Alemanya. El ducat dels Frederics, que ademés de la Suabia, comprenía la Helvecia y la Alsacia, se dividí entre molts, no sols prelats y comtes, sino també vilans, que conquistaren una llibertat no particular a cada hú, sino extensiva a tots els demés estats; y suplint a n'els ducs, hi hagué intendents que administravan les rendes que treya l'emperador. També's fraccionaren els grans ducats d'Alemanya: del ducat de Saxonia se'n separaren els marquesos de Brandeburg; la Helvecia fou dividida en cinquanta comtats y en cent cinquanta baroníes; l'arquebisbe de Colonia vegé a sos vassalls fugir de sa obediencia, com també molts altres prínceps y ciutats; del ducat de Baviera se'n havían ja separat l'Austria, la Carintia y la Estiria ab altres divisions menors. La Franconia, en la época en que s'extingí la casa sálica, havía sigut dividida entre'ls langraves d'Hesse, els comtes de Nassau y'l bisbe de Wurtzburgo, sens comptar el comte palatí. També la Lorena fou dividida en Alta y Baxa, pertenexent la primera als comtes de l'Alsacia y l'altra als comtes de Lovaina; y d'aquesta metexa provincia se formaren, ademés, els comtats d'Holanda, Zelanda, Frisia, Juliers, Cléveris y altres. Molts *francs alous* foren reduits a *feus* per l'homenatje voluntari de llurs possehidors, com els de Brunswick

y de Luncburg que foren eregits en ducats. Els eclesiástics estavan exemps de contribuir al sosteniment de la Cort; les ciutats imperials se titulavan lliures, s'acostumavan a no pagar els impostos, y 'ls quatre príncepsel ectors del Rhin es repartían entre ells l'imperi.

Se trobá, doncs, en Guillém d'Holanda tot sol rey d'Alemanya; mes encara que valent, aquest jove príncep jamay inspirá amor ni respecte, morint en una guerra contra'ls frisons en 1256, sens haver sigut coronat a Italia.

Estava l'imperi en tal decadencia que no sigué envejat per cap príncep; tots se feyan la guerra'ls uns contra'ls altres, de modo que la anarquía era complerta.

En 1257, oferiren la corona de la Germania a Ricardo de Cornualles, qui no tenía altre mérit que ses immenses riqueses; y l'acceptá ab la promesa de pagar vuit mil marcs de plata a l'arquebisbe de Maguncia, dotze mil al de Colonia y divuit mil al comte Palatino; mes els altres electors, a qui sols els ne doná vuit mil, creyentse agraviats per aquestes diferencies, proclamaren emperador al rey de Castella Alfons X *el Sabi*, qui també acceptá prometent vint mil monedes a cada elector. Heus aquí 'l gran imperi fundat per Carlemany, venut al mes-dient.

Ricardo de Cornualles s'apresurá a desembarcar a n'el continent, y ab la forsa de set centes mil lliures esterlines se feu coronar en Aquisgram, y sa autoritat sempre fou discutida. Per fi les turbulencies d'Anglaterra'l cridaren a n'aquella illa, que hi estigué per llarga temporada, morinthi a l'últim en 1272.

El rey Alfons de Castella no arrivá may a cenyir la corona imperial, puig els assumptes doméstics el retingueren a sos dominis.

Reunits els electors deliberant qui fora elegit emperador, l'arquebisbe de Maguncia recordá un noble atrotinat de la casa d'Austria, qui anant de cassa en certa ocasió, trobá un capellá que

portava'l Viátic y ja's descalsava pera traspassar un torrent; baxá 'l noble de caball y l'ofereix a n'el sacerdot, acompanyantlo ell meteix fins al poble; tornantli el sacerdot llavors el caball, respongué: un caball que ha portat a Nostre-Amo jamay podrá servirme pera cavalcar, y li entregá. Aquell capellá arrivá a esser secretari del arquebisbe de Maguncia, y aquest, al dirigirse a Roma pera pendre'l *palium,* se feu escoltar per aquell meteix noble recomenat pel secretari. A n' el acte, doncs, de la elecció, proposá'l arquebisbe a n'aquell, que no era altre que Rodolf comte de Habsburg, qui fou del agrado dels demés electors, quedant nomenat emperador de la Germania (16 Octubre de 1273). Aquest príncep, prudent y religiós, li costá forsa restablir la autoritat imperial; mes al fi, ajudat del Papa y ab moltes concessions, pogué tornar les coses a son lloc.

Entre tant Manfret, creyent no podría resistir al Papa, s'humiliá y 'l regonegué per rey de Sicilia. Inocenci IV li concedí llavors el principat de Tarento y les demés terres com a *feu* de la Iglesia; mes al morir aquest Papa (1254), Manfret negá la obediencia a son successor Alexandre IV, comensant axís la lluita contra la Iglesia, de la que'n sortí sempre triomfant. Havent corregut la nova de que aquell nen anomenat Conrad, fill d'en Conradí y d'Isabel de Baviera, havía mort, en Manfret se feu coronar solemnement a Palerm el dia 11 d'Agost de 1258, merexent esser excomunicat éll y'ls seus, pel Papa. Llavors Manfret se constituí capdill de tots els gibelins d'Italia, y aná extenent ses conquestes, y, casantse ab una filla del rey d'Aragó, rodejantse de sabis, jutglars y concubines, establí una cort oriental ab tots els refinaments de la sensualitat.

Mort el papa Alexandre IV, el succehí Urbá IV (1261), y aquest se proposá no dexar en repós a Manfret, oposantli un competidor qui fou Carles d'Anjou, germá de Sant Lluis rey de Fransa y casat ab Beatriu, hereva del comtat de Provensa.

L'ambició d'abdós esposos pera portar corona'ls hi feu acceptar la oferta, y prometeren al Papa tot lo que aquest els hi exigía, resolts a no cumplir res.

El d'Anjou doná la batalla de Benevento, en la qual s'emportá la victoria, dexant mort a Manfret, y'l dit Carles quedá amo y senyor de Sicilia, fent ab els vensuts tals excessos de despotisme, que'l meteix papa, llavors Climent IV, l'hagué d'amonestar enérgicament per sa conducta.

Conradí, l'últim descendent dels Hohenstaufen, no havía mort, sino que vivía retirat ab sa mare en la Cort de Lluis de Baviera; els italians giraren envers éll sos ulls, y'l cridaren pera que'ls vingués a deslliurar del terrible jou de Carles. Vingué'l jove príncep; mes havent sortit a trobarlo en Carles d'Anjou a Tagliacozzo, fou aquell vensut y fet presoner, y, tractat com un criminal, li fou tallat el cap a la plassa de Nápols (1268), acabant ab éll la casa de Suabia.

En Conradí desde el catafalc tingué un tendre recort per sa mare, y llensá'l guant encarregant la venjansa a qui noblement el recullís, y ho feu en Pere rey de Catalunya y Aragó, casat ab sa cosina na Constansa, filla de Manfret. Portar a cap la tal venjansa era posarse enfront del poder de Roma y del de Fransa, que volía dir de gran part d'Europa.

En Pere, anomenat *el Gran* ó'l dels francesos, ab sa mirada d'águila y de gran polític, aná tot seguit realisant un plan per empendre la conquesta de Sicilia.

Lo primer, assegurá la pau interior posantse en amistat ab tots els demés estats peninsulars: ja hem vist com se feu regonexer per son germá el rey de Mallorca, com a sobirá suprem de Catalunya; després, haventse refugiat en sa Cort sa germana Violant, juntament ab sa nora Blanca de Fransa, filla de Sant Lluis y casada ab l'hereu del trono de Castella anomenat Ferrán, qui morí d'enfermedat en 1273, y per lo tant llavors viuda

aquesta ab sos dos fills Alfons y Ferrán, anomenats *los infantes de la Cerda,* que havían sigut desheredats per les Corts castellanes (y per axó, quan en 1284 morí Alfons *el Sabi,* entrá a gobernar son fill segon don Sanxo), li serviren aquells d'amenassa constant com a legals pretendents al trono de Castella.

Felip *l'Atrevit,* rey de Fransa, reclamava la protecció en favor de sos nebots *els infants de la Cerda;* y en una entrevista que tingué ab el sobirá de Catalunya referent a diferentes qüestions, no'n sortí en Pere pas gens satisfet quan immediatament realisá una aliansa ab Sanxo de Castella y son pare qui encara vivía.

Intervingué també 'l nostre monarca en les dissencions entre'l rey Dionís de Portugal y son germá, donant la má de sa filla la infanta Isabel, santificada després en els altars, a n'el primer.

El rey moro de Tunis, desde 'l temps de Jaume *el Conqueridor,* venía pagant un tribut a la casa d'Aragó, y després en 1280 es constituí sots el protectorat del regne catalá; puig desde llavors se concedí y confirmá per tot temps el tribut, se facultá tenir en Tunis alcayt major pera'ls cristians, que fos cavaller del reyalme, y que pogués anar ab la senyera de les quatre barres que havía d'esser respectada com la del país; s'otorgava també la meitat del dret sobre la gavella del ví, qual gavellot o administrador fos catalá, y que hi pogués haver cónsuls catalans a Tunis y Bugia.

El cardenal Simó de Brion, nat en el castell de Montpensier en la Turena, havía sigut elegit Papa al 11 de Febrer de 1281 a la ciutat de Viterbo, prenent el nom de Martí IV; mes, al igual que l'emperador Rodolf d'Habsburg, prou trevalls tenía pera pacificar les dissensions interiors y arreglar la anarquía del imperi.

El rey d'Anglaterra, Eduard I, tenía feina apoderantse del país de Gales, qual rey, vensut y pres, es objecte de la ironía de son competidor;

y doná 'l títol de príncep de Gales a son fill primogénit, que avuy encara emplean els hereus del trono d'Anglaterra, al meteix temps que ses mirades ambicioses se dirigían cap Escocia.

Semblava, doncs, tot preparat per la gran empresa que feya llarc temps tenía ideada'l rey en Pere; a n'axó vingué ajúdarlo un motiu que cubrí les apariencies. Volguent, doncs, el gobernador de Constantina declararse independent del soldá de Tunis, reclamá la ajuda del monarca catalá, fentli la promesa de que regonexería son senyoríu. Per altra part, la tiranía de Carles d'Anjou y sos francesos s'havía fet intolerable pels sicilians, qui, sia convinguts ab els catalans y aragonesos, sia expontániament, s'alsaren contra 'l jou dels anjovins, exclatant la matansa que d'aquestos feren els qui fins llavors havían sigut víctimes de llur despotisme. Axó succehía el 31 de Mars de 1282, essent anomenat aquest terrible epissodi les *Vespres sicilianes*.

La armada catalana, comanada per Coral de Llansa, siciliá que desde petit havía sigut criat a la Cort d'en Pere, puig vingué ab la reina Constansa, sortí de Portfangós el 3 de Juny de 1282 cap a Menorca, y d'allí, oberts pels capitans els plecs tancats en que se'ls marcava'l rumbo, feren vía a l'Africa en la costa de Berbería, fondejant devant de la vila d'Alcoyll. Al desembarcar a l'Africa, se trobaren que'l gobernador qu'havía demanat son auxili havía sigut destruit; no obstant, presentaren els catalans batalla campal, y a pesar de les victories obtingudes, no's mogueren de la costa. Llavors vingué la embaxada dels sicilians a pregar al rey en Pere que prengués baix son poder el regne de Sicilia.

A 25 d'Agost marxá cap a Sicilia tota la armada catalana, desembarcant a Trapani el 29; foren tan rápides les victories que obtingué el sobirá de Catalunya, que a 14 de Febrer del any següent, o sia de 1283, ja s'havía apoderat de tota

la illa de Sicilia y de tota la costa sur de la península italiana.

Per aquest temps en Jaume, rey de Mallorca, acompanyá fins a embarcarse a la reina Constansa, qui anava cap a sa terra; entre tant el rey son espós venía d'allí pera cumplir un compromís d'honor a que'l havía retat en Carles d'Anjou, no poguent soportar sos continuats fracassos; a aqueix fi li enviá dos frares ab un cartell de desafiament, cridantlo a un combat particular pera ferlo víctima d'una traydoría, de la qual se'n escapá'l nostre rey en Pere, gracies a sa serenitat y astucia, no poguent esser hagut en el desafiament de Burdeos, no obstant haverhi comparegut cumplint ab sa paraula.

Després d'haver llensat el Papa excomunió darrera excomunió contra'l rey en Pere, per fi firma una butlla a Civitavecchia a 3 de les nones del mes de Maig de 1284, absolguent a sos vassalls del jurament de fidelitat, y donant el títol de rey de Catalunya y Aragó a Carles de Valois, segon fill del rey de Fransa Felip l'*Atrevit*.

Tot el poder de la Iglesia y de Fransa amenassa al rey de Catalunya y Aragó Pere III, y no sabent per quin cantó se decantaría son germá en Jaume rey de Mallorca, puig molts clergues y cavallers s'inclinavan a acatar la decisió del Papa, aná a sorpendrel a Perpinyá, qui no obstant pogué escaparse per una mina secreta. Llavors el rey en Pere s'apoderá de sa muller y sos fills, que'ls recluí a Torroella de Montgrí, havent llibertat avans a la mare, gracies a les súpliques d'alguns nobles; axó va fer que'n Jaume s'abandonés per complert al rey de Fransa, quan ja aquest entrava ab un formidable exércit per Salces acompanyat de sos fills Felip, hereu del trono, y Carles, elegit rey d'Aragó y Catalunya, y del Cardenal llegat. Després de maniobrar en Pere ab molta astucia y confiant sa salvació ab el célebre almirall Roger de Lluria, acabá aquella guerra ab la trista y fúnebre retirada dels fran-

cesos pel coll de Panissars, que s'emportavan a son rey malalt, qui morí a Perpinyá.

No'l sobrevisqué gayre'l rey en Pere, puig preparava ja una armada per apoderarse de Mallorca, quan morí en l'hospital de Olesa de Bonasvalls a 11 Novembre d'aquell meteix any de 1285, havent sigut absolt de les censures per haver fet solemne declaració de que retornava'l regne de Sicilia a la Iglesia.

Mort el rey en Pere, tant l'hereu del trono n'Alfons, com son altre fill Jaume, que's trobava regentant la illa juntament ab sa mare Constansa, no volgueren despossehirse de Sicilia; y a 4 de les nones de Novembre de 1285, l'hereu fa donació a son germá Jaume de tots sos drets que per raó de llegítima paterna y materna tenía sobre Sicilia; de modo que l'infant en Jaume quedava sobirá d'aquelles terres que tanta sang costá a llurs moradors, y que hagué de continuar sostenint ab les armes a la ma, contra les pretensions de la casa d'Anjou.

Rey ja de Catalunya y Aragó l'infant Alfons, portá a cap en aquest any de 1285 la expedició qu' havía preparat son pare, apoderantse del regne de Mallorca, despullantne de sos drets a son oncle el rey en Jaume.

A 29 de Mars d'aquell meteix any de 1285 morí també'l papa Martí IV.

Tant prompte Felip *l'Hermós* puja al trono de Fransa, sostingué 'ls drets de son germá Carles de Valois, com a monarca de Catalunya que havía sigut nomenat pel Papa.

Les coses s'anaren posant de tal modo, que crearen una situació difícil pel reyalme de Catalunya-Aragó, fins al punt que son rey Alfons se vegé forsat a sometres a n'el vergonyós tractat de Tarascó, firmat a principis de l'any 1291, pel qual, mitjansant el perdó que devía demanar al Papa, aquest y 'l rey de Fransa prometían no ferli guerra; y ademés se revocava la donació feta a Carles de Valois, ab tal que's pagués a

Roma el cens de Pere *el Católic* ab tots els atrassos. El rey de Mallorca venía subjecte al senyoríu dels reys de Catalunya; y per últim, Alfons se comprometé a que tots sos súbdits dexessen el servey del rey de Sicilia, procurant que aquell rey, o sia son germá, y sa mare Constansa no retinguessen la illa contra la voluntat de la Iglesia.

Aquexes condicions entravan dintre'l cercle de les conveniencies generals; mes d'altres n'hi havían que tenen totes les apariencies de pena o expiació. Per elles, doncs, el rey de Catalunya se comprometía anar, pel próxim Nadal, devant del Papa, y ajudarlo ab 200 cavallers y 5000 infants, a fer una expedició a ultramar, el mes de Juny següent, en honra y servey de la Iglesia y a costes d'ella; y per últim, que al regressar de Roma, exigiría resoltament de sa mare y de son germá l'abandono de la Sicilia, y si no'l conseguía, els hi obligaría ab les metexes forses que tindría preparades pera la Terra Santa.

El rey Alfons no pogué cumplir totes aquestes condicions, perque morí a Barcelona el 18 de Juny d'aquell meteix any de 1291; y en conseqüencia'l meteix rey amenassat per aquella condició, era qui l'havía de portar a cap, ja que son germá Jaume'l succehí en el trono de Catalunya-Aragó, dexant com a gobernador de Sicilia, axís que vingué a pendre possessió, a son altre germá Frederic.

He extret aquesta plana de la Historia, pera sintetisar y puntualisar mes la situació política y social d'aquells temps en que visqué y alterná 'l nostre Beat. Per conexer bé a l'home, es precís estudiar per tots costats l'atmósfera que'l volta; per aquesta causa, a mida que avansém en la historia particular del doctor Arcangélic, aném recordant els principals fets mondials, els quals ens poden donar, a voltes, una explicació satisfactoria de certs punts obscurs de la vida del sabi y del sant.

XVIII

EN LLULL DESCUBREIX L'AMÉRICA

No es la prohija d'atribuir lo extraordinari a nostre Beat el títol ab que capsém el present article, sino la amor a la veritat y 'l fervorós desitj de que tots els actes que puguen honrar nostre Mestre, y ab ell la nostra estimada Catalunya, sían coneguts de tothom.

Al ressenyar la seva odisseya, ja hem manifestat que, segons se desprén del llibre «De nova et compendiosa Geometria», qu'escrigué en 1299, passá també per Anglaterra; y allí, atret per la immensitat de la mar a la que sempre considerá agradosa companya, y aficionat com era a la meditació, boy passejantse per aquelles platjes estudiá el fluix de les aigues, quals observacions escrigué mes tart en el llibre «Quæstiones per artem demonstrativan seu inventivam solubiles», y en sa qüestió 154, pregunta: ¿per quina causa flueix y reflueix la mar d'Anglaterra, o sia l'Occeá Atlántic?, y a continuació posa quatre raons:

I. La terra es esférica y la mar també es esférica; y com la esfera de l'aigua está en la part cóncava sobre la esfera de la terra, la Mar gran tendeix naturalment a sumergir la terra; emperó, essent la Mar un cos mixte, y tendint cada una de les parts de l'aigua a unirse ab les altres (puig l'aigua naturalment té una gran forsa

restrictiva), per axó es que naturalment la Mar té una grossa tendencia a estar tota aplegada y a no dividirse ni extendres, y aquexa es la raó perque no pot sumergir la terra. De lo contrari, si la sumergís, se dividiría y s'extendría. L'aigua, doncs, té dues tendencies naturals contraries, y de la una s'origina el fluix, y de l'altra'l refluix.

II. Axí com la terra fa un arc, perque es esférica, també fa un arc l'aigua de la mar, arc que té la part cóncava sobre la part convexa de la terra; d'altra manera la superficie inferior de l'aigua y la superficie de la terra no farían una sola superficie com fan. Posats, doncs, a les costes occidentals de l'Anglaterra, observem que les aigues de la mar fan un arc immens, y que'l tal arc es la causa del fluix y del refluix de les aigues. Peró les estremitats d'ell necessitan dos puntals aont apoyarse, puig de lo contrari ¿com s'aguantaría? L'un d'aquexos puntals ja'l tením, ja'l sabém, son les dites costes occidentals de la Anglaterra, y les corresponents en igual ratlla de la Fransa, la península ibérica y l'Africa; pero l'altra ¿aont es? Mes de totes passades deu existir, per lo qu'es necessaria la existencia de una terra oposada a les platjes ingleses: existeix, doncs, un continent que no conexém pas.

III. El sol té una forsa dispersiva, y la lluna la té agregativa, puig aquell segueix la naturalesa del foc y aquesta la de l'aigua. A causa de la naturalesa del sol, la mar es fluxiva, y a causa de la naturalesa de la lluna, es refluxiva. Lo fluix s'origina perque'l foc del sol divideix les aigues; y'l refluix, perque la lluna, rebent la llum del sol, impedeix el calor excessiu d'aquest y axís conserva mes l'aigua, jatsía que, com mes la lluna reb la llum del sol, mes impedeix que'l foc solar dividesca les aigues. ¿No veyem que'n el noviluni, quan la lluna reb menys llum del sol, la mar es mes fluxiva (segons emperó la disposició de les terres) que no pas en el pleniluni?

IV. La influencia que'l sol té sobre la terra

y la mar reverbera fins a la lluna, y axís veyem que'n la lluna hi aparexen taques corresponents a la mar y a la terra, essent les d'aquesta negres, y les de l'aigua pálides; y la lluna es qui atrau aquella reverberació. La influencia del sol sobre la terra y la mar es tan gran, que arriba fins a la lluna, y per axó ve la reverberació: y en virtut de la referida naturalesa del sol y de la referida naturalesa de la lluna, y de la terra y de l'aigua, s'esplican el fluix y refluix de la mar gran, perque'l sol hi influeix ab tanta de fortalesa, que aquesta influencia reflueix altra volta fins a la lluna, que la atrau, y la terra y l'aigua están plenes de la influencia que resta. La mar mediterránia no flueix ni reflueix tant com la mar gran, perque'l seu arc no es tant esféric com l'arc de la mar gran, y perque té les terres mes aprop; no obstant també flueix y reflueix alguna mica, com en ses onades que reverberen les platjes, y's veu clarament mirantho.

Aquestes son les raons científiques per les que's ve en conexement de la existencia del continent Americá, y que's trovan en la obra esmentada, volúm IV de la edició maguntina.

Respecte d'aquest particular, y baix l'epígrafe «Lo Beat Ramón Llull y'l descubriment de les Amériques», diu mossen Salvador Bové, en el número 5 de la *Revista Luliana:* «Ab ocasió de la bella poesía «La profecía del Beat Ramón Llull», de nostre amic y colaborador el senyor Josep Mas y Casanovas, publicada en lo nombre passat, y del comensament de nostra «Historia del culte sagrat y públich que's dona al Beat Ramón Llull», que portarem el mes de Novembre, fentnos eco d' una poética tradició, segons la que nostre Sant, al anar a morir en alta mar dins la nau genovesa d'Esteve Colom y Lluis de Pastorga, manifestá sa convicció de que existía mes enllá de la Mar Gran, y cara a cara dels continents d'Europa y Africa un altre continent desconegut, y seguidament profetisá que un des-

cendent del seu oyent Colom trepitjaría per primera vegada aquelles terres ignorades, en nom de Crist y de la civilisació; molts amics y coneguts ens han preguntat d'aont havíam tret tal llegenda, y si ella te algún fonament, o si es filla solsament d'aquelles bullentes imaginacions que sempre van en busca d'homens portentosos pera ab ells llegitimar la verosimilitut de llurs poétiques composicions.

»Anem a contestar desseguida, ab nostre usual franquesa.

»La llegenda l'havem vista consignada en moltes *Vides* del nostre Ramón, y ara darrerament en la escrita per en Marius André (cap. xv, plana 210); y lo que hi ha de cert, y que pot servir ben be de fonament a tan poética concepció, es lo següent:

»Primer, lo Beat morí a bordo de la nau de un marxant o marí genovés anomenat Colom. Segon, el meteix Beat dexava al morir en ses obres la prova rigurosa y científica de la existencia d'unes terres desconegudes que devían extendres a l'altra banda de la Mar Gran, mes enllá de les columnes del *Non plus ultra*.

»Ara, si aquell Colom era o no ascendent de Cristofol; si avans de morir en Llull los parlá als marins d'alló y s'estengué en profecíes... la Historia no ho sab, pero la llegenda sí. Y potser aquesta tinga raó, que bé podría esser, atesos els antecedents que hem dit hi han certs y induptables».

Per corroborar la gloria que aquest fet, de les probes científiques de la existencia d'un continent desconegut oposat al nostre, dona a la personalitat científica del Beat Ramón Llull, copiarém, com ho fa l'articulista esmentat, les paraules de donya Emilia Pardo Bazán, exímia escriptora castellana, qui doná, en 4 d'Abril de 1892, quan se celebrá 'l IV centenari del descubriment, per Cristofol Colom, de les Américiques, en l'Ateneu de Madrid, la conferencia titolada «Los franciscanos y Colón».

«Uno de los personajes más renombrados en aquel siglo (XIII), y uno de los hombres más singulares que en España tuvieron cuna, es indudablemente Raymundo Lulio, á quien el martirologio franciscano cuenta en el número de sus *Beatos*, y á quien reza como á santo el pueblo mallorquín. Raymundo Lulio es popular, merced á la leyenda que le envuelve en sus gasas de oro; leyenda mas poética que la de Abelardo, inspiradora del arte y la poesía. La imaginación siempre ve en Raymundo Lulio al enamorado de Ambrosia de Castelló, entrando caballero en fogoso corcel por la iglesia de Santa Eulalia, y cayendo como herido del rayo al mostrarle la dama genovesa su seno que carcomió la horrenda úlcera. No tanto como sus romancescos amoríos y su arrepentimiento y penitencia, se conoce al paje de Jaime I por su labor filosófica.

»Nuestro siglo ha vindicado plenamente, no sólo la ortodoxia de Lulio, sino sus méritos de pensador insigne, y Renán le coloca á la cabeza de los grandes doctores mediovales que confutaron las doctrinas del comentador Averroes. Pero al lado del romántico trovador y del filósofo, ofrece Raymundo Lulio otra personalidad menos discutida y casi olvidada, y es la que aspiro á evocar aquí, por lo mucho que al caso presente interesa: la personalidad del viajero peregrinante por Cristo, la del hombre que representa mejor esa dirección del pensamiento franciscano que he nombrado instinto de la aventura geográfica. Raymundo Lulio fué, en efecto, el Quijote de la misión, el ardiente é infatigable propagandista, lo que hoy llamaríamos un *agitador*, si esta palabra no hubiese contraido cierto sentido denigrante. Anticipándose á las ideas africanistas del Infante de Portugal y del Cardenal Cisneros, Raymundo Lulio amó al Africa más que había amado á Ambrosia de Castelló, pues la amó hasta la muerte, empapando con su sangre las playas tunecinas. Las Cruzadas habían fracasado en el terreno militar; Lulió intentó la cruzada intelectual, y en vez de demostrar á los mahometanos la superioridad del cristianismo entrando en una hoguera, quiso probársela por medio del raciocinio y del discurso, á fuer de escolástico de pura raza. Español y patriota; Lulio recorre á Europa, instigando al Papa, á los príncipes

cristianos, á las repúblicas de Italia, para que conquisten las naciones sarracenas, no con la espada, sino con el entendimiento; consigue de Nicolás III que envíe nuevas misiones franciscanas á aquella suspirada Tartaria de los Kanes, que excitando la fantasía influyó tanto en el descubrimiento de otras comarcas bien diferentes; obtiene de Honorio IV y de Jaime II fundaciones de colegios de lenguas orientales, y desde allí los Menores, instruídos ya, salen á convertir moros, desarrollo completo de los propósitos de San Francisco.

»Pues bien: el nuncio del Evangelio entre la gente mauritana; el santo á quien los mahometanos mesaron las barbas y apedrearon por loco, es quizá el único precursor del descubrimiento colombino que no puede ser calificado de fabuloso y quimérico; y si no temiese ofender vuestros oídos y alborotar vuestra inteligencia con una aserción que acaso os sonará de un modo extraño y desapacible, yo diría que Raymundo Lulio es quien realmente *descubrió* las Américas quedando reservada á Colón, en premio de su energía y constancia, la inmensa honra y fortuna de *encontrarlas* dos siglos después. Os ruego que me permitáis, á fin de paliar este atrevimiento, que exponga los datos en que me apoyo, para que, si hay error, lo excusen y me ampare el precedente de que personas autorizadas han caído en él antes que yo, fiando en testimonios que creo difíciles de recusar.

»Raymundo Lulio, que fué un autor fecundísimo y cuyas obras forman, en la rara edición maguntina, diez tomos en folio, tiene, entre otros escritos coleccionados en esa misma edición, al tomo IV, un libro *quodlibético*, titulado «Quæstiones por Artem demonstrativam solubiles». En la cuestión 154, y al proponer la dificultad del flujo y reflujo en el mar de Inglaterra, el Doctor Iluminado, nunca más iluminado que en tal momento, la resuelve con las siguientes palabras: «Toda la principal causa del flujo y reflujo del Mar Grande ó de Inglaterra es el arco del agua del mar, que en el Poniente estriba en una tierra opuesta á las costas de Inglaterra, Francia España y toda la confinante de Africa, en las que ven los ojos el flujo y reflujo de las aguas, porque el arco que forma el agua como cuerpo esférico, es preciso

que tenga estribos opuestos en que se afiance, pues de otro modo no pudiera sostenerse, y por consiguiente, así como á esta parte estriba en nuestro continente, que vemos y conocemos, *en la parte opuesta del Poniente estriba en otro continente que no vemos ni conocemos desde acá;* pero la verdadera filosofía, que conoce y observa por los sentidos de esfericidad del agua y su medio flujo y reflujo, que necesariamente pide dos opuestas vallas que contengan el agua tan movediza y sean pedestales de su arco, infiere que necesariamente en la parte que no es occidental *hay continente* en que tope el agua movida, así como topa en nuestra parte respectivamente oriental». Después de leer este pasaje, que más que claro debemos llamar resplandeciente, bien podemos decir con un entendido jesuita: «La existencia de un continente al Occidente de Europa estuvo científicamente probada por Raymundo Lulio dos siglos antes que Colón lo hallara. Que este continente fuera precisamente la América, ni Lulio, ni Colón, ni nadie lo dijo. *Suum cuique.*» Me asombra tanto más el pasaje del Beato Lulio, cuanto que en él veo funcionar aisladamente, por decirlo así, la potencia, la chispa divina del entendimiento humano. Si Lulio (aventurero y viajero incansable, périto en navegar, isleño de aquellas islas siempre arrulladas por el himno del azul Mediterráneo y fronterizas á las costas italianas y mogrebinas) hubiese oído á pilotos, lobos de mar y corsarios algún novelesco relato sobre el Catay ó la tierra de las especias y el oro, y dejase archivada en sus escritos la conseja, ya sería para esos escritos un blasón; pero que de un fenómeno físico como el del flujo y reflujo indujese con precisión tan maravillosa la existencia del nuevo continente, por nadie sospechada ni aun dos siglos después, paréceme un milagro intelectual, que justifica plenamente el nimbo de iluminativa ciencia con que la admiración de su siglo rodeó la frente del solitario del monte de Randa.

»No en balde aseguraba aquel acérrimo lulista, el Abad cisterciense Pasqual, que de todos los autores antiguos, anteriores á Colón, y que Colón podía conocer, «sólo se halla el Beato Raymundo Lulio, que cerca del año 1287, por puro discurso filosófico, determinó que era preciso á nuestro ocaso hubiese

un gran continente; y por esto no se le puede negar el título de primer descubridor de esta verdad, y propiamente inventor, porque lo determinó en fuerza de su discurso filosófico.»

»Al tocar el P. Pasqual este punto, en carta á Muñoz, el historiador de América, declara la sospecha de que Colón pudo conocer el libro de Raymundo Lulio, y, de estar persuadido de la razón de Lulio, concebiría «la firmeza de ir al ocaso», porque, dice el cisterciense: «El firme dictamen y razonamiento de Colón de hallarse grandes tierras en el Occidente, cuando no hay otro autor de donde pudiese saberlo, me hace conjeturar que lo tomó de los libros del Beato Lulio: éste dejó en Génova, en poder de un amigo suyo, muchos libros, de los que pudo sacar Colón, ú otro versado en ellos, la especie que se imprimió tenazmente en su entendimiento. Puede ser que la casa de Colón fuese aquella donde el Beato Lulio dejó sus obras, pues de las antiguas Memorias é Historias de Mallorca consta que Esteban Colón, genovés, que se hallaba en Bugia cuando el Beato Lulio fué martirizado por los moros, pidió al rey su cuerpo, y lo tomó con intención de llevárselo á Génova, por ser muy conocido suyo y de todo Génova, donde tantas veces había estado.»

»No negaré lo curioso de estas noticias, ni la fortaleza del hilo que en ellas aparece, uniendo, al través de los siglos y por medio de un ascendiente de Colón, los destinos del inventor y del descubridor de América; y sin embargo, tengo para mí que Colón, ó no conoció ó desdeñó el *quodlibeto* del mártir balear, otorgando en cambio atención y crédito casi absoluto á las graciosas patrañas de Marco Polo sobre la tierra de los *Seres*, los reinos del Gran Kan, el país de las especias y de los elefantes blancos con collares de pedrerías. Y la razón es obvia. Si Colón hubiese leído á Raymundo Lulio y por la admirable intuición profética de Raymundo Lulio se guiase, no hablaría de encontrar nuevo camino para las Indias Occidentales, sino de descubrir el nuevo continente que en palabras tan categóricas había anunciado Lulio. El no maliciar Colón la existencia de este continente, indica á las claras que, ó ignoró, ó nunca paró mientes en el pasaje de Lulio.—Tal vez lo conocía, y sucedíale con él lo que al P. Pasqual, quien

declara que sólo cuando advirtió que se disputaba este punto (de si más allá de las columnas de Hércules había un gran continente de tierra), le ocurrió la especie de que siglos atrás lo había manifestado el Beato Lulio.» Sea como quiera, los hechos y noticias que rápidamente expuse me servirán de fundamento para decir que, si Colón, buscando otra cosa muy distinta, encontró el continente nuevo, y por encontrarlo es digno de eterno loor y vida en la memoria de los hombres, Raymundo Lulio, por haber tenido plenísima conciencia de que ese continente existía y haberlo dicho. aunque entonces no se divulgase, merece quizá con mayor justicia el nombre de *revelador del universo* que suele atribuirse al marino genovés.

»Si he conseguido llevar á vuestro ánimo la persuasión de que los Franciscanos fueron la Orden científica y la Orden viajante, y en ella fermentó la nueva era con todos sus progresos, encontraréis natural que Rogerio Bacón estableciese el método experimental siglos antes que su homónimo el canciller Bacón de Verulamio, y Raymundo Lulio revelase la existencia de América siglos antes de que la encontrase Colón. Nadie traduzca estas afirmaciones en sentido minorativo del valer del insigne navegante. Son los hombres mármol en la cantera, y Dios un escultor admirable, un Praxíteles, que de aquella hermosa piedra elige un bloque, y en vez de destinarlo á baldosas ó á pedestales de columna, labra con él el ara donde se ha de encender el sacro fuego. Aquí el ara fué Colón, destinado á sacar á luz lo que dormía entre el polvo del viejo *quodlibeto* luliano.»

XIX

SA INFLUENCIA SOCIAL

Havent arrivat en Ramón Llull de sa odisseya, y consolat a son antic amo y senyor en Jaume rey de Mallorca a Perpinyá, tingué noticia de que'ls frares Predicadors havían de celebrar son Capítol general a Montpeller, per la Pasqua del Esperit Sant d'aquell any de 1283; y ab tal motiu allá se'n aná.

Hi concorregueren molts bisbes y altres prelats y gran nombre de religiosos de totes les parts de la cristiandat; y 'ls frares llegiren en el Capítol diferentes cartes y llibres que relatavan la mort de molts religiosos de sa Ordre durant aquell any. S'axecá llavors un home llec que allí hi havía de procurador pera que 'ls infidels vinguessen a la santa fé católica, y en presencia de tothom digué: si de la mort dels religiosos, quals ánimes están vives en el Paradís, se'n fa tan puntual memoria, ab molta mes raó se'n deuría fer de les dels infidels que moren en pecat de ignorancia y perden la vida perdurable y axís se'n van dret a l'infern. Per lo tant, vinc a pregarvos que dongau l'aliment de doctrina a n'aquestes ánimes redimides ab la sang de Crist, qui ha carregat sobre ses espatlles els pecats del mon pera salvarlo.

Axís s'explica'l meteix Llull en son llibre «Blanquerna» (cap. 97, núm. 6), escrit en aquest temps, y les senyes d'un llec *Procurador dels infidels* no dexan lloc a dupte de que parla d'ell meteix. En son «Desconhort», escrit en 1295, ens diu haver assistit en tres d'aquestos Capítols generals dels frares Predicadors; aquest, doncs, fou el primer; y en tots instá y procurá adoptessen medis pera la conversió dels infidels. (Desconhort, cant. 14).

Aquí, a Montpeller, hi ensenyá públicament sa Art, segons consta pel testimoni del autor anónim y coetani, y també ens ho diu ell meteix en sa «Introductoria del Art demonstrativa», fins que, sabent que per la Pasqua del Esperit Sant de l'any 1285, tornavan a tenir Capítol general els frares Predicadors a Bolonya, marxá, dexant les instruccions necessaries a sos dexebles pera que anessen adelantant encara que ell no hi fos, passant avans per la Cort Romana, per instar son constant intent a n'el Sant Pare y Cardenals. Mes, havent arrivat a Roma a últims de Mars, trová que'l papa Martí IV morí el 29 de aquell mes; y encara que'l 2 d'Abril elegiren successor, pensá no esser fácil entaular desde bon principi ses pretensions, ademés de que no volía entretenirse pera poguer assistir al Capítol general de Bolonya.

Allí esposá sa déria de convertir el mon (Blanquerna, cap. 93, núm. 7), y'ls hi digué que esperava de llur bondat, no solsament que ells s'hi ocuparían en apendre les llengues orientals y anar a convertir els infidels, sino que també l'ajudarían a persuadir al Papa, Cardenals, Bisbes, Reys y Prínceps aquells metexos intents, quexantse contínuament de no trobar ningú que l'ajudés en promoure aquest sant negoci, a qual fi viatjá tota sa vida y practicá tantes diligencies.

Acabat el Capítol general, se'n torná a Roma. El nou papa, Jaume Savelli, qui havía sigut canonge de Barcelona, prengué'l nom d'Honori IV,

y escoltá benignament a n'en Llull, posant en práctica algunes de ses pretensions.

Merexen esser apuntades les paraules del ilustríssim Spondano, qui diu (Annal., ad. an. 1285, núm. 22): «Honori, en el meteix primer any de son pontificat, desitjant eficasment la propagació de la fé cristiana; per la conversió dels serrahins y reducció dels cismátics orientals, maná que s'instituís a París l'estudi de la llengua arábiga y demés llengues estranyes, que ja moltes vegades ho havían fet també Inocenci, Alexandre y Climent els quarts d'aquestos noms, y havían cuidadosament recomenat els Papes llurs successors; y perque s'observés tot seguit son manament, escrigué ses Lletres a Joan Choleto, cardenal de Santa Cecilia, llegat apostólic a Fransa, qual institució de colegis y conversió de moros se troba que procurá ab incansable trevall y molt interés Ramón Llull, catalá, de qui mes amunt n'hem comensat a ferne esment, y que'n aquest fi emprengué varies y dificils pelegrinacions per Italia, Fransa y Africa.»

Molt be judica Spondano, quan creu qu'en Llull fou l'instigador del Papa pera que realisés lo que dexa apuntat, puig expressament ho afirma César Egassio de Boulay en la Historia de la Universitat de París, tom. 4, pág. 472, y mes clarament encara l'autor del llibre «*Academie de Perfection*», qui afegeix que Honori, aprobats els projectes d'en Llull, instituí a Roma un Colegi per la ensenyansa de les llengues dels infidels y passar després a convertirlos, pel istil del establert a Miramar.

Mentres estigué en Llull a Roma, que hi passá mes de un any, escrigué els llibres «Dels cent noms de Deu» y'l «Del tartre y'l del cristiá», per altre nom: «*Super psalmum quicumque vult salvus esse*».

En certa ocasió s'estava un pelegrí devant de la creu mirantla fit a fit, mentres que ab els ulls esperituals recordava lo que la creu significa

com a signe de la santa passió de Crist y de nostra redempció; y estant ocupat en aquesta contemplació vegé entrar a la iglesia dos capellans que atrafegats parlavan de les coses temporals, per lo qual el pelegrí els hi digué: Senyors ¿no sabeu que després de la mort de Jesucrist, fou encomenada la Iglesia en custodia a Sant Pere, y que desde llavors l'han anat succehint molts Sants Pares que successivament l'han gobernada; y no sabeu també que vosaltres sou ministres y fills de la Iglesia? Doncs, m'estranya molt que si axó sabeu, y contempleu la passió de Crist, que la creu significa, pugan homes de vostre carácter estar devant d'ella ab tal alegría, quan nostre Redemptor es despreciat y deshonrat per tants homes com hi han en el mon que no creuen en Ell. (Félix de les maravelles, tractat 1, cap. 12, núm. 10).

En Llull contínuament portava en son enteniment y en son cor l'únic negoci important de la vida: trevallar per la salvació de les ánimes, y per axó allá a Roma, en mitj de la decadencia moral del estat eclesiástic, santament s'indignava ab els vicis y defectes que corcavan el ministeri sacerdotal; axís ens explica en altra ocasió (Félix de les maravelles, trac. 8, cap. 21, núm. 12) que un jutglar digué a un Prelat si volía honrar la fé ja qu'estava revestit d'aquella dignitat, y haventli preguntat com ho podía fer, li respongué: que fes un convent de religiosos aont hi aprenguessen la llengua arábiga, pera que poguessen després anar a honrar la Fé a la Terra Santa, aont la infidelitat tant la deshonrava. El Prelat li respongué, que allí 'ls serrahins matavan a tots els que'ls parlavan d'aquest assumpto, y axís no convenía pas que'ls homes morissen sens conseguir cap fruyt; a n'axó li respongué dient: que major fruyt era honrar y alabar a Deu que salvar y convertir els homes, puig mes noblesa y perfecció hi ha en Deu sol que en tots els homes junts; y axís, encara que no's puga

convertir cap mahometá, no s'ha de dexar la honra y alabansa de Deu entre ells, doncs per sí meteix es digne d'esser alabat, honrat y venerat; y tot el major honor que l'home li pot donar, es oferirse a morir per son amor, y precisament es el modo d'honrarlo y venerarlo que mes li plau. Tot aquest rahonament fou despreciat per aquell Prelat, perque tenía poca fé; y per aquest motiu y altres semblants, el jutglar anava vestit de negre y ab barba llarga, dolguentse y planyentse de que son Senyor Jesucrist fos deshonrat per l'alt domini que la infidelitat tenía en el mon, y quan ell plorava els homes se n'hi burlavan.

Altre cas esplica que li passá (Trat. 8, cap. 37, núm. 6), anant pel mon dient la veritat pera que tothom la estimés y destruís son contrari el error, la digué també a un Bisbe, fentli veure els defectes en que queya si no observava la pobresa que encarrega l'Evangeli, ni anava pel mon predicant la veritat; el Bisbe aquell s'enfadá tant de sentirlo, que'l feu ficar a la presó, aont hi estigué bastant temps y ab gran tristesa per no poguer seguir sa vía anant pel mon dient la veritat, admirantse de que la falsedat l'hagués vensut, fins que considerá qu'estant ell a la presó y tenint paciencia, fé, caritat, humilitat, esperansa, justicia, etz., vencía y destruía en sí meteix la falsedat.

Un home anava pel mon reprenent a n'els Reys y Bisbes perque no tractavan ni disposavan la conversió dels infidels, pera que Deu fos mes conegut y estimat: estant un dia devant d'un Bisbe, volgué rependre'l com a n'els demés; pero al temps que ho anava a fer li mancá'l valor y s'acobardí sens poder dir lo que tenía intenció; per lo qual recorregué a ajudarse ab la fortalesa, caritat, justicia y humilitat, y per conseguirho ab mes fervor, s'assotá fortament ab unes corretjes que portava, y axís després se trová ab fortalesa d'esperit pera rependre a n'aquell Prelat, que per cuidarse massa de son honor es descuidava

del de Jesucrist. Admirat quedá 'l Bisbe de tal atreviment, y fentlo vapolejar per sos criats, el tragué fora de son Palau. (Tract. 8, cap. 49, núm. 10).

Molts altres passos se llegexen en aquest llibre «Félix de les maravelles del mon», que concordan ab lo que expressament diu ell meteix en altres llibres, que per procurar la honra de Deu y la conversió dels infidels fou maltractat, burlat y escarnit.

També havía parlat en Llull d' una ordre religiosa anomenada dels Apóstols (Blanquerna, cap. 83, núm. 12), sens rependre son modo de viure, encara que hi afegeix quals haurían d'esser llurs exercicis pera conformarse ab el nom que portan. Mes a Roma ell influí a n'el Papa Honori IV, qui al 11 de Mars de 1286, expedí una Constitució en la que extingí la Ordre dels Apóstols, condempnant els que la seguían y sa fingida religió, com se pot veure en el *Directorium inquisitorum* (par. 2, q. 11) y ho conta també Spondano a l'any 1286 (núm. 1), puig s'havía descubert son fanatisme irreligiós y hipócrita.

Aquestos seguían els errors dels albigesos, regonexent per fundador un tal Gerardo Seganelli, natural de Parma, qui, havent sigut expolsat de la vida francescana, s'havía vestit, segons deya a sos prossélits, a la manera dels apóstols, y tenían sa ordinaria residencia a Italia. D'aquestos falsos religiosos ne torna a parlar en Llull en el llibre «Félix de les maravelles del mon» (tract. 8, cap. 14, núm. 6): Estant l'Ermitá y Félix en aquesta conversació, vegeren venir dos homes que s'anomenavan de la ordre dels Apóstols, quedant agradablement sorpresos per son ayre exterior, significant la santa vida que 'ls Apóstols feyan y la pobresa ab que havían viscut en el mon; mes considerant que la norma de vida d'aquestos homes no corresponía a l'aparato exterior, s'entristiren pensant que la llur vida no

era pas semblant a la dels Apóstols, ni llurs obres concordavan ab l'hábit y exterior apariencia; per lo qual abdós ploraren y digueren: ¡Oh hipocresía, com sabs ajuntar a l'hábit penitent falsa intenció!

Veyent el nostre Ramón al papa Honori IV tan favorablement disposat a sos projectes, s'atreví a demanarli la aprobació de sa Art, com era profitosa pera la conversió dels infidels, y que disposés fos ensenyada a les Universitats y Estudis generals (Blanquerna, cap. 123); haventlo el Papa, per aquest assumpto, enviat a París, qual Universitat era en aquell temps la mes célebre de Europa, y allí poguessen examinar la seva doctrina els mestres y doctors.

A la primavera del any 1286 arrivá en Llull a París, aont hi estigué un any escás, essent aprobada sa Art y ensenyantla en aquella Universitat, com dirém després.

Aquest meteix any se celebrá a París altre Capítol general de frares Predicadors, com asseguran les Cróniques de la Ordre; y aquest fou l'últim dels tres que declara haver assistit en son «Desconhort», y proposá en ell, com es de suposar, els seus intents, com ho explica en el citat llibre.

D'aquest meteix Capítol General ne fa memoria el meteix Llull en el «Félix de les maravelles del mon», llibre escrit a París per aquestos temps, quan diu: (Tract. 8, cap. 17, núm. 6). A un Capítol general concorregueren grossa moltitut de religiosos, y un príncep haventlos convidat un dia, els hi doná moltes y molt delicades viandes, y després d'haber ben menjat, un religiós preguntá quin sabor era mes agradable y apreciable, el que s'experimenta quan un hom menja ab gana, encara que sía poc y bast, o el que's te quan sens necessitat es menja molt y molt delicat; sobre aquesta qüestió variaren les opinions, fins que'l meteix que la proposá la termená dient que'l sabor del menjar es per la ne-

cessitat d'haver de mantenir el cos, y no per deleytarnos ab ell, ni per tenirne vanagloria.

Estant aquí a París feu una visita a les Reyals persones, essent rebut carinyosament per na Isabel, mare del Rey y germana del rey en Jaume de Mallorca, qui s'havía refugiat en aquella Cort, puig son nebot Alfons, rey de Catalunya, l'havía desposseit de son regne. Es clar que per mediació, doncs, de na Isabel y del rey en Jaume, tingué en Llull entrada al Palau: puig ja's cuidaren ells metexos de fer son panegíric, exposant sa noblesa y mérits personals a n'el rey de Fransa Felip *l'Hermós*. Encara que llavors el rey de Fransa estava molt ocupat, juntament ab els de Catalunya, Castella, Portugal, Sicilia y altres potencies, arreglant la difícil situació en que havía quedat el mon polític ab la magna qüestió de la Sicilia, no obstant, escoltá atentament les pretensions d'en Llull, de qui s'en portá falagueres esperanses.

Vernon, autor francés, en la vida d'en Llull, cap. 14, diu que'l rey Felip de Fransa y Navarra, fundá a Navarra, a instancies d'en Ramón Llull, un Colegi de missioners, el qual fou mes tart trasladat a Cambray, aont permanesqué.

Per la festa de Pentecostés del any 1287 se celebrá a Montpeller un Capítol General de religiosos menors, segons en Waddingo (Anals, ad. ann. 1287, núm. 2), y en Llull en son «Desconhort», escrit en 1295, ens diu que havía assistit en tres Capítols generals de Menors, y essent aquest el primer que cómodament podía anarhi, per aquest motiu marxá en Llull de París. En aquest Capítol general de francescans hi exposá ab calor y persuassió el negoci de la conversió dels infidels, instant pera que ells l'ajudessen a adquirir els medis pera conseguirho.

A Montpeller poc temps hi estigué; doná noves instruccions a sos dexebles, escrigué encara algun llibre, y marxá a Génova, potser ab l'intent d'embarcarse pera anar a predicar als infidels.

A Génova s'entretingué a traduir en llengua arábiga l'«Art inventiva»; y aquesta estada deuría esser d'alguns mesos, puig el tal llibre es molt voluminós.

El papa Honori IV sols ocupá dos anys y dos dies la Seu Pontifical, puig morí el 3 d'Abril de 1287; y a causa d'haver sobrevingut la pesta de la glánola, s'escampá 'l colegi de Cardenals, perllongantse la vacant per espay de deu mesos y mitj, fins que, transcorregut aquest temps y estant encara atrafegat el nostre Beat Ramón Llull ab aquella traducció, sapigué la elecció del nou Papa; axís es que, donantse pressa per acabarla aviat, marxá en haventla enllestida cap a Roma, ab fermes esperanses d'adelantar en sos designis.

El nou papa, anomenat Tineo, nat d'una humil familia d'Allesiano, diócessis d'Ascoli, prengué 'l nom de Nicolau IV, y fou el primer papa que doná la ordre francescana, havent sigut ell el General de dita ordre a la mort de Sant Bonaventura.

Animat aquest Papa dels mes vius desitjos de sostenir y propagar la fé católica, com ens contan les histories, y sostingut son entussiasme pel zel fervorós del nostre Beat, enviá cartes y missioners a n'els reys dels tartres, a n'el príncep d'Armenia y a l'emperador de la Etiopía, exortant a tots els prínceps cristians pera que, units en una gran creuada, deturessen els victoriosos progressos del Sultá de Babilonia.

Entre tant els prínceps cristians, faltant a n'els convenis pactats d'aquella llarga gestió diplomática, es barallavan altra volta entre ells, no entenentse per arrivar a una pau definitiva. Y mentres el Papa els amonestava que dexessen llurs rancunies per acudir en ajuda dels cristians del orient, sens fer cas de la veu del Vicari de Crist, y sols moguts per envejetes y demés baxes passions, continuaren en llurs lluites, mentres la Siria era presa pel sultá Cahil, qui a

la fi se feu duenyo també de la ciutat d'Acre, única possessió que quedava a n'els cristians de Palestina. No valgueren, doncs, els esforsos desesperats d'Enric, rey de Xipre y Jerusalem, ni l'ajuda dels templers, hospitalers y demés cristians. El dia d'aquest desastre els veins de Tiro abandonaren la ciutat sens defensarla, y'ls de Beyruth se rendiren sens resistencia.

Aquesta fou la fi, com ja veurem mes endevant, de les guerres per la reconquesta de la Terra Santa; guerres que duraren cent noranta y cinc anys.

Per un rescripte donat a 26 d'Octubre de 1289, fundá el papa Nicolau IV la Universitat de Montpeller, aont ja eran molt florexents els Estudis Generals. Ab tal motiu en Llull marxá a dita ciutat pera fomentar y extendre la ensenyansa de la Ars magna, puig allá hi tenía molts conreuadors y'l Mestre innombrables dexebles.

Al papa Nicolau IV li presentá (1290) un Memorial en que explica el modo com se pot recuperar la Terra Santa, y comensa axís: *Deus in virtute tua ostenditur hic quomodo Terra Sancta recuperari potest.*

Una de les coses també que mes desitjava en Llull, era la unió de les dos ordres de Templers y Hospitalers, que ja ho havía proposat al papa Honori IV (segons Waddingo ad. an. 1293, número 2). Aquesta metexa unió procurá Nicolau IV a instancies d'en Ramón Llull, com ho afirma Felip Briccio en sos anals, parlant de aquest Papa. (1) Se celebraren alguns concilis que aprobaren aquexa unió; pero no's portá a cap.

El projecte, que després en Llull meteix reformá, era fer una sola ordre de totes les militars existents, que contínuament per mar y per terra batallessen contra 'ls moros; y que d'aquesta

(1) Philippus Brictius in Annal. Sub. Nicol. IV: Ordines Templariorum et Hospitaliorum in unum redigere est conatus, cui negotio perficiendo multum laboravit Raymundus Lullus: sed difficilius erant hanc perficere concordiam, quam sperare.

ordre única hi haguessen mestres en teología que, ensenyant a n'els infidels y cismátics ab llurs propies llengues, els convencessen sobre la veritat de la fé católica.

Les reformes principals que bullían dintre'l seu cap eran, en primer lloc, l'establiment d'estudis de les llengues dels infidels en Monestirs, Universitats, Seminaris o Colegis com a basa fonamental, majorment per quan ell meteix experimentá, quan estigué entre'ls infidels, que alguns religiosos, moguts d'un molt laudable zel, anavan a predicar a n'els moros; mes com no sabían aquella llengua, y l'intérprete, si'n portavan, tampoc sabía darhi la propietat deguda, axís es que'ls moros se'n burlavan, y en lloc de aficionarlos a la lley cristiana, per considerarla ridícula se'n apartavan mes y mes.

Encara que aquesta disposició pera les Universitats ja's doná a instancies del meteix Llull en el Concili de Viena y altres posteriors ordenanses, volía éll, considerant la inconstancia humana, ferho permanent instituint cossos o congregacions que ab fondos suficients cuidessen d'aquestos negocis; y si hi haguessen instituits aquestos estudis d'una manera estable, no mancarían, ab l'ajuda de Deu, missioners que anessen a predicar als infidels.

Y no solsament axó, sino que deya en Llull: axís com els reys a les fronteres de llurs estats hi posan ciutats o fortaleses ben provistes pera defensarse o per embestir si convé, del meteix modo aquestos colegis s'haurían de fundar en les fronteres dels infidels, procurant atraure ab dádives o per altres medis alguns joves d'ells metexos pera que'ls instruissen en la llengua y costums llurs, al meteix temps que a n'ells se'ls filtraría la veritat católica, que després escamparían entre'ls seus, ajudant a n'aquesta tasca a n'els missioners.

Ademés la instrucció que demanava en Llull per la gent comú y poc ilustrada, no eran con-

ceptes subtils y refinats, sino paraules vulgars, comparacions vives y reflexions fácils com jaculatories; desitjava predicadors pels pastors, terrassers y demés gents del camp que per l'afany del trevall están poc instruits o s'oblidan de reflexionar en lo que mes deurían.

Estant el Papa greument enfeynat pera donar una solució definitiva a les desavinenses dels prínceps cristians sobre la qüestió de la Sicilia, y havent en Llull donat les instruccions necessaries y convenients a sos dexebles de Montpeller, prengué aquest el camí de Italia, segons un document que ja veurém firmat a Montpeller a 26 d'Octubre de 1290, ensenyant aquí y allá a n'els religiosos menors, y ajudantse d'ells instava a totes les persones de significació pera que cooperessin a sos designis.

Després d'haver recorregut bona part de la Italia, s'aturá a Génova (1291), a l'objecte de poderse embarcar y anar a predicar a n'els moros, com ja era son intent l'altra vegada.

XX

EL LLIBRE «BLANQUERNA»

Aquest llibre, especie de novela científica-sociológica-religiosa, qu'escrigué 'l nostre Beat Ramón Llull, es de grossa importancia dintre la obra del polígraf catalá, puig allí retrata els diferents estats de la vida humana a la perfecció en que ell desitjava arrivessen; allí hi es pintat de ma mestre'l mon social, tal com aquella superba imaginació, caldejada per la amor a Deu, se l'havía forjat; allí, en una paraula, hi es vivent son noble propósit, sa déria constant.

Molt útil considerém fer un análisis d'aquest llibre, describint les cinc parts en que'l partí, en recort de les cinc nafres que rebé sobre l'arbre de la creu nostre Senyor Jesucrist; en la primera, dona la doctrina y regles de vida per l'estat del matrimoni; en la segona, s'exten llargament per l'estat religiós; en la tercera, escriu lo que ell desitjava fossen els bisbes; en la quarta, cap-gira el mon desde la Seu Apostólica, y en la quinta hi exposa les suaus delicies de la vida contemplativa.

I. Del estat del matrimoni.—Succeí que un jove anomenat Evast y de noble familia, quedá, per la mort de son pare, sol possessor d'una immensa fortuna. Sa pietat y son menyspreu a les delicies d'aquest mon l'inclinaren a ferse reli-

giós; mes considerant per altra part qu'era cap de casa y l'últim representant d'una nissaga ilustre, se cregué en el dever de perpetuar el nom de son pare, y ab la intenció de sembrar arreu el bé y afavorir als pobres, contant ab ses riqueses, se casá ab Alomá, fadrina molt pietoseta, qui reunía a son judici, totes les qualitats que desitjava adornessen a sa futura muller.

Les festes de son casament, no se semblaren en res a les que la gent rica y fastuosa acostuman celebrar en aytals acontexements; per donar a n'el mon l'exemple de la humilitat, anaren a la iglesia senzillament habillats y seguits d'un petit nombre d'amics, puig consideraren qu'era profanar la santedat del lloc y torbar el sant sacrifici de la missa, anarhi seguits de brillant y luxós corteig. Tot aquest primer dia fou dedicat a la pregaria y demés obres pietoses; els dos esposos distribuiren almoynes en abundancia, rentaren y besaren els peus a tretze pobres, fentlos seure després a sa taula, qui foren els sols convidats a n'el dinar de bodes.

En mitj de la major unió y armonía visqueren llarcs anys, repartint el temps entre la oració y'ls cuidados que prodigavan a n'els pobres y a n'els malalts, fins que Deu se dexá commoure per les llágrimes d'Alomá y li concedí un fill que anomenaren Blanquerna.

Blanquerna cresqué virtuós, bó y aplicat a l'estudi, y quan arrivá a la edat de vint anys, volent encomanarli son pare la direcció de la casa y administració de sa fortuna, per poguer ell realisar son desitj que de jove tenía d'entrar en religió, cridá un dia a sa esposa Alomá y li manifestá son projecte, dientli: «Estimada muller, gracies a Deu nostre fill Blanquerna está adornat d'una gran prudencia, d'irreprotxables costums y d'una bona educació; se troba ja a la edat de saberse gobernar y de poguerse posar al cap dels negocis; es temps també de que comensi a pensar en casarse. Y en quant a nosaltres, ens podém

retirar a un convent per viure allí santament; y axís com fins ara havem donat bon exemple essent espill de casats, també desitjo esser d'aquí en avant un model religiós. Distribuirém, doncs, una part dels nostres bens als pobres, y tu podrás entrar en un convent de religioses, y jo ab ton permís me faré monjo».

Aquestes paraules sorprengueren y entristiren a Alomá, qui no volía pas separarse de son marit ni de son fill. Una llarga discussió s'empenyá entre marit y muller sobre les aventatges que hi havían en continuar llur cristiana vida en el mon o en retirarse a un monestir. Per fi, vencé Alomá, gracies a les llágrimes y tendres súpliques. Mes quan ja havía obtingut de son espós Evast, que renunciés a son propósit, tingué llavors de lluitar contra son fill, que's volía fer ermitá. Les llágrimes, que havían vensut a Evast, no pogueren vencer a Blanquerna, per lo qual ensajá un altre medi per retenirlo; axís es que se'n aná veure a una viuda, amiga seva, anomenada Anastasia, y li explicá sa pena: «fesme, doncs, un favor, li digué; procura que la teva filla Cana parli y 's familiarisi ab Blanquerna, y ab ses manyes li fasse olvidar ses quimeres, inclinantlo a enmaridarse ab ella. Nosaltres el farém amo y senyor de tot lo que tením.»

Anastasia accedí gustosa a n'aquesta petició, puig ja desitjava casar a sa filla. Aquell meteix dia al vespre, Alomá se feu acompanyar per son fill a casa d'Anastasia, y ab un ben combinat pretext s'apartaren les dues mares, dexant a n'els joves sols.

Seguí llavors una deliciosa escena entre Cana, qu'estimava a Blanquerna, y aquell qu'es l'amic de l'Amat celestial. La noya exposa son amor ab una franquesa y gracia encisadores; mes ell li respongué parlantli de la amor a Deu, y dels passatjes solitaris aont ell hi dexava escorre les hores contemplant a Jesús y a sa gloriosa Mare; y sa eloqüencia es tal que 's transforma l'ánima de

Cana y fa nexer a n'ella'l meteix desitj de la vida religiosa: «Al comensar nostra entrevista, li diu Cana, me sentía inclinada a estimarte, perque veya en tu un galán jove de gentil y noble postura; mes les teves paraules han axecat ma ánima per estimar les teves virtuts; en realitat has il-luminat mon esperit ab les virtuts divines, y m'has donat a Jesús per espós».

Entran en aquest moment les dues mares; Anastasia entén les últimes paraules de Cana y, fortament disgustada, s'encara ab Alomá y li diu: Senyora, no soportaré pas mes que Blanquerna parli ab ma filla.

Evast y Alomá passaren aquella nit entre llágrimes y precs; després, veyent la fermesa que Blanquerna oposava a llurs objeccions, reaccionaren pensant que no tenían pas el dret d'oposarse a un projecte inspirat pel cel, y l'acompanyaren fins a la entrada del bosc, aont el jove s'hi aventurá cercant un lloc favorable per edificarhi sa ermita lluny de les ciutats y dels homes.

Després de la despedida de llur fill, Evast y Alomá ordenaren santament llur existencia; edificaren, doncs, un hospital aont ells metexos foren els servidors dels malalts y dels pobres, vivint encara molt temps pera consol dels desgraciats y edificació de la comarca.

II. De l' estat religiós, dividit en dues parts.—Entre tant Cana rumiava cada dia els consells de Blanquerna, y perseverá en son desitj de ferse religiosa, a pesar de la oposició de sa mare; y fugint una matinada de sa casa, entrá a un monestir. Anastasia, indignada, reuní a sos parents y amics, y tots junts amenassaren a la abadesa de cremar el convent y matar a totes les monjes, si no donavan entenent a Cana de sortir d'allí. Les religioses, espantades, volían separarse de sa nova germana; mes ella les hi dirigí el següent discurs: Vosaltres debeu saber que nostre espós Jesucrist volgué morir y sufrir el martiri per nostra redempció, y que Deu volgué

donar a n'els apóstols y a molts d'altres, fervor y devoció pera que en ells s'hi manifestés l'afecte que'l Fill de Deu posa a tots aquells que l'estiman y servexen sens el mes petit temor a la mort. Deu doná aquesta devoció a Santa Catarina, a Santa Eularia, a Santa Marguerida, a Santa Engracia y a totes les altres santes mártires, a fi de que estimessen y desitjessin sufrir els torments y la mort per son amor, servint ensemps d'exemple al mon. Del meteix modo, si vosaltres moriu per ma causa, morireu per honrar a Deu, guanyareu la palma del martiri, y donareu un bon exemple a tothom. Y si permeteu que la meva mare y'ls meus parents me fassen sortir per forsa del convent, donareu un mal exemple y motiu a que succehexi lo meteix en altres cassos, introduint axís una mala costum; de modo que cada vegada que rebereu en aquest convent una nova religiosa sens el permís de sos pares, vos vindrán a amenassar, y cada volta estareu exposades a n'el meteix perill d'ara.

Cana suplicá a la abadesa y a les religioses que no la abandonessen; ses paraules tingueren tal virtut que les hi comunicá son valor, mes cap d'elles gosá anar a dir a Anastasia la resolució que havían pres. Cana metexa, doncs, se'n aná ab sa mare, y, tirantli les claus del convent, li digué, que no solsament ella sino també totes les germanes, estavan aparellades per la mort a causa del amor a son diví Espós.

Deu no abandona a n'els servidors que l'honran, y Anastasia ab tots els parents se commogueren fortament y ploraren al compendre les pietoses paraules de Cana; llurs cors foren tocats de la gracia y s'arrepentiren de llur impietat. Els homes armats s'entornaren a la ciutat, després d'haver demanat perdó a la abadesa; Anastasia restá de genolls en terra demanant permís pera ferse també religiosa del meteix monestir; mes com ja era un xic d'edat y de salut delicada, li aconsellaren s'establís en una caseta prop de la

iglesia, aont visqué baix la direcció de les religioses, poguent en cambi menjar lo que volgués y pendre'l descans necessari, que la regla no li hauría permés dintre'l convent.

Al poc temps, sapigué Cana llegir y cantar l'ofici diví, y com que per pietat passava casi tot el temps a la capella, li conferiren la dignitat de sagristana. Mes tart, a la mort de la abadesa, totes les religioses la elegiren per Mare.

La abadesa Cana establí en son convent noves regles, a fi de preservar a ses religioses dels mes petits pecats y encaminarles a la via de la perfecció cristiana; ella les guardá, no tant per ses ensenyanses com per sos exemples, contra les ocasions de pecar, mitjantsant un método y algunes regles per cada cas. La exposició de aquestes costums y d'aquesta disciplina d'un convent de religioses al sigle XIII, comprén divuit capítols del «Blanquerna», y axó no's pot pas resumir en algunes planes; un hom no pot espressar mes que la pena de que un llibre semblant no sia mes estudiat dintre les comunitats, com ho era a la edat mitja.

Blanquerna, després que s'hagué separat de sa familia, caminá tot el dia bosc endins; dormí sa primera nit de soledat al peu d'un arbre y prop d'una hermosa font, a la nova aurora se torná posar en marxa. A posta de sol, se trobá devant d'un superb palau, en qual frontis hi eran escrits els deu manaments de la lley de Deu, seguits d'aquesta frase: «Aquí hi han els deu manaments de Deu foragitats del mon y refugiats a n'aquest bosc, despreciats, desobeits y olvidats dels homes. A n'aquest palau ploran desconsolats y es quexan a causa del honor que rebían avans en el mon, quan, gracies a n'ells, Deu era honrat y'ls homes obtenían la eterna salut.»

Blanquerna quedá admirat fortament de les paraules acabades de llegir de sobre la porta del palau; desitjant, doncs, entrar pera veure 'ls manaments, trucá. Un jovenet l'obrí, y l'aturá

dientli que ningú podía entrar al palau, si fos desobedient a n'els deu manaments. Blanquerna li respongué que havía llensat de son cor totes les coses del mon y que havía dedicat enterament sa ánima al servey de Deu. El jovenet portá aquestes paraules a n'els manaments, que li digueren dexés entrar a Blanquerna conduintlo a llur presencia.

Blanquerna entrá, y's trobá en un gran y bell saló aont hi eran escrits els noms de tots els que havían desobehit els deu manaments. Allí hi havía deu cadires d'or, d'argent y malfil artísticament tallades, aont hi estavan sentats ab gran gloria'ls deu manaments; ricament vestits de brocat y de seda; tenían grosses barbes y llarcs cabells que'ls hi donava l'aspecte de vells venerables. Quiscun d'ells tenía un llibre sobre sos genolls, y ab llágrimes y gemecs se quexavan...

Blanquerna demaná a n'el primer manament que es lo que llegía en aquell llibre que li causava un tal dolor. Fill meu, li respongué, en aquest llibre hi está escrita la gran gloria de la celestial bellesa, y la gran pena que sufrirán aquells que'm son desobedients y deslleals; aquí hi son inscrits tots els qui m'obehexen y tots els desobedients; puig aquestos son mes numerosos que aquells, sens que jo ne tinga la mes petita culpa, ni fasse la mes petita injusticia pera que ells me sian axís desobedients; ben al contrari, puig aquestos regularment son els que reben mes gracies y favors de Deu. Y per axó cada vegada que llegexo aquest llibre, sento renovar ma desolació, ma tristesa y mon dolor.

Blanquerna venera y pregunta a cada hú dels deu manaments, y 'ls fa explicar llurs planys que'ls entristexen.

Blanquerna plorá llarc temps en companyía dels deu manaments, y'ls digué: ¿Puc ajudarvos ab alguna cosa pera satisfer vostres desitjos y mitigar vostra tristesa y dolor? Els deu manaments li respongueren que sols podía remeyar

tanta pena y dolor la reforma de les persones de significació, com son els prelats, prínceps y religiosos, y aquestos ab fervor y coratge castiguessen als desobedients a llurs ordres. Després de aquesta resposta, Blanquerna s'agenollá devant dels deu manaments y'ls hi demaná permís pera continuar son viatje, y'ls hi suplicá li concedissen la gracia y la virtut de poguer perseverar ab quiscun d'ells en son sant propósit y de serloshi obedient en sa vida d'ermitá.

En son viatje tingué moltes altres curioses troballes: axís es que, veyent a la Fé, tingué ab ella una llarga sentada sobre la necessitat de convertir als infidels; vegé a l'Enteniment, que era un vell vestit de porpra, assentat sobre un trono y ensenyant la filosofía y la teología a nombrosos dexebles; vegé a la Veritat, que l'Enteniment envía juntament ab la Fé d'embaxada a la Devoció pera que aquesta vinga a n'el cor de sos dexebles. Troba també a un escuder y un emperador, a qui'ls hi ensenya lo que es el verdader valor, y veu la dama del Valor, que, com ab els deu manaments, se feu obrir les portes de son palau. Aconsola a un pastor que venía de veure morir a son fill, y per la sola eloqüencia de son pietós discurs logra convertir a un cavaller que havía robat la filla d'un senyor vehí.

Caminant sempre per entre'l meteix bosc, arrivá Blanquerna devant d'un convent, aont un senyor, que s'havía retirat ab el pretext de fer penitencia, continuava entregantse a n'els plaers mondanals. Blanquerna's quedá al servey de aquest senyor pera ensenyarli la verdadera penitencia y moure'l a arrepentirse de ses culpes. Conseguí lo que's proposá, fent d'aquell senyor un monjo ple de fervor. Volgué llavors seguir la seva ruta; mes tots els religiosos, edificats per son exemple, li suplicaren que no se'n anés tan aviat y que's quedés ab ells: no trigaren gayre en nomenarlo llur abat, a pesar dels esforsos pera refusar aquesta dignitat que'l forsava a

renunciar son projecte de viure solitari en una ermita.

Blanquerna, abat, governá son convent ab una prudencia y sabiduría exemplars, y fou el pare y 'l model de sos religiosos. Com qu' ell tenía un culte particular per la Verge María, feu edificar, en un indret el mes retirat del monestir, una celda habitada per un monjo, qual única ocupació havía d'esser pregar a la Mare de Deu y cantar y celebrar ses llohanses. Els sis darrers capítols d'aquesta part del «Blanquerna» forman el llibre de l'«Ave-María», y son dels mes hermosos de la obra... Mes aquestos no's poden pas analisar...

III. De l'estat de Prelatura.—El bisbe vehí 's retirá a un convent y els canonges de la diócessis se reuniren per elegir un successor. Dos partits hi hagueren oposats: els uns volían nomenar a Blanquerna; els altres, en petit nombre, no volían aquesta elecció, perque creyen que, essent llavors canonges seculars, el bisbe Blanquerna 'ls faría regulars. L' ardiaca, que ambicionava la dignitat episcopal, era'l candidat que proposavan; mes a la fi fou elegit Blanquerna. Aquest refusá instantániament aquest honor, mentres que l'ardiaca havía marxat a Roma pera que'l Papa el nomenés a n'ell directament, y 'ls altres canonges hi enviaren tot seguit un delegat perque'l Sant-Pare aprobés la elecció de Blanquerna. El Papa, havent escoltat a les dues parts, fallá axís: Tot aquell que te semblanses de simonía o en fasse concebir sospites, deu esser descartat de les eleccions, y aquell que es mes oposat y mes contrari a la simonía, es sempre'l preferit; y segons tinc entés, en Blanquerna defuig de ser bisbe y no vol sortir de sa vida oculta en la qual hi está millor qu'en els mes elevats honors y dignitats; doncs aquest deu esser el bisbe, y no l'ardiaca, que'm sembla desitja aytal dignitat.

Blanquerna degué obehir al Papa. Vosaltres haveu volgut, digué a n'els canonges, que sia'l

vostre pastor; jo tenía per una grossa cárrega l'esser abat, mes ara encara se m'ha afexugat mes, puig el pastor te mes penes y corra mes perills quan sos remats están grassos que quan están magres; per axó vos demano la vostra ajuda y 'ls vostres consells pera guardar bé les ovelles.

El novell bisbe s'ocupá activament de la administració de sa diócessis y introduí inmillorables reformes; la major part de les seves rendes les destiná al bé de la Iglesia, a pesar de les observacions de l'ardiaca que li deya que un bisbe te necessitat de sostenir cert luxo y tenir gran nombre de criats. Vetllá d'un modo especial pels estudis de teología y dret canónic que devían fer els joves sacerdots, y nomená a vuit canonges encarregats de predicar únicament y arreu les vuit benaventuranses que Crist promet en son Evangeli: la pobresa, la mansuetut, els plors, la aflicció, la misericordia, la puresa de cor y la persecució.

IV. Del Summo Pontificat.—Després que ja feya molt de temps que Blanquerna gobernava son bisbat, succeí que morí 'l Papa y 's reuní el cónclave com de costum. La anomenada de les virtuts y ciencia de Blanquerna s'havía estés de tal modo, y era ja tant venerat dels altres Prelats, que fou un dels candidats per seure a la Seu Apostólica. Vingué entre tant un jutglar estranger, que's presentá devant d'un dels cardenals; aquest jutglar se feya anomenar Jutglar del Valor, y era'l que 'n Blanquerna havía trobat juntament ab l'emperador dins d'aquell bosc quan anava de camí; cantá, doncs, algunes cansons compostes per l'emperador en honor de la Verge María; després esplicá com s'havía trobat ab en Blanquerna; digué grosses alabanses de ses virtuts, y ponderá de tal modo la santedat del bisbe Blanquerna devant de tots els demés cardenals, que per acort unánim determinaren nomenarlo papa, a pesar de sa resistencia.

El novell Papa passá les primeres setmanes de son pontificat estudiant a sa cort; portava contínuament el llapis a la ma anotant les reformes y milloraments que li semblavan necessaris, els defectes y vicis que devía remeyar. En una ocasió vegé venir a son Palau un cardenal acompanyat d'una llarga recua de servidors y criats ricament vestits y montats sobre superbs cavalls; y poc després ne vegé venir un altre ab un seguici curt y humil. Cercá'l Papa el motiu de aquesta diferencia entre'ls dos prínceps de la Iglesia, y sapigué que'l segon empleava casi tota sa fortuna en almoynes y en obres de beneficencia, mentres que'l primer aumentava la seva per la simonía.

Axís com quan era bisbe havía buscat vuit canonges pera predicar les vuit benaventuranses, ara dividí el *Gloria in excelsis Deo* en setze parts; prengué per ell la primera, y distribuí cada una de les quinze restants a sos cardenals que devían consagrarse a la predicació y a la explicació de les paraules de la pregaria que a cada hu d'ells havía tocat. Axís es que'l primer cardenal *(et in terra pax hominibus bonæ voluntatis)* per tot arreu devía portar la paraula de pau, entervenint entre'ls homes, els pobles y prínceps pera pacificarlos y allunyar d'ells les discordies de la guerra; d'altres s'encarregaren de lloar a Deu, de beneirlo, d'adorarlo, glorificarlo, etz., y axís anant seguint fins al cardenal mes jove que s'encarregá de predicar y ensenyar les últimes paraules del *Gloria in excelsis*.

Mes la principal preocupació de Blanquerna fou la conversió dels infidels. Fundá un gran nombre de col-legis semblants a n'el que'n Ramón Llull havía instituit a Miramar, aont s'hi ensenyá la teología, la filosofía y la llengua arábiga a n'els monjos destinats pera predicar la fé de Crist a n'els serrahins. Dividí el mon en dotze parts, y nomená un procurador per cada una d'elles; aquestos procuradors tenían de visitar llurs res-

pectives regions pera donar compte de son estat, llurs costums y necessitats, a fi de que'l Papa ben informat pogués vetllar mes segurament, mantenint la religió entre'ls pobles católics, y extendre sa propagació entre'ls dels infidels.

Totes aquestes reformes y moltes d'altres encara, donaren els fruits qu'eran d'esperar; un ordre complert regná en la Cort del Sobirá Pontífex, la devoció a la santa fé católica s'aumentá per tot arreu, convertintse molts infidels.

Entre tant Blanquerna ja comensava a ferse vell; sos primers desitjos de viure en una ermita renasqueren en son cor, y considerant que sa obra ja estava acabada, reuní a n'els cardenals y els hi manifestá son projecte de retirarse al desert, abdicá sa sobirana dignitat apostólica, y'ls pregá elegissen un successor.

Els esforsos dels cardenals pera retenir a Blanquerna foren en vá, puig plorant de genolls a llurs peus els hi suplicá li concedissen aquesta gracia, y no pogueren refusar l'obeirlo.

V. De la vida contemplativa.—Blanquerna prengué'ls vestits humils y grollers, com convenía a un ermitá, y fent el senyal de la creu, que es el signe de la nostra redempció, besá 'ls peus y la ma del nou Sant Pare y li demaná plorant sa gracia y benedicció encomanantse de tot cor a Deu, y'l Papa li doná sa benedicció, y plorant també, el besá sobre la boca, y lo meteix feren els cardenals. El Papa maná que dos d'ells l'acompanyessen fins a l'ermita aont se volgués establir.

Tot un capítol está dedicat a la descripció de la santa vida que'n Blanquerna feya dintre sa ermita. En Llull, per escriurel, no li ha calgut mes que recordar sa existencia solitaria a la montanya de Randa y a Miramar.

Un día succeí que un ermitá encarregat de visitar les cases religioses de Roma, vingué als peus de Blanquerna y li pregá que composés un llibre que tractés de la vida contemplativa, pera

que'ls altres ermitans poguessen apendre y esser mestres en la contemplació y devoció. Allavors escrigué'l llibre «De l'Amich y de l'Amat».

Blanquerna restá en oració, y considerá la manera de contemplar a Deu y a sos atributs; y quan hagué acabat la oració, escrigué lo que havía contemplat. Axís ho feya cada dia y segons sa oració variava'ls motius pera composar el llibre «De l'Amich y de l'Amat» en diferents modos y de nombroses materies; el tot breument, pera que'n poc temps l'ánima puga discorrer llargament. Blanquerna, ab la benedicció de Deu, comensá son llibre y'l dividí en tants versets com dies compta l'any; y cada verset es fecont pera contemplar a Deu tot un dia segons la art del llibre de la Contemplació que segueix immediatament a n'el llibre «De l'Amich y de l'Amat».

Aquestos dos tractats: «De l'Amich y de l'Amat» y «La Art de la contemplació», forman quasi la totalitat de la quinta part del llibre «Blanquerna».

XXI

EN LLULL ENSENYA SA ART Á MONTPELLER Y PARÍS

Sols allá a Mallorca, y entre'ls frares del monestir de Miramar, havía en Llull ensenyat sa Art. Mes ara, de retorn de sa odisseya, establí en la ciutat de Montpeller y en son celebrat Estudi General cátedra de lulisme, qu'ensenyá ell meteix per espay d'aprop dos anys.

Allí en aquella ciutat, centre de la civilisació mitj-eval y mentres la Europa bullía barallantse tots els seus monarques per aquella ditjosa poma de la discordia anomenada el regne de les Dos Sicilies, en Llull deduía de sa «Art compendiosa», la «Art demostrativa», qu'es la qu'escrigué y ensenyá durant sa estada a Montpeller.

En la «Art demostrativa» combina un altre métode de la seva Art, qual fonament es sempre la primera que composá després de la il-lustració divina, o sia la «Art compendiosa».

Els primers llibres qu'escrigué arrivat a Montpeller, foren el «Blanquerna» y el «De primera y segona intenció», qu'enviá a son fill; mes com que sa clara inteligencia li donava lloc per escriure'n molts a l'hora, s'ha de sentar qu'escrigué també tot seguit la «Art demostrativa», a qual métode adaptá tots els qu'escrigué després.

Que'n Ramón Llull ensenyá aquesta Art a Montpeller, consta, ademés del testimoni del autor anónim y coetani, per la «Introductoria de la Art demostrativa», que la afegí per ferla mes inteligible.

Com que totes les obres y operacions del nostre Beat eran dirigides a l'únic fi que ell s'havía proposat pera norma de sa vida, axó es, la salvació de les ánimes, per aquesta raó prevé a n'els qui han d'estudiar els seus llibres (Art demostrativa, dist. 3, ins. 6, núm. 4), que no convé sia ni testarut, ni fluix, ni lleuger, ni que s'aferri sens raó necessaria en lo que diuen els filosops, puig ells, creyentse dir la veritat en totes les coses, erraren en moltes; per axó s'ha de cercar si hi ha algun error en les antigues ciencies, o si els que les descubriren tingueren instrucció suficient, o si les ordenaren conforme a la raó natural. Ademés doná'l següent avís (Ibidem, n.° 7): ensenya ab agrado a n'els que desitjas convertir ab la ajuda de la divina gracia; sias ab ells amable y no orgullós, terrible o avar, ni'ls estimis ab amor mondá; no'ls injuríis ni digas entre ells paraules vils, perque ab aquestos vicis freqüentment s'engendra l'odi a la virtut y a la veritat.

Escrigué varis llibres aclarant la «Art demostrativa», com son la *Lectura de les figures de la Art demostrativa, Reglas introductorias de la Art demostrativa, La art de trobar els particulars en els universals, Propositionum secundum Artem demonstrativam;* y per completar la inteligencia d'aquesta Art, compongué'l *Compendium seu Commentum Artis Demonstrativæ.* Es aquest comentari, segons la autorisada opinió del P. Pasqual, el mes facil, y ab les regles que posa (dist. 2) y les qüestions que resol (dist. 3), proposantse y solventant ensemps varies objeccions, dona una complerta y exacta idea de tot a lo que's pot extendre nostre enteniment, donant la basa pera discorrer a tots els assumptos que cauen baix la jurisdicció de la inteligencia hu-

mana. També escrigué tractats de les quatre ciencies principals: Teología, Filosofía, Medecina y Dret, segons la práctica de la «Art demostrativa», com ho havía fet avans ab la «Art compendiosa».

Arengava en Llull desde la aula a sos nombrosos dexebles, y'ls hi deya: que se servissen de les figures y de lo que a n'elles hi havía, perque a n'alguns els hi sembla que entenent ja un xic la Art, poden despreciar els llibres aont hi han les condicions o máximes d'aquesta Art, y volen trovar noves condicions y formar altres figures no tenint ciencia encara per axó; aquestos son com els nens petits, que volen caminar y encara no tenen prou fortalesa a les cames (Introd. de la Art Demost. cap. 24, núm. 2); els que van atolondrats y procedexen desordenadament torcen les raons y'l discurs en son profit, mes axís jamay trobarán la veritat (cap. 29, núm. 3); y en el cap. 40, exposa'l modo d'apendre y aprofitar ab documents molt saludables.

No dexava per axó, entremitj del batibull de la ciutat y atrafagat com estava per tan contínues ocupacions, de retirarse de tant en tant pera reconcentrar son esperit, que no dexava may la alta contemplació de les coses divines.

Escoltem lo que ell meteix ens compta atribuintho al ermitá Blanquerna, (Blanquerna, cap. 58, núm. 8). Feya ja dos dies que caminava per entre aquell bosc sens trobar res per menjar, fins que al tercer, fortament apretat per la fam, esperava no obstant, confiat y valerós, en que Deu nostre Senyor l'ajudaría, trayentlo, no solsament d'aquell mal pas, sino també contra la tentació del dimoni que'l volía fer pecar contra les virtuts de la esperansa y de la paciencia. Mentres Blanquerna lluitava ab la fam y resistía valerosament a la tentació, la prudencia volgué ajudarlo y il-luminá 'ls ulls de sa ánima, considerant que la gran aflicció y enlayrada oració mortifican el cos per la influencia de la caritat y

devoció; y estant llavors en aquesta consideració s'esforsá ab tota la energía de la seva voluntat en lloar, pregar y contemplar a Deu, amantlo y servintlo. Y per la virtut de Deu, que guiava a Blanquerna, y per la naturalesa de son enteniment que'l comprenía, y de sa voluntat que l'estimava, sos ulls s'ompliren de llágrimes y son cor de devoció y caritat, y fou arrebatat a tan alta oració que no sentí ni fam, ni set, ni cap altra passió, sino que pel contrari se trobá en una molt gran benaventuransa, y son cos recobrá virtut y forsa per la oració, a la que ab tot son afecte s'havía endinsat.

La molta devoció que tingué en Llull a la Mare de Deu, se coneix també pel folleto anomenat «Ave María», que forma 'l capítol 68 del «Blanquerna». En Llull, en persona de Blanquerna que feya l'ofici d'abat, instrueix a un monjo en alabar a la Verge María, y ademés de altres coses li diu: «Fill meu, saluda, saluda moltes vegades a la Mare de Deu, la qual es nostra salut y benedicció, y en ella son salvats molts que sens son socorro y ajuda serían condempnats. Eva sigué la nostra condempnació, y la Verge María la nostra salvació. María es llum y resplandor sens mácula alguna, que destría y esboira les tenebres y pecats. ¡Ave!, es un sér sens malicia ni defecte. Saludém, doncs, y estimém a la Verge Santa María, en la qual y per la qual conseguirém virtuts ab que vencer a n'els vicis. Recordat, fill meu, com son molts els que no saludan a nostra dona Santa María, y quant benaventurats son aquells que ella estima y afalaga per aquell tan noble recort y pietós afecte que li tingueren. Mira quan gran es el cel y quan bellment il-luminat pel sol, per la lluna y les estrelles; mira la terra y 'l mar, els homes, les aus, les besties, les plantes, les herbes, els pexos y tots els demés sérs vivents del mon, puig tot lo que té sér, es un servey de la Verge María, y tot es de son Fill que ho ha creat. Saluda, doncs,

fill meu, a la Mare de Deu, estimantla y recordante d'ella, ja que ella per la seva part contínuament té presents, estima y ajuda a tots els qui la saludan ab enlayrades mires; suplica, doncs, y plora ab afectuosa voluntat, puig li agrada molt a la Mare de Deu aquest genre de salutació».

A Montpeller, y en aquesta ocasió, se pot dir ab tota propietat fou el bressol de la famosa escola lulista sis vegades secular; allí encengué 'l cor de sos primers dexebles y escampá la feconda llevor de son sistema. La mes famosa escola de Catalunya tenía d'esser informada per la filosofía nacional, y allí hi establí definitivament en Llull, en aquella Atenas catalana, el maridatje que havía fet o realisat de la Academia y del Liceu.

Quan en 1286 aná en Ramón Llull a París ab la recomanació del papa Honori IV, era dirigida pel canciller Bertoldo aquella celebrada universitat fundada al comensar el sigle XIII pel rey Felip-August, concedint a l'antic Estudi general tots els privilegis universitaris ab exenció de la jurisdicció reyal pera son canciller. Les cátedres que allí tenían mes reputació eran les de Teología, si be que per fer la competencia a la de Bolonia, n'hi crearen de dret canónic. Se consultavan ses decisions pera resoldre'ls cassos mes greus de conciencia, se li sometían les disputes eclesiástiques, y quan se volía elogiar a un teólec, se li deya: sembla qu'ha passat tota sa vida a la Universitat de París; allí era'l punt de reunió pera les persones mes distingides de la cristianitat, y fins els mes alts dignataris de la Iglesia s'honravan al dedicarse allá a la ensenyansa; de aquí que fos ja de molt antic el centre principal del saber humá, aont hi acudían totes les persones de distinció, lo qual influí sobiranament sobre ses costums, comunicantli aqueix ayre de cultura y elegancia qu'encara avuy conserva. Aquesta Universitat adquirí grossa influencia sobre l'Estat y sobre la Iglesia; era la vanguardia del progrés

intelectual, y definía sens discussió en tota materia científica.

El nom de *Sorbona* ab que regularment se l'anomena, li prové d'aquesta época, en que regnava a Fransa Felip *l'Hermós;* y es a causa d'una tessis axís titolada, que'l candidat que l'havía de defensar tenía d'argumentar tot sol contra tots els que's presentessen, desde les sis del matí, fins a les sis de la tarde, sens altre descans que'l temps de pendre una lleugera refrigeració al mitjdia.

Diu l'autor anónim y coetani que arrivat en Ramón a París en temps del canciller Bertoldo, llegí en sa Aula, per especial precepte o lletres patents del meteix canciller, el Comentari de sa Art general.

Que'n Llull ensenyá públicament sa Art a París, ho confirma també César Egasio de Boulay en la Historia de París, y que fou essent canciller l'esmentat Bertoldo. Axó demostra, que avans de dexarli ensenyar públicament, fou examinada y aprobada la Art d'en Llull; puig no es de creure que sens aquesta circunstancia, majorment tractantse d'un método complertament nou fins llavors, li hagués donat el canciller facilitats pera dita ensenyansa. Y'l P. Pasqual diu, que tant cuidado y tanta formalitat del canciller Bertoldo pera que'n Llull ensenyés sa Art a París, denota la superior recomanació del Papa, pera que li fos examinada y aprobada, perque, no essent axís, no sembla pas necessari que'l dit canciller li hagués de donar Lletres patents ni precepte especial. El comentari de sa Art, qu'ensenyá en Ramón aquí, continúa'l ja citat P. Pasqual, sembla que no pot esser pas altre que'l Comentari de la «Art demostrativa».

Precedides les esmentades formalitats se doná per aquest temps a n'en Ramón Llull, en la esmentada Universitat de París, el títol y grau de *Mestre,* o sia, lo que avuy ne diem *doctor,* lo qual ho indica el citat Boulay, donantli desde

llavors lloc entre aquells Mestres; ja que quan en altres ocasions hi aná a ensenyar, poc tingué de menester ja mes permís especial del canciller pera ferho. Además desde aquesta ocasió, encara que sempre observá la humilitat y modestia propies de sa alta santedat, quan en sos llibres se li presenta ocasió, pera fer mes autoritat lo que diu o per fer comparació ab altres Mestres ell meteix s'anomena Mestre; axís, per exemple, en el llibre «Apostrof dels Articles» diu: *Nos el mestre Ramón Llull enviém aquest escrit a n'els sabis religiosos y seculars...*, quan avans may havía usat de semblant títol. Y aquest meteix títol se li doná desde llavors, ja en vida, y axís a cada pas l'anomena l'autor anónim y coetani; y també 's troba després de sa mort en molts y antiquíssims monuments.

No dexá en Llull de suplicar a n'aquella sábia y respectable Universitat de París, l'ajudés en sos propósits, exposantloshi la necessitat de que s'havía de convencer a n'els infidels de la veritat de nostra santa Religió empleant les nobles armes de la filosofía.

Allí escrigué també alguns llibres que dedicá a la esmentada important Corporació científica, instant en ells a la conversió dels infidels y a la creació de monestirs aont s'hi ensenyessen llurs llengues y costums o creencies. En aquest temps també escrigué'l llibre titolat «Félix de les maravelles del mon».

Quan per la Pasqua del Esperit Sant de l'any 1287, arrivat a París, assistí al Capítol general que'ls frares francescans celebraren a Montpeller, se quedá aquí llarc temps y escrigué l'*Ars inventiva veritatis,* que es, diríam, una reforma de sa «Art demostrativa», deguda a la experiencia que obtingué mentres la ensenyava a París. Aquest llibre 'l posa baix la guarda de Jesucrist, demanantli sa protecció contra les fiblades dels envejosos; lo qual demostra que ja aquestos l'havían atacat en ses doctrines.

Conexía en Llull que, ademés de la «Art inventiva de la veritat», que propiament dirigeix a l'enteniment pera conexer la veritat, era necessari una Art amativa pera encaminar la voluntat a estimar lo bó; y com que sempre estava tant enfeynat, es quexa de que no te temps per escriurela; no obstant ho fá quan en 1289 havía tornat a Montpeller, després de visitar al papa Nicolau IV, qui, en aquest meteix any, erigí en Universitat l'estudi general d'aquesta ciutat, y 'l mestre Llull hi portá tot seguit sa doctrina y sos dexebles ja molt nombrosos, que ab verdadera fervor seguían ses explicacions sempre eloqüents de la Ars-Magna.

Es de notar que aquí, a Montpeller, y per aquest temps, escrigué 'l llibre «De les llohanses a la benaventurada Verge María», aont expressament la confessa concebuda sens mácula original.

Sossegadament se dedicá a la ensenyansa, a escriure llibres y a la contemplació y meditació ab freqüents col-loquis ab son Amat, y 'ls ratos que'l dexan lliure la llissó y la contemplació, els ocupa cavant l'hort de la casa hont s'estava, o en altres exercicis corporals, pera exercitar el cos, recrear l'ánima y fugir les tentacions.

Entre tant, el rey Jaume de Mallorca, aliat ab Carles d'Anjou y 'l rey de Fransa, es movía per les fronteres del Rosselló y enviava un cartell de desafiament a son nebot Alfons, príncep de Catalunya y rey de la Confederació aragonesa; y s'apoderá aquell dels passos del Pirineu com Panissars y la Junquera.

Llavors fou quan vingué a Montpeller el ministre general dels frares francescans Ramón Gaufredi, y havent entrat en relació y amistat ab en Llull, admirá sa doctrina y santedat de vida, donantli lletres patents pera que'n les provincies de Roma, la Apulia, y Sicilia, segons en Waddingo, pogués ensenyar sa Art y doctrina a n'els religiosos de sa Ordre que la volguessen

apendre, y mana a n'els Provincials que senyalin un convent a n'aquest objecte; aquest document está firmat a Montpeller a 26 d'Octubre de 1290. (1)

Dues conseqüencies ne treu el P. Pasqual, després del exámen del present document: Primera, qu'essent el General Gaufredi, segons en Waddingo, un home tan ilustrat, prudent y virtuós, examiná primerament y aprobá la Art y doctrina del mestre Llull; puig, essent tan remirat en els estudis que havían de seguir els seus religiosos, com ho diu el meteix Waddingo, (2) es moralment cert qu'examiná y aprobá la Art y doctrina del mestre Llull, avans de donar el permís pera que poguessen estudiarla'ls seus religiosos, y de manar a n'els Provincials que destinessen un lloc proporcionat per aquest objecte.

Segona, que llavors en Ramón Llull encara no era terciari de Sant Francesc, perque aquesta

---

(1) D. Vicents Mut en la «Historia de Mallorca» (llib. 2, cap. 4), porta aquest document, y aquest meteix diu en Waddingo que'l tenía en son poder, y diu axís: In Cristo sibi carisimis Ministris Provinciæ Romanæ, Apuliæ, etc. Frater Raymundus, Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister et servus, salutem in Domino et pacem sempiternam. Cum ex debito charitatis teneamur omnibus, illis potisime noscimur obligari, quibus nos vera jungit devotio et abstringit, certis beneficiorum indiciis comprobata: Cum igitur Dominus Raymundus Llull, lator præsentis, amicus ordinis et devotus ab antiquo, in relevandis Fratrum nostrorum inopiis gratiosus et in subsidiis sollicitus extiterit et attentus, non inmerito vobis ipsum in Domino recommendo, discretionem vestram rogans quod cum ad vestra declinaverit loca, benigne recipiatis eundem, et quemadmodum secundum Deum poteritis, et decet nostri ordinis honestatem, in agendis sic ei asistatis sollicite, quod ex devoto devotior fiat, et apud cæteros vestra reluceat solertia commendata. Cæterum, cum dictus D. Raymundus quamdam Artem doceat, per quam convincere nititur infideles, volo quod vos Ministri, si aliqui Fratres Provinciarum vestrarum audire dictam Artem fuerint consolati, detis ipsis Fratribus licentiam, et dicto Domino Raymundo de Conventu idoneo oportunitatem, in quo posit Fratribus ostendere artem illam, concedatis. Valete in Domino et orate pro me. Datt. in Montepessulano VII Calendas Novembris Anno Domini 1290.

(2) Waddingo en sos Anals al any 1295, núm. 12, diu qu'aquest meteix General, en ordre a n'els estudis dels seus religiosos, doná'l següent decret: Ne quis adolecens quippiam á se excogitatum, sive Notulas á se collectas, sive quæstiones suo ingenio compositas, auderet aliis extra Sodalitium communicare, immo potius sequeretur doctrinam á suis Magistris traditam, eorumque tereret vestigia. Lectoribus etiam sive Magistris serio cautum est, ne exoticas, novas aut suspectas opiniones aliis traderent, vel ipsi defenderent; in hoc vero delinquentes corrigerentur á Ministris, et pertinaces in sua opinione statim é suo gradu dejicerentur.

circunstancia no s' hauría callat en semblants lletres. Y s'hi veu també l'antiga y devota amistat qu'en Llull sempre tingué ab els religiosos francescans.

XXII

EL LLIBRE «FÉLIX O DE LES MARAVELLES DEL MON»

Aquest es altre dels llibres de mes anomenada del doctor Il-luminat; tot ell es una llarga série de relats alegórics: els qüentos se succehexen a les faules y paráboles, sens norma ni plan y sols ab el fi d'instruir; ab prou feynes el personatje Félix, que de tot s'admira, es suficient pera donar unitat a la obra y a relligar els mil epissodis y incidents.

«Las y en greu tristesa estava un home en país estranger, y s'admirava moltíssim de la gent d'aquest mon, perque tant poc conexían y estimavan a Deu qui ha creat tot l'univers y l'ha donat als homes, ab gran noblesa y bondat, pera que d'aquesta manera fos d'ells conegut y estimat. Aquest home plorava y 's planyía de que Deu tinga a n'aquest mon tant pocs qui l'estimin, el servescan y l'alabin. Y perque Deu sia conegut, estimat y servit, ha compost aquest llibre de maravelles que ha dividit en deu parts, que son: Deu, ángels, elements, cel, plantes, metalls, besties, homes, paradís, infern. Aquest home tenía un fill anomenat Félix, a qui estimava molt, y li diu les següents paraules: Estimat fill, la prudencia, la caritat y la devoció casi han

desaparegut del mon, y molt pocs son els homes que arrivan a n'el fi pel que han sigut creats per Deu nostre Senyor...»

Per aquest llibre del Beat, y en general per tots els que sortiren de sa ploma, es coneix quant impetuosa era la amor a Deu y al próxim y la intensa flamarada que consumía son cor; aquesta era l'ánima y 'l móvil de tot son obrar; a son impuls argumentava, increpava y amonestava en quantes ocasions se li oferissen. En aquest, hi devém veure també innombrables passos historics de sa vida, ocult sempre son nom, pero que's conexen per les circunstancies de la doctrina en ell exposada, referintse sens dupte molts d'aquexos a sa estada a Roma y camí de París. Mes com les semblanses y exemples de que está compost tot l'esmentat llibre están deslligats els uns dels altres, per axó no se'n pot fer un análissis complert; y pera ferlo conexer un xic en citarém algún d'aquells.

«Esdevingué en una terra que un religiós cristiá disputá tant llargament ab un rey serrahí, que al últim li feu compendre com la lley dels serrahins era falsa, y conegué el serrahí, per les positives raons del religiós, qu'estava en estat de condempnació. Aquest serrahí pregá llavors al religiós, que li provés racionalment demostrant que la fé dels cristians es la veritat, afegint que's faría batejar y posaría son reyalme baix la obediencia de la Santa Iglesia. El religiós respongué, que no podía pas mostrarli aquesta veritat per raons necessaries. Les paraules del frare desconhortaren greument a n'el serrahí, qui li digué que molt malament havía obrat allunyantlo de ses creencies, ja que no podía probarli racionalment la fé cristiana, afegint que, si no li feya entendre aquella fé que predicava, el faría morir de mala mort; llavors el frare fugí, y 'l rey morí en l'error, d'aont un gran dany se'n seguí per ell y per tota sa terra.

»Senyor, digué Félix, ¿per qué ara en els

temps actuals no hi han profetes? Blanquerna li respongué: Un rey molt noble tenía un fill a qui estimava molt. Aquest rey enviá per tot son reyalme solemnes missatjers, que anunciaren a la gent una nova cort que'l dit rey destinava en honor de son fill, a qui volía fer cavaller y donarli tot son reyalme per herencia. Un colp la nova cort fou constituida y 'l jove rey ja sigué cavaller, s'acabaren els missatjers que'l rey pare havía escampat per ses terres a fi de que'ls vassalls vinguessen a honorar a son fill.

»Un químic pregá a n'el foc, que del or ne fes plata, y 'l foc respongué a n'el químic: Succeí que'n una terra's barallavan un lleó y un porc sanglá; el lleó s'esforsava per matar al porc, puig se'l volía menjar, y 'l sanglá 's defensava braument, perque no volía pas perdre la vida, ni que sa carn fos transformada en carn de lleó; preferí, doncs, viure en especie de porc que'n especie de lleó.—Senyor, digué Félix al filosop, segons vostres paraules me sembla haveu dit que transmutació d'un metall en un altre, segons la art de la química, es impossible, puig acabeu de dir que cap metall desitja cambiar son sér per un altre, ja que si 's verificava, no sería pas el meteix sér qu'estima esser, si es que he entés bé les vostres raons y alegoríes. Peró lo que mes m'admira es, el que un hom tinga grossa afició a la art de la química, si tota ella es una falsedat. Y 'l filosop li respongué aquestes paraules: En una terra hi havía un home que reflexioná 'ls medis pera negociar un gran tresor, y per axó va vendre tot lo que possehía, y marxant lluny arrivá a la cort d'un rey y li digué qu'era químic. El rey se complagué de sa vinguda, y l'acomodá en una casa fentli portar tot el menester. Ficá aquell home bona cosa d'or dintre tres canóns aont hi havía una decocció d' herbes en forma d'electuari. El rey, doncs, li doná una cantitat de dobles de quatre perque les multipliqués, y a n'aquest fi, aquell home les tirá dintre

una caldera, ficanthi també a dins y a presencia del rey un d'aquells canóns plé d'herbes de virtut maravellosa. L'or que hi havía dintre 'l canó pesava mil dobles y 'l rey n'havía tirat dos mil dintre la caldera; ab la escalfor del foc se fongué l'or, y 'l del canó 's barrejá ab el de la caldera, resultant després tres mil dobles. L'home aquell feu aquesta operació tres vegades devant del rey, aumentant cada vegada l'or, creyent el rey que'n realitat era un químic. Mes a la fi aquell home fugí ab una grossa cantitat d'or que'l rey li havía donat pera multiplicarlo, puig havía cregut de bona fé que aquells canóns tenían la virtut de aumentar l'or dins la caldera».

Els héroes dels innombrables epissodis del llibre «Félix» son freqüentment els filosops, els reys, els ermitans y 'ls prelats; els ermitans son sempre sabis y prudents; els prelats son sovint representats ab llurs vicis, l'ambició, la glotonería y la luxuria. En Ramón Llull n'havía trobats molts d'aquexos dignataris de la Iglesia que feyan deshonor a Deu y acullían ab despreci y alguna vegada ab burles picantes a n'els *amants magres,* quan aquestos els hi venían a destorbar llurs xirinoles parlantloshi de la Terra Santa y dels perills que dels serrahins y tartres amenassavan a n'els cristians. Els hi dedica mes d'un qüento, que recorda certes faules satíriques de la edat mitja, essent sempre explicats ab un sentiment de noble tristesa a la vista d'aquestos escándols. Sant Francesc, Sant Ignasi, Santa Teresa y altres apóstols de Crist, sens dupte que'n trobaren de semblants; y a n'alguns els curaren pel sant contacte de llurs penitencies y de llurs llágrimes.

La octava part del llibre de les maravelles tracta de les besties, y comensa axís: «En una bella plana per hont hi passa un caudalós riu, hi havía un gran nombre de besties selvatjes que volían elegir un rey. La major part d'elles decidiren que fos nomenat rey el lleó; peró el

bou tercament s'hi oposá, proposant al cavall, de qui enalteix les qualitats per dessobre de les del lleó, y es portada la noticia per el ciervo a tots els animals que's nodrexen de pastures. Hi intervé la guineu y fa elegir a n'el lleó, qui desde el primer día devorá, en companyía de sos compinxes, un vadell y un poltro. El cavall y'l bou, irritats per la mort de llurs fills, volen subjectarse a la lley del home.»

Tota aquesta part que ha sigut nomenada epopeya animal, es una llarga série d'embolics y trampes de Na Renart; aquesta es la forma mes antiga, en Espanya, de la novela de Renart, tan célebre a la edat mitja, de la que'n Llull ne deuría conexer la versió francesa; conegué sens dupte la novela árabiga y les innombrables alegoríes que la imaginació oriental havía inventat sobre aquest fecond subjecte, que ha donat materia a diferentes produccions.

Ademés, aquest llibre de les besties, es el que poden estudiar els folk-loristes, aont hi trobarán les tradicions y els qüentos allí reunits en una obra literaria, dels diferents pobles; les llegendes escampades per les altres parts del «Félix», els petits qüentos morals dels ermitans y dels filosops ab que instruexen al héroe, son de la invenció del meteix Beat Ramón Llull, trobantsen molts pocs en escrits anteriors.

La Biblioteca nacional de París posseeix en un manuscrit del sigle xv, una traducció francesa del «Llibre de les maravelles del mon», de la que'n trayem la conclusió de la obra:

«Heus aquí que després d'una llarga caminada, arrivá a una abadía molt noble, hont fou rebut ab gran distinció y cortesía, no sols per l'abat, sino també pels monjos...

»Llavors comensá Félix a contar exemples y maravelles, y escoltantlo passaren agradablement el rato l'abat y'ls seus monjos embadalits per sa deliciosa conversa, puig hi havía en ses paraules molt de seny y sentit comú, poguenthi

apendre'ls homes l'estat d'aquest mon y de l'altre... Molt desitjaren l'abat y tot el convent, que en Félix se fes monjo d'aquella abadía; mes en Félix s'escusá dient qu'estava obligat a caminar pel mon esplicant les maravelles que havía vistes y sentides, per prometensa que havía feta a son pare. L'abat y tot el convent li pregaren llavors molt devotament que prengués llur hábit y que ab exa llureya anés recontant el llibre de les maravelles. En Félix consentí a llur prec, y fou vestit ab l'hábit d'aquella abadía, essent rebut com a monjo y rebent l'ofici de vagar pel mon esplicant a tothom el llibre de les maravelles, anant aumentant son caudal ab les maravelles noves que, caminant pel mon, segurament trovaría. Quan ja estava tot arreglat y en Félix a punt de marxa, se posá malalt y morí...

»...Quan en Félix fou enterrat, un monjo demaná gracia a l'abat, y agenollantse devant d'ell y de tot el convent y plorant ab gran devoció, demaná l'ofici que tenía en Félix y que'l dexessen divagar pel mon, com a n'en Félix li havía sigut concedit. L'abat y tot el convent consentiren en la demanda del esmentat monjo, y li posaren el nom de Félix segon, a qui l'abat doná sa benedicció, y marxá tot seguit a voltar pel mon esplicant el llibre de les maravelles, aumentantlo ab les maravelles qu'ell trobá... Y l'abat y tot el convent ordenaren qu'en aquesta abadía hi hagués sempre un monjo que tingués aqueix ofici y s'anomenés Félix, qui anés contant pel mon y multiplicant el llibre de les maravelles, ab la intenció de fer mes conexer, amar, servir y honrar a Deu a n'els que ja hi creuen y enfervorisar a n'els qui ab prou feines el conexen, feblement l'estiman, els qui'n dupten, lassament el servexen y que aparentment l'honran. Aquí fineix el llibre titolat de les maravelles». (1)

---

(1) Citat en la Historia literaria de la Fransa, tomo XXIX.

El capítol XIV de la octava part de «Félix» ve a esser un altre llibre d'en Llull: «L' agradable visió, immensa enciclopedia hont deplorém la pérdua; la descripció que'n fa un donzell qui portá'l recado al rey de part d'un sant ermitá, sembla feta per aumentar nostra pena:

«El donzell diu al rey que'l llibre era per recreació corporal y esperitual. De recreació corporal, perque hi havía innombrables y diferentes figures molt ben fetes, y que hi son de tantes maneres quantes pugan pensar les creatures y llurs obres; axó es, que'n aquest llibre hi está figurat el cel imperial, com també la disposició de la sagrada y sobirana Majestat y dels sants de la Gloria. Després hi ha la figura del firmament, del sol y de la lluna; hi ha la historia del vell y del nou Testament. En aquest llibre hi han figurades les filosofíes, les obres de la naturalesa, com son: homes, besties, aucells, pexos y plantes; hi han les imatjes dels homes, dels prelats, dels prínceps, dels clergues, dels cavallers, dels negociants y de totes les arts mecániques. En aquest llibre hi han les histories de les batalles, de les ciutats, de les naus y galeres dels reys y de totes les altres coses antigues que ja han passat. Aquest llibre, senyor rey, ha sigut fet per un ermitá que sigué filosop, y de tots els llibres que pogué trobar n'estragué les histories que pogué. Y tot lo que ell vegé fer a n'els homes, a les besties, a n'els aucells, a n'els pexos, a n'els arbres, ho posá en figures.»

Tot aquest capítol y en el que hem feta la descripció del «Blanquerna» son extrets de la obra d'en Marius André.

XXIII

MALALTÍA CORPORAL Y DEFALLIMENT ESPERITUAL D'EN LLULL

A principis de l'any 1292, arrivá 'l mestre Llull a Génova, decidit a embarcarse pera portar son apostolat a Berbería, ab quals terres aquella poderosa república hi sostenía fermes relacions comercials. A n'aquesta ciutat hi tenía el nostre Beat molts amics y dexebles, encara que sols hi hagués estat fins llavors una vegada, y fou quan hi aná en 1287 també decidit a trasladarse a l'Africa pera missionar als mahometans, y no ho portá a terme per la nova elecció de Sant Pare, fent axó que desviés son itinerari.

En aquesta ocasió, doncs, succeí que tampoc ho pogué verificar de moment, perque caigué greument malalt. Escoltém com ell meteix ens compta aquest pas de la seva vida:

«Hi havía un home pecador, que havía estimat molt les vanitats d'aquest mon y havía molt agraviat a Deu ab tota classe de pecats; peró havent volgut Deu usar ab ell de misericordia, li doná la seva gracia, ab que conegué son tristíssim estat, y plorant amargament ses culpes, s'empleá llarc temps, tot el que pogué, en procurar la honra de Deu. Succeí que aquest home se posá malalt, y Deu per castigarlo a n'aquesta

vida, permeté que'l dimoni el posés en un no esperar en la misericordia de Deu, recordant sos molts y grossos pecats y fent mes reflexió sobre la justicia que sobre la misericordia de Deu; axís es qu'anava perdent el gran amor que solía tenir a Deu, y, com li mancava la esperansa, ja no s'estimá ell meteix; y com que cada día pensava morirse a causa de la greu enfermedat que sufría, se pintaren en sa imaginació de tal modo y ab tal intensitat les penes del infern, que ja s'hi veya condempnat per sempre mes, y axís ho afirmava que li tenía de succehir mes certament que quan un home te un trós de pá a la má per menjarlo, y creu que se'l menjará. No obstant d'aquesta tribulació, tenía un xic d'esperansa en la Verge María, per un llibre que a sa honra y lloansa havía compost, portat per la gran amor envers Ella. Tant vives eran les penes del infern que aquell home imaginá, que quan ja estigué bó li semblá que hi havía estat, y que durant la malaltía se li habían manifestat moltes condicions y secrets d'aquell lloc de torment. Y mentres estava en aquest estat durant la enfermedat, un dia vegé un gat que agafant una rata la matá y se la menjá, y ell, considerant aquell fet, ple son cor de tristesa y temor a les penes del infern, desitjá (en la porció inferior de l'ánima) esser aquella rata que'l gat se menjava, per no haver de sufrir els crudels torments que se li esperavan».

Axó es lo que esplica en Ramón Llull en el «Arbre de la ciencia», arbre exemplifical, títol del exemple de la branca del arbre eviternal, nom 2; y fou escrit aquest llibre l'any 1295 a Roma, tres anys després d'aquesta malaltía; y com que ni avans ni després se té noticia de cap enfermedat fins a la data en qu'escrigué lo referit, axís es que no hi ha dupte que parla d'aquesta. Ademés, les senyes sembla no mentexen: un home de vida desarreglada que's converteix y per llarc temps procura la honra de Deu, qu'es-

criu un llibre en lloansa de la Verge María, com fem notar en el capítol XXII, y per últim en l'arbre qüestional, títol de les qüestions dels exemples de les branques del arbre eviternal (en la qüestió núm. 4) s'aduheix aquest exemple com a propi y històric d'en Ramón.

Hem posat les metexes paraules d'en Llull per explicar el present pas de la seva vida, perque la vida del autor anónim y coetani, tan sobri de paraules regularment, en aquest punt s'hi esplaya de tal modo en l'exemplar llatí, (ja que'n el catalá hi es arrancat aquest full), que, volguent atribuir una acció heróica al Beat Ramón, li carrega un greu pecat de desesperació; y, com fa notar el P. Pasqual, qui ab sa diligencia acostumada destría minuciosament aquesta qüestió, diu esser interpolat aquest passatge del anónim ja de molt antic; y es fa les següents reflexions l'abat mallorquí: Si en Ramón Llull es tan lliberal sempre en confessar y publicar els seus pecats y fins determinant ses especies, com ho veyém a cada pas en sos llibres, ¿cóm es possible que d'aquest no'n parli enlloc?, ans al contrari en son «Desconhort» escrit en 1295, cant 12, diu espressament, que després de sa conversió no cometé deliberadament cap pecat mortal.

Per probar que'n Llull no caigué en la propia y formal desesperació, aduirém el text del angélic doctor Sant Tomás, en qui s'agafa també el P. Pasqual, y retreuen els autors mestres d'ascética al explicar la distinció entre l'afecte pervers de la desesperació y la desconfiansa. Diu, doncs, Sant Tomás (1–2, q. 40, art. 4, ad 3): la desesperació no consisteix pas precisament en la falta de la esperansa, sino en retreure positivament la voluntat del objecte desitjat com si ja may més fos possible possehirlo; de modo que per la desesperació propia y formal, es necessari abandonar tots els medis y diligencies pera obtenir la salvació. En el cas del nostre Beat no succeheix axís, puig si tením de creure a n'ell meteix, encara

fundava la esperansa en la Verge María, y segons l'anónim, pregava y sospirava a Deu per la seva salvació; de tot lo qual ne debém deduir que fou sols una tentació del dimoni permesa per Deu, com a voltes ho sol fer per probar a sos elegits.

Aquesta terrible proba esperitual que patí, acompanyada de foscors en son enteniment, mentres sufría pacientment la terrible malaltía corporal, es aquell estat que'ls místics anomenan desolació, y es universal desamparo ab manca de tot consol: en tal situació defalleix el cor envolcallat entre tristeses, temors y desconfianses, y a causa dels vius colors ab que la imaginació pinta els rigors de la justicia divina, la esperansa pert intensitat; héus aquí perque'l Beat, posat en aquest tránzit dolorós, cregué com cosa certa la seva condempnació, arrivant envejar la sort de la rata que pel gat era menjada, no essent aquesta maledicció de son sér, formal, sino deguda únicament a la forta aprensió que tenía de sa condempnació.

Y axó ho veurém ab mes claredat si considerém el modo com vencé la tentació. Diu ell meteix en «L'arbre de la ciencia», en l'arbre exemplifical, en el títol del exemple de les rames del arbre de Crist: «Un pecador imaginava freqüentment sos greus pecats y la gran justicia de Deu, y per aquesta causa tingué un gros temor de les penes del infern. Per aqueix gran temor de les penes del infern y per recordar la justicia de Deu, sa ánima estava sempre trista, ni podía alegrarse de la bondat de Deu, ni en servirlo, ni podía tenir caritat a Deu ni al próxim, y axís casi desesperava de Deu; y per axó demaná consell a la misericordia. La misericordia digué que la recordés tant y ab tanta grandesa de bondat, poder, sabiduría y voluntat com a la divina justicia; y qu'estimés mes a Deu que a n'ell meteix, ja que mes amable es Deu qu'ell, y en tant ho es mes en quant es millor; y ademés, ja que havía pecat mortalment, se judiqués y sentenciés a la

pena que tenía merescuda; axó li aconsellava la misericordia pera que la justicia no'l condempnés, ni li fes injuria judicantse d'aquest modo ell meteix. Llavors digué'l pecador a la misericordia, que ja moltes vegades havía fet lo que li aconsellava, pero que no podía trovar en sí forces pera poguer estimar sa propia condempnació y amar la justicia de Deu en ell meteix executada; y axís creya que aquell judici y sentencia que d'ell feya, no valía res, perque en realitat no l'estimava pas. Llavors li digué la misericordia que anava equivocat y qu'estava tentat del dimoni, puig que no conexía'l punt trascendent pel qual la voluntat del home puja, quan mes estima a Deu que a sí meteix, estimant lo que Deu vulga judicar d'ell; en qual voler la voluntat té passió en amar la condempnació que Deu li vulga donar: per lo tant, aquest modo d'estimar no's pot cansar d'estar en mí, ni te de temer ma germana la justicia, ja qu'ella no pot procedir en res contra'l punt trascendent d'estimar. «Tú, pecador, afegí la misericordia de Deu, deus pendre exemple en la naturalesa humana de Crist, que's judicá havía de sufrir la mort en la creu, pera que poguës honrar la naturalesa divina: estima, doncs, tot lo que Deu vulga fer y ordenar de tú, y dexa ton negoci entre mí y Deu; envíam ta esperansa pera que'm fassa memoria de tú; consolat y no temis que Deu te fassa injuria, ja que si a tú te la fes, també me la faría a mí y a la esperansa, lo que jamay ha succehit».

Aquesta terrible tentació s'esvahí, com les tenebres a l'apuntar el dia, tan bon punt sentí la veu divina qu'enlayrá sa voluntat sobre sa propia inclinació, volguent tot lo que Deu vol; y tan bon punt sa inteligencia reflectí la igualtat dels atributs divins, la gracia'l retorná a estimar a Deu mes que totes les coses, y, per lo tant, amá sa propia condempnació si estigués en els decrets de Deu, ensemps qu'esperava en sa divina misericordia, abandonantse per complert a son diví voler.

Les causes d'aquestes tentacions, diuen els mestres de la vida esperitual, sempre solen esser un indiscret temor de Deu y un indiscret horror del pecat; per axó, quan en Llull, enfebrat per la malaltía corporal que'l subjugava, comensá a ponderar en sa pensa la gravedat y malicia de sos pecats y 'l rigor de la justicia divina a que ab ells s'havía fet acreedor, defallí son esperit, y aprofitant el dimoni tan bona ocasió, entenebrá son enteniment, avivá sa xardorosa imaginació y refredá son cor indolent.

En aquest estat y tement morir, segons ens diu l'autor anónim, se confessá y combregá, fent ademés son testament. Waddingo (en Annal., an. 1287, núm. 2), y altres que llegiren algun exemplar del coetani, afirman que rebé la Sagrada Eucaristía de genolls en terra, besant avans els peus del sacerdot ab molta devoció; per lo tant, no devém donar crédit a l'exemplar llatí del coetani que diu *superficialiter fuit confessus, et devotione fictâ Eucharistiæ Sacramentum suscepit.*

«Estant encara convalescent y un xic torbades les potencies inferiors, peró sossegades les superiors, sapigué en Llull, com diu el coetani, que hi havía una nau al port, disposada pera marxar a Tunis; de lo qual, com despertantse d'un pesat somni, ne tingué grossa alegría: se feu trasladar, doncs, a la nau ab tots sos llibres, y considerant sos amics y coneguts una temeraria imprudencia l'embarcarse estant encara tan delicat de salut, el tregueren de bordo a viva forsa, de lo qual se'n entristí molt. Mes passats alguns dies, tornant aparellarse altra nau pera anar a la metexa ciutat de Tunis, desoint els consells y amonestacions dels amics, s'hi feu portar ab tots sos llibres y demés coses necessaries, instant a n'els mariners, axís que sigué a bordo, despleguessen les veles per marxar, puig temía vinguessen sos amics altra volta a treurel. Un colp comensá la navegació, pensant en Llull que ja's trovava en

camí de Berbería, hont tant havía desitjat anar, li vingué a sa ánima una alegría tan grossa, que per ilustració y misericordia del Esperit Sant, se serená tota aquella nuvolada de la tentació, y en pocs dies se posá tan bo que tots els que venían a n'el barco se'n admiraren; y ell se sentí en tan bon estat d'ánima y cos com jamay s'hi hagués trobat en tota sa vida. D'aquesta gracia especial ne doná moltes en Llull a Deu y prompte entraren a n'el port de Tunis».

Aquesta es la versió mes verossímil respecte'l defalliment esperitual del Beat Ramón Llull, deguda a l'infadigable P. Pasqual, qui ha corretgit, com en moltes altres ocasions, la narració del autor anónim y coetani. Nosaltres, com ell, donarém a conexer la relació que l'esmentat anónim ne fa d'aquest pas de la vida del Beat.

Diu que havent sabut els genovesos l'arrivada d'en Llull pera sortir de son port cap a Berbería ab l'objecte de convertir als infidels, y sabent qu'era ademés un fervorós sirvent de Deu, el reberen ab gran aparato, de lo qual se'n vantá satisfactoriament en Llull; y un colp embarcat, li comensá formiguejar un temor de les penes y torments que allí potser li esperavan, que temerós de la mort torná saltar del barco quedantse en terra. Mes havent aquest desaparegut del horitzó, li entrá l'arrepentiment pel escandol que a n'els genovesos havía donat ab aquest mal exemple, y llavors fou quan comensá la desesperació de quals resultes enmalaltí també corporalment. Ab aquesta persuassió de que s'havía de condempnar, se feu portar al convent de Sant Domingo, y celebrant la festa de Pentecostés, sentí cantar als religiosos l'himne *Veni Creator,* y exclamá entre gemecs: ¿no'm podría salvar l'Esperit Sant? Portat al dormitori y recullit en una celda, vegé estant al llit una petita y brillant estrella, sentint al meteix temps una veu que li deya: en aquesta Ordre te pots salvar; demaná llavors l'hábit de dominic, que no li concediren de mo-

ment per trobarse fora el prior. Anant reflexionant després, pensá ab els frares menors y en entrar a sa religió, veyent al instant una corda de les que usen els francescans penjada a la paret. Mes tart se li torná aparexer la estrella y sentí la metexa veu que li deya: ¿No t'he dit ja, que sols te pots salvar en l'Ordre de predicadors?; mira lo que fas. Llavors, considerant que ab els dominics, si be salvava la seva ánima, no salvaría la seva Art que Deu li havía donat pera convertir als homes, perque no l'havían apreciada com ho feren els Menors, y decantantse a n'aquestos ab la esperansa de que se la mirarían ab mes interés pera fomentarla y propagarla, preferí sa condempnació a la pérdua de la seva Art per qual medi eran portades les ánimes a Crist; y axís determiná pendre l'hábit francescá, que tampoc li volgueren donar fins que fos ja moribond. En aquesta situació d'ánim, y perque no'l creguessen heretge, se confessá, (en alguns manuscrits diu *superficialiter* y en altres *sacramentaliter);* quan el sacerdot li portá Nostre-Amo, sentí com si una má humana li girés la cara cap al costat dret, y passant el cos de Crist a la part oposada, li digué: tindrás la pena que't merexes, si'm rebs ab aquestes disposicions; y persistint en Llull en son propósit, sentí altra volta com si li tornessen a posar el cap dret veyent el cos sagramentat de Crist en exa direcció, y llensantse de genolls a terra, besá'l peu del sacerdot y combregá després *devotione ficta* diuen uns, y *devotione facta* altres.

Aquesta es la relació que del present cas ens fa l'autor anónim y coetani; ara ab les metexes raons del P. Pasqual mostrarém com es tot axó bastant inverossímil.

Primer. Si creya que per haver temut la mort y no haver anat a convertir els moros, escandalisant ab axó al poble genovés, s'havía de condempnar; lo procedent era recuperar lo perdut y marxar a missions tan prompte hagués pogut, y

no pas ferse frare predicador o menor. Ademés, l'any 1294, a Nápols, doná al papa Celestí V una petició en la qual li demanava la conversió dels infidels, oferintse ell meteix sens temor a la mort. En el «Desconhort» y en altres llibres, reprén a n'els sabis y gent ilustrada que no van a convertir a n'els infidels y tem els trevalls y fadigues que axó reporta. ¿Cóm es creible, doncs, qu'en Llull hagués caigut en semblant flaquesa, quan ab tanta audacia y tal desitj s'ofereix a sufrir el martiri per amor a Crist, avans y després de aquest succés?

Segon. Ja hem dit qu'ell meteix diu tres anys després de aquest son defalliment esperitual, no haver, qu'ell ho sápiga, pecat mortalment desde sa conversió.

Tercer. Ja hem vist també com aquesta desesperació, en que, segons l'anónim caigué, fou sols un no esperar en la divina misericordia, y no fou aquesta la causa de sa enfermedat corporal, sino que abdues foren simultánies, com afirma ell meteix.

Quart. En Llull no duptá jamay de sa vocació, qu'era la de portar el mon a Deu, com se pot veure en el transcurs de la seva vida, y enlloc trovém indicis de volguerse fer religiós d'una ordre determinada. Ademés, ¿cóm s'explica que els frares dominics haguessen volgut donar l'hábit immediatament a un home ja vell y malalt, y que'ls francescans volguessen esperar quan estés a les portes de la mort?

La única cosa que's pot admetre, es que trovantse'l Beat en aquella tentació tant fora de sí y tant ansiós per sa salvació, el dimoni, per permissió de Deu, li figurés semblants visions y locucions, ja que'n son conjunt res apareix de diví.

De tot lo qual ne dedueix el P. Pasqual, que l'escrit del coetani sigué interpolat ja desde molt antic ab aquestes circunstancies, pera donar mes visos de veritat a una faula que s'escrigué en

alguns manuscrits antics que tractan de la alquimia, titolat aquest llibre *Lumen claritatis et flos florum*, atribuit a n'el nostre Beat, aont se diu que Ladislau Llull, cosí del nostre Ramón, l'havía anat a cercar a Anglaterra; que'l trová frare dominic del convent de Santa Catarina de Londres; que cada dia deya missa y predicava ab freqüencia al poble y cada mes al Rey y a la familia reyal; y ademés de moltes altres ficcions, diu que axó succeía l'any 1344, quan ja'n feya 29 que'l Beat havía mort martre a Bugia. Axó sol ja es suficient pera conexer la falsedat de tota aquesta relació, y, en fi, la vocació certa y verdadera d'en Llull no sigué ferse frare, sino que desde sa conversió seguí la que Deu li dictá d'anar a trovar als Papes, Cardenals, Bisbes, Reys y Prínceps pera procurar la conversió dels infidels.

XXIV

MISSIÓ A TUNIS

Arrivat a Tunis el mestre Ramón Llull, plé de joya'l cor y abrusada sa pensa ab el desitj d'aclarir les tenebres dels mahometans, saltá a terra y entrá a la ciutat.

Aquest reyalme ja d'antic era tributari a nostra Catalunya, essent allí tan respectada la senyera de les quatre barres com la del país. En temps del rey en Jaume les relacions ab el Mostancir, rey de Tunis, foren cordials y amistoses; el rey en Pere III exercí sobre aquella terra son protectorat y li serví de centre d'operacions en la famosa conquesta de Sicilia; en una paraula, molt entrants hi havían sigut sempre'ls catalans, com també les repúbliques italianes que ab Catalunya acaparavan el tráfec y 'l comers del mar Mediterrani.

Mogut en Llull pel foc del amor a Deu y 'l zel de la salvació de les ánimes, convocá poc a poc y ab molta discreció a n'els mes entesos en la lley de Mahoma, y 'ls hi digué qu'estant molt ben enterat de la religió cristiana venía a conferenciar ab ells. «Proposeu una discussió pública, y si ab vostres raons y arguments me demostreu la veritat de vostra lley, jo la seguiré; mes si pel contrari vos convenso de que la meva es millor, vos exigexo que vos teníu de fer cristians».

Una ferma convicció de sa fé tenía en Llull y una persuassió íntima de que Deu nostre Senyor indefectiblement l'ajudaría pera guanyar aquest torneig científic-religiós a n'el que retava als doctors serrahins; no hauría parlat ab tal aplom, si no hagués estat segur de la certesa de ses creencies; y axís ab la eloqüencia abundosa que sempre brollava fresca de sos llabis, aná concentrant les simpatíes d'aquells fanátics seguidors del Profeta, qui, moguts per l'esqué que tan be'ls hi sapigué amanir l'Apóstol de Crist y desitjant borrar pera sempre mes aquest nom tan aborrit, de la cara de la terra, acceptaren el desafiament reunintse tots els sabis mahometants de la ciutat. Aquestos, de un a un s'esforsaren en diferentes conferencies, fent relluir les mes poderoses raons que sapigueren per abatre'ls sólits fonaments que'n Llull defensava, puig fácilment responía y solucionava llurs arguments, manifestant ensemps llur poca consistencia, de tot lo qual ne quedaren els moros maravellats.

Victoriós y satisfet el doctor Il-luminat, ple d'aquell entussiasme que anegava sa ánima, els crida un dia a tots pera que compareguin a la plassa pública, y comensa allí sa peroració adornada de xamosa poesía: «Qualsevol home que pensi un xic, creurá en un Sér Suprém, atribuintli la major summa de perfeccions, y totes elles ab la major igualtat y concordia. No tením de disputar pel nom; per sobre del univers, y com a causa y orígen de tot, hi ha un Sér inteligent, que reuneix totes les perfeccions en grau superlatiu, puig si n'hi manqués alguna ja dexaría d'esser l'*Ens* per essencia. Y com qu'entre la causa y l'efecte sempre hi ha relació, d'aquí que será mes laudable aquella fé, que posi major concordancia y conveniencia entre Deu, qu'es la summa y primera causa, y son efecte. Mes vosaltres, que seguiu la lley de Mahoma, no compreneu que cada una d'aquestes dignitats divines tenen llurs propis actes intrínsecs y eterns, puig

de lo contrari dites perfeccions estarían desde tota la eternitat ocioses, y per lo tant no dexarían de possehir aquella summa perfecció que'n elles també suposém. Vosaltres sols hi veyeu en Deu inteligencia y voluntat ab llurs actes corresponents; doncs, heu de saber que la bondat també té son acte propi de bonificar, la grandesa el de magnificar, y axís dels demés atributs o perfeccions divines; perque si no fos, no hi hauría entre elles la major igualtat y concordancia. Doncs, si Deu, com es precís y necessari, té l'acte de bonificar per la bondat, l'acte de magnificar per la grandesa, etz., se dedueix que hi hagué en Deu un bonificant y un bonificat distints, com també un magnificant y un magnificat, etz.; doncs, per aquestos actes substancials, intrínsecs y eterns de les esmentades dignitats, raons o atributs, tots ells en la major igualtat y concordancia, proban els cristians qu'en una simplisíssima divina essencia y naturalesa hi ha trinitat de persones.

«Per medi d'una Art, que ja fa algun temps fou divinament revelada a un ermitá cristiá, jo vos faré veure ab raons clares, donantme Deu sa gracia y si vosaltres me voleu escoltar ab esperit sossegat y sens prejudicis durant alguns dies, com en Deu hi han tres persones distintes; com en la encarnació del Fill de Deu convé y concorda rahonablement la primera y summa causa ab son efecte per la participació o per la unió del Creador y de la creatura en la persona de Crist, y sobre tot ho veureu clarament y de una manera notabilíssima en la passió del meteix Fill de Deu Crist, quan voluntariament sostingué la humanitat que havía pres pera redimirnos del pecat y de la corrupció dels nostres primers pares, y reduirnos a l'estat de la gloriosa fruició divina».

Anava en Ramón Llull descapdellant sa Art y aplicantla a la teología, esmaltant sovint son discurs ab l'enardiment y ab el calor propi d'un

orador fogós; son métode de llógic axamorat per la eloqüencia del llenguatje, encisa a n'els doctors infidels, y es tal la expressió que anima sa dialéctica que les doctrines mahometanes quedan ferides de mort en el cor de llurs seguidors. La ciutat de Tunis aclamá a n'aquell apóstol de aspecte penitent, que ab sa paraula vibrant els encisava més que llurs dilemes. La figura d'en Llull prenía'l relleu d'un gran orador, que ab estil pla, breu y concís enlayrava els sublims conceptes de la religió cristiana, fins a dexar la convicció íntima dins aquelles ánimes, que no sabían com replicar a sos arguments.

Les masses populars s'enardían a l'escalf de l'apassionada oratoria d'aquell místic-vident, que ab llengua de foc els arrebatava de llur fatal quietisme, y galvanisades per la xardorosa vérbola corrían adelarades per escoltar a n'aquell nou profeta que il-luminava les inteligencies y encenía les imaginacions envers Crist, demanant secretament el baptisme. Fins molts de aquells sabis, despreciant la lley del Corán, se convertiren.

Les disputes y controversies que tingué ab els moros, extensament les exposa'l meteix Llull en el llibre «Arbre de la ciencia» escrit tres anys mes tart; y axís, en l'«Arbre exemplifical», títol del exemple de la situació del arbre divinal, descriu la disputa entre un cristiá y un moro, que no podem resistir la tentació de reproduirla, admirant el vigor musculós de sa férrea argumentació.

«Un cristiá y un serrahí disputaren llargament parlant de Deu. El cristiá indagava del serrahí, aont era la voluntat de Deu, avans de esser el mon creat. El serrahí respongué que estava *in amato, amabali, et amare.* (1) Li pre-

(1) En tots els atributs o perfeccions de Deu, s'hi poden considerar tres actes distints: l'acte de produir, l'acte ja produit y l'acció de produir, axó es: la causa, l'efecte y la acció que va de la causa a l'efecte; per exemple: en l'atribut *bondat,* hi ha l'acte que produeix la bondat

guntá llavors el cristiá, si hi havía distinció entre aquestos actes y li respongué que no. Digué, doncs, el cristiá que, no haventhi distinció entre ells, no hi podía haver en Deu voluntat, perque, no tenint aont terminar son acte, no pot esser alguna cosa. Respongué 'l serrahí qu'estava en sí metexa. Preguntá 'l cristiá, ¿está en sí metexa la voluntat sens aquells tres actes? perque sens ells estará ociosa o inactiva, lo qual no pot ser. El serrahí li digué que hi estava, ab tots tres actes. El cristiá digué, que no podía esser estar la voluntat en si metexa sens la distinció dels tres actes esmentats, perque sens la distinció ja no foren tres, ni dos, sino que fora la voluntat sola en si metexa y inactiva. A n'axó el serrahí no sapigué qué respondre. Axó meteix, continuá el cristiá, vos puc preguntar respecte la bondat de Deu ¿qué vos sembla hont era avans de la creació del mon? El serrahí no s'atreví a dir que era *in bonificante, bonificabili et bonificare*, pera no consentir en la producció de les divines persones, y digué que era en sí metexa *sine bonificante, bonificabili et bonificare.* Llavors digué el cristiá qu'estava ociosa y viuda de poder y de fi y sens grandesa; perque la grandesa de la bondat está, que no solsament sía gran en l'obrar, sino també en sa existencia: vácua fora en la potestat, perque en si metexa no'n tindría; ni en un altre, ni l'altre tindría la potestat en ella ni d'ella; vácua fora de fi, perque cap be se'n seguiría. Y llavors el serrahí se convencé per la raó de la producció divinal que'l cristiá li probá».

Feya anys ja qu'en Llull venía sostenint la batalla pera posar a Jesucrist al cap de la societat, sens defallir ni minvar sa activitat a causa de les contínues y austeres penitencies ab que

---

y s'anomena *bonificativum*, l'acte que procedeix de la bondat y s'anomena *bonificabile*, y l'acte d'aquesta producció que s'anomena *bonificare*. Aquestos termes breus, enérgics y expressius, els tragué'n Llull de la llengua arábiga, adaptantlos després a la llatina, com ens ho diu ell meteix al final del Compendi de la «Art demostrativa».

castigava son cos: mes ara, vell y tot, allá entre la caldejada atmósfera africana s'agrandava a si meteix, y ab esperit profétic primer, y ab tons apocalíptics després, anava sembrant la llevor cristiana per entre les falses creencies mahometanes. Adoptant les formes populars y la parla vulgar, sortía de sos llabis la paraula com espasa flamígera que ab sinistre tall degollava desapiadadament tots els símbols y misteris del profeta.

Se valía'l Beat Ramón Llull, en la predicació entre'ls infidels, d'aquelles comparacions gráfiques qu'emplea'l llenguatje popular, de les espressions enérgiques propies d'esperits no cultivats, les metáfores atrevides per enlluernar la imaginació del poble, de qui'n prengué també la vivesa de la frase y'l calor del sentiment y animació, desprenentse un conjunt de poesía indígena plena d'una bellesa encisadora, per la qual fácilment commovía a n'aquells cors fanátics y persuadía a n'aquelles inteligencies enmandrides.

La inspiració espontánia que sempre brollava de la feconda amor que per Crist sentía, feya sa oratoria sincera y eficás; y al seduir ab aquesta hermosura inculta y silvestre a n'els grans doctors, també atreya irresistiblement al poble, que corría a refrigerarse a n'aquell manantial abundós aont trobava sanitós aliment per la seva ánima.

La fama de ses conversions aclaparava a n'els fanátics intolerants, y acudiren al rey demanant la mort del profeta estranger. La primera providencia del rey fou ferlo tancar a la presó, temerós, com els demés, de que socavant llurs doctrines y mirant les lleys del Corán, poc a poc quedaría exterminada y destruída la religió de Mahoma. Convocá consell el rey, y baix la poderosa influencia d'un dels grans santons de la encontrada, qui valentse de son prestigi y fent ressortir l'intent criminal y temerari d'en Llull que ab extremada osadía sublevava les concien-

cies, torbava el regne y volía destruir a n'els creyents del Profeta, incliná a tots els presents, inclús al rey, a fallar que'n Ramón Llull devía morir pera salut del bé públic.

Mes, Deu nostre Senyor, diu l'anónim, que permet que sos servidors arrivin a semblants perills, esperant d'en Llull encara coses majors, inspirá a un altre moro de gran renom que s'oposés a que fos mort, contra la opinió y consell dels demés. Axís es que demaná audiencia a n'el rey, y com qu'era tingut per un dels mes sabis d'aquelles terres y per l'home mes prudent y just del regne, el rey se l'escoltá atentament, mentres ab tota la persuassió de la seva ánima li feya veure qu'essent ell un príncep tan digne y poderós y magnánim, no era decorós donar sentencia de mort contra un home que, si be procurava extendre la lley cristiana y per exaltarla s'havía ficat en aquell perill, no obstant era un varó adornat de molta sensatés, prudencia y bondat, y que, defensant sa doctrina ab tals raons que l'acreditan de sabi, no es just sía tractat com qualsevol criminal. Ademés, nosaltres podríam tenirnos per molt ditxosos, si de nosaltres metexos ne sortís un que, sens temor, se'n anés entre els cristians pera propagar la lley de Mahoma; ¿no merexería aquest tal, la benedicció d'Alá y 'l vostre apoyo? ¿No seríam tots nosaltres qui l'exaltaríam en lloc preeminent fins a colocarlo al costat del Profeta? Siau lliberal y misericordiós ab un enviat de Deu. Y axís per aquest istil aná descapdellant son discurs en presencia de tota la Cort y grans magnats, que no pogueren per fi resistir la forsa de sa eloqüencia y deliberaren revocar la sentencia; pero maná el rey, que fessin comparexer en Llull a sa presencia, y ab accent indignat li comunicá que quedava desterrat del seu regne, amenassantlo de mort si may més tornava per aquelles terres. Lligat y guardat com un facinerós, fou acompanyat fins a bordo d'un barco que prompte tenía de marxar de Tunis.

La massa anónima y inconscient, que sempre es mou segons qui la belluga, reaccionada pels ulemes y santons mahometans, seguía'ls passos d'en Ramón Llull cridant y escarnintlo, maltractantlo y omplintlo d'injuries, y fins alguns de mes atrevits, y ab tácit consentiment dels metexos guardes que l'acompanyavan, comensaren a tirarli pedres y a pegarli sens mirament de cap classe; y ell meteix ens ho confirma en el llibre «Desconhort», escrit tres anys deprés, aont ens diu que per Crist sufrí persecucions, fou maleit, maltractat, pegat, tirat per la barba y posat en perill de mort; y no obstant, ab l'ajuda de Deu pacientment ho soportá sens ni una quexa, ans al contrari interiorment s'alegrava d'exes penes, tenint a la memoria la passió de son Amat; la única cosa de que's condolía era'l dexar aquelles ánimes, moltes d'elles disposades ja a rebre prompte el sant baptisme; y hauría sens dupte conseguit abundosos fruits, perque'n el meteix llibre ens diu que les classes intelectuals y directores dels moros, estavan en un estat d'escepticisme respecte llurs creencies, que sols pensavan en disfrutar cómodament de la vida sens preocuparse gayre de llur religió, y si per medi del raonament hagués pogut convertir aquestos, cosa fácil per enteniments il-lustrats, hauría seguit tot el poble.

Ab aytal consideració, y en mitj de la befa pública, fou conduit en Llull a una nau genovesa que hi havía al port y que tot seguit tenía d'anarsen. Llavors el rey maná fer un pregó dient que desterrava a n'el catalá Ramón Llull, manant que fos immediatament apedregat, si se'l tornava a veure per les terres de son regne.

A n'el fons de l'ánima'l ferí aquest ban, mes que'ls maltractes que patía; puig veya infructuosa sa tasca, ja que molts dels disposats, perdent la oportunitat y no essent encara batejats, tornarían a caure en les tenebres del error; ell, que tant vivament desitjava portar a n'aquelles

ánimes el pá de la doctrina celestial fins que arrivessen a un perfecte conexement de la fé católica, demanava afligit a Deu l'amparés en aquella ocasió, pera socorrer les ánimes que Crist redimí ab sa propia sang; y si ell, se deya en Llull, fou tan generós que per nostre amor doná la seva vida, ¿seré jo tan mesquí, que per no perdre la meva, dexi infructuosa la divina sang? Si me'n vaig, aquestes ánimes se perden; y si 'm quedo, la meva sentencia de mort es irreparable: en aquesta perplexitat, de tot cor s'encomenava a Deu sugerintli una solució... per fi determiná fugir de la nau y quedarse, esperant conseguir algun efecte saludable, encara que després l'hagués de segellar ab sa mort. Ab son enginy, doncs, y guiat per la amor a Deu s'escorregué y amagá a un altra nau, esperant, lloc y temps oportú pera tornar entrar a la ciutat y portar a terme la obra comensada, sens esser destorbat per l'ímpetu bestial de la gentada y pel furor intolerant dels irreductibles.

Succeí que mentres en Llull s'estava amagat en el port de Tunis, un cristiá molt semblant a n'ell per sa cara y son vestit, passava per dintre la ciutat, y sospitant la xusma fos en Llull comensaren a insultarlo y maltractarlo, y haventlo agafat el volían apedregar, mes ell cridava y sospirava que no era pas el mestre Ramón, fins que alguns, coneguentlo, desferen l'error, y convensuts llavors els moros, el dexaren, escapantse per miracle d'una mort segura. Ja feya tres setmanes qu'en Llull estava amagat quan s'enterá d'aquest succés, y considerant qu'era axó un avís del cel, tingué per temeritat realisar son intent.

Greument se dolgué de dexar la tasca comensada; mes no restá abatut son esperit per semblants contrarietats, sino que inclinantse humilment baix la ma de Deu, se regonegué indigne del éxit y s'embarcá cap a Nápols. Confiant sols en Deu, el temor se converteix en valor y la debilitat en forsa, y ab aquestos contratemps no's

refredá son zel, sino que's reanimá, y, com soldat valent de Jesucrist, el prepará exa derrota pera noves empreses y conquestes.

Estava en Llull al port de Tunis a meitat del mes de Setembre de l'any 1292, y vivía tan poc ociós y tan aplicat a la vocació divina, qu'aquelles inquietuts no foren obstacle pera que comensés el llibre rotulat «Taula general», com ho confessa en son final, quan l'acabá a Nápols: «Exa ciencia fou comensada en la mar, en el port de Tunis, a meitat del mes de Setembre, any de la encarnació del Senyor 1292, y fou acabada'l meteix any, en la octava de la Epifanía, en la ciutat de Nápols.» Ab aquesta nota se demostra evidentment lo que havém advertit, qu'en Llull contava en sos llibres els anys de la Encarnació, que comensan a 25 de Mars y acaban el 24 del Mars següent; doncs, la octava de la Epifanía, qu'esdevé sempre al mes de Janer y segueix passat el mes de Setembre, el conta a n'aquí com del meteix any de 1292 a que pertany el precedent mes de Setembre.

XXV

EL MESTRE RAMÓN LLULL CONREUADOR DE LES CIENCIES NATURALS

La deshonrosa pau que havía firmat a Tarascó el rey de la confederació catalana-aragonesa, Alfons III *el lliberal,* tocava complirla ara a son germá Jaume, qui, per la mort d'aquell, el succeía en el trono. Pel Agost de 1291, vingué aquest de Sicilia, aont hi dexá de gobernador a l'altre germá l'infant Frederic.

Fora del imperi, que había quedat sotmés a la Santa Seu, totes les demés nacions de la Europa occidental anavan seguint ab crexent interés les vicissituts de la magna qüestió de la Sicilia, personificada ara per en Jaume II de la Casa catalana y per en Carles II d'Anjou, casat ab María d'Hungría; a la banda d'aquest hi había la Seu Apostólica, el rey Felip de Fransa, en Jaume de Mallorca y na Joana I de Navarra.

El rey Eduard I d'Anglaterra no's declará per ningú, oferint sempre sos bons oficis de mediador; sens apartar la vista, no obstant, del assumpto, anava ensenyorintse del país de Gales y de la Escocia, ja que quan en 1286 morí Alexandre III, últim brot de l'antiga rassa dels

reys d'Escocia, trobantse front a front tretze pretendents, el poble per evitar les guerres civils, se posá a la decisió d'Eduard, qui en 1292, ja no com árbitre sino com sobirá, se declará per Joan Ballieul.

Veyentse doncs, en Jaume II complertament issolat, lo primer que se li acudí, fou aliarse ab el rey Sanxo de Castella, fill d'Alfons *el Sabi*, y provehir la defensa de Sicilia, envianthi a Roger de Lluria ab la armada que, per primera volta, s'estengué per la Romanía y les illes del arxipélac de la Jonia, portant el nom, les armes y'l comers de Catalunya per aquells indrets.

Al meteix temps, com l'infant Joan de Castella s'había aliat ab els moros del Marroc contra son germá don Sanxo, pretenint aquell conquistar la plassa de Tarifa, allá enviá'l rey catalá, per ajudar al castellá, una esquadra manada pel vis-almirall en Berenguer de Montoliu. Llavors tingué lloc en aquella plassa, el célebre epissodi que's compta de son gobernador Guzmán.

Molt ingrat se mostrá don Sanxo ab el rey de Catalunya y Aragó, car abandonantlo a ses propies forces, se decantá després a favor del rey de Fransa.

En Jaume II, volguent suavisar sa situació y mes propens a la pau que a la guerra, segons afirma un historiador, comensá per tenir una entrevista ab son competidor en Carles II d'Anjou, rey de Nápols y comte de Provensa, entre'l coll de Panissars y la Junquera, al meteix lloc aont aquest havía ratificat la pau ab el rey Alfons a l'Abril de 1291. Lo que allí's parlá, se tingué secret; mes l'alarma entre'ls partidaris de la política enérgica de la Casa d'Aragó aná escampantse, y la Sicilia se commogué fins les entranyes, pressentint qu'anava a esser sacrificada; llavors aquesta fixá la vista, com últim recurs, en l'infant Frederic entussiasta per ella. Les coses en aquest estat, arriva en Llull a Nápols, y recomenant la pau a uns y altres, els fa veure la neces-

sitat que hi havía de que units tots emprenguessen tasca mes profitosa.

Llavors s'enterá també de que l'any anterior o sía'l de 1291, els mahometans s'havían apoderat de Sant Joan d'Acre, últim refugi dels creuats europeus; y fou tant greu la pena que axó li ocasioná que quedá fortament abatut. Per axó ab forsa y braó y ab tota la unció de son zel fervorós, demanava al rey Carles de Nápols, a n'els bisbes del reyalme y demés potentats, que dexessen de barallarse germans ab germans pera acudir tots junts a la conquesta de la Terra Santa.

Els poderosos de la terra no escoltaren pas les caldejades paraules d'aquell exaltat penitent, qui per altra part, actiu com era, no dexava sos actes pietosos y sa feina constant d'escriure nous llibres. Acabá la «Taula general» que havía comensada en el port de Tunis, afeginthi tot seguit «La lectura compendiosa de la Taula general». Per aquest temps sería, quan regalá un bell códiç de son llibre «*De Amici et Amati*» ab una dedicatoria de sa propia ma, al dux de Venecia Pere Gradenigo, segons afirmació d'en Mateu Obrador en son estudi bibliográfic «Ramón Llull en Venecia».

A n'aquexa ciutat de Nápols, ensenyá també públicament el Beat Ramón Llull sa Art, segons relació del anónim coetani.

Y axís meteix instruía als moros, puig ens diu en son llibre «*Lectura Artis inventivæ et Tabulæ generalis*» (dis. I in pref. núm. 3), que composá per aquest temps y en dita ciutat de Nápols: que estava molt ocupat en difundir y ensenyar als serrahins l'Art inventiva, ab la qual podrían destruir llurs falses opinions y demostrar la veritat de la santa fé católica. (1)

---

(1) Ja s'ha dit y repetit en diferentes ocasions y per distints comentaristes de la obra filosófica del Beat Ramón Llull, que quan aquest parla de raons necessaries pera demostrar la fé católica, entén lo que nosaltres ne diem *arguments de congruencia*, y la *demostració de la veritat de fe*, sols el conexement que natural y raonadament podém tenir d'ella, sens pretenir donar una evidencia que no es possible.

Diu el P. Pasqual que'ls moros que instruía en Ramón Llull, serían segurament els qui estavan esparramats per aquell regne, o els qui vivían en la metexa capital; encara que no fora gens estrany que'l nostre Mestre fes algunes escursions fins a Nocera, ciutat veina, aont en Frederic II hi establí la colonia mahometana, puig d'aquells encara'n quedavan en 1300, permetentse'ls hi usar públicament els ritus de llur religió, segons nota Spondano (Ann. ad an. 1300, núm. 8).

Desde Nápols y per aquest temps, s'arrivá el nostre Beat fins a Salerno, aont hi havía la famosa escola de medicina de la edat mitjana; allí contragué amistat ab les eminencies médiques de la época, sobre tot ab el célebre catalá Arnau de Vilanova, y a instancies d'aquestos escrigué el llibre «*De levitate et ponderositate elementorum*». Allí hi eran reunits els qui's dedicavan a les ciencies físiques y naturals; y en Ramón Llull, ab sa inteligencia privilegiada, y ab la base de sa Ars Magna, resol les qüestions mes intrincades de l'alquimia.

La ciencia transmutatoria dels metalls y de la pedra filosofal que tant en boga estigué durant la edat mitja, conreuada per embaucadors y nigromántics, no es la noble y raonada práctica del últim conexement de la naturalesa, de la verdadera alquimia, precursora de la moderna química. No hi ha dupte, doncs, qu'en Ramón Llull feu estudis práctics de la naturalesa per medi de la observació directa, com afirman graves autors; y si be tením de despreciar la llegenda que ens vol presentar al nostre Beat com un mago de vareta miraculosa, no obstant autoritats regonegudes com en Salzinger y l'Alfons de Proaza, ens asseguran en llurs catálecs, que alguns llibres d'alquimia, en son verdader sentit d'estudi de la naturalesa, escrigué el doctor Il-luminat.

No he tingut a mans el notable discurs que'l prestigiós catedrátic de la Universitat de Barce-

lona doctor Josep Ramón de Luanco, feu en 1870 sobre en Ramón Llull considerat com alquimista, mes copiaré un fragment d'un ben raonat article sobre aquest assumpto, que'l P. fra Querubí de Carcagente publicá en el nombre 5 de la desapareguda y anyorada «Revista Luliana», corresponent al mes de Febrer de l'any 1902.

Diu axís el sabi frare caputxí:

«Indudablemente el estudio detenido que se propuso hacer de los libros árabes inició á Raymundo Lulio en la teoría química de los mismos. Faltábale un laboratorio donde experimentarla, y en Montpeller y en Nápoles halló quien le instruyese en toda clase de manipulaciones. Arnaldo de Vilanova satisfizo plenamente el ardor con que Lulio se dedicó al estudio de la química, aguijoneado tal vez por su grande ideal de reducirlo todo á unidades. Para él la *unidad de la ciencia* era un hecho desde que podían señalarse los atributos y propiedades comunes, ó sean los principios trascendentales del ser metafísico: ¿sería, pues, un problema más dificil obtener la *unidad física* por medio de la descomposición y conocimiento de los elementos generales constituyentes del cuerpo? Dada la importancia de esta idea, se comprende que la química fuera para el Doctor iluminado objeto constante de investigaciones y esfuerzos. Hoy sabemos que no fué del todo estéril su trabajo, y hallamos muy justo el asombro del sabio M. Delécluze al hallar en las obras de química de Raymundo *algunas ideas generales llenas de grandeza y cuyo elevado alcance parece hechar un reto á la ciencia de nuestra época. (Revue des Deux-Mondes*, Nov. 1840).

»Puédese, en efecto, citar la teoría luliana que considera á la forma como principio esencial de la materia y la coloca en el número de los principales caracteres que distinguen á unos cuerpos de otros. En nuestros más recientes tratados de química se habrá observado la idéntica importancia que conceden, para la composición química de los cuerpos y sus diferencias á las formas de cristalización.

»Pero no es la teoría el verdadero terreno donde

se desenvuelve y se hace útil esta ciencia. Para obtener verdaderos resultados prácticos son necesarios los ejercicios del laboratorio, indispensables algunos instrumentos que hagan más fácil el arte de las manipulaciones químicas. Raymundo Lulio procuró no carecer de estos medios: allí donde una nueva idea reclamaba la confirmación experimental se detenía, buscaba un laboratorio ó lo improvisaba. Aún se conocía en el siglo XVIII en Milán la casa donde Lulio había hecho experimentos químicos. (Vide: *De ortu et progressu Chemiæ* de Olaeus Borrichius). Entre los instrumentos de que se servía para estos trabajos, acaso por él modelados y fabricados, indica con bastante precisión en su *Potestas divitiarum* haber usado uno muy parecido al pequeño aparato de bolas inventado en nuestra época por Liébig, para recoger el ácido carbónico después de analizadas las substancias orgánicas.

»Pero todo esto presuponía el exacto conocimiento de una multitud de substancias, no fácil de adquirir en unos tiempos en que eran muy contados los hombres de ciencia que empezaban á ocuparse de estudios naturales. No obstante, sabemos que Raymundo Lulio conoció perfectamente y nos ha hecho conocer el *ácido nítrico:* sin alabarse de ser el primero en descubrirlas, hace mención también de un determinado número de substancias, tales como la *sal de potasa*, el *tártaro calcinado*, la destilación de la orina, la copelación de la plata, la preparación de los aceites esenciales, la rectificación del espíritu de vino, la preparación de la almáciga (compuesto de albúmina y cal), el *mercurio blanco* (mercurio dulce y sublimado corrosivo), el precipitado rojo, etc.; conocimientos que si en el día solo sirven para dar idea de un químico superficial, en la época de Raymundo suponen un gran esfuerzo de trabajo en un genio altamente observador.

»El destino de las obras intelectuales es á menudo muy extraño. Mal podía figurarse el Doctor iluminado que sus aficiones á una ciencia tan útil como la química, habían de atraerle una de las imputaciones más injustas, la de alquimista supersticioso que sueña en convertir en oro los demás metales. En la edad Media no nos sorprende esta acusación. Parecidas se habían lanzado contra los más sabios natu-

ralistas de aquellos tiempos, Alberto *el Grande* y Rogerio Bacón».

. . . . . .

Després de fer notar les barbaritats que d'un y altres s'han dit fins en els nostres dies, continúa l'articulista dient:

«Para gloria del Doctor iluminado queremos hacer notar su perfecta semejanza en este punto con Rogerio Bacón, el genio más estupendo del siglo XIII. Acusado fué este, como indicamos ya, de darse á las prácticas de la magia, precisamente cuando no se encontrará escritor de aquellos tiempos que con mas copia de razones combatiera los embustes y vanidad de los nigromantes. De igual suerte viene á recaer sobre Raymundo Lulio la imputación de haber creido en la alquimia, siendo así que en su *Arbor scientiæ* se rie donosamente de los que trabajan en vano queriendo convertir el azogue en plata sólida, y en su libro de *Principiis Medicinæ* se burla con gracejo inimitable de los dementes alquimistas que, soñando á todas horas oro, llevan las bolsas vacías y las capas rotas. Raymundo Lulio no creía, evidentemente, en la transmutación de los metales. En obras que innegablemente son suyas encontramos pasajes que apartan toda sospecha, y reducen á puro cuento ó narración novelesca el hecho de la fabricación del oro, que solo los ingleses han tomado en sério. En su «Ars Magna» *(part IX, de mirabilibus orbis)* tropezamos con los siguientes textos que resuelven de plano la cuestión: «El oro obtenido por la alquimia no tiene sino la apariencia de tal». Y mas expresamente contra los alquimistas: «Los cuerpos elementales tienen cualidades propias, y las especies determinadas no caben cambiarse en otras especies; lo que da ocasión á los alquimistas para gemir y condolerse».

Vegis també la «Disertación sobre la historia de la Náutica y de las ciencias matemáticas que han contribuido á su progreso entre los españoles» (obra póstuma, Madrid, 1846) por Martín Fernandez de Navarrete, citada per en M. Me-

néndez Pelayo, aont se'ns diu entre altres coses sobre'ls conexements que de ciencies naturals tenía en Ramón Llull, que aquest «trazó un astrolabio utilísimo para que los navegantes conociesen por él las horas de la noche, é inventó una figura constituida de ángulos rectos, obtusos y agudos, en la que, conociendo el rumbo que sigue una nave y su andar, según el viento que sopla, deduce, por una operación práctica y sencilla, el punto de llegada ó el lugar en que se halla en medio de los mares en un momento ó tiempo determinado: invento admirable, que acaso fué el orígen del *quartier de reduction,* perfeccionado y tratado científicamente par Blondel Saint-Aubin y D. Antonio Gastañeta, y todavía de uso contínuo en la práctica del pilotaje...»

«Los maravillosos fenómenos del magnetismo llamaron mucho su atención, aunque no sea cierto (como pretendieron el P. Pasqual y otros) que él fuese el inventor de la brújula, conocida entre nosotros mucho antes...»

No hi ha dupte, doncs, que'l nostre Beat Ramón Llull, fou un dels primers fundadors de la ciencia química y conreuador aprofitat de les ciencies naturals.

Avans de seguir ara'l fil históric de la narració, de pas farém notar que als 15 de Mars de 1292 se celebrá a Tarragona un Concili presidit pel metropolitá d'aquella antiga Seu fundada per l'apóstol Sant Pau, y essent per aquesta causa la iglesia mes antiga de la Península Ibérica, y, per lo tant, «Primada de les Espanyes»; se decretá, doncs, en dit Concili y baix la sanció del dit president, qui s'anomenava Rodrigo, que s'establís un reglament sobre disciplina eclesiástica; y haventlo dictaminat en dotze articles, en el seté prohibeix tolerar que l' arquebisbe de Toledo exercexi cap acte de jurisdicció, ni que fassa ostentació de cap insignia de metropolitá ni de primat dins els termes de la provincia religiosa tarragonina.

A l'Abril de 1292 havía mort el papa Nicolau IV, y 'ls cardenals no s' entengueren pera nombrarli un successor, passant vacant la Seu pontifical mes de dos anys; a la fi, a instancies del cardenal Romano, bisbe d'Ostia, fou elegit a Perusa, el dia 5 de Juliol de 1294, el penitent Pere Morrón, que fundá la ordre dels Celestins a la Apulia.

No volgué acceptar aquella dignitat el vell ermitá; mes per les súpliques dels cardenals y a instancies de Carles II rey de Nápols y Andreu III rey d'Hungría, se sentá a la forsa a la Seu Apostólica prenent el nom de Celestí V.

Fou coronat y consagrat el nou Papa a Aquilea'l 29 d'Agost del meteix any, y per les témpores de Setembre nomená dotze cardenals de entre'ls quals n'hi havía set de francesos, residint temporalment en la propia ciutat de Nápols.

Ja en Llull comensava esser vell, puig tenía mes de sexanta anys, y en son llibre de la Lectura ens diu que'l dexavan les forses corporals per la fragilitat de la naturalesa, afadigada per tants anys de vida penitenta, pels continuats trevalls, pels viatjes y contratemps, tot lo qual havía contribuit a aplastar aquella naturalesa de ferro; no obstant, son esperit era vigorós y sa voluntat prompta pera cumplir encara la vocació de Deu; per axó, al poc temps d'esser elegit Celestí V, acabava son llibre «Dels cinc sabis» y hi afegía una raonada petició pera entregarho tot a n'el nou Papa.

Aquestos cinc sabis del llibre, son: un llatí, un grec, un nestoriá, un jacobita y un mahometá. Els quatre primers están ocupats, al comensament de la obra, en discutir qüestions teológiques, fins que, veyent venir un serrahí, parlan del mal que fan els infidels amos de la Terra Santa, y comentan lo pitjor que fora si convertissen a n'els tartres ab llurs falses creencies, qui d'aquest modo ab mes facilitat podrían aplastar a grecs y llatíns; y tragueren per conclusió que'ls

cristians deurían estar tots units pera oposarse a n'el perill comú. «Senyors, digué un d'ells, establim entre nosaltres una discussió en l'ordre filosófic y sobre les lleys naturals de la raó, y 'l resultat presentemlo després a n'els prínceps cristians qui, consultant a n'els sabis de llurs reyalmes, aquestos, en havent examinat nostres arguments, podrán corretgir les nostres deficiencies y arreglar y multiplicar les raons per nosaltres exposades. D'aquest modo la nostra discussió podrá revifar l'esperit de nostres prínceps y superiors, pera donar lloc a un debat general sobre els cismes y discordies de la fé católica y axís adquirir la unió de tots els cristians».

S'acosta llavors el serrahí, qui havía sigut convensut dels errors de la fé mahometana per un sabi ermitá, y com que anant pel mon havía vist a n'els cristians dividits en moltes sectes enemigues, d'aquí que encara li quedavan alguns duptes.

Després, doncs, d'haverse presentat a n'els quatre sabis, s'afegeix ab ells, y boy passejantse tots junts, pren part també en llurs discussions. El llatí combat la creencia dels grecs sobre la processió del Esperit Sant, disputa ab el jacobita y'l nestoriá sobre la divinitat y humanitat de Jesucrist, y intenta fer compendre a n'el serrahí els dogmes de la Trinitat y Encarnació fins allá hont pot arrivar la raó humana. Acaba'l llibre posant els altres sabis llur esperansa en Deu, ja que, convensuts cada hú d'ells qu'está en possessió de la veritat, prometen examinar atentament les raons que'l llatí els ha anat descapdellant.

Al final de la obra posa'l Beat Ramón Llull, sa petició endressada al papa Celestí V; y per presentarla hi ajuntá el llibret *Flores amoris et intelligentiæ*. En el prólec de les *Flores amoris* diu: «Ramón Llull indigne, les envía al Sant Pare Celestí V y a sos cardenals pera que ab amor cuidin d'executar lo que'ls demano y per aquest medi Deu sia conegut y estimat de tot el mon».

Y en el prólec de les *Flores intelligentiæ;* escriu: que se les entrega pera que's veja com se poden destruir els errors dels infidels y manifestarloshi la veritat de la fé romana.

Per esser un document importantíssim y de capital interés, copiaré, del P. Pasqual, la célebre petició dirigida al papa Celestí V.

«Petitio Raymundi. Cum Deus principaliter creaverit hominem, ut homo ipsum recolat, intelligat, amet, honoret. et ipsi serviat; et cum sint tot infideles euntes ad ignem perdurabilem, qui illum non recolunt, nec cognoscunt, nec amant; et hoc quamprimum mundus fuit creatus usque ad hoc tempus, in quo sumus; et etiam cum sint tot. quod credo quod pro uno Christiano sint centum vel plures, qui non sunt Christiani: multum esset conveniens, quod Vos supreme Sancte Episcope Cælestine quinte, qui per Sanctum Spiritum estis electe in Papam, et Domini honorati et discreti Cardinales aperiretis thesaurum Sanctæ Ecclesiæ ad procurandum quomodo illi, qui sunt in errore, et Deum non cognoscunt nec amant, venirent ad lumen veritatis, et sequerentur finem, propter quem sunt creati. Hunc thesaurum Sanctæ Ecclesiæ consideramus duobus modis, scilicet thesaurum spiritualem, et thesaurum corporalem. Thesaurus spiritualis est, quod Sancti Homines Religiosi et Seculares. qui ad honorandum nostrum Dominum Deum desiderarent sustinere mortem, et qui sacra doctrina sunt illuminati, addiscerent diversa linguagia, qui irent prædicare Evangelia per totum mundum; et quod Vos Sancte Pater et Domini Cardinales assignaretis unum Dominum Cardinalem, qui tractaret hoc negotium, et quod tales faceret quæri per omnes terras Christianorum, qui huic sanctæ prædicationi essent convenientes et vellent esse, et quod illis monstrarentur omnia linguagia mundi, et quod de illis fierent studia in terris Christianorum et Tartararum, et quod ille Dominus Cardinalis, qui hoc Officium haberet, faceret missionem (sumptus) Studiorum et Studentium; et hoc continuo usque dum totus munds esse Christianorum. Thesaurus corporalis est. quod Vos Sancte Pater Papa et Vos Domini Cardinales assignaretis

semper Decimam Ecclesiæ, et quod fieret decretum ad conquirendum Terras Infidelium, et Sanctam Terram ultramarinam, et hoc per vim armorum; et de hac Decima daretur missio Domino Cardinali, qui tractaret Studia; et residuum daretur alteri Domino Cardinali, qui faceret missiones guerris; et hoc continuo, usque dum totus mundus esset Christianorum.

»Conveniret etiam quod Ecclesia recuperaret Schismaticos, et illos sibi uniret: quos potest recuperare cum disputatione, monstrando veritatem, et quod illi sunt in errore et Latini in veritate, quia cum illis melius possent destrui Saraceni, et haberi participatio et amicitia cum Tartaris. Etiam esset conveniens, quod Eclesia faceret suum posse ad conquirendum Tartaros per disputationem: quæ conquisitio esset facilis, quia non habent Legem, et quia permittunt in illorum Terra prædicari Fidem Christi; et etiam quicumque vult, potest esse Christianus absque timore Domini; et ista ordinatio est multum necessaria, quia, si Tartari faciunt Legem, sicut fecit Mahomet, vel Saraceni vel Judæi poterunt illos convertere ad illorum Legem, et tota Christianitas erit in magno periculo. Si Vos Sancte Pater et Domini Cardinales mitteretis ad Reges Saracenorum, ut vobis mitterent Sapientes, quibus monstraretis hoc, quod nos de Deo credimus, et illis faceretis placitum, et illi intelligerent nostras rationes, forte consentirent illis, vel dubitarent in sua fide; quia non putant, quod nos credamus hoc, quod credimus de Trinitate et Incarnatione; et quando redirent in suas Terras, dicerent hoc, quod intellexissent de nobis; et posset esse, quod illi, qui hoc audirent ab illis, consentirent nostris rationibus, aut dubitarent in sua credulitate; et hic modus sic procedendi cum illis posset esse multum utilis. Hic idem modus posset teneri cum Schismaticis, et esset conveniens quod illis dicerentur tam fortes rationes et tam necessariæ, cum quibus vincerentur omnes illorum objectiones et positiones; et quod illi non possent solvere nostras objectiones, nec destruere nostras positiones: et istis rationibus ita necessariis est multum bene munita Sancta Ecclesia. Ego Raymundus Lullus indignus æstimo me multas tales habere secundum aliquem novum modum, quem

Deus mihi dedit, ad vincendum omnes illos, qui contra Fidem Catholicam aliquid volunt probare, vel improbare.

»Considerate, Sancte Pater et vos Domini Cardinales, quod estis in magna via ad tractandum pro honore Dei, qui vos tantum honoravit, et vos fecit Vicarios mundi, et quod per supradictum Tractatum potest evenire magnum bonum; et si negotium est longum, illud est bonum et amabile; et si propter prolixitatem et difficultatem abjicitur, abjicitur et spernitur bonum, quod inde potest sequi. Et considerate quomodo homines hujus mundi propter bona temporalia sustinent magnas defatigationes et labores, in quibus sunt multi in periculo, sicut Reges qui sustinent magna bella; et Anrexini, qui scienter se tradunt morti, ut suos parentes possint eripere de servitute, in qua sunt. Et etiam placeat vobis considerare, quod Christiani perdant suas Terras et audaciam, quam solebant habere, contra Saracenos. Et considerate, quod publica utilitas parum ametur, et quod omnes clament contra Clericos: quare esset magna excusatio Clericis in tractando supradicta, quia darent bonum exemplum de seipsis et de suis operibus. Si dicitur, quod omnia ista fient, quando Deo placuerit, considerate utrum Deus velit finem, quare creavit hominem; et utrum Jesus-Christus dederit exemplum, et Apostoli et Martyres ad assequendum illum finem, quare sunt: et quis dicet, quod Deus non semper velit amari per suum populum? Multas alias rationes possem dicere. sed timeo nimium loqui; et si nimium loquor, supplico et peto veniam, ut mihi remittatur; et ponendo ista. quæ peto, in ordine, peto veniam á Vobis Sancte Pater, et á vobis Dominis Cardinalibus, ut vobis placeat me indignum primum mittere ad Saracenos, ad honorandum inter illos nostrum Dominum Deum...

»Data est hæc Petitio in Civitate Neapolitana S. Patri Cælestino V et honoratis Dominis Cardinalibus Anno 1294.»

Molt esperava en Llull del papa Celestí V, que per sa santedat y grans virtuts fou axecat a la Seu Apostólica; per un moment se feu la ilusió de que son Blanquerna havía pres cos, y pensant

que l'amor es una armonía de la teoría y de la práctica, esperava que de sa vida contemplativa unida a la activitat, realisaría sa utópica visió. Mes el dia 8 de Desembre d'aquell meteix any renunciá solemnement la tiara, a Nápols meteix, aquell papa Celestí V, qui després fou santificat y avuy venerat a n'els altars, pera entornarsen a son aymat retiro.

El dia 24, vigilia de Nadal d'aquell meteix any de 1294, fou elegit el cardenal Benet Gaetani, natural de Anagni, qui prengué 'l nom de Bonifaci VIII.

XXVI

LES HERETJÍES COMUNISTES Y LES ORDRES MENDICANTES

Una de les religions mes antiga del Orient, puig del bressol de la especie humana son sortides totes les creencies, es el Masdeisme, qual dogma fonamental es la contínua lluita entre'l geni del bé (Ormuz) y 'l geni del mal (Ariman), quedant la victoria a la fi dels sigles pel primer. Aquesta reacció contra'l vell Brahmanisme, y que després mes tart avivá, capgirantlo ab formes noves el llegendari Saratrusta, representa, segons un notable historiador, el moviment y propagació de la rassa aria envers l'Occident. El panteisme emanatista que aquelles religions representan, error fonamental de la societat humana, produit naturalment per la inteligencia racional qu'está sens la llum de la revelació y de la fé, fecondá una de les heretjíes que mes afligiren a la Iglesia.

Manes, dexeble dels magos y gnóstics, ensenyá que d'un sol principi diví, n'esdevenen dos d'altres contraris entre ells: el del bé y 'l del mal. La evolució d'aquelles idees sembrades en temps tan llunyans, la podém veure en la redempció pel progrés, predicada per les modernes escoles humanitaries-socialistes.

Un dels mes entussiastes maniqueus de temps del emperador Heráclit, fou un tal Paulo, qui conquistá molts adeptes que prengueren el nom de *Paulicians,* y sortint de l'Armenia enviaren missioners a la Tracia y la Bulgaria. Heus aquí les primeres espurnes d'heretjía séria que poc a poc anaren minant la Europa fins a penetrar per les nacions llatines.

S'acostava l'any fatídic de la fi del mon segons la superstició popular, que mirava ab terror l'apocalíptic acabament del sigle x; la gentada havía arrivat al grau máxim de la fé religiosa, mentres la barbarie y la relaxació crexía en la alta societat y corrían els elegants trovadors cantant al só de llurs mandolines l'amor y ses admirables proeses, llensant discretament entre versos perfumats, la sageta enverinada de la sátira contra'ls grans y 'ls sacerdots, fent rebotre per les encontrades les verdaderes o suposades disbauxes de les classes elevades, que no's preocupavan pas del profetisat any mil.

Els antics esclaus havían passat a sirvents del despótic feudal, y quan per la emancipació dels parcers comensá 'l poble a ressortir ab personalitat propia, conquistá les primeres llibertats, quals individuus adquiriren l'honrós títol de ciutadans, y la massa es trasformá en municipis y repúbliques independents; llavors, ajudats per la difusió dels estudis, obriren llurs inteligencies, mostrant gran interés per les qüestions religioses-socials que discutía la Escolástica.

A n'el mitjorn de Fransa, porta oberta a tota innovació, crexía d'un modo exuberant el domini de la imaginació, cultivant l'amor a les arts y 'l gust als plaers delicats, quan comensaren aparexer els primers maniqueus a Orleans, Aquitania y Tolosa, procedents ja de Italia ab el nom de *kátaros* (purs), degut a llur afectada severitat de costums. Els dogmatisadors d'aquesta secta foren els clergues Esteve, Lisedo y Herbert, canonges els dos últims d'Orleans. Afirmavan la

eternitat de la materia increada, negant la realitat del cos humá en Crist, la transubstanciació y 'l poder del Baptisme pera perdonar els pecats; defensavan també la moral desinteressada y escrita en la conciencia de cada hú, condempnant el matrimoni y l'ús de les carns. Tenían, ademés, una doctrina *esotérica,* que, com a tota societat que s'amaga de la llum, se'ls hi atribuía horribles crims y exagerades práctiques obscenes.

El rey Robert feu cremar aquestos primers factors de la heretjía, mostrantse ferms en el torment sens retractarse.

Un tal Tanquelino, visionari y embaucador, aparegué a Bélgica; a la Gascunya, Eudo de la Estrella arrastra principalment les dones; mes el centre vital de la heretjía es Tolosa, que ja en temps del papa Calixte II hi feu celebrar aquest un concili pera condempnar als qui negavan la Eucaristía, el baptisme als noys, la gerarquía eclesiástica y 'l matrimoni; anatema reproduit en el Concili de Letrán, per Inocenci II.

A mitjans del sigle XI, l'emperador Enric IV castigá 'ls *kátaros* de Goslar, ciutat de Suavia, ens diu un autor modern, y en el sigle XII ja n'hi havían a Colonia.

Per aquestos temps també comensá sa propaganda en el Delfinat y a Tolosa, Pere de Bruys ab son company Enric de Lausana, sortint en defensa de la fé católica, dos infadigables apóstols, Pere *el Venerable* y Sant Bernat; no obstant, l'incendi estava ja fortament avivat y es propagá rápidament.

El dandy Abelardo, desde la cátedra de la Sorbona havía fomentat l'esperit de discussió, mentres l'agitador popular Arnaldo de Brescia removía les baxes passions de les masses.

La virtut y la veritat se vegeren reduides a pures fórmules de raciocini, y a n'el despreci de la autoritat s'hi afegí la fascinació de les obres; que per desgracia'l desordre en les costums era general. La Religió y la Fé, doncs, havían que-

dat patrimoni del mon intelectual; y tal fou la febrosenca agitació de subtilisar en aquexa materia, que tothom se cregué ab dret pera fer y desfer religions segons llur capritxo. Entre tant, l'esperit del mon volatilisat, se filtrava insensiblement per les portes del Santuari: l'esperit d'ambició, d'indiferencia, de fredor, de regalo, de comoditat, de conveniencia, sapigué penetrar y escalfar fins el Claustre, de tal modo que a Cluny, eran els religiosos 460, y era aquella Abadía tan gran y fastuosament aparellada, que no hi hagué necessitat de cambiar ni un sol aposento quan s'hi hostatjaren, en 1245, el papa Inocenci IV ab els Cardenals y Bisbes, el rey de Fransa ab sa familia, l'emperador de Constantinopla y els fills dels reys de Catalunya y Castella, tots ab llurs respectius acompanyaments. (1)

Les creencies se barrejan ab les obres y la qüestió religiosa esdevingué qüestió social, y quan aquesta sotregada remou a la gentada, s'adona que li han encursada la distancia que la separava de llurs senyors; y mentres per un costat s'anava enfortint la unitat monárquica, el poble, fruint la llibertat que l'enlayrá, se li desvetlla l'aspiració comunista, arriba llur pretensió no a res mes que destronisar la missió divina de la gerarquía eclesiástica interpretant ell les Sagrades Escriptures, definir el dogma y establir les regles de la moral.

Encara que'l comunisme sia patrimoni de la humanitat, en el sentit filosófic de la paraula, o sia'l desitj constant d'acaparar la multitut els bens, sian de la classe que's vulga, de que disposen els pocs, en lo intelectual es el mes absurdo de tots, segons fa constar certa notabilitat.

Fins llavors les heretjíes eran patrimoni de les classes intelectuals; ara s'havían democratisat, y la gentada capgirá'l mon social, ajudada per la lleugeresa y menyspreu d'aquells que úni-

(1) César Cantú, *Historia Universal.*

cament contemplavan com eran tractades les coses mes santes; en segon lloc per les tribulacions de la metexa Iglesia, y per la claredat del dogma dualista que fácilment se fa pas entre la gent ignoranta; contribuinthi no poc el misteri de práctiques y doctrines secretes qu'encenen la imaginació y acoblan als iniciats per la llur vanitat, y per la curiositat als qu'encara no ho son.

La guerra dels albigenses acabá essent mes política que religiosa: l'escepticisme sembrat a la Provensa pels trovadors, junt ab certa inquina contra'l clero y la desmoralisació general, foren la causa dels disbarats que escampá per aquell país el temperament ambiciós y crudel d'en Simó de Montfort, que s'havía proposat heredar el comtat de Tolosa, y aquest es el factor principal d'aquella devastació, que acabá ab la trista batalla de Muret.

Existía ja feya temps una poderosa tendencia a constituir una grossa nacionalitat meridional (provensal-catalana), tendencia sempre resistida pels francs; sols mancava una espurna pera produir l'incendi, y aquesta foren els *kátaros*. Fransa no para fins a desdibuxar per complert les siluetes que d'aquell estat ja ressortían; puig de cap manera li convenía exa confederació veina, que li posava una fita a ses conquestes barrantli'l Mediterrá. Ho conseguí per complert, quan Sant Lluis firmá'l tractat de Corbeil.

Al costat dels *kátaros*, crexían els *valdenses*, mes moderats. Pere Valdo, mercader de Lyó, en 1160 comensa predicar la pobresa, convertint el consell evangélic en precepte; reuní molts dexebles que se senyalaren per llurs austeritats, anomenats també *pobres de Lyó, insabatats*, etz. El papa Lluci III els condempná en 1181; y en 1212 un tal Durant d'Osca funda a Catalunya un cert institut religiós, demanant al papa Inocenci III la aprobació de lo qu'ells ne deyan la seva ordre; y tres anys mes tart el meteix Papa'ls condempna en el Concili de Letrán.

Tots els heretjes del mitjorn de Fransa, aplicaren a la práctica els principis panteistes y fatalistes, obrint axís la porta al llibertinatge que modernament s'ha confós ab la llibertat; atacaren, doncs, el dret de propietat, destruiren la noció de la responsabilitat moral, y, com els moderns anarquistes, s'entregaren desenfrenadament al robo y a la violencia.

Segons els *valdenses* y *albigenses*, no hi ha *meu* ni *teu*; el comunisme y 'l laicisme son les bases de la secta. La bandera comunista denota un malestar social que no's cura, ni pel odi als rics, ni ab la exageració de la pobresa; el laicisme suposa la gangrena dintre'l clero, que supura per la massa dels fidels. El problema'l resolgueren les ordres mendicantes: els francescans, infiltrant la caritat y pobresa evangéliques en son just medi; y pera oposar una barrera al laicisme, vingueren els dominics, que per acabar ab els atrevits que usurpavan les funcions sacerdotals, creyentse revestits d'una missió que no tenían, establiren la Inquisició.

Pera combatre aquesta plaga de la heretjía, que s'anava descapdellant com a tal en el terreno religiós, y com anárquica forma sociológica dintre la societat civil, Roma, usant de les armes esperituals, llensava excomunions y interdictes sobre'l cap de sos súbdits rebeldes; mentres els monarques y prínceps adictes a la Iglesia considerant la heretjía un delicte de lesa majestat y d'atentat a l'ordre públic, la reprimían ab severa má, valguentse de la lley de les armes. Ajudaren a les dues potestats les ordres mendicantes, de una influencia social innegable: els francescans escampant arreu la persuassió y l'exemple; els dominics, restablint la puresa del dogma per la teología y la filosofía.

S'havía de convertir a la massa de la gentada, y aquestes ordres foren essencialment democrátiques, rumbejant llur pobresa, de la que'n feren vot especial, per entre les classes proleta–

ries, que, mancades de bens, estavan assedegades de riqueses; y vivint fraternalment del poble, al poble tornavan lo que'ls hi sobrava. Llur exemple era'l corcó de la conciencia que'ls hi reprenía constantment llurs escándols. La predicació social d'aquells religiosos, escampant arreu la pau y tornant la gracia als cors atribulats, no era de inflamada retórica, sino d'encesa caritat, y axís conquistaren l'ascendent moral y la grossa influencia social dintre la moltitut ignoranta; a un comunisme disolvent y anárquic, hi oposaren els frares un socialisme cristiá. Les ordres mendicantes no s'afegiren a la llista de les establertes fins llavors pera recullir en elles les ánimes que, disgustades de la injusticia, arrivan a la soledat per entregarse a la oració, al trevall, a la obediencia y a la práctica de les demés virtuts desterrades del sigle, sino pera que, per la ciencia divina y l'apostolat base de llur institució, poguessen operar una influencia directa sobre la societat.

Dos homes extraordinaris eran els fundadors de les ordres mendicantes: italiá l'un, poeta apassionat, tot ell foc bullint en amor a Deu; l'altre espanyol, rígit pensador, penitent y apostólic; l'un als vinticinc anys es retirá al desert per escoltar millor la veu de son estimat Jesús, y sols surt d'allí pera reedificar la iglesia de la Mare de Deu dels Angels, anomenada la *Porciúncula;* l'altre dintre les aules de la famosa universitat de Palencia, primer com dexeble y després com a mestre, reb l'encárrec exprés de la Verge María d'ordenar la devoció del Rosari. Abdós varons tenen, a l'any 1207, la inspiració del Cel de fundar respectivament un institut religiós per abrasar d'amor a Deu al mon y propagar aquest diví incendi, l'un pera desfer les heretjíes, y batallar contra la corrupció l'altre. Moguts abdós per la metexa déria, van a Roma mentres se celebra el IV concili de Letrán (11 Novembre de 1215, y sols durá vint dies), pera impetrar de la San-

tedat d'Inocenci III l'aprobació de ses respectives ordres; allá aquells dos grans homes miraculosament se conexen y abrassan, sens haverse vist may ni tenir l'un noticia de l'altre; una repulsa del Papa'ls contristá sobremanera, puig aquest Pontífex estava escarmentat de tantes heretjíes, místicament comensades, y per altra part volía reduir les comunitats religioses pera restar la relaxació dels monestirs; mes Deu, per una senyal extraordinaria, feu que aprobés les dues ordres bessones.

Morí Sant Francesc el 4 d'Octubre de 1226 a la edat de quaranta quatre anys, y Sant Domingo el 6 d'Agost de 1221 a la edat de cinquanta un; essent abdós canonisats pel papa Gregori IX; el primer el dia 17 de Juliol de 1228 y el segon el 13 Juliol de 1224.

Per la gentada que arrastran els valdenses Francesc hi oposa sa pobresa, ple son cor d'amor omnipotent; pera'ls estirats doctors albigenses, Domingo hi oposa sa eloqüencia ab el raciocini llógic de la veritat. Son els frares Predicadors la inteligencia de la Iglesia, y son cor els frá-Menors.

Sant Domingo passa acompanyant a son bisbe Diego de Acevedo per el Llengüadoc, y abdós, horroritzats de les colossals proporcions que al mitjdia de Fransa tenía la heretjía, allá 's quedaren; y quan, mort el bisbe d'Osma y assessinat pels revoltosos el delegat apostólic, queda Domingo sol exercint l'apostolat, recorregué infadigable totes aquelles terres convertint a la gent y aplegant dexebles pera la nova ordre que iniciava. Se pot dir que'ls frares Predicadors nasqueren d'entre la encesa lluita; puig mentres en Simó de Montfort exterminava crudelment les persones, Sant Domingo aniquilava l'error. Els Menors en la solitut del desert prengueren cos, bressats pels armoniosos remors de la Natura; y abdues ordres coven en son sí vigorosos germens d'acció que prompte brotarán en espessa y atapaida brancada.

A Catalunya, la potencia social del poble prompte ofegá a l'aristocracia feudal; puig les classes mercantils y industrials, per son trevall y activitat, alcansaren no sols riqueses materials, sino també una regularitat de costums poc comuna entre nobles y cavallers; era'l poble catalá d'esperit lliure y ordenat, y ab son constant progrés axamplá'ls horitzons de llur ilustració, sempre vivificats tots aquestos elements per l'esperit religiós; per axó congeniá prompte ab frares Predicadors y Francescans. En cambi, l'element feudal, de criteri estret y esquifit, sentint que'l nou esperit l'ofegava, se aliá ab les heretjíes, arrapat en son despotisme, a pesar de veure inminent sa destrucció.

Debem fer constar que aquestes heretjíes comunistes pertorbadores del ordre social, res significan en la Historia del pensament humá y en la de les aberracions humanes: son de les menys interessants, pero de les que ab mes crudeltat y abundancia han vessada la sang un y altre bando; com a guerres religioses, es una de les págines mes trágicament sagnantes de la Edat Mitja.

La heretjía sempre ha sigut considerada ab el doble carácter de crim político y crim religiós, perque no solsament s'alsa directament contra la Iglesia. sino que també trenca la unitat y armonía del Estat, ataca les bases socials pervertint les bones costums y pertorbant la tranquilitat pública; per axó tota doctrina disolvent, ja en l'ordre religiós, ja en l'ordre político, económic, social, etz., deu esser perseguida per l'autoritat civil, puig té'l deber de protegir y defensar el benestar moral y material de sos súbdits; y en els paissos católics, ha estat penat sempre aquest crim per les lleys de Valentiniá, Graciá, Teodosi, Valentiniá II, Honori, etz.; y la pena de mort, l'aplicá per primera vegada Climent Máxim al heretje Prisciliá y sos seguidors.

Els prínceps y emperadors de la Edat Mitja,

tenían per cosa natural y lógica castigar ab ferro y foc als heretjes, y fins l'impío Frederic II exercí aquest deber que li imposava sa calitat de quefe d'Estat. Y fixemnos a casa nostra, que'ls reys mes gloriosos de Catalunya promulgaren unes Constitucions (1) contra'ls albigenses y valdenses, verdaderament bárbares; y axís el rey Pere II, després de manar que sortíssen de sos dominis tots els heretjes valdenses o qualsevols altres violadors de la fé, imposa terribles cástics pels que amaguessen o encubrissen a n'algun de aquells, y afegeix: «Si alguna persona noble o plebeya descubreix en nostres regnes algun heretje, y'l mata, o mutila, o despulla de sos bens, o li causa algun altre dany, no per axó ha de temer cástic, puig merexerá nostra gracia.» En Menéndez y Pelayo al costat d'axó exclama, y ab raó: «Després d'aquestes paraules realment selvatjes, ¿qui no dirá que la Inquisició era evidentment un progrés al costat d'una legislació (llavors comú a Europa), que dexava al arbitre particular la vida del heretje, y declarava impune al assessí?» No es menys terrible la donada per en Jaume *el Conqueridor;* y aquést juntament ab el gran jurista Sant Ramón de Penyafort, en son alt sentit práctic, foren l'ánima de la nova institució pera inquirir y calificar les idees, sens que aquest esser jurídic perjudiqués en res a la llivertat de la vida política, posant la base de nostra excelencia y grandesa nacional, al decretar la unitat de pensament, y la defensa social. Fou l'establiment de la Inquisició que a llurs instancies concedí'l Papa, en la Butlla *Declinante jam mundi vespere,* dirigida a l'arquebisbe de Tarragona, Aspárrech, oncle del Rey, en l'any 1232.

Es de notar que consultant al célebre jurisconsult Sant Ramón de Penyafort, se celebrá en 1242 un concili a Tarragona, contra'ls valden-

---

(1) Marca Hispánica. Ex archivo Eccl. Gerund., apendix 511.

ses, essent arquebisbe d'aquella Seu, en Pere de Albalat.

Un paragraf hermosíssim té en Menéndez y Pelayo, defensant la gestió tant combatuda per la impietat, de la Inquisició, que copiarém íntegre sens traduir, pera no desflorar son enérgic vigor:

«La intolerancia es ley forzosa del entendimiento humano en estado de salud. Impónese la verdad con fuerza apodíctica á la inteligencia, y todo el que posee ó cree poseer la verdad, trata de derramarla, de imponerla á los demás hombres, y de apartar las nieblas del error que les ofuscan. Y sucede, por la oculta relación y armonía que Dios puso entre nuestras facultades, que á esta intolerancia fatal del entendimiento sigue la intolerancia de la voluntad, y cuando ésta es firme y entera, y no se ha extinguido ó marchitado el aliento viril en los pueblos, éstos combaten por una idea, á la vez que con las armas del razonamiento y de la lógica, con la espada y con la hoguera.

»La llamada tolerancia es virtud fácil; digámoslo más claro: es enfermedad de épocas de escepticismo ó de fé nula. El que nada cree, ni espera en nada, ni se afana y acongoja por la salvación ó perdición de las almas, fácilmente puede ser tolerante. Pero tal mansedumbre de carácter, no depende sino de una debilidad ó eunuquismo de entendimiento.

»¿Cuándo fué tolerante quien abrazó con firmeza y amor, y convirtió en ideal de su vida, como ahora se dice, un sistema religioso, político, filosófico y hasta literario?

»Dicen que la tolerancia es virtud de ahora: respondan de lo contrario los horrores que cercan siempre á la revolución moderna. Hasta las turbas demagógicas tienen el fanatismo y la intolerancia de la impiedad, porque la duda y el espíritu escéptico pueden ser un estado patológico más ó menos elegante, pero reducido á escaso número de personas: jamás entrarán en el ánimo de las muchedumbres.

»Si la naturaleza humana es y ha sido y eternamente será, por sus condiciones psicológicas, into-

lerante. ¿á quién ha de sorprender y escandalizar la intolerancia española, aunque se mire la cuestión con el criterio más positivo y materialista? Enfrente de las matanzas de los Anabaptistas, de las hogueras de Calvino, de Enrique VIII y de Isabel, ¿qué de extraño tiene que nosotros levantáramos las nuestras? En el siglo XVI todo el mundo creía, y todo el mundo era intolerante.» (1)

(1) Historia de los heterodoxos españoles.—Tomo II,—Libro V.—Epilogo, pár. III, pág. 689.

XXVII

EN LLULL PREN L'HÁBIT DE TERCIARI FRANCESCÁ A LA CIUTAT D'ASSÍS

La Iglesia, al inocular el sentiment religiós a n'els pobles bárbres, se proposá refrenar llurs voluntats y restar forses a la bullida de llurs passions; d'aquí aquella doble corrent tan notoria durant la edat mitja: d'activitat y lluita la una, y d'ascetisme y desprendiment l'altra; la primera tenía ses arrels en la naturalesa indígena, la segona fou empeltada per la doctrina cristiana.

Aquella gent, inculta peró d'una imaginació viva y de sentiments vigorosos, sols se movía per exterioritats atractives que excitava ses passions o abrandava sa fé, extraviantse a voltes pel fanatisme y la superstició. Y per axó veyém aquella excessiva veneració per les reliquies, fins a produir lluites, robos y ficcions escandaloses per adquirir o no desferse d'elles.

Com a conseqüencia d'abdues tendencies, abundan durant l'edat mitjana les pelegrinacions y concursos devots, que'n la escassés casi total de comunicacions, era aquest un gran medi per extendre y propagar les noticies, les costúms y fins els productes, posant les bases del comers modern; puig aquelles corrúes de viatjers esti-

mulá'l geni especulador dels mercaders donant orígen a les fires y mercats.

Les costums ordinaries de la vida, predisposaren a n'aquelles atrevides empreses que s'anomenaren creuades, y a la veu de la paraula mágica *Deu ho vol* abandonavan les comoditats pairals, per correr darrera aventures amagades. Y si be es veritat que llurs cors botan d'alegría al poguer besar la llosa del Sant Sepulcre y enternits ploren per les valls de la Siria, també llur instint de fera's mostra ab tota crudeltat al pendre repressalies; miren ab veneració al Papa, peró no escoltan sos consells quan recomana la mansuetut; no's paran devant la enormitat dels pecats, peró varíen les penitencies ab ingeniosa crudeltat. En fi, cap a l'Orient corren les ambicions materials de conquesta y'l fanatisme pietós; allá va la prostitució al costat de la austeritat cenobítica; les gales y fastuositat ab els pellingos y miseria; el noble castellá que s'aburreix de sa inacció y'l bisbe d'instints belicosos; surten de llurs cataus els malfactors de cares patibularies y de llurs cavernes ánimes enrobustides per la oració y soledat ab rostre demacrat per dejunis y fadigues; barreja estranya de tots els sexes, edats, condicions y pobles.

Aquest es el carácter sortint de la edat mitjana, y la institució que la personifica: les ordres religioses militars.

En aquell temps les ánimes no vulgars se veyen obligades a escullir entre'ls dos camins: o llensarse a la tempestat del mon, fentse lloc per la forsa y la perfidia, o girar les espatlles al mon renegant de ses vanitats y opinions.

L' encesa flama de la fé mogué'l cor de la humanitat envers un pessimisme creyent, despreciant y aborrint els bens terrenals; y cercant tan sols el repós y soledat, reconcentravan totes ses forses vitals per enlayrar llur esperit per les serenes regions de la Gloria celestial; son objectiu era unir ja en aquesta vida llur ánima ab

Deu; aquesta tendencia que contrastava ab la oposada de activitat guerrera, de fastuositat sensual, considerada individualment, era una reacció saludable del carácter barbre; mes fentse extensiva y propagantse ab facilitat, temé la Iglesia s'extingissen les energíes socials en un quietisme búdic.

Poblats els claustres y les soledats per ánimes reflexes, solidificavan el conexement del no-res de les coses mondanes, y ab la costum de meditar sempre sobre ells metexos, de compararse ab la hermosura y perfecció de Deu, de sorpendre el mal en son origen y d'aspirar constantment al Bé infinit, desenrotllaren aquells penitents en llurs ánimes una gran delicadesa de sentiments y una vista esperitual penetrant, y a n'el profond conexement del home qu'axó els reportá, devém el moment históric mes gran de les ciencies teológiques-psicológiques, morals y socials.

La llevor intensament fecondada aná crexent, y quan sa ufanosa brancada sortí dels deserts, l'ayre del mon la sofisticá en part, agafant una desviació heterodoxa.

La sava dels benedictíns, la primera de les ordres occidentals, era vigorosa y d'una forsa vital intensa, puig sempre que sa metexa exuberancia la apartava dels viaranys del esperit de la Iglesia, es reformava tornant a sa vida normal; axís veyém la reforma de Benet d'Aniano, la de Cluny, en 1098, la del Císter, y en 1115 Sant Bernat realisa la de Claraval. Aquesta tendencia mística-contemplativa té sos fruits ab «els bons homes» fundada en 1076 per Esteve de Thiers, noble de l'Auvernia; en la «Cartoxa», ordre severíssima que fins el parlar prohibeix per ocuparse solsament en la oració y copia dels llibres, fundada en 1084 y en el Delfinat per Bruno de Colonia; en els «Humiliats»; en els «Servites»; en els «Camaldulenses»; en els «Premostratenses» fundats en 1120 pel bisbe de Laón y Sant Norbert. Després ja surten de son retiro voluntari y ab la

predicació y l'exemple escampan y fomentan els consells evangélics; y als nombrosos ermitans mendicants que corren arreu, el papa Alexandre IV en 1256 els reuneix baix el títol d'ermitans de Sant Agustí. Del Orient, el calabrés Bertoldo porta en 1160 l'ordre carmelitana. El maniqueisme, procedent també d'aquelles terres y afectant una pietat y puresa de costums refinades, introdueix la secta dels cátaros y patarins, qui un colp establerts al Occident y escampada per escéptica indiferencia, produexen els albigesos. Els patarins tenían per norma la mortificació y s'esventavan de martres, els cátaros eran els purs que prohibían el matrimoni, obrint axís la porta a n'el llibertinatje. Totes aquestes tropes de pobres desarrapats de vida errant y vaga que predicava ascetisme y penitencia, professavan principis panteistes y fatalistes grollerament aplicats per la gentada, qui'ls traduhía prácticament atacant el dret de propietat y destruint la noció de responsabilitat moral.

La corrent místic-comunista-popular, seguida del desprendiment de la vida terrena y del pessimisme y fatalisme destructor, també doná sos fruits a Europa ab els *fratricelos* o apostólics, begardos, joaquinistes, valdenses, etz., etz. Y quan la vida activa del Occident semblava aniquilarse, preocupant a la Iglesia la empenta de aquest desbordament ascétic y místic, que per altra part tenía un desviament heterodoxe, estudiá'l modo de tallar el costat podrit y equilibrar les forses del altre, dintre la societat, y per axó el gran Inocenci III prohibí la introducció de noves ordres, y no obstant ¡oh destí de la Providencia! ell confirmá y autorisá les dues noves de mendicants: predicadors y menors.

La massa del poble resta esfereida y admirada al contemplar aquell pobre y demacrat de la Umbría, Sant Francesc; ab sa túnica lligada a la cintura per una corda, passa com visió del altre mon per viles y pobles, que assombrats per

ses austeritats y commoguts per ses penitencies, el seguexen adelerats. Ell oposa son groller hábit a la seda y porpra, sa pobresa estremada a la fastuositat y riqueses, ses contínues mortificacions als plaers sensuals; va predicant amor en un temps d'odis y guerres, y a n'el mon de Ezelino y Frederic II, de Salinguerra y Buoso de Dovara, hi oposa la nombrosa familia francescana, que'n el primer capítol general convocat pel meteix sant, anomenat de les estores perque fou reunit a camp-ras sota tendes de campanya, de Italia sols, hi concorregueren 5.000 frares y 500 novicis.

Les rígides virtuts d'aquells homes descalsos y pobrement vestits avassallaren al mon, y sens altre arma que la paraula, parlant al poble en son llenguatje vulgar y senzill, s'apoderaren de llurs cors fent plorar als extraviats desafiant les burles y'ls torments.

No podía passar desapercebuda aquesta influencia social dels fra-menors pels tirans del poder que tenían interés en dexar regnar la corrupció; més a més quan Sant Francesc, en vista de la impetuositat de la corrent ascética, concebí el plan de la Ordre Tercera, d'aquella gran confraternitat laica, com diu una notable biógrafa del Sant, en qual constitució hi segueix un criteri eminentment social adaptat a les necessitats de la época; y axís Pere de les Vinyes exclama: «Els fra-menors y predicadors indignats s'axecaren contra nosaltres, reprobaren públicament nostra vida y nostres converses, destruexen nostres drets, y ens esmicolen en el no-res... Ara, doncs, per acabarnos d'axafar encara mes y robarnos l'afecte dels pobles, han creades dues germandats noves que comprenen homes y dones, y apenes se trova qui no hi estiga afiliat.» (Ep. 37, llib. I). Puig Sant Domingo de Guzmán establí també una ordre semblant a n'els terciaris, anomenada la Milicia de Crist.

Hi veyém en l'admirable ordre tercera la

obra d'un llegislador reflexiu mes que'l fruit d'un penitent exaltat per arrobaments místics. Com que'l problema sociológic se presentava complicat fins a temer la disolució de la familia per la febrosa aspiració a l'estat religiós, hi admeté tota classe de persones: clergues y laics, solters y casats, homes y dones, sens cap excepció. Sols quatre condicions s'imposan al ingressar: restituir els bens mal adquirits, reconciliarse real y plenament ab els enemics, observar els manaments de la lley de Deu, els de la Iglesia y la regla, per les dones casades consentiment exprés o tácit de llurs marits. No obstant, la infracció de la regla no constitueix pecat mortal.

Pera formar en els rengles de la ordre tercera s'havía d'examinar primerament aquell que ho solicitava pera probar el fonament de sa fé, apuntantse son estat, calitat, condició y ofici, repetintseli diferentes vegades que había de retornar lo que no era seu y pagar els deutes. Encara que no era obligatori un trajo especial, no obstant se recomenava la humilitat y senzillesa en el vestir; a les dones se les obligava a vestir robes de colors foscos, de formes honestes, apretades les mánegues al puny y'ls colls alts y tancats; les pells pobres y de bé, les bosses de cuyro sens ribets ni cintes de seda. Estava prohibit a germans y germanes de la ordre assistir a convits y a espectacles sorollosos, prescribintloshi certes práctiques religioses, dejunis, confessions y comunions. No podían portar armes ofensives; sols en defensa de la Iglesia, de la fé de Crist o de la patria les podían usar.

Durant els tres primers mesos d'esser admés a la ordre debían fer testament; ni eran lícites rencunies y discordies entre'ls germans terciaris, y si alguna volta sorgía alguna disputa, immediatament era dirimida pels superiors o'l bisbe. Era prohibit el jurament solemne, a no ser que ho requerís la pau, la fidelitat, el desfer una calumnia y'ls contractes de donació, compra o

venda. Quiscun dels germans terciaris tenía'l cárrec d'exercir en el sí de la familia una certa pedagogía moral, reformant llurs costums.

Molt distinta es la societat contemporánia de aquella per la qual se establí tan sábia regla; y ab tot, si prescindint de son carácter religiós, considerém la ordre tercera com a regla ética, veurém de quan profit sería sa observancia encara pera molts dels mals que avuy afligexen a la societat.

La base de la ordre tercera es una tendencia general a la modestia en vida y costums; mes que la pobresa material, reclama l'esperit de pobresa, lo contrari de l'ansia inmoderada de plaers y comoditats que gasta inútilment a totes les classes socials. La ordenació en els negocis temporals, el prompte testament, l'evitar els plets, el pagar els deutes, son altres tantes garantíes d'ordre y moderació que molt podrían contribuir a encarrilar el desenfrenat luxo y prodigalitat que avuy tot ho acapara. Y per aliviar la fonda llaga del nostre sigle, per apaigabar un xic la sorda rencunia del capital y el trevall, ¿qué mes humá y balsámic que aquella confraternitat dels terciaris, quan moguts d'impulsos generosos, posavan en comú llurs bens, logrant axís que la escassedat de quiscún se remeyés ab l'abundancia de tots, haventhi fins de les sobres pera fundar hospitals y repartir almoynes?

Aquest progrés del socialisme que deplorém, els abusos del comunisme vandálic que s'axeca amenassador contra les velles societats, ¿no té ses arrels en el individualisme egoista de les classes poderoses?...

Per diferentes raons fou la nova institució de Sant Francesc d'Assís superlativament benéfica y utilíssima, per quan enrobustí'ls fonaments de la familia y de la potestat civil ab tot el vigor del sentiment religiós. Santificats se vegeren en ella els fins práctics de la vida, y l'home que no

tenía una llar, ni fills, ni bens, beneí el matrimoni, l'activitat humana, el comers que enriqueix les nacions y'l trevall que dignifica. Sens rompre, diu un historiador de la Iglesia, la unió matrimonial, ni despoblar el país, li prometé una llegislació esperitual, pera que'n mitj del mon brillés la pau de la vida religiosa.

Era l'any 1295, y quan ja Bonifaci VIII havía sigut coronat a Roma hont establí la Cort Papal, que'l nostre Ramón Llull, no dexant jamay son intent, marxá de Nápols pera exposar ses pretensions al nou Papa; mes avans passá per la ciutat d'Assís, poética y comercial com en el temps de Sant Francesc, y allá en aquell temple, monument artístic-religiós axecat per la iniciativa y activitat de fra Elías, d'aquell home ambiciós benehit pel meteix patriarca de la Umbría y que sotregá l'admirable edifici de la humilitat y pobresa per aquést axecat, assistí al capítol general de la ordre de fra-menors, atret per son amic el general Ramón Gaufredi. Després de la tasca profitosa d'aquexes reunions, demaná a son protector l'ingressés a la ordre tercera.

El mestre Llull, ja de barba blanquinosa y agenollat devant el ministre general Ramón Gaufredi, tenint en sa ma un ciri encés y en l'esquerra l'hábit y la soga, responía ple d'unció y humilitat a les preguntes que li feren, y en mitj de tota la comunitat que assistía a tan tendra cerimonia, rebé l'hábit y li cenyiren la soga mentres derramava llágrimes d'agraiment y compunció, abrassant ab tota efusió després a n'els nous germans que desde aquell instant havía adquirit.

El P. Pasqual dona com a cert que fins en aquesta ocasió no vestí en Llull l'hábit de tercerol francescá, perque'n el Prólec «Del arbre de la Ciencia» escrit després de Pentecostés y en aquest meteix any, se descriu ab hábit de religiós, puig diu que'l monjo ab qui tractava, «per l'hábit que vegé portava Ramón y per sa llarga

barba, cregué qu'era algun religiós d'una nació estrangera», qual pintura may fins ara havía fet d'ell meteix; y per altra part, es tradició constant que pertenesqué a l'esmentada ordre tercera, comprovat per les pintures d'ell coetánies; per lo tant, describintse ara ab hábit religiós, indica que recentment havía pres el de la ordre tercera que se sab vestí.

Ho diu que fou terciari francescá en Nicolau de Pax en la vida que'n 1518 escrigué del Beat, y ho afirman tots els seus biógrafos, de modo que no cap dupte fou el nostre Ramón Llull terciari francescá; y després de les atinades consideracions del P. Pasqual, sembla innegable que fou en aquesta ocasió son ingrés a dita tercera ordre.

XXVIII

FELIP *L'HERMÓS*

Y EL PAPA BONIFACI VIII

Ja havém vist que ab l'emperador Rodolf s'acabaren les guerres entre l'imperi y la Iglesia; aquell havía cedit devant les pretensions d'aquesta, dexant lliure la Italia, qu'havía sigût de desde'ls carlovingis la poma de la discordia. Quan morí Rodolf en 1291, son fill intentá apoderarse del poder; mes els electors elegiren en 1292 a Adolf de Nassau pertenexent a una de les families mes antigues d'Alemanya, essent no obstant el príncep mes pobre que pujá 'l trono del Imperi. El nou emperador imitá a Rodolf, aspirant a mantenir la pau y la justicia, a proporcionarse aliats per medi dels matrimonis dels de la seva familia, a quins enriquía repartintlos els bens del imperi.

La influencia, doncs, que havía tingut en sigles passats l'imperi germánic passa ara a Fransa qu'heredá també ses guerres contra el papat. Felip IV queda rey de Fransa a la edat de disset anys per la mort de son pare ocorreguda en la famosa derrota dels Panissars. Son pensament constant fou destruir el feudalisme y extendre les prerrogatives reyals tant dintre com fora de son regne; poc a poc aná extenent ses escasses

possessions y extenent sa jurisdicció; y essent un home calculador y tossut, no'l detingueren en la execució de sos projectes ni la justicia, ni la humanitat, ni les consideracions de cap classe: sols aná de dret a aumentar la importancia régia fins a ferse senyor de sos feudataris y amo absolut de sos pars.

L' esplendor de la Cort, la protecció universal, el carácter d'equitat, de respecte a tots els drets, d'amor al bé públic, imprés a la monarquía pels reys precedents, especialment per Felip-August y Sant Lluis, havían contribuit a crear l'estat; mes al passar la autoritat a mans d'un déspota, podía facilment convertirse en tiranía, precisament perque li mancava un contrapés legal, puig encara que'l clero conservava tota llur vitalitat, estava minat pels abusos que'ls temps havían engendrat, y com que sos predecessors havían donat l'exemple d'oposarse a n'aquestos y a n'els grans vassalls per introduir algun ordre, restablir la justicia y uniformar un país fraccionat en mil estats, d'aquí sa preponderancia arrivant fins a abusar de la superioritat de ses forses. Ell fundá un absolutisme despótic, no ab l'intent d'esparramar el be, sino per satisfer ses passions, y sens cap intenció generosa sols volgué conseguir els seus capritxos.

Se rodejá de juristes assadollats del dret romá, y per lo tant ab una idea exagerada del poder reyal, que'l desembolicavan d'un principi fins les últimes conseqüencies. Aquesta classe de llegistes plebeus se possessionaren de la administració de la justicia, atents solsament a engrandir el poder reyal, atacant contínuament els privilegis eclesiástics y feudals, sens detenirlos ni les injuries ni les usurpacions.

Entre aquestos llegistes se feu tristement célebre Nogaret, professor de dret a Montpeller, qui, donant a violencies tirániques la apariencia de la legalitat, meresqué son enlayrat lloc de canciller y guarda-sellos. Com Plaisant, com Marigni,

olvidá l'Evangeli per les Pandectas, l'esperit per la lletra. Aquestos homes tingueren textos pera justificar tots els abusos, y per medi de la iniquitat arrivaren a fundar el sistema modern del poder monárquic central, a extendre la influencia del rey sobre totes les coses, a enviar per tot arreu llurs prefectes o oficials, y a portar tots els negocis a un parlament.

Els soldats y funcionaris públics ja no 'ls mantenen els vassalls, y ademés per la extensió del poder reyal uns y altres aumentaren; es precís diner per pagarlos y subvenir a n'els gastos, axís es que per proporcionarse diners, el rey Felip recorregué a la forsa y a l'astucia; adquirí el dret d'acunyar moneda, dret que sols pertenexía als senyors feudals, despullá als jueus, saquejá'ls bens del clero, aumentant a son gust els impostos mentres alterava el valor y disminuhía el pes de les monedes, y tanta fou la guerra que feu als drets eclesiástics que acabá per indisposarse ab els Papes.

Bonifaci VIII pujá a la Apostolical Senyoría quan era ja vell, pero enérgic, sabi, hábil diplomatic y entés en els negocis; axís es que's proposá consumar la obra de Gregori VII, y Inocenci III, posant el poder temporal sota la autoritat eclesiástica.

Encara que elegit a Nápols, volgué esser coronat a Roma, fugint dels dominis del rey Carles d'Anjou; y decidit a lograr la pau d'aquest ab el rey de Catalunya-Aragó, els reuní en Agnani juntament ab els embaxadors de Fransa firmant la concordia, que fou jurada el 5 de Juny de 1295. Les condicions van esser casi les metexes que les pactades pel rey Alfons, es a dir, restitució de la Sicilia a la Iglesia fins valentse de les armes pera lograrla, en cambi de la cessió que feya la Casa de Fransa de sos drets sobre'ls dominis d'Aragó, y de la anulació de totes les sentencies d'excomunió llensades contra aquestos paissos. Se pactá també'l casament del rey en Jaume ab Blanca,

filla del rey Carles, ab dot de cent mil marcs de plata; y la promesa recíproca de restitució de presoners y fermanses, entre ells els fills de Carles. També 's convingué, per lo tocant a la dinastía de Mallorca, que ratifiqués el vassallatge a la Casa d'Aragó, tornant aquesta a esser senyora suprema de tots sos dominis, tant els continentals de Rosselló y Montpeller, com els de les illes Balears.

En cumpliment d'una de les condicions de la pau, a 1.er de Novembre de 1295 se celebrá en el monestir de Vilabertrán, el casament del rey en Jaume ab Blanca d'Anjou, ab gran assistencia de nobles dels reyalmes fins llavors rivals, entre'ls quals s'hi contavan el rey Carles y 'ls llegats del Papa, qui alsaren l'entredit que feya tants anys pesava sobre'ls estats de la corona aragonesa.

En mitj d'aquest cel d'alegría hi havía un núvol de tristor. El formava l'embaxada que Sicilia havía enviat pera demanar que no abandonés el rey, en mans de sos enemics, aquella illa. Al saber que'n la pau entrava'l desamparar-la, en mitj de sentidíssimes quexes, protestavan devant del rey, declarantse lliures y deslligats de sos juraments de fidelitat. Prompte la mala nova s'extengué per Sicilia, y moguts els ánims a no dexarse subjectar al jou de l'esclavatje, proclamaren per rey al infant Frederic el dia 11 de Desembre d'aquell meteix any.

El mestre Ramón Llull, vestint ja l'hábit de terciari francescá, arriva a Roma, y lo primer que fa es presentarse devant del Papa y entregarli aquella petició qu'havía donat a Celestí V. Sembla que a la Cort de Bonifaci VIII no fou gaire ben rebut; no obstant, com que no trevallava per ell, ni era son fi obtenir prebendes, el cansá diferentes vegades per interessarlo en el negoci de convertir el mon, y aquí patí angunies y molesties, com diu l'autor anónim y coetani, sufrint alegrement els desprecis de que fou objecte.

En el «Desconhort», cant. 47, es quexa de que'l Papa y cardenals no prenen ab interés ni donan cap disposició referent a la petició que'ls hi presentá, sino que anavan donant allargos al assumpto, «per lo qual estic tan afligit, diu, que no puc tenir consol, perque la demanda presentada demostra clarament com en poc temps pot el mon estar ben ordenat; pero no'n fan cas y se'n burlan, com si jo fos un boig que no sab lo que's pesca, y per axó de tals homes ja no'n puc esperar res.» En el cant 59, diu: «Cansat estic ja de tractar en la Cort aquest negoci, ja que no puc obtenir res d'ella.» Y en el 61, proposa no tornarhi mes a la Cort perque res ne pot conseguir.

No marxá de Roma fins a últims de 1296, y durant tot aquest temps, ademés de la alta contemplació de les coses divines a que sempre estava donat, tenía'l temps complertament ocupat escribint y ensenyant públicament. Aquí escrigué, entre altres llibres, el «Desconhort», el «Arbre de la ciencia» y 'l dels Proverbis.

Com que'ls cristians havían perdut l'últim baluart de la Terra Santa y de les creuades res ne quedava, feya ja temps se venía proposant una magna expedició a n'aquells llocs, y el Papa, que desitjava termenés prompte y a satisfacció, els antagonismes respecte la qüestió de la Sicilia, anava lligant al rey de Catalunya, nomenantlo almirall, gonfaloner y capitá general de la Iglesia Romana per la projectada expedició als Llocs Sants. Vingué a l'any 1297 el rey Jaume a Roma pera regraciar a Bonifaci VIII tals distincions, qui li cedí llavors les illes de Córcega y Serdenya, ab la obligació de tenirles en feu de la Iglesia, pagantli un cens, y obligantse a servirla dintre de Italia ab cert nombre d'homes armats. ¡Valenta donació, quan aquestes illes havían de conquistarse ab les armes!

Bonifaci VIII s'oferí per compondre les renyines entre Fransa, Anglaterra y Flandes, y

Felip *l'Hermós* li contesta que ningú n'havía de fer res de les disputes entre sos vassalls y ell; qu'escoltaría sos consells, pero que de cap modo acceptaría manaments. Defensant el Papa les inmunitats eclesiástiques contínuament atacades pel rey de Fransa, publicá la butlla *Clericis laicos,* per la qual excomunicava a tot clergue que, sens l'assentiment de la Seu Apostólica, concedís subvenció, préstams o donatius, y a tot seglar que'ls exigís.

Apesar de son carácter violent, el Papa desitjava conservar l'armonía de Fransa, per lo qual doná una favorable interpretació a la butlla en benefici de Felip, qui llavors someté a son fallo la qüestió d'Anglaterra y Flandes, y Bonifaci VIII canonisá solemnement en Orvieto, a 11 d'Agost de 1297, a Lluis IX, avi d'aquell rey tan arbitrari y orgullós.

El rey Eduard d'Anglaterra era enemic irreconciliable del de Fransa, y per sota má protegía l'emperador Adolf de Nassau. Llavors Felip, oposantse al Papa, s'apoderá de Flandes declarantse obertament enemic de Bonifaci VIII, y s'uní ab els Colonnas qu'havían fugit de Roma y combatían a favor d' Albert d'Austria. Els Colonnas havían fet passar a Bonifaci VIII com intrús, dient no esser válida la renuncia de Celestí V qui fou empresonat, després que ja havía sigut desterrat, morint l'any 1296.

Entre tant, Albert d'Austria, fill del emperador Rodolf, havía anat reunint els seus parcials pera obtenir la corona tant desitjada, y axecant un poderós exércit declará destituit l'emperador Adolf, a qui acusa culpable de robos, assessinats, violacions, sacrilegis y altres desmans als que havían caigut ses tropes; y després de vence'l en Gelheim, comprá als electors ab diners y concessions, fentse coronar a 2 de Juliol de 1298.

Quan el Papa sapigué que Albert havía sigut proclamat emperador, no'l volgué regoneixer; mes aquell s'aliá ab Felip *l'Hermós,* abdicant

tota pretensió al trono d'Arlés, ab condició de que l'ajudés a fer hereditaria per sa familia la corona imperial. Per fi'l meteix Bonifaci'l regonegué pera contribuir a donar un superior al rey de Fransa, y en cambi Albert se comprometé a protegirlo y a no formar lligues en contra d'ell.

El rey de Catalunya Jaume II, obligat per la concordia d'Agnani y pels favors particulars del Papa, se vegé obligat per fi a pendre les armes, y aliantse ab Carles de Nápols, desembarcaren llurs tropes a Sicilia l'any 1298. Aquesta es la primera vegada en que's veu una lluita de catalans contra catalans.

Ve'l rey a Catalunya a principis de 1299, y al poc temps torna cap a Sicilia, topantse les dues armades en el cap Orlando, el 4 de Juliol de aquell any, vencent per fi en Jaume a son germá Frederic; batalla fratricida que'n últim resultat debía afavorir a llur comú enemic d'altre temps, Carles d'Anjou rey de Nápols, que havía jurat fidelitat al Papa en la iglesia de Santa Sabina.

Els antics celebravan cada cent anys la memoria de la fundació de Roma, y'ls cristians adoptaren també aquesta costum de dirigirse cada cap de sigle en pelegrinació a Roma, creyent per aquest medi conseguir moltitut de gracies y indulgencies; encara que'n els llibres eclesiástics res consta, ni se sab de quan data exa costum, Bonifaci VIII volgué santificarla, y a 21 de Febrer de 1299 publicá un decret restablint el jubileu universal, nom que per analogía li doná, pel que celebravan els hebreus per la remisió dels deutes, que deuría verificarse en el próxim any de 1300, acudint a Roma una immensa afluencia de pelegrins.

Mes tart, Clement VI disposá que's verifiqués cada cinquanta anys.

Urbá VI reduhí'l plasso a 33 anys, en memoria dels que visqué Jesucrist entre'ls homes, y'l celebrá en 1390; axís ho confirmá y observá Martí V en 1423 y Nicolau V en 1450. Mes, en

1470 Paulo II disposá el jubileu del any sant cada 25 anys, cridantlo pel 1475, que'l celebrá son successor Sixto IV, puig ell ja había mort, y desde aquella data s'ha anat repetint cada 25 anys, excepte en 1800 perque la Seu Apostólica era vacant.

El Papa investí ab el nou bisbat creat a Pamiers, diócessis de Tolosa, a Bernat de Saisset, home orgullós y antipátic al rey per anteriors diferencies y ademés perque, en calitat de descendent dels comtes de Tolosa, tenía per amics als principals personatjes del país. Aquest fou l'encarregat del Papa pera reclamar de Felip la llibertat de Guido Dampierre, comte de Flandes, a qui había fet presoner incorporantse dels seus estats, recordantli ademés la promesa de creuarse. Sia perque'l tal bisbe s'espressá ab altanería o exigint ab fermesa el cumpliment de sa missió, lo cert es que se'ls tragué del devant ab despreci y fou entregat a Pere Flotte, un de aquells juristes que posavan els sofismes a sou del poder perque'l processés, acumulantli un grapat de falses acusacions, per lo que'l rey escrigué al Papa ab irónica crudeltat pera que'l degradés.

Sufrí Bonifaci VIII aquell insult, y en 1301 escrigué al rey *Asculta, fili* fentli veure sos abusos contra les llibertats eclesiástiques, ses alteracions de les monedes, ses usurpacions dels bens de la Iglesia; suspenent el dret que tenían els reys de Fransa de no esser excomunicats y convocant al clero galicá a un concili en Roma. Afegint que'l poder del Papa, tant en lo temporal com en lo esperitual, es superior al dels reys.

En Pere Flotte y en Nogaret, qual malicia igualava llur terquedat, després d'haver insultat al Papa, acusantlo de simoníac, de magia y ateisme, pera pendre'l pols a la opinió pública feren corre unes cartes apócrifes en les que'l Papa semblava s'abaxava devant d'una resposta violenta y brutal del rey. El poble, que sempre creu

que aquell que pega ab forsa, pega ab raó, aplaudí al rey; y reunit el parlament, després d'haver escoltat a Pere Flotte, proclamá la llibertat galicana, es dir, el despotisme absolut del monarca, desterrant a n'els bisbes, teólecs y doctors que no secundessen el partit del rey, y prohibint a tots els prelats del regne assistir al concili convocat a Roma.

Llavors el Papa, a 6 de Novembre de 1302, publicá la célebre constitució *Unam sanctam,* que també es anomenada butlla *In cœna Domini,* en la que declara que la Iglesia, una, santa, católica, apostólica, té per quefe a Crist y a son vicari en la terra; que'l poder esperitual, encara que confiat a un home, es no obstant diví, y que el resistirlo es resistir a Deu; que'l poder temporal es inferior a la autoritat eclesiástica, y deu dexarse guiar per ella, com el cos per l'ánima; que'l Papa pot, quan els reys cauen en greus errades, amonestarlos y dirigirlos; que si en el exercici de son poder no estiguessen sotmesos a la Iglesia, quedarían fora d'ella, essent llavors els dos poders distints l'un de l'altre, arrivant a n'el maniqueisme que admet dos principis. En resúm: que tota creatura humana está subordinada al Papa, y que qui altra cosa crega no pot salvarse.

Bonifaci VIII aplicá immediatament el principi, declarant que tots els emperadors y reys debían comparexer a la audiencia apostólica, cada vegada que s'els avisés.

Felip *l'Hermós* recullí'l guant llensat per Bonifaci VIII, procurá atreures al poble, prometent justicia, protecció y respecte als drets de les persones, y'ls llegistes comensaren a escampar proclames furibondes contra el Papa aont se l'anomenava Malifaci, embustero, intrús, heretje y altres mes terribles penjaments.

Entre tant Bonifaci VIII, essent ja l'any 1303, fundá la Universitat de Roma anomenada vulgarment la Sabiduría, la Sapientia.

El rey de Catalunya-Aragó, després d'aquella victoria contra son germá, creyent haver cumplert prou y massa ab son compromís, se retirá a sos estats venint a Barcelona; mentres que'n Frederic, refet de la derrota, vens als anjovins y fa presoner al príncep de Tarento. Algun temps després la armada siciliana-genovesa ab son almirall Doria, es vensuda per la anjovina-catalana comanada per Lluria.

Al fi, cansat tothom de guerra que feya uns vint anys durava; cambiada la situació política per haver rompùt el papa Bonifaci la tradicional aliansa de la Iglesia ab la casa de Fransa; temerosos els Anjous de trobarse aillats; firman en Calatabelota, a 19 d'Agost de 1302, la pau ab Frederic, establintse que quedaría aquést rey de Sicilia, renunciant en cambi a ses demés possessions de la Península italiana, y ab la condició de que, a sa mort, no havía de passar la illa a sos fills, sino a Carles d'Anjou, qui li donaría una compensació, y 's pactá també'l matrimoni de Frederic ab Leonor, altra filla de Carles, germana de Blanca reina d'Aragó.

Obstinantse'l rey Felip en sa enemistat contra Bonifaci VIII, aquest l'excomunicá, arrestant el rey a n'el llegat y prenentli'ls drets.

Foren enviats a Roma en Nogaret y Sciarra Colonna, pera promoure desordres y portar pres el Papa a Lyó; mes haventho aquest sabut, fugí a Agnani, allí entrá Nogaret ab els seus, als crits de ¡Visca la Fransa! y ¡Mori Bonifaci! El Papa, de vuytanta sis anys d'edat ja, exclamá: «Entregat com Crist a sos butxíns, moriré, pero sempre papa,» y revestintse dels ornaments pontificis, se senta a n'el trono ab la tiara'l cap y les claus a la ma. El palau fou saquejat, insulta en Nogaret a n'aquell venerable vell representant de Crist a la terra, y l'amenassa en portarlo pres a Fransa pera que sia despullat de sa dignitat per un concili general. «Molt me plaurá, li contestá el Papa, l'esser despullat pels *patarins* (heretjes

albigesos) com vos, quals pares com a tals ja foren castigats.»

Alguns diuen qu'en Sciarra Colonna ferí ab un colp de manopla la cara del Papa, altres ho negan o no'n parlan; lo cert es que haventse refet de la escomesa'ls habitants d'Agnani, les emprengueren contra 'ls profanadors del Papa llibertantlo a la pura forsa. Es portat després a Roma, y al cap de poc temps no poguent soportar tants trastorns, morí 'l 11 d'Octubre de 1303.

XXIX

EL PLANY D'EN RAMÓN Y CAUSES PERQUE NO REEXÍ LA SEVA OBRA

Tant forta es la sotregada que reb en la Cort de Bonifaci VIII, que'l viu sentiment de sa impotencia y'l dolor intens que l'aclapara, li inspiran les monorrimes estrofes de son poema «El Desconhort», cant elegíac de ses heróiques y generoses ilusions; la mes perfecta de ses obres rimades, aont s'hi transparenta sa ánima candorosa y ingénua, y la obra mes emocionant de tota la literatura catalana fins de lo escrit avuy; y al desfogarse allí son esperit, cada suspir, cada llágrima, serveix de nou combustible per abrandar la immensa foguera de son cor amant.

Simulant un diálec ab un ermitá, tendrament canta son desconsol pels desenganys soferts; ell veu allunyarse la realisació del sant negoci que constantment persegueix: la conversió dels infidels; la conquesta de llurs terres, particularment la dels Llocs sants; la reforma del mon fins que tothom servís y estimés a Deu, «y axó (Cant 3) ho he tractat ab tota la eficacia, contínuament per espay de trenta anys, sens obtenir cap resultat;

per lo qual estic tant apesarat, que lás y abatut ploro y gemego».

Haventli dit l'ermitá que potser no havía sigut prou diligent en cumplir aquesta vocació, li respón, que desde la seva conversió concebí la idea d'anar als Prelats, als Reys, als Religiosos, pera que ordenessen atacar als infidels ja per medi de la predicació y ab arguments, ja per les armes, pera que axís fossen convertits y exaltada la nostra Santa Fé católica. Pera que edifiquessen Col-legis y Monestirs, aont els qui desitjan sofrir per Crist, poguessen instruirse en la llengua dels infidels y anarlos a convertir. Pera que també, quan se verifiqués la expedició a la Terra Santa fins arrivar a sa adquisició, se destinés a n'axó la décima part dels bens eclesiástics. Pera que reunissen en un sol cos les ordres militars baix un sol cap, qui podría esser el rey dels Llocs Sants. Pera que, finalment, per medi de la discussió se fes tornar a n'els cismátics a n'el gremi de la Iglesia. «Pera tot axó qu'es lo que constitueix lo que anomeno *Sant Negoci* (Cant 14), si sabías lo qu'he trevallat, no'm dirías qu'he sigut negligent y peresós, ja que ademés per axó he dexat muller, fills y bens, he estat cinc vegades a la Cort romana, he assistit a tres Capítols generals de frares predicadors y a altres tants de frares menors. Ab tots els bisbes y prínceps que he pogut parlar els he interessat per aquest meteix negoci, y trenta anys fá qu'estic en sospirs y dolors sens conseguir l'objecte».

L'ermitá sospita que potser a causa dels seus pecats Deu no l'escolta, y afirma en Llull (Cant 12) que efectivament molt ha ofés a Deu nostre Senyor, mes ja se'n havía confessat y fet penitencia, y desde que Crist se li aparegué en la creu, no havía comés may mes ab deliberació y conexement cap pecat mortal. «Tampoc jamay m'ha mogut la cobdicia de diners ni honres (Cant 18), puig, sempre he gastat de mon patrimoni y ab tanta lliberalitat que'ls meus fills han

quedat pobres; si hagués sigut senyor d'algun regne o imperi, ho hauría gastat tot fins perfeccionar mon intent. Tampoc he tingut intent de vanitat (Cant 20), perque no correspón a un tan gran pecador. Ans al contrari he sigut molt mal tractat (Cant 51), y per Deu he sigut despreciat, ferit, maleit, blasfemat, arrossegat per les barbes y en perill de mort; mes per la gracia divina ho he sofert ab paciencia».

L'ermitá li oposa altres dificultats y escuses com a causes de que no reexís son propósit; mes ell les va solventant totes, dientli que la experiencia li ha ensenyat, per haver ja tractat varies vegades ab els serrahins, que no fora difícil portarlos a bon camí per medi de la predicació, perque ells no's preocupan de ses creencies, y aquells que podrían passar com a doctors de la lley no fan res pera propagar l'Alcorá, cuidantse solsament de viure regaladament dintre la sensualitat de llurs harems; per lo tant, convencent a n'aquestos de la veritat de la nostra doctrina, que son els qui passan com a classe directora, facilment ab llur exemple'ls seguiría la massa del poble.

Es quexa amargament de que'ls poderosos y honrats (Cant 7) no l'hagen ajudat en sos intents, sino al contrari, que no l'escoltan y'l desprecian com a un orat, «y per ells perdo tot el prestigi y la aplicació en procurar la honra de Deu y la salvació dels homes. Quan m'hi presento volguentloshi exposar mes raons (Cant 16), no'm volen escoltar, y'ls mes me diuen qu'estic foll; mes el dia del judici se veurá qui haurá tingut mes discreció y prudencia. ¿Per qué, Senyor gloriós, exclama (Cant 35), me feu sofrir aquest martiri de no podervos servir, ni trobar ningú que m'ajudi? ¡Qui'm consolará (Cant 51) veyent que Deu es oblidat, despreciat, blasfemat y de tants ignorat! Y axís tota la meva indignació y tristesa prové de que 'n el mon no's posin els medis pera que Deu sia mes estimat y honrat,

fins que tots els homes professessin la santa Fé, per la qual prové la salvació».

Y considerava freqüentment (Cant 4) en la gran deshonra que's fa a Deu en el mon per falta d'amor; y plorava y's desconsolava, y quan son cor llatserat s'enlayrava parlant ab Deu, sentía dolsors.

Vegent, doncs, que'n aquella Cort romana ja no hi feya res (Cant 51), determiná tornarsen a n'els móros per convertirlos a la fé, «y me'n hi vaig per honrar a Jesucrist sens temor a la mort, la qual ja no temo, sino que l'estimo, perque millor es morir que sofrir aquesta vergonya.» Y en diferentes parts repeteix que ja no tornará a la Curia romana, perque quan promou la conversió dels infidels no l'escoltan.

No obstant, no sab anarsen tot seguit, y dupta, puig si ab diligencia y fins a esser importú se trevallés en la Cort aquest negoci, potser alguna cosa se podría alcansar (Cant 63); y per axó encara veyém que després d'escrit aquest llibre del «Desconhort» estigué a Roma casi tot l'any 1296, pregant ab afany contínuament entre angoxes y sospirs.

—Ramón, li diu l'ermitá, per casualitat, vos no sou pas conegut pera que la gent puga entussiasmarse ab vostres projectes, puig un tresor amagat a terra no pot esser desitjat ni volgut. Si, doncs, vostre saber no es conegut, ¿cóm penseu vos han de creure? Mes en cambi, mostreu que sabeu perque sou ajudat del vostre Art y Ciencia, ja que un home desconegut ni té honra ni poder, y si vos, mon amic, estimeu la salut dels homes y voleu que Deu sia honrat, feu ressaltar vostre saber.

—Oh ermitá! ¿cóm podeu pensar que haja amagat un tal saber, per medi del qual tan fortament es probada la nostra fé, en els homes que están en error, a fi de que ells sían salvats per Deu que desitja esser estimat de tothom? Prou estic ben segur qu'estic cansat de demostrarho.

Si se'l estudía seriosament en els meus llibres, y si no es oblidat pels dels altres, jo seré conegut; pero com gat passa escamat per sobre les brases, també lleugerament ho han llegit, y per axó no avenso gens en mon negoci; pero si n'hi hagués algún que'ls tornés a repassar y s'hi fixés, bé estic segur que per medi de mos llibres podría posar el mon en bon estat.

—Lo que vos dic, Ramón, es per donarvos coratje, perque com no voleu aconsolarvos, al cap y a la fi arrivareu a fastidiarme. Per lo tant, escolteu, y veyeu si 's pot fer lo que demaneu a n'el Papa, perque no sembla pas que sia possible el probar nostra fé, ni que troveu homes que s'entreguin per ells metexos al martiri anant a predicar a n'els malvats serrahins. Per lo tant, no vos deu pas estranyar que'l Papa y 'ls Cardenals no vos vulgan concedir lo que'ls hi demaneu, perque es un impossible.

—Si no's pogués probar la fé, llavors Deu no podría fer responsables a n'els cristians si no la volguessen mostrar a n'els infidels; y 'ls infidels tindrían dret a quexarse de Deu, qui no dexaría demostrar per arguments la gran veritat a fi de que la inteligencia ajudi al nostre amor envers la Trinitat y la Encarnació de Deu y puga mes y mes resistir la falsedat. Jo he escrit el llibre del Passatge, hont he probat clarament com se pot recobrar el Sant Sepulcre y trobar homes que vagen a predicar la fé sens temer la mort, y ¿quí cuidará fer axó?

—¡Ah Ramón! si's pogués demostrar nostra fé, l'home perdería'l mérit; per axó es perque no convé que puga esser demostrada, puig se'n perdería tot el bé. Y la causa de la pérdua de aquest bé sería la demostració que va contra'l mérit, qu'es obtingut per la creencia a la veritat que no's veu per la forsa d'arguments, sino solsament per la fé. Ademés, jo vos dic que la inteligencia humana no comprén pas totes les virtuts de Deu que son infinites, car una causa

finita no les pot contenir totes. Heus aquí perque'l vostre raonament me sembla fluix y de cap valor...

—Ermitá, si l'home hagués d'esser cregut per ell meteix, lo que vos preteneu probar sería veritat. Pero com que Deu creá l'home per esser en ell honrat, lo qual es un molt noble fi y de més altura que la gloria que l'home aspira adquirir, per axó tal raó no val; y ja ha sigut demostrat mes amunt que la fé se pot probar, si bé vos no ho compreneu. Y si 's pot probar, no se segueix pas que la creatura comprenga y continga al Sér increat tot sencer, mes sí entendre solsament lo que li ha sigut concedit, ab tal que l'home tinga gracia plena de Deu, memoria y enteniment, poder y voluntat.

—¿Cóm podeu creure que un home predicant puga portar a n'els serrahins fins al baptisme? Ja que Mahoma ha ordenat que qui mormura de sa lley sia castigat, prohibintloshi les disputes sobre de tals qüestions? Per axó, me sembla un xic inútil l'anarhi; y ademés que'ls enviats tampoc sabrán parlar llur llengua arábiga, puig aquest llenguatje es molt difícil y costa molt temps apendrel, y per intérpretes, escassos profits se poden conseguir. Per lo tant, vos dono un consell, y es que vingueu ab mí a la soledat, y allí, retirats en una alta montanya, podrém pregar y contemplar a Deu.

—Ermitá, els serrahins se troban en un tal estat que'ls sabis no creuen pas en Mahoma per la forsa dels arguments, puig al contrari desprecian l'Alcorá perque no'ls ensenya pas a viure honestament. Per aquesta causa crec que aviat se convertirían si algú els hi presentés discussió y per la forsa dels arguments els hi fes entendre la fé; y un colp convertits aquestos, ells metexos se cuidarían de convertir a n'el poble. Ademés, tampoc se'ls pot exigir que tot seguit reneguin de Mahoma; y en quant al llenguatje, no es tant difícil d'apendre com vos sembla. Y en fi, qui

fa 'l que pot, l'Esperit Sant li dona lo que li convé y l'ajuda per arrodonir sos projectes.

—Ramón, quan Deu volgué convertir el mon, enviá 'l dó de llengues per medi del Esperit Sant, segons ens ho testifican de Crist y dels Apóstols, de lo qual molt se'n ha escrit. Aquesta conversió anirá penetrant pel mon de tal modo que tots els homes estarán units en una fé, y al esser aquesta indivisible borrará el pecat, que ja may-mes será consentit en el mon. Mes en aquestos temps cada home ha defallit de tal modo en la fé, que Deu no vol pas que sia escoltat per sos semblants.

—Deu sempre estima la veritat, y vol esser conegut y estimat dels homes, peró sí que'n tot temps dexa a l'home la llibertat de fer el bé y 'l mal, y no sería pas lliure aquell que'n nostre temps no pogués procurar la honor de Deu y la amor a llur próxim.

Y per aquest estil va seguint la conversa entre en Ramón y l'ermitá, plorant son autor en aquest poema la desfeta del monestir de Miramar, que, segons sembla, no es pas per dexadesa, puig acusa a un enemic que no vol nomenar.

Sols llegint aquelles paraules crues d'acusació se pot copiar la intensitat de sa dolor, vegent afollada una de les obres mestres en que mes confiansa ell tenía.

En estil patétic y greu sentir clama en Llull en son «Desconhort», cercant les causes perque no reexí la seva obra.

En realitat, donada la intensitat del sentiment religiós en la edat mitja, que tot ho minava y ho vivificava, sembla estrany a primera vista que'l Beat Ramón Llull no fos escoltat, sobre tot en una época en que a cada cantonada surgía un nou apóstol predicant penitencia y mortificació, y quan les masses fanatisades seguían ab impertorbable serenitat fins a la mort a n'el primer agitador que les engrescava.

Els sigles XI, XII y XIII son els que donan el mes gros contingent d'ordres religioses, dispu-

tantse quina d'elles guanya per llur austeritat y rigor; y no solsament els homes, sinó també les dones donan proves de mística temeritat. Entre mitj d'aquelles ordres que seguiren fidels a la Iglesia, ne nasqueren y se'n propagaren d'altres, com ja tením dit, d'un fals ascetisme, degenerant en heretjíes; y no obstant, també tingueren seguidors, perque llurs apóstols y capdills tiraren de dret al cor, y trobant el terrer abonat agitaren els sentiments de la gentada, y aquesta flama abrandada pel foc de la eloqüencia y per l'exemple de rares penitencies, envolcallat a voltes pel misteri, ajudá a que la gent, atreta per lo desconegut y encisada per fermes mortificacions, se llensés darrera qui 'ls predicava penitencia, sens pararse a distingir si seguí 'l camí de Crist o 'ls amples viaranys de la heretjía.

En cambi 'l Beat Ramón Llull, aquell home axut de carns, colrat pels sols de tots els paissos, auster ab son semblant d'altíssima contemplació y son cos magullat per penitencies extraordinaries, sembla tenía d'esser l'ídol de la massa inconscienta; que sols sa pose mística, deuría engrescar la ingénua religiositat del poble, y no obstant aquest no's commou a son pas. En Llull tirava de dret a la inteligencia: ses armes eran proves y raons, y per la moltitut axó es un menjar fret: no la mou el raciocini. Sols cal fullejar la Historia pera convencers de que'l sentiment es l'únic ressort que belluga la gentada. ¿Cóm ho feu Pere *l' Ermitá* per axecar les creuades?... Contemplém els grans agitadors y propagandistes que han vist els sigles, y tots han usat la metexa arma, la única y infalible pera vencer una moltitut. Sant Bernat, Sant Pere Damiá, Arnalt de Brescia, Savonarola y Sant Francesc, que segons un seu panegirista fou qui reuní mes dots pera captivar la sensibilitat y la ternura; ell encarná aquest element inefable qu'enlayra les ánimes fins a les esferes celestials. Aquella corrent, mansa peró fortíssima, d'Assís arrastrá

el poble. La vida maravellosa del Sant, sa caritat abrasada que comprenía tots els sérs, sa afectuosa comunicació ab la naturalesa, els prodigis que per ell y en ell obrava l'amor, la poesía inesplicable de sos mes petits actes, eran crides y atractius pera'ls cors purs y les ments enceses; mes en Llull passá casi desapercebut pel gros públic; s'ha d'interessar ab vives imatjes la fantasía pera que l'enteniment quedi enlluernat, y per axó els novadors y visionaris sempre trovaren seguidors; fins les heretjíes de carácter misteriós, práctic y sentimental encengueren l'entussiasme de les masses que llurs capitossos cuidaren de mantindre entre'ls prossélits.

Un doctor, un mestre, argüint ab subtilesa y minant el dogma, pot influir en l'enteniment dels sabis, dels conscients; mes un il-luminat que predica pels cantons dels carrers y ensenya ab secret aparato ritus extraordinaris, domina'l cor y la imaginació del poble. Per axó sempre qu'en Llull predicá la fé cristiana entre la moltitut y sempre que als infidels els dirigí sa paraula roenta sortida de la encesa fornal de son cor, obrá conversions, obtingué seguidors, com ens diuen les histories que molts foren els moros convertits y rendits a sa unció evangélica; mes tot sol, trobava qu'era massa sol pera trevallar a la vinya del Senyor, y d'aquí sa déria pera interessar als poderosos y magnats pera que, ells que ho podían fer, facilitessen medis pera aumentar el nombre d'operaris; d'aquí que tractés en totes ocasions de convence'ls de son noble propósit, que'ls grans y poderosos escoltaren, pero no s'hi llensaren ab l'entussiasme y fervor que'l nostre Beat hauría desitjat, perque ells no sentían l'amor a Deu ab aquella intensitat que la sentía en Ramón Llull; y no tenint aquest primer motor, se feya difícil la tasca del Procurador dels infidels.

En una paraula, la obra del Beat Ramón Llull, sols en apariencia no reexí, ni reexirá fins

a la fi dels sigles, perque contínuament reix; es massa grossa pera que s'acabi en el transcurs dels temps, y aquestes obres que per sa magnitut no poden esser midades, tampoc poden esser contingudes en l'esquifit cercle dels sigles.

XXX

SON CARÁCTER, TEMPERAMENT, IDIOSSINCRACIA : EN LLULL PERSONIFICA LA RASSA CATALANA

El carácter, en sa acceptació mes general y popularisada, es la manifestació extrínseca d'una qualitat sobre les demés; axís diem d'una construcció quals perfils sobresortints ens recordan les generacions passades, grega, romana, o dels sigles mitjos, que té un carácter grec, romá o mitjeval; d'una societat quina qualitat dominant es la especulació pels negocis, la amor a son país o la concentració en sí meteix, que té un carácter trevallador, patriótic o filosófic; y d'un individuu diem que té un carácter violent quan l'orgull se sobreposa sobre les demés passions, un carácter afemellat quan la sensualitat el domina. Mes aquest concepte del carácter es sols una part desfigurada de lo que filosóficament s'entén per carácter.

El carácter, segons els grans pensadors antics y moderns, es una manifestació d'aquell hábit que ha adquirit la voluntat de decidirse prompte y enérgicament, dominant totes les inclinacions y desitjos oposats, a obrar el bé moral fins en les més petites circunstancies de la vida; o en altres

paraules: l'hábit de la raonable y prompta elecció del bé, traduit en una série contínua d'accions de la vida práctica. (1)

D'aquí tres constitutius fonamentals del carácter; primer, perque aquesta elecció de la voluntat sía raonable, l'enteniment ha de conexer, clarament y sens cap perill d'errar, el fi aont s'han de dirigir les accions humanes y'ls medis d'ordenarles a n'aquell fi; segon, que la voluntat sia activa en tots aquestos principis morals, no solsament en els negatius per evitar lo prohibitiu, sino també en els positius pera fer o cumplir els positius, es dir, salvar la distancia del ordre especulatiu al práctic; y tercer, evitar la més petita desviació cap al bé sensible, prenentlo com a fi; en una paraula: la sinceritat o rectitut de mires, la fermesa o perseverancia y la eficacia o forsa práctica, son les qualitats que distingexen en el carácter, l'ordre del voler racional.

Considerat d'aquest modo el carácter, y no manco o falsejat com l'estudía y ens el presenta la moderna literatura dramática y novelesca, el Beat Ramón Llull era un home de carácter sencer, sens desviacions de cap mena; y encara que havía sigut un home sens fré en el plaer, també son arrepentiment fou sens mida, de modo que son carácter agegantat tant se mostra en son sensualisme com en ses penitencies. Y era sencer y íntegre son carácter, perque mostra en son procedir els tres fonaments que'l constituexen, actuantlos sempre en grau eminent.

¿Quina sinceritat y rectitut d'operacions no manifesta desde sa miraculosa conversió? La gloria de Deu y la salvació de les ánimes es son propósit constant fins a vessar la sang per l'Amat.

Y per assolir aquest fi, ¿quina forsa y eficacia no hi descapdella? No plany els passos, ni'ls interessos, ni tot son valer; allí hont considera que hi pot trovar una ajuda, allá va per remou-

---

(1) Mossen Josep Baranera.—Assaig sobre'l carácter.

re les conciencies endormiscades: a n'els nobles, a n'els reys, prínceps, emperadors, bisbes, cardenals, papes, a les congregacions religioses, a les Universitats, a tothom interessa pera que l'ajudin a realisar son sant propósit, y axó no una sola vegada, ni dues, sino contínuament sens defallir, despreciant la manca de forses físiques, demostrant la mes gran perseverancia y fermesa sols comparable ab la dels mes grans sants.

Y si del carácter passém a estudiar son temperament, veurém tot seguit que té tots els elements morals y físics del biliós, qu'es el propi dels genis y de la virtut en grau heroic.

Adornat d'una gran capacitat de concepció, de judici sólit y reflexiu dominant la vivesa de la imaginació, estava predisposat a les meditacions fortes y abstractes. Son esperit infadigable no trobava obstacles. Son projecte atrevit de capgirar el mon, y la activitat, constancia y audacia que pera conseguirho desplegá, diuen prou clar quin era son temperament modulat per la intensa gracia divina, que desvirtuá constantment els defectes que'n si porta el predomini biliós en la economía animal.

Y ¿quina era sa idiossincracia, axó es, sa constitució física, son desenrotllo orgánic y la activitat o forsa efectiva de sa vida?

A n'aquesta pregunta no's pot respondre de una manera precisa perque no's coneix un retrato auténtic del Beat; pero casi podem assegurar que'l predomini del cor sobre tot el demés organisme deuría regular aquella vida consagrada tota ella y tots els moments a amar a son Deu y Senyor. La freqüencia en sos moviments respiratoris, la rapidesa circulatoria per son sistema venós, son rostre moreno y begut de galtes, sos ulls brillants y encesos, son indicis d'aquella sa activitat infadigable que sempre demostrá.

Y un home d'aquesta naturalesa y d'aquell temps, ¿se'l pot presentar per tipo de la rassa

catalana? Cal remarcar la constitució étnica, fisiológica y sociológica del poble de Catalunya.

Deya en Pella y Forgas en una conferencia donada l'any 1905 en la Federació Escolar Catalanista: «Del uniformisme geográfic de les planes centrals de Fransa y Castella n'ha exit l'uniformisme político llatí, y per oposició a la varietat histórica y a la accidentació topográfica de Catalunya, li corresponía una gran varietat en la organisació política.

»Corra desde part demunt de Berga (la serra de Cadí), per Solsona, Santa Coloma de Queralt, serra de Prades, fins al coll de Balaguer un macís de montanyes que divideix en dos el terrer catalá y 'l carácter dels homes: Els d'allá, tipos alts, escardalencs y morenos, fan les *e* clares, obertes; els d'aquí, de físic oposat, parlan fent fosques les *e*. Els d'aquí tenen el carácter individualista; el temperament d'aquells es mes comunista.

»El tipo celta-galo, obert, expansiu, se troba a les comarques planes fácils a les invasions; y en les comarques recloses com el Cardoner, Pla de Bages y Pla de Vich, tancat. Aquestos, els lacetans, ausetans y cerdans, han sigut sempre'l nervi de la nacionalitat, ja tractant ab Carlemany, ja batallant ab Almanzur y modernament ab Napoleó.

»Al desferse l'imperi carlovingi 's comensá la organisació particularista al entorn del *castro* ab el senyor feudal y 'ls que hi tenían comunitat de bens, o be al entorn de certs punts com Girona, hont es tradicional l'aplec de gent, com ho demostran els restos de muralles ibériques, romanes y de la edat mitja. Ve després un principi general d'unitat ab la monarquía, ab les Corts y la Generalitat. El comte pels casaments s'apodera de tots els comtats, y la Generalitat exten son poder per tota la terra catalana per medi dels diputats y la cobransa dels subsidis qu'havían votat les Corts.

»El rey, o be'l poder reyal, no podía, com la Generalitat, entrar per tota la terra, sino en virtut d'una declaració especial del senyor o poder local. Axó motivá una gran sorpresa als enviats dels reys d'Espanya després de la unió de les corones d'Aragó y Castella.»

Sens dupte que'n la constitució y formació de tot sér inteligent, ja colectiu ja individual, son factors gens despreciables les llurs predisposicions, les circunstancies de la vida, la atmósfera social que'ls rodeja, la llur educació, el clima, es dir, tots els elements que's poden encabir en els dos factors *temps* y *patria*, y d'aquest maridatje ne som fills els homes y els pobles, y axís quiscun es fill de son *sigle* y de sa *terra*.

Mes no perdém de vista que la raó, la voluntat y la gracia divina son forses tan poderoses que están per demunt de totes les resistencies y dificultats que's pugan oposar a qualsevol individuo en plé us de ses facultats morals.

Nostra nacionalitat afermada sobre les generacions barbres, nascuda entre'l trasbals y agitació d'una lluita religiosa forsa intensa, quedá vivificada, com tots els demés pobles que sentiren la regeneradora influencia del Cristianisme, per la fé católica, que fou l'ánima de la edat mitja. A n'axó debém afegirhi l'amor a la veritat y a la justicia que la rassa catalana ha realisat constantment en tots els ordres de la vida social, que, junt ab la independencia y llivertat de que sempre ha volgut fruhir, l'han fet un dels pobles mascles y dignes de la terra.

Mes a Catalunya la potencia social del poble, prompte ofegá la aristocracia feudal, puig les classes mercantils y industrials pel llur trevall y activitat alcansaren riqueses y una regularitat de costums poc comuna entre'ls nobles y cavallers; d'aquí que aquells s'imposaren a n'aquestos, y axamplant els horitzons de llur ilustració el constant progrés, s'enrobustí llur civisme y enlairá'l sentiment de la dignitat personal; y sor-

tint llavors dels assumptos domèstics, sostingueren a la plassa pública y en el consell fortes discussions per la salvació de la patria, ocupantse dels negocis del estat.

La agitació dels partits, els sofriments dels individuos, l'afany de triomfar de llurs rivals, la ambició d'arrivar als empleus com testimoni de la confiansa pública, no dexen jamay a les ánimes embotarse en aquell somni en el que s'engendran les baxes passions. L'home se sentía ciutadá, adquiría la conciencia de ses forses morals y físiques, midantse interiorment ab émuls y a fora ab enemics; y al educar a sos fills, somreya ab la certesa de dexarlos un lloc a la societat y una esperansa pel pervindre.

D'aquest modo es com el nostre poble encertá el just medi de les formes de gobern, puig es la mes racional la monarquía paccionada, quan está unida ab les institucions y organismes polítics que teníam a Catalunya; y mentres nosaltres gosavem d'una ampla llivertat democrática, els demés paissos vivían en l'estret cercol del cessarisme autocrátic, qui tan abusá de son absolutisme despótic, que'ls burócrates, al apoderarse del rodatje político, trobaren la manera decorosa d'arreconar la monarquía a les golfes, fentla constitucional; y avuy, les democracies qu'es el gobern de demá, ja amenassen ferma neteja y llensarse'ls trastos inútils. ¡Prou tristos recorts ne tením a Catalunya de la tiranía despótica disfressada avuy pels oligarques progressistes!

Catalunya está formada per puigs altíssims y singleres, serralades y planures, pics y avencs, estanys y congestes, gorjes y cascates, afraus y fondalades, boscatges y conreus, rius y torrenteres, prats y salzeredes, costes y riberes, aubagues y solanes: aquesta es la fesonomía catalana de la nostra terra.

La grandesa que mostra el terrer de Catalunya, aont lo ferreny, lo aspre y lo cantellut es amorosit per rialleres y gemades afraus estotxa-

des en alteroses serralades, retrata'l nostre esperit ferm y decidit, aspre y franc, enérgic y práctic, esbategant per entre aquestos relleus de virilitat: expansió y generositat, tendresa y sensillesa, germanor y humanisme.

Com a conseqüencia llógica, la rassa catalana s'ha anat desenrotllant individualista, feréstega y crua, pero feconda y simpática. El nostre carácter sempre se fundá en l'ampla basa del amor patri; es propi nostre'l sacrifici personal y el mérit a la activitat, la obra positiva y difícil, la germandat amorosa que no anula l' individuo sino que aprofita'l raciocini de tots y de cada hú.

Abdos elements, climatológic y étnic, ens donan la catalana serietat, aquesta melangía similar al *spleen* de les regions del nort, segell semblant a la gebrada. Per ell riem, diu un autor, estant seriosos, y si tením una expansió d'alegría, al moment es frenada per forsa misteriosa: el primer impuls cáustic del temperament llatí es soptadament regulat pel tremp ceremoniós del escandinau, armoniós maridatje del Estesi que revolca les ones tranguloses del mar Jónic ab les enbestides del Malstroom.

Les causes que determinaren l' individualisme, qualitat característica de nostra rassa, son, segons en Pella y Forgas, ademés de la influencia que han exercit les diferentes rasses que poblaren nostre terrer, la naturalesa pobre del nostre país, doncs allí hont la naturalesa es avara l'home ha de fer grans esforsos per viurehi; les contínues invasions vingudes de la part de Fransa, com axís meteix el ser la nostra terra fronterissa del Mediterrá, y mes que res l'esperit colonisador dels nostres reys, que portavan al poble a fora y no cap endins de la Península.

Essent individualista, eran mirats ab predilecció els drets polítics referents a l'home, engendrant axó una percepció clara de la llivertat, qual existencia la consideravan inherent a la existencia del home. Doncs en axó ens avensa-

rem, segons l'autor a dalt esmentat, qui ho demostra ab textes de les nostres constitucions y dels usatges, cent quaranta set anys a la célebre Carta Magna d'Anglaterra, que'n alguns punts está calcada en les disposicions de Catalunya.

Els drets individuals, avuy fanáticament proclamats, també 'ls teníam, pero amparats per la forsa y engrandiment de la colectivitat organisada: castell, municipi, gremi, corporació. Altre dels efectes de la llivertat, era la inviolabilitat del domicili particular.

Y respecte de llivertat moral del individuo, cal remembrar que, informades les nostres constitucions del esperit católic, s'inspiravan en alts principis de tolerancia; cal saber que'n el sigle XI, els Usatges castigan al qui 's burli o fassi menyspreu de la religió dels jueus. Constituían aquestos, barris especials dintre la ciutat, essent una societat diferenta de l'altra; les manifestacions del culte católic havían de trobarse ab les d'altra religió, y devant d'aquesta eventualitat estava prescrit que'l jueu o serrahí qui topantse ab una manifestació católica no poguessen sortir del carrer per aont s'esqueya passar, pogués resguardarse dintre'l sagrat d'una casa qualsevol, a fi de que no tingués de fer acatament a una religió que no era la seva. Axís nostres constitucions salvavan a Deu d'irreverencies y a sos enemics d'acataments forsats.

Hi havía conferencies públiques de religió católica, a les que s'hi convidava als d'altres religions, pero may podía obligarse a ningú a entrar a la nostra, baix pena de cástic; en una paraula, el carácter de les conquestes y dominacions de Catalunya era'l d'una ampla tolerancia en les idees y de respecte dels bens dels vensuts. A tot arreu, allá hont per tracte, herencia o conquesta arribava l'amorós domini de Catalunya, era sempre estimat. Pero ademés de totes aquestes garantíes individuals, gosaven els nostres pares de determinades llivertats, algunes d'elles

exclusives del nostre país. Efectes del individualisme son la emulació feconda, la ambició mascle, la imitació franca de la activitat dels capdills vehins per assolir la meta hont ells han arrivat y traspassarla; noble emulació, examen racional de tot; disciplina per les idees; un contínuo obrar, raonar y voler del individuo; cohessió corporativa: eminentment positiu, creador, operatiu, trevalla, alsa, feconda, organisa. Era l'estat catalá considerat com un organisme que comensava la acció social, no en el individuo considerat element simple, sino en la familia entitat orgánica.

En el Beat Ramón Llull podém comprobar la rectitut de sos propósits, la tenacitat de ses resolucions, sa fidelitat al deber fins a la mort, tot armonisat per una mentalitat sintética; retret perque concentra y reflexiona, y l' idealisme y metafísica que li falta ho supleix per la educació que dona la religió católica; qualitats intelectuals y morals que integran l'individualisme catalá.

XXXI

EL MESTRE LLULL A LA SORBONA DE PARÍS

A últims de 1296, y complertament desenganyat de la Cort de Bonifaci VIII, marxá de Roma'l mestre Llull cap a Génova ab l'intent d'embarcarse per anar tot sol a la conversió dels moros, ja que no havía trobat una disposició que afavorís sos desitjos.

No sabém per quina causa, ni 'l P. Pasqual s'esplica'l cambi soptat de sos intents, puig al poc temps d'esser a Génova, diu l'autor anónim, marxá a veure'l rey de Mallorca, y havent parlat ab Sa Magestat prengué'l camí de París. Aquesta visita a n'el rey Jaume de Mallorca, diu el P. Pasqual, fou a Montpeller o a Perpinyá, perque desde'l any 1285 estava desposseit de son regne, y si be per la concordia d'Agnani se li retornavan ses possessions, no s'efectuá aquesta restitució fins a 1298.

No sabém tampoc qual fou el col-loqui d'en Llull ab son estimat rey en Jaume; mes creu el P. Pasqual que'l principal objecte de sa conversa fou la reconstrucció del monestir de Miramar y la intercessió ab el rey de Fransa pera que afavorís sos designis, y segurament que ab aquesta recomanació marxá a París.

A l'any 1297 ja era a París, aont, diu l'autor anónim y coetani, llegí públicament sa Art y compongué molts llibres; ab aquestes breus paraules resta complertament ponderada la activitat y continuat exercici d'en Ramón Llull, com ja ho fa notar el tantes voltes citat P. Pasqual.

En aquells temps emprengueren una grossa empenta les ciencies físiques y naturals, puig eren cultivades per poderoses inteligencies, essent el capitost el célebre francescá Roger Bacón. Entre aquestes aparexía l'Astronomía, que d'entre totes era la que mes influencia exercía sobre la exaltada imaginació de la gentada, contribuint els astrólecs ab llurs pronóstics ab cert deix de profecía a mantenir la superstició popular; el Beat Llull, doncs, per desenganyarlos a tots, escrigué 'l *Tractatus novus de Astronomía,* manifestant lo mancat de fonament qu' estavan aquelles teoríes dels sabis astrónoms, al volguer esplicar la influencia dels astres sobre molts acontexements del mon social y moral.

A principis del any 1298, acaba'l nostre Beat el llibre rotulat: *Declaratio Raymundi per modum dialogi, edita contra aliquorum Philosophorum et eorum sequacium erroneas opiniones, et damnatas á Venerabili P. Episcopo Parisiensi,* que mes breument s' anomena també: *Liber de Articulis Parisiis damnatis*. Aquestos son aquells 219 articles anatematisats per Esteve, bisbe de París, any 1226, dominica Lætare, y que solen posarse al final del Mestre de les Sentencies, segons afirmació del abat cisterienc mallorquí.

En aquest llibre comensá 'l nostre Beat a combatre a n'els averroístes, subjectantlo avans a n'els teólecs d'aquella universitat, a qui califica de *columnes de la fé cristiana,* y afegeix: «que ab tota humilitat y devoció, a la manera que un débil criat pot suplicar a sos senyors molt nobles y poderosos, els hi suplica corretgexin, declarin, acceptin y ordenin lo que diu; puig encara que

no ho ha disposat be, ni 'l llatí es eloqüent, perque confessa que ell no es gramátic ni retóric, no obstant espera que ho acceptarán, pulirán y hermosejarán, a la manera que l'artista embelleix la pedra preciosa que'n brut troba un pastor o cassador.» Y finalment presenta aquell llibre a n'el bisbe, canciller y rector de la universitat de París, y a n'els claustres de Teología y Filosofía, protestant que ho havía escrit per amor a Deu y pel be públic, «pel qual trevallo y espero trevallar fins a la mort.»

Acabá també allí, en la octava de la Assumpció de la Mare de Deu del any 1298, el llibre *Disputatio Raymundi et eremitæ super aliquibus dubiis quæstionibus sententiarum Magistri Petri Lombardi.* En aquest llibre, que llegí y ensenyá a París, seguint el métode de la teología escolástica defensá en qüestió especial la immaculada concepció de María Santíssima, essent el primer mestre de la Sorbona qu'escribint sobre'l Mestre de les Sentencies haja clara y distintament defensat lo que avuy es dogma de la Iglesia católica, puig encara que s'ha dit qu'havía sigut el sobtil Duns Scot, es lo cert que per aquell temps aquest no havía estat a París. Confessa en el prólec que trobantse a París, aplicat a l'estudi y abatut per un greu sentiment de veure el mal estat del mon, sens lograr avansar en sa tasca de promoure com desitjava el bé públic de la Iglesia, y capficat per aquestos pensaments tot passejantse per les vores del Sena,'s topá ab un ermitá, qui l'obligá escriure aquest llibre; y en totes les 140 proposicions que resol, solventa les dificultats que s'hi poden presentar.

Després, en el mes d'Octubre del meteix any, doná fi a n'el llibre: *Arbor philosophiæ amoris.* El motiu d'escriurel es per veure si pel modo de amar pot conseguir el gran bé que no havía pogut alcansar pel modo de saber, pera reduir tot el mon al servey de Deu. El presenta a n'els mestres y dexebles d'aquella

universitat, pera que'l corretgexin si hi ha alguna falta y 'ls servexi ensemps pera donar fruits d'amor. Proposa posarlo en llatí y presentarlo al nobilíssim y molt bon rey de Fransa, y en francés per la nobilíssima, sapientíssima y molt bona reyna, pera que ells el fassen multiplicar y repartir en llurs dominis a honra y gloria de nostra gloriosíssima Mare la Verge María qu'es la Suprema Senyora del Amor.

Molts altres llibres escrigué per aquesta época estant a París, y en cap d'ells se descuida de proposar y persuadir la conversió dels infidels; y axís, al final del llibre *Principiis Teologiæ*, exposa'l modo de tractar ab els mahometans; y essent la dificultat mes grossa el persuadirlos el misteri de la Santíssima Trinitat, diu, que, quan se'ls proposa que Deu, entenentse a sí meteix, concebeix el Verb, qu'es son Fill, responen ells que d'axó no se'n segueix distinta persona produida, com se veu en l'home que s'enten a si meteix; per axó aconsella que'ls teólecs se valguin dels actes de la bondat, grandesa y demés perfeccions divines, puig d'aquestos arguments no'n poden sortir; y afegeix: «jo, Ramón, ho he probat, y la experiencia m'ho ha ensenyat, ja que no solsament sé l'árab, sino que també he disputat ab ells, y llurs filosops no's poden defensar de les raons que manifestan la divina Trinitat pels actes propis de les divines perfeccions. Quan els sabis serrahins oían les meves probes, que'ls hi desfeyan llurs objeccions y'ls hi plantava unes máximes que no podían negar, me deyan que creyan ab aquella Trinitat que jo'ls hi probava, qu'es la que creu la Santa Iglesia Romana; peró me responían que jo no era cristiá sino heretje, perque ells se creuen que nosaltres creyém en una Trinitat que comensá en el temps, axó es, que quan Deu se vestí de la naturalesa humana dividí sa essencia en tres parts, una es el Pare, l'altra el Fill y l'altra l'Esperit Sant; aquestes y altres tonteríes pensan ells

que nosaltres creyém; per axó es un deber de conciencia dels sabis y doctors de la Santa Iglesia l'anar a convencer a n'els sabis y doctors mahometans, perque si aquestos arrivessen a creure els articles de nostra fé católica, molts altres els seguirían.»

Durant tot aquest temps que estigué a París, instá varies vegades al rey Felip de Fransa pera que l'ajudés en ses empreses de convertir al mon, y sens dupte que s'emportaría falagueres esperanses cada colp, quan li oferí y dedicá llibres y ab tanta assiduitat tornava a conferenciar ab ell de sos projectes, segons afirma l'autor anónim y coetani.

No oblidava, entremitj de tot el seu tráfec sociólec-religiós y de son continuat estudi, els actes de virtut y perfecció cristiana habituals ja en ell; puig vivint en una ciutat, centre ja llavors de totes les irradiacions del mon civilisat, y en un temps en que'l rey de Fransa lluita cos a cos ab el Papa, y que, per lo tant, la ciutat de París era camp obert y interessat ab els afers que llavors se disputavan l'atenció de tothom, el Beat vivía com en un desert després d'haver complert les seves obligacions ordinaries, y tot lo que no fos la conquesta del mon per oferirlo a Crist, poc el preocupava; y axís se desprén de ses obres, que pels grans pensaments que tingué de son Amat, tenía'l cos malalt (Arbre de la filosofía d'amor; part 1, núm. 11), y que, demanant la salut, l'ánima no la volía per poguer continuarla en l'amor. «Uns homes dolents maltractavan y pegavan a l'Amic perque lloava a son Amat, mes l'amic reya y'ls hi donava gracies per l'honra que li feyan.»

«L'amor y l'Amat (Part 2, núm. 5) obriren una porta, per la qual les semblances del Amat ab un mes gran amor entressen en l'amor del Amic, y llavors l'Amic perdé son imaginar y sentir, perque fou arrebatat per l'excés del amor y amar. L'Amic sentía gran materia d'amar,

fam, set, calor y moltes tribulacions per honrar, alabar y servir a son Amat, y l'amor s'alegraba perque tenía gran materia y ocasió d'amar a son Amat. L'Amic plorava perque veya que'ls homes deshonravan a son Amat en quan estiman mes sa propia honra que la de son Amat; y reya l'amor perque l'Amic tingué motiu de plorar per amar la honra de son Amat. L'Amic perdé un diner, ab el qual hauría pogut menjar y vestir; y son amor reya, perque l'Amic tingué ocasió de confiar ab el tresor de son Amat, que basta per tots els qu'esperan y confían en ell.»

Axís per aquest estil s'estén el P. Pasqual, acumulant les cites extretes del llibre «Arbre de la filosophía d'amor», pera demostrar que no minvava la perfecció ascética y mística del nostre Beat, per aquest temps, no obstant y estar tant ocupat ab sos ordinaris quefers y la extrema activitat que sempre oposá per adquirir prosélits que'l secundessen en son portentós projecte.

Nota'l P. Pasqual la gran llevor escampada pel nostre Beat, puig ademés de sos continuats y jamay interromputs exercicis personals d'extática contemplació, trevallá de valent aquí a París, escribint innombrables llibres, ensenyant públicament sa art y conferenciant ab el rey, prelats y potentats pera que l'ajudessen en el sant negoci. Y a pesar dels contratemps per no lograr lo que desitjava, no defallí sa ánima que tenía posada sa alegría en Deu nostre Senyor, com ho demostra el «Cant de Ramón» versificat en llengua catalana y escrit per aquest temps a París, pera consolarse del poc fruit que obtenía en sos propósits.

No será per demés manifestar aquí que'l célebre y erudit filólec francés monsieur Littré, escrigué sobre'l Beat Ramón Llull, qual trevall no pogué acabar, afeginthi lo que faltava en Barthélemy Hauréau, l'historiador de la Escolástica. Aquest estudi sobre l'il-luminat doctor s'ha publicat ocupant la major part del volúm 29 de la

Histoire litteraire de la France, en la qual sos autors s'han cregut obligats a inclourehi a tots els personatjes estrangers que per un o altre concepte han exercit influencia en la cultura francesa, com efectivament n'hi exercí'l Beat, no sols per sa ensenyansa directa, sino també per sos nombrosos dexebles.

Parlant d'aquest estudi dels esmentats autors francesos, diu en M. Menéndez Pelayo en son primer tomo de la «Ciencia Española», carta quarta: «El trabajo de Littré y de Hauréau se resiente no poco de las habituales preocupaciones de uno y de otro contra la Metafísica, contra el misticismo y contra el realismo escolástico; pero así y todo, no hay mejor libro sobre la materia, y sería ingratitud en los españoles no reconocerlo. El punto de vista en que Littré y Hauréau se colocan respecto á la filosofía de Raimundo Lulio, no es el nuestro; pero hay que confesar que ellos han sido los primeros en analizar *uno por uno* hasta *trescientos trece tratados* del filósofo mallorquin y exponer su contenido: servicio inapreciable y que hace olvidar cualquier frase irreverente.»

Veyent, doncs, el mestre Ramón que res podía avensar de sos projectes, marxá de París cap a Mallorca, segons diu l'autor anónim-coetani; pero avans passá per Barcelona, com consta de son llibre *Dictatum Raymundi* que, segons en el meteix se llegeix, comensá y acabá a Barcelona l'any 1299 de la Encarnació, dedicantlo al rey Jaume II de Catalunya y Aragó, qui 's trobava en aquexa ciutat juntament ab sa mare Na Constansa, sa muller Na Blanca y sos fills, que feya poc havían arribat a Nápols y Sicilia, després d'haver guerrejat en fratricida lluita contra son germá Frederic.

Molt bona amistat tenía en Llull ab el rey d'Aragó-Catalunya, y axís es que no en va's deturá a Barcelona y li dedicá'l llibre esmentat, tot demanantli ajuda y favor, car en Jaume II ab

data de 30 d'Octubre d'aquell any firma reyal concessió pera que puga predicar la fé católica en les sinagogues dels jueus y mesquites dels serrahíns de tots els seus dominis.

Aquest document, extret de l' Arxíu de la Corona d'Aragó y publicat per G. Llabrés en 1889 en el Bolletí de la Societat Arqueológica Luliana de Palma, y ara de poc reproduit per A. Rubió y Lluch en son diplomatari «Documents per l'historia de la cultura catalana mitgeval», confirma'l dupte del P. Pasqual de que'l nostre Ramón obtingués del rey el permís pera disputar ab jueus y serrahíns dintre la confederació catalana-aragonesa. (1)

Per instigació encara del dit rey y sa muller, escrigué 'l Beat Ramón Llull son llibre d'Oracions, especie de manual pietós per apendre de pregar y estimar a Deu; marxant a la fi cap a Mallorca, haventse despedit de son protector y demés reyal familia.

---

(1) Végis el document: «Jacobus etc. tenore presentium notum fieri volumus universis presentes litteras inspecturis, quod nos concedimus et damus licentiam magistro R° Lullii quod, electis per cum quinque vel sex probis hominibus et sibi adhibitis, possit predicare in sinagogiis judeorum diebus sabbatinis et dominicis, et in mesquitis sarracenorum diebus veneris et dominicis, per totam terram et dominationem nostram, et exponere judeis et sarracenis predictis fidei catholice veritatem, admissis religiosis quibuscumque ad predicationem ipsam accedentibus. Nos enim damus per presentes, firmiter in mandatis, universis et singulis aljamis judeorum et sarracenorum totius terre nostre, quod ipsi, diebus predictis sub forma predicta, audiant et audire teneantur prefatum magistrum R. Lullii, et si voluerint, oportunitate captata, possint respondere ejus predicationi et expositioni, non tamen cogantur nec cogeri possint eisdem super premissis si noluerint respondere. Mandamus insuper universis officialibus nostris predictis quod predicta observari faciant et teneri.

Datum Barchinone iii Kalendas novembris.—G. de Solanis, mandato regio.»

XXXII

SON VIATJE A L'ORIENT

En les immenses esplanades del Assia central, hi havía un poble nómada y groller que no vegé la llum de la civilisació, fins que'ls xinos, maniqueus, nestorians y budistes els hi portaren allá pel sigle II de la era cristiana, en la forma errónea y equivocada de llurs creencies. Els tungusos, turcs y tartres formavan aquells pobles barbres, que, destrossantse'ls uns ab els altres, conquistaren part de la Xina, y que's reuniren després baix la denominació comú de mongols. Llurs tradicions indígenes son molt contradictories y fosques, no sabentse quasi res de cert fins en temps de Gengis-Kan en 1189. En 1203, s'aliá ab aquest poderós rey barbre el quefe dels Keraítas, el célebre cristiá conegut en la Historia pel *preste Joan,* qui l'ajudá en ses conquestes entre els pobles afins a son imperi.

El nom de Gengis-Kan se feu temible, y al baxar a la tomba en 1222, dexava un imperi grandiós a sos descendents, car s'havía apoderat de la Persia, India, part de la Xina, destruit alguns reyalmes mahometans y penetrat pels regnes cristians del Caucas.

El papa Inocenci IV, en 1245 y en el Concili de Lyó, decretá que anessen alguns missioners a convertir els tartres, haventhi marxat alguns frares francescans y dominics.

Sant Lluis, rey de Fransa, en sa expedició a Egipte y a Xipre, intentá també llur conversió, envianthi dues embaxades especials sens resultats práctics.

Per medi d'alianses y pactes se barrejaren mes tart els cristians ab els tartres y mongols, puig uns y altres tenían a n'els mahometans per enemic comú; y axís, per conveni del rey mongol Abaka ab l'emperador Miquel Paleólogo, enviaren en 1270 embaxada al rey Jaume I de Catalunya pera que'ls ajudés contra'ls moros; ja sabem el resultat d'aquesta creuada empresa pel nostre rey en Jaume en els darrers anys de la seva vida, tornantsen cap a Catalunya, després de una tempestat que'l llensá a Aigues-Mortes. Semblava tenir bones disposicions aquell príncep mongol, y potser alguna cosa se n'hauría conseguit, a no ser les divisions dels cristians de la Siria; ab tot, l'emperador Cubilay, indiferent en ses creencies y en possessió de la Xina, havía imposat el lamisme a sos mongols, mentres el papa Gregori X enviava missioners; pero la barbarie d'aquells pobles, la indiferencia dels xinos, la prevenció dels idólatres, la rivalitat dels nestorians que s'havían ensenyorit dels mongols, impediren els progressos dels tals missioners.

Havent mort enverenat Abaka, y després de haber gobernat la Persia un quant temps son germá que prompte fou destronat y mort, el succehí Argún, confirmat per Cubilay, qui atacá a n'els musulmans y declará la guerra a n'el soldá d'Egipte (1284); llavors se presentaren altra volta els cristians d'orient a sa cort, solicitant llivertar la Terra Santa. Escrigué a Honori IV, a qui's dirigiren altres embaxades en 1286; els acullí'l Papa ab grans honors, sobre tot després de les seguretats que li foren donades, de que'ls prínceps mongols tenían intenció de ferse cristians; mes respecte l'objecte político no's conseguía res. En 1289, el papa Nicolau IV enviá a la Tartaria a Joan de Montecorvino pera que

convertís a n'aquells prínceps. Després d'haber corregut la Persia y la India, arrivá aquest religiós predicant a Caracorum, capital del imperi mongol, fundá allí dues iglesies, y batejá en pocs anys prop de sis mil persones. Havent demanat assistents que l'ajudessen, el papa Climent V hi enviá set missioners francescans, nomenantlo a n'ell arquebisbe de Cambalik y primat d'orient. D'altres missioners hi foren enviats, venint noticies d'aquells llocs pintant el cristianisme d' aquelles terres ab colors mes bonics de lo que'n realitat era.

El rey de Persia, Argún, enviá per aquest temps el genovés Biscarelo de Gisulfo, oferint de sa part ajuda pera recuperar la Terra Santa, qui ab aquesta missió passá per les corts pontificies, d'Anglaterra y Fransa. La carta d'Argún al rey de Fransa, que s'ha conservat, es el monument mes antic de la llengua mongola, tant en orient com en occident, com també les cartes xines marcades ab el segell son les primeres que ha vist l'Europa.

Les exhortacions no produiren altre efecte que una nova embaxada enviada per Argún en 1287, en atenció que'ls francesos cap interés tenían en conservar relacions ab els tartres; y la veu del Papa, que no's cansava de manifestar les grosses ventatjes que la cristianitat ne reportaría, no era escoltada ni sentida entre'l bull de les passions y interessos particulars: axís es que de la Palestina sols ne sortiren missions pera convertir als infidels, puig els creuats no veyan en aquesta projectada unió cap éxit sonat per llurs armes, mentres per altra part els prínceps mongols se refiavan ventatjosament dels socors dels cristians per abatre d'un colp a n'els mahometans, no obstant el poble hi era hostil y indiferent; axís es que abdues causes determinaren la decadencia dels mongols. Els turcs, introduits en els afers de l'orient com esclaus, acabaren per ocupar tots els tronos musulmans, gracies a n'el

fervor ab que abrassaren la religió del Profeta, mentres que'ls mongols permanesqueren estancats y enervats per no haverse aliat ni ab els cristians, ni ab els mahometans.

Dels dos nous reys de Persia, Canjatú y Baidú, el primer afavorí a n'els musulmans perseguint a n'els cristians, y l'altre seguí'l sistema oposat y fou derrotat (1284). Casán, que seguí a Baidú en el trono (1292) se manifestá hostil a n'els cristians fins al instant en que's casá ab la filla del rey d'Armenia; y haventse unit ab son sogre, combaté al sultá d'Egipte, Nasser Mohamed, se apoderá de Damasc y subjectá la Siria; de modo que grossa fou la satisfacció dels cristians, que fins de la Xina ne venían per ajudarlo, al meteix temps que enviavan missatje a n'el Papa y prínceps cristians, (1300) pera que vinguessen a possessionarse de la Palestina. En Casán, entre tant, se vegé precisat a tornarsen cap a Persia, perque se li havía rebelat son parent Baydón, y dexá per capitost a un moro, que havía desertat de les files del soldá, ab l'encárrec d'entregar la Siria a n'els cristians que vindrían del occident; se feren el sort els prínceps cristians, a pesar de les amonestacions del Papa, puig com que'l que exercía la hegemonía era'l rey Felip de Fransa, y aquest estava enemistat ab Bonifaci VIII, d'aquí que sols pensá ab satisfer ses rancunies personals, dexant abandonats els interessos de Crist; no ho feu axís el nostre Beat, qui, cultivant a Mallorca la vocació superior ab que Deu l'havía afavorit, sabé la noticia, y al instant, dexats tots sos trevalls, se posá en marxa sens parar esment en sos anys, ni en les fadigues y llargada del camí.

Dexém qu'espliqui aquest viatje l'autor anónim y coetani: «Mentres Ramón estava axís trevallant en la conversió dels infidels y en instruir a tots ab sos llibres, succehí que li arrivá la noticia que corría de que Casán, emperador dels tartres, havía mogut guerra contra'l rey de Siria, haventho subjectat tot a son domini; lo

qual sabut per en Ramón, y trovant en el port un vaxell prompte a ferse a la vela, s'embarcá cap a Xipre, y axís que hi arrivá, sapigué que aquella noticia havía sigut falsa. Llavors, vegent frustrats sos intents, comensá meditar per quin altre camí podría emplear el temps que Deu li donava; per no estar ociós sino aplicantse a n'alguna obra agradable a Deu y profitosa pel próxim, s'havía imposat en son desvetllat cor aquell consell del Apóstol, que diu que no debém desistir d'obrar el bé, perque exercitantlo contínuament lograrém a son degut temps una bona cullita; y lo del Profeta, que diu: anavan caminant y plorant mentres sembravan llurs llevors, mes després vindrán ab gran goig carregats ab llurs manats.

»Ab aquestes consideracions y a n'aquest fi demaná Ramón audiencia al rey de Xipre, y li suplicá ab molt d'afecte que obligués a n'alguns infidels y cismátics, com son jacobites, nestorians y mommines que vinguessen a escoltarlo en ses prédiques y que tinguessen discussió ab ell; ademés suplicá al rey, y s'hi oferí ell meteix, que executant allí lo que pogués pera la conversió de aquells esmentats, se dignés enviarlo en son nom, al soldá de Babilonia, qu'es moro, al rey d'Egipte y al de Siria, per instruirlos en la santa fé católica; mes el rey de Xipre poc se cuidá de totes aquestes coses. No obstant d'axó, en Ramón, confiant ab l'ajuda de nostre Senyor, qui dona la paraula a n'els que predican l'Evangeli ab molta virtut, comensá varonilment sa tasca, predicant y disputant sens interrupció ab l'auxili de Deu y confonent y acorralant a n'els heretjes. Havent ja passat algun temps en qu'en Ramón anava predicant y ensenyant, volgué Deu nostre Senyor que caigués greument malalt, arrivant bastant atrapat.

»Cuidavan a n'en Ramón y'l servían dues persones, un clergue y un criat, els qui instigats pel mal-esperit, sens recordarse de Deu ni de la

llur salvació, enverenaren a n'el varó de Deu, ab ánim de posar ilurs malvades mans en sos bens y apoderarse d'ells; (1) mes en Ramón, axís que conegué que l'havían enverenat, ab gran humilitat y ab un cor molt manso els despedí de son servey. D'allí passá a Famagosta, aont el Mestre del Temple, qu'estava en la ciutat de Limiso o Limena, 'l rebé ab gust y alegrement, y 'l retingué a sa casa fins que hagué recobrat per complert la salut.»

Aquell moro que havía dexat Casán y que s'havía establert a Damasc, vegent que no tenía ajuda dels tartres puig estavan dividits en guerres civils, ni 'ls cristians venían, pactá altra volta ab el soldá d'Egipte y li entregá tot lo que tenía en son domini; y per axó, encara que'l Beat Llull hi corregué immediatament que tingué noticia de que Casán s'havía apoderat de la Siria, quan arrivá a Xipre, ja altra volta tornava esser del domini dels mahometans; héus aquí perque l'autor anónim diu que resultá falsa la noticia.

Mentres corregué per aquestes regions orientals, no estigué pas en vaga, puig ademés de la predicació y ensenyansa de la doctrina cristiana, com ens ho confirma'l coetani, escrigué varis llibres, y axís per ells veyém refermat el qu'estigué a Xipre, a Famagosta y a l'Armenia, segons se pot veure per son llibre *Quid debet homo credere de Deo,* escrit en la ciutat d'Alleas en 1301.

Sembla que'l Beat trobá per aquells recons, cristians poc instruits en lo que debían creure, y per axó, com ho diu en el Prólec, escrigué per ells aquell llibre, en el que explicá principalment els catorze artícles de la fé y 'ls set sagraments.

---

(1) El P. Pasqual fa notar que sens dupte per *clergue* no's deu entendre a n'aquí el qui está constituit en tonsura eclesiástica ú ordre sagrada, sino a un secular que tindría literatura y entendría'l llatí, segons que'n aquell temps, y mes en els anteriors, usavan el terme *clericus*, com ho adverteix l'Ilm. Angel de Nuce en la Crónica Casinense, en les notes a la vida de N. P. Sant Benet, núm. 117.

Afegeix també 'l dit P. Pasqual, que'n l'exemplar llemosí no's diu'l fi pel que l'enverenaren.

Ademés, aquest viatje d'en Ramón Llull queda confirmat per lo que ell meteix digué en el llibre «De fine» escrit a l'any 1305, puig en la dist. 2, part. 3, afirma qu'estigué a Xipre y Armenia, y per axó sabía que aquestes terres no eran pas molt sanitoses per tothom.

Sembla també que en aquest viatje estigué en una illa prop d'Alexandria anomenada Raised, de la que'n dona noticies en el lloc esmentat, com també en la de Malta y Rodas, aont vegé que hi havía un bon port. (Dist. 2, par. 5.)

Cap mes dato tením de tot aquest viatje, ni el P. Pasqual, tan diligent en cercarne, n'hi posa mes que'ls apuntats; de modo que'n concret poca cosa sabém del fruit que allí va fer sa predicació, ni si tingué mes o menys éxit sa influencia, ni si sa malaltía corporal fou de gran durada.

Respecte als tartres, podem dir que Aljatú, successor de Casán, any 1304, sigué batejat; mes abrassá després la religió de Mahoma, y poc a poc se debilitá 'l poder de la Persia fins a confondre's totes aquelles regions dins l'islamisme.

Era l'any 1302, quan torná 'l nostre Beat a Mallorca, com consta en els llibres escrits a n'aquesta época, per mes que no ho diga l'autor anónim y coetani; y allí torná altra volta a sa feina habitual d'escriure, ensenyar y disputar ab els molts mahometans y jueus que'n aquella illa sempre hi havía.

*
* *

L'esperit guerrer de la edat mitjana, animat per una viva fé religiosa que havía portat a cap la grandiósa epopeya de les creuades, s'estingí poc a poc, afeblit pel continuat contacte ab la lassitut dels pobles orientals; y a n'aquest sér axís caigut y feble s'hi arraparen les passions humanes nascudes de sa propia corrupció; axís es que'n 1290, sols a Sant Joan d'Acre quedavan les últimes despulles d'aquell colossal esfors de

la Europa cristiana: allí hi havía'l llegat del Papa, el Patriarca de Jerusalem, el príncep d'Antioquía, representant dels reys de Nápols, de Xipre, de Fransa, d'Anglaterra, de les tres ordres militars, genovesos, venecians, catalans, pisans, armenis, mongols, cada hu ab llurs barris, llurs jurisdiccions, llurs diferents oficis, ab llur dret de sobiranía, llurs rivalitats, aont tothom manava y ningú obeía; prou Nicolau IV s'esforsava cridant una creuada per salvar l'últim baluart de la Terra Santa; mes ningú escoltá la veu del Papa, ni la dels oprimits per les onades mongoles, com ja hem vist, qui baxavan de llurs montanyes selvatjes, y pel furor intolerant dels serrahins, qui també demanaren socors y ajuda sens que llurs germans d'Europa els sentissen, atrafegats com estavan ab les divisions de llur raquítica politiqueta.

El sultá de Babilonia Kalil-Ascraf, s'apoderá de Tolemaida, y aquell grapat de braus, deposant llurs diferencies pera fer cara a l'enemic comú, se defensá desesperadament contra'l barbre y odiós infidel, capitulant a la fi en 9 de Maig de 1291; y al meteix instant en que'ls mahometans s'apoderavan de Sant Joan d'Acre, la *Santa Casa,* en la que s'encarná'l Verb diví, fou trasladada per ministeri d'ángels desde Nazareth a la Dalmacia, entre Tarsato y Fiume, sobre l'Adriátic.

Després de tres anys y set mesos, axó es, a 10 de Desembre de 1294, fou trasladada altra vegada, prop d'Ancona, en un bosc propietat d'una dama nomenada Loreto, y vuit mesos després a un altra lloc poc mes distant, el meteix aont encara's trova avuy dins del temple. Aquest fou comensat pel papa Paulo II en 1467 y acabat en 1577 per Gregori XIII. Es el santuari mes celebrat del mon cristiá. Avans d'esser despullat de ses immenses riqueses, possehía 20 llánties d'or, regalades la major part per la república de Venecia, y 70 d'argent, ab moltes altres joyes de preuat valor. (Novaes IV.–33.)

XXXIII

SA DÉRIA CIENTÍFICA-RELIGIOSA AL COMENSAR EL SIGLE XIV

Al morir el papa Bonifaci VIII, trobém al mestre Ramón Llull a Montpeller, trevallant afanyós com sempre y responent a la vocació divina que sentía intensament en son sí y qu'era com l'ánima de totes ses accions. A Montpeller, sa segona patria, hont hi anava crexent la colla de dexebles y admiradors del Doctor Il-luminat, s'hi sentía com a sa propia casa revoltat de tants amics, als qui donava contínuament nous materials. Ara estava afanyosament acabant altres llibres que després els hi esplicava.

A l'any següent, o sía en 1304, algunes de ses obres son notades escrites a Génova; mes a l'Abril d'aquest meteix any, ja'l tornèm a trobar a Montpeller escribint, ensenyant y contemplant les excelencies de son Amat.

Després que Rodolf d'Habsburg hagué posat l'imperi sota'ls peus de la Seu Apostólica, fentse capitost de la casa güelfa, la Fransa, que recullí la tendencia absorvent del estat que iniciá Frederic II, temé quedar soterrada si ara l'imperi era qui defensés al Papa; axís es que per rivalitat d'hegemonía promogué una nova forma de la tendencia güelfa y desde Felip-August que impri-

meix la forma absolutista, creant l'estat modern Sant Lluis y extenent sa influencia Felip *l'Atrevit,* quan pujá al trono Felip *l'Hermós,* si be Fransa no es una monarquía absoluta, establerta per principis legals, no obstant cap barrera s'oposa a son poder, y aquesta autoritat sens mida esdevé despotisme en mans d'un tirá; d'aquí que'n Felip *l'Hermós,* sense esser un geni, ni un home de talent previsor y sols per donar satisfacció a ses caprixoses passions, cambia l'aspecte del mon occidental perque sa voluntat personal no té un contrapés legal que'l deturi, y axís destrueix obres seculars, enruna institucions no com un sociólec o polític d'altura que treu lo vell y inservible, substituintho per nous elements de vida, que si desfá es per edificar de bell-nou acomodantse a les orientacions del pervindre. Res d'axó hi veyém en la obra destructora lenta y freda dels advocats y banquers de qui's rodeja Felip *l'Hermós.*

El papat revifa ses energíes ab Bonifaci VIII; mes la estocada del rey de Fransa fou mortal, y quan a n'aquell papa'l succeheix Benet XI, després d'haverse mostrat d'una clemencia exagerada envers el tirá y sos satélits, mor al poc temps enverenat en el convent de predicadors de Perusa.

La lluita entre güelfos y gibelins era cada colp mes sanguinaria, sobre tot pels estats de Italia; el Papa com a forsa política estava ja en decadencia; y al Papat que havía afavorida la casa francesa a Nápols y a Sicilia contra'ls reys de Aragó havent recorregut fins a la excomunió y al interdicte, ara aquella Fransa autocrática l'absorvía. Sa influencia arriva fins a Perusa; y entre'l cónclave de cardenals dividits en dos bandos, els uns, els Colonna partidaris de Fransa, y els altres de Gaetani, partidaris de Bonifaci VIII que no s'entenían, triomfá per fi aquell, al cap de prop d'onze mesos, per la por a n'el despótic poder de Felip *l'Hermós,* essent elegit als 5 de

Juny de 1305, el cardenal Bertrán de Got, arquebisbe de Burdeus.

La Cort francesa s'engoleix la Cort Pontificia y hereta la representació güelfa, mentres l'emperador Albert I encara no ha tingut temps de solidificar el trono, que ara de nou trontolla a les pretensions de Joan de Suabia, son nebot, qui reclama la herencia paterna. Per fi Albert I mor assessinat per son parent, qui fugitiu y proscrit vingué a demanár perdó a Climent V, el nou papa elegit. Frederic, que succehí a Albert en sos dominis d'Austria, aspirava a l'imperi; mes els principals electors, espantats pels ambiciosos projectes d'aquesta familia, donaren la preferencia a Enric de Luxemburg, príncep d'un estat petit que s'havía fet célebre en els torneigs.

Se volía obligar igualment a Frederic que restituís l'Austria a la casa de Bohemia; mes se presentá a la dieta ab tant nombrosa comitiva, qu'Enric lo confirmá en ses possessions, puig necessitava del seu auxili per la expedició d'Italia y per l'adquisició de la Bohemia.

Enredats, doncs, els senyors del Imperi en contínues lluites y tots entre ells dividits, la tiranía de Felip *l'Hermós* se feu mestressa y senyora del mon occidental, de tal modo que fins a Flandes y als Paissos-baxos se dexá sentir sa vergassada; exasperats aquestos, y posat al cap en Joan comte de Namur, que desitjava venjar la presó de son pare Guido de Dampierre, presenta batalla contra'ls francesos conseguint una complerta victoria y morint en la lluita en Pere Flotte y en Jacob de Chatillon, enviats allí com a gobernadors per Felip *l'Hermós*. Quatre mil parells d'espueles d'or penjades a la catedral de Courtray, donan testimoni de la sagnant victoria dels flamencs. Felip *l'Hermós* en persona volgué pendre les represalies; mes encara que guanyá, tingué de resignarse a tractar ab els flamencs y tornarloshi el vell comte Guido de Dampierre.

El nou papa, lligat per ferms compromisos

ab el rey de Fransa, declará que establiría la Santa Seu a Avignon, ciutat que pertanyía al comte de Provensa, baix la sobiranía feudal del Imperi, y nomenant tres cardenals, que'ls hi concedí la qualitat de senadors, pera gobernar a Roma y les possessions pontificies d'Italia, comensa desde llavors lo que'ls italians anomenaren el captiveri de Babilonia. Respecte a les sis condicions que Felip *l'Hermós* se diu li imposá, s'ha d'anar ab compte y prudencia en admetreles com a certes, puig serían sis inexcusables crims de simonia. Villani, historiayre florentí, y molt interessat en desacreditar a n'els papes francesos, ho dona com a cert; Baluzio, Fleury, Hardion y Bertier, ho atemperan un bon xic. Feller no'n parla, y Novaes sembla dona crédit a n'en Villani. Vegis lo que diu en Novaes en una nota: «Se troban les sis concessions en Raynaldy, any 1305. L'abat de Bercastel, en la seva historia de la Iglesia, tomo 13, pág. 252, impresa a Maestricht en 1782, acusa la corrent d'autors italians sens exceptuar a Sant Antoní y a molts francesos, com a Spondé, Pagi, Dupin, Natal-Alexandre, Daniel y Fleury, perque enganyats y seduits per Villani, historiador florentí d'aquell temps, ha cregut y publicat com verdaderes les promeses de Climent V al rey de Fransa. Funda sa opinió en la autoritat de cinc autors de la vida de Climent V, que millor se'ls podría anomenar panegiristes, y que, lluny de corroborar la *novela* de Villani, al contrari, descriuen la elecció de Climent V y la butlla dels cardenals electors, com una cosa molt senzilla y realisada ab les formes desitjades. Axís s'esplica Bercastel; mes axó ¿es suficient pera destruir la autoritat dels esmentats autors? Que ho decidexin mos lectors.» (Novaes, IV, 58.)

El nostre Doctor Il-luminat, qui havía passat una curta temporada a Avignon, aont pel mes de Desembre de 1304 hi escrigué 'l llibre *De Concepcione Beatæ Mariæ Virginis,* qu'es el

monument mes antic y acabat que's troba en defensa de la Immaculada, torna a esser a Montpeller ja pel Mars de 1305 y escriu el llibre *De fine*, ordenat a la conquesta y conversió dels infidels y a l'objecte d'oferirlo al Papa y prínceps cristians. Anant el nou Papa, que havía pres el nom de Climent V, cap a Lyó, aont tenía d'esser coronat, passá per Montpeller (Zurita, llib. 5, cap. 68), y allí 's vegé y tractá ab el rey Jaume II de Catalunya y ab el nostre Beat Ramón Llull; y entre altres coses que tractaren fou que'l rey de la corona d'Aragó oferí al Papa a instancies d'en Llull, sa persona, son reyalme, son trono y son tresor, pera lluitar contra'ls moros tot el temps que fos convenient y que volgués el Papa y cardenals; axís ho diu el Beat Ramón al final del llibre «Disputa ab Hamar serrahí», escrit l'any 1308.

Aquest col-loqui del Papa ab el rey Jaume II, sembla fou portat pel Beat, segons se pot deduir de ses paraules y de sos fets; puig avans de que'l Papa passés per Montpeller, havía anat en Llull a Barcelona a interessar al rey Jaume pera'l be de la cristianitat. Y en tant es axís que aquell bon rey li ofereix pels seus bons serveys, una pensió vitalicia sobre les rendes de la veguería de Barcelona. Vegis el document extret del Arxiu de la Corona d'Aragó, y publicat per en Rubió y Lluch en son diplomatari titolat «Documents per l'historia de la cultura catalana mitj-eval.» (1)

---

(1) Nos Jacobus etc. attendentes grata et accepta servitia per vos Raymundum Lulli nobis exhibita et quæ exhibere etiam non cessatis, damus et concedimus vobis de gratia speciali, duos solidos barchinonenses habendos et percipiendos diebus singulis toto tempore vitæ vestræ quibus fueritis in partibus dominationis nostræ, supra proventibus et exitibus nostris vicariæ civitatis Barchinonæ, donec nos ipsos duos solidos barchinonenses die qualibet recipiendos in abtiori et magis idoneo loco, vobis duxerimus assignandos. Concedimus etiam vobis quod quandiu vos sequtus fueritis curiam nostram, habeatis et percipiatis, qualibet die qua in curia nostra fueritis super eisdem proventibus et exitibus dicte vicarie, portionem ipsam duplicatam, scilicet quatuor solidos barchinonenses computatis in eis dictis duobus solidis ad vitam vobis ut predicitur assignatis. Mandantes per presentem cartam nostram vicario Barchinonæ presenti et qui pro tempore fuerit, quod dictos duos solidos vobis qualibet die toto tempore vitæ ves-

Marxá després en Llull cap a Lyó ab el Papa, y allí en la iglesia de Sant Just, a 14 de Novembre de 1305, tingué lloc la coronació, que fou una cerimonia brillantíssima; el cardenal Teodoric Ranieri portá la corona pontificia de Roma, y hi assistiren: Jaume II rey de Catalunya y Aragó, Jaume rey de Mallorca, Felip *l'Hermós* rey de Fransa, acompanyantlo Carles de Valois y Lluis comte d'Evreux, sos germans, y Joan duc de Bretanya. Un greu accident succehí durant la cavalcada, puig haventse desplomat una paret, s'espantá'l cavall en que anava montat el Papa, cayent aquest per terra, sortint ferits el rey de Fransa y sos germans, y morint en el garbuig el duc de Bretanya.

Torna insistir el Beat Ramón Llull allí a Lyó, segons diu l'autor anónim y coetani, suplicant al papa Climent V lo qu'era necessari per la fé católica, axó es, que'l Papa fes edificar varis monestirs en els que homes devots y aptes aprenguessen les llengues dels infidels, pera poguer després marxar a predicarloshi l'evangeli y la santa fé católica, segons el precepte de Crist a n'els apóstols, «aneu per tot el mon a predicar l'evangeli a tota creatura.»

Al mes de Janer de 1306, tornava esser a Montpeller el Beat tractant ab son millor amic Jaume rey de Mallorca, cercant recomanacions pera'l rey de Fransa pera que aquest fes també de contrapés per inclinar la voluntat del Papa; per fí, avans del mes de Juny d'aquest any, el trobém ja a París.

El Papa, que se'n havía anat a Burdeus per restablir sa salut, passá després a Poitiers, en qual ciutat se celebrá una especie de congrés político pera tractar dels assumptos de Siria. El

---

træ assignatos, et dictos quatuor solidos quandiu curiam nostram sequtus fueritis assignatos super proventibus et exitibus dicte vicarie, solvat vobis diebus singulis ut superius est expressum et dictam concessionem nostram vobis observet et faciat inviolabiliter observari. Datum Barchinone VIII Kalendas julii anno Domini m ccc quinto.

Matheus Borrelli mandato P. de Monello.

príncep mongol Aljatú, que de cristiá se feu mahometá, repensantse mes tart, s'oferí a reanudar les negociacions ab els cristians, y axís es que's posava a la disposició del rey de Fransa ab doscents mil cavalls, altres tantes cargues de queviures y cent mil soldats. El Papa cridá a Fransa al gran mestre del Temple y al dels Hospitalers, o sia, de la ordre de Sant Joan de Jerusalem. Santiago de Molay, gran mestre dels templers, vingué immediatament, essent fet presoner ab molts altres cavallers per Felip *l'Hermós,* qui temps há desitjava apoderarse de llurs bens; el dels Hospitalers se entretingué batallant encara ab els turcs per les illes de Xipre y Rodas, y per mes que'l Papa protestá contra les arbitrarietats del rey de Fransa, y volguent donar una ajuda a n'els reys d'Armenia y príncep cristians del Orient, no pogué reanimar els esperits per empendre la creuada.

D'aquelles tres ordres religioses-militars: la dels teutónics, refugiada a Alemanya, s'engrandí després fins arrivar a esser poder sobirá; la dels hospitalers, escampada per les illes de Rodas y Malta, se conegué baix aquest últim nom per llarcs anys, y crec qu'encara se'n conserva alguna sombra; y'ls templers tingueren el trágic fi que tothom coneix, degut a llurs immenses riqueses qu'excitaren la cobdicia de Felip *l'Hermós.*

Per lo apuntat podrém conexer quin era l'esperit del mon cristiá al comensar el sigle XIV. La societat, trasbalsada per les heretjíes comunistes y ajudada per les baberotes escéptiques dels monarques y senyors, comensá a afluxar en la fé, insinuantse la gangrena materialista, que prompte s'estengué en ales de la literatura que ressucitava'l mon pagá.

Els reys, aqueferats per sostenir llur independencia y defensarse del llop de Fransa que tiránica y despóticament de tot s'apoderava, no sentían les veus dels Sants Pares que'ls incitaven a

la reconquesta dels Llocs Sagrats y a la penitencia; els metexos Pontífices, vulgues que no, tenían d'empunyar les armes per conservar llurs drets trepitjats. Una revolució constant mudá les coses del lloc y la fesonomía dels sigles anteriors; es una época de transició, el pas de la edat mitjana a la edat moderna, la aparició del Renaxement.

El Beat Ramón Llull, que a n'aquesta época redoblava sos esforsos per inculcar sa déria científica-religiosa, y en dos extensos llibres exposava per miléssima vegada sos intents, no parava un moment de correr, oferint al papa Climent V y al rey Felip *l'Hermós* aquelles dues obres *Liber de fine* y *Petitio Raymundi pro conversione infidelium*, y mentres per part d'un y altre rebía bones paraules y fermes esperances, el mon no comprenía la grandiositat de son cor ni la bondat de son intent. L'ánima d'aquella societat que's dalía desenterrant el paganisme, quedá enlluernada per la intensa claror de la fé, prenent per bogeries els deliquis amorosos de la caritat sobrenatural.

XXXIV

EL MESTRE LLULL PRIMER DEFENSOR DE LA IMMACULADA

La pietat popular sempre ha tinguda una delicada preferencia per la Mare de Deu, y ab joya ha celebrat en tot temps el mes enlayrat concepte de sa santedat. Respectuosament, la gent senzilla pero moguda per l'amor a Deu, proclamá la Concepció Immaculada de María ja desde'l principi del Cristianisme, y aquesta opinió se feu pas, sens dificultats, per entre les generacions creyentes.

Aquesta sentencia pietosa, que la impugná Sant Bernat ab certeres restriccions, passá a les aules de les escoles; y mentres el poble pietós consagrava festes al Privilegi de María ab consentiment de la Iglesia, les inteligencies cultivades sentían certa repugnancia en admetrel; y abocats els sabis sobre'ls llibres dels Sants Pares y Doctors, sostingueren que María sigué santificada avans de naxer, pero de cap manera fou exempta del pecat original en el primer instant de son sér natural, lo qual avuy es article de fé.

Séries discussions originá en les Universitats aquest assumpto, sobre tot quan contra la Immaculada batallavan teólecs eminents com Albert Magne, Sant Tomás d'Aquino, Egidi Romá,

Alexandre de Hales, Sant Bonaventura, etz., mentres que pocs en nombre y d'escás saber s'inclinavan tímidament per la sentencia pietosa, sens que ningú s'atrevís a defensarla públicament. Y axís veyém que la celebració de la festa de la Concepció de María, autorisada y tot per la Iglesia Romana, es antiquíssima, immemorial; tenía missa y ofici propis, y fins fou indulgenciada pel papa Sixtus IV ab els metexos perdons concedits per Urbá IV als qui celebressen u ohissen l'ofici del *Corpus Christi*.

No obstant, els sabis y doctors de la Escolástica, per boca del celebrat tomista del sigle XVI, Guillém Estius, diuen: «se celebra la festa de la Concepció de la Verge en raó d'haver sigut aquesta santificada en el ventre de sa mare, sia en l'instant de la sua concepció, sia després de concebuda. Y com es incert el dia, el temps, en que va esser feta aquella santificació, rectament la Iglesia fa memoria d'ella en lo dia aniversari de la Concepció.

»Uns altres responen, ab no menys probabilitat, que si 's celebra la festa de la Concepció, no es per la qualitat o modo d'esta Concepció, sino perque la Iglesia vol fernos recordar ab una festivitat anyal, del benefici diví que se'ns feu ab la concepció d'aquella de la qual ab el temps ne devía naxer el Salvador del mon. Puig hi han moltes iglesies que celebran la festa de la concepció de Sant Joan Baptista als 24 de Septembre, tant al Orient com al Occident, testimoniatho Beda y altres, no perque cregan que ell va esser concebut sens pecat, sino en memoria del benefici diví que reberem ab la concepció del qui naxía per esser el Precursor del Deu encarnat, com se canta en el meteix ofici de la Festa.

»Axí que en l'ofici diví de la Concepció de la Verge, que ara usa tota la Iglesia Romana (recordis que axó es deya a n'el sigle XVI), no's fa cap esment, ni de la preservació del pecat, ni de la santificació, sino que's significa que's celebra

aquella Concepció ab una solemnitat anyal, perque per medi d'ella comensá a alegrarse tot el mon. Y la raó de la alegría allí meteix se troba, puig diu que per medi de la Concepció de la Verge nasqué'l sol de justicia Crist Senyor nostre, ab altres raons semblants. Doncs la Iglesia volía excitar de moltes maneres als fidels al recort dels beneficis de llur redempció. Ademés les indulgencies varen esser concedides, no a la opinió favorable a la creencia de la Concepció Immaculada, sino a la devota celebració d'aquella festa.»

Y tot axó y altres coses, diu l'ilustradíssim teólec Estius, valguentse de la autoritat y de les paraules de Sant Tomás d'Aquino, en sa obra «*Guillelmi Estii in quatuor libros Sententiarum Commentaria*», *in dist. III, libri III, par. 5*, per rebatre l'argument dels partidaris de la Immaculada Concepció, qui deyan, que ja que totes les iglesies celebravan la festa de la Concepció de la Verge, no semblava recte que's fes axís, si la Verge hagués sigut concebuda en pecat. «Pero les opinions que esmenta en Guillém Estius, diu mossen Salvador Bové, estavan molt lluny de la *mens* de la Iglesia al autorisar y fomentar la festa de la Concepció de María, puig no pretenía ella celebrar la santificació, sino la metexa Concepció, y precisament el primer instant o moment de la Concepció, y en conseqüencia, era molt mes, moltíssim mes lo que'ns volía fer celebrar y recordar la Iglesia ab la festa de la Concepció, que celebrar y recordar ab una festivitat anyal el benefici diví que se'ns feu ab la concepció d'aquella de la qual, ab lo temps, ne devía naxer el Salvador del mon. Y axó ho ensenyava la Iglesia clara y obertament.

»Les coses que pertanyen al culte están estretament lligades ab l'objecte del culte, y la antiquíssima festa de la Concepció estava estretament lligada ab el verdader objecte del culte que en ella's donava, qu'era l'haver sigut l'ánima de María preservada immune de la mácula del pecat

original, per especial gracia y privilegi de Deu, *intuitu* dels mérits de Jesucrist Redemptor, en el primer instant de la seva creació y infusió al cos.

»Lo que dihem y afirmem, no es en virtut de deduccions nostres, sino per trobarho escrit axí meteix, y fins ab les metexes paraules, en la Butlla dogmática del papa Pius IX, del any 1854.

Veus aquí ses paraules:

»Quoniam quæ ad cultum pertinent, intimo plane vinculo cum ejusdem objecto conserta sunt, neque rata et fixa manere possunt, si illud anceps sit et in ambiguo versetur, idcirco decessores nostri Romani Pontifices omni cura Conceptionis cultum amplificantes, illius etiam objectum ac doctrinam declarare, et inculcare impensissime studuerunt. Etenim clare aperteque docuere, festum agi de Virginis Conceptione, atque uti falsam et ab Ecclesiæ mente alienissimam proscripserunt illorum opinionem qui non Conceptionem ipsam, sed sanctificationem ab Ecclesia coli arbitrarentur et affirmarent.

»Neque mitius cum iis agendum esse existimarunt, qui ab labefactandam de Immaculatæ Virginis Conceptione doctrinam, excogitato inter primum atque alterum Conceptionis instans et momentum discrimine, asserebant, celebrari quidem Conceptionem, sed non pro primo instanti atque momento. Ipso namque prædecessores nostri suarum partium esse duxerunt, et beatissimæ Virginis Conceptionis festum, et Conceptionem pro primo instanti tamquam verum cultus objectum omni studio tueri ac propugnare. Hinc decretoria plane verba, quibus Alexander septimus decessor noster sinceram Ecclesiæ mentem declaravit, inquiens: Sane vetus est Christifidelium erga ejus beatissimam Matrem Virginem Mariam pietas sentientium, ejus animam in primo instanti creationis atque infusionis in corpus fuisse speciali Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Jesu Christi ejus Filii humani generis Redemptoris, á macula peccati originalis præservatam immunem, atque in hoc sensu ejus Conceptionis festivitatem solemni ritu colentium et celebrantium.»

Qui primer y ab tot el vigor defensá la Im-

maculada Concepció de María públicament, fou el Beat Ramón Llull, sostenint no sols la puresa virginal de María desde'l primer instant de son sér natural o concepció passiva, sino fins desde sa concepció activa.

De modo que, segons el doctor Arcangélic, no sols l'ánima portá la santificació a n'el cos al informarlo, qu'es lo que avuy tots els fidels devem creure, sino que fins la materia de la qual aquest cos fou format, tingué, per gracia especial de Deu, una disposició a esser santificada, essentli llevat el *fomes peccati* ja vans d'esser vivificada per l'ánima racional y en el acte meteix de la concepció activa.

Aquesta es la opinió del nostre Beat, exposada en ses obres y d'un modo especial en el llibre *De Immaculata Beatissimæ Virginis Conceptione*, y defensada en la Sorbona de París ja avans de que hi anés el sobtil doctor Joan Duns Scot, qui fins ara havía passat per esser el primer defensor de la Immaculada Concepció de María.

La primera obra en que l'Scot afirma'l privilegi de María es el llibre *Quæstiones subtilissimæ in quatuor libros Sententiarum Petri Lombardi*, y, segons en Waddingo, fou escrit a Oxford, o al menys comensat després del any 1300, any en que comensá a ensenyar en aquella Universitat.

Doncs, el Beat Ramón Llull en sa obra *Liber Principiorum Theologiæ*, escrita entre'ls anys 1272 y 1274, acaba dient: «Completæ sunt Regulæ Principiorum Theologiæ patrocinio Beatæ Virginis Mariæ *sine labe conceptæ*, et auxilio ac gratiâ sui gloriosissimi Filii, in quo Natura divina et humana mirificè sunt unitæ.» En el *Magnus liber contemplationis in Deum*, escrit també pel meteix temps, molts conceptes s'hi trovan que fan referencia a n'el privilegi de María.

Allá pels anys de 1283 y 1284, quan en Ramón Llull ensenyava a Montpeller y ensemps composava místicament arrebatat aquelles roentes paraules «Del Amich y del Amat»: «A la Aurora's

passejava l'Amic, y mirant el Sol que sortía, ple de goig comensá a cantar, dient: del ventre virginal de la Aurora sortí mon Amat; qui en ella taques hi vulga veure, concebirá tenebres a n'el Sol», se li aparegué la Mare de Deu ab son Fill als brassos, que li encomaná escrigués també en un llibre les virtuts de la Mare del Amat, y axís ho feu en una obra composada l'any 1290 a Montpeller, anomenada *De laudibus Beatæ Virginis Mariæ,* o sía 'l llibre conegut per «Libre de Sancta María», qual original catalá ha trobat el senyor Mateu Obrador, confessantla expresament exempta del pecat original en el cap. III, núm. 4.

En la *Lectura super Artem Inventivam et Tabulam Generalem,* comensada a Nápols l'any 1293 y acabada a Roma en 1295, en la Dist. III, part. 2.ª, quæst 127, pregunta: «Secundum quam oppositionem terræ priús incæpit nobilior Motus Firmamenti?» y en la solució contesta: «In Conceptione nostræ Dominæ Sanctæ Mariæ incæptus fuit nobilior Motus».

El llibre del «Arbre de la Ciencia» es del any 1295, y en l'Arbre qüestional *(De las Questiones de el Tiempo de el Arbol Maternal,)* un dels duptes se proposa y 's soluciona de la següent manera: «Pregúntase, si en el Tiempo que Nuestra Señora fué concebida, fué concebida en pecado original? Solución: El pecado y la virtud son contrarios, y por cuanto en aquel tiempo, en que Nuestra Señora fué concebida, començó la virtud á ser más fuerte y vigorosamente contraria á el pecado, que en el tiempo pasado; es necesario que Nuestra Señora haya sido concebida sin pecado.» (Edició de Bruselas, del any 1663, plana 519.)

Per manament superior, en 1304, sortía fra Joan Duns Scot d'Anglaterra pera graduarse de doctor en la Universitat de París, y quan després, des d'aquella cátedra, divulgá la sentencia de la Concepció Immaculada de María, ja 'l nostre doctor Arcangélic l'havía defensada valerosa-

ment, desafiant l'espectació general dels doctors y mestres, quan en 1286 ensenyá públicament en aquelles metexes aules per exprés manament del canciller Bertoldus. Y esplicant per segona volta sa «Ars Magna» en la metexa Sorbona en 1297, tot fent els comentaris a n'el mestre de les sentencies, quals explicacions després escribía, composá la obra *Disputatio Raymundi et Eremitæ super aliquibus dubiis quæstionibus Sententiarum Magistri Petri Lombardi,* acabada d'escriure a París, en l'octava de la Assumpta del any 1298. La qüestió 96 es la següent: «Utrum Beata Virgo contraxerit peccatum originale», y discutida *modo scholastico,* y presentats y refutats els arguments contraris a la tessis que senta al comensament, acaba: «ergo concluditur quod Beata Virgo non contraxerit originale peccatum, immo fuerit sanctificata scisso semine, de quo fuit, á suis Parentibus.»

Axís, doncs, segons el document del celebrat historiayre Damiá Cornejo y qual autenticitat está diligentment provada, en Joan Duns Scot no ensenyá a la Sorbona de París avans de 1304, perque fins a n'aquesta data no hi aná; mentres que'l Beat Ramón Llull, segons tením manifestat, ja havía vulgarisat dita creencia per les aules no solsament de París sino també en altres Universitats y Estudis Generals. De manera, que al sortir en Duns Scot d'Oxford, ja feya anys que a la Sorbona el doctor Arcangélic hi ensenyava públicament la Concepció Immaculada de María. A vista d'axó el P. Pasqual no té inconvenient en afirmar lo contrari de lo que's creu generalment, y diu que no es el doctor Sobtil, sino l'Arcangélic, el primer dels comentaristes de Pere Llombart qui en la Universitat literaria de París defensá y ensenyá públicament que María fou immaculada en sa concepció. Axís ho confirman també altres autors, con son el francescá P. Alva, el jesuita Ferrán de Salazar, el doctor Benet Plazza y altres.

En una paraula, quan el sobtil Scot pronunciá'l famós argument «potuit, decuit ergo fecit», el Beat Llull ja l' havía descapdellat en ses obres.

A Catalunya, la creencia en aquest misteri s'havía arrelat fondament en la pensa de la gentada, y fou tant gran la influencia del Beat Ramón Llull pera propagarla, que fins la casa reyal, devotíssima ja de la Mare de Deu, en la persona del rey Jaume II doná, desde Valencia a 14 de Mars de 1304, un edicte en favor de la Immaculada pera evitar els escándols y ensanyaments furiosos contra'l Privilegi de María en les trones y cátedres.

Per acabar, posaré unes curioses notes degudes a la diligent paciencia de mossen Josep Mas y Domenech, actual arxiver de la Seu de Barcelona.

Diu dit senyor:

«Governava la diócessis de Barcelona l'insigne prelat, devotíssim de la Mare de Deu, don Arnau de Gurb, quan un dels canonges de nostra Seu, singular enamorat de la sens taca original, Nostra Dona Santa María, don Bertrán de Molins, domer, ab repetides instancies demaná al venerable bisbe la institució de la festa de la Concepció de la Verge María, a qual fi senyalava les rendes convenients. Considerant quan pía era la susdita petició y digna de tota lloha, el dia 4 de Novembre de 1281 el bisbe instituí la festa de la Concepció de María Santíssima, la que devía celebrarse quiscun any a la Catedral y a tot el bisbat de Barcelona, firmant la escriptura que's guarda al Arxiu de dita Seu el memorat bisbe y Capítol de canonges, a ma del notari públic de Barcelona y de dita Catedral, Pere Marqués.»

L'altre nota diu:

«A 27 de Novembre de 1403 firmá el rey Martí *l'Humá*, trobantse a Valencia, una carta endressada al Bisbe, qu'era Fra Joan d'Armengol,

y al Capítol de la Seu de Barcelona, dientloshi que s'esmeressin en fer la solemnitat de la professó y ofici de la Concepció de la Verge María, a qual fi els hi enviava la Verónica de la Verge, per medi de mossen Pere Bangut, capellá de sa capella reyal, pera que fos a Barcelona'l dia de la Concepció; de qual document n'oferím un trasllat del original que's guarda al notable Arxíu de la Seu de Barcelona, aont també s'hi conserva la sagrada imatje de María, que's creu esser la que doná l'esmentat rey Martí.

»Lo rey. Jasia per altres nostres letres vos havíam scrit pregantvos et encarregant que ab aquella maior reverencie que á nosaltres fos possible, entenessets en la processó et offici de la solemnitat de la festa de la sagrada concepció de nostra dona Sancta María, la qual se acostuma celebrar en lo nostre palau major daqueixa ciutat. Empero car veem esser molt propi, per decorar et ennoblir la festa et solemnitat damunt dita, que la verónica de la dita gloriosa verge la qual nos havem açí, sía aquí lo día et festa de la dita solemnitat, tramenem aquí aquella per lamat capellá de la nostra Capella mossen P. Banyut, al qual havem comanades algunes paraules queus dirá de nostra part sobre la dita solemnitat faedora. Per queus pregam tan affectuosament com podem, que donan fe et creença á tot ço quel dit mossen P. vos dirá de nostra part sobre los affers damunt dits, entenats en fer la dita solemnitat, segons be havets acostumat tro açí, et millor si millorarhí podets. Certificantvos que daço ultra quen retrets vostre deute á la dita gloriosa Verge, ne farets á nos plaer et servey molt grans. Dada en Valencia sots nostre segell secret, á XXVII dies de Noembre, del any MCCCCIII. Rex Martinus.—Als venerables pares en Christ et feels nostres los Bisbe et Capítol de la Seu de Barchinona.»

B. Arx. Cat., T. I de Cartas Reals, n. 47.—Caresmar I, 1403, n. 8 (des 1234 á 1771. T. I-2.)

XXXV

DISCUSSIÓ A PARÍS DEL MESTRE LLULL AB EL SOBTIL SCOT

Era l'any 1306 quan en Llull arrivá altra vegada a París. El dupte averroista s'havía ensenyorit ja d'una gran part dels intelectuals, y la efervecencia de les Academies y demés centres de ensenyansa era grossa; per altra part, la fé y la intuició populars s'aferravan cada dia mes en la pietosa creencia de la Immaculada Concepció de María, objecte també de contínues discordies y enceses disputes. El mon de les idees penetrava ja en l'atri del Renaxement.

Per aquell temps un jove francescá anomenat Duns Scot, entussiasmava a n'els escolars de la universitat parisenca per sa ciencia y per sa pietat. Havía arrivat a París precedit per la llegenda y envolcallada sa fama per fets miraculosos. Nat a Irlanda en 1274, segons la opinió mes probable, y en el moment en que moría Sant Bonaventura, passá sa infantesa sens donar ni una guspira del gran talent que mes tart havía de manifestar, sino molt al contrari, puig la llegenda el pinta mitj tonto y casi estúpit, ja que ni podía apendre els mes senzills elements de la ciencia, de modo que tant sos pares com sos mestres estavan desencoratjats.

Mes el noy tenía una gran devoció a la Mare

de Deu, y un dia en que, tot plorant, li suplicava que li enviés un raig de llum per aclarir les espesses tenebres de sa inteligencia, se dormí al peu d'un arbre, y apareguentli en el somni la Verge María, li prometé'l dó de la inteligencia ab la condició de que fos son sirvent y defensor durant tota la seva vida. Desde llavors, grans progressos feu en l'estudi el noy Scot, sorprenent a tothom. Com el Beat Ramón Llull, fou il-luminat, es dir, Deu nostre Senyor doná tota la forsa intensiva a la llur potencia racional.

Un biograf del nostre doctor Arcangélic fa notar oportunament algunes semblanses entre aquest y el doctor Sobtil. Com a n'en Ramón Llull, María presenta son fill a Duns Scot: axó li succeí en una nit d'éxtassis; l'ánima abrusada del jove entonava els versets del cántic: «¡Ah! no ets tú'l meu germá? no ets tú qui s'alimenta dels pits de ma mare? surtiré al defora per petonejarte quan te trobi.» La Verge comprengué les paraules del elegit, que ja rublert de benauransa volgué complaurel també en son ardent desitj, axís es que li entregá son fill pera que'l pogués estrenyer y guardar entre sos brassos per alguns breus instants. Des d'aquell jorn, en Duns Scot mostrá son agrahiment a María consagrantse a la mes estremada pobresa, alimentantse sols de pa y aigua, y cobertes ses carns per la grollera túnica del mendicant, marxá nusos els peus.

Com en Ramón Llull, y al contrari de lo que feyan els altres doctors d'aquella época, gosava, surtint de les universitats, anant a portar a n'els humils y en llur llenguatje la paraula de Deu, obrintloshi axís llur esperit incult a la llum de la veritat; en aquells instants oblidava les encarcarades formes silogístiques de la ciencia, y ab paraula senzilla y ab exemples se feya compendre pera que tothom pogués conexer y estimar a Deu.

Waddingo compta que'n certa ocasió, anant el doctor Sobtil per un camí, sentí un pagés que

renegava de mala manera. Acostantseli l'increpá per sa mala llengua, recordantli que agraviava a Nostre Senyor. El pagés, qu'era devot de la predestinació, va contestarli: ¡Axó ray! Deu no s'hi posa ab aquestes coses, perque si'm tinc de salvar ja'm salvaré, y si no, es per demés que fassi ni que digui. Scot, prou avesat a la discussió, va dirli sens inmutarse: Be, molt be, bon home; mes, si Deu té predestinades les coses ¿per qué passeu tants afanys sembrant aquest camp? Si té destinat que naxi la llevor ¿per qué amohinarvos? Y si Deu no vol que surti ¿per qué li tireu, si també's perderá? Aquesta observació commogué a n'aquell home, y d'allavors en avant fou un católic exemplar.

D'aquest meteix modo y ab aquest tó familiar, esplicava en Ramón Llull el lliure albir a n'els moros fatalistes que campavan per Mallorca y altres terres, després d'haver disputat d'alta filosofía ab llurs sabis y doctors.

Crexé en virtut y saber dintre la ordre francescana el venerable Scot, y ensenyant en Oxford fou tant gran sa fama, que els tres mil alumnes que ordinariament assistían a n'aquelles aules de Filosofía, pujaren fins a trenta mil. Ocupá després la cátedra de Teología, sustituint a n'el sabi y respectable fra Joan Guillém Varron, quan aquest marxá a París.

Segons un document que treu en Cornejo, y qual autenticitat está diligentment provada per Rodulfus, Waddingo, Lorte, Araldo y altres, sabém que'l General de la Ordre francescana, fra Gonzalo de Balboa, ordená, a 18 de Novembre de 1304, que l'Scot sortís d'Oxford y anás a París pera esser presentat pels graus de Batxiller y Doctor de la Sorbona.

Ses noves teoríes, filles del geni, havían enlluernat a n'els sabis; sa assombrosa seguretat y sobtilesa'l fan temible a sos adversaris; y al descobrir belleses inesplicables en el camp de la teología, es l'admiració de tots.

El Beat Ramón Llull assistía a les classes que a la Sorbona donava l'Scot, y unes vegades feya mostres d'aprovació ab el cap, y altres, de no aprovar lo que ohía. Contrariat ab axó el Mestre, y per humiliar al pressumptuós dexeble, li feu aquesta senzilla pregunta: Dominus, quæ pars?; la paraula *Dominus* (que vol dir Senyor), quina part de la oració es?

En Llull s'axeca, y ab tota naturalitat respón: *Dominus non est pars, sed totum;* el Senyor Deu no es cap part, sino qu'es el tot de totes les perfeccions. Y comensant a descapdellar aquest tema, s'endinsá magestuosament esplicant son grandiós sistema de la «Ars Magna», dexant admirats a n'els condexebles y sobre tot a n'en Duns Scot.

D'aquí nasqué una grossa amistat entre l'un y l'altre, els qui tingueren moltes conferencies en que tocaren, com es natural, moltes qüestions filosófiques, convenint l'Scot en que'l procediment científic qu'ensenya la «Ars Magna», es complertament adequat a n'el nostre natural modo de raonar.

D'una qüestió especial s'ocuparen ab preferencia, y fou la relativa a la Concepció Immaculada de la Verge María. ¡Ab quina fruició li repetiría aquelles paraules que posá en boca de María, en el llibre *Benedicta tu in mulieribus:* «Sápigas, oh fill meu, que la llengua humana no pot manifestar les obres divines que penetran a l'ánima santa per medi de la memoria, del enteniment y del amor; jo sols te'n puc esplicar una molt petita part, y encara per semblanses. Ja pots pensar, fill meu, que quan vaig sentir a l'ángel Gabriel que m'anunciava tant bona nova, dientme que portava la embaxada de part del meteix Fill de Deu: Jo vos saludo, plena de gracia sobre totes les dones; quan mes entranyes comensaren a alegrarse, quan ja'm sentí mare, pots pensar de quanta gloria y plaer s'inundá tot mon sér. Sápigas, fill meu, que resplandía mes que'l sol,

era mes blanca que la neu y irradiava mes calor que'l foc, perque he portat nou mesos dins mes entranyes virginals, Aquell qui omple el sol de resplandor, la neu de blancura y 'l foc de calor; jo portava Aquell que'm porta a mi y sostén el cel y la terra. ¡Considera de quánta gracia, virtut y plaer vaig esser plena!...

»Aquell qu'es la joya y la benauransa de son Pare celestial y el goig dels ángels, era meu, jo'l tenía en mes entranyes... Fill meu! haig de callar, perque la llengua no té virtut ni poder suficients per manifestar ni una mínima part de la plenitut y de la gracia que vaig rebre del Fill de Deu després d'haverlo concebut.»

Y aquell altre enamorat de la Verge Santíssima, ¡quín goig no sentiría al escoltar a son interlocutor exaltant la dignitat de la mare de Deu! ¡Y cóm, tremolós, y emocionat, li exposaría son pensament respecte'l Privilegi de la Immaculada Concepció, ab tots sos duptes y indecisions!... Duptes y indecisions que li tragué el Beat ab poderosíssimes raons. «La Verge María havía sigut engendrada per un pare y concebuda per una mare qui havía contret el pecat original com tots els demés sérs humans; mes Deu, haventla predestinada y escullida per esser sa mare, santificá y purificá el sémen del qu'havía de naxer y les entranyes qu'havía d'organisar el cos que mes tart engendraría'l Fill. La concepció de la Verge fou ensemps natural y miraculosa, perque fou santificada per la sabiduría, poder y amor de Deu. Ella de sos pares no'n prengué pas el pecat, mes l'Esperit Sant prepará'l camí de la encarnació per medi de la santificació, com el sol prepara'l dia per la Aurora.

»Adam y Eva estavan en estat de perfecta ignoscencia en l'instant de la creació, y axís visqueren fins que pecaren, la qual taca passá a tota llur descendencia. Quan per medi de la Verge Santíssima devía comensarse la *recreació,* convenía que tant l' home com la dona estessen

simple y contínuament en estat d'ignoscencia, es dir, desde'l principi fins al fi, puig de lo contrari la *recreació* no hauría pogut comensarse.

»Ademés, el Fill de Deu no podía pas encarnarse en un cos contaminat pel pecat, puig Deu y 'l pecat no poden tenir concordancia en un meteix subjecte; la Verge havía de tenir el mes alt grau possible de virtut, de bondat, de grandesa y de totes les altres qualitats pera rebrer al Fill de Deu, qui per la encarnació doná'l millor testimoni de sa bondat, de sa virtut y de sa magnificencia; puig d'altre modo no hi hauría hagut pas entre Deu, el seu Fill y la Verge María la mes gran concordancia possible.

»Per fi, la Mare del Salvador devía esser beneida entre totes les dones, tant després de sa concepció com després de son naxement; si sa concepció no hagués sigut immaculada per sa naxensa, hauría sigut igual que les demés dones, ja que com elles hauría participat del pecat original.»

Aquestes y moltes altres coses sabem pel llibre *Dominus, ¿quæ pars?, sive Disputatio Raymundi cum Scoto,* qu'escrigué en Llull en aquesta ocasió.

Els dos doctors s'havían comprés y esgrimían la ciencia com arma poderosa pera conquerir la gloria de Crist aquí en la terra; en Llull li llegí son tractat de la Immaculada Concepció, y l'Scot, havent enrobustit son esperit, no duptá en pendre part en aquella sorollosa discussió entre frares menors y frares predicadors aont se discutí si la Concepció de María fou immaculada o no.

Passant en Duns Scot per devant d'una iglesia que sobre son portal s'hi dressava una estatua de la Verge, tot anant a n'aquella assamblea, s'agenollá y dirigí a María aquelles paraules: «Dignare me laudare te, Virgo sacrata. Da mihi virtutem contra hostes tuos», y la imatje somrient abaxá'l cap en senyal d'assentiment. La lluita fou llarga y enconada; els frares menors foren fidels intérpretes y defensors del fervor popular. Scot do-

miná la situació; infadigable, tenía una resposta per tots els arguments de sos adversaris, refutá llurs silogismes y n'hi oposá d'altres incontestables. El doctor Sobtil, y ab ell tota la escola francescana, vencé la opinió contraria dels mes enlayrats doctors de la ciencia; la Iglesia, després de mes de quatrecents anys y per boca del papa Pius IX, decretá, en 8 de Desembre de 1854, dogma de fé la pietosa creencia de la Immaculada Concepció de María.

XXXVI

VIATJE APOSTÓLIC A BUGIA

PRESÓ Y NAUFRAGI

Veyent el doctor Arcangélic que no lograva a París lo que desitjava respecte a son constant negoci, marxá decidit cap a Pisa (1307) y d'allí a predicar la fé de Crist a n'els moros; mes no sabem perque s'aturá a Mallorca, segons diu el coetani, arrivant per fi a Bugia. Segons costum del Beat Ramón, practicada ja en altres ocasions y conforme ab lo qu'escriu en son «Desconhort» y altres llibres, probá primerament y d'amagat, la instrucció particular d'alguns moros, persuadintlos ab vives frases a dexar la lley de Mahoma y acullirse a la fé de Crist; y després que'n hagué convensut alguns, despreciant el perill de la mort y sols portat en ales del amor que'n son cor niava envers son Amat, sortí a la plassa de Bugia.

Per explicar el P. Pasqual son trevall apostólic en aquesta ciutat moresca, se val de la relació del coetani y del llibre del meteix Llull «Disputa ab Hamar serrahí», en el qual hi descriu lo que allí li passá; axís, doncs, seguint a n'el religiós cisterienc comensarém per lo que'l nostre Beat diu en el prólec d'aquell llibre: «hi havía un cristiá que sabía la llengua arábiga, anomenat Ramón, qui feya molt temps treva-

llava pera que 'ls infidels se convertissen a la santa fé católica y que la terra santa en que Jesucrist visqué y morí fos recuperada dels serrahins, feu cap a una ciutat de moros anomenada Bugia.

»Posat, doncs, el Beat Ramón a la plassa de Bugia, enraiga la predicació y lloansa de la santa fé católica, dient que sols ella era verdadera, santa y agradable a Deu, y en cambi que la dels mahometans era falsa, errónea y perversa; axís comensá descapdellar el fil de son discurs rodejat d'una grossa moltitut d' infidels que s'anavan apropant, y ell, ab sa paraula facil, vibrant y vivament emocionant qual altre profeta, els anava convencent de que s'arraulissen sots la fé de Crist; mes d'altres ab gran esvalot comensaren a maltractarlo, posaren llurs mans sobre d'ell y volían matarlo a pedrades. Sapigut aquest escándol pel mufti o principalment ministre de la lley, enviá sos agutzils pera que l'agafessen y li portessen. Essent en Ramón devant del mufti, aquest li preguntá: ¿Cóm es qu' ets tan boig de volguer impugnar la verdadera lley de Mahoma? ¿No sabs que aquell qu' axó 's proposa ha de morir? Y li respongué en Llull: El verdader sirvent de Deu, que sab be la veritat de la fé católica, no ha de temer els perills de la mort corporal pera manifestar la verdadera fé a n'els infidels, qu'están en error, pera portarlos a n'el camí de la salvació infiltrantloshi la vida esperitual en llurs ánimes. Respongué'l mufti: En axó dius la veritat; mes ¿quina es la lley falsa y errónea, la dels cristians o la dels mahometans? Si creus tú que la lley de Crist es la verdadera, y falsa la de Mahoma, me plauría sentir tes raons, si es que'n tens alguna que ho probi necessariament; puig aquest mufti era un home famós y sabi en filosofía. Respongué en Ramón que a n'ell també li plauría, y li digué: senyala un lloc convenient aont pugas reunir a tots els teus sabis, y jo't provaré devant tots ells per raons necessaries que la lley dels cristians es santa y verdadera.

»Senyalat lloc y temps, y reunits tots, comensá en Ramón dient al mufti: avans de comensar la disputa es menester sentar algún principi en qual veritat y certesa convinguém tots, y llavors te proposaré la raó necessaria.

»Del agrado del mufti fou axó, y en Ramón li preguntá: si suposava que Deu en sí meteix es perfectament bo y la suprema bondat? Respongué'l mufti que si. Llavors digué en Ramón: lo que'n sí meteix es perfectament bo, té en sí o en ell meteix tot lo bo, y per tenirho no necessita de res fora d'ell meteix; y com que'l produir el be, de si meteix sia una cosa molt bona y una perfecció molt gran, d'aquí que Deu produeix eternament en ell meteix y de sí meteix algún be, y axó ja abans de crear el mon, perque si fos necessari el crear el mon pera que'n Deu hi hagués producció, llavors pera tenir Deu en sí meteix tot lo bo y la perfecció que reporta'l produir, necessitaría d'alguna cosa fora d'ell meteix, y per lo tant ja no fora sumament bo y perfecte en sí meteix: *ergo* Deu en sí meteix produeix eternament d'ell meteix un be sumament perfet, y aquest es el que'ls cristians anomeném Fill diví, eternament engendrat pel Pare, y d'abdós procedeix l'Esperit Sant.

»Axó es coneix perque la bondat de si metexa es difusiva, y per aquesta raó el be summo, esparramantse en si meteix, engendra un be suprem y infinitament perfet de sa metexa bondat, y quedan el que produeix y'l qui es produit una metexa bondat y una metexa essencia: el qui produeix es el Pare, y el qui es produit es el Fill, qu'essent persones diferentes, son un meteix Deu; y d'aquesta manera Deu no está eternament ociós en sa bondat, sino qu'eternament produeix d'ella y per ella. Perque si Deu, pera tenir la perfecció del produir, necessités crear el mon, fora mes perfet després d'haverlo creat en el temps, de lo que ho era en la eternitat, y hauría crescut sa perfecció per la creació del mon; per

lo tant, Deu en sí meteix no sería perfectament bo, com havem suposat per principi comú entre els dos, sino que necessitaría d'alguna cosa fora de si meteix, pera esser sumament y perfectament bo.

»Quan el mufti hagué sentit aquestes raons tan altes, quedá admirat; no replicá res en contra d'elles ni digué paraula, sino que tot seguit maná que'l fiquessen a la presó. A fora d'aquell lloc hi havía una gran moltitut de mahometans que esperavan la sortida d'en Ramón per matarlo a pedrades, mes el mufti maná que ningú'l toqués ni'l maltractés perque volía formarli procés y condemnarlo per sentencia a una mort corresponent. No obstant d'aquest precepte, quan en Ramón sortí de la casa del mufti y'l portaren cap a la presó, fou tan gros el bativull y confusió, que uns li donaren bastonades, altres li pegaren colps de puny, altres li tiraren pedres, altres li estiravan la barba que la portava molt llarga, fins que'l dexaren mitj mort; ab tot, els agutzils, conforme al manament del mufti, procuraren defensarlo, y de la manera que pogueren el portaren a la presó y 'l tancaren a la comuna de la presó dels lladrés ab una gran cadena al coll, passant axís un viu dolor y pena per llarc temps fins que després el trasladaren en un calabós mes decent.

»Al dia següent se juntaren els principals lletrats de la lley, y demanaren al mufti que'n Ramón fos mort a pedrades. Reuní consell general el mufti pera determinar lo que n'haurían de fer, convenint tots en que'l fessen comparexer, y, si haventlo examinat conexían que era un home sabi, manarían que fos mort; si veyan, pel contrari, qu'era ignorant o beneit, el dexarían anar no fent cas de lo que havía dit. Mes escoltantho un moro, que havía vingut en altra ocasió ab en Ramón desde Génova a Tunis, y en aquesta ciutat l'havía conegut y ab freqüencia havía sentit sos sermons y raonaments, els digué: no ho feu

pas de portarlo aquí devant aquest consistori, perque vos posará tals raons y arguments contra de nostra lley que fora impossible o al menys molt difícil contestarli y desferli sa argumentació. Axís, doncs, determinaren no ferlo venir, y buscant matarlo el trasladaren a una altra presó mes feréstega y crudel; mes ajuntantse'ls genovesos y catalans que hi havía a Bugia, s'interessaren y suplicaren pera que fos tret d'allí, alcansant a la fi que'l posessen en un lloc mes soportable.

»Sis mesos estigué en Ramón empresonat, ananthi cada dia a veurel els sabis de la lley y altres enviats pel principal ministre, pregantli se convertís a la lley de Mahoma, prometentli casa, dones, honres y grans tresors; mes el varó de Deu, fundat en la ferma y immoble pedra, axó es, sostingut pel fervorós amor a son mestre Jesús, els hi responía dient: si voleu abjurar d'aquesta vostra falsa y errónea secta y voleu creure a Jesucrist, vos prometo la vida eterna y uns tresors que jamay s'acabarán.»

Entre'ls qu'anavan a la presó a visitar a n'en Ramón, hi havía un propi delegat del mufti (Disput. Raym. et Hamar, in Prol.), qu'era un moro gran lletrat anomenat Hamar, acompanyantlo sempre altres a l'objecte de disputar ab ell de la fé, per veure si'l podrían convertir a la religió de Mahoma.

«Quan abdós per molt temps hagueren disputat, intentá llavors concloure Hamar filosóficament que, la Trinitat y la Encarnació son impossibles en Deu; y en Ramón li digué que tots dos fessen un llibre de llur disputa, en el qual ell hi posés les raons mes poderoses que pogués trobar contra la Trinitat y la Encarnació, y que ell, en Ramón, les hi desfaría, probant, pel contrari, que'n Deu hi ha Trinitat y Encarnació; y aquest llibre axís compost fos enviat al Papa, als Cardenals, al mufti y a tots els demés mahometans sabis de la lley. S'hi avingué

Hamar, dientli que comensant ell primer, hi posaría tals raons que després ja no sabría en Ramón qué contestarhi.

»Escrigué Hamar sa argumentació contra la Trinitat y la Encarnació, dividintla en divuit capítols, y al final, apostrofant a n'en Ramón, li deya: ja se t'ha manifestat clarament que Deu no es trino y que no s'encarná, permedi d'unes raons tan consistents y necessaries que l'enteniment no'n pot concebre d'altres que sériament s'hi oposin; per lo tant, oh Ramón, dexa les faules dels cristians que diuen haverhi Trinitat y Encarnació en Deu, y no't prenguis la molestia de refutarme mos arguments, puig ja sabs que la falsedat no pot arrancar de son fonament a la veritat, ni véncerla, sino que axó sols ho fa la veritat contra la falsedat, y axó es perque la veritat convé ab el sér y la falsedat ab el no-sér, y axís escusa tes inútils y vanes paraules; per lo tant, t'aconsello que't fasses mahometá, y't prometo devant aquestos mos companys que t'alcansaré del nostre rey y del nostre mufti moltes donzelles nobles y hermoses, cases y tantes riqueses que podrás viure molt honrat y tranquilament, y tots nosaltres els sabis de la lley te visitarém freqüentment cortejante y honrante, y parlarém de filosofía y teología o d'altres assumptes que't complaguin, de tal manera que viurem junts ab caritat, goig y alegría.

»Llavors en Ramón, vista y estudiada la obra del moro, se posá a exposarli de paraula sos raonaments y desferli sos arguments; comensa dient a Hamar: m'has promés dones y moltes altres coses terrenes si 'm convertía a la lley de Mahoma: mala idea has tingut, perque ab aytals coses no s'alcansa pas la gloria eterna, y al revés, ara't dic jo, si dexas ta falsa y diabólica lley, extesa solsament per la forsa de les armes, y admets la meva, jo't prometo que tindrás una vida eterna, perque la meva santa lley fou comensada y multiplicada ab la predicació y derrama-

ment de sang dels sants mártirs. Li exposa tot seguit ses raons y dona les solucions a n'els arguments d' Hamar en vint capítols, y al meteix temps li proposa quaranta senyals en els que's manifesta que la lley cristiana es verdadera y molt millor que la mahometana. Axís que Hamar hagué sentit la argumentació d'en Ramón, estigué llarga estona callat, rumiant; doná després un fort suspir, y marxá dexant son llibre en les mans d'en Ramón.

»Després que'l moro Hamar fou fora (Disput. cum Ham., par. 3), en Ramón escrigué en árab sa obra ab totes les raons y solucions esmentades, y ajuntantho ab lo que havía escrit Hamar ne feu un sol llibre, enviantlo a n'el mufti de Bugia pregant que ho llegissen ell y 'ls seus sabis y que després li contestessen.

»Mes el diable (Coetani, text catalá), enemic de la veritat, que sempre procura fer perdre les ánimes; veyent que per aquell camí, si'ls mahometans reflexionavan les raons d'en Ramón tots se salvarían, ho disposá de modo que vingués una ordre del rey de Bugia, qu'era a Constantina, manant ab greus penes que 'n Ramón fos desterrat de son reyalme. Ab axó (Disp. cum Hamar, in fine) l'esmentat mufti de Bugia, al cap de pocs dies d'haverli en Ramón enviat el llibre, maná que'l foragitessen de la terra de Bugia, ficantlo dins una nau qu'anava a Génova estant prompte a sortir d'aquell port; y manaren al capitá del barco (Coetani), amenassantlo ab grans cástics, que no'l dexés pas desembarcar ni'l permetés quedar en cap terra mahometana.

»Haventse fet a la vela la nau y essent ja a alta mar, sobrevingué una grossa tempestat, de modo que'l bastiment se capbussava per l'empenta de les ones; arrivant axís fins prop del port de Pisa, y essent ja a deu milles prop d'ell, la nau se mitj partí, naufragant tots, morint molts dels qui hi anaven, salvantsen d'altres per miracle, essent un d'aquestos últims en Ramón, que

(diu ell meteix) casi núu s'escapá haventho perdut tot, sos llibres y sos bens. Se salvá també son company (diu el Coetani), y axís abdós arrivaren a terra. Entrat en Ramón a Pisa, fou rebut ab molt honor pels ciutadans, y un d'ells l'hostatjá en sa propia casa.»

Després d'aquesta relació, fa observar el P. Pasqual, que ha corretgit y perfeccionat al Coetani ab les metexes paraules del Beat Llull; y per la metexa treu en clar en quin temps el nostre doctor Arcangélic arrivá a Bugia; raonant axís: després d'haver arrivat a Pisa, escrigué allí, a fins del any 1307 o sia al mes de Janer, l'«Art breu»; y per lo tant sembla que hi arrivá, tot lo mes tart, pel mes de Novembre de 1307; d'aquí que els sis mesos qu'estigué a la presó comensaren el mes de Maig, y com que's suposa que avans de sortir públicament, primer instruía a alguns d'amagat, prudentment se pot deduir que arrivá a Bugia al Mars o Abril de 1307.

Immediatament després del naufragi fou hoste d'un honrat ciutadá de Pisa, com diu el Coetani; mes després d'haverse ja refet y posat a tó, posá al convent de frares predicadors per espay de mes de mitj any, com ho demostran els llibres que trobém notats escrits en dit convent; y diu el P. Pasqual: «puig crec que la bondat d'aquells religiosos convidá a n'en Ramón ab llur casa, atenent ses notables personals circunstancies y a que havía sofert per Deu tans martiris, o que'l meteix Ramón, per sa major quietut o sossego, els hi demaná aquest favor, o potser també perque eran favorables a sa doctrina y li guardavan alguns llibres, com el principi del «Art general última» que comensá en 1305 a Lyó y, dexantlo després a Pisa, l'acabá en dit convent de frares dominics. Y ningú podrá duptar que, essent en Ramón un home tan científic, tant de la déria sempre de sa Art inspirada per Deu, y tant fervorós y zelós en tractar de son principal y únic negoci, estantse per tant temps entre'ls frares

dominics escribint llibres, que no parlés ab ells de punts particulars de sa doctrina y que no hi haguessen al menys alguns dexebles d'ell o que afavorissen ses idees.

»Entre'ls llibres, doncs, qu'escrigué'l Beat Ramón mentres estigué en el convent de frares dominics de Pisa, fou el *Disputatio Raymundi cristiani et Hamar sarraceni,* qu'es aquella disputa que sostingué, com ja havém vist, a Bugia. En la primera part proposa les raons de Hamar contra la Trinitat y Encarnació; en la segona, proba aquestos misteris y desfá'ls arguments d'aquell; y en la tercera, posa quaranta motius pera persuadir la veritat de la lley cristiana. També hem vist que aquest llibre, escrit en árab, l'enviá al mufti de Bugia; mes estant ara al convent de predicadors de Pisa, se recordá d'aquelles raons que ab el moro havía tingudes, y d'elles composá aquest llibre en llatí segons diu ell meteix, y l'enviá al senyor Papa y reverents Cardenals pera que's fessen carrec y ensenyessen a n'els sabis cristians les esmentades raons del cristiá y del moro, y observessen les raons ab les que els mahometans ataquen la lley dels cristians.

»D'aquestes raons, diu al final del «Disputatio», els moros n'omplen els llurs llibres, dels quals en Ramón ne vegé un, mentres estava en aquella presó, y axís enganyan a molts cristians, que's fan mahometans, per no tenir l'enteniment prou enlayrat ni fundat en ciencia pera sapiguer contestarles y desfer llur argumentació, y per axó ab les promeses de proporcionarloshi riqueses y dones, pervertexen a molts de la nostra lley, y en cambi els cristians no's cuidan ni volen donar auxili a n'els mahometans que's fan cristians; d'aquí ve que, per cada mahometá que's converteix, hi han deu o mes cristians que's fan moros. D'axó en podém veure la experiencia en el regne d'Egipte, aont, segons se diu, la tercera part de la tropa del Soldá era cristiana. Doncs, els maho-

metans que tenen ocupades les nostres terres y tenen ademés el modo que ja he manifestat de propagar llur religió, anirán desterrant la fé si els qui poden no ho impedexen, puig que's fassen carrec els qui tenen de vetllar per ella, de lo que pot esdevenir, y considerin que Deu no pot esser forsat ni enganyat.»

Com que'l Beat enviá aquest llibre al Papa y Cardenals, s'esplaya llargament en sos designis. Fa present que hi havía poc mes de setanta anys que 'ls tártres sortiren de llurs montanyes y havían ja conquistat el doble mes de terra de la que tenían tots els reys cristians y mahometans; que tenían tres emperadors, dels quals el mes principal era anomenat *el gran can* y posseheix tota aquella terra del *Preste Joan,* y es tal son domini, que per la part d'orient no's regoneix pas altre sobirá; el segon s'está cap a les parts septentrionals y s'anomena *cotay,* quals secretaris y ministres son tots mahometans, y'l rodejan pera convertirlo a llur religió; el tercer se anomena Carbenda, y es senyor de la Persia fins la India, y tots els seus soldats s'han fet mahometans; per lo tant no convé que sia un sol rey cristiá el qui vaja conquistar la Siria. Representa a la cristianitat en greu perill, y que sols hi pot haverhi 'l remey mitjansant tres coses: la primera que's fundin monestirs en els que s'aprenguin les llengues dels infidels per anarhi a predicarlos; la segona que de totes les ordres militars del Temple, del Hospital, del dels alemanys, de Uclés o de Santiago, de Calatrava y del Sepulcre, se'n fes un sol cos regit per un sol cap, y qu'estessen sempre en peu de guerra y batallant entre els mahometans, del modo com ja ho havía manifestat en el llibre *De fine* que tenía'l Papa, puig li havía enviat el rey d'Aragó, qui s'oferí en presencia d'en Ramón per aquesta empresa ab ses terres y tresors; la tercera cosa es, que pera sufragar aquestos gastos, se invertís tota la décima de la Iglesia que donan a n'els reys cristians, y

axó fins que s'hage conquistat la Terra Santa.

Per últim, altre llibre escrigué'l Beat a Pisa, y fou l'anomenat *Liber clericorum,* per la instrucció dels clergues, y al final diu: «perque aquest llibre l'he fet pels clergues y estudiants, y a París hi ha la mes noble y verdadera universitat d'estudiants y clergues, essent ella l'hostatge de totes les ciencies y disciplines, per axó'l dedico y envío a n'aquesta venerable universitat y principalment als senyors canciller, rector, degá y principals membres de dit establiment, pera que's fassen carrec y tingan presentes les tres coses que he demanat al Papa y Cardenals, y que ja'ls hi vaig demanar a Lyó; mes com no soc prou per obtenir una cosa tan gran, humilment imploro l'auxili de la venerable universitat pera que s'interessi juntament ab mí per alcansar aquest negoci.»

XXXVII

A PISA Y A GÉNOVA PREDICA LA CREUADA A LA TERRA SANTA

El papa Climent V, pera conseguir la pau ab Fransa, doná esplicacions sobre la butlla *Unam Sanctam* atribuida a Bonifaci VIII, declarant que per ella'ls francesos y llur rey no estavan pas mes sotmesos a la Iglesia romana de lo que ho eran avans de sa publicació. Revocá tot seguit l'altre *Clericis et laicis,* y establí que devía observarse tot lo previngut per sos predecessors en el concili de Letrán y altres generals contra'ls llecs que exigissen indegudament d'una iglesia o clergue, tributs y impostos per qualsevol concepte, o que en axó donguessen ajuda o ho aconsellessen.

Encara que continuavan els Papes exercint llur supremacia sobre'ls reys, mes aquexa disminueix sensiblement baix la grapa despótica de Felip *l'Hermós;* no obstant Climent V sosté ab vigor y energía la superioritat de la Seu Apostólica sobre l'Imperi.

Entre tant en Llull, del tot restablert y refet del naufragi, y com mes vell mes entussiasmat per son Deu y Senyor, marxa de Pisa cap a Montpeller; y pel Febrer de 1307 escriu al rey Jaume II, que desde que marxá ha corregut molts perills, que ha tornat complertament pobre

demanantli ensemps que l'ajudi, que's proposa marxar ab la Cort Pontificia a Avinyó, pel negoci del qual ja está enterat y no es altre que sa déria constant d'interessar als Papes, reys y demés Prínceps de la terra pera la conversió dels infidels; y además li envía per medi d'en Pere de Oliver el llibre «De Proverbis», que acaba de recompondre, pera la educació de sos fills. (1)

Que en dita época el Beat Ramón Llull era a Montpeller, ho confirman dos llibres d'ell, que'n el catálec d'en Nicolau Antoni se notan acabats en dita ciutat pel Janer de 1307. Y encara hi era l'any següent, car segons en Salzinger, pel mes de Maig de 1308, hi acabá axís meteix l'*Ars divina,* al final del qual diu: que ha sigut ofert al papa Climent V y a Felip rey de Fransa. Per aquestos temps aquell Papa's trobava a Poitiers, aont haventhi anat Felip *l'Hermós* ab sos alts dignataris, celebraren una especie de congrés político relatiu als assumptos de Siria. Allí doncs, sens dupte'l Beat Ramón Llull, com insinua'l P. Pasqual, els hi oferí son llibre *Ars divina.*

El rey de Fransa a 13 d'Octubre de 1307, havía ja manat l'arrest dels templers, car envejava llurs riqueses y'ls odiava per llurs excep-

---

(1) «In Christo Domino Deo nostro et in Beata Virgine matre ejus. Illustrissimo et sapientissimo domino Jacobo, Dei gratia, regi Aragoniæ, Valentiæ, Sardiniæ, atque comiti Barchinonæ. Raymundus Lul in vestra gratia cum obsculamine manuum atque pedum. Notum sit vestræ exelcæ dominationi quod tramito vobis, domine, unum librum quem feci de novo, de proverbis nominatum. (*) per Petrum de Oliveriis, in quo libro multæ subtilitates continentur, quæ sunt utiles ad sciendum, in tanto quod homo laycus sciens ipsas erit supereminens in intellectu omni alii layco qui non sciat: et hoc, domine, poteritis cognoscere per libri rubricas et prossessum, quare, domine, erit bonum quod infantes hunc adiscant ad hoc ut regnare sciant. Postquam a vobis recessi, multa pericula mihi evenerunt: pauper sum et propono stare Avinione cum domino papa in curia supra negotium quod jam scitis. Unde supplico quantum possum, propter Deum pro quo laboro et propter benignitatem et vestram largitatem et qui recordor sermonis quem vestra gratia mihi dixistis, non dimitis servum tuum, domine, quod me juvetis in expensis. Data apud Montem pessulanum octo dies infra cadragessimam.»

Vide. A. Rubió y Lluch: «Documents per l'historia de la cultura catalana mig-eval.»

(*) Crec que aquest llibre «De Proverbis» es el que escrigué a Mallorca en 1302, y que haventlo perdut en el naufragi com molts d'altres, puig tenia la costum que sempre se'ls ne portava, ara'l ha refet de bellnou y l'ofereix al rey Jaume.

cionals privilegis. Quan ara'l dit rey Felip s'entorná ab son seguici; en la Cort papal, aná prenent consistencia la idea de conquistar Constantinopla y rescat de la Terra Santa, y per allunyar escenes brutals per part del tirá francés, resolgué 'l Papa moure la creuada ab gran contentament del Beat Ramón Llull, que a tota hora li demanava la unió de les ordres militars pera la conquesta dels Llocs Sants.

Axís es que Climent V escrigué als grans mestres del Temple y dels Hospitalers, dientloshi que estant vivament determinat a socorre la Terra Santa, vinguessen ab el menos séquit possible y ab tot secret, pera deliberar lo que tenía de ferse en aquell negoci. El gran mestre del Temple obehí immediatament, mentres que els Hospitalers atacaren la illa de Rodas, ocuparen alguns castells y per algun temps continuaren encara llurs correríes, escusantse després devant del Papa, quan aquest agullonat per la insidiosa perfidia de Felip *l'Hermós* havía donat ja'l decret de disolució dels templers, mentres el rey francés, imitat per altres monarques poc escrupulosos, obría processos contra'ls individuos d'aquella ordre que acabavan ab la presó o la foguera.

El Beat Ramón Llull, axís que vegé tan determinat al Papa, y recordant les bones disposicions dels pisans, li mancá temps pera correr a organisar la creuada; y un colp a Pisa altra volta, bullint son cor ple de zel, els convencé la necessitat de rescatar la Terra Santa dels mahometans: el Papa ho desitjava, els cristians del Orient demanavan socós, tots devían ajudar a n'aquella empresa; y de Pisa corregué cap a Génova y en un y altre lloc respongueren els cristians, segons ens consta per l'autor anónim y coetani: «volguent que aquells bons ciutadans de Pisa fessen algun servey a favor de Crist, els hi proposá que's constituissen en una ordre militar y religiosa, com soldats de la fé católica pera guerrejar con-

tínuament contra'ls serrahíns fins a recuperar els Llocs Sants. Condescendiren gustosos els pisans, y sobre aquest negoci escrigueren cartes al Papa, donantles a n'en Llull qui les hi havía d'entregar. Marxá després a Génova, y aquesta ciutat també li doná semblants documents pel Papa y Cardenals; y no sols obtingué axó, sino que varies nobles matrones y viudes, li oferiren peraytal empresa trenta cinc mil florins.»

Comentant aquest passatje, diu el P. Pasqual: «Quan cap cristiá dexará d'alabar el zel y noble propósit del Beat Ramón Llull, particularment en aquells temps en que's feren tantes tentatives pera deslliurar la Terra Santa, sols un religiós dominic, Abraham Brovio, ha tingut el mal gust de censurarlo, qui en sos Anals, any 1312, nombre 18, diu: «que'n Ramón Llull ab el pretext de portar un exércit contra'ls moros que ocupavan la Terra Santa, arreplegá de les matrones de Génova vint y cinc mil monedes; y el nombre 21 afegeix: «qué hi tenía de fer ell ab les matrones genoveses, de les que despullá vint y cinc mil monedes?; qué hi te que veure un ermitá ab la guerra santa?; no es pas propi d'un solitari l'anar d'aquí y d'allá; a les matrones; a apilotar or; y tant d'or contra la voluntat de llurs marits? Y si pogué arreplegar tant d'or, com es que'l Papa, quals intents no eran altres que portar a cap aquella guerra, no se'n serví? Per qué'l foragitá ab despreci?» «Axís glosa aquesta acció d'en Llull, continua'l P. Pasqual, un religiós teólec, que molts tenen per un gran home; mes jo voldría saber qui li ha donada facultat pera fer judicis temeraris, y d'imposar calumnies en materia greu contra lo que mana la lley natural y divina?»

«No li doná pas el fonament en Carles Bovillo, puig sols diu que aquelles matrones li prometeren aquells diners per ajuda de la recuperació de la Terra Santa. ¿Com doncs s'atreveix a dir que'n Ramón, ab tal pretext se'ls quedá y violent-

ment arrebassá aquell munt de moneda de les matrones genoveses contra la voluntat de llurs marits? ¿Quin ángel revelá a Brovio aquexes especies pera formularne tals judicis? ¿Qui l'ha posat censor d'ermitans y solitaris y de les nobles matrones de Génova, pera titllar ab paraules tan descompostes llur conducta? Ja que cap classe de consideració li meresqué'l nostre Beat per sa noblesa d'origen, tan incivil y poc atent es també ab aquelles devotes y nobles dones? Molt se propassan els homes que's dexan arrastrar per llurs violentes passions. Y per que fa recalcar la condició d'ermitá, al promoure en Ramón aquella guerra sagrada? Acás no pot sortir de la soledat y de la ermita, ni tractantse d'un motiu tan sant? No sé com Brovio no apostrofá a mon pare Sant Bernat, qui per molt temps dexá sos monjos y monestirs pera promoure una guerra semblant y de la qual ne fou elegit capdill; puig mes obligat está un abat a residir en son monestir que un ermitá solitari a sa ermita. Y per fi, tampoc es veritat que'l Papa se'l tregués del devant ab despreci, car l'ohí benignament y doná providencia pera tal objecte.»

Ab moltíssima raó s'indigná'l P. Pasqual contra'l procedir maquiavelic d'en Brovio, puig el comentari que fa a n'aquella acció del Beat Ramón Llull, no es propi de la ploma d'un religiós, ni d'una persona atenta, formal y séria, qui jamay s'atrevirá a afirmar sens probes lo que toca a l'honra de qualsevol de sos semblants.

En aquella época ocupava'l trono de Castella *Fernando IV el Emplazado,* qui per distreure a sos magnats de les revoltes ab que agitavan son reyalme, 'ls mená cap al sur de la Península pera que desfoguessen llurs instints belicosos contra'ls moros de Granada.

Al saberho el Beat Ramón Llull, que's trobava encara a Génova, se presentá al potestá d'aquella ciutat pera que junt ab altres persones de valiment, anessen al Papa, pregantli ordenés

la creuada contra'ls moros granadins. El potestá qu'era en Cristiá Spinula, per raó dels bandos facciosos que portavan trasvalsada tota la Italia, no pot desempenyar aquesta comissió, y escriu al rey Jaume II de Catalunya, pera que's posi al cap de la creuada, ja qu'en Llull marxa cap a Marsella a interessar al Arnau de Vilanova y aquest al Papa.

Végis el document extret de la obra «Acta Aragonensia» publicada en 1908 pel professor alemany Finke. (1)

No se sab pas el resultat que'l nostre Beat obtingué; sols se pot assegurar que pel Octubre d'aquell any de 1308, tornava esser a Montpeller, com consta de les obres que allí per aquest temps hi escrigué.

El papa Climent V convalescent de greu malaltía, dirimí y arreglá les disputes entre'l rey d'Hungría y'l de Bohemia, essent proclamat emperador Enric VII de Luxemburg.

Era'l mes de Janer de 1309 quan el Papa marxá de Poitiers, y passant per Burdeus, Tolosa, Carcassona, Montpeller y Nimes, establí definitivament la residencia pontificia a Avinyó.

Aquest meteix any tingué lloc la expedició dels Hospitalers a la Terra Santa, segons els breus expedits ja abans pel Papa y referits per Waddingo, y diu Spondano (any 1309, núm. 4) que prop de trenta mil alemanys y anglesos comparegueren devant del Papa en 1309, per acompanyar als cavallers del Hospital a la con-

---

(1) «Per dominum fratrem Ramondum Lulli ipsa nova meis apicibus pridie destinavi, qui ad maiestatem vestram dirigit iter suum, qui etiam me pridie requisivit, ut ire deberem ad curiam summi pontificis cum certis bonis hominibus terre nostre, quos requisiverat velud me, ad requirendum et deprecandum ipsum summum pontificem, quod honore et bono fidei christiano faceret gentes assumere crucem sanctam super terram Sarracenorum Ispanie in terra regis Granate. ... Propter malum statum, in quo permanet terra nostra, in his attendere non valens. Unde prefatus dominus Ramondus videns, quod de civitate non possumus separare, ad presens vadit Marxiliam ad magistrum Arnaldum de Villanova ob eundum ad curiam summi pontificis causa tractandi et ordinandi, si poterit ut predicta crux a gentibus assumatur, et etiam, quod vestra serenitas fore debeat huius rei capitaneus, duminus atque caput. .. Dat. Janne IIII Septembris.»

questa dels Llocs Sants; mes no haventlos aquells admés, tingueren d'entornarsen; lo qual demostra en part, la influencia que'n tal afer tingué el Beat Ramón Llull, instant al Papa pera que cridés la creuada.

D'aquesta época es el llibre *De acquisitione Terræ Sanctæ* en el qual hi posa'ls medis mes aptes pera apoderarse dels Llocs Sants; y aquest juntament ab el *De fine* ne fa ofrena al Papa y al rey de Fransa, qui árbitre dels acontexements mondials, prou feina tenía a propagar les acusacions contra'ls templers y enllestir llurs processos condempnatoris.

En Santiago de Molay gran mestre dels templers, soldat valerós y plé de llealtat que havía acudit a la crida del Papa, fou empresonat juntament ab tots els cavallers que d'aquella ordre se trobavan llavors a Fransa, comensantse contra d'ells un procés crimínal. Les envejes dels uns y la cobdicia dels altres ajudaren als propósits del rey Felip, qui feu seqüestrar tots llurs bens y cinquanta quatre templers foren condempnats a les flames, estenguentse immediatament la persecució a tot arreu. En va s'hi oposá 'l papa Climent V, puig fentlo passá ab raons y bones paraules y amenassantlo ab ressucitar el procés contra la memoria de Bonifaci VIII, cedí devant de la forsa y de les declaracions dels calumniadors.

Entre tant, en Ramón Llull procurava persuadir als teólecs, exposantloshi les raons ab les quals devían convencer als infidels, y a tal objecte els hi exposá'l següent cas: «Un rey de Tunis, que s'anomenava Miramamolin, molt destre en la lógica y filosofía, disputá ab un religiós católic, que sabía molta historia y parlava l'árab, mes no estava gaire fort de lógica y filosofía, pero en cambi era molt entés en moral; per aquest costat, doncs, probá a n'aquell rey que la fé de Mahoma era complertament falsa y mancada de raó. Digués llavors el rey, convensut, ja no soc

mahometá; mes probeume ara com la vostra religió es verdadera y 'm faré cristiá juntament ab tots els meus súbdits. El religiós li respongué: la fé católica es tan alta que no pot esser probada, y recitantli y exposantli'l Simbol apostólic, afegí: creu axó y't salvarás. Llavors el rey li digué: No m'has probat res de ta doctrina, car sols me'n has feta una exposició, per lo tant no vull dexar de creure una cosa per creuren una altra, y molt malament haveu obrat fentme perdre la fé que tenía, puig ara no soc mahometá, ni cristiá, ni jueu. Y desterrá a n'aquell religiós de sos dominis. A dit religiós, continua en Llull, jo l'he vist y he parlat ab sos companys; y vos he explicat aquest cas, pera que vegeu que si aquell religiós hagués sabut donar les probes de la nostra fé que jo tantes vegades he explicades y exposades, ab l'ajuda de Deu, aquell rey s'hauría fet cristiá ab tot son reyalme.» *(De convenientia fidei et intelectus, part 3.)*

El rey Jaume II de Catalunya sempre fou gran protector del Beat Ramón Llull, com tantes probes n'havía donades, no sols dexantlo predicar la fé católica en les sinagogues dels jueus y mesquites dels serrains de tots els seus dominis, sino fins creantli una pensió vitalicia sobre les rendes de la veguería de Barcelona, com ja havem vist; y ara que altra volta aqueix adelarat apóstol implorá son auxili, aquell magnánim príncep intentá premiar els serveys d'en Llull proporcionantli una canongía que sens dupte no pogué conseguir, com es de veure en el següent document qu'en Finke estampa en sa «Acta Aragonensia» plana 880:

«Vestre magnificentie literas recepimus, continentes, ut Raymundo Lulli deberemus de canonia nunc vaccante in nostra Dertusensi ecclesia providere. Ad que excellencie vestre taliter respondemus, quod nos dictam canoniam conferre non possumus, nisi cum assensu et voluntate prioris et capituli

ecclesie supradicte, sed cum fuerimus Dertuse, faciemus in premissis, quod poterimus ob honorem et reverentiam vestre regie magestatis offerentes nos ad omnia, que vestre clementie respiciunt servitium et honorem. Dat. in castro Ledonis XI Kalendas Junii.»

XXXVIII

SOLEMNE APROBACIÓ DE LA DOCTRINA LULIANA PELS DOCTORS Y CANCILLER DE LA UNIVERSITAT DE PARÍS

Sería a últims del any 1309 quan marxá en Ramón Llull a París, y allí, segons diu l'autor anónim y coetani, «llegí públicament sa Art y altres molts llibres escrits en temps passat. Acudiren per escoltar ses llissons una gran gentada, no solsament d'estudiants sino també dels metexos mestres d'aquella Universitat, a qui proposava sa doctrina enrobustida y fermament apoyada ab raons filosófiques, ensemps que'ls hi explicava una sabiduría admirablement confirmada pels sublims principis y máximes de la fé cristiana; de modo que ells metexos confessaren que aquella ciencia y doctrina estava conforme ab la raó filosófica y ab les regles de la sana teología.»

A continuació fa observar el P. Pasqual que es una honra sens precedent la d'en Llull, puig no se sab que cap mes mestre, de tants com ensenyaren en la famosa Universitat de París, tingués tanta honra y aplauso d'aquells metexos mestres esdevinguts dexebles d'en Llull a causa

de sa gran sabiduría, notada ja per tot el mon científic.

Mentres durá sa estada a París, que fou fins que marxá cap al concili de Viena, prescindint d'algunes sortides de poca importancia, se entretingué, com sempre, en la práctica de totes les virtuts, en promoure sa déria de convertir el mon, en ensenyar y en escriure nous llibres.

En el mes de Febrer de 1310, aquells mestres que escoltavan ses explicacions, donaren el següent testimoni:

«Universis præsentes litteras inspecturis, Officialis Curiæ Parisiensis, in Domino salutem. Noverint universi, quod in præsentia Magistri Joannis de Salinis et Michaelis de Jonquerio, nostrorum Clericorum juratorum, quibus in iis et majoribus fidem indubiam adhibemus, et quibus quoad hæc commisimus, tenore præsentium, vices nostras, propter hoc constituti magister Martinus in Medicina, magister Joannes Scotus in Artibus, magister Raymundus de Biterum in Medicina Baccalarius, Frater Clemens Prior Servorum Sanctæ Mariæ Parisiensis, Frater Ocursius ejusdem loci Magister, Petrus Burgundus Artibus Magister, Magister Egidius in Artibus de valle Sponete Mathæus Guidonis Baccalarius in Artibus, Petrus Juliani, Joannes de Livicastro Baccalarius in Artibus, Gaufridus de Meldis, Joannes Scotus, Petrus de Parisiis, Hebrandus de Frigia, Gilabertus de Normania, Laurentius de Hispania, Guillermus de Scotia, Henricus de Burgundia, Joannes de Normanis Baccalarius in Artibus, ac Magister Egidius, et plures alii usque ad numerum quadraginta, in dictis scientiis experti, asseruerunt per eorum juramenta, non ut dolo, metu, vel fraude ad hoc inducti, sed sua spontanea voluntate, ad requisitionem Magistri Raymundi Lulli Catalani de Majoricis, quòd ipsi á dicto Magistro Raymundo Lull audiverunt per aliqua tempora Artem seu scientiam, quam dicitur fecisse seu adinvenisse Magister Raymundus, quæ quidem Ars seu scientia sic incipit: *Deus cum tua gratia, sapientia et amore incipit Ars brevis, quæ est imago Artis generalis, quæ sic intitulatur:* Deus cum summa perfectione incipit Ars

generalis ultima. *Ratio quare fecimus istam Artem brevem, est ut Ars magna faciliùs sciatur; nam scitâ istâ, Ars supradicta et etiam aliæ Artes, de facili poterunt addisci.* Et sic terminatur: *ad honorem et laudem Dei et publicæ utilitatis finivit Raymundus hunc Librum Pisis in Monasterio Sancti Dominici in mense Januario anno 1307 Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.* Asseruerunt etiam dicti Magistri et omnes alii, ut prædicitur, per eorum juramenta coram præfatis juratis nostris, quòd dicta Ars seu scientia erat *bona, utilis, necessaria,* prout ipsi perpendere poterant, seu etiam judicare, et quòd *in ea nihil erat contra Fidem Catholicam,* seu etiam dictæ fidei repugnantia; *multa autem ad sustentationem dictæ fidei, et pro ipsa facientia, in dicta scientia seu Arte, ut dicebant, poterant inveniri.* Præmissa autem facta et acta ac etiam testificata ab ipsis Magistris, et Bacalareis, ut prætactum est, coram præfatis Clericis Juratis nostris fuerunt in domo, quam ad præsens inhabitat idem Magister Raymundus Lull in vico buqueriæ Parisiensis, ultra parvum pontem versus Sequanam, prout ipsi jurati nostri vobis retulerunt oraculo vivæ vocis: ad quorum relationem sigillum prædictæ Parisiensis Curiæ duximus litteris præsentibus apponendum, in testimonium præmissorum. Datum anno Domini 1309 die Martis post Octavas Festi Purificationis Beatæ Mariæ Virginis Gloriosæ. M. Jonquerio.»

Diu el P. Pasqual que aquest testimoni está imprés en varis llibres, y qu'ell l'ha tret de un estampat a Barcelona, d'impresió molt antiga, en el que la autenticació del trasllat se refereix al meteix pergamí original y s'executá dit trasllat a Mallorca a 26 d'Abril de 1313. Diu axís:

«Hoc est translatum fideliter sumptum á quibusdam litteris sigillo cereo dependenti Curiæ Parisiensis sigillatis, quarum quidem litterarum, quæ in pergameneo scriptæ sunt, tenor in omnibus sic se habet.»

Ara segueix el document ja transcrit, y acaba:

«Signum mei Jacobi de Gradu notarii Majoricis testis.— Signum mei Arnaldi de Sancto Martinio notarii Majoricis testis.—Signum mei Jacobi Avinionis notarii publici Majoricis, qui hoc translatum fideliter translatavit et clausit videlicet sexto kalendas madii anno Domini 1313.—Signum Bernardi Julioli notarii publici Majoricis testimonium dictorum quatuor exemplorum.—Signum Jacobi Avinionis notarii publici Majoricis, qui prædicta omnia et translata fecit fideliter et clausit, videlicet sexto idus Junii anno Domini 1318.—Signum Petri de Olivis notarii publici Majoricarum, et authoritate regia per totam aliam terram illustrisimi domini regis Aragonum, testis.—Signum Petri Regalis notarii publici Majoricis, horum exemplorum testis.—Signum Juliani de Torrente notarii publici Majoricis, qui hæc quatuor exempla sive translata fideliter scripsi et translatavi, feci, comprobavi, et clausi secundo nonas januarii anno Domini 1346.—Signum mei Bernardi Sala notarii publici Majoricarum, horum exemplorum testis.— Signum mei Jacobi Barberii notarii publici Majoricarum horum quatuor exemplorum testis.»

Aquesta aprobació també la porta Boulay en la seva Historia de la Universitat de París, y altres autors.

Cap dels dos *Joannes Scotus* nomenats en aquell document es el sobtil doctor Scot, ja que, segons en Waddingo, morí'l dit filosop a Colonia l'any 1307, y per lo tant en 1309 no podía pas esser a París escoltant les explicacions de l'«Art breu», que fou escrita a Pisa pel Janer de 1307, o sia'l principi del any comú 1308, y no la llegí a París son autor fins a l'any 1309, corresponent al 1310 segons el nostre modo de comptar; per lo qual resulta manifest que'n la Curia de París se comptavan els anys de la Encarnació com succeía en aquells temps en molts regnes y provincies, y com ja tením notat comptava'l nostre Beat.

*
* *

Per aquest temps el Beat Ramón Llull s'allunyá un xic de París, fins a Vernon pera tractar ab el rey de Fransa, qui li doná la següent recomanació:

«Philippus Dei gratiâ Franciæ Rex, Universis præsentes litteras inspecturis salutem. Notum facimus, quod nos audito Magistro Raymundo Lullio, exhibito præsenti, ipsum esse virum bonum, justum et catholicum reputamus, et ad confirmationem et exaltationem fidei Catholicæ firmiter insistentem. Quapropter nobis placet, quod ipse ab omnibus orthodoxæ fidei cultoribus, et præcipué subditis nostris, tractetur benigniter, ipsique favor benevolus impendatur, quem gratum habebimus et acceptum: in cujus rei testimonium præsentibus litteris nostrum fecimus apponi sigillum. Datum apud Vernonem, secunda die Augusti, anno Domini 1310.»

Treuen aquest testimoni del rey de Fransa tots els qui han escrita la vida del Beat, y ademés demostra la seva autenticitat l'esser citat en un document que mes avall copiarém, del rey Alfons d'Aragó, donat a Castelnovo de Nápols el dia 26 de Janer de 1449.

*
* *

Avans de sortir el Beat Ramón Llull de París per anar cap al Concili de Viena, el rey de Fransa doná ordre al Canciller de la Universitat de París que examinés alguns llibres del mestre Llull; y al mes de Setembre de 1311 doná la següent aprobació:

«Vitæ hujus meritorum transitum et exitum attendentes, qui, instruente Ambrosio, operi cuicumque titulum et nomen imponit: Universis: De illustris Regis Franciæ speciali mandato et quantum occupationum frequentia patitur, diligenter inspectis quibusdam operibus, quæ Magister Raymundus Lullius edidisse se dicit; testamur nihil nos invenisse in illis, quod bonis moribus obiret et sacræ Doctri-

næ Theologicæ sit adversum; quin potius in dictorum serie et tenore, pro humani fragilitate judicii, scribentis zelum fervidum et intentionis rectitudinem pro fidei Christianæ promotione notantes, ipsum, qui in tabernaculo Domini non argentum et aurum, sed cum offerentibus caprarum pilos et pelles, morem secutus Hieronimi, quod potuit oferre curavit, cupiens instar Pauperculæ in sacrum Gazophilacium, aliquid mittere de suæ substantiæ nuditate, discretioni vestræ, quam bene valere in Domino cupimus, recomendamus excorde: præsentes sibi litteras concedentes in testimonium veritatis. Datum Parisiis anno Domini 1311 die Jovis post Nativitatem Beatæ Mariæ Virginis.»

Continúa'l P. Pasqual, que les obres del Beat que examiná el canciller foren sens dupte les escrites des del any 1307 després de tornar de Bugia, puig se les acostumava emportar, com ho testificá en l'*Ars brevis*. Recomanan la autenticitat de dit document, Waddingo y particularment Boulay en la Historia de la Universitat de París, qui en el tomo IV *in cathalogo illustrium Academicorum,* plana 955, diu:

«Franciscus Caracciolus Neapolitanus, Ecclesiæ, et Universitatis Parisiensis Cancellarius, examinata Raymundi Lulli doctrina, testimonium authenticum dedit anno 1311, se in ea nihil reperisse, quod non esset veritati catholicæ conforme.»

Per últim, com testimoni de les anteriors aprobacions, citaré 'l document donat pel rey Alfons d'Aragó a Castelnovo de Nápols el dia 26 de Janer de 1449. Diu axís:

«Alphonsus Aragoniæ rex in prælibato diplomate: «Propterea ad plenum cerciorati á pluribus fidedignis, quod opera ipsius magistri Raymundi nec bonis moribus nec fidei catholicæ in aliquo contrariantur: nec minus visa quadam littera curiæ Parisiensis, data Parisisis anno Domini 1309 die martis post octavam purificationis Beatæ Mariæ Virginis

gloriosæ, et munita sigillo prædictæ Parisiensis curiæ..... Attendentesque quod Illustrisimus Philippus Franciæ rex dictum egregium doctorem veluti fidelem virum in suis dictis habuerit..... prout apparet quadam littera dicti regis Franciæ, suo sigillo munita, data apud Vernonem secunda die Augusti anno Domini 1310. Attendentesque etiam quod Cancellarius Parisiensis Franciscus de Neapolis, de speciali mandato dicti Regis Franciæ visis etc. ut patet in quadam littera dicti Cancellarii data Parisiis anno Domini 1311..... etc.»

XXXIX

JUEUS Y MAHOMETANS

Després de la ruina y destrucció de Jerusalem y de la dispersió del poble israelita, tot el llur afany social lo concentrá en la idea religiosa y nacional. Creguts de qu'estavan subjectes a una cautivitat mes denigrant y onerosa que la de Babilonia, els rabins y sacerdots de la lley cuidaren de mantenir el foc sagrat de la familia jueva, arreu aont habitavan alguns de llur rassa, procurant d'obrirhi ocultament sinagogues, y recordantloshi llurs debers religiosos, els hi feyan present que hi eran escampats temporalment y que, per lo tant, no's nacionalisessen en cap país ni adquirissen terres; y posant obstacles a la unió dels israelites ab les altres nacions, els aconsellavan que'l comers sols l'exercissen ab llurs germans de cautiveri, lo qual observaren escrupulosament ab una fé en els contractes entre ells la mes sincera.

Per estrenyer mes el lligám que'ls unís a tots, sortí per un costat aquesta gran compilació de les lleys, costums y tradicions religioses-nacionals coneguda per *Mischnâ;* y per altre, la colecció de trevalls crítics, de interpretació y comentaris sobre'ls llibres sagrats del Antic Testament anomenat *Talmud*. Axís s'esplica conservessen llur fesonomía propia a pesar de les violentes perse-

cucions de que foren objecte, conservant fins al sigle XI, els que s'havían refugiat a la Mesopotamia y a la Persia, una especie de monarquía clandestina que avivava també llurs creencies, essent Ecequías, qui visqué en 1039, considerat com l'últim príncep del cautiveri.

La primera persecució que sufriren a Espanya, fou en 672, pel rey visigoth Wamba, refugiantse llavors en la Septimania y la Gasconia. El concili XVII de Toledo decretá fossen reduits a la classe de sirvents, despullantlos de tots els privilegis, confiscantloshi llurs bens y tancantlos en els calls.

Una de les nacions aont sofriren menos fou en la nostra Catalunya, país obert, de criteri ample y lliberal; no obstant també 's vegeren despreciats y perseguits alguna vegada per l'odi popular y per les excitacions d'algun fanátic, quals represalies també se sabían pendre quan veyan una ocasió oportuna; mes tampoc se deu creure tot quan s'ha dit de llur barbre culte, ni en la immoralitat de llurs festes.

De cap modo aprovém el procediment d'alguns reys que'n diferentes époques els posaren en l'alternativa de sortir del regne o abjurar llurs creencies, perque molt pocs se resignaren al desterro, fentse cristians en apariencia y seguint ocultament les práctiques y cerimonies judaiques: a n'aquestos, que s'els anomená *judaisants,* la Iglesia'ls hi prengué la educació de llurs fills, la autoritat en tot judici y els sirvents que haguessen circuncidat, puig encara que fossen batejats per forsa, essent relapsos, ja en secret ja en públic, era una verdadera apostassía que aquella de cap manera podía autorisar.

Per axó la Iglesia constantment amonestava ab sa autorisada veu pera que dexessen en pau al poble deicida; axís Inocenci III anatematisá als qui obliguessen a un jueu batejarse, perque, diu, aquell qu'es obligat no ho fá per fé, mes nosaltres per caritat cristiana debém protegirlos;

y mana, baix pena d'excomunió, que cap cristiá atenti a la vida dels jueus, o l'injurihi o li arrebassi els propis bens.

Enfonsats en les supersticions talmúdiques y esperant la vinguda del Mesías, procuraren els jueus fer prosselits; mes aquestes creencies vagues sens lligáms de cap mena, feyan del judaisme una religió sens facultats assimilatives, y pocs foren els qu'entraren en llurs sinagogues.

Envilits y aclaparats per l'estigma y l'oprobi, se dedicaren al tráfec industrial y al comers, y encara que issolats, acapararen els diners en llurs mans, y mitj amagats pera no despertar l'avaricia, recullían cobdiciosos y fingint pobresa les prodigalitats de les disbauxes dels senyors, y a alt preu se feyan comprar després el despreci y la execració.

*
* *

Els árabs eran de vida nómada y de cultura atrassada, y encara que Mahoma axecá son nivell social, no obstant la religió del islám estancá'l pensament y la imaginació d'aquelles gents, puig si la filosofía y altres ciencies foren cultivades pels mahometans, deu tenirse present que'ls qui a tals estudis se dedicavan quasi cap era de la Arabia, sino que tots foren siris, persas y espanyols.

L'árab es de rassa semitá ab influencies de les rasses camites, es de natural impetuós, sanguinari, supersticiós, generós y aficionat a n'els qüentos y aventures. La venjansa es per ell una religió, y 'l qui perdona apareix a n'els ulls de sos semblants com un cobart; per altra part, son agrahiment no té límits, puig cega es la sumissió del criat al seu amo, la del fill a son pare, la del súbdit a son capdill. Dona facilment hospitalitat al estranger; es generós en els tractes y contractes, pero roba tant com pot. La seva cultura es nula y la ociositat llur ocupació ordinaria; d'aquí

que, ajudat d'una imaginació viva y feconda, del entussiasme de les passions y de llur animada llengua pintoresca y espressiva, abundin entre ells els poetes. Per axó llur caudal científic, es mes d'observació que de raciocini, oferint mes imaginació que gust; tancats en sa poesía de imatjes atrevides ab espressions inesperades qu'enlluernan, no saborejaren la eterna frescor de la literatura grega, ni traduiren cap dels autors que anomenèm clássics. En llurs obres s'hi veu molt artifici, que unit ab la manía de comptar y sentir rondalles, han donat orígen a les noveles y llibres de caballeríes, aont s'hi admira tota la gamma passional entre aventures de fades y hurís ab el refinament del luxo y riquesa orientals.

El cristianisme entrá a l'Arabia en temps del emperador Valente; ensemps s'hi estengueren els errors d'Arrio, els dels nestorians y 'ls dels jacobites juntament ab molts jueus.

Fatalistes els árabs per temperament, acabaren de perdre fins la noció de la llibertat ab les prédiques del Profeta, y seguint ses doctrines, la crudeltat els hi semblá justicia y la obstinació fermesa.

Els primers califes després de Mahoma, vivían casi miserables, y en mitj d'aquesta sóbria senzillesa no sentían els creyents la opresió del despotisme a n'el que'ls anavan acostumant; enrobustiren axís llurs creencies, inoculant de passada la repugnancia al luxo y al cultiu de l'enteniment, mentres els hi predicavan constantment que'l Paradís sols se conquistava guerrejant pera fer nous prossélits.

La dinastía dels Omniades s'atenía en qüestió de llibres y d'ilustració a les interpretacions y comentaris del Korán; de modo que's compta del ignorant Omar, que quan sos fidels vassalls s'apoderaren de la Persia, maná llensar la biblioteca reyal al Tigris y cremá la de Alexandría quan s'apoderaren d'Egipte.

Encara no havía transcorregut un sigle de la mort del Profeta ja s'inicían dintre l'islamisme les disputes religioses, y surgexen d'entre ells les sectes dels *kadritas,* que defensavan la llibertat del home, y la dels *djabaritas,* fatalistes partidaris de la predestinació.

Després els Abassides fomentaren ja les ciencies profanes; mes aquesta dinastía representava l'esperit persa amic de la especulació racional, fins al punt en que Harún-al-Raschid fou el protector mes espléndit que tingué la ciencia entre'ls alarbs, qui reuní en la seva cort les persones de mes saber dels paissos avassallats. Ell fou la mes ilustre gloria dels Abassides y també l'últim califa insigne (785). Tothom sab quan célebre es en les tradicions orientals y en els qüentos de les Mil y una nits. Ell fundá la ciutat de Bagdad, trasladantshi desde Damasc aont residía, y hi creá una academia qu'adquirí un nom en la medecina.

Després d'ell ja's noten els síntomes de decadencia, que's van pronunciant entre les intrigues dels haréms, ab les violencies dels turcs, ab les sublevacions dels fatimites, ab les dels aliats dels Omniades, ab les dels altres Abassides y fins ab els sentiments religiosos que van perdent dins del cor del alarb aquella forsa vigorosa que l'empenyía a la conquesta de nous creyents. Una secta nombrosa s'havía barrejat en les lluites polítiques, y aquésta anomenada dels *motasselitas,* introduí entre'ls mahometans l'esperit filosofic, ja que, apoyats ab Aristótil, sostenían que no existían verdaderes substancies sino en els individuos; pero mes que del *Organon* del filosop grec, s'havían penetrat de sa física, de sa moral y de sa metafísica. Altres sectes se disputavan també la conciencia islamita: axís la dels dissidents, negant la existencia dels atributs de Deu, engendrá la dels *Sifatitas,* partidaris dels atributs; y mentres els *Ascharitas* volían armonisar les doctrines dels *djabaritas* y *sifatitas,* els *Teschbihitas* consideravan que Deu es

sols un home, dividintse en diferents graus d'antropomorfisme fins als purs materialistes anomenats *Haschawitas*. Entre aquesta munió d'opinions teológiques defensavan la ortodoxia del islám els *Motakhalims* y aquell misticisme escéptic els Çoûfies que no admetía altre principi de veritat que la fé cega en el Korán.

El verdader moviment filosófic, doncs, dels mahometans, s'ha de cercar en llurs sectes religioses, puig estancats dintre les ensenyanses de son llibre sagrat, no's preocuparen en disquisicions pera buscar la veritat en general; sols uns pocs estudiaren la filosofía grega, coneguts entre ells com una escola o secta particular sens cap classe d'influencia en la nacionalitat y per axó no feyan dexebles; no obstant, s'ha donat el nom de filosofía arábiga a un conjunt de trevalls, especie de reacció contra l'arabisme en les parts mes apartades del imperi musulmá, y precisament perque es una oposició contra l'islám, els musulmans de pura rassa l'han considerada com una intrussió estrangera.

Quan els mahometans entraren a la península Ibérica, els jueus els reberen ab forsa simpatía per afinitat de rassa, y prompte's barrejaren de tal modo qu'encara que'ls separés les creencies religioses, no obstant se sentiren dins l'Espanya mahometana com a casa seva.

Acorralada la filosofía arábiga al Orient, quals representants havían sigut en el sigle IX Al-Kendi y en el X Al-Farabi; anémiques llavors les especulacions dels jueus pels alfaquíes muslims y pel dogmatisme oficial, fan naxer els Mota-Khalims árabs, quins apartantse de la ortodoxia musulmana prengueren les armes de la filosofía pera defensar la creació, la Providencia y les penes y cástics de l'altra vida.

El verdader centre del moviment filosófic judaic de la edat mitja son les escoles de la península Ibérica, que ofuscaren el brill dels rabins de la Siria y del Egipte. Fomentá'l crédit y

prestigi dels sabis jueus la cort d'Abderraman III y la de son fill Al-Hakem II, per influencia de Hasdai-ben-Schafront, famós metje jueu, qui baix la seva sombra y protecció vingueren de Egipte y de la escola de Sora, doctors, filosops y llibres jueus que fundaren a Córdoba y després en altres ciutats, academies que's feren justament célebres en els sigles vinents.

Un cordobés anomenat Mohamet-ben-Abdalah-ben-Messara, qu'havía viatjat pel Orient, portá a Espanya els llibres del pseudo-Empedocles y esplicá sa doctrina fent molts prossélits.

Sols Filon y la seva escola cultivaren la filosofía a l'Orient, puig tot el saber del poble jueu consistía en la tradició y el Talmud, y llur única especulació racional es la Kábala.

Ab la protecció dels califes Abassides a n'els traductors nestorians y siriacs, y ab el naxement de la filosofía arábiga ab Al-Kendi y Alfarabi, sortiren també 'ls jueus de sa eterna rutina del Talmud y del Misnáh, de modo que'n temps de Almansur, Anan-ben-David funda la secta dels *Karaítas,* que proclama 'l lliure exámen y la discussió del text bíblic.

Se pot dir que'ls jueus han sigut qui han conservat la filosofía arábiga, ja que'ls filosops del islamisme eran homes issolats, mal vistos, perseguits, y 'ls dos o tres prínceps que'ls han protegit han incorregut en l'anatema dels musulmans sincers. Les obres d'aquestos no's troban mes que'n les traduccions hebraiques y en les transcripcions de carácter hebreu fetes pel ús particular dels jueus, puig tota llur cultura literaria en la edat mitjana no es mes qu'un reflexe de la cultura musulmana.

En la península Ibérica des del sigle x l'árab es la llengua comuna de musulmans, jueus y cristians; y desde aquell temps se doná el nom de *muzárabes* a n'els espanyols sotmesos y tolerats pels musulmans.

Quan a principis del sigle xi l'anarquía reg-

nant entre'ls mahometans miná 'l poder fins enderrocar el califat de Córdoba, y se formá el consell, (1031) que anomenaren Senat de la república, constituintse diferents petits regnes independents, (y de quals circunstancies favorables no se saberen aprofitar els cristians gracies a llurs rencunies y divisions), comensá la época mes terrible de les persecucions contra tota creencia que no fos la doctrina de Mahoma. Y quan les fanatisades tribus bárbares dels *almoravides* invadiren en 1026 la península Ibérica, ajudant a la destrucció del califat, arrassaren despietadament els temples católics y sinagogues jueves; y per les persones establiren el dilema: l'islamisme o la mort.

Entre tant brillavan encara en el mon científic alguns dexebles d'Avicena, essent els mes famosos: Al Ghazali nat a Tous (Khorasan) en 1038 y mort en 1111, y a Espanya l'Ibn-Badja (Avempace), qui, nat a Saragossa a fins del sigle, morí a Fez en 1138.

El jueu Salomó-ben-Gabirol, anomenat per les escoles cristianes Avicebrón, naix a Málaga entremitj de la revolta; y portat a Saragossa, hont s'educá, escrigué en 1045 un petit tractat de moral y algunes poesíes; fentse célebre mes tart no sols com a poeta, quals himnes, oracions y pregaries encara's cantan en les sinagogues, sino també com a filosop per son llibre *Fons vitæ,* qu'es l'únic que d'ell ens ha quedat, haventse perdut segurament altre que'ls escolástics citan ab el nom o títol *Liber de Verbo Dei agente omnia.*

Es en Gabirol el mes metódic y pregon dels panteístes de la edat mitjana, y son sistema té moltes analogíes ab el d'Empedocles, que portá aquell filosop mahometá del sigle x; no obstant, el fondo de la seva doctrina es neoplatónic, y Munck ha demostrat les analogíes que té la *Fons vitæ* ab el llibre apócrif de la teología d'Aristótil, aont no solsament hi ha platonisme y emana-

tisme, sino gnosticisme pur en la mala y herética teoría del Verb. (1)

Heus aquí una breu exposició del llibre *Fons vitæ,* que's divideix en cinc tractats: 1.er Conté les observacions generals sobre lo que s'ha d'entendre per *materia* y *forma.* En el 2.on tracta de la forma corporal. En el 3.er de les substancies simples intermitjes entre l'agent primer (Deu) y'l mon corporal. En el 4.rt demostra que també les substancies simples tenen *materia* y *forma.* Y en el 5.nt tracta de la materia universal, de la forma universal y de la voluntat divina, que deu esser, segons opinió d'en Menéndez Pelayo, el *Verbum Dei agens omnia.* El llibre está escrit en forma de diálec entre mestre y dexeble. En aquest sistema (exposat per Munck) tots els *sérs,* excepte Deu o sía la substancia primera, están compostos de materia y forma.

La emanació fou produida lliurement per la voluntat divina, que's mostrá en varies hipóstasses, com deyan els alexandrins. El primer resultat de la emanació es la materia universal ab la forma universal: la materia, considerada en abstracte y sens la forma, es sols una potencia del *sér;* la forma li dona existencia, unitat y substancialitat. La forma universal es idéntica al enteniment universal, unitat segona, especie de les especies, raó de totes les formes parcials.

La segona emanació es l'ánima universal, que té dos modos de manifestarse: en el *macrocosmos,* com ánima del mon o naturalesa naturant, y en el *microcosmos,* com ánima racional. De la naturalesa naturant emana'l mon corporal en sos diferents graus: mon celestial y incorruptible, mon de la generació y de la destrucció, etz.

---

(1) Munck: Extraits méthodiques de la Source de vie de Salomon-ibn-Gebirol (dit Avicebron), traduits en français sur la version hébraique de Schem-Tob-ibn-Falaquera, et accompagnés de notes critiques et explicatives.—Mémoire sur la vie, les écrits et la philosophie d'Ibn-Gebirol. En les Mélanges de philosophie juive et arabe (En el meteix volum va'l text hebreu) Cita d'en Menéndez y Pelayo en la «Historia de los Heterodoxos.»

Ensemps que la materia té també diferents graus: 1.er materia universal absoluta; 2.on materia universal corpórea; 3.er materia de les esferes celestes; 4.rt materia general natural o del mon inferior. Cada una d'aquestes compren y abrassa a la inferior, y a cada materia correspón una forma, fentse mes y mes corpóreas, formes y materies conforme's va descendint y allunyantse de la voluntat divina.

El superior es arquetípic del inferior; les formes visibles, reflexe de les invisibles. La forma universal se sembla a la llum del sol, esparramada en tot lo creat. La materia, lo meteix que la forma, es una en sa essencia; y com la materia y la forma son emanacions de la voluntat divina y la una no pot existir sens l'altra, ¿quí no dirá qu'en la voluntat se confonen y unifican?

Per lo tant, ¿quí podrá assegurar que'n Gabirol no es panteista, encara que ha procurat salvar él dogma de la creació? Realment, la unitat de materia, com si diguessem, la substancia única, es lo que cridá l'atenció dels escolástics en el sistema d'Avicebrón.

En son poema *Keter Malkuth,* desenrotlla en Gabirol les metexes idees qu'en la *Fons vitæ.* Es la *Corona real* un himne de sobirana bellesa al Deu de qui brolla la Font de la vida, de qui emana la voluntat, pera difundirse, com el sol escampa sos raigs en infinites emanacions.

Fins aquí'l sistema d'en Gabirol, exposat per en Munck, segons interpretació d'en M. Menéndez y Pelayo; ara veurém sa concepció teológica segons el P. Ceferí Gonzalez: L'estudi y conexement científic de les coses deu comensarse per l'estudi y conexement de sí meteix, y la observació psicológica deu esser el punt de sortida de la ciencia. El terme y l'objecte final de la metexa es el conexement de la Voluntat, es a dir, de la voluntat de Deu com a causa creadora del Univers y de son moviment.

El conexement, o millor dit la unió intelec-

tual ab aquesta substancia primera, unió que constitueix l'objecte final y la perfecció suprema del home, s'adquireix pel doble camí de la ciencia y dels exercicis pietosos. Per arrivar a la unió intelectual y perfecta ab Deu, durant aquesta vida present, no es prou la especulació, si no va acompanyada de la purificació moral y de la abstracció de tot lo corporal, per medi de les práctiques religioses, de la meditació y del entussiasme místic.

Es probable que aquest filosop morí a Valencia, allá l'any 1070, dexant darrera seu una llarga escola que aná desenrotllant sa doctrina, que penetrá fins a l'aula de les escoies cristianes.

Encara no eram a la meitat del sigle XII, quan un'altra allau de fanátics se llensa sobre'l Marroc, dominant a n'els *almoravides*, invadint l'Andalusía y apoderantse de diferentes ciutats; aquestos eran anomenats *almohades*, que vol dir unitaris d'un sol Deu, puig consideravan a n'els cristians politeístes perque creyan en la Santíssima Trinitat.

Els *almohades* lograren fundar una dinastía que ab rábia perseguí la especulació racional; no obstant, tingué un curt paréntessis aquesta persecució, mentres ocuparen el trono Abd-el-Moumen y Yousouf, d'esperit lliberal y tolerant; per lo demés, sa curta dominació fou una série continuada de rebelions, fins que acabá son poder ab el triomf en el Marroc dels Benimerines (1250).

Sembla que'l fanatisme religiós dels *almohades* aviva'l foc de la especulació racional, y a pesar de la persecució de que es objecte la filosofía, brillan en el sigle XII: Abdelaziz, nat a Sevilla y mort al Cairo; Tofaïl, nat a Guádix y mort al Marroc en 1185; Ibn-Rosc (Averroes) nat a Córdoba en 1126 y mort al Marroc en 1198; y entre els jueus, tota la escola d'Avicebrón y'l celebrat Moisés-ben-Maimoum (Maimónides), nat a Córdoba en 1135 y mort al Cairo en 1204; sa principal obra es la *Guía dels extraviats*.

Cercan per aquell temps els jueus refugi a Castella y a Catalunya, y a pesar de lo humanitaries qu'eran a n'aquí les lleys per ells, intentan estendre llurs creencies fins el punt en que'l Conqueridor, en els furs de Valencia, mana que tot cristiá qu'abrasse la lley mosaica sía cremat viu; y desitjant a n'els jueus convertirlos a la fé, els hi envía predicadors cristians a les sinagogues, fa instruir á n'els dominics y francescans en les llengues hebrea y arábiga, y accedint a n'els desitjos del convers fra Pau Cristiá, autorisa ab sa presencia en 1263 y 1265 les controversies teológiques de Barcelona entre Rabi Moseh-ben-Najman, Rabi-ben-Astruch de Porta y 'l dit fra Pau, de les quals poc fruit se'n tregué, encara que'n la primera quedá Najman bastant mal parat. (1)

Avicena es mes famós com a metje que com a filosop, y ensenya'l panteisme emanantista ab la eternitat del mon y de la materia. Avempace, inclinat al misticisme, perteneix a la secta dels contempladors. En son tractat «De la unió de l'ánima ab l'enteniment agent», ensenya ja 'l monopsiquisme o panteisme intelectual d'Averroes. Les doctrines de l'Avempace representan una reacció filosófica racionalista contra les tendencies escéptiques y místiques tradicionalistes de Al-Ghazâli.

La filosofía jueva pren dues direccions després d'Avicebrón: la una que podríam anomenar tradicionalista, y l'altra racionalista. El principal representant de la primera es en Jehúda-Levi, natural de Castella, gran poeta y filosop que suposa que la fé no está contra la raó sino sobre d'ella, y la filosofía grega que sols en la raó s'apoya dona flors y no fruits. El representant

---

(1) Acta disputationis R. Moysis Gerundensis cum F. Paulo Christiano Ord. Prædicatorum (en el tomo XIII del Viatje literari de Villanueva, apéndix LVII); y carta Jacobi Regis Arag. supra accusationem Bonastrugi de Porta (apéndix LVIII). citats per en Marcelí Menéndez y Pelayo en la «Historia de los Heterodoxos.»

de l'altra tendencia es Abraham-ben-David, nat a Toledo, qui en son llibre «La fé sublim» se esforsa en rehabilitar la filosofía de l'Aristótil, considerantla com un medi mes segur y eficás per arrivar al conexement de la veritat. Abdós filosops son del sigle XII, y ab tot y 'ls esforsos que feren juntament ab llurs dexebles, son arrastrats els filosops jueus per les corrents peripatétiques dels filosops árabs.

Maimónides representa la principal direcció racionalista de la filosofía jueva de la edat mitja, y buscant la concordia entre'l dogma y la teología, combat desaforadament, encara que sens nomenarlos, als *motakalims,* mals defensors de la religió y mals filosops; fou greument perseguit pels almohades, y entre'ls jueus sort tingué de la seva gran autoritat com a talmudista y com comentador del Misnáh. Quan el «Guía dels extraviats», escrit originariament en arábic, fou traslladat al hebreu per Samuel-ben-Tibon, produí una verdadera tempestat en les sinagogues de la Provensa. Se creuaren entre un y altre bando condempnacions y anatemes, y en 1305 un sínodo de Barcelona, presidit per Salamón-ben-Adrath, prohibí, baix pena d'excomunió l'estudi de la filosofía avans dels vinticinc anys. (1)

(1) Vid. Le Guide des egarés, traité de theologie et de philosophie par Moise-ben-Maimoum dit Maimonides, par S. Munck.

XL

AVERROES Y SA DOCTRINA

Aboulivalid Mohammed Ibn-Ahmed Ibn Mohammed Ibon-Roschd, conegut vulgarment per Averroes, nasqué a Córdoba l'any 1126 (520 de la egira), estudiá teología segons els Ascharites y 'l dret canónic segons el ritu malekite. Sos biografs alaban quasi tant sos conexements en jurisprudencia com en filosofía y medecina. Estigué ab relacions íntimes ab els mes sabis musulmans de sa época, d'un modo especial ab Ibn-Tofaïl (l'Abubacer dels escolástics), qui 'l presentá a Yousouf, el príncep mes lletrat de aquell temps, y a instancies d'ells emprengué 'ls comentaris sobre l'Aristótil. Diu'l meteix Averroes: «Un dia Ibn-Tofaïl me feu cridar y 'm digué: «Avuy m'ha dexat entendre l'emir dels creyents que's plany de la fosquedat d'Aristótil y sos traductors, ¡vulga Deu que's trobés algú que volgués comentar aquestos llibres y esplicar clarament llur sentit per ferlos mes inteligibles! Tu tens en abundancia tot lo que's necessita per aytal empresa; emprentho. Conexent ta alta inteligencia, ta penetrant mirada y ta gran aplicació a l'estudi, espero que ho farás. Lo que 'm priva a mí d'encarregarme 'n son els anys y les meves moltes ocupacions en el servey del emir.» Des d'allavors vaig endressar totes mes aficions

envers la obra que Ibn-Tofaïl m'havía recomanat, y heus aquí lo que m'ha portat a escriure els análissis composats sobre l'Aristótil.»

Gosá constantment del favor del rey, essent en 1169 kadhí de Sevilla, desempenyá importantes comissions en el Marroc, motivades sens dupte per la revolució que tant a l'Africa com a Espanya substituí la dinastía dels almohades a la dels almoravides; fou també mes tart kadhí de Córdoba, y sempre una de les persones mes influyentes y significades dintre la política de son país. Aquest favor el conservá no sols ab el califa Yousouf sino també ab son fill y successor Yakoub Almansour-billah, que cresqué fins a una gran intimitat; mes axó despertá gelos y envejes que'l precipitaren a n'el desterro y a totes les desditxes que sufrí en els últims quatre anys de la seva vida.

Averroes sab lo que saben els demés, axó es, medecina, filosofía, y d'astronomía l'*Almagest;* pero hi ajunta un grau de crítica qu'es raro trobarlo dins l'islamisme.

Afirma en Renan (1) que Averroes ha sigut célebre entre 'ls llatins com a metje y com a comentador de l'Aristótil. Mes la gloria com a comentador sobrepuja a la del metje; ja que, siga la que's vulga la reputació adquirida per el *Colliget,* jamay arrivará a la magistral autoritat del *Canon* de l'Avicena. Dels molts comentaris d'Ibn-Roschd sobre Galeno, cap d'ells ha sigut traduit ni a l'hebreu ni al llatí. Per lo demés, tant en medecina com en filosofía es dexeble de l'Aristótil, y ha escrit una obra *ex professo* per conciliarlo ab Galeno, y quan no'ls pot avenir sacrifica a n'el segon sens reparo.

El nostre Lluis Vives primer, y la moderna crítica després, han comprobat que Averroes no sabía'l grec, y que, per lo tant, encara que se li atribuexin traduccions d'Aristótil, no queda axó

(1) Averroés et l'averroïsme, pág. 58.—Paris, 1893.

complertament desmentit; lo qu'ell va fer, fou valerse de traduccions anteriors, comparant les diferentes versions arábigues, y sapigué treure profit de tots els métodes exegétics; y axís de les obres del filosop grec ne feu tres menes d'interpretacions, anomenades: *Comento major, Comento medio* y *Paráfrasis.*

Avicena y Alfarabi no havían empleat altre comentari que la paráfrasis, aont hi fonían el text aristotélic entre una diluida exposició. El métode d'Ibn-Roschd en el *Comento major* es del tot diferent; en ell pren cada paragraf del filosop que'l cita *in extenso,* y l'esplica membre per membre fent ressaltar les paraules o sentit del text. Cada llibre está dividit en *sumes,* subdividides en *capítols* y *textos.* Diu en Renan que aquest sistema d'exposició literal, aont lo que perteneix a l'autor es cuidadosament separat de lo que perteneix al glosador, es evidentment copiat dels comentadors del Corán. En el *Comento medio,* el text de cada paragraf es citat solsament per les primeres paraules; el restant es esplicat sens distingir lo qu'es d'ell y lo qu'es de l'Aristótil

En les paráfrasis o análisis, l'Averroes parla sempre en son propi nom. Exposa la doctrina del filosop, ajuntant, excluint, anant a cercar en altres tractats alló que completa 'l pensament, introduint un ordre y un métode propis.

Ademés escrigué moltes altres obres de filosofía, de teología, de medecina, de jurisprudencia y d'astronomía.

L'origen de tota la filosofía arábiga prové de la teología apócrifa del Aristótil y del célebre llibre *De causis;* axís ho afirma en Renan en sa obra *Averroés et l'averroïsme,* d'aont aném a treure tot lo que exposarém respecte la doctrina del gran filosop árab.

L'eix aont gira la filosofía arábiga es la unió ab l'enteniment actiu y l'absorció final, que tan aviat se decanta cap al cantó del racionalisme com cap al cantó de la superstició.

Les teoríes místiques exposades en el «Régimen del solitari» de l'Avempace, se troban senceres en Alfarabi. El fi del home es entrar en una unió la més estreta ab la raó (intelecte actiu).—L'home es perfecte tan bon punt s'ha esquexat el vel entre ell y la raó.—Una tal felicitat sols se pot atanyer en aquesta vida; l'home perfet troba aquí a la terra sa recompensa en sa perfecció; tot lo que's diu de l'altre mon es una faula.

Ibn-Sina (Avicena) es qui dona la espressió mes complerta de la filosofía arábiga; la activitat de son esperit se concentrá en el *Isagoge* de Porfiri, les matemátiques d'Euclides y l'*Almagest* de Tolomeu. En medecina escrigué el célebre Canon de medecina, que serví d'obra de text en varies escoles; mentres que en filosofía, seguint y exposant la doctrina d'Aristótil, afirma que essent Deu la unitat absoluta, no pot tenir una acció immediata sobre'l mon.—Ell no entra en la corrent de les coses particulars; centre de la roda, dexa a la periferia que marxi a son gust. —La perfecció de l'ánima racional es el devenir el mirall del univers; y hi arriva per la purificació interior y per la perfecció moral, que preparan el vas aont se deu derramar l'intelec diví. —Hi han, per lo tant, alguns homes que no tenen necessitat ni del estudi, ni del ascetisme pera rebre la il-luminació de l'intelec. Aquestos afavorits de Deu son els profetes. En general, Ibn-Sina sembla filosofar ab una certa sobrietat. Ibn-Roschd li reprotxa amargament el que se sostinga sempre entre teólecs y filosops, sens determinarse resoludament a pendre un camí. Ell admet que la personalitat humana's conserva fins després de la mort, y busca deturarse en el camí del panteisme posant el mon en la categoría de lo possible. Aquesta distinció de lo possible de lo necessari es la font de la teoría d'Ibn-Sina, y la base sobre la qual intenta establir la personalitat divina. No obstant, Ibn-Roschd, seguint a

altres, afegeix que Ibn-Sina no admet la existencia de cap substancia separada, y que sa verdadera opinió sobre Deu y la eternitat del mon se deu cercar en la filosofía oriental, aont s'hi identifica Deu ab l'univers.

Al-Ghazali dirigí principalment contra Ibn-Sina sa obra *Destructio philosophorum*. Es sens contradicció l'esperit mes original de la escola arábiga; no haventlo satisfet cap sistema filosofic, aná a parar a l'escepticisme, y precipitantse en la ascética aturdí de tal modo sa pensa que no pará fins al anorreament. Ell afirmá y defensá la superioritat del islamisme com a religió; d'aquí el gran prestigi que adquirí entre'ls mahometans. Sosté que la casualitat no es altra cosa que la voluntat de Deu.—Les lleys de la naturalesa no existexen pas, o no espressan mes que un fet habitual; sols Deu es immutable. Negá y combaté tots els furs de la raó, y combaté crudelment a la filosofía. El tractat aont exposa breument la doctrina y les teoríes ensenyades generalment pels filosops, s'anomena «Les tendencies dels filosops», fou traduit al llatí a últims del sigle XII per l'ardiaca Gundisalvi, y vegé després la llum pública a Venecia, a principis del sigle XVI, ab el títol de *Logica et philosophia Algazelis arabis;* aquest llibre es un resúm de la filosofía peripatética, segons la entenían y esplicavan els filosops musulmans y en especial Alfarabi y Avicena.

Al-Ghazali exercí una influencia decissiva sobre la filosofía arábiga; sos atacs produiren l'efecte ordinari de les contradiccions, introduint en la opinió dels contraris una precisió fins a lo desconegut. Ibn-Bâdja (Avempace) fou el primer qui s'esforsá en reabilitar contra d'ell la autoritat de la raó. Algazeli havía humiliat la ciencia, y sostingué que l'home no arriva a la perfecció mes que renunciant a l'exercici de llurs facultats racionals. Ibn-Bâdja, en son célebre tractat del «Régimen del solitari», ensajá demostrar que per la ciencia y'l desvetllament successiu de ses

facultats, l'home arriva a identificarse ab l'enteniment actiu. Hi afegeix a n'aquesta teoría psicológica una teoría política, una especie d'utopia o de model ideal de societat aont l'home arrivaría a la identificació sens esfors. El triomf de l'ánima racional sobre la part animal es la meta dels esforsos de la vida moral. L'acte de la inteligencia se opera per les formes inteligibles qu'arrivan a la intelec material o passiu, y allá reben de l'intelec actiu la forma y la realitat. Quan l'home per l'estudi y la especulació arriva a la plena possessió de sa conciencia, llavors es l'intelec adquirit; el cercle de la evolució humana es acabat, y a l'home no li resta mes que morir.

Aquest elevat racionalisme es també la font de la doctrina de Ibn-Tofaïl (Abubacer). Sa obra *Philosophus autodidactus* té per objecte demostrar com les facultats humanes arrivan per llur propi esfors a l'ordre sobrenatural y a la unió ab Deu; es axó una especie de peripatetisme místic a la manera alexandrina.

Heus aquí exposada la filiació de la doctrina d'Averroes, qui resumeix tota la filosofía arábiga en les dues grans teoríes: la eternitat de la materia y l'únic intel-lecte, es a dir, negació de la creació ex nihilo y anulació de la personalitat racional.

El problema del origen dels sérs es el que mes preocupa a Ibn-Roschd, y per tenir una idea clara, traduirém un tros essencial de sa doctrina exposada en el gran comentari sobre'l dotzé llibre de la metafísica, citat per en Renan: «Sobre l'origen dels sérs hi han dues opinions oposades, entre les quals n'hi han d'altres intermitjes: els uns esplican el mon per desenvolcallament, els altres per creació. Els partidaris del desenvolcallament diuen que la generació no es mes que la sortida y en cert modo el desdoblegament dels sérs; l'agent en aquesta hipótessis no té altra funció que la de treure els sérs l'un de l'altre, la de distingirlos y individualisarlos; per lo tant, es

evident que ses funcions se reduexen a les d'un motor. En quant als partidaris de la creació, diuen que l'agent produeix el sér, sens que tinga necessitat per axó d' una materia preexistent. Aquesta es la opinió dels Montecallemin de nostra religió, y la dels cristians.

«En quant a les opinions intermitjes, se reduexen a dues; mes la primera admet també dos matisos diferents. Aquestes opinions coincidexen en un punt y es, que la generació no es mes que una transmutació de substancia, que tota generació suposa un subjecte, y que res s'engendra que no sía de son semblant. En la primera de aquexes opinions, l'agent crea la forma y la imprimeix a una materia preexistent. Entre 'ls partidaris d'aquesta sentencia, els uns separan enterament l'agent de la materia, y l'anomenan el *donador de formes:* y es la opinió d'Ibn-Sina; mentres que'ls altres sostenen o que l'agent no se separa tot seguit de la materia, com quan el foc engendra'l foc, o l'home engendra l'home; o que se separa desseguit, com en la generació dels animals y les plantes que naxen de dissemblant: aquesta es la opinió de Thémistius y potser de Alfarabi. La tercera opinió es la d'Aristótil; que consisteix en afirmar que l'agent fa en un meteix moment el compost de la materia y de la forma, donant el moviment a la materia y transformantla fins que tot lo qu'estava en potencia passa a acte. En aquesta opinió, l'agent no fa mes que menar a l'acte tot lo qu'estava en potencia, y realisar la unió de la materia ab la forma. Axís tota creació se redueix a un moviment, en el qual la calor es el principi. Aquesta calor, repartida en l'aigua y en la terra, engendra'ls animals y les plantes, que no naxen d'una llevor. La naturalesa produeix tot axó ab ordre, ab perfecció, y com si estés guiada per una inteligencia superior, encara qu'ella estiga desprovehida de inteligencia. Aquestes proposicions y aquesta energía productiva, que'ls moviments del sol y

de les estrelles donan a n'els elements, son lo que Plató anomená idees. En la opinió d'Aristótil, l'agent no crea cap forma; perque si'n creés, qualsevol cosa podría sortir del no-res. Es aquesta la falsa imaginació per la qual se'ns representan les formes com creades, lo qual ha portat a certs filosops a creure que les formes son alguna cosa reyal, y que hi ha un donador de formes; aquesta metexa opinió ha portat a n'els teolecs de les tres religions que avuy existexen, a dir que alguna cosa pot sortir del no-res.

»Partint d'aquest principi, els teolecs de nostra religió han suposat un sol agent productor de tots els sérs sens intermediari agent, en qui la acció s'exerciría al meteix instant per una infinitat d'actes oposats y contradictoris. En tal hipótessis, ni'l foc cremaría, ni l'aygua humitejaría; tot necessita una creació especial y directa. Es més encara; quan un home tira una pedra, pretenen que'l moviment no ha partit del home, sino del agent universal. Destruexen axís l'activitat humana. Pero veus aquí una doctrina mes sorprenent encara. Si Deu pot fer passar alguna cosa del no sér al sér, de la metexa manera la podrá fer passar del sér al no sér; la destrucció, com la generació, es obra de Deu; la mort es una creació de Deu. Segons nosaltres, al contrari, la destrucció es un acte de la metexa naturalesa que la generació. Tot sér engendrat porta en son sí la corrupció en potencia. Tant per destruir com per crear, l'agent no té altra feyna que fer passar la potencia a acte. Axís es necessari mantenir vis a vis la potencia y l'agent. Si un dels dos manqués, o no existiría res o tot estaría en acte; dues conseqüencies igualment absurdes.»

Per lo tant, segons Averroes, la generació es el moviment de la materia prima; que d'ella metexa no té cap qualitat positiva, essent sols una potencia de sér que, per convertirse en acte, necessita rebre la forma. Aquesta recepció, moviment o pas del sér en potencia al sér en acte,

es etern y continuat, y per lo tant, eterna y contínua, sens principi ni terme, la série de generacions. Negada la creació, havía de negar la providencia, y axís ho va fer, reduint a Deu a la categoría de raó universal de les coses y principi del moviment. A la concepció peripatética de la materia y de la forma hi afegí la acostumada cadena d'emanacions neo-platóniques, ab tot el seguiment d'inteligencies siderals y *intellecte-agent;* l'enteniment possible es únicament una capacitat pera rebre les formes, y perque hi hagi conexement, precisa la intervenció del intel-lecte agent. El primer grau en la unió del enteniment *possible* ab l'*agent,* es l'enteniment adquirit; l'últim la identificació ab els metexos inteligibles.

El cel, segons Ibn-Roschd, es un sér vivent, compost de moltitut d'*orbes* representant els membres essencials a la vida, y en el qual el primer motor representa'l cor d'aont la vida irradía pels demés membres. Cada *orbe* té la seva inteligencia, qu'es sa forma; aquestes inteligencies jerárquicament subordinades, constituexen la cadena dels motors que propagan el moviment de la primera esfera fins a nosaltres. El desitj es el móvil a n'el que elles obehexen; y buscant sempre lo millor, se mouen sens parar, puig el moviment no es mes que la inclinació irresistible a lo millor. Llur enteniment está sempre en acte y s'exerceix sens cap disminució cap a fora de la imaginació y de la sensibilitat. Elles se conexen mutuament, y tenen la conexensa de tot lo que passa en les esferes inferiors; la inteligencia primera té, per consegüent, un conexement complert de tot lo que's succeheix en l'univers.

Y axís va seguint l'Averroes, comentant a l'Aristótil en el llibre dotzé de sa metafísica, fins arrivar a l'intel-lecte un y universal, com a conseqüencia del comentari del tercer llibre del tractat de l'ánima. La unitat del intel-lecte no significa pas altra cosa, segons Averroes, que la

universalitat dels principis de la raó pura y la unitat de la constitució psicológica de tota la especie humana.

XLI

SIGNIFICACIÓ DEL MESTRE LLULL DINS LA ESCOLÁSTICA

«Trescents trenta dos anys avans de Jesucrist, y passant cap a Egipte, el vencedor de Darius, qual geni político s'aparellava magníficament ab son geni guerrer, comensá'ls fonaments d'una ciutat que tenía de perpetuar fins a nosaltres el nom y la gloria de son fundador. Banyada per les ones del Mediterrani, tocant per l'altre costat ab el llac Mareotis, y comunicant ab lo restant de l'Africa pel Nil, Alexandría arrivá esser al poc temps el dipósit general del comers del mon llavors conegut; la ciutat mes populosa del Imperi romá, després de la capital; el centre hont convergían l'Orient y l'Occident, la Grecia y l'Africa, y com el punt de reunió dels sabis, artistes, filosops, poetes, gramátics, astrolecs, matemátics y fins dels teólecs y sacerdots; perque tots ells eran favorablement acullits y protegits pel famós *Museum,* fundació verdaderament régia dels successors d'Alexandre.

»L'astrólec y'l sacerdot, el matemátic y'l filólec, el sabi y'l filosop, cabían dins aquesta gran institució, en que, al costat d'un liceo per la ensenyansa de la filosofía, hi havía un observatori astronómic y un dipósit geográfic, y un temple

aont se donava culte a tots els deus, y sobretot, hi havía una biblioteca, la mes proporcionada pera fomentar y perfeccionar l'estudi de les ciencies. Perque sabut es que aquesta gran fundació de Tolomeus Soter, constava ja, al cap de pocs anys, de mes de doscents mil volúms, segons el testimoni autorisat de Josepho.

»Durant el regnat de Tolomeus Evergetes, l'edifici destinat a n'aquest objecte, el famós *Brucheion*, ja no podía contenir els volúms adquirits, essent necessari colocarne alguns en el temple de Serapis; y no hi ha perque recordar que quan en temps de César fou cremat en sa major part, hi havían quatre cents mil volúms, referents a tota classe de conexements. No es difícil compendre l'impuls poderós que reberen totes les ciencies ab l'auxili d'una biblioteca de aquest género, aprovisionada ademés de copistes, caligrafos, gramátics y sabis empleats en copiar y corretgir textos.

»Per lo demés, el *Museum* de Alexandría no era ni una escola especial de filosofía, com la Academia platónica o el pórtic dels estoics; ni tampoc un colegi de sacerdots astrólecs, com els de Menfis y Babilonia; ni una institució política-moral, com la de Pitágoras; ni una escola de gramática y filología; ni una Academia de medecina, sino qu'era tot axó junt, es dir, una verdadera *Universitat*, o sía, una institució molt semblanta a la que conexem avuy ab aquest nom, y mes encara a la Universitat de la edat mitjana.

»De aquí aquexa série de trevalls y publicacions de tot genre que aparexen successivament a Alexandría. Euclides escriu sos «Elements de Geometría»; el bibliotecari reyal Eratóstenes publica notables escrits sobre astronomía y geografía; els setanta intérpretes traduexen la Biblia al grec; Aristilo y Timocaro fan progressar la astronomía; Apoloni de Perga perfecciona la geometría ab son tractat de les «Seccions cóni-

ques»; Tolomeus escriu son famós y popular *Almagesto;* Hiparco descriu la precisió dels equinoccis; Estrabon conreua y perfecciona la geografía astronómica y política; Erasistrato y Herófilo, desenrotllan y perfeccionan la medecina per medi del estudi de la anatomía, mentres que Eudoxius de Cizico y Dioscórides arrivan a n'el meteix resultat ab llurs publicacions y trevalls sobre la botánica, ab altres branques de la historia natural. Els noms de Tiranión y de Didino, els de Ctesibio y Heron, els de Ammonius, Apión y Eratóstenes, els de Duris de Samos, d'Aristarco, de Polybi y Menetón, demostran qu'en Alexandría se conreuavan ab igual forsa la gramática, la filología, la retórica, la crítica, la historia, sens descuidar les ciencies físiques, exactes y naturals.» (1)

Allá en la famosa escola de Alexandría fermentaren els sistemes filosófics y teogonies dels brahmans, l'ascetisme de Budha y sos dexebles, el dualisme mazdeista y les tradicions zoroástriques, el monoteisme judaic y les reminicencies dels profetes d'Israel durant la cautivitat babilónica, el hieratisme dels egipcis, les máximes tradicionals de la escola pitagórica, la mitología inagotable de la Grecia, y el politeisme grec-romá; y quan en mes fermentació estavan totes aquestes tendencies, aparegué la doctrina de Jesucrist, que al traspassar els murs de la ciutat cosmopolita s'extremí aquexa devant la elevació de sos dogmes, la puresa de sa moral y la fortalesa de sos mártirs.

Els sabis del paganisme, l'aristocracia de la inteligencia que s'havía acostumat a passar una ratlla entre ella y'l poble, que tenía llurs iniciacions esotériques mirant ab repugnancia les práctiques de la plebe, repugná la religió cristiana que li ensenyava la unitat de fé y de la moral; son orgull, ferit per aquexa degradant

(1) «Historia de la filosofía» por el P. Zeferino González, tomo I.

igualtat, inventá la *Gnosis*, ciencia superior, o sía, cercar en el Cristianisme una ciencia mes perfecta, una concepció superior a la del comú dels fidels.

Heus aquí l'orígen del Gnoticisme ab totes ses diferentes fases y colors, especie d'esoterisme aplicat a la religió de Jesucrist; en una paraula, es la protesta que llensan la religió y la ciencia del mon pagá al veures invadit per una unitat y igualtat de drets y de debers de tots els homes; d'aquí que'l problema fonamental que volen resoldre'ls gnóstics es l'orígen del mon y del mal, es dir, el pas de lo infinit a lo finit.

La filosofía pagana com a ciencia, o millor la especulació racional del mon pagá, esdevingué xorc y impotent a l'empenta de les noves creencies; d'aquí el Neoplatonisme que tracta de fondre y unificar l'Aristótil, Plató, les tradicions pitagóriques y les doctrines del Pórtic pera fer de barrera a l'embranzida de la idea cristiana que insensiblement s'apoderava de les inteligencies.

El gnosticisme representa la idea filosófica-oriental, y el neoplatonisme la idea filosófica-helénica. Aquestes dues concepcions ecléctiques o sincrétiques, nades en la gran ciutat d'Alexandría pera oposarse a la potenta llum de la idea cristiana, es la galvanisació per allargar un xic mes l'agonía d'una societat decadenta y corcada.

«Segons Eussebi de Cesarea, el fundador o al menys el precursor de la escola neoplatónica de Alexandría fou Numenio, qui ensenyava que el Deu Suprem, el Sér primitiu, no pot entrar en comunicació directa ab el mon visible, ni obrar immediatament sobre la materia; deduint d'axó que'l mon fou produit per la *Inteligencia*, emanació immediata del Sér primitiu. Aquest *Demiurgos* o divinitat secundaria, ne produeix un'altre, que regeix, goberna y armonisa les diferents parts del Univers, com si diguessem el *Anima Universal*, la qual, unida ab la *Inteligen-*

cia y'l *Deu Suprém*, forman una triada que veyém reproduida després per Plotinus en termes molt semblants.»

El mes notable dexeble de Plotinus fou Porphiry, qui existía en sigle III de la Era Cristiana, y llensá al mon científic la capitalíssima qüestió dels universals en sa Introducció a les categoríes de l'Aristótil.

Regoneguda es per tots els homes de ciencia la poderosa influencia qu'exerciren dintre la escolástica y les escoles arábiga y jueva les doctrines neoplatóniques, fins al punt en que'n Renan afirma categóricament que l'orígen tant de la filosofía arábiga com de la escolástica, deu buscarse en el moviment que porta la segona generació de la escola d'Alexandría envers al peripatetisme. Porphiry es ja casi mes peripatétic que platoniá, y no es pas sens raó que l'Orient y la Edat mitja l'han considerat com l'introductor necessari a la enciclopedia filosófica. Porphiry ha posat la primera pedra de la filosofía arábiga y de la filosofía escolástica. Máxim, el mestre de Juliá, Proclus, Damascius, son ja casi peripatétics. En la escola de Ammonius, fill d'Hermias, Aristótil pren definitivament el primer lloc y queda deposat Plató. Els comentadors Themistius, Syrianus, David, l'Arménic, Simplicius, Joan Philopon, senyalan l'adveniment del peripatetisme a la dominació universal. Llavors es el moment decissiu y quan la autoritat filosófica es constitueix per mes de deu sigles. (1)

Les espurnes evangéliques prompte prengueren per entre aquell garbuix d'idees que revolotejavan afanyoses en aquella famosa ciutat d'Alexandría, y a últims del sigle II, Climent, capitost del Didascaleus o escola catequética, doná un cayent científic y racional a la religió cristiana, podent esser anomenat ab justicia, creador de la filosofía cristiana; ell conciliá y feu

(1) «Averroés et l'Averroisme», de Renan, cap. II, § I.

la fósa del element pagá ab l'element cristiá. Es en Climent de Alexandría l'autor dels «Stromata» y mestre de Orígenes.

Al aparexer en el sigle IV l'arrianisme y altres heretjies que semblavan socavar els fonaments del cristianisme, desviaren la especulació racional cap el terreno dogmátic y exegétic, mentres que al Occident les irrupcions dels barbres y'ls trastorns polítics retardaren y ofegaren el moviment científic. S'obra llavors el período patristic, y axís com els pares de la escola alexandrina aportaren l'element platoniá, els orientals apologistes y exégetas ab l'element aristotélic encarrilaren la direcció conciliadora y armónica de la Filosofía y el Cristianisme, de modo que la filosofía cristiana es el moviment lliure y espontani de la raó, fecondat per la veritat divina que entra en ella per medi del principi cristiá; des d'aquell moment la ciencia pren per guía del pensament la veritat evangélica.

La llevor que arreu escamparen els Apóstols, fecondada per la divina gracia, germina per espay de mes de tres segles, trayent després ufanosa brotada en la conciencia de la humanitat. La sublimitat de la nova religió, son aspecte civilisador y ses doctrines tant contraries al vell paganisme, dexá abatuda la gentada, que ni esma tingué pera reflexionar. Els Apóstols tiraren de dret al cor dels homes, y la persuassió engendrá l'entussiasme en els torments; les virtuts cristianes amansiren poc a poc als barbres assedegats de sang, ensemps que s'encenía en llurs cors la xardorosa flama de la caritat; y sota la sombra que projectava la Creu del Calvari s'hi arrauliren les desferres del Imperi, cercant un repós que ja no era possible trovarlo baix la protecció de sos deus. Aquesta idea religiosa aná absorvint totes les fases de la vida social, donantli nova forma. La idea de Crist se filtrá y ensenyorí de tots els replecs de la vida humana, fins al punt de que l'agricultura, el comers, la

industria restaren oblidats; les classes socials, tant cuidadosament separades, eran objecte de menyspreu y abandono si's contraposaven a les ensenyanses evangéliques; el matrimoni el consideraren un estat menos digne; la política sols consistía en batallar per Crist, y la Iglesia, casi omnipotent, era qui en tot dirigía els actes humans; y si algú, revoltat per les passions, pretén desfigurar la veritat, la Providencia divina, que vetlla per la obra de son Fill, posa a son enfront qui'l combat victoriosament ab els Sagrats Llibres a les mans; de modo que'l Verb Etern s'ensenyorí del mon, y la roenta sang que del Calvari devallava abrusá el cor del home encenent en sa pensa la llum de la Fé; l'enteniment, doncs, cegat ab aytal irresistible claror, cercá ab dalé també l'amparo de la Religió, y desitjant cimentar racionalment la doctrina revelada, s'acull manyac a les celdes monacals. Y axís es com se formá aquell cos de doctrina riquíssim de conexements extrets de la Biblia, de tal manera que quan vingué la reacció, quan comensaren a donarse compte de llurs cabals científics, atresorats de tota la antiguitat, es quan intentaren posar la raó al servey de la fé. Mancava una metafísica cristiana, puig els sants Pares, al combatre els errors dels primers heretjes exposant el sentit de les Sagrades Escriptures, no havían profondisat prou la naturalesa del *ens*, ni determinat els fenómens del enteniment ni les operacions de la lógica, ni havían estudiat encara la forsa y el valor de les idees base del conexement. Llavors y en un moment de repós, es quan Carlemany, ja emperador, protegeix els estudis aont se incubava la vida intelectual cristiana; d'aquelles famoses *scholæ*, iniciades ja per Casiodoro y amparades ara pel favor reyal, fou la font d'aont brollá la més alta especulació racional produida per la activitat humana. Llavors es quan el famós Alcuino, mestre, amic y conseller del Emperador, digué que la filosofía era «la investigació de la

naturalesa y'l conexement de les coses divines y humanes»; llavors es quan comensá a extractar, coleccionar y comentar lo dit pels Pares y Interpretes de la Sagrada Escriptura, mentres pera la nostra Nació Catalana ho havía fet molt avans en Samuel Tajó a instancies del bisbe Quirse de Barcelona, reunint les sentencies teológiques de Sant Gregori y de Sant Agustí; llavors, y després de furgar per l'espayós camp del saber, es quan els mestres inicían a la joventut en els set rams d'estudis: gramática, retórica, dialéctica, que junt ab l'aritmética, geometría, música y astronomía, venen compresos ab els noms *trivium* y *quatrivium* que tant célebres se feren durant la Edat mitjana. Després d'aquella brillant aurora científica, després d'aquest imperiós moviment filosófic que s'escampa necessariament per tot el mon civilisat, es quan aquelles primitives *scholæ* esdevenen Universitats famoses, conservant no obstant el nom d'*escolástica* la grossa allau científica que majestuosament devalla de les enlayrades cimes del Cristianisme. Quan Abelardo pronuncia ses primeres llissons a la Universitat de París, comensa a esser aquesta el centre de la filosofía y teología escolástiques, com la Universitat de Bolonia fou la metrópoli del Dret, y la de Salerno la de la medecina. Aquest vigorós y expansiu renaxement, doncs, informat pel principi cristiá, dona a llum, a principis del sigle IX, al famós moviment científic que avuy conexém ab el nom d'*Escolasticisme*. Escoto Erígena y Rabano Mauro, abdós contemporanis, son considerats com els primers representants de la filosofía escolástica.

De manera que la Escolástica no es ni un sistema, ni una escola, ni menys está representada per un sol home; sino que son diferents sistemes dintre varies escoles: molts son els noms gloriosos que omplenan ses planes. Es la Escolástica la historia del pensament humá durant l'Edat mitjeval; es la doctrina revelada que de-

fensada per vigorosos apologistes pren un caracter científic; es el desenrotllament analític y sistematic del Cristianisme; es la unió y conciliació entre la raó humana y la revelació divina, entre la filosofía racional y la teología cristiana; en una paraula, es la cultura intelectual que espontánia y necessariament brolla del esperit de la Europa regenerada.

Y al donar forma filosófica a la Religió, diu Escoto Erígena: «no hi ha dues ciencies, filosófica la una y religiosa l'altra: la verdadera filosofía es religió, y la verdadera religió es filosofía;» y Sant Anselm protesta a cada instant de que la Fé no aspira a compendre sino a creure, sols afirma que la raó no destrueix les veritats de fé sino que les fortifica, y per axó aspira reduir totes les veritats religioses a una metexa série de raciocinis, y explicar la ciencia de les coses sobrenaturals pels principis racionals. Ell fundá l'argument pera probar la existencia de Deu *a priori,* no per combatre l'ateisme sino per donarse compte de ses propies creencies, a fi de construir una unitat a sa contemplació intelectual; y cercant aquesta idea universal que no podía subsistir solsament com percepció del esperit sino que havía de respondre a la realitat d'un objecte, cregué que aquésta era la de la perfecció infinita del Bé Suprém, de Deu, que'n l'ordre llógic está al devant de totes les idees, com en l'ordre real, de tots els sérs.

Del Beat Ramón Llull, que forma en els rengles de la Escolástica com tot intelectual d'aquella época, perque es un moviment que'ls embolcalla a tots, veyém examinada sa *mens* filosófica que segueix la corrent general, o sía, aquella *philosophia perennis* de Leibnitz, que, segons autorisats parers, no es altra cosa que aquest tresor comú de veritats del ordre natural adquirides per la humanitat en tants sigles com fá que ve filosofant. Ses ensenyanses coincidexen ab les de Sant Tomás y demés notables doctors; puig, com

aquest, defensa la teoría de les especies inteligibles ab l'enteniment agent y possible; com ell, sosté la unitat de l'ánima humana; les qüestions de la llibertat ab la voluntat y d'aquesta en ses relacions ab les passions, son semblantes a les del Mestre de les Escoles; y fins ab el principi de individuació convenen abdós doctors Angélic y Arcangélic. En una paraula, tot lo que fins llavors havía conquerit la inteligencia humana, ho admeté 'l Solitari de Randa, que son fi no era orgull de presumptuosa originalitat sino estendre tant com pogués el conexement de Deu pera que tots els homes l'estimessen, y per axó cerca noves víes, camins planers pera totes les inteligencies; tot ho remogué, acaparant la ciencia de son temps, perque si Roger Bacon y Scot, atrets per les belleses naturals, se'ls hi despertá l'afició a la observació, el Beat, junt ab ells enraiga l'estudi esperimental de la Naturalesa. En lo que's distingeix d'una manera singular de tots els demés, es en l'armonisació y popularisació de sa doctrina.

La Filosofía, per medi del Beat Ramón Llull, dexá per primera volta la llengua clássica pera parlar en catalá; en ses mans abandona l'encarcarament oficial de les escoles pera democratisarse; y axís acut a tots els medis pera convencer: les mes altes concepcions metafísiques les vesteix ab les cadencies del vers; usa dels símils constantment; popularisa la veritat per medi de diálecs y disputes; els seus llibres els fa sense métode científic; la seva intenció va directament a vulgarisar l'intelectualisme, y prescindint del rigurós escalonament llógic de les qüestions, parla ab tota la fogositat de son cor; es un apóstol que predica constantment a tothom, rics y pobres, sabis y ignorants; propagandista infadigable, se passeja per tot el mon conegut, interessant als Papes y Bisbes, als monarques y demés prínceps; tant tost se dirigeix als nobles y poderosos com als mahometans y heretjes; no es dona vergonya

d'ensenyar a les classes mes humils del proletariat; y sempre la seva déria es conquistar el mon pera Crist, per medi de la raó, qualitat distintiva del home; y com el grau de racionalitat es distint en cada hú, ell intenta donar la veritat a tots, presentantla segons la capacitat de quiscún.

La veritat es una y invariable, y la ciencia, que aspira assolirla constantment, es patrimoni de la humanitat; d'aquí que'ls problemes filosófics son tant antics com el primer home que comensá raciocinar, que segurament sería nostre pare Adam, y les solucions sempre han sigut les metexes en tots temps: heus aquí confirmada la dita *nihil novum sub sole.*

Doncs, la excelencia de la Filosofía no consisteix en son organisme científic, en la solució de les eternes qüestions metafísiques; sino en son desenrotllo històric, en el trevall y exercici del enteniment cercant y perseguint la veritat. Y per axó algú ha dit que poc ens ha d'importar el que digan «tal filosop es panteista, escéptic, etz.», lo que s'interessa es el cóm y el perqué ho es.

¿Doncs, quin paper hi desempenya el Beat Ramón Llull dintre la Escolástica?... ¿Qué hi aportá de nou a n'el mon científic y intelectual?.. Tots els que han estudiat un xic a fons les relacions históriques que lligan unes ab altres les ensenyanses que reberem dels nostres passats, están unánims en considerar al doctor Arcangélic com un enteniment de gran potencia armónica y crítica; y el senyor Canalejas afirma, en sa extensa Memoria sobre «Les doctrines del il-luminat doctor Ramón Llull», que'l solitari de Randa es mes sintétic que Sant Tomás.

La veritat tota no l'ha conseguida cap escola determinada, y no obstant debem aspirar conseguirla. Dues son les fonts naturals del conexement: els sentits externs y les facultats de l'ánima, la observació directa y els principis generals, la inducció y la deducció, representades pels dos mes grans filosops gentils: Aristótil y Plató.

Aquestes dues víes de nostre conexement no son contraries ni antitétiques, sino que la una es el complement de l'altra; no ho han entés sempre axís els homes sabis, y s'han empenyat mes de una vegada en fer barallar a n'els dos pols del pensament humá, com vulgarment s'anomenan els dos filosops de l'antigüetat grega; no obstant, sempre y en tot temps n'hi han hagut que han intentat conciliarlos y armonisarlos, y un de aquestos ha sigut el nostre Beat qui fundá ún realisme llógic y ontológic ensemps.

El gran Boeci, que encara visqué alguns anys del sigle VI, es qui doná orígen a la influencia y preponderancia del element aristotélic; escampá la llevor neoplatónica, llensá a la palestra l'embullat problema dels universals resultant d'un comentari sobre un tractat de Porfiri, y fins s'hi descobreix en sos escrits certa tendencia al racionalisme, puig al exposar el dogma de la Trinitat parla de la Essencia Divina per les forces de la raó humana y també de les relacions entre la ciencia y la religió; tot lo qual constitueix el cabal científic que descapdellaren els doctors de la Escolástica, puig l'enginyós polític romá fou l'autor mes estudiat al comensar el grandiós moviment intelectual dels sigles mitjos.

Aquell llevat aná fermentant, y en temps del Beat Llull les teoríes s'havían multiplicat y les mes rares solucions eran objecte de les distintes direccions de les escoles; axís es que la filiació del doctor Arcangélic la veyém després de Sant Agustí, en Sant Anselm, en Bernat de Chartres y sos dexebles, que dintre la Escolástica desplegaren la bandera platoniana allá en el sigle XI; continuant en la escola mística de Hugo de Sant Víctor, qui, ab ses tendencies ontológiques y ab els elements psicológic y neoplatónic, contribueix a extremar la tendencia a la unitat. Y de cap manera les ensenyanses del mártir de Bugia derivan de les doctrines arábigues y teoríes cabalístiques, com algú lleugerament ha afirmat.

Unificar, doncs la ciencia, cercar un revingut tronc de fondes arrels pera que puga sostenir sens gran esfors la ufanosa brotada del enteniment humá: héus aquí el pensament del Beat Ramón Llull, y pera realisar son ideal no inventá, sino que servintse de tots els elements que trobá, els ajuntá donantlos nova forma. Es el doctor il-luminat una de les inteligencies de mes pregons conexements y la mes sintética de totes les edats; aquell qui ab menos idees veya mes coses, y ab son enteniment arcangélic combiná, metodisá y posá en forma científica el nostre natural y prosaic modo d'entendre que sens esfors y inconcientment a cada instant practiquem.

Una de les divisions generals que de la Veritat ens ensenyan els mestres de llógica, es distingir les veritats necessaries de les contingents.

Doncs, per no acceptar aquesta distinció, per volguer encabir dintre una metexa unitat lo necessari y lo contingent, les generacions totes han restat vensudes al cercar la Ciencia Universal, y en realitat aquesta sols será possible quan gosarém de la visió beatífica; y per axó, quan s'ha dit que'l Beat Ramón Llull era l'autor de l'Ars Magna, axó es, de la Ciencia Universal, apoyats en el fals supósit de que había d'abarcar veritats necessaries y contingents, s'han burlat irónicament de tal pretensió. No comprén el doctor Arcangélic lo contingent en sa Ciencia Universal, sino aquelles veritats necessaries, els principis generals, fonament de tota ciencia; y pera que ab propietat pugan esser tals, han d'informar totes les coses; ja he exposat la concepció filosófica del Beat, confirmant allá lo que aquí vaig dient, axó es, que'l Beat, al enmaridar l'Aristótil ab Plató, uní el mon metafísic ab el llógic, unificant ensemps els principis del ésser ab els del conexer, sens caure en el panteisme de Hegel.

XLII

INFLUENCIA DEL AVERROISME EN LES ESCOLES CATÓLIQUES

Fins avans de la meitat del sigle VII, la erudició profana y racional dels escolástics estava reduida al *Timeo* de Plató traduit per Calcidi, a n'els tractats llógics d'Aristótil interpretats per Boeci, a les compilacions o compendis de Casiodoro, Beda, Sant Isidoro y Alcuino, y a alguns llibres de Séneca y Apuleyo, y també al *Isagoge* de Porfiri; de modo que fins aquella época el Aristótil restá casi desconegut.

Les primeres obres arábigues que aparegueren traduides al llatí, foren alguns tractats de medecina, de matemátiques y d'astronomía que tentaren la curiositat de Constantí *l'Africá,* de Gerbert, d'Adelard de Bath, de Plató de Tívoli; mes ab les creuades s'activá el comers humá, y de l'Orient vingueren les obres originals de la filosofía grega, mentres per Espanya entrava el cabal científic arábic y jueu.

Després de la conquesta de Toledo (1085) y regnant Alfons VIII l'emperador, mort en 1157, protegí aquest als mes sabis rabins permetentloshi escoles y academies; mes el primer que obrí la porta a n'els estudis árabs, fou en Ramón, arquebisbe de Toledo y gran canciller de Castella desde 1130 a 1150, que rodejat d'una colla de

traductors, entre ells algun jueu com en Joan de Sevilla, y capitanejats pel célebre ardiaca, Domingo Gundisalvo, portaren a cap els primers trevalls sobre Avicenna. Alguns anys mes tart, en Gerard de Cremona y l'Alfred Morlay hi ajuntaren diferents tractats d'Al-Kendi y d'Alfarabi.

Aparegué també'l llibre *Fons vitæ* del jueu Gebirol, anomenat Avicebron pels escolástics, y el clergue Amaury de Chartres, de la facultat de teología de París, qui morí allá'l 1206 o 1207, reduí l'alta doctrina emanatista que s'ensenya a n'aquella obra, a fórmules ontológiques brutals y precises, extrayent d'elles fins conseqüencies socials donant a sa filosofía carácter popular, per lo qual vingué a esser eficacíssim auxiliar de la rebelió albigense.

Amaury, que arrivá afirmar que tot cristiá es *substancialment* membre de Crist, fou condempnat pel papa Inocenci III; abjurá llavors els seus errors sens gran convicció, y morí al poc temps.

Sos dexebles, y en especial David de Dinand, se cuidaren de la propaganda, ensemps que per la ciutat de París corrían uns llibres de metafísica compostos, segons se deya, per Aristótil, quals sobtileses apoyavan la heretjía d'Amaury y en podían produir de noves, per lo qual se maná fossen cremats, possant pena d' excomunió a n'aquell qui 'ls llegís, copiés o retingués. (1)

El concili de París, reunit en 1209, condempná a Amaury de Chartres, a David de Dinand y a llurs dexebles, afegint després: *Nec libri Aristotelis de naturali philosophia, nec commenta legantur Parisiis publice vel secreto.* De modo, que'l Concili de París condempna la primera aparició de la filosofía arábiga, o sía l'Aristótil traduit y comentat pels musulmans.

En 1215 se renová la prohibició dels llibres d'Aristótil y d'en David de Dinand, pel llegat

---

(1) «Averroés et l'Averroïsme».—E. Renan. Cap. II. Edició de París 1893.—«Recueil des Historiens des Gaules et de la France», tomo XVII.

Robert de Courzon; y el papa Gregori IX, per butlla dirigida a l'Abril de 1231 a n'els mestres y estudiants de París, prohibeix axís meteix l'us dels llibres de filosofía natural fins que fossen examinats y corretgits; axís com també'l tractar de materies teológiques entre'ls indoctes y en llengua vulgar. (1)

Lo que hi ha de notable en aquestes condempnacions, fa notar en Renan, es que la causa del aristotelisme árab va sempre enllassada ab la causa d'Amaury de Chartres y d'en David de Dinand, de modo que hi ha una verdadera conexió entre una y altra doctrina.

La llevor havía sigut llensada a la gentada, terrer sempre abonat pera fer crexer les passions populars que no saben filosofar, pero que tenen una llógica brutal; axó aumentá 'l prestigi de les heretjíes comunistes, y sens trabes s'estengué 'l panteisme ab totes les conseqüencies étiques y socials.

La heretjía havía esdevingut patrimoni de les moltituts, y després del relaxament d'aquell company estimat de Sant Francesc, fra Elías haventse conquistat ab son comportament lo anatema y la excomunió fentse adulador de Frederic II, escandalisats alguns frares comensaren invocar la primitiva senzillés, estremant la nota contraria que'l segon general de la Ordre havía introduit: heus aquí'ls primers anuncis de *zelantisme*. Era la meitat del sigle XIII, quan Joan de Parma, llavors general de la ordre francescana, s'incliná a la afició y entussiasme del poble que llegía ab interés les obres d'un abat calabrés anomenat Joaquim de Cosensa, religiós cisterienc, mort ja en 1202, y que'n son afany de mortificació y penitencia, després de visitar els Llocs Sants, havía fundat a Flora una regla molt mes rígida, aprobada pel papa Celestí IV. La fama de santedat del abat Joaquím s'havía es-

(1) Duboulay, Launoy, Jourdain, etc.

campat arreu, essent consultat per Papes y Reys, mentres la gentada anava recullint, atemorisada, les profecíes que un dexeble d'ell se cuidava de donar a llum. Sos llibres caldejats pels éxtassis d'un misticisme sospitós, tenían un carácter apocalíptic, influint axís poderosament sobre la imaginació del poble.

Per mes que concientment l'abat de Flora no es heterodoxe, puig sempre se subjecta al judici de la Iglesia, no obstant en sa doctrina s'hi inspiran beats com Joan de Parma y heretjes com l'Arnau de Vilanova. A son escalf se forman Pere de Macerata y Pere de Forosemproni, que donan orígen a la heretjía dels *Fratricelli*, venint a engroxir les files dels albigesos, begards, illuminats, insabbatats y demés heretjes populars.

De les obres d'en Joaquím de Cosensa se'n deduexen clares tres idees: exaltació desmesurada del estat monacal y de la pobresa; profecíes a plasso fixo ab un xic de regust milenarista, y per últim la famosa divisió de les époques del mon corresponents al Pare, al Fill y al Esperit Sant.

Altre heretje, encara que no formá escola, fou el catalá Arnau de Vilanova; aprengué teología ab els frares predicadors de Montpeller y l'hebreu ab en Ramón Martí, autor del *Pugio fidei*, y se diu que també sabía l'árab. Encara que com a químic sos títuls son duptosos, no obstant en la medecina práctica fou eminent, donant molta importancia a la higiene. Fou metje de Pere III rey de Catalunya y Aragó, qui a l'any 1285 li fa donació dels castells d'Ollers en la conca de Barbará, prop de Tarragona; sigué el metje també del papa Bonifaci VIII. S'acredita d'home de gobern durant el regnat d'Alfons III y Jaume II, essent al meteix temps molt estimat d'en Frederic rey de Sicilia. En 1299 fou embaxador a la cort de Fransa.

Un dels punts mes foscos de sa vida no teo-

lógica son les seves relacions ab el Beat Ramón Llull (1)

Arnau morí avans del 1312.

Entremitj de totes aquestes heretjíes hi havía la mes gran, la mes famosa, qu'era la d'Averroes, que consistía en un panteisme atrevit, sens creació, sens Providencia, sens personalitat humana, ni ánima immortal, que s'esmunyí cautelosament dins les escoles cristianes, ensenyorintse d'elles des del sigle XIII fins al XVI, y mitj amagada en la escola de Pádua fins al XVII.

Miquel Scot, oriundo d'Anglaterra, qu'estudiá a París y viatjá per Espanya permanexent a Toledo per espay d'alguns anys, fou qui primer introduí l'Averroes a n'el mon llatí; traduí també casi totes les obres d'Aristótil, retirantse després a la fastuosa y impía cort de Frederic II.

Les traduccions d'Averroes no foren conegudes, doncs, fins per allá l'any 1230, encara que havían sigut fetes molt avans. (2)

En realitat, l'averroisme propiament dit no deu cercarse entre'ls musulmans, d'una part perque Ibn-Roschd no era pas tant original per ells com ho fou pels escolástics que'l vegeren issolat de sos antecessors; y de l'altra perque'ls estudis filosófics havían caigut entre'ls árabs en un complert descrédit. La verdadera posteritat de Ibn-Roschd y la continuació immediata de la filosofía arábiga, se troba entre'ls jueus y d'un modo especial en la escola de Maimónides.

En Renan senyala la escola francescana y la Sorbona de París com a les dues corrents principals del averroisme durant la edat mitja. Y axís diu que l'Alexandre d'Hales—referintse a la primera de dites corrents—fundador de la escola francescana, es el primer dels escolástics que acceptá y propagá la influencia de la filosofía arábiga. Que en Joan de la Rochelle, son succes-

---

(1) «Historia de los Heterodoxos españoles» por Marcelino Menéndez y Pelayo.

(2) «Averroes et l'Averroïsme» per E. Renan.—Paris 1893.

sor, seguí les metexes tradicions y adoptá per son propi compte casi tota la psicología d'Avicenna. Que en Roger Bacon, parla també adoptant les opinions dels mestres árabs. Y que a Oxford, centre de la Escola francescana, en 1277 el dominic Robert de Kilwardby, arquebisbe de Cantorbery, censura un grapat de proposicions en un concili tingut allí, molt semblantes a les que'n el meteix any condempná el bisbe Tampier.

Una de les principals raons en que's funda en Renan per assegurar que la escola francescana fou una corrent d'averroisme, es perque, diu, sortí aquella ordre d'un moviment popular molt irregular, molt poc eclesiástic y molt poc conforme en les idees de la disciplina y de la jerarquía, lo qual produhí esperits exaltats, essent la causa de les heretjíes comunistes com els begarts, fratricelli, humiliats, pobres de Lyó, etz. devingudes per la exageració de la idea de la pobresa.

Potser sía cert lo que diu el mestre de la impietat moderna; pero també podría molt ben ser que son esperit sectari li fes veure les coses un bon xic exagerades, atribuhint a la comunitat lo que sols es imputable a n'algún individuu de ella de fogosa exaltació. Lo cert es que la influencia averroista dintre la escolástica, vingué gracies a haver la Europa cristiana recullit traduhídes al llatí les obres dels árabs, quan el furor dels almohades cremava llurs originals y perseguía ab rabia tot trevall o especulació racional dintre sa rassa; llavors fou quan se vegeren invadits o innoculats d'aquest virus averroístic les universitats, convents y demés centres d'ensenyansa.

No hi ha dupte que Averroes tingué una desastrosa hegemonía entre'ls cristians, y a la seva sombra la heretjía filosófica se vulgarisá fins arrivar a un punt en que ningú's fixá en el fondo del sistema sino en ses últimes conseqüencies: negació de lo sobrenatural, dels miracles, y de

la immortalitat de l'ánima. El nom d'Averroes se convertí en bandera d'incredulitat y materialisme; y com a fruit dels estudis árabs y resultat de la Cort dels Hohenstaufen, comensa correr la grollera impietat baix la fórmula d'aquell fabulós llibre *De tribus impostoribus* o el conte dels tres anells de Boccacio. La religió es un instrument polític, deya, y el mon ha sigut enganyat per tres impostors: Moisés, Jesús, Mahoma. De les tres religions que's disputan l'imperi de la conciencia, la cristiana es impossible; la jueva, una religió de noys; y la mahometana, una religió de porcs. Primera florida d'aquest immens arbre del materialisme y indiferentisme que avuy per desgracia cubreix la conciencia de la humanitat, y ses branques son ja tant espesses que ni escletxes quedan per aont hi passi un xic de claror del esplendorós astre de la fé; de modo que tanta frondositat amenassa quedarnos complertament a les fosques.

Aquesta impietat materialista que, juntament ab l'averroisme metafísic y sério, havían sigut desarrelats de la Universitat de París, florí després lliure y ufanós en Italia fomentat pel relaxat Frederic II, príncep inteligent y d'aficions literaries, rodejat de jueus y musulmans, astrólecs y magos, filosops y alquimistes, cortesanes y jutglars, apóstates y materialistes.

Petrarca, mestre dels humanistes del Renaxament, detestá y malehí la barbarie d'Averroes; se complagueren els artistes cristians en pintarlo oprimit y trepitjat pel Angel de les escoles; no obstant, el Comentador imperá triomfant, no en les aules de Florencia, il-luminades per la llum platónica que tornava encendre Marsili Ficino y'ls comensals del magnífic Llorens, sino a Bologna y Pádua, centres dels estudis jurídics, y en la mercantil y un xic positivista Venecia.

XLIII

CAMPANYA ANTI-AVERROISTA

Guillém d'Auvernia, bisbe de París des de 1228 fins a sa mort en 1249, fou el primer dels escolástics que combaté d'una manera declarada l'averroisme, encara que'n ses obres sols una vegada s'hi trova el nom d'Averroes y a pesar de que'n son temps la doctrina del Comentador no hagués esdevingut encara la representació del peripatetisme árab, no obstant ses doctrines eran perfectament conegudes dels llatins comptant entr'ells nombrosos partidaris. Mentres que el Aristótil es combatut ab energía y Avicenna es tractat de blasfemo, Averroes es citat per Guillém com un molt noble filosop, si be que s'abusa ja de son nom y alguns dexebles desconsiderats desnaturalisan ses opinions.

No obstant, la teoría de la primera inteligencia creada immediatament per Deu y creadora ella del univers, es vivament refutada per Guillém, baix el nom d'Algazel. La sabiduría de Deu, el *logos teleios,* héus aquí la veritable inteligencia primera, que no han conegut ni'ls árabs, y han adorat Plató, Mercuri Trimegiste y'l teólec Avicebrón qui suposa cristiá en Guillém. La eternitat del mon, es, segons ell, un condempnable error d'Aristótil y d'Avicenna. En una paraula, el bisbe de París argumenta llarc y ab

virilitat contra tota la teoría averroista, dirigint tota sa polémica contra l'Aristótil y sos dexebles anónims, y en 1240 censurá moltitut de proposicions tarades d'arabisme y que semblan extretes del llibre *De Causis*.

Albert *el Gran* conegué sens dupte els comentaris d'Averroes, y encara que sens atribuirli la responsabilitat de la unitat del intelecte, combaté aquesta teoría en un tractat especial compost en 1255 per exprés manament del papa Alexandre IV.

En son temps estava ja a l'ordre del día la distinció entre la teología y la filosofía, axó es, que una cosa pot esser veritat segons la fé y error segons la raó; en aquest punt, segons en Renan, se mostrá feble Albert *el Gran,* y resolgué la qüestió per medi de silogismes fent abstracció de la veritat revelada. Pel contrari, valent y decidit el veyém en son opuscol *De natura et origine animæ,* en son comentari sobre'l III llibre de l'ánima, tractant a sos adversaris ab molta severitat: la teoría del intelecte separat il-luminant a l'home per irradiació, anterior a l'individuu, y sobrevivint a l'individuu, li sembla un absurd y error detestable. Essent l'enteniment la forma del home, si molts individuus participessin del meteix enteniment, se seguiría que molts individuus de la metexa especie participarían de la metexa forma, es a dir, tindrían un meteix principi d'individualisació, lo qual es un absurd. L'enteniment actiu no es pas distint de l'ánima, y sols se pot separar per abstracció. No obstant la raó es universal, y Albert pega de ferm a n'els filosops llatins o escolástics contemporanis, qui, exagerant el principi d'individualisació, han arrivat fins a admetre la existencia de tants enteniments com sérs inteligents.

Diu en Renan després d'haver exposat l'anterior passatje: «es necessari confessar que la doctrina d'Albert no presenta pas sempre aquesta fermesa, que mes tart caracterisará la escola

dominicana. A voltes les doctrines arábigues sorprenen sa ortodoxia. Sa doctrina de la creació es vacilant; l'intel-lecte apareix a vegades com la font d'aont rajen les inteligencies; la influencia dels sérs superiors sobre la inteligencia humana es espressament regoneguda. En els opuscols reunits en el tomo XXI de ses obres, y que son al menys de sa escola, la filosofía arábiga invadeix totes ses parts. Dintre l'intel-lecte actiu, l'intel-ligent y l'intel-ligible son iguals. En l'intellecte passiu, al contrari, aquesta identitat no té lloc mes que quan l'intel-ligent reflexiona sobre sí meteix. L'agent treu les especies de la materia, y les torna simples y generals; axís preparades, les especies mouen y informan l'intel-lecte possible. L'intel-lecte agent s'uneix al possible, com la llum a un cos trasparent, y l'axeca a la dignitat d'intel-lecte especulatiu. L'intel-lecte especulatiu puja a l'ánima fins a l'intel-lecte adquirit *(adeptus seu divinus)*. Aquest darrer terme l'atany quan l'intel-lecte possible ha rebut tots els intelligibles y s'ha ajuntat indisolublement a l'intellecte actiu. L'home llavors es perfet y semblant a Deu. En aquest estat, obra divinament y esdevé capás de tota sabiduría, ja qu'es la soberana felicitat contemplativa.»

Traduim a Renan, de sa obra *Averroés et l'averroïsme:* «Sant Tomás es sens dupte l'adversari mes sério de la doctrina averroista, y's pot dir sens paradoxa, el primer dexeble del Gran Comentador. Albert imita en tot a Avicenna; Sant Tomás, com filosop, ho deu quasi tot a l'Averroes. Lo mes important que d'ell ha copiat es, sens contradicció, la forma de sos escrits filosófics.

»No hi ha dupte y s'ha de repetir que l'Averroes es el creador de la forma del Gran Comentador. Avicenna y Albert son imitadors, componen llurs tractats baix els metexos títols y sobre'ls metexos assumptes que l'Aristótil, mes sens distingir llur glosa del text del filosop.

Averroes y Sant Tomás, pel contrari, prenen per membre'l text aristotélic, y fan sufrir a cada frase'l trevall de la mes rigorosa exagessis. Un sol dels comentaris d'Albert, el de la política, es compost seguint el métode d'Averroes y Sant Tomás; lo qual es una de les millors raons per disputarli aquesta obra. Es necessari regonexer al menys que si aquest comentari es d'Albert, el composá després dels altres y havent vist ja'ls de Sant Tomás.

»Albert parafrasseja; Sant Tomás, pel contrari, es un comentador. Axó es lo que Tolomeus de Lucques ha volgut dir quan ens ensenya que, sots el pontificat de Urbá IV, Sant Tomás comentava a Roma la filosofía d'Aristótil, *quodam singulari et novo modo tradendi*. ¿De quí aprengué Sant Tomás aquesta manera de comentar nova y desconeguda avans d'ell? No's necessita pas dirho; ho aprengué del comentador per excelencia Averroes.»

Des d'aquest moment se desplega ab tota evidencia la doble influencia d'Averroes entre'ls filosops escolástics: d'una part, es el gran intérpret de l'Aristótil, autorisat y respectat com un mestre; y de l'altra, el fundador d'una doctrina nociva y representant del materialisme y de la impietat.

Sant Tomás, com Guillém d'Auvernia y Albert *el Gran*, pero ab mes elevació que'l primer y mes decissió que'l segon, portá tot l'esfors de sa polémica contra les proposicions heterodoxes del peripatetisme árab: la primera materia indeterminada, la jerarquía dels primers principis, l'estat intermediari de la primera inteligencia creada y creadora ensemps, la negació de la Providencia, y sobre tot la impossibilitat de la creació. El comentari del VIII llibre de la Física, está consagrat casi tot ell a refutar el d'Averroes.

Lo que combat ab mes virior Sant Tomás es la unitat del intelecte; ab agudesa d'ingeni y ab forsa dialéctica ho refuta, no solsament en la

Summa theologica, en la *Summa contra gentiles,* en son comentari sobre'l tractat de l'ánima, en les *Quæstiones disputatæ de anima,* sino que fins composá un de sos mes importants llibres, rotulat: *De unitate intellectus, adversus averroistas,* aont s'indigna de veure als cristians, dexebles d'un infidel qual autoritat tenen per superior a la metexa fé.

Per Averroes, el principi d'individuació es la forma; per Sant Tomás es la materia. Si la individuació prové de la forma, la forma sería la metexa en tots els sérs de la metexa especie, y d'aquí que'l realisme y l'averroisme haurían guanyat la causa. Albert havía ja proposat la materia com a principi d'individuació; mes Sant Tomás fou el primer qui fixá sobre aquest punt la teoría dominicana.

En Ramón Martí de Subirats, en la primera part de son *Pugio fidei,* combat també la filosofía arábiga y en particular a Averroes. Seguiren en aquesta tasca tota la escola dominicana y d'altres com Enric de Gand, quins dissentint de dita escola, combaten tots, no obstant, ab energía, sostenint ab la doctrina tomista el principi d'individuació contra la unitat del intelecte, y en 1264 Etienne Tempier, bisbe de París, havent reunit un consell de mestres en teología, condempná tretze proposicions que son quasi totes elles axiomes familiars del averroisme. Son les principals:

«Quod intellectus hominum est unus et idem numero.—Quod mundus est æternus.—Quod nunquam fuit primus homo.—Quod anima, quæ est forma hominis, secundum quod homo, corrumpitur corrupto corpore.—Quod Deus non cognoscit singularia.—Quod humani actus non ruguntur providentia divina.—Quod Deus non potest dare immortalitatem vel incorruptionem rei corruptibili vel mortali.»

Els llibres que's troban escrits contra Averroes y sos dexebles pels mestres de la escolástica,

no dexan dupte de que'l foco del averroisme era la Sorbona; y res mes demostra la intrusió de aquelles doctrines a n'aquest centre intelectual y del saber, que, després de les nombroses condempnacions que s'havían donades, y havent en 1271 el rector d'aquella Universitat cridat la veu d'alerta a n'els professors, no obstant en 1277 les disputes donan lloc a altra condempnació d'en Tempier contra moltitut de proposicions obertament averroistes. Les principals son:

«Quod Deus non potest facere plures animas in numero.—Quod Deus nunquam plures creavit intelligentias quam modo creat.—Si non esset sensus, forte intellectus non distingueret inter Socratem et Platonem, licet distingueret inter hominem et asinum.—Quod intelligentia, animus vel anima separata nusquam est.—Quia intelligentiæ non habent materiam, Deus non posset plures ejusdem speciei facere.—Quod intellectus est unus numero omnium, licet omnino separetur á corpore hoc, non tamen ab omni.—Quod motus cœli sunt propter animam intellectivam.—Anima separata non est alterabilis secundum philosophiam, licet secundum fidem alteretur.—Quod scientia magistri et discipuli est una numero.—Quod intellectus agens non est forma corporis humani.—Quod inconveniens est ponere aliquos intellectus nobiliores aliis: quia quum illa diversitas non possit esse á parte corporum, oportet ut sit á parte intelligentiarum.—Error, quia sic anima Christi non esset nobilior anima Judæ.—Quod non fuit primus homo, nec ultimus erit.—Quod mundus est æternus.—Quod impossibile est solvere rationes Philosophi de æternitate mundi.—Quod naturalis philosophus simpliciter debet negare mundi novitatem, quia nititur causis et rationibus naturalibus: fidelis autem negare mundi æternitatem, quia nititur causis supernaturalibus.—Quod creatio non est possibilis, quamvis contrarium sit tenendum secundum fidem.—Quod corpora cœlestia moventur principio extrinseco, quod est anima.—Quod non contingit corpus corruptum redire unum numero, nec idem numero resurget.—Quod resurrectio futura non debet credi á philosopho, quia impossibilis est

investigari per rationem. —Error, quia philosophus debet captivare intellectum in obsequium fidei.— Quod sermones theologi sunt fundati in fabulis.— Quod nihil plus scitur propter scire theologiam.— Quod fabulæ et falsa sunt in lege christiana, sicut et in aliis.—Quod lex christiana impedit addiscere.— Quod sapientes mundi sunt philosophi tantum.— Quod non est curandum de fide, si dicatur esse aliquid hæreticum.»

M. Hauriau, segons afirma en Renan, fa observar que totes aquestes proposicions son de la escola francescana; no obstant, en Renan meteix confessa, que'l foco principal del averroisme era la Sorbona de París, pero no de tal manera que ofeguessen el tomisme, puig la major part dels professors de dita Universitat seguían les petjades de la escola dominica.

Altre dels mes declarats adversaris del averroisme fou en Gil Romá, qui escrigué diferentes obres contra'ls errors averroistes: axís la que's titula: *De materia cœli, contra Averroem* y la *De intellectu possibili quæstio aurea contra Averroyn,* y el tractat *De erroribus philosophorum* no son mes que una llista de les proposicions herétiques tretes dels filosops árabs.

No fou dels menos esforsats el Beat Ramón Llull en demostrar son esperit crític. «Lo gran Comentador, diu mossén Bové, era l'amo del mon intelectual; la teoría de la unitat d'enteniment y 'l divorci entre la filosofía y la teología, no sols privavan moltíssim en les escoles jueves, sino també dintre la metexa escolástica, entre'ls pobles cristians; tothom estava cegat, y si no s'hi posava prompte remey, l'incrédul Averroes arrivaría a ser lo mestre clássic de les escoles católiques...», y com que'ls interessos de la religió ne sofrían detriment, sortiren aquells doctors de la Iglesia per defensarla; mes els atacs del nostre doctor catalá contra 'l filosop cordobés, eran d'una naturalesa mes intrínseca y queyan sobre ses ensenyanses ab molta mes intensitat, de

modo, diu el citat autor, «que si Guillém d'Auvernia, Albert *el Gran,* Sant Tomás d'Aquino, Gil de Roma, y 'ls agustins, francescans y dominicans eran la *oposició* del averroisme, la filosofía luliana es la *crítica* del averroisme.» El Beat Ramón Llull fou qui sotregá les conciencies dels teólecs reunits en el Concili de Viena, pera que desterressen la especie averroista que s'havía inoculat a les escoles católiques. Y la característica de nostre doctor Arcangélic es armonisar lo natural ab lo sobrenatural; sempre en sa obra s'hi nota lo meteix, puig la unitat en la que funda son sistema no es una unitat única, sino ab varietat y diversitat riquíssimes y inagotables, ja que'l Beat no es un panteista sino un vident; no centralisa, no absorveix, sino que desde'l centre irradía saba y vida a n'el tot diferent. Heus aquí l'arbre de la ciencia fecondat per una gran potencia racional.

Son autor, un catalá; la obra, l'Ars-Magna.

XLIV

EL MESTRE RAMÓN LLULL, HÉROE DE LA CREUADA ANTI-AVERROISTA

El carácter mes fonamental que distingeix tota la ciencia de la edat mitja, es la unió de la filosofía ab la teología, y aquest armonisme que serveix de centre a les disquisicions dels homes, per espay de mes de cinc sigles, está revestit de una certa tendencia racionalista; com si'ls sabis d'aquells temps se volguessen donar la raó de llurs creencies. Els sants Pares havían exposat els dogmes comentant y parafrassejant la Sagrada Escriptura; aquesta fou l'obra de text aont aprengué el Cristianisme en sa infancia; mes al crexer sá y potent, soterrant civilisacions corcades, evolucioná son esperit, y al reaccionar les inteligencies tractaren de donarse compte d'aquells misteris. No es que'ls hi manqués la fé, sino que aquesta ab els anys havía arrelat fondament y volían humanisarla. No es que'ls escolástics volguessen construir una religió *a priori;* no comensaren llurs raciocinis duptant, sino afirmant apoyats en la revelació divina; mes, en lo que cab a la inteligencia humana, volgueren esplicarse la raó. Heus aquí una especie de crítica, nota característica defensada també y d'un modo mes natural y intens pel nostre Beat Ramón Llull.

L'esperit crític o raonador es sempre progressiu, y per axó la escolástica deu sa grandesa a n'aquest esperit de lliure indagació baix el magisteri de la fé, sens jamay seguir mecánica y servilment una doctrina ni una escola determinada. Un dels mes grans filosops del sigle IX, Escoto Erigena, estremá tant el poder de la raó, que arrivá a confondre en una metexa cosa la Filosofía y la Religió, cayent axís en el panteisme; al cap de dos cents anys, altre filosop célebre havía d'afirmar tot lo contrari: Averroes fou qui ensenyá la estrafalaria proposició de que una cosa podía esser verdadera en teología y falsa en filosofía, y també caigué en el panteisme; sempre les exageracions han portat funestes conseqüencies. En el sigle XI s'axeca l'arquebisbe de Cantorbery per sobre de sos contemporanis, qui aspira en son *Monologium* a explicar la ciencia de les coses sobrenaturals pels principis racionals, admetent no obstant la infalibilitat de la fé; y mes que per combatre als enemics de la Iglesia, per necessitat de la contemplació intelectual, Sant Anselm s'entregá sens escrúpols al lliure us de la raó, esperonat per sos monjos del priorat del Bec, pero evitá admirablement la confusió, determinant els límits de la filosofía y de la teología.

Ensenyan aquells escolástics que Deu existeix en tres persones, y no ho duptan; pero es proposan arrivar ab l'ajuda de la reflexió a n'el meteix dogma; encara, doncs, que exaltan les prerrogatives de la raó, no volen emanciparla, y per axó no arrivan a les temeritats de Fichte; de aquells doctors sols l'entremaliat Abelardo se proposá demostrar racionalment la veritat revelada, quan tots els demés seguiren la tendencia d'aquest esperit crític prudentment, fins arrivar al nostre Beat Ramón Llull, que a les corrents contemporánies hi unía una forsa intrínseca que generá en son esperit els dos distintius principals de la época: armonisme y criticisme.

El doctor Arcangélic no podía mentir la rassa, y el catalá es per naturalesa desconfiat, observador, analític, de criteri práctic y assimilatiu, y aborrint la servitut incondicional en totes les esferes de la vida s'envaneix de sa personalitat vigorosa y amant de la llibertat; aquest sentiment de emancipació y independencia el porta arrapat a l'ánima; aquesta fou la verdadera causa del criticisme del nostre Beat, mes que les corrents escolástiques que li proporcionaren el motiu de exteriorisarlo.

Y per axó en Renan [1] al ressenyar la campanya anti-averroista, diu que l'héroe d'aquella creuada fou, sens contradicció, en Ramón Llull. L'averroisme era a sos ulls l'islamisme en filosofía; y la destrucció del islamisme fou, segons hem vist, el somni de tota sa vida.

L'autor anónim y coetani diu que veyent en Ramón que per les sentencies d'Averroes, comentador d'Aristótil, molts se separavan del camí de la veritat y principalment de la fé católica; y que alguns deyan que la fé cristiana en quant al modo d'entendre era impossible, si be que opinavan ser verdadera en quant al modo de creure, tenintse no obstant per cristians, per axó en Ramón s'esforsá en rebatre aquest llur concepte per vía demostrativa y científica. Heus aquí la causa que, juntament ab son taranná crític heretat de la rassa y de la corrent escolástica,'l determiná a probar en tots sos escrits els misteris de la Religió per raons *necessaries* que'n deya ell; mes en Llull no preten que la raó humana puga arrivar a descubrir per sí sola les veritats revelades, sino que sols podía *confirmarles* y *probarles,* es dir, no vol *probar* la fé, sino defensarla demostrant qu'entre aquesta y la raó natural no hi ha incompatibilitat ni repugnancia.

Com que'ls averroistes dissimulavan llur in-

---

(1) «Averroés et l'Averroïsme» pag. 254.

credulitat dient: la fé y la raó son dos camps distints: una cosa pot esser verdadera segons la fé y falsa segons la raó; molts han acusat a n'en Llull de que jutjá que la millor resposta era probar per la raó tots els dogmes, ja que no hi havía altre camí de convencer a n'els infidels. Res mes lluny d'axó: en Llull no preten *explicar* el misteri (axó fora heterodoxo), ja que per sa naturalesa es incomprensible y supra-racional, ni *analisar* exegética y impiament els dogmes, sinó donar algunes raons que adhuc en lo humá convensin de certesa; congruencies, que'n diuen els altres escolástics.

Ja'l Beat Ramón Llull havía combatut en tots els seus llibres algunes proposicions dels averroistes; mes ara els hi declara una guerra oberta, essent contra d'ells totes les obres qu'escrigué durant aquesta época; axís en el *De prædestinatione et præscientia*, combat a n'els qui suposan que tot succeheix per necessitat, es a dir, contra d'aquells qui substituexen la Providencia per la fatalitat, y axís no's cuidan d'obrar el be, ni s'escusan d'obrar malament.

El llibre *De efficiente et effectu* l'ofereix a la Universitat de París, y proba racional y teológicament que Deu es un sér eficient y que l'Univers es son efecte, contra'ls averroistes qui afirman esser axó veritat segons la fé católica, peró que no's podía sostenir filosóficament.

El llibre *De naturali modo intelligendi*, ensenya'l modo pel qual l'enteniment naturalment entén filosófica y teológicament.

En el llibre *Reprobationis aliquorum aerrorum Averrois*, combat a ne'ls qui afirman, que essent certament verdadera la fé católica, no obstant no's poden racionalment solucionar les dificultats que contra d'ella se presentan. En el Prólec d'aquest llibre, escriu:

«Ideo intendimus facere istum librum, in quo probabimus hujusmodi rationes (illas scilicet quæ

fiunt contra Fidem Christianam) non habere necessitatem, licet sint aliqualiter apparentes. Sed quia intellectus noster duos habet actus, unum quidem quod est intelligere, alter vero quod credere nuncupatur; et quidam Christianorum in hujusmodi rationibus eruditi fatentur, se hujusmodi rationes intelligere, et quantum præbet humana ratio, non posse earum oppositum rationabiliter apprehendi; Fidem autem Catholicam, dicunt, se ipsos credere, intelligere vero nequaquam; quam non posse per humanam scientiam insolubili rationem firmari; ob hoc probabimus, quod eorum intelligere, potius decet vel debet dici credere; et quod credunt non intelligibile (ut dicunt), intelligibile esse monstrabimus, rationibus infra scriptis.»

Y al final diu:

«Diximus contra rationes possunt solvi, et Sacrosancta Fides Catholica probari rationabiliter et naturaliter. Dico autem rationabiliter quoad rationes Dei in prima distinctione designatas; et quoad Naturam Divinam naturaliter, cum quibus humanus intellectus veré et alté intelligere potest.»

Y després manifesta com Averròes errá perque's dexá portar massa pels sentits y la imaginació «...sed mirandum minium est et dolendum de Christianis quibusdam, quins dicum se esse Philosophos, et adhærent istis opinionibus Averrois.»

En la distinció segona d'aquest meteix llibre, desfá els següents errors d'Averroes: Que Deu no es infinit en son vigor.—Que Deu no coneix coses infinites.—Que no coneix les coses singulars. —Que'n Deu no hi ha trinitat de persones.—Que no hi ha creació.—Que'n tots els homes sols hi ha un enteniment.—Que Deu no obra immediatament en les coses inferiors.—Que Deu no pot perpetuar un sér nou.—Que no existeix l'altra vida.—Que la resurrecció no es possible.

Aquests errors son una mostra, com tantes altres proposicions extretes de les obres dels

averroistes, que aquests foren qui primer sembraren el racionalisme escéptic que avuy desastrosament mina la conciencia humana.

Molts altres llibres escrigué el Beat Ramón Llull contra'ls averroistes; y aquí procediría ferne un exámen detallat de cada un d'ells, sospesant llur argumentació y fent la crítica filosófica de la campanya que feu contra'l monstre, qui s'introduí ja desde bon principi dins les escoles cristianes; mes en gracia a la brevetat, sols me entretindré un xic en la exposició del que rotula: *De natali parvuli Christi-Jesu* que'l dedicá a n'el rey de Fransa ab aquestes paraules:

«Gloriosissimo et sincerissima charitate venerando Domino Philippo, illustrissimo et magnifico Dei gratiâ Francorum Regi. Puer nobis natus parvulus, quem invenire cupimus, Homo Christus Jesus, bonum regimen tibi tribuat, teque totum dirigat ad sui gloriam et honorem. O Rex clementissime! hoc opusculum suscipe, in quo benedictum Puerum aliqualiter contemplari poteris ut viator, et tandem ad ipsius utriusque naturæ contemplationem pervenire te faciat, qui una cum Patre et Sancto Spiritu regnat in Trinitate personali Deus benedictus, Amen.»

Avans de comensar el llibre hi posa aquesta devota oració:

«Da, Domine, in te credentibus affectum actumque tibi placendi consimilem, atque mente perseverandi destinationem irrevocabilem, et nullam cum infidelibus portionem, legisque tuæ præceptum geminum adimplere. Fac nos, Domine, sine elatione veraces, sine fictione humiles, sine dissolutione hilares, sine errore justos, sine penuria pauperes, sine avarita divites; doctos studere, fieri, non arrogantes velle videri.»

Introdueix a n'aquest llibre sis virtuts y dotze perfeccions divines, qui parlan del nen Jesús y esplican ses perfeccions. Les virtuts son: la

lloansa, la oració, la caritat, la contrició, la confessió y la satisfacció, quines es quexan del mal estat del mon, y volguentlo dexar la oració diu que empitjoraría fent desistir a les altres de llur propósit y les enmena cap a adorar a Jesús tot just nat, qui, pobre y xiquet, jau envolcallat ab pobres volquers.

Representa a cada una de les virtuts agenollades devant de Jesús, cantantli quiscuna sa cançó. Diguéli la lloansa: Gloria y lloansa vos sia donada, oh Senyor, y a la terra pau a n'els homes de bona voluntat. La oració: Vos adoro Crist-Jesús, qui sou l'unigénit de Deu Pare. La caritat: Beneit sía el qui ve en nom del Senyor. La contrició: Tingueu, Deu, misericordia de mi segons vostra infinita misericordia. La confessió: Vos confesso Rey del cel y de la terra. La satisfacció: En vostres mans, oh Senyor, encomano mon esperit: no com jo vull, sino com vos vulgau.

Y desitjant aquestes virtuts que tot el mon se reduexi a un sol poble cristiá, se giran envers la Verge Santíssima, y sospirant y plorant de goig, li entonan alternativament aquesta cançó: La primera: Deu vos salve, la que s'axeca com aurora de la vida portant al mon el goig tant temps desitjat. La segona: Deu vos salve, reyna, mare pietosa, dolsa vida, esperansa y camí que porta al Fill de Deu. La tercera: Deu vos salve, reyna dels cels, mare del Rey dels ángels, noble triclini. La quarta: Deu vos salve, oh gloriosa Reyna de les verges, del cel, terra y mars. La quinta: Deu vos salve, estrella del mar, mare santa de Deu, porta del paradís. La sexta: Deu vos salve, verge María, pietosa mare de Deu y sagrari del Esperit Sant. Llavors pregan a la Verge María que demani a son Fill que les exalti a n'el cor dels homes y especialment a n'el de Felip rey de Fransa, en qui residexen, mes que'n els altres reys, la justicia, la veritat, la fé, la caritat, la recta esperansa en la vida eterna, hermosura en la fortalesa, magnanimitat ab templansa, lliberalitat, pru-

dencia, humilitat, devoció, religiositat cristiana, benignitat, sabiduría, castedat, y, per dirho ab poques paraules, molts dons naturals, gratuits y infusos, pera que, essent ell el guerrer de la Iglesia y'l defensor de la fé cristiana, desterri'ls llibres y sentencies d'Averroes del estudi de París, de tal modo que d'aquí endevant ja ningú mes s'atrevesca a citarlos, llegirlos ni escoltarlos, perque contenen molts greus errors contra la fé. Y que'l Rey juntament ab el Papa y Cardenals ordenin y disposin que's realisin totes aquelles coses que tantes voltes en Ramón Llull ha solicitat pel be de la cristianitat, fins a quedar reduit tot el mon en una sola remada y un sol pastor.

Representa després que tot axó agradá molt a la Verge Santíssima, y les hi maná que anessen a n'el rey de Fransa y li diguessen de sa part que acceptés ab tot son poder reyal aquexa comanda, y que pera executarho y promoureho, interposessen el favor d'en Felip de Mallorca, cosí germá del rey de Fransa, clergue y tresorer de la iglesia de Sant Martí de Tours a Fransa, ja que es devot y humil, apte y ben disposat per tot, puig gosa d'influencia ab el Papa y Cardenals. Y marxant dites virtuts per desempenyar aytal negoci, trobaren a n'en Ramón, per qui's feren acompanyar. Axís es que entregá en Ramón aquest llibre al Rey de Fransa, y l'acaba dient: Aquesta es la visió que jo Ramón, no fa gayre temps, he tinguda a París, escribintla per utilitat del poble cristiá y honra del nen Jesús, qui ab el Pare y l'Esperit Sant regna en un sol Deu.

XLV

EL MESTRE RAMÓN LLULL EN EL CONCILI DE VIENA

Les impertinencies de Felip *l'Hermós* pera condempnar la memoria de Bonifaci VIII y extingir la ordre dels Templers, obligá al papa Climent V a convocar un concili general, destinant la ciutat de Viena en el Delfinat per la reunió de l'assamblea.

Tant bon punt tingué noticia'l Beat Ramón Llull del próxim concili, escrigué essent encara a París, un llibre anomenat «Del Concili». L'escrigué en vers catalá y comensa:

Un concili vuyl comensar
En mon coratje, e xantar,
Per so que fase enamorar
Tots cells qui ho poden far
Per Deu servir,
E lo sepulcre conquerir;
Molt ho desir.

Diu l'autor anónim y coetani respecte aquest assumpto: «sabent en Ramón que'l santíssim papa Climent V havía de celebrar un concili general a Viena en l'any 1311 a les calendes de

Octubre, proposá y determiná anar a dit concili pera proposar y demanar tres coses a honra y veneració y aument de la santa fé católica.

»La primera, que's construexin alguns llocs capassos aont hi residexin varons doctes y d'alta inteligencia estudiant les diverses llengues dels infidels, y axís puguin després predicar l'Evangeli a totes les nacions del mon.

»La segona, que de totes les ordres militars que existexen entre'ls cristians, se'n fes una de sola, qu'estés sempre a ultramar batallant contra els moros fins a recuperar la Terra Santa.

»La tercera, que contra les opinions d'Averroes que'n molts llocs corrompé la veritat y s'oposá a la santa fé católica, hi posés el Papa un prompte remey, de modo que'ls sabis católics escriguessen llibres contra aquells errors, ab la mira solsament d'honrar a Crist, proposant arguments irrefutables contra 'ls seguidors d'aytals errors, qui s' oposan a la veritat y a la sabiduría increada que es el Fill de Deu Pare.

»Sobre axó composá en Ramón un llibret titulat *Liber natalis pueri Jesu,* en el que promet donar contra d'ells raons, tant filosófiques com teológiques, del modo que ja les exposá claríssimament en varis de sos llibres; puig aquest sirvent de Deu, descubridor de la veritat, composá entre sos diaris quefers moltíssims llibres a honra y gloria de la Santíssima Trinitat, ja que, després d'haverse convertit ab tot son cor, ab tota sa ánima, ab totes ses forces y ab tot son esperit a Deu, havían passat ja quaranta anys; durant aquest temps, mentres pogué, escrigué contínuament llibres sens parar; per lo qual aquest sant varó ab tota propietat pot dir les paraules del profeta David: *eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi: lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* A la veritat sa llengua fou ploma d'aquell escriptor increat que s'anomena Esperit Sant, qui dona la paraula ab molta virtut a n'els qui evangelisan,

puig ab sa virtut increada'l feu parlar tan altament, conforme lo que, parlant de sí meteix, nostre Salvador y mestre Jesús a n'els apóstols digué: *Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis;* y volguent en Ramón que la utilitat de sos llibres fos comú, n'escrigué molts en llengua arábiga, puig l'havía apresa perfectament, y encara que'ls escampá per tot arreu, no obstant particularment els tenía dipositats en tres llocs, que son, en el monestir dels cartuxos de París, a casa d'un noble de la ciutat de Génova, y a casa d'un altre noble de la ciutat de Mallorca, de lo qual n'hi prové gran honra y estimació.»

Aquí s'acaba, diu el P. Pasqual, la relació de la vida d'en Ramón que escrigué l'autor coetani y anónim; axís es, doncs, que arrivá solsament fins a n'aquest any de 1311, en el que en Ramón proposá y determiná d'anarsen al Concili de Viena; y no parlant de lo que li succehí a n'el Concili, ni de lo que li passá pel camí, es evident que fou a París y en aquesta época, quan en Ramón, vensut per les repetides instancies de alguns amics y devots, segons diu l'anónim y coetani, els hi explica tots els passos de la seva vida, permetent que després un d'ells ho escrigués. Y per axó, continúa'l P. Pasqual, quan després d'algun temps posá mans a la obra, no recordant l'ordre y circunstancies que havía esplicat en Ramón, alterá alguns passos, variá algunes circunstancies, olvidá alguns llocs, o per abreviar notá solsament els extrems dexant lo d'entremitj, tot lo qual s'ha suplert complerta y satisfactoriament pels metexos llibres d'en Llull, confirmant de passada la veritat auténtica respecte de lo substancial que's narra en aquest escrit del anónim y coetani.

Axís, lo que diu que'n aquest any de 1311 feya quaranta anys que havía comensat escriure, correspón exactament a lo que ja tením dit, de que'n Ramón Llull se posá escriure a l'any 1272,

ja que son quaranta justos inclohenthi els extrems; y tenint quaranta anys quan comensá escriure en aquest de 1272, els trenta, qu'es quan se convertí, corresponen al de 1262, y per conseqüencia el de son naxement es el de 1232 com ja hem manifestat.

Anant en Ramón cap al Concili de Viena, (segons diu en el llibre *Phantasticus ó Disputatio Petri et Raymundi,* escrit en aquest meteix any de 1311,) se trobá ab un clergue anomenat Pere, qui també anava a n'el concili; aquest li preguntá pel seu nom, y li respongué que s'anomenava Ramón Llull. El clergue li digué: «Ramón, molt temps fá que he sentit a dir que erets un gran fantástic (ximplet); diguem ara, ¿qué es lo que vens a ferhi a n'el Concili? En Ramón li respongué que venía a demanar les tres coses que hem esmentat per boca del anónim y coetani. El clergue's posá riure estrepitosament y li digué: «ja creya qu'erets un ximplet, mes ara veig qu'ets un gran ximple.» Respongué en Ramón: «no sé veure la ximplería que suposas, ja que lo que jo demano no es cap cosa de l'altre mon, sino coses molt possibles, molt profitoses y que deuen ferse; potser ets tú'l ximple, que sens motiu te burles de lo que, essent clergue, haurías de demanar mes que jo que soc llec.» El clergue l'omplí de dicteris y d'injuries amenassantlo; mes en Ramón, sens ferne gota de cas, li replicá: «tú'm creus que soc un ximple, y jo crec que ho ets tú; per lo tant, retreyém cada hú les nostres raons y'l Concili decidirá la discussió.»

Hi convingué'l clergue, y volguent esser el primer, comensá d'aquesta manera: «el meu pare era un pobre pagés, y jo captant vaig seguir els estudis, després d'apreses les ciencies me donaren una rica prebenda, me vaig graduar en arts y en quiscun dret; arrivat a presbiter vaig passar a ardiaca, ajuntant molts beneficis, ab els que enriquí a mos germans també pagesos fentlos cavallers; vaig casar a mes germanes, enlay-

rant a tots mos parents a una gran posició social. Aquestos tres joves estudiants que venen darrera meu a cavall, son tres nebots, y cada un d'ells ja té una rica prebenda, y espero en aquest concili alcansarloshi altres mes grossos beneficis. Y de mí ¿qué 't diré? M'espera una gran diócessis, y per axó vaig cap a la Cort, puig llavors viuré regaladament y ab gran honor. Tinc molts cavalls, escuders, criats, cocs y demés mossos de servey, com ja pots veure; menjo en vaxella de plata, soc molt ric, y me'n porto una vida de príncep. Ab axó ja 't dono les probes de que no soc cap ximple, sino molt prudent y discret.»

Llavors digué en Ramón: «he escoltat y comprés les raons per les quals no't tens per un ximple; mes avans de respondre't vull dirte algunes paraules: He sigut casat y enmaynadat, bantant ric, pero luxuriós y mundá. Tot ho he dexat de bon grat per poguer procurar la honra de Deu, el bé del próxim y la exaltació de la santa fé; he sigut lligat, empresonat y assotat. He trevallat quaranta cinc anys en moure als prelats y prínceps cristians, pera que procuressen el bé públic de la Iglesia. Ara soc vell y pobre, y encara tinc el meteix propósit, y penso, ab la gracia de Deu, perseverar en ell fins a la mort. ¿Qué 't sembla es axó esser fantástic o ximplet? Que ho judiqui ta conciencia. Mes veig que no't convenses; ja't judicará Deu, a qui no pots forsar ni enganyar.»

Segueix llavors la disputa, que versa sobre aquestos cinc punts: fantasía, les quatre causes, l'honor, la delectació y l'ordenament.

Axó demostra, com ens ho confirma la Historia, la depravació extrema del clero en el moment d'obrir el Concili de Viena, de tal modo que'l Papa demaná a n'els bisbes unes memories sobre'ls abusos que existían en la Iglesia y ab el medi de reformarles.

Alguna d'aquelles ha quedat, segons diu en

César Cantú, (1) aont se pot veure la general corrupció y la necessitat d'una reforma.

Ademés, al obrirse el Concili, en el que hi assistiren mes de trescents bisbes y gran nombre d'abats y priors, y en sa primera sessió celebrada el 16 d'Octubre de 1311, el Papa en persona esplicá els objectes principals de tal assamblea: la causa dels Templers, el socós a la Terra Santa, y la reforma de les costums y disciplina de la Iglesia.

Axís que'l Beat Ramón Llull arriva a Viena y poc avans de comensar el Concili, acabá el llibre *Benedicta tu in mulieribus,* en el que confessa expressament altra vegada, que la Verge María fou concebuda y nasqué sens pecat original. Y no es que volgués sostenir aquesta opinió per ganes de singularisarse, sino que subjecta son judici al parer de la Iglesia, com acostuma ferho en moltes de ses obres; y axís, en acabat d'exposar les raons, se dirigeix a la Verge Santíssima y li diu: «Perdoneume, Senyora meva, ja que si la Iglesia militant declara lo contrari d'alló ab que vos he alabat, com a fill sumís d'ella, crec lo que ella creu.»

Quan el Papa publicá la Butlla convocant el Concili de Viena, n'afegí una altra pera que'ls metropolitans celebressen avans concilis provincials, en els que depuressen els fets respecte a les acusacions que's llensavan contra'ls templers y que cada un d'ells donés sentencia d'absolució o condempnació. Molts dels templers confessaren crims que no havían comés per por dels torments ab que se'ls amenassava, d'altres foren crudelment sacrificats, alguns foren absolts; mes després d'haver estudiat els pares del Concili els autos d'aquesta causa y haver votat que no eran suficients per condempnar a n'els templers, no obstant el Papa, a 22 de Mars de 1312, celebrá consistori secret en presencia dels cardenals y

(1) *Historia Universal,* llibre XIII, cap. XIII.

molts prelats, y anulá la ordre militar dels templers per vía de previsió. Clarament en aquexa decissió s'hi veu la ma del rey Felip *l'Hermós,* qui tenía gros interés en anihilarlos: Publicá 'l Papa la dita providencia en la segona sessió del Concili, que se celebrá el 3 d'Abril de 1312, ab assistencia del rey de Fransa y de son germá y fills.

També's demostrá en presencia del rey Felip, lo infundat y ridícol de les acusacions d'heretjía contra Bonifaci VIII, y fins dos cavallers catalans s'oferiren a defensar ab les armes a n'aquell Papa.

Respecte de la intervenció que tingué en el Concili el Beat Ramón Llull, diu el P. Pasqual: que proposá ses pretensions, segons consta en el llibre «Petició d'en Ramón a n'el Concili general.» Segons en Salzinger, qui 'l tingué en ses mans, diu qu'está dividit aquest llibre en deu parts; mes el P. Pasqual, qui no l'ha trobat, creu que aquestes deu parts son aquelles deu peticions que per proposarles a n'el Concili, escrigué en el llibre *De ente quod simpliciter per se propter se est existens et agens,* y trayentles d'aquí les proposa pera que's veja el zel d'en Ramón Llull pel bé públic de la Iglesia; y per refutar lo que diu Abraham Bzovio (Ann., sub an. 1312, a núm. 17), de que'n Ramón proposá en el Concili de Viena que's fundessen per tot arreu estudis de les llengues sens esser atés ni escoltat del Papa ni dels Pares, posa després de cada petició lo que respecte d'ella disposá'l Concili.

Lo primer que proposá fou: «que'l senyor Papa y senyors Cardenals escullexin tres llocs, un a Roma, altre a París y altre a Toledo, aont els versats en filosofía y teología pugan apendre les llengues dels infidels; que de tal modo sían devots, que no'ls dolgui morir per Crist, y exaltant la fé que vagin a predicar l'Evangeli per tot el mon. Y que'n aquells llocs hi hagin sempre residents, de modo que quan un surti d'allí per

anar a evangelisar, tot seguit n'hi entri un altre. Aquestos homes axís instruits y ab la gracia de Deu podrían convertir tot el mon.»

Molts mes colegis d'aquesta naturalesa desitjava en Ramón, y no sols en l'interior dels reyalmes, sino també en les fronteres, pera que ab mes facilitat anés avansant la ensenyansa del Evangeli; mes a n'aquí, per no excedirse en la pretensió, ho reduí a n'els tres esmentats; y 'l Papa y Concili determinaren y manaren que fossen cinc: un a Roma o allá hont residís la Cort Romana; altre a Bolonya; altre a París; altre a Salamanca, y altre a Oxfort. Deu tenirse present que'n aquestes ciutats hi havía establertes les mes principals universitats de la cristianitat, lo qual afavoría considerablement lo proposat, estalviant gastos y fent mes fácil l'ingrés a n'aquestos seminaris. Ademés, en Ramón demanava que s'ensenyés la llengua dels infidels, y 'l Concili determiná la ensenyansa de les llengues hebrea, arábiga y caldea. Tot axó consta en les Clementines, llib. 5, tit. de magistris, cap. I, qual resolució, segons afirman molts autors, y particularment Spondano en sos Anals tractant dels concilis y Lluis Bail, fou deguda a les instancies d'en Ramón Llull.

La segona es: «Convé y es decorós que 'l senyor Papa y reverents Cardenals disposin que tots els religiosos-militars s'unexin formant una sola ordre religiosa, y que una part d'aquells se apoderin de Constantinopla y, subjectant de mica en mica tota la Turquía, tingan pas per anar cap a la Terra Santa, y que l'altra part se'n vagi cap Espanya a conquistar la ciutat de Ceuta, qu'es al Marroc, puig d'allí facilment se podrían apoderar de tot el reyalme y també de Berbería; y una altra part d'aquells cavallers corressen pel mar atacant a n'els moros. Y tot axó ha de durar fins que tots els moros sían convertits.»

Encara que respecte d'aquest punt no hi ha cap resolució en les Decretals, no obstant fou de

l'aprobació del Papa, qui intentá executarho, segons ho declara Esteve Baluzio *in Notis ad vitas Paparum Avenionensium,* tom. 2, col. 180, *in vita Clemen. V.* Continúa'l P. Pasqual dient que no té aquest llibre, pero que recorda que hi han una série de raons contra aquesta unió, esposades per un cavaller a n'el papa Climent V, qui la intentava a instancies d'en Ramón Llull; y que van contra les declaracions que sobre aquest assumpto fa'l nostre Beat en el llibre *De fine* y en el *De acquisitione Terræ Sanctæ.*

La tercera es: «que s'emplee tota la décima de la Iglesia pera conquistar la Terra Santa y tota la terra dels moros, perque aquestos son qui posan mes traves pera que s'estengui el cristianisme per tot el mon.»

Diuen els autors, que'l Concili determiná una nova expedició a la terra Santa, conferintla a n'el rey Felip de Fransa, y concedintli la décima per sis anys.

La quarta es: «que'l senyor Papa y reverents Cardenals, juntament ab els Bisbes, disposin que cap clergue puga tenir mes d'un benefici, y quels sobrants d'aquells que'n tenen mes d'un s'apliquin, mentres viscan, pel peatje. Que's determini també pels prelats un nombre fixo d'escuders y cavalleríes per evitar la vanagloria, servint axís meteix pel peatje les alhajes precioses, vestits y besties superflues. Y si s'ha de disoldre la ordre dels templers, que llurs bens passin a n'els demés religiosos-militars ajuntats en una sola ordre, mes de cap manera a n'els prínceps y clergues, qui ja son prou rics.»

Tot lo que demana en Ramón en aquest punt respecte al clero, es lo meteix que's demana en la carta que's conserva del bisbe Mimatense, com se pot veure en Bail «Suma dels Concilis»; y es doná la providencia corresponent, segons consta en les Clement., llib. 3 de Præb. et Dign. Y d'un modo especial tirá el Concili a la reforma del faust y ostentació dels bisbes, com ho confirman

tots els autors que d'ell tractan. En quant als bens dels templers que no pogué alcansar la cobdicia del rey de Fransa, foren entregats a la ordre de Sant Joan (segons Spondano, any 1311, n.º 5), pera que, aumentant son poder, vencessen millor a n'els moros.

La quinta es: «que hi haja distinció entre'l vestit dels clergues y'l dels seglars; que'l d'aquells sia d'un sol color y sério, y no mostrat o de colors llampants; que portin la corona oberta y ben feta, y que's privi d'axó a n'els laics; y que la capa y caputxa dels clergues sían proporcionades, sense róssecs ni llargades superflues per evitar un gasto inútil y la vanitat y hipocressía.»

En aquest punt coincideix també ab el bisbe Mimatense, segons el ja citat Lluis Bail (Sum. conc., in conc. vien., in sufrag. episc. miramat., in addit. núm. 11), qui, parlant dels clergues, plora la deformitat de llurs vestits, el cuidado ab el pentinat, ungles y barbes y la poca modestia en llur tirat general. També hi posá remey el Concili, com se veu en les Clementines, llib. 3, tit. de vita et honest., cleric., cap. 2, determinant la forma del vestit.

La sexta es: «que creyent alguns filosops que pels principis y raons de la filosofía es reprotxa la santa fé católica, la qual no es sensible ni imaginable, s'origina d'aquí un gros detriment per la fé, a causa de que molts cristians duptan de la veracitat, perque'ls antics filosops digueren moltes coses contra d'ella; es convenient, doncs, que'l senyor Papa y reverents Cardenals y Prelats proibexin tota filosofía que sía contraria a la teología, y que s'ensenyi aquella filosofía natural que concorda ab la teología; ja que aquesta es la verdadera y la sentada sobre primers principis verdaders y necessaris.»

Tot axó tira contra'ls averroistes, segons ja s'ha vist per sos propis llibres, y ho confirma en Lluis Bail, lloc citat. Contra d'ells fou la Clementina única, (tit. de Sum. Trinit. et Fide ca-

thol., llib. 1,) encara que no s'hi anomenen, ja que defensavan quasi tots, els errors quals veritats oposades, allí's declaran. Alguns creuen que aquesta Clementina es contra fra Pere Joan Oliva, minorita; mes Spondano, parlant d'aquest Concili, fa constar que per res allí se l'anomena, ab tot y que en Waddingo (ad an. 1297, núm. 35) el defensa. Mes, si no's digué d'una manera clara en aquest Concili se feu en el Lateranense V, any 1511, sessió 8, com ho explica Cabassucio quan d'ell tracta en sa «Noticia eclesiástica.»

La séptima es: «que's mani a n'els usurers cristians que no pugan fer testament, ni's dongui crédit a llurs juraments, y que sían excomunicats.»

Conforme ab axó hi ha la Clementina (tit. *de usuris,* llib. 5), puig en lo que diu y renova dels antics cánons contra'ls usurers, hi han confirmades les penes y cástics que demanava en Ramón Llull.

La octava es: «que a n'els infidels súbdits de prínceps cristians se'ls prediqui la fé: els dissaptes a n'els jueus, y'ls divendres a n'els moros, perque en aquestos dies celebran ells llur festa.»

Alguna cosa se disposá, mes no lo que demana el Beat, (tit. de Judæis et sarracenis, llib. 5.)

La novena es: «que essent la ciencia del dret llarga y difusa, se la posi en forma silogística; y es pot fer facilment tenint en compte el modo com ho ferem en un llibre titolat «Ars juris», reduintla a principis naturals, primitius, verdaders y necessaris. Ademés, que a cada ciutat hi hagi un cert nombre de jutjes segons convinga per llur servey, y que'ls prínceps y prelats se cuidin de donarloshi el salari respectiu, perque no ho fassin pagar a les parts.»

Respecte aquesta demanda, res disposá el Concili.

La décima es: «La ciencia médica está molt atrassada, y per axó es mes comú que'ls metjes s'enganyin que no pas que acertin. La raó es

perque els metjes mes aviat se fundan ab les autoritats dels metjes antics, y no en principis evidents; y per axó sería bó que's fes una Art de medecina fonamentada en principis naturals, com jo ja'n vaig fer una; perque 'ls principis naturals constituexen el cel, elements, elementats y tot alló que necessita el metje per curar al malalt y conexer sa enfermedat.»

Sembla que'n el Concili alguna cosa es tractá de aquest assumpto, puig durant ell el Papa escrigué que li enviessen promptament un llibre «Práctica de la medecina», escrit pel catalá Arnau de Vilanova. En Waddingo, en sos Anals, al any 1312, número 7, diu:

«Dudum quondam magister Arnaldus de Villanova, clericus Valentinæ dioecesis, phisicus noster, dum adhuc viveret, pluries, postquam assumpti fuimus ad culmen apostolicæ dignitatis, nobis dixit oretenus, se valde utilem librum super medicinæ practica compilasse, quem nobis frequenter dare promissit et etiam verbo dedit, in nos ex tunc in quantum potuit ejusdem libri dominium transferendo. Cum igitur dictus magiter Arnaldus morte præfatum librum tradere nobis, juxta hujusmodi promissionem, nequiverit; fraternitati vestræ ac vestrum singulis in virtute obedientiæ per apostolica scripta mandamus, quatenus omnes electos, Abbates, Priores, Decanos, etc. moneant, quod ubicumque habeat, vel havere alium scit, prædictum librum revelari et ad nos transmitti curet; quod sub excomunicationis pœna fieri jubemus. Datum Viennæ idibus Martii anno septimo.

Aquest cuidado del Papa en les circunstancies actuals, denota que demanava'l llibre per veure s'hi havía en ell la exactitut que demanava en Llull. Axís es que aquest breu pontifici, que porta en Waddingo, tira per terra lo que diu en Bzovio de que'l Papa cercava els llibres de l'Arnau de Vilanova per cremarlos com herétics.

En aquest punt se veu que'l P. Pasqual vol defensar de la nota d'heretje a l'Arnau, lo qual

avuy está suficientment probat que errá en la doctrina de fé.

El Concili condempná totes les heretjíes comunistes, com son els *fratricelli,* els *dolcinistes, begardos,* etz., y generalisá la festa del Santíssim Sagrament per tota la cristianitat.

A 5 de Mars de 1313, el Papa canonisá a Celestí V; y trobantse ja molt apesarat per la manca de salut, volgué marxar cap a Burdeos, esperant que'l viatje'l restabliría un xic, y no pogué continuarlo, puig als 20 d'Abril de 1314 morí estant de camí. Y en aquest meteix any, dia 29 de Novembre, morí també Felip *l'Hermós* rey de Fransa.

XLVI

ÚLTIMS VIATJES DEL DOCTOR ARCANGÉLIC

A l'any 1312, y haventse ja acabat el Concili de Viena, marxá el Beat Ramón Lull cap a Montpeller pera visitar sos dexebles, encoratjarlos y donarloshi les instruccions necessaries pera que prosseguissen la práctica de sa Ars Magna.

Aquesta ciutat fou considerada pel nostre Beat com sa segona patria, pel molt carinyo que sempre hi tingué, pels molts amics que'n ella hi conservá y per les moltes vegades qui hi feu sa estada; y d'un modo especial perque fou casi la residencia habitual de son millor y desgraciat amic en Jaume rey de Mallorca. Mes ara aquest ja no hi era, puig havía mort l'any anterior, per lo qual ne sentí greu pena aquell vellet qui desde petit s'havía acostumat a tractarlo com verdader germá. El cos del rey en Jaume está enterrat a la capella de la Trinitat de la Catedral de Palma de Mallorca.

El succehí en el trono de Mallorca y Rosselló son fill Sanxo, qui també afavorí ab sa amistat y carinyo a n'el Beat, part perque un home tan venerable prou s'ho merexía, part també per honrar la memoria de son pare.

Entre tant la Italia bullía en la mes endiastrada lluita entre'ls güelfos y gibelíns, portant la

representació dels primers Robert rey de Nápols y la dels segons en Frederic rey de Sicilia anomenat també rey de Tinacria. L'emperador Enric VII, qui desitjava ostentar el títul de rey de románs, havent traspassat els Alps se feu coronar a Milán; mes sempre's tingué de sostenir ab les armes a les mans, perque les ciutats güelfes no'l dexaren ni un moment en repós, fins que'n 1313, en una expedició que feu contra Robert, morí en Buonconvents, sens haver gosat casi gens de la pau tan cobejada.

Axís que hagué mort l'emperador, dos foren els candidats que's presentaren: Frederic *l'Hermós* duc d'Austria y Lluis de Baviera, resultant abdós elegits per haverse dividits els sufragis; axís es que Lluis fou coronat a Aquisgram y Frederic a Bonn. Per espay de vuit anys durá la guerra civil, fins que'n Frederic, vensut en Muhldorf, caigué presoner (1323). No faltá per axó qui disputá'l poder a Lluis de Baviera, no poguent consolidar el trono sino ab les armes, puig ni'l papa Joan XXII volgué regonexe'l havent declarat vacant el sacre imperi romá.

Prompte se'n aná en Llull cap a Mallorca, com consta del llibre que allí acabá pel mes de Juliol y se titula: *De participatione Christianorum et Saracenorum,* y comensa *Raymundus veniens de Concilio generali...,* el qual dedicá al rey Frederic de Sicilia, com també d'altres n'hi dedicá que allí meteix escrigué, a fi de que'ls fes llegir als jueus y estudiessen aquestos les raons per ell exposades, interessanthi ensemps a l'arquebisbe de Monreal. Per aquí's dedueix que no dexava sa déria constant d'interposar la autoritat y prestigi dels poderosos y prínceps de la terra pera assolir la conversió dels infidels.

Además també composá alguns llibres de sermons, donant materia abundanta a n'els predicadors per abrandar la fé en els cors dels cristians y aumentar la devoció, donant a conexer les virtuts y els pecats. Demostra la severitat de

costums y la exactitut que hi deu haver en totes les accions humanes per evitar la mes petita sombra de pecat, procurant pintar ab els colors mes vius la bellesa de Deu pera que les ánimes se'n enamorin y seguescan la virtut.

En el llibre *Quæ lex sit melior, major et verior* diu en el Prólec: «Com que molts cristians llecs y molts mercaders van atalayats d'açi d'allá ab llurs quefers, arrivant fins a Berbería y Bugia y altres terres, aont els mahometans y demés fanátics infidels els molestan y inquietan, fentloshi veure que ells están ab la veritat despreciant ensemps les creencies cristianes, d'aquí que'ls cristians senzills y ignorants no saben respondre a llurs objeccions perque la llur fé no la tenen per procediments científics sino per la autoritat de la Santa Iglesia, y axó es causa de que algunes voltes duptan de si será millor la secta de Mahoma; per lo tant es necessari socorrels, pera que, despreciant els errors, no 'ls pugan inocular el virus de doctrines sectaries. A n'aquest fi, doncs, correspón aquest llibre, pera que per ell pugan distingir, afirmantse en la lley cristiana com la millor y mes perfecta de totes.»

Y acaba l'esmentat llibre dient: «Per axó en el mon no hi té d'haver mes que un poble cristiá, perque cap altre pot arrivar a la celestial y eterna gloria sens que tinga y professe la millor lley, la mes verdadera y la mes perfecta.»

Envía en Ramón Llull aquest llibre a n'el Papa, Cardenals, Prínceps y Prelats, remarcantloshi la obligació de cuidar de la conversió dels infidels; y si ells no volen escoltar les persuassives raons exposades, els prínceps els han d'obligar a que escoltin els sermons que mourán llurs cors. Suplica finalment a n'en Sanxo rey de Mallorca y al bisbe Guillém de Vilanova, que fassen exposar aqueix llibre a n'els jueus qui son llurs subdits y sobre'ls que tenen jurisdicció. Prega també a n'els mercaders que s'imposin de les

raons que trobarán allí exposades pera que, quan viatjin per Berbería y altres llocs, sápiguen respondre a n'els mahometans.

Recordant el Beat Ramón Llull els molts beneficis que havía rebut de Deu a Randa y a Miramar, no descuidá en aquesta ocasió de visitar sovint aquells llocs y agrahir una vegada mes els favors del cel, ensemps que tornava endinsarhi ab altíssima contemplació.

Per aquell temps resolgué en Ramón marxar definitivament de Mallorca, puig axís ho donen a compendre les diligencies que realisá, ja que a 26 d'Abril de 1313, ordená son testament y feu autentisar per notari públic ab el testimoni d'altres, el document que tenía en pergamí, de la aprobació de sa Art-breu que havían donat quaranta mestres de la Sorbona de París, en 1309.

D'aquest últim document ja n'hem parlat en el cap. XXXVIII; aném a veure ara'l testament, del qual poc se'n han aprofitat els autors que han historiat la vida del Beat.

En Ramón Llull dictá son testament en la ciutat de Mallorca, el dia 6 de les Kalendes de Maig (26 d'Abril) del any de 1313, y fou autorisat pel notari Jaume Avinyó. En ell disposa que dels diners que te en dipósit a la casa de cambi d'en Francisco Renovart, y que pujava a la cantitat de 140 lliures y 2 sous, se'n confeccionin varis códics en llatí y en catalá, anomenant les obres que deuen recopilarse; d'aquestos códics, sos marmessors, ne deuen enviar un a la Cartoxa de París, altre a Parsival Espinola de Génova y'ls restants s'han de repartir per les iglesies y convents de la ciutat de Mallorca, hont cuidadosament guardats y penjats ab cadenes, quedin a la disposició dels fidels, de modo que pugan esser llegits y consultats.

Pero, pera que millor nos pugám fer cárrec de tal document, el copiarém al peu de la lletra, y es com segueix:

«In nomine domini nostri Dei Jesu Christi qui solita pietate neminem vult perire immo salvat sperantes in se ac perducit ad gaudia paradisi. Ego magister Raimundus Lulli sanitate perfruens corporali meo pleno sensu atque memoria integra cum firma loquela meum facio et ordino testamentum. In quo eligo manumissores meos videlicet Petrum de Sanctominato generum meum Guillermum Arnaldi de Ecclesis Franciscum Renovardi et Jacobum de Ales. Quibus rogando suplico ac plenam confero potestatem quod si me contigerit mori antequam aliud mihi liceat condere testamentum ipsi omnes seu illi qui presentes fuerint de eisdem dividant et distribuant omnia bona mea prout in hoc meo testamento scriptum invenerint ac etiam ordinatum tamen sine dampno eorum et rerum suarum. In primis quidem dimito cuilibet predictorum manumissorum meorum viginti solidos regalium maiorienses minutorum pro eorum labore huius manumissorie. Item dimito Dominico Lulli filio meo et domine Magdalene filie mee uxori dicti Petri de Sanctominato utrique ipsorum viginti solidos in quibus et in eo quod eis et cuilibet ipsorum dedi ipsos filium meum et filiam meam mihi heredes instituo. Item dimito fratribus predicatoribus et fratribus minoribus et dominabus Sancte Clare et dominabus Sancte Margarite et dominabus de penitencia et scolaribus orfanis cuilibet istorum locorum decem solidos. Item dimito operi cuiuslibet ecclesiarum parrochialium civitatis maioricarum quinque solidos. Et operi Beate Marie Sedis maioricarum decem solidos. Item recognosco in veritate quod predictus Franciscus Renovardi tenet in sua tabula camprorie in mei deposito et comanda centum quadraginta libras et duos solidos regalium maioriensis minutorum quas pro me et nomine meo habuit et recepit de bonis meis usque in hunc presentem diem, de quibus quidem predictis centum quadraginta libras et duos solidos et etiam de omnibus aliis denariis quos habebo tempore obitus mei solutis inde pius legatis predictis volo et mando quod fiant inde et scribantur libri in pergameno in romancio et latino ex illis libris quos divina favente gracia noviter compilavi videlicet *De viciis et virtutibus et de Novo modo demostracionis. Et de quinque principiis. Et de differencia correlati-*

vorum. Et de secretis sacratissime Trinitatis et incarnacionis. Et de participatione christianorum et sarracenorum. Et de loqutione angelorum. Et de virtute veniali et vitali. Et de peccatis venialibus et mortalibus. Et de arte abreviata sermonitandi. Sermones autem illi scripti quos perfeci et compilavi sunt in summa centum octuaginta duo. Item est ibi liber *de Sex sillogismis.* De quibus quidem libris omnibus supradictis mando fieri in pergameno in latino, unum librum in uno volumine qui mitatur per dictos manumissores meos Parisius ad monasterium de Xarcossa quem librum ibi dimito amore Dei. Item mando fieri de omnibus supradictis libris unum alium librum in uno volumine in pergameno scriptum in latino quem dimito et mando miti apud Januam Misser Persival Espinola. Et residuum predicte totius peccunie mee et residuos alios libros qui fient per dictos manumissores meos de mea peccunia supradicta, dimito et mando dari ac distribui per eosdem manumissores meos ad eorum notitiam amore Dei pro anima mea et pro animabus omnium illorum quibus in aliquo injurior quoque modo Domibus ordinum et aliis locis. Ita quod ponantur in armario cuiuslibet Ecclesie in qua illos dabunt cum catena. Ita quod quilibet ipsius ecclesie volens illos legere possit ipsios legere et videre. Item lego monasterio de Regali unum coffre meum cum libris qui ibi sunt, quem habeo in hospicio dicti Petri de Sanctominato. In quibus quidem omnibus et singulis supradictis que superius dimito et mando fieri atque dari instituo mihi heredes universales Deum omnipotentem ob cuius amorem predicta facio et ordino et animam meam atque animas predictorum et animas in super omnium aliorum fidelium in plenam deliberationem nostrorum omnium peccatorum. Hec est autem ultima voluntas mea quam laudo et concedo ac volo valere jure testamenti mei et jure ultime voluntatis mee que si non valet vel valere potest jure testamenti saltim valeat ac valere jure testamenti mei et jure ultime voluntatis mee que si non valet vel valere potest jure testamenti saltim valeat ac valere volo jure codicillorum aut alio quolibet jure ultime voluntatis.—Actum est hoc maioricis sexto Kalendas Maii Anno Domini millesimo trecentesimo tercio decimo.—Signum magistri Raimundi Lulli testato-

ris predicti. Qui hoc meum presens testamentum laudo concedo et firmo. Testes huius testamenti sunt vocati et rogati-Berengarius januarii. Guillelmus Malleoli. Guillermus Belhevim Petrus Podioli. —Fortunus Delso, Petrus de Podialibus et Petrus Jofre. Sig ✝ num Jacobi avinionis notarii publici maiorice. Qui hoc testamentum scripsit et clausit in scribania A. de Sancto-martino connotario sui cum raso et emendato in linea XVI, ubi dicitur lego.» (1)

En efecte, el nostre Beat s'embarcá tot seguit dirigintse envers la illa de Sicilia, com se comproba pel llibre *De compendiosa contemplatione,* en qual final s' hi llegexen aquestes paraules: «Aquest llibre pel qual l'ánima fidel es instruida en contemplar a Deu, recordantlo, entenentlo y estimantlo molt, el comensá en Ramón en el mar, navegant desde Mallorca a Sicilia, y l'acabá en la ciutat de Messina en el mes de Maig de 1313 de la encarnació de nostre Senyor Jesucrist.»

Dels molts llibres y folletos que durant aquest temps escrigué, tots ells datats a Messina, ne deduim que per espay d'un any corregué per aquella ciutat. Allí en aquell mar d'atzur, en aquella terra calda, mitj mora mitj cristiana, el nostre Beat ensenyava y predicava a la gentada abigarrada y bulliciosa d'aventurers y pirates, barquers y serrahins, romeus y excomunicats, jueus y demimondainnes; infadigable en sos acostumats exercicis pregava al rey Frederic y al bisbe de Monreal que aplanessen el camí de la veritat a tants infidels que desconexen al bon Deu, mentres en altíssima contemplació renovava'l foc interior multiplicant sa activitat esperitual y corporal.

L'últim llibre que escrigué a Messina fou el

---

(1) Vide: «El testamento de Ramón Lull y la escuela luliana en Barcelona» Memoria leida en la Real Academia de Buenas Letras, en la sesión ordinaria celebrada el día 15 de Enero de 1894, por D. Francisco de Bofarull y Sans. Barcelona-1896. Es tret del arxiu del senyor don Ramón de Sarriera, Marqués de Barbará y de la Manresana, hont s'hi troban la major part dels documents de la familia Llull, que procedents de Mallorca se trasladaren a exa capital a mitjans del sigle XIX.

titulat *De consilio divinarum dignitatum* que porta la data del mes de Maig de 1314.

Llavors se'n torná cap a Mallorca, decidit a anar a predicar als mahometans, puig desde aquí tindría major facilitat de ferho, ja que'l rey Sanxo, l'any anterior havía firmat treves ab el de Berbería, y axís comodament podría trobar embarcació que'l trasladés, afavorintlo aquella circunstancia pera tractar privadament ab els moros sens donarse conexer; y confiant ab l'ajuda dels qui havía dexat en altra ocasió mitj catequisats, emprengué 'l camí dret a Bugia prometentse un felís éxit de sa empresa.

Que navegá cap a Bugia consta d'un document insertat en el procés de canonisació del Beat, del any 1612, foli 559, el qual fou extret d'un llibre molt antic guardat en el Reyal Arxiu de Mallorca. Diu axís el tal document: «Nota que avuy dimars, 14 d'Agost de 1314, s'embarcá 'l mestre Ramón Llull en un baxell envers Bugia, en la qual embarcada tingué gran acompayament de gent y particularment dels jurats, axó es Lluis de Sant Martí, Andreu Roig, Joan Borrás, Antoni Aguiló, Fra Amador de Santa..... Fra Antoni Ferrer y molts altres, fent gran sentiment de se seua anada y embarcament. Al cap d'un mes escrigué una carta a n'els jurats d'aquest modo:— Als magnífics y sabis senyors jurats de Mallorca. *Sit nomen Domini benedictum.* Magnífics y sabis senyors: vos faig saber la nostra arrivada a n'el segur port de Bugia, per la bondat y gracia de mon Deu y Senyor, qui comensa mostrarme..... (ocasions?) de son servey, en les quals puga..... (exercitarme?) y aprofitar a mon intent, y arreglar les meves coses, per les quals he volgut fer aquest viatje..... (Deu o el Senyor?) porti les coses a bon fi, y 'm vulga donar sa gracia en tot, y acerti aquest bon y sant intent.....»

Les paraules de la carta d'en Ramón, diu el P. Pasqual, indican son exercici y aplicació, axó es que privadament y ab precaució anava ins-

truint a n'els moros del modo que podía, puig diu que Deu comensava mostrarli ocasions o disposicions de son servey en que pogués aprofitar en son intent, que sens dupte era convertir els mahometans a la fé cristiana y ensemps morir, si a ma vingués, per confessar a Jesucrist.

Continúa'l P. Pasqual, y diu: crec que'n aquestes ocasions per entrar y sortir ab mes seguretat de les cases dels moros ab qui tractava pera convertirlos, se vestía ab un capot o manto com ells, y axís disfressat li era mes facil el llur tracte. Basa aquexa creencia en una escriptura en la que's diu que, haventse cremat la sagristía de Sant Francisco ab tot lo que'n ella hi havía, sols se salvá la tomba hont jeya'l cos del Beat Ramón Llull, el qual se trobá *envolupat ab lo alquasis tot ple de sanc.* Aquest *alquasis* es derivat del árab, y significa *manto moresc.* Doncs si'l cos del Beat estava emvolcallat ab l'*alquasis* tot ple de sang, prudentment se'n pot deduir que'l mataren portant aquella vestidura, que sería de son ús particular mentres tractava ab els moros.

Al cap d'un quant temps el Beat se trasladá a Tunis, com se proba per uns documents que publicá en Rubió y Lluch en son diplomatari, en els quals el rey Jaume II d'Aragó'l recomana a n'en Joan Gil turcimany del rey de Tunis y a n'el meteix rey, escribint l'endemá al propi Ramón Llull que'n contestació de la seva carta l'havía recomanat al rey de Tunis y a son torcimany. Heus aquí els documents:

«De nos en Jacme per la gracia de Deu rey d Aragó etc. al feel nostre en Johan Gil, pintor, turcimany del molt alt e molt noble rey de Tuniç, salut e gracia. ffem vos saber que nos per nostra letra escrivim ara al dit rey de Tuniç que a ell placia que en Ramon Luil, natural nostre, lo qual es hom bo e savi e de bona vida, per honor de nos aia e tenga recomenat en sa gracia. e ja sia ço que nos en la dita forma pregam lo dit rey de ço que damunt es dit, empero volem que vos digats de part nostra al dit rey de

Tuniç, que ell en açó faça ço que mils a la sua saviea sera semblant. dada en la ciutat de Leyda .iiii. dies anats del mes de noembre en l any de Nostre Senyor de mil .ccc. quatorze.» (1)

«De nos en Jacme, per la gracia de Deu rey d Aragó etc. al molt noble e molt honrat Miralmomonin Bujahie Zacharie, rey de Tuniç, fill de almir Abhalabber, fill dels almirs..... ndins salut, axi com a rey, que molt amam e al qual desigam que Deus donas molta d onor e creximent de be. rey, fem vos saber que havem entes que en Ramon Luil, natural nostre, es en la vostra ciutat de Tuniç, en la qual li plau habitar et estar. on, rey, com nos conegam lo dit Ramón, que es hom bo e savi e de bona vida e el qual nos amam, pregam vos que vulats e us placia que l dit Ramon, per honor de nos, ajats e tingats recomenat en la vostra gracia. e aço vos grahirem molt. dada en la ciutat de Leyda quatre dies anats del mes de novembre en l any de Nostre Senyor de mill .ccc. quatorçe.

Bernardo de Aversone mandato regis.» (2)

«Jacobus etc. discreto viro Raimundo Lulli salutem etc. recepimus litteram vestram quam nobis noviter transmisistis, et intelleximus plenarie tenorem ipsius. ad que vobis [re]spondemus, nos scribere per specialem litteram nostram, quam vobis mittimus cum presenti regi Tunicii, quod vos honore nostri habeat comendatum. et eciam Johanni Egidii pictori turcimanno suo per aliam litteram nostram, quam vobis assimili transmittimus, scribimus super eo. datum Ilerde nonas novembris anno Domini .mcccxiiii. Bernardo de Aversone mandato regis.» (3)

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó, reg. 242 fol. 43.

(2) Id. id. id. reg. 242 fol. 43.

(3) Id. id. id reg 242 fol. 43.

XLVII

MARTIRI DEL BEAT RAMÓN LLULL

Recomanat, doncs, el nostre Beat pel rey Jaume II, y essent Tunis una plassa comercial aont hi tenían molta entrada 'ls catalans, emprengué sa tasca sens grans precaucions, car se trobava en ciutat hospitalaria y amiga. Poguent obrar axís ab desembrás, sa predicació fou contínua y fins fructuosa; y seguint sa costum, anava escrivint en forma de llibres ses peroracions apostóliques. Tanta era la feina que tenía entre mans, que escrigué al dit rey Jaume II pera que demanés al P. Guardiá dels fra-menors de Lleyda, que li enviés fra Simon de Puigcerdá, dexèble seu, qui'l podría ajudar traduint al llatí alguns llibres que havía composat. Les diligencies que realisá en Jaume II pera correspondre a lo que'l Beat Ramón Llull li demanava, quedan comprovades pels dos documents següents que'l doctor A. Rubió y Lluch ha publicats en son diplomatari «Documents per l'historia de la cultura catalana mitj-eval», planes 65 y 66. (1)

---

(1) «Jacobus etc. venerabili et religioso viro fratri guardiano domus fratrum Minorum Ilerdensis [salutem] etc. ad noticiam vestram deferimus per presentes, nos a discreto viro Raimundo Lulli litteram noviter recepisse, per quam nobis inter alia significare curavit, se disputando cum Sarracenis Tunicii, ubi presens est, quosdam composuisse libros ex quibus fructus boni divine intelligentie non solum Christianis subsequi poterunt sed etiam Sarracenis, cum iam apud ipsos Sarracenos profi-

Arrivá a esser tanta la seguretat ab que allí predicava, que fins arrivá a dedicar el llibre *De majori fine intellectus, amoris et honoris* a Alcaldi, mufti de Tunis, aont persuadía la veritat de la fé de Crist y manifestava la falsedat de la secta de Mahoma.

Aquest llibre y 'l *De Deo et mundo,* en Salzinger els senyala escrits el mes de Desembre de 1315, lo qual fa conjeturar al P. Pasqual que la tal data es equivocada, car la tradició constant ens diu que'l Beat morí 'l mes de Juny de dit any; ja diré lo que penso respecte aquesta qüestió.

Lo cert es que'l Beat Ramón Llull ab son zel apostólic obrá moltes conversions, entre les quals les de cinc dels mes respectables y sabis moros de la ciutat, com consta per en Joan Ot Menorca, alarmantse per aital motiu els ulemes y demés ministres de la falsa religió, quins atissaren al poble pera que tumultuosament demanés que fos desterrat aquell intrepit mallorquí.

En Nicolau de Pax, home doctíssim y un dels primers catedrátics d'Alcalá d'Henares, en l'elogi que del Beat Ramón Llull anteposá a son llibre *De anima rationali,* imprés en dita ciutat l'any 1519, diu que a Bugia, estant amagat al principi

---

cere quodam modo videantur; sed quod tam pro hiis quam pro quadam arte consilii, quam dictus Raimundus nunc facit, significavit se plurimum indigere persona ydonea que dictos libros et artem scribat et transferat de romancio in latinum; ad quod quidem religiosum fratrem Simonem de Podio Ceritano ordinis et conventus vestri, qui per aliquod tempus fuit iam scolaris ipsius Raimundi, suficientem et ydoneum reputans, postulavit, ut apud vos super hoc intercedere deberemus, cum dicti fratris Simonis presencia sibi pro premissis multum necessaria sit et utilis esse possit tam pro adiscenda dicta arte consilii et in regressu aliis docenda quam aferendo ad nos et ad partes istas opus librorum predictorum, quocirca discrecioni vestre attente ducimus deprecandum, quatenus consideratis premissis necnon harum precum nostrarum obtentu, iam dictum fratrem Simonem ad dictum Raimundum Lulli ad pradictas partes Tunicii pro explicandis predictis protinus destinare velitis, iniungendo sibi, ut circa ea, prout discrecioni sue bene congruit, se diligenter habeat et sollicito studio vigilet ac intendat; erit quippe hoc nostris affectibus placidum atque gratum, volumus tamen, quod dictus frater Simon ante recessum suum videat se nobiscum, nos enim litteras nostras ei fivi et tradi mandabimus super dicto negocio oportunas. datum Barchinone nonas augusti anno Domini mcccxv.»

«Jacobus etc. venerabili et religioso fratri Romeo Orticii ministro fratrum Minorum in provincia Aragonie salutem etc. scire vos volumus nos litteram recepisse a discreto Raimundo Lulli in partibus Tunicii nunc agentis, per quam significavit nobis se, ex quo fuit Tunicii, quin-

entre'ls mercaders y comerciants europeus, comensá 'l Beat per tractar secretament ab aquells moros de qui ja avans n'era amic per haverlos iniciat en la doctrina cristiana y afirmantlos de mica en mica a la fé católica; mes arrebatat al poc temps per l'amor a Crist, traspassá 'ls límits de la prudencia y sortí valerosament a la plassa pública de la ciutat, predicant y lloant la lley cristiana ensemps que denigrava y judicava com una bogería confiar en la lley de Mahoma plena d'obscenitats.

Recordeuvos, els hi deya'l Beat Ramón Llull, que soc aquell meteix que temps enrera traguereu d'aquí y de Tunis, aquell que vostres prínceps desterraren, perque temían que les meves raons vos convencessen, y dexant la lley de Mahoma vos fesseu cristians. Mes ara torno ab la sola esperansa d'encarrilarvos pel camí de la salvació; estic prompte a probarvos ab raons o ab la vida la veritat de lo que defenso, y que sols se pot alcansar la eterna gloria confessant la fé de nostre Senyor Jesucrist. Vinc decidit a predicarvos la veritat, sens que'm fassen recular ni promeses, ni amenasses, ni cap motiu de prudencia. No

---

decim libros condidisse super quibusdam disputacionibus quas habet cum Sarracenis, et per quam supplicavit nobis, ut cum non habeat qui dictos libros scribat nec transferat de romancio in latinum, quod expediret pro bono magno et exemplo quod sequi poterit sapientibus christianis, quod daremus operam ut religiosus frater Simon de Podio Ceritano, qui scolaris suus fuit, quem ad hec..... aptum, mitteretur ad eum. nos autem volentes pro bono hujusmodi voluntati dicti Raymundi favoraliter respondere, evocavimus ad nos dictum fratrem Simonem in conventu Cervarie existentem et exposito sibi per nos dicto negotio et eodem etiam certificato a nobis, qualiter obtinuerimus a venerabili fratre Alexandro quondam dicti ordinis generali ministro, ut de fratribus ordinis ipsius ad quascumque partes mittere valeamus, petivit tamen, ut licencietur a vobis et quod etiam iniungatur ei per vos sub virtute obediencie, ut vadat in viagium [pre]dictum, ea propter providenciam vestram rogamus attente, quatenus qualiter in hoc res Dei agitur, velitis per specialem litteram vestram dirigendam dicto fratri Simoni mittendamque nobis per cursorem presencium portitorem, licenciare fratrem eundem ac dare sibi in virtute obediencie expressius in mandatis, ut secundum nostrum beneplacitum vadat ad dictum Raimundum Lulli, et intendat prout ipse voluerit in premissis. scribatis etiam per aliam litteram per vos dirigendam guardiano ordinis vestri Tunicii, quam nobis assimili transmittatis, ne fratrem Simonem prelibatum in aliis..... vel teneat impeditum, sed quod eum circa premissa libere vaccare permittat. datum Barchinone iii Kalendas novembris anno Domini mcccxv.»

Extrets del Arxiu de la Corona d'Aragó, reg. 242, fols. 203 y 260.

cregueu pas que Deu, esperit pur, ple de virtut y resplandor, miri ab bons ulls vostres bestials obsequis, ni que sa lley sia de goig y regalo sensuals en res conforme ab la virtut y la raó... ¡Desprecieu la lley de Mahoma, qu'es una farsa, y seguiu al menys la lley natural!... ¡No feu mal a ningú, y estimeuvos tots com fills d'un meteix pare!...

Y per aquest istil anava descapdellant el Beat la seva arenga, manifestantloshi la veritat de la fé de Crist y lo despreciable de la lley mahometana. Axís se dedueix de les espressions que's llegexen en les composicions del famós Certamen celebrat en la iglesia de Sant Francesc de Palma de Mallorca en honor del Beat Ramón Llull, l'any 1502.

Tots els qui prengueren part en aquella solemnitat, diu el P. Pasqual, eran subjectes que's penetraren ben be dels punts que mes poguessen lloar la personalitat del Beat; y per esser tots ells mallorquins, se'ls ha de suposar que escrigueren o lo que'ls dictá la constant tradició, o lo que trobaren en llibres y memories antigues, car en lloc se podían conservar millor que'n Mallorca, les noticies auténtiques relatives a les circunstancies de son martiri, per haver sigudes explicades pels metexos que hi portaren el cos ensagnat.

No obstant la conversió d'alguns moros y de que d'altres l'escoltaren pietosament, s'amotiná la gentada, y furiosa contra en Ramón, entre insults y colps el trasladaren al palau del rey, diu en Nicolau de Pax. Y en l'esmentat Certamen s'hi afegeix que, lligat fortament, el ficaren en tenebrosa presó per manament del propi rey de Bugia. Y esplica en Gaspar Calaf, un dels qui prengué part en aquell Certamen, que li donaren tants assots que fins la carn se desfeya de sos ossos, y sufrint crudels torments, a imitació de son Deu y Senyor, pregava fervorosament pels qui 'l maltractavan. Y un altre afegeix que, no sols eran tals les llagues d'aont rajava molta sang

quedant al descovert els ossos, sino que tanta era la furia y rabia d'alguns moros, que fins s'hi feyan a mossegades.

Reuní, entre tant, el rey son consell, determinant qu'en Ramón fos mort a pedrades, com afirman els aludits autors del Certamen.

El tragueren de la presó per portarlo al lloc del suplici qu'era fora les portes de la ciutat junt a la platja, y ja's pot un hom figurar els escarnis y maltractes que rebé 'l Beat pel camí, mentres ell seré y valerós, segons en Joan Ot Menorca, els anava encara predicant la fé de Crist; alegre y content de veure finalment coronats sos esforsos, y de recullir el fruit de sos trevalls y desitjos tan viument sentits, d'oferir la vida per son Deu, com tantes voltes li havía demanat.

Arrivat al lloc senyalat y ab tot l'aparato judicial, en Ramón Llull fou ficat al cep allí preparat, y a presencia del meteix rey, de sos ministres, servidors y grossa moltitut de gent, el butxí doná dues coltellades al cap d'en Ramón, y al instant tot el poble allá reunit comensá apedregarlo fins que son cos quedá complertament sepultat per les pedres. Axís ho explica l'erudit Pere Bennasser, doctor en sagrada Teología y canonge de la Catedral de Mallorca, en son rescripte del any 1691, confirmantho tots els escriptors que de la vida del Beat s'han ocupat.

Aquestes circunstancies de la mort del Beat Ramón Llull, se comproben per un instrument actuat els 5 de Desembre de 1611, sobre el regonexement que'ls metjes y cirurgians feren de son cos, puig aquexos declararen ab jurament que, prescindint de les moltes ferides que tot aquell cos tenía, dues ne tenía al cap d'arma blanca y altres dues de colp de pedra, totes elles greus. Y la opinió general ja'n tenía d'elles noticia, per quant en el Certamen de 1502, ja un dels pretendents al premi, parlant del martiri del Beat, digué: «e fonchs vostre marca del cap la fractura, quins fa morir mártir per gran maravella.»

Afegeix el citat doctor Bennasser, que homes dignes de tot crédit li asseguran que'n el lloc aont fou apedregat el Beat Llull, no s' hi fan arbres ni herbes de cap mena, com si la terra que doná un gran fruit pel Cel, se retregués de produir fruits en profit dels descendents d'aquells butxíns. Y també diu el P. Pasqual, que un home molt ilustrat d'aquelles terres y que parlava bastant correctament la llengua catalana, li manifestá que a Bugia s'hi conservava encara la tradició d'haverhi sigut apedregat un sant mallorquí, y fins que existía la presó hont fou tancat.

Com que Bugia era en aquell temps una ciutat molt comercial, sempre hi havían per allá gent de tráfec de per totes les costes del Mediterrani, y trobantshi en aquella ocasió uns mercaders genovesos qui conexían prou a n'en Llull (fent esment antigues memories de dos d'ells, anomenats Esteve Colom y Lluis de Pastorga), demanaren permís al rey de Bugia per emportarsen el cos d'en Ramón, tota vegada qu'havían de marxar aquella metexa nit. Obtingut el permís, els guiá, pera trobar lo que cercavan, una resplandenta pirámide de llum que queya sobre'l pilot de pedres, y apartantles tot seguit ab gros respecte, descubriren aquell cos encara ab vida. El portaren, doncs, ab tot cuidado envers la nau, fentli seguidament els remeys que cregueren mes necessaris y oportuns pera conservar aquell petit alé del martre que encara respirava, dirigintse cap a Mallorca, qu'era la terra de cristians mes propera y aont ab major cuidado se'l podría curar; mes al dia següent, y prop la illa de Cabrera, entregá en Ramón Llull sa ánima al Creador.

Llavors els genovesos tractaren d'emportarsen aquell cos sant cap a la seva terra; mes els vents els obligaren a ficarse a la bahía de Mallorca y donaren fondo a Portopí. Passada la tempesta, volgueren empendre altra volta la marxa, pero una forsa sobrenatural no dexá moure la nau, que quedá quieta tantes voltes com ho intenta-

ren. Acataren, doncs, la voluntat de Deu d'aquell modo demostrada, y saltant en terra, donaren avís a Mallorca del tresor que'n la llur nau portavan.

Aquesta relació, diu el P. Pasqual, está del tot conforme ab la tradició dels mallorquins y ab les antigues memories de les quals han pres les especies tots els qui en sos escrits han parlat del martiri y mort del benevirat Ramón Llull, especialment els qui concorregueren al Certamen de 1502, y en Nicolau de Pax, l'autor mes antic y autorisat de la vida del doctor Arcangélic.

Tot lo referit consta en un resum que un religiós francescá feu d'un instrument molt antic, axó es de quan se cremá la sagristía de la iglesia de Sant Francesc, en que, havent sigut tot destruit, sols quedá intacte l'arca o sepultura ab el cos del Beat Ramón Llull; y aquell frare feu dit resúm en un llibre de la metexa sagristía.

Diu axís el document:

«Transumpt, lo qual es estat trobat en part imperfet, o faltat per molta vellesa, tant per arnes, com encare per estar les lletres molt orbades ut sequitur. Admirable cosa del illuminat Mestre Ramon Lull. En la fi del any 1314 transfretá a Bugia, e en lany 1315 fonch lo dit Mestre Ramon apedregat en Bugia, e ab una nau de Genovesos embarcat e demanat, e quant foren en las mars de Cabrera doná la anima sua a Deu, dia dels gloriosos Pera e Pau Apostols a XXVIIII de Juny e per molt manifest, e grans miracles, que feya nol soterraren en la sepultura de son pare y mare, qui es en la capella de sanct March en la iglesia de Sancta Eularia, estimant que seria prest canonizat encomanarenlo als Frares Menors dins una caxa de fusta, e mes dins la Sacristia, junt al costat seu fonch posat a part lo cos del fill de Rey de Portugal, en altre caxa, qui venia del sanct sepulchre, e morí assi en Mallorques, e apres per passament de temps se ha pres foch en la dita Sacristia, e fonch tant gran que no fonch restaurada cosa alguna, que tot nos cremas fins les pedres, e les parets se calsinaren, e los Calces, Creu, e altre argent se foné,

e altre..... de (segurament que diria *e altre cosa no es restade*, puix aquest es el sentit com se despren del context) sino la caxa illesa del foch, ahont estava lo cos del gloriós Mestre Ramon; e per aquest miracle fonch feta una tomba lapidea, ahont fonch mès lo cos, devall la trona de la Iglesia, axi com estave envolupat ab lo el-quasis tot ple de sanch. Frare Joan Girard, escriptor del present Memorial.» (1)

D'aquest importantíssim document n'hi ha una traducció llatina en el llibre de lletres reyals, desde l'any 1601 a 1610, segons afirma'l P. Pasqual, y está reproduit ab la deguda forma en el procés de canonisació de 1612. Y diem qu'es importantíssim el tal document per sa molta antiguitat, puig que ell es un resúm, del millor modo que's pogué fer, d'aquell instrument tan fet malbé y tan antic, car datava del temps en que fou trasladat el cos del Beat, sota la trona de la iglesia després d'haverse cremada la sagristía de la metexa, y d'aqueix foc e incendi ja'n parla l'arquebisbe de Tarragona en sa famosa informació donada en 1373.

Aquest meteix document ens porta com per la má, a parlar de la data en que morí 'l Beat Ramón Llull, la qual, segons la constant y jamay interrompuda tradició de mes de cinc cents anys, es que son martiri tingué lloc el dia 29 de Juny de 1315 y que morí l'endemá en alta mar.

Confirmada pel document anterior, queda corroborada per altre que obra en l'esmentat procés de canonisació del any 1612, y qu'es extret d'un llibre de l'arxíu de la ciutat de Palma de Mallorca; traduit diu axís: «Memoria. El dissapte que's comptava 29 de Juny de 1448, en qual dia se celebra la festa de Sant Pere y Sant Pau, fou acabada la nova capella en el monestir de fra-menors de Mallorca, en la que s'hi colocá el cos del reverent mestre Ramón Llull ab gran

(1) Vide en les «Disertaciones históricas del Beato Raimundo Lulio» por el P. Jaume Custurer. Disert. I, cap. 3.

honor, essent presents el magnífic doctor en Drets Rodrigo Falcó, lloc-tinent general del Senyor Rey a Mallorca, y 'ls honorables Jurats del present regne, ab gran moltitut de gent, que ab molta devoció miraven el cos del dit mestre Ramón Llull, qui fou trobat sencer en la tomba hont era, de lo qual tothom ne quedá admirat, atenent que feya 133 anys que passá d'aquexa vida.»

En aquest últim document també s'hi especifica, com s'acaba de veure, la data de sa mort, ja que de 1448 trayentne 133 quedan per 1315. Axís doncs, havent nascut en 1232, segons la opinió mes probable com ja he manifestat, tenía el Beat Ramón Llull 83 anys complerts quan morí.

Item mes, en una nota antiquíssima que tingué presenta l'autor de les «Disertaciones históricas del Beato Raimundo Lulio», disert. I, cap. 3, s'hi llegeix:

«Titulus sepulturæ Magistri Raymundi Lullii subtus thronum Ecclesiæ Fratrum Minorum Maioricensis Civitatis positus in tumba corporis eiusdem.

Raymundi Lulli, cuius pia dogmata nulli
Sunt odiosa viro; iacet hic in marmore miro:
Hic Me CCeC cum P. capit sint sensibus esse.

Titulus iste demonstrat quod ipse Reverendus Magister Raymundus Lulli suum defunctionis diem peregravit in anno Domini MCCCXV quod *meccec* significat literam M mille, et tres litteræ ccc in illa dictione *meccec* designantur trecenti anni, et per illam literam solam scilicet P. designantur XV anni, et hoc significatur quia P. est quindecima litera alphabeti.»

Aquesta data, doncs, del 29 de Juny de 1315, ha sigut recullida en els esmentats documents, com dels metexos se'n dedueix, per la acurada y pietosa sentimentalitat del poble, no per la burocracia ni per les persones oficials acostumades a calendar documents.

Per consegüent, com que'l poble comptá sempre'ls anys pels de la Nativitat de Jesucrist, segons afirmació de varis notables cronologistes y sobre tot del erudit francescá Antoni Pagi, mentres que les Curies baronals y reyals, els calendaven ara d'un modo, ara d'un altre en els documents oficials, pero sobre tot per anys de la Encarnació avansat nou mesos al de la Nativitat, de qual procediment n'está ple, diu don Antoni de Bofarull, el nostre Arxiu reyal; d'aquí'n deduexo que, ni aquells dos documents ara de poc trobats pel doctor A. Rubió y Lluch en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ni la data que'n els dos últims llibres del Beat nota en Salzinger, destruexen l'afirmació de tots els historiadors al senyalar el 29 de Juny de 1315 com a data certa de la mort del Beat Ramón Llull; perque aquelles com a procedentes de les curies oficials son els mesos d'Agost, Octubre y Desembre del any 1315 de la Encarnació, que corresponen als dits mesos del any 1314 de la Nativitat.

XLVIII

IMMEMORIALITAT DEL CULTE SAGRAT Y PÚBLIC QUE'S DONA AL BEAT RAMÓN LLULL

Tots els mes notables historiadors de Mallorca están en acort al afirmar que axís que'ls de la ciutat tingueren noticia que'n la nau genovesa amarrada a Portopí hi havía'l cos sagnant d'en Ramón Llull, sortí d'aquella una solemníssima professó, en la que ademés del Bisbe, Clero secular y regular, hi anava'l Lloc-tinent general de la Illa, Jurats, Noblesa y poble; y mentres totes les campanes dels cloquers de Mallorca repicavan, era entrat ab inusitada pompa el cos del Martre entre'l goig indescriptible dels palmesans que recobravan bell tresor.

Tanta era la devoció y alegría celestial que traspuava per entre la gentada, que fins pels portals de les cases treyan els malalts, pera que al passar el cos del Sant els hi tornés la salut, com axís succehía per voler miraculós de Deu.

Havían determinat enterrarlo a la fossa de la familia Llull, qu'era a la capella de Sant Marc de la iglesia parroquial de Santa Eularia, no sens la protesta de molts, que, considerant havía d'esser prompte canonisat per la Iglesia, no creyan gens convenient enterrarlo juntament ab

altres, sino, deyan, deu estar en lloc mes digne y aont puga rebre convenientment els actes de veneració del poble cristiá; a lo que afegían els Fra-Menors, que est lloc havía d'esser precisament la iglesia de Sant Francesc, per haver pertenescut en Ramón Llull a la venerable Ordre Tercera.

Entre raons y disputes anava fent via la professó, no havent pogut prevaldre la opinió dels menorets y dels molts que com ells pensavan, fins que succehí lo que deposá el rector de la iglesia parroquial de Santa Creu, mossen Magí Pou, en el procés del any 1612, fol. 186, ab aquestes paraules:

«Aventlo demanat los Frares Franciscos, per ço com era de la tercera Regla de dita Religió, y no volentlo donar, fonc servit Deu de un tant gran miracle, com fonc que tenint el cos a la plaça nova, que es vista de Santa Eulalia, y de la iglesia del P. S. Francesc de Assís, los quil portaven nunca pogueran passar en avant, per entrar en Santa Eulalia; vist est gran miracle determinaren portarlo en S. Francesc, entenent, que axí era voluntat de Deu, y els quil portaven librement enaren, il posaren en dita iglesia de S. Francesc, en la qual lo dia de vuy está reservat..... (aquí continúa deposant altres coses y acaba ses declaracions, dient:) Totes les coses que de sobre tinc deposades se, axí per la tradició antigua de nostros majors y passats, com també matex per havero llegit en actes, y diversos llibres autentics y vertaders.»

Axís es que fou posat interinament en una arca de fusta dins la sagristía del convent dels Fra-Menors, aont se'l venerava com a Sant.

Diu el bisbe d'Orense, Fra Damiá Cornejo, en sa «Crónica Seráfica», part III: *Aquí estuvo muchos años venerado como Santo Mártir*. Y Escolano, en sa «Historia de Valencia», llibre III, afirma igualment: *que en la Sacristía concurría mucha gente á verle, y tomar de sus Reliquias.*

Aquestes cites com molts altres dels datos que'ns han de servir pel present capitol, son trets de les «Disertaciones históricas del Beato Raimundo Lulio» del P. Custurer.

El docte y sabi catedrátic del seminari de Palma doctor Mateu Gelabert, ens fa en una série d'articles rotulats «Silografía luliana» y «Iconografía luliana en Mallorca», publicats en la desaparescuda *Revista Luliana,* una descripció complerta dels gravats, esculptures y pintures del Beat, que son un monument que canta eloqüentment son culte immemorial sagrat y públic que avuy encara té en les illes Balears.

De les pintures n'hi han algunes verdaderament notables per sa antiguitat assegurada per sis périts: dos pintors qu'eran Miquel Banús y Gabriel Femenia; dos esculptors, Rafel Torres y Andreu Carbonell; y dos antiquaris, Antoni Mir y Lluis Focs, tots els quals, presos de jurament, dictaminaren en 1751 segons art y conciencia, a requisició del bisbe de Mallorca ilustríssim doctor Llorens Despuig, que la imatje mes antiga del Beat Ramón Llull, es una taula pintada en 1321, que hi havía a la capella de la Santíssima Trinitat en la iglesia de Trinitaris, la qual avuy se conserva encara, afegeix el doctor Gelabert, en la casa de don Bartomeu Proheus de Palma.

Altra pintura casi tant antiga com la precedent, car segons la informació dels metexos périts data del 1331, se guardava en temps del P. Pasqual, en la casa hont visqué en Ramón Llull. En aquesta com en l'anterior está representat ab corona de raigs, y de una y altra se'n dedueix el martiri, per esser representat aqueix epissodi en un quadret de la primera y per les pedres escampades per terra que s'hi veuen en la segona. Ademés en aquesta última, hi ha un rótul que diu *Beatus Raymundus Lulli* ab carácters gótics.

En la esmentada Informació consta ademés que'n la capella de Sant Honorat, del convent de Santa Margarida (avuy hospital militar), hi havía

una pintura del any 1351, també ab corona de raigs.

Y per últim altre quadro de 1401 en l'enderrocat Oratori de Sant Nicolauet.

Aquest culte sagrat y públic que comensá y continuá en veneració del Beat Ramón Llull, no fou per tolerancia sino ab aprobació expressa dels bisbes de Mallorca, car si no ho haguessen considerat conforme al ritus eclesiástic, l'haurían impedit, com era llur dever, ja que llavors no podían pas aduhir l'estar en posessió de temps immemorial, puig tot just comensava.

A n'en Guillém de Vilanova, que tractá a n'en Llull viu, y l'honrá com a Sant després de mort, el seguiren en la Seu Episcopal de Mallorca: fra Ramón de Corsavino l'any 1318; després d'aquest qu'era de la ordre de Predicadors, el succehí en 1320, fra Guido Terrena, carmelita; y en l'any 1332 fou trasladat al bisbat d'Elna en el Rosselló, y d'aqueix lloc vingué a Mallorca en Berenguer Balle. En 1349, el succehí don Antoni Colell; en 1363, don Antoni de Galiana; en 1378, fra Pere de Cima, de la ordre de menors; en 1387, don Lluis de Prades; y a n'aquest el succehí el canonge de Barcelona don Gil Sanxo Muñoz, que havía sigut elegit antipapa a la mort del aragonés Luna.

Aquexa aureola o nimbe de santedat ab que la opinió pública rodejá 'l front del Martre de Bugia, está assegurada en sos llibres, puig tots ells respiran caritat y amor a Deu; y no'n té prou encara, puig fill sumís de la Santa Iglesia, en tots se sotmet al judici infalible de la Seu Apostólica, qui jamay li feu la mes lleugera correcció, sinó al contrari alabá y exaltá en diferentes ocasions la doctrina en ells exposada. Per axó fra Guido de Terrena, carmelita, que després sigué bisbe de Mallorca y que avans havía tractat personalment al mestre Llull, que conexía ses obres y ses virtuts y que durant els dotze anys que regí la Seu mallorquina, pogué adquirir nous elements pera conexer d'un modo mes

íntim al gran home que tot just feya cinc anys era mort quan d'allí fou nomenat bisbe, al escriure el llibre de totes les heretgíes, no hi posá pas al Beat y els seus llibres, alabats y honrats per Papes, Cardenals, Bisbes, Reys y per la célebre Sorbona de París.

Era per allá l'any 1350 quan se calá foc a la sagristía de la iglesia de Sant Francesc, salvantse solsament del incendi y per miracle la sepultura del Beat Ramón Llull, com consta pel document ja citat en el capitol anterior. Llavors se construí una urna de pedra hont hi posaren el cos del Beat envolcallat ab la mortalla encara tacada de sang, y ho colocaren junt a la capella dels Berards y devall la trona de la iglesia. Aquí seguí la devoció que'ls fidels demostraren per tan santa reliquia, acudinthi fervorosos ab presentalles pera impetrar de Deu, per medi del sant Martre, escoltés benigne llurs pregaries.

En 1366 el malaconcellat inquisidor general d'Aragó fra Nicolau Aymeric, comensa sa violenta campanya contra la Immaculada Concepció de María y les obres del nostre Beat, tenint l'atreviment fins en públic de calificarles d'herétiques.

Després, gracies a la munificencia del célebre teólec y sabi mestre lulista doctor Joan Lobet, mort ja en 1460, se construí sumptuosa sepultura pel cos del Beat Ramón Llull, en la capella de la Mare de Deu de la Consolació o de la Concepció com volen altres, de la metexa iglesia de Sant Francesc, essenthi trasladat el dia de Sant Pere y Sant Pau del any 1448, tenint lloc una gran festa ab assistencia del Lloc-tinent general, jurats, autoritats y grossa munió de poble.

Les instruccions, que'ls Jurats que acabavan, dexavan a llurs successors en el ofici, s'anomenan *Testament dels Jurats;* vegis doncs, el llibre que comprén els testaments dels anys 1479 fins 1497, y en el Testament dels Jurats de Mallorca del any 1481 y en son capitol 5, s'hi llegeix:

«En quanta veneració se deu tenir lo cors de aquell gran Mallorquí Mestre Ramón Llull, a cascu es assay manifest, e per ço meritament en los anys molt a passats (axó es en 1448, segons el document exposat en el capítol anterior) los Magnífics Jurats, qui llevors eran, determinaren lo dit cors qui estave sots la trone de la Esglesia de Sant Francesch fos tret, e mès en altre lloch molt mes honorós que aquell ahont estava, e axí una jornade fet solemne offici ab molta ceremonia, e honor lo dit cors fonc treslatat, e mès en una capella prop lo altar maior, en una caxa dins una tomba e en un gran armari a la paret, de totes les quals coses tenen recort algunes persones, que vuy viuen, e la qual tomba cobriren de un drap vermell, ab les armes de la Ciutat, e tancaren de tres claus, la una de les quals tenía lo Reverent Mestre Joan Lobet, la altre lo honor en Gaspar Martí Ciutadá, e la altre en Francesch Prats, e essó feran per que lo dit cors estigues guardat. E pochs dias ha vingut a sabude de nosaltres, que lo dit cors estave en molt perill per alguns devots qui tenían voluntat de haver alguna particula del dit cors, y encare quel havíen tret del lloch hont estave. Delliberám nosaltres ensemps ab lo spectable Llochtinent General enar e la dita Esglesia de Frares Menors, e ab mossen Francesch Prats, que tenía dues de les dites claus, com la tercera tingués Mestre Risso, e demanant lo Guardia, e altres Mestres en Theología, als quals lo dit Llochtinent General, maná que obrissen lo lloch ahon estave lo dit cors e aquí cascun se mes entorn, per quant lon havían tret, volguem saber ahon era, el trobam, quel tenían en la Sacristia, en una caxa; estigueremne no poch merevellats de tant atraviment havían agut, e axí rederguintlos de paraula, no hagueren altre resposta, sino quel havían tret per dupte nol furtassen: mirau bona resposta, si valía la rahó que los Magnífichs Jurats hi fossen demenats. Per lo dit Magnífich Llochtinent General, e per nosaltres los fonch dit lo quens parech esser necessari per raparacio de tal, e de tant gran desordes, e perço aparech a tots nosaltres, per aquella hora tornar lo dit cors dins una gran caxa, qui es en la Sacristía, dins la qual estan las Reliquias, e aquella tencam, e ab nostre sagell, la fem segellar, la clau te mossen Brossa, la qual donará a vostres Magnificencias, a las quals

prengan los placie voler pensar lo cors aquest quant deu esser guardat, que sens dupta, si nosaltres no ho vehem los nostros ho veuran, que será canonizat, y axi placieus donar fonme lo dit cors estiga en lloch segur, e ab aquella honor, e reverencia ques partany, que certament fan molta honor las obras de aquest, a tot aquest Regne.»

Testament dels Jurats del any 1482 qu'está en el meteix llibre, fol. 311 y el nombre 4 diu:

«Nosaltres havem volgut veure lo cors del Reverent Mestre Ramon Lull, lo qual havem trobat era en una gran caxa de la Sequestria de S. Francesch, ahont estan las Reliquias; e per quant los Frares havían menester en la dita caxa lo tragem de allí, e fon posat en una altre caxa de la Sequestria, tencade ab tres claus las quals mossen Juan Lodra te, e les quals nos dará tota hora que per vosaltres será request, e no res menys son segellats los panys del segell del dit mossen Lodra. Certament lo dit cors está a gran confusio, y vergonye del present Regne, en la forma que vuy está; perque suplicam vostres Magnificencies vullen llegir lo capitol del testament de nostres immediats antecessors, que es en cartes 294 e vullen fer lo que en aquell es contingut, puis fins assi nosaltres per altres ocupacions no ho havem pogut fer.»

Testament dels Jurats del any 1484 qu'está en el meteix llibre, parlant del cos del Beat diuen els Jurats a llurs successors:

«Placies de enari, que está en le Sacristía: los Frares, porien sil volen furtar, o donar aquell: es veu que lo Hermitá Veneciá noy venc per altre. (Aquest hermitá Veneciá, afegeix el P. Custurer de qui trec les presents cites, estigué molts anys a Mallorca y 's mostrá sempre molt aficionat a les coses del Beat.) Mossen Matheu Roig ne te una clau, si fos un cors de qualque home estranger, ya fore posat en lo lloch dedicat per tal, o fore canonizat..... perque placiey fer lo degut.»

En el testament dels Jurats del any 1487 que

está en el meteix llibre, hi ha una cláusula que diu:

«Per fer la honor, ques partany, al cors de aquell venerable, e de santa vida Mestre Ramon Lull, havem deliberat se fasse una tomba de alebaustro a la Esglesie de Sant Francesch, on estiga aquella reverent ossa, la qual tomba, o sepulcre deu levorar mosson Francesch Sagrera Prevere, havemly ofertas per sos trevalls, e que la fasse segons la mostre, que ha feta, quarante sis lliures, segons poran veurer vostres Magnificencias en la capitulació entre aquell, y nosaltres fermade. Ha e ser acabade la obra dins sis mesos primer vinents; axí placie a las Magnificencias vostres voler fer tenir a prop al dit Mossen Segrera, que en lo temps, que ha promés, e abans si fer se pora sia acabade la obra. Ha rebut per mans de Mossen Compaño nou lliures, e deu sous; are esta la dita ossa dins una caxa, que havem comprade, ab duas claus, les quals son estades liurades, e encomenades al Jurat Ciutada mes entich, de la qual obra te carrech per nosaltros lo honor en Juan Vicens, qui te la trasse, axí demanarlin, que el vos ne donará raó.»

En el llibre extraordinari del Arxiu de la ciutat de Mallorca, desde l'any 1487 fins al de 1489, s'hi troba l'auto següent:

«Die Martis xxiij mensis Octob. anno prædicto (a Nati. Dñi.) MCCCCLXXXVII. Los dia y any demunt dits feren fermats per los Magnífichs Jurats del present Regne de la part una, y lo discret Mosson Francesch Segrera Prevere de part altre, los Capítols del tenor siguent. Capítols fets, o fermats entre los Magnífichs Jurats de una part, e lo discret Mosson Francesch Segrera Prevere de la part altre, sobre una tomba, que lo dit Mosson Segrera ha a fer de alabaustre per metre lo cors del Reverent Mestre Ramon Lull, en la Esglesia de S. Francesch. E primerament los Magnífichs Jurats han e donar al demunt mosson Segrera lo alabaustre per fer la dita tomba, lo qual han e fer portar en casa sua a cost dels Magnífichs Jurats, e per quant se ha dupte quel alabaustre bast

per la tombe, e las armas que si han afer, que si será menester una pessa de Senteni per fer las armas quels Magnífichs Jurats han e pagar aquella.... etc.»

En el testament dels Jurats del any 1492, qu'es en el llibre de testaments ja esmentat, nombre 37, fol. 339, diu:

«Lo honor en Joan Vicens tenía carrech per nostres predescessors de fer una capella (ninxo) ab una tomba de dins aquella, ahont estigués lo cos del Reverent e Benaventurat Mestre Ramon Lull, lo qual a be que la ossa sia trasladada e lo cos, o ossa estigue en segur, empero la obra no ses tota acabade, segons mostre lo principi de aquella, e le traçe que te lo dit Joan Vicens. Demanantvos de gracia degau oir lo dit Joan Vicens e informarvosha de totes coses, perque le obre de tant singular home com es estat Mestre Ramon sia acabade ab totas perfeccions.»

Per últim, en la Memoria que'n l'any 1641 escrigué Gabriel Lull, copiantho d'un manuscrit antic, diu:

«E a VIIII del mes Setembre MCCCCLXXXXII se tresledá lo cors del Reverent, e digne de gran memoria mestre Ramon Lull ab gran solemnitat, regint lo Governador Misser Hieroni Albanell de Barcelona en la Esglesia de S. Francesch.»

Queda, doncs, confirmada per tots aquestos documents, la gran veneració y respecte que'ls merexían les sagrades reliquies del Beat y la confiansa que tenían de ser aquéll prompte canonisat per la Iglesia; y que'n l'any 1492 s'efectuá la traslació definitiva de les dites Reliquies aont encara avuy son objecte del culte públic dels devots.

A últims del sigle xv fou acusat devant del Papa el mestre y fervent lulista doctor Pere Dagui, qui marxá també a la Cort Romana pera donar sos descárrecs, y després de varis contratemps la doctrina luliana fou aprovada pel papa

Inocenci VIII, y pera celebrar aquest felís acontexement se efectuaren a Mallorca sumptuoses festes, especialment a la iglesia de Sant Francesc, que'n 1502 hi tingué un Certamen poétic en honor del Beat, ab assistencia del Virrey, Bisbe, Magistrats y demés autoritats ab gran concurs de fidels.

El culte al Beat Llull s'havía extés ja en aquell temps per les principals nacions cristianes de Europa, com ho proba'l P. Custurer.

En les *Vindiciæ Lullianæ*, tomo I, pl. 356, del P. Pasqual, s'hi llegeix:

«Necdum Majoricis, sed etiam in tota ferè Europa a tempore antiquo data est Beato Raymundo Lullo aliqua species cultûs sacri, nam in Monasterio Populetano (1) Ordinis Cisterciensis in Catalonia, in altari Sancti Stephani, adest collateralis Imago Beati Lulli, saltem ante annum 1500 depicta: adest quoque in Ecclesia Minorum Barchinonæ, et Cæsaraugustæ; in Claustro Collegii Sancti Francisci Salmanticæ, et Sancti Joanis *de los Reyes* Toleti. In variis Libris impressis in Italia, Gallia, Germania et Hispania, saltem ab initio seculi decimi sexti, attribuitur Raymundo titulus Sancti vel Beati vel Martyris; in eisdemque etiam Regnis cælatæ sunt etiam plurimæ ejusdem imagines cum laureolâ radiorum et titulo Sancti vel Beati».

---

(1) Document liturgic que consta en el foli 577 del Procés del any 1612, en corroboració del culte públic y sagrat que's donava al Beat Ramón Llull en el Monestir de Poblet a Catalunya. «Ex Monasterio de Poblet. In festivitate Beati Raymundi Lulli, Martyris Cathalani, ex Sancti Francisci familiâ, Tertii instituti, dicitur Missa de Commune unius Martyris non Pontificis, cum sequentibus orationibus: *Prima in honorem Patris.* Deus qui Beatum Raymundum, Martyrem tuum, ut veram Filii tui cognitionem et amorem gentibus communicaret, infideles converteret et hæreticos frangeret, usque adeo illuminare dignatus es, et innumeris decoras miraculis: præsta quæsumus, ut ejus intercessione, ad te cognoscendum, amandum et recolendum illuminemur, et corporis salutem assequamur. Per eumdem Dominum etc. *Secreta in honorem Filii.* Beati Raymundi, Martyris tui, Domine, quem ineffabili tuæ præsentiæ lumine multoties ipsi apparens decorâsti: quæsumus, ut mentes nostras illuminare et corpora reficere digneris. Qui vivis et regnas etc. *Postcommunio in honorem Spiritus Sancti.* Præsta quæsumus, omnipotens Deus, ut Spiritus Sancti fervor incendat quos Beati Raymundi, Martyris tui, festa lætificant: qui dum sui amore corda infidelium conaretur accendere, ab iisdem pro te lapidatus est. Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti, Deus, etc.»

En el foli 191 del Procés de 1612 hi consta que per Mallorca y altres bandes, en les Biblioteques dels Convents de Frares y en les llibreríes de les persones estudioses, s'hi trobavan exemplars d'una obra de Filosofía luliana, qual títol era: *Ars Methaphisicalis naturalis ordinis cujuslibet rei intelligibilis Arboris naturæ, Reverendi Doctoris præclarissimi Magistri Jacobi Januarii, Monachi, Tarraconensis Diœcessis, pro senioribus junioribusque etc.* estampat *in Inclyta Civitate Valentiæ, anno salutis Christianæ millessimo quingentessimo sexto, ultimo Kalendas Martii.* Contenint en son foli 281 l'Ofici del gloriós Martre Ramón Llull, que diu axís:

«Officium gloriosissimi et Beatissimi Martyris Magistri Raymundi Lulli, qui passus est pro Christi nomine in Bugiæ civitate, et lapidibus corruit, et sic lapidatus est a Saracenis, et translatus post mortem Majoricis, et ibi quiescit in pace Ecclesiæ, in Monasterio Fratrum Minorum, in quadam tumba marmorea honorabiliter; et ibi multa miracula fecit, ratione cujus meretur ab Ecclesia canonizari, quia testimonia suæ sanctitatis satis sufficiunt ad canonizandum ipsum Doctorem et Martyrem.

Ad vesperas

Responsorium et Antiphona ad Magnificat

Raymundus, præciosæ laudis abundus, Doctor profundus, regnat sine fine jucundus, et collaudabunt multi sapientiam ejus, et usque in sæculum non delebitur nomen ejus.

℣. Ora pro nobis, Beate Raymunde.

℟. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Oremus.

Deus qui pro mundi hujus tenebris illustrandis Beatum Raymundum Martyrem tuum doctinâ mirabili tuæ sapientiæ illustrâsti: præsta Ecclesiæ tuæ, ut ejus illustrata doctrinis, propulsis erroribus et tenebris vitiorum, per viam virtutum incedat; et ad te memorandum, intelligendum et amandum convalescat; et pro nobis sit intelligentiæ, sapientiæ, scientiæ atque eloquentiæ perpetuus intercessor. Per Dominum etc.»

En la deposició que feu el reverent Pare fra Andreu Ballester, religiós de Sant Francesc, de 56 anys, en el Procés de 1612, foli 87; diu: que'n l'any 1571, essent novici, ajudá molt diverses misses que's celebraven del gloriós Martre Ramón Llull en l'altar y capella hont está son cos sant; la missa era propia del dit Martre, essent la Epistola *Optavi et datus est mihi sensus;* y l'Evangeli *Quomodo hic litteras scit cùm non didiscerit;* y les oracions les metexes que havem dit impreses en el llibre esmentat.

El meteix religiós declará, manifestá y deposá ab jurament lo que segueix: «Essent vius fra Rafel Manera, fra Nicolau Llebrés y fra Guillem Bertran, los he ohit dir afirmativament moltes y diverses vegades, que havían vist, llegit y tingut en les sues propies mans, assí en Mallorca, la Beatificació auténtica, per Lleó X, (10 Mars 1513-Desembre 1521) del dit gloriós Sant y Mártir Ramón Llull.» A lo qual afegeix mossen Salvador Bové: (1) «Mes aquexa Butlla de Beatificació s'ha perdut, o al menys nosaltres ignorém aont se troba. Y sobre axó que podría semblar molt estrany a alguns de nostres llegidors, nosaltres solsament dirém que no sería en tot cas la Butlla del Beat Ramón Llull la única d'haverse perduda, puig en la Historia Ecclesiástica hi veyém moltes pérdues semblants. En el Butllari dels Pares Trinitaris s'hi nota y adverteix que Sant Joan de Mata y Sant Felix de Valois varen esser canonisats pel papa Urbá IV, pero que abdues Butlles de canonisació s'han perdudes.

»Un altre cas. Escriptors gravíssims com Albert Mireus, el francescá Pere Opmersensis y Miquel Malcorpi, y ab ells la tradició cristiana, afirman que Sant Norbert fou canonisat pel papa Gregori XIII l'any 1582, mes tothom confessa igualment que la Butlla en lloc se troba.

»Per lo demés, persones autorisadíssimes, y

(1) «Les doctrines lulianes en el Congrés Universitari Catalá» pl. 39.

en actes importants sobre tota ponderació, han suposada sempre la Beatificació del doctor y mártir Ramón Llull, com se prova *á vista de lo que se dixo en la propuesta del Grande y General Consejo de este Reyno, de 2 de Junio de 1610, el cual se tuvo para instar por la canonizacion de nuestro Inclito Mártir: propúsose pues en esta junta, que avía personas fidedignas que se acordavan aver leído el auto de su Beatificacion hecha por la Santa Sede Apostólica.* (1)

»A lo qual no conduce poco que en las cartas reales y de otros personajes—Cardenales, Frayles, Universidad Literaria de Alcalá de Henares, Embajadores del Rey Católico, etc.—en resoluciones del Consejo, en que se trata de esta materia, hasta el año 1635, jamás se habla de instar por la Beatificacion, sino por la Canonizacion, siendo de estilo que quando se tratan essos puntos en orden á los siervos de Dios, que no estan Beatificados, se acostumbra hablar juntamente de la Beatificacion y Canonizacion; que son indicios de que la Beatificacion se suponía.» (2)

Ab tot, en les «Disertaciones históricas» del P. Custurer, s'hi trobarán datos y documents que donan una clara evidencia que'n Llull sigué Beatificat, tenint un culte tan estés, d'un modo especial a Mallorca, com els demés Sants induptablement regoneguts per la Iglesia.

Pels anys de 1562 ja's cantava en la Catedral de Mallorca, missa de mártirs, el dia 30 de Juny, en el qual fou apedregat el mestre Ramón Llull.

Y el célebre historiador Vicents Mut, diu: «que'n els temps passats se li celebrava ofici eclesiástic particular, y diuen alguns, que'l papa Lleó X concedí y permeté's resés missa propia en el dia de son martiri. Ara sols se li diu l'ofici comú de tots els sants, ab molta celebritat, ab

---

(1) En el llibre «Determinaciones del Consejo», en el que hi han les del any 1610.

(2) «Disertaciones históricas» pel jesuita P. Jaume Custurer.

assistencia del Ordinari, del Cabildo, dels Jurats, de la devoció de tota la noblesa y poble.»

Y en Damiá Cornejo afirma que tenen els mallorquíns tradició d'haver obtingut Butlla de Lleó X, pera celebrar ofici y missa propia en el dia de son martiri. (1)

*
* *

Sempre ab l'autorisació del Prelat diocessá, a Palma de Mallorca s'incoaren y's feren varis Processos pera obtenir de Roma la canonisació del Beat Ramón Llull, Martre.

L'any 1605 se'n feu un pera provar alguns miracles del Beat.

L'any 1607, un altre pera provar igualment altres fets miraculosos esdevinguts de nou.

L'any 1612 se'n comensá un tercer ab el qual tot Mallorca, y ensemps el Principat de Catalunya y la Universitat Literaria d'Alcalá d'Henares demanavan ab empenyo a la Santa Seu Apostólica la prompte canonisació del doctor Arcangelic.

Y al cap de cinc anys, en 1617, tingué lloc un altre Procés, puig nous miracles del Beat el feren necessari.

---

(1) Ofici de la festa del Beat Ramón Llull aprobat pels papes Lleó X y Climent XIII. *Omnia de Communi Martyris non Pontificis, præter ea quæ sequuntur:* Oratio. Deus qui pro mundi hujus tenebris illustrandis Beatum Raymundum Martyrem tuum doctrinâ mirabili tuæ sapientiæ illustrâsti: præsta Ecclesiæ tuæ ut, ejus illustrata doctrinis, propulsis erroribus et tenebris vitiorum, per viam virtutis incedat, et ad te memorandum, intelligendum et amandum convalescat, et pro nobis sit intelligentiæ, sapientiæ, scientiæ atque eloquentiæ perpetuus intercessor. Per Dominum, etc.

In II Nocturno—Lectio IV. Raymundus, cognomento Lullius, origine Barcinonensis Palmæ Balearium ortus, in Regum Palatio adolevit; ac tum ob patria merita, tum ob morum suavitatem et elegantiam regiæ mensæ præpositus Senescalcus dictus est. Prontissimo cûm esset vivacique ingenio, et miram in pangendis patriâ lingua carminibus facilitatem amatoriis cantiunculis exerceret, vehementer formosæ, sed honestæ mulieris cupiditate ardere vel posthabita uxore cœpit Illâ vero teterrimo, læthalique ulcere sub pectore laborante, turpitudinem inanitatemque mundani amoris agnovit, ac crebâ Jesu Christi visione in hæc verba alloquentis *Raymunde, sequere me,* perterritus, anteactæ vitæ culpas delere et novam inere vitam instituit. Abdicat ergo se bonis omnibus, quæ transmittit in filios, partim etiam divino cultui dedicat; utque se ad animarum salutem apud Saracenos ritè comparet, Arabicam linguam ab emptio suo servo diligenter addiscit. Nil siquidem antiquius habuit

Parlant del Procés del any 1612, diu el gran lulista y jesuita P. Jaume Custurer en ses «Disertaciones históricas»: «Lo que da mas noticias de la continuacion de este culto es el Processo que el año 1612 se començó, y continuó algunos años despues, á peticion de la Ciudad de Mallorca, la qual juntamente con el Principado de Cataluña y la Universidad de Alcalá instava con grande eficacia para el éxito de la causa de su Canonizacion.»

«Hízose para esse efecto este Processo por autoridad del Ordinario, siendo Obispo de esta Diócessis el Illustrissimo Señor Doctor Fray Simón Bauça, assumpto de la Sagrada Orden de Predicadores; en él testifican con juramento las personas mas calificadas del Reyno, esto es, el Illustrissimo Señor Don Carlos Coloma, virrey que era entonces de Mallorca, Dignidades, Canónigos, el Regente y Oidores del Real Consejo, Cavalleros, Curas de Parroquias, Doctores, Religiosos de todas las Ordenes, y personas de todo género de estados; de suerte que serán cerca de ciento trenta los testigos, todos en abono de la vida, virtudes, fama, y opinion de Santidad, Martyrio, Milagros, Culto y veneracion, en que era tenido.»

Dei Servus, quam ut Jesu Christi Regnum amplificaret, et quacumque posset ope, Mahumetis imperium everteret.

Lectio V. Id ut faciliùs assequeretur Collegium in Patria instituendum curavit, unde Sancti Francisci disciplinæ alumni variis linguis, Arabica præsertim, instructi ad animarum lucra prodirent, animas etiam posituri pro fratribus suis. Quod ubi auctoritate Pontificia ac Regia munificencia constabilitum fuit, Montem Randa conscendit, afflictationi corporis et cælestium contemplationi daturus operam, ac sapientiam oraturus a Deo, qui dat omnibus affluenter. Nec fefellit spes. Totos novem annos quum divinis rebus, et abstrusioribus disciplinis secum commentandis posuisset, homo qui montem conscenderat, litterarum plane rudis, qui conscriptos a se libros, tractatusque Romanæ Ecclesiæ censuræ doctorumque judicio submittit, eam Doctrinæ famam assecutus est, ut nedum in Patria Academia, quæ ejus nomine gloriatur, sed in aliis etiam institutæ sint Scholæ mirabili Lullianæ Doctrinæ enucleandæ. Totos deinde alios quadraginta annos peregrinatus est, eàdem scilicet Jesu Christi causà. Romam siquidem, Avenionem, Parisios, Viennam, Pisas, aliasque urbes ea mente adivit ut vel ab Honorio IV, vel a Clemente V, vel ab ipso Viennensi Concilio impetraret, ut Seminaria erigerentur, unde ad disseminandam propagandamque fidem probi doctique viri ad omnes gentes mitterentur; ut Christianæ militiæ seu militares ut vocant Ordines ad evertendum Mahumetanum imperium

«En él están exibidas muchas escrituras, instrumentos, privilegios en abono de su Santidad, Doctrina y Culto; y muchos legados pios hechos á favor de su Doctrina y Canonizacion.»

En aquest Procés, el reverent doctor Bernat Caldés, rector de la parroquia de Santa Eularia, entre altres coses declara: «Qui impedir volgués la devoció y veneració en que es tingut y venerat lo dit Benaventurat Mártir Ramon Llull, y les sues Santes Reliquies, locs y habitació ahont vivint ha estat, no sols no faría mella en los cors de sos devots, però encara sería tingut per molt mal christiá, inimich dels sirvents de Deu, perseguidor dels Sants y mal sentit de nostra Santa Fe Cathólica, digne de ser asprement castigat com a infael, y en la altre vida punit ab penas eternas del infern; per lo què tant evidentment se mostraría contrari a la voluntat de Deu Nostre Senyor manifestada en aquest Sant Benaventurat, per medi del qual ha rebut aquest Regne de Mallorca en particular tants favors y beneficis espirituals y corporals en tants miracles.»

*
* *

---

conjungerentur; et ut impia Averrois dogmata Christianis Scholis exularent.

Lectio VI. Hæc dum aguntur (nec enim facile erat unius peregrini hominis, quamvis doctissimi sanctissimique, sermonibus et auctoritate res tantas moliri) ut reipsa præstaret Raymundus, quod votis et scriptis procuraverat, Bugiam se confert, Christum annunciat, Alcoranum diabolicum esse figmentum disputat; nec vero deerant qui hominis eloquentiâ permoti victique rationibus, vel libenter audirent, vel doctrinam ejus commendarent: quare ne sensim a Mahumatis secta diffluerent, detruditur in tetrum carcerem Raymundus, inediâ ac squallore conficitur, ultimo supplicio perimendus, nisi negotiatorum obstarent vota, et doctiorum offensio timeretur. Ejicitur ergo in exilium, sed ea lege, ut capite plectatur, si Bugiam redeat. Præreptæ palmæ dolorem ea consolatione leniens vir martyrii cupidissimus in Patriam redit, sed repetit primo tempore Bugiam; ubi agnitus a popularibus et urbe pulsus in ipso Portu lapidibus obrutus est. Præternavigantes eum sinum (casune an Divino consilio incertum) negotiatores tumulum advertunt clarisima fulgentem luce appellunt et semivivum Raymundum reperiunt, qui delatus in navem supervixisse fertur, donec ad Majoricæ conspectum veniret; sepultum ejus corpus apud Patres Franciscanos, quorum consors inter Tertiarios fuerat, miraculis statim clarere cœpit; et festum anniversarium diem octavum Kalendas Februarii agit Stodiorum Universitas in memoriam ejus conversionis, sicut et Patriæ Senatus pridie Kalendas Julii in memoriam ejus Martyrii. Immemorialem deinde Cultum approbavit Leo X, confirmavitque Clemens XIII et ut hæc in Officio legerentur, clementer indulsit.

Als 13 de Mars del any 1625 el papa Urbá VIII publicá una Butlla manant que d'aleshores endevant no's donés culte sagrat y públic sino a les persones canonisades o beatificades o a les que gosessen d'un culte immemorial, entenent per la paraula *immemorial* cent anys no interromputs ni protestats per l'autoritat competent.

En virtut d'aquest Document els prelats de Mallorca incoaren tot seguit varis processos pera averiguar si les persones no canonisades ni beatificades encara, a les qui en aquella Diócessis se'ls hi dava culte públic y sagrat, entre les quals s'hi comptava al Beat Ramón Llull, gosaven al menys de la *immemorialitat* exigida per la Santedat d'Urbá VIII.

Y resultat de tals Processos, que en el bisbat de Mallorca s'hi dexá de donar culte a varies persones anomenades Santes o Beates, pero's mantingué el culte sagrat y públic al Beat Ramón Llull, car en el Procés respectiu hi va recaure la *Sentencia* que segueix:

«Nos D. José Antonio de Cepeda, por la gracia de Dios, etc.

Vistos los escritos y los cánones presentados y diligentemente compulsados. Vistas las visitas, etc.

Supuesto que consta por las deposiciones de casi todos los testigos y por la comun fama y uniforme asentimiento de sus ascendientes, todas conformes en esto, que la primitiva elevacion y culto fué prestado al susodicho Venerable siervo de Dios el Beato Ramon Llull inmediatamente después de su muerte, con asentimiento del entonces Obispo predecesor nuestro, como aparece tambien en una excelente pintura que representa el entierro del indicado siervo de Dios, la cual es debidamente custodiada en la Sala Capitular de esta Ciudad y se expone publicamente á la veneracion de los fieles, que tambien fué por Nos reconocida y examinada, mediante juicio de peritos, que han declarado ser de muchos centenares de años de antigüedad; considerando que el primitivo culto prestado al antedicho siervo de Dios por el Obispo á la sazon reinante, predecesor nuestro, ha

sido sin contravencion alguna continuado por todos sus sucesores:

Por esto y por otros motivos (invocado el nombre de Cristo) decimos, decretamos, declaramos, pronunciamos y definitivamente sentenciamos que consta que se presta y se ha prestado culto al Venerable siervo de Dios Beato Ramon Llull mas de cien años antes de los mencionados Decretos, y esto á ciencia y paciencia de los Ordinarios de la Diócesis mallorquina, y, por tanto, esta Causa está en el caso exceptuado en los indicados Decretos expedidos acerca del *non cultu*, del Santísimo Papa Urbano VIII; y, por consiguiente, declaramos que en esta Causa de ningún modo se han contravenido, sino puntualmente observado, los citados Decretos.

Así lo decimos, decretamos, declaramos, pronunciamos y en definitiva sentenciamos, no solo en la forma descrita sino en el mejor modo posible etc.

Así lo firmé yo José Antonio, Obispo de Mallorca, Juez ordinario.

Dada, leída, etc. en el año 1749, dia primero de Octubre.

Miguel Alomar, Clerigo, delegado por Autoridad Apostólica para Notario actuario.»

En vista d'axó podém dir ben alt que la Santa Seu Apostólica aproba'ls cultes sagrats y públics que's tributan al Beat Ramón Llull, repetint les paraules que avans del bisbe Cepeda havía ja dites un altre Prelat de Mallorca, don Pere de Alagón, mentres durava'l Procés de referencia, del Beat Ramón:

«..... hallándose venerado dicho gran siervo de Dios el Iluminado Doctor y Mártir el Beato Raymundo Lulio en muchas partes de la Cristiandad, é indefectiblemente en toda esta nuestra Diócesis, Ciudad y Reino de Mallorca, en que se le da culto y pública veneracion, tanto á sus imágenes, como á sus reliquias, teniendo públicas y particulares Capillas en la Iglesia del Convento de San Francisco, en la parroquial de Santa Eulalia, y otras de la presente Ciudad y parte forense, en donde en presencia de la Imagen de dicho gran Siervo de Dios frecuente-

mente se celebra el Santo Sacrificio de la Misa, y todo el Pueblo le da culto y veneracion de Santo, de tiempo inmemorial continuado por muchos centenares de años; lo que siendo así, *está confirmado y aprobado dicho Culto por la Santa Sede Apostólica, según expresa disposicion de la Bula ó Decreto de la Santidad de Urbano VIII, despachada á los 13 de Marzo de 1625;* como tambien confirma la experiencia cada dia su Santidad y virtudes, porque frecuentemente, de tiempo muy antiguo, y cada dia recientemente, obra Dios nuestro Señor muchos milagros y portentos en muchas personas, las cuales en sus necesidades invocan el auxilio y amparo de dicho Venerable y gran Siervo de Dios.»

*
* *

DOCUMENTS ELS QUALS PROBAN PALESAMENT QUE ROMA NO S'OPOSA AL CULTE DEL BEAT RAMÓN LLULL

Ordinis Minorum Sancti Francisci

SSmus. Dominus Noster Clemens Papa XIII.

Ad humillimas preces Patris Leopoldi a Roma, sacerdotis professi Ordinis Minorum de Observantia Sancti Francisci, et Postulatoris Generalis Causarum Servorum Dei et Beatorum sui Ordinis; Lectiones secundi Nocturni proprias cum Oratione pro Officio et Missa, jam a santæ memoriæ Leone X adprobatas, ab Eminentissimo et Reverendissimo Domino Cardinali Feroni, Sacræ Rituum Congregationis Præfecto, una cum R. P. Cajetano Forti, Fidei Procuratore, meque infrascripto Secretario, de ejusdem Sanctitatis Suæ mandato accuratè revisas; benignè adprobavit; easque in Officio et Missa diei Festi dicti Beati Raymundi Lulli, ab iis, qui ex Indulto Apostolico hactenus recitârunt Officium de Communi unius Martyris non Pontificis, in posterum recitari, in toto Majoricenci Regno tantùm, ac imprimi posse, concessit. Die decimâ nonâ Februari 1763.

Joseph M. Card. Feroni, Præfectus.

Loco ✠ Sigilli.

S. Burghesius S. R. C. Secret.

Beatificationis et Canonizationis servi Dei Raymundi Lulli, tertii Ordinis Sancti Francisci, Beati nuncupati.

Factâ per R. P. Cajetanum Forti, Fidei Promotorem, Sanctissimo Domino nostro Clementi Papæ XIII relatione eorum, quæ continentur in processu ordinario anni 1751 in Civitate Palmæ, insulæ Majoricensis, instructo super culto servi Dei Raymundi Lulli, tertii Ordinis Sancti Francisci: Sanctitas Sua benignè annuit ut Postulatores possint intereà parare quæ necessaria sunt ad proponendum dubium super signatura commissionis, sed eâ conditione et lege, ut commissio non signetur, si prius revisa non fuerint scripta omnia hujus servi Dei, secundùm Decreta alias edita a Sanctæ Memoriæ Benedicto Papa XIV, die 21 Novembris 1750 et die 3 Martii 1753, quæ firma omninò esse voluit: hoc insuper addito, ut scriptorum revisio fieri debeat a Congregatione particulari compositâ ex aliquibus Eminentissimis Cardinalibus et Consultoribus utriusque Congregationis Sancti Officii et Sacrorum Rituum, suis loco et tempore vel a se vel a suis successoribus designandis. Intereà verò, quoad judicium pendeat coram Sacra Congregatione, jussit et statuit nihil esse innovandum circa cultum servi Dei Raymundi Lulli: declarans tamen id facere, citra aliquam expressam vel tacitam ejusdem cultûs approvationem, ne quid inferri possit ad æquipollentem sive formalem ejusdem servi Dei Beatificationem. Die 18 Junii 1763.

MAJORICEN.

Beatificationis et Canonizationis servi Dei Raymundi Lulli, tertii Ordinis Sancti Francisci, Beati nuncupati.

Factâ per R. P. Carolum Alexium Pisani, Fidei Promotorem, Sanctissimo Domino nostro Clementi Papæ XIII, relatione de documentis nuper exhibitis in causa Venerabilis Servi Dei Raymundi Lulli; Sanctitas Sua, inhærendo Decreto a se edito in hac causa die 18 Junii 1763, absque ulla circa cultum innovatione, benignè deputavit Congregationem par-

ticularem Eminentissimorum Reverendissimorum Dominorum Cardinalium Sacrorum Rituum et Sanctissimæ Inquisitionis Congregationibus Præpositorum, nempè Joannis Francisci Albani, Episcopi Sabinensis; Ganganelli Causæ Ponentis; Chisii, Congregationis Sacrorum Rituum Præfecti; Sancti Angeli et Veterani; nec non RR. PP. Antonelli, Sanctissimæ Inquisitionis Assessoris; Macedonii, Sacrorum Rituum Congregationis Secretarii; Richini, Sacri Palatii Apostolici Magistri; ac P. Sancti Clementis Ord. Camaldulem, nec non Promotoris Fidei ad effectum decidendi priùs: An, et quæ scripta Venerabilis Servi Dei prædicti revissioni subjici debeant; et deinde revidendi ea quæ examini subjicienda esse censuerint. Die 6 Januarii, 1768.

——

MAJORICEN.

Beatificationis et Canonizationis servi Dei Raymundi Lulli, tertii Ordinis Sancti Francisci, Beati nuncupati.

Factâ relatione per R. P. Dominicum de Sancto Petro, Fidei Promotorem, Sanctissimo Domino nostro Pio Papa VI, de contentis in supplici Libello a P. F. Francisco Vich, Ordinis Minorum de Observantia, causæ Postulatore, eidem Sanctissimo porrecto: Sanctitas Sua, Oratoris precibus benignè anuens, inhærendo Decreto quoad cultûs exhibitionem, aliàs edito a Sanctæ Memoriæ Clemente Papa XIII, die 18 Junii 1763. referente R. P. Cajetano Forti, Fidei Promotore, denùo jussit statuitque nihil esse innovandum circa cultum servi Dei Raymundi Lulli, quoad judicium pendeat coram Sacrorum Rituum Congregatione: declarans pariter id facere citra aliquam expressam vel tacitam ejusdem cultûs adprobationem, ne quid inde inferri posit ad æquipollentem, sive formalem Servi Dei Beatificationem: Hâc die 10 Julii 1775.

——

El papa Pius IX confirmá l'aprobació del culte que's donava'l Beat Ramón Llull, y a 11 de Setembre de 1847 concedí reso propi pera Mallorca; el qual reso, als 4 de Febrer de 1858, va

ferlo extensiu a tota la Ordre Seráfica, fent en son Decret un brillant elogi de les virtuts del Beat.

La missa y'l reso propis de que actualment se gosa en tot el regne de Mallorca y assignat al dia 3 de Juliol, es com segueix:

Missa, In virtute tua, *vel tempore paschali* Protexisti.—*Oratio ut infra in officio.*

Officium, In festo Beati Raymundi Lullii, Martyris. Duplex. *Omnia de communi unius Martyris, præter sequentia.*

Oratio. Deus, qui Beatum Raymundum Martyrem tuum animarum zelo, ac fidei dilatandæ stùdio decorasti: concede nobis famulis tuis, ut ipsius précibus et intercessione, fidem, quam tua gratia suscepimus, firmitem ad mortem usque teneamus. Per Dominum. etc.

In I Nocturno. *Lectiones de Scriptura occurrente.*

In II Nocturno. *Lectio IV.* Raymundus cognomento Lullius, Palmæ in Balearium majori insula nobilibus parentibus natus est, Regumque in aula adolescens regiæ mensæ præpositus. Cùm autem mundi vanitatem nosceret, novum induens hominem, novam instituere vitam decrevit. Hinc terrenis omnibus abdicatis, id unum exinde cogitabat, quomodo animarum saluti prospiceret, et regnum Jesu Christi, Mahumetanorum secta profligata, amplificaret. Quod ut facilius consequeretur, collegium in patria institui curavit, ubi fratres Minores variis linguis, præsertim arabica instructi, Evangelium Christi infidelibus prædicarent. Re ad optatum finem perducta, Raymundus solitudinem petiit.

Lectio V. Montem igitur, qui Randa dicitur, conscendens, solitariam vitam agebat, corporis affictionem, ac rerum divinarum contemplationi addictus: sapientiam ad opus conceptum exequendum a Deo enixè et humiliter postulabat. Per annos novem in hoc vitæ genere constanter permansit, et Deus ipsius mentem ita mirabiliter illustravit, ut homo, qui penè rudis erat, posteà de rebus divinis, et abstrusioribus disciplinis disertè loqueretur, atque omnibus admirationi esset.

Lectio VI. Exinde per annos quadraginta peregrinatus est pro tuenda Jesu Christi causa. Siquidem

Romam, Avenionem, Parisios, Viennam, Pisas, aliaque loca adivit, quò vel ab Honorio IV, vel a Clemente V, vel ab ipso Concilio Viennensi obtineret, ut Seminaria erigerentur, a quibus probi doctique viri prodirent, qui ubique gentium Catholicam fidem disseminarent. Demum Bugiam Africæ portum sese conferens. dum Jesum Christum verum Deum proclamat, in teterrimum carcerem detruditur, extremo supplicio perimendus. Sed negotiatorum precibus liberatus, in patriam revertitur, dolens maximè optimam sibi sortem fuisse præreptam. Novam tamen opportunitatem nactus, Bugiam iterum repetiit; sed statim cognitus, et extra urbem ejectus, lapidibus obrutus est, ac tanquam mortuus relictus. Nautæ verò Dei providentia illuc appulsi, eum semivivum adhuc navi imponunt, qui tamen in conspectu Majoricæ animam efflavit. Corpus ejus in Conventu fratrum Minorum, ubi tertio Ordini pœnitentium nomen dederat, sepultum, cæpit illico clarere miraculis. Hujus præsidium Majoricenses non semel experti, tanquam cælestem patronum venerati sunt: quem quidem cultum ab immemorabili tempore eidem præstitum, Leo X approbavit.

In III Nocturno. *Lectiones de homilia in Evangelium.* Si quis venit ad me. *Tempore verò paschali in Evang.* Ego sum vitis vera *de communi unius Martyris pro temporum varietate.*

MAJORICEN.

Rmus. Dominus Michael Salvá Episcopus Majoricensis vix certior factus est in Kalendario ordinis Minorum Sancti Francisci ex benigna concessione Sanctæ Sedis Apostolicæ inscriptum fuisse festum Beati Raymundi Lullii Martyris sub ritu simplici, clero et fidelibus sibi commissis acceptissimum fore perspexit, si debitæ ecclesiastici cultus significationes de ejusdem Sanctæ Sedis auctoritate huic beato viro tribui valerent etiam in diœcesi Majoricensi, ubi ipse natus est, virtutum splendore inclaruit, et illico post mortem mortales illius exuviæ religiose depositæ fuerunt. Hinc quum fideles illius insulæ, Beati Raymundi præsidium non semel experti, singulari pietate illum prosequi nunquam desierint, Episcopus orator pastoralis sui muneris esse duxit, nomine

etiam tum suæ Cathedralis Capituli, tum Gubernii municipalis civitatis Palmensis, sanctissimum dominum nostrum Pium Papam IX, supplicibus votis exorare, ut de apostolica benignitate perpetuum privilegium concedere dignaretur apponendi in Kalendario diœcesano Majoricensi festum Beati Raymundi Lulli Martyris sub ritu duplici minori, ut publicus cultus, qui ibi tam insigni concivi tribuitur, nobilior evadat divini officii ac missæ accessione.

Suplicibus ejusmodi votis eidem sanctissimo Domino a subscripto Sacrorum Rituum Congregationis Secretario relatis, Sanctitas sua illa clementer excipere dignata est, ac indulgere ut in Kalendario Majoricensi diei liberæ ab Episcopo oratore designandæ affigi queat ritu duplici minori festum Beati Raymundi Lullii Martyris, cum officio et missa de communi unius Martyris, additis suprascriptis oratione et lectionibus secundi nocturni propriis, anno 1847 tertio idus Septembris ab eadem Sacrorum Rituum Congregatione in honorem Beati Raymundi Lullii Martyris approbatis, dummodo rubricæ serventur, contrariis non obstantibus quibuscumque. Die 10 Junii 1858.=C. Episcopus Albanen. Card. Patrizi S. R. C. Præf.

Locus ✠ sigilli. H. Capalti S. R. C. Secrius.

***

Ordinis Minorum Sti. Francisci.

Permanet in benedictione apud alumnos Ordinis Minorum Sti. Francisci memoria B. Raymundi cognomento Lulli, qui regulam Tertii Ordinis ejusdem Sti. Francisci professus, eximia doctrina præditus Inmaculatum Deiparæ Conceptum operibus cælesti sapientia refertis asseruit, propugnavit; ac alacri prorsus studio infidelium conversioni incubuit, donec post multus exantlatos labores vitam sanctissime exactam nobili martyrio consummavit. Hæc animo repetens Rmus. P. Fr. Bernardinus a Montefranco, Minister generalis totius Ordinis Seraphici a Sanctissimo Domino nostro Pio Papa IX humillime ex-postulavit, ut liceat Franciscalibus omnibus sibi subjectis die semel fixe a se designanda B. Raymundi martyris festum agere sub ritu simplici cum suprascripta nona lectione historica de-

sumpta e tribus lectionibus a Sancta Sede anno 1847 die 11 Septembris concessis regno Majoricensi, adhibita prænotata oratione tunc pariter approbata.

Sanctitas Sua, referente subscripto Sacrorum Rituum Congregationis Secretario, benigne in omnibus annuit, dummodo rubricæ serventur. Contrariis non obstantibus quibuscumque.—

Die 4 Februari 1858.—C. Episcopus Albanen. Card. Patrizi. S. R. C. Præf. Loco ✠ Sigilli.—H. Capalti, S. R. C. Secretarius.

Nos, infrascripti, auctoritate apostolica nobis concessa utentes, statuimus, ut festum B. Raymundi Lulli, de quo in retroscripto Sacræ Congregationis decreto agatur sub die 27 Novembris.

Datum Romæ, ex Ara cœli, die 5 Martii 1858.

Fr. Bernardinus, Minister Generalis.

Loco ✠ sigilli.

Fr. Iræneus a Planis, Lect. jub.

Secret. Gen. Ordinis.

Per últim als 13 dies del mes de Febrer de 1904, l'ilustríssim senyor Bisbe, Clero y Fidels de Mallorca demanaren al Papa la Confirmació del Culte sagrat y públic que de temps immemorial se dona en les Illes Balears, al Beat Ramón Llull.

La causa fou despatxada y fallada favorablement per la Sagrada Congregació de Ritus als 11 d'Abril de 1905, havent sigut Relator de la metexa l'Emm. Cardenal Vives y Tutó, catalá y gran devot del Beat mallorquí.

Ab la publicació de un document tan autorisat pot donarse per clos el período apologetic de la Persona y de les Doctrines del Beat Ramón Llull, puig han quedat victoriosament refutades totes les dificultats que contra llur ortodoxia podrían presentarse. El document es com segueix:

Ad adnotationes R. P. D. Promotoris Fidei super dubio an constet de cultu publico ecclesiastico praefato Dei servo exhibito, seu de casu excepto a decretis Sa: Me: Urbani Papae VIII, in casu et ad effectum de quo agitur?

EME. AC REVME. DOMINE,

1.—Illa demum allucescet dies, quam tamdiu Maioricensis Ecclesiae Clerus et fideles sibi avebant, quippequae viro martyri fortissimo, cuius nomen tot saeculis decus suae civitatis insonuit, ius plenum honoris, uti spem fovere iuvat, firmavit vestraque sententia PP. EE. ratum faciet. Spem fovere iuvat profecto, si enim quominus felici vado optatum diu portum causa attingat nil aliud adfuerit quam illud unum obstaculum, quod fidei Vindex oculatissimus, ut suo muneri absolutissime satisfaceret, prudentiae vestrae cavendum significavit, ea est prorsus susceptae causae iustitia ut ex ipso caeterorum objectorum pondere firmari magis quam concuti, potiusque illustrari quam obnubilari videatur.

2.—Scilicet Cl. Vir vel ab initio suarum adnotationum fateri nullatenus dubitavit: «Si quis vel leviter momenta expendat, quibus innituntur Sacro Huic Ordini oblatae preces, ut cultus Raymundo Lullo tributus Apostolicae Sedis auctoritate ratus habeatur riteque confimetur, equidem *fateri cogitur nullum impedimentum esse quominus quod petitur facillime impetretur.*» Est profecto quod de huiusmodi confessione gratulemur meritasque optimo Censori rependamus gratias; siquidem inde ab initio dubitationem omnem amovit quin praesens disquisitio humanissimorum Suffragantium favorem sibi sit plane conciliatura, etsi virium nostrarum tenuitas atque in novis rebus peragendis imperitia nil emolumenti eidem valeret afferre. Alacri proinde animo ea diluere aggredimur quae praestantissimus vir adnotanda autumavit; certus quidem si quae non plane a Sacro Ordine soluta videantur ea non difficultatis ponderi atque naturae tributum, sed defensoris potius inexperientiae condonatum iri.

3.—Propter officii Missaeque concessionem in

honorem Raymundi Lulli non semel factam, *in qua stat supremum pondus ecclesiastici cultus et indubitatum casus excepti fundamentum*, casum nostrum inter exceptos a Decretis Urbanianis connumerari admittit Censor; proindeque ad illius cultus confirmationem nihil aliud requiri edicit quam in medium afferre obtenta Apostolica Indulta. Quod reipsa nos fecimus illa in forma authentica in actis exhibendo, prout prostant in Summario (p. 4 N. III et p. 8 N. IV). Huiusmodi vero apostolica Indulta non efficere *iuridicam* cultus approbationem, sed necesse esse ut huius Sacri Ordinis solemne interveniat iudicium, quo possessio cultus legitima auctoritate recognoscatur, etiam nos minime habuimus. Revera hanc ob rem hodie vehementer instamus ut sicuti in similibus casibus á Censore enumeratis vel in aliis quamplurimis penes Sacram Rituum Congregationem actitatis responsum fuit: «affirmative seu constare de caso excepto á Decretis Urbani Papae VIII,» ita pariter, prolatis requisitis Indultis, enunciato dubio respondendum erit. Quod enim semel placuit amplius displicere non debet.

4.—Verum si hoc ex capite res tam plana et expedita est (sequitur Amplissimus Censor), e contra implicata nimis et plena difficultatis apparet si peculiaris huius causae indoles et adiuncta parumper considerentur. Optime dixit «*apparet*» Censor, quia revera ita minime est. Namque si ipse pro indole et adiunctis causae intelligat illam contentionem, uti volunt, exortam inter eruditos quoad scripta Raymundi, haec nullam hodie amplius facit difficultatem, uti infra videbimus. Quod si pro indole et adiunctis causae intelligat illam mirabilem vitam, qua Raymundus floruit, illum nobilissimum cultum, singularem venerationem magnamque devotionem quibus Raymundus noster inde ab obitu per tot saecula prosequutus est; haec quam maxime ad rem nostram faciunt, uti liquido constat tum ex iis, quae in nostra Informatiuncula diximus et in Summariolo retulimus, tum quoque ex iis, quae a Cl. Censore in Adn: 4, 5, 6 et 7 fuse exponuntur quoad historiam vicissitudinesque huius nobilissimae causae. Attamen si ad ornatum Causae et ad rem magis illustrandam alia desiderentur argumenta, pene innumera reperiri datum est in tabulis processualibus,

potissimum anni 1747, quae vel à Clarissimo Viro quam maxime laudantur. Praeter splendidum testimonium in Adn: 5 relatum plura alia habentur, ex quibus patet fere omnia publici cultus signa ab immemorabili Raymundo nostro exhiberi. Revera in honorem Beati Raymundi iampridem altaria erigi, imagines aureolis vel radiis redemitas publicae venerationi exponi, vota suspendi, lampades cereosque accendi, preces recitari, festa cum magno fidelium concursu celebrari, titulo Beati vel Sancti honestari, Reliquias venerari atque magna cum pompa deferri, omnes testes unanimiter fatentur in praefato processu anni 1747. Praestat unius vel alterius verba referre. Canonicus Antonius Ripoll sub Sacramenti religione testatur *(Fol. 23 tergo)*: «Atteso che io moltissime volte sono andato alla sua Cappella, cioé ove sta il suo sepolcro nell'accennata Cappella, vi ho veduto continuamente delle lampade accese, e molte volte anche dei ceri e candele accese, ed ho visto mentre io mi vi ritrovavo, che venivano molte persone a fare orazione e vi ho veduti moti volti di cera, d'oro e d'argento, che pubblicamente si dice esservi stati posti per grazie ricevute da Nostro Signor Gesú Cristo per intercessione di dettò Beato Raimondo, e vi ho veduto da molto tempo in qua una lampada sospesa cosí bassa, che perfino li fanciulli di sette o otto anni possono arrivare a prendere dell'oglio che in essa, vi sia, la qual lampada sempre l'ho veduta ardente, e stando ivi in orazione ho veduto molte persone, che venivano e prendevano dell'oglio colle loro dita e si ungevano il collo o le braccia o le gambe, e si diceva e pubblicamente si dice, che ciò lo fanno per curarsi delle loro rispettive infermità, e parimente ho osservato molto bene l'immagine di detto Beato Raimondo, che sta in detto sepolcro, ed è di marmo, ha li raggi in segno del culto che gli vien dato come riputato per Beato.» Idem insuper haec enarrat *(fol. 24)*: «Io ho veduto moltissime immagini del detto Beato Raimondo Lulli, e tra le altre una, che sta collocata nella Cappella della Madonna della Corona sopra la cancellata di ferro della medesima nella Chiesa Cattedrale di Palma, un'altra che sta collocata nella Cappella di S. Caterina della Chiesa Parrocchiale di S. Eulalia di questa città di Palma, ed un'altra collocata nella

Cappella della Trinità della Chiesa del Convento de'Trinitari, tutte le quali sono molto antiche, ed hanno li raggi sul capo; e questo dico esser così, a saperlo di certa scienza, poichè l'ho veduto e l'ho udito dire fin da che ho l'uso di ragione, ed ho anche udito dire pubblicamente da molte persone degne di fede, che in molte altre parti di questo Regno ve ne sono molte altre; siccome pure ne ho vedute moltissime stampate nelle Conclusioni; e tanto le une come le altre sempre le ho vedute coi raggi, nè mai ho udito dire nè veduto che ve ne sia alcuna senza li medesimi.»

5.—Audite alterum testem haec loquentem: *(fol. 213 terg. et seq.)*: «Contiene il vero questo articolo e lo so per averlo io coi miei proprii occhi veduto da 47 anni, tempo in cui mi ritrovo esser religioso, qualmente in tutte le feste, che si celebrano del detto Beato Raimondo ogni anno, dal giorno antecedente alla festa fino a tutto il giorno della medesima inclusive, sempre stanno esposte alla pubblica venerazione de'Fedeli le mascelle del Beato Raimondo in un altarino sotto un baldacchino, con due candele accanto, qual altarino si colloca nella colonna laterale della Cappella, ove sta il di lui sepolcro, ed ivi interviene gran concorso di popolo dell'uno e l'altro sesso all'adorazione di tal reliquia, ed ancora li Signori conservatori rappresentanti la città e Regno di Maiorca vanno all'adorazione; siccome prima del presente governo politico vi andavano li Signori Giurati, chè così si chiamavano quelli che rappresentavano la Città, ed avevano l'istesso impiego che al presente hanno li Signori Conservatori. Vanno ancora all'adorazione della medesima Reliquia li quattro grembi o facoltà dell'Università letteraria, come sono li Dottori di Teología, quelli di Leggi e Canoni, quei di Filosofia e gli altri di medicina, e dopo terminata la Messa accompagnati dalla Comunità dei Religiosi del nostro Convento, si portano tutti all'adorazione delle dette mascelle con molta venerazione e divozione come Reliquia di Santo, essendo riputato come tale da tutta questa Diocesi, e so, per averlo udito da'miei maggiori, che non solamente avevano veduto a tempo loro, che le dette mascelle erano adorate e si portavano a molti infermi, li quali le richiedevano per divozione che

avevano al detto Beato Raimondo Lulli, sperando che Iddio Nostro Signore per intercessione di lui li avrebbe risanati dalli loro malori, ma di più avevano udito dire dai suoi maggiori, che anch'essi l'avevano veduto così osservare e questo è cosa pubblica etc.

6.—Has aliasque publici cultus significationes Raymundo praestitas fuisse, Auctoritate ecclesiastica probante et consentiente, passim docent testes in praefata inquisitione perpensi. Sic eorum alter refert *(fol. 479 terg.)*: «Contienesi il vero in questo articolo, e dico di saperlo per essere io moltisime volte intervenuto alle sontuose feste, che in onore del Beato Raimondo Lulli ogni anno si celebrano coll' intervento come si dice in questo articolo, ed io in due distinte feste, cioè alli 30 de Giugno fattagli celebrare dalla Città di Palma, in diversi anni, ed in altra alli 25 di Gennaio fattagli celebrare dalla Università, feci il Panegirico in lode del medesimo Beato Raimondo; e non solo so che molti di tali panegirici si danno alla stampa, ma ancora che si stampano le Novene, che ogni anno pubblicamente si fanno nella Chiesa di S. Francesco ad onore e gloria di lui con approvazione e licenza degli ordinarii; siccome essendo io stato Revisore della Novena, che si diede alla stampa nell'anno 1743, vacando la Sede Vescovile di questa Diocesi, l'approvai per averla ritrovata composta in ottima forma e molto conducente per la salvazione delle anime, e diede la licenza per la stampa il molto Illustre Signore De Nicola Salas e Berga, Sacerdote e Canonico della Chiesa Cattedrale, Vicario Capitolare Sede Vacante, e fin da fanciullo ho sperimentato esser tanto pubblica e notoria la celebrazione delle dette Feste, che si va per le strade solite di questa Città a suono di trombe e tamburi proclamando pubblicamente in qual giorno si ha da celebrare la festa e chi sarà il Predicatore, che ha da sermoneggiare delle gloriose gesta di detto Beato Raimondo Lulli.»

7.—Ex hisce satis luculenter patet cultum Raymundo praestitum perantiquum, nobilem, diffusum fuisse, ex eius virtutibus heroicis et miraculorum fama partum. Unde non est mirum si pro eiusdem cultus confirmatione a S. Sede obtinenda acta processualia inita sunt; non est mirum si Urbaniana Decreta fere eo tempore, quo processibus primitus

opera dabatur, prodita nihil obfuerunt huic cultui, qui a saeculo et amplius in sua erat possessione. Hinc tunc temporis Episcopi, Decretorum Executores, cultum nostro Raymundo exhibitum uti legitimum recognoverunt, nec removendum curarunt, dum contra fecerunt quoad alios Servos Dei, quibus publici cultus signa deferri prohibuerunt. De hoc nos edocent iidem testes. Ita eorum alter enarrat: *(fol 606 sub fine et terg. et seq.):* «Ed in quanto a ciò che in questo articolo si esprime delli Sinodo fatti dalli Illmi. e Rmi. Monsignori Vescovi Santander e Escolano, io ho solamente veduto il Sinodo di Mons. Don Diego Escolano dell'anno 1659, in cui si cita la Costituzione della santa mem. d'Urbano Papa VIII e nel margine si cita la Costituzione Sinodale di Mons. Santander, e dico esser vero, che io sempre fin da fanciullo ho udito dire, qualmente in vigore della detta Costituzione Urbana fu tolto il culto e venerazione pubblica ad alcuni venerabili Servi di Dio, alli quali in quel tempo si dava in Maiorca, perchè non l'avevano immemorabile o da 100 anni prima della pubblicazione di detta Costituzione e per questo ho udito dire che fu tolto alla Ven. Suor Caterina Thomás Monica del Monastero di S. Maddalena, di questa Città di Palma, ed al Ven. P. Fra Michele Bennosser, del Convento di S. Domenico, della medesima Città, e ad altri Venerabili Religiosi dell'istesso Convento di S. Domenico, nella qual Chiesa prima che la rinnovassero molte volte vi ho vedute le tombe delli detti Venerabili, che sporgevano qualche poco di fuori delle muraglie collaterali delle Cappelle ove stavano.» Et paulo infra: «E sebbene in vigore della detta Costituzione si tolse il culto a tutti li suddetti Venerabili, ho udito però sempre dire fin dalla mia fanciullezza che al detto Beato Raimondo Lulli non fu tolto il culto, siccome pure che il motivo di non essergli stato tolto fu perchè il detto Beato Raimondo l'aveva immemorabile ovvero più di 100 anni prima di detta Costituzione; e l'istesso ancora ho letto nelli citati PP. Custurer e Solliero, li quali diffusamente parlano del culto immemorabile di questo Beato Raimondo Lulli, e per quanto ho detto ed altresì letto nelli medisimi, tengo per certo che si continuava il detto culto, venerazione e feste nel tempo stesso che si celebrarono li detti Sinodi delli

menzionati Monsignori Santander e Escolano, e fu pubblicata la citata Costituzione Urbana «Coelestis Jerusalem,» la quale per altro non comprese il detto Beato Raimondo Lulli per avere il culto immemorabile, o più di 100 anni prima della pubblicazione della medesima, essendo certo che in Maiorca questo è publica voce e fama etc.»

8.—Ex hisce igitur aliisque sexcentis argumentis manifestissima sese ostendit nostrae causae iustitia adeo ut vel ipse fidei Vindex, pro ea qua pollet ingenuitate ac religione, tanta monumentorum mole adstrictus edicere coactus sit *(Adn. 7)*: «Profiteri non abnuo Raymundi Lulli causam pro cultus confirmatione ab Apostolica Sede obtinenda tot esse probationibus communitam, ut paucis sane eiusmodi causis comparari queat, quae pariter ad Sacrum Hunc Ordinem delatae, plane admodum atque expedite optatum exitum consequutae sunt.»

9.—Cur autem haec praeclarissima causa ad suum exitum nondum perducta fuerit, quaerit Censura in duabus postremis adnotationibus, in quibus unis hodiernae quaestionis vertitur cardo. Et nullam sane aliam adsignare datum est causam praeter Raymundi Lulli scripta, quippe quae nondum fuerunt revisa et in quibus diiudicandis non parum quoque dominata sunt partium studia. Equidem negare non possum hanc fuisse causam ob quam in hoc iudicio progressus ad ulteriora factus non fuit; sed hanc *unicam dumtaxat* fuisse prorsus contendo. Ideoque Benedictus XIV non ob difficultates ex scriptis derivantes permotus est ad edenda citata Decreta, sed ob legem, uti infra videbimus, tunc vigentem, quae prohibebat fieri signaturam commissionis nisi prius scripta Servi Dei essent revisa. Quod haec Decreta, quae tum in tabulario Sacrae Rituum Congregationis, tum alibi inveniri adhuc datum non est [1], pro obiecto habuisse solummodo revisionem scriptorum, quae ratio decidendi in mente Pontificis fuit, facillime deducitur ex Decretis Summorum Pontificum Clementis XIII et Pii VI. Re quidem vera Clemens in Decreto, quod in Summario prostat *(pag. 12 N. V.)*,

---

(1) Haec iam typis impressa erant cum demun Decreta Benedictina in Tabulario S. R. C. reperta sunt, queis nostrae deductiones amussim concordant, uti videre est in Summario additionali, ubi prostant Alleg. *A* et *B*.

ita loquitur: «Sanctitas Sua benigne annuit ut Postulatores possint interea parare et instruere, quae necessaria sunt ad proponendum dubium super signatura Commissionis: sed ea conditione et lege ut commissio non signetur si prius revisa non fuerint scripta omnia huius Servi Dei *secundum Decreta* (notentur Verba) *alias edita a sa: me: Benedicto Pontifice XIV* die 21 Novembris 1750 et die 3 Martii 1753.» Insuper praedicto Decreto inhaerendo et ideo etiam Decreti Benedicti XIV, idem Clemens XIII alio Decreto *(Summ. p. 13 N. VI)* mixtam nominavit commissionem, cui onus incumbebat decidendi, (cum quamplura scripta nomine Lulli pervagarentur) «*An et quae scripta* Ven. Servi Dei praedicti revisioni subiici debeant et deinde revidendi ea quae examini subiicienda esse censuerint.» Haec tamen commissio suum mandatum ad exitum, nescio qua ex causa, nondum perduxit, nec ullam circa huiusmodi quaestionem edidit sententiam; nihil enim hac super re inventum est in tabulario S. C. Univ. Inquisitionis, uti patet ex attestatione in Summario Additionali relata *(All. D)*. Pius vero VI suo Decreto *(Summ. p. 14 N. VI)* ad primum Decretum Clementis XIII sese retulit. Ideoque quaestio de revisione scriptorum Beati Lulli adhuc integra manet suo tempore resolvenda.

10.—Verum heic ultra procedere minime possum quin Fidei Vindici respondeam, qui in suum lucrum vertit factum infractionis simulacri anno 1699 peracti *(Adn. 8.)* Namque si praestantissimus vir testimonia in actis relata probe perpendisset non haereses, non partium studia, quae dominata sunt, animadvertisset, sed potius unius iuvenis impietatem aut impudentiam (non aliter appellandam esse puto) in eo facinore recognovisset. Quanti igitur hoc factum ducendum sit videant EE. PP. tum ex Edicto, communem indignationem praeseferente quod Episcopus tunc edidit quodque in Summario Additionali prostat, *(Alleg. C.)* tum ex iis, quae alter ex testibus enarrat. Audite *(fol. 566 sub fine et seq.)*: «Ma ancor è certo ad è pubblico in questa Diocesi, e notorio che essendo successo nell'anno 1699 che un scolare ruppe l'immagine di rilievo, che stava in un baciletto, con cui nell' Università Letteraria si raccoglievano le limosine per la causa pia della canonizazione di detto

Beato, e per le spese delle Feste, che gli si fanno, e colle quali gli viene a continuare il culto, essendosi pubblicato un Editto d'ordine dell'Illmo. e Rmo. Monsignor Arcivescovo Don Pietro d'Alagon Vescovo di Maiorca, citando sotto pena di scommunica maggiore gli aggressori (così si esprime nell'Editto) di sì atroce e detestabile delitto degno di esemplare gastigo, ordinando che venissero denunziati da chi n'avrebbe notizia sotto l'istessa pena; essendosi poscia scoperto che quello che avea commeso tal delitto era uno scolare fu pronunziata la sentenza dell'Ordinario Ecclesiastico nell'anno 1700, in cui fu dichiarato quel tal scolare incorso nelle censure e pene comminate e imposte da Sua Signora Illma. nel citato Editto; e che fosse dichiarato e pubblicato per tale nella Chiesa Cattedrale, e nelle altre Chiese Parrocchiali di questa Città, di Palma in giorno di Domenica all'Offertorio della Messa Conventuale, condannandolo parimenti all'esilio da questa Città per lo spazio di sei mesi, e multandolo che a sue spese si facesse una lampada d'argento del valore di L. 100 di moneta di Maiorca, la quale si dovesse appendere nella Cappella, ove sta il cadavere di detto Beato, innanzi la sua urna nella Chiesa del Convento di S. Francesco como fu fatto: ed io lo so perchè dopo d'essere stata posta innanzi a detto sepolcro tal lampada, in quel tempo io avrò avuto l'età di 9 o 10 anni, si diceva e l'udii dire più volte che quella lampada era la multa in cui era stato condannato colui, che aveva fatta in pezzi l'immagine del Beato Raimondo, il che udii io dire molte volte, in casa di mio Padre, parlandosi di tal successo, e dello scolare, il quale era figlio di persona cognita; e similmente mi si ricorda d'aver udito dire l'istesso in occasione che poco dopo si dovette stampare in questa Città il Libro in quarto intitolato «Dissertazioni storiche del Beato Raimondo Lulli,» composto dal P. Giacomo Custurer, della Compagnia di Gesù, che si stampò in nome dell'Università Letteraria di questo Regno in detto anno 1700; poichè mio padre portò in casa tal libro, ed ivi io le udii leggere molte cose del medesimo, e mi ricordo come un giorno leggendo in esso la detta sentenza, avvertì e disse che il detto P. Custurer aveva lasciato il nome di tal scolare, come in fatti lo tace, referendo nel corpo del mede-

simo libro il successo; ed il tenore della condanna della medesima sentenza, lo porta descritto ad *literam* nel margine ed antecedentemente vi porta pure descritto il citato Editto, siccome diverse volte d'allora in poi io l'ho veduto e letto nel medesimo. E che la detta lampada fosso ivi accesa ed anche presentemente vi perseveri, siccome si vede, per ordine positivo ed in esecuzione della detta sentenza pubblicata dall'Ordinario Ecclesiastico di questa Città per sgravio dell'ingiuria commessa dal tal scolare contro il culto e venerazione del suddetto Beato Raimondo Lulli è cosa pubblico e notoria.»

11.—Hoc detestabile facinus á perverso iuvene admissum nil detraxisse cultui Raymundo nostro praestito, imo exinde magis magisque revixisse succrevisseque passim edicunt testes. Unum vel alterum loquentem adducam *(fol. 319)*: «Nel l'anno 1699 nell'Università Lulliana vi era un baciletto, sul quale vi si vedeva una statuetta del Beato Roimondo Lulli e con esso si raccoglievano por le scuole di detta Università la limosine che alcuni divoti scolari davano in onore del detto Beato Raimondo; questa statuetta dunque fu fatta in pezzi, in uno dei quali vi fu attacata una iscrizione che diceva: «Inter haereticos locum;» ciò però non fu bastante ad effetto di abolire o diminuire la buona fama del Beato Raimondo Lulli, anzi la suddetta fama e divozione vieppiù si aumentò, mentre per sgravio di un tal fatto fu celebrata sontuosa festa, siccome ho udito dire da persone degne di fede e per essere stata una cosa tanto pubblica e notoria io la tengo per cosa certa, sebbene io non intervenissi alla detta festa, la quale si celebrò nella Chiesa Cattedrale di questa Città, e siccome si dice v' intervennero il Signor Vicerè, li signori Giurati rappresentando il Magistrato della Città, l'Illmo. e Remo. Monsignor Arcivescovo Don Pietro D'Alagon, che in quel tempo era Vescovo di Maiorca, li Signori Inquisitori, Molta Nobiltà e gran concorso di popolo, e nel Panegirico, che fu fatto, si pubblicarono le glorie del Beato Raimondo; e susseguentemente accresciuta in tal guisa la buona fama di lui ha perseverato e persevera fino al giorno d'oggi, senza che io abbia saputo, nè sappia che contro essa siasi fatto detto nè visto in tempo mio veruna cosa in contrario.» Nec dissimilia edicit

alius testis respondens ad 12 Interr. *(fol. 355)* sub fine «ciò *(factum infractionis)* però non fu bastevole per abolire in tutto o in parte, nè meno per deteriorare la buona fama ed opinione della Santità, in cui si ritrovava questo Beato Raimundo Lulli, anzi vieppiù si andiede aumentando e nella Chiesa Cattedrale per sgravio si celebrò una suntuosa festa, in cui si sermoneggiò delle glorie di detto Beato, alla qual festa v'intervenne l'Illmo. e Rmo. Mr. Arcivescovo D. Pietro d'Alagon, che in quei tempo era Vescovo di questa Diocesi, il Signor Vicere, li signori Giurati, il Tribunale del S. Offizio, rappresentato dalli Signori Inquisitori contro l'eretica pravità, molta Nobiltà e gran concorso di popolo, siccome pure lo so da persone degne di fede, e la medesima buona fama, in cui si tiene questo Beato Raimondo Lulli è sempre perseverata e presentemente persevera in tutta questa Diocesi, secondo che è cosa publica, etc.»

12.— Haec ad factum infractionis simulacri a quavis leva suspicione vindicandum sufficiant, nunc ad praefata Decreta Summorum Pontificum revertendo, quaeri potest cur ipsi constanter ita sese gesserunt? Responsio facilis est, quia tunc temporis praxis id postulabat; ordo enim iudiciorum, uti Cl. Censor fatetur, tunc constitutus etiam pro causis procedentibus per viam cultus requirebat ut de illis quoque antequam de culto praestito quaestio fieret, manu Summi Pontificis commissio signaretur, quam proinde scriptorum revisio praecedere debebat. En quomodo horum iudiciorum ordo tunc vigens a Benedicto XIV describitur. *(lib. II, c. 17 n. 2)*. Porro quod attinet ad usum in hisce Beatificationis et Canonizationis causis receptum, is est qui sequitur. Primo fit ab Ordinario Processus super fama Virtutum ac Miraculorum et petitur *Signatura Commissionis* iuxta ea quae in superioribus dita sunt. Deinde, si factus fuerit ab Ordinario Processus super casu excepto, ab eodemque lata sit de ipso sententia, proponitur in S. Congregatione Ordinaria dubium: *An sententia Iudicis Ordinarii super casu excepto sit confirmanda vel infirmanda:* si confectus vero non sit ab Ordinario Processus idem super casu excepto, petuntur Litterae Remissoriales pro eiusdem confectione auctoritate apostolica; tum, eodem absoluto et prout mos est aperto, proponitur in S. Congregatione

Ordinaria dubium «An sententia Iudicis Delegati super casu excepto sit confirmanda vel infirmanda. Postremo scribente Fidei Promotore tum contra validitatem tum contra efficacitatem processus quam *relevantiam* dicunt, Procuratoribus et Advocatis respondentibus, si excitatae difficultates sublatae fuerint, Sacra Congregatio respondet vel pro confirmatione sententiae, vel quod sufficienter constat de casu ab Urbani Decretis excepto: quo quidem Sacrae Congregationis responsio a Summo Pontifice comprobato, absolutum dicitur super casu excepto iudicium.» Et sic Dei Servus dicitur aequipollenter beatificatus; cum enim Beatificatio nil aliud sit, quam permissio cultus pro aliquibus determinatis locis, de cultus permissione dubitari nequit si casus exceptus approbetur, de aequipollenti idcirco Beatificatione minime dubitandum esse videtur *(lib. I, c. 21, n. 4)*.

13.—Iuxta igitur praxim tunc vigentem imprimis requiritur signatura Commissionis: quae ab eodem Pontifice ita exponitur *(lib. II, c. 37, n. 1 et 2)*: «Commissio introductionis causae post Decreta Urbani VIII procedentis per viam casus excepti importat facultatem nominandi sententiam a Iudice Ordinario latam super casu excepto a Decretis Urbani VIII quatenus vero ab Ordinario non fuerit confectus processus super casu excepto, nec ab eo idcirco lata fuerit sententia super eodem articulo, facultatem importat constituendi Iudicem Delegatum, qui auctoritate apostolica processum faciat super casu excepto et sententiam ferat, de cuius *subsistentia* quaestio postea in Sacra Congregatione instituatur.» Mox n. 2 subdit: «Requisita in antecedenti capite exposita pro obtinenda *signatura commissionis* in causis, quae introducuntur post Decreta Urbani VIII et quae procedunt per viam non cultus sibi vindicant locum etiam pro obtinenda *Commissione* in causis, quae introducuntur post Decreta Urbani VIII et quae procedunt per viam casus excepti.» Iamvero inter huiusmodi requisita, quae commissionem praecedere debent, adest revisio scriptorum; tertium, ait Pontifex, *(lib. II, c. 36, n. 2)* quod petitio non proponatur nisi revisis operibus conscriptis a Servo vel Serva Dei si scripsisse constiterit. Quod iam monuerat cap. 27, n. 5: «Sequitur usua recensior Sacrae

Congregationis, quo attento, operum Revisio *praecedere debet Signaturam Commissionis*, si tunc habeatur notitia operum a Dei Servo conscriptorum; uti desumitur ex Decretis editis in Causis Oxomen Servi Dei Ioannis de Palafox 1 Martii 1698, Limana Servi Dei Francisci de Castillo 3 Octobris 1699, etcétera. Quin imo quoties Postulatores viderunt quod in meis Animadversionibus super signatura commissionis opposui Dei Servum opera conscripsisse eademque non fuisse revisa destiterunt a propositione causae super ipsa *Signatura Commissionis* et suplicarunt pro designatione seu, uti dicitur, *deputatione Revisoris* Operum quemadmodum factum fuit, ut coetera praetereantur, in Causa Panormitana Servi Dei Hieronymi a Panormo et in Causa Indiarum Servi Dei Vincentii Bernedo.» Ex hac igitur Summi Pontificis doctrina liquet disceptationem dubii super casu excepto antecedere omnino debere tum revisionem scriptorum, tum dein Signaturam Commissionis.

14.—Ast hodie benigniori utimur iure: Decreto enim a Leone XII edito onus signandae commissionis remisuum est ideoque etiam revisionis scriptorum: iudiciorum scilicet, quae per viam casus excepti procedunt duplex forma facta est. Altera ad Beatificationem, quam aequipollentem vocant, seu ad simplicem confirmationem cultus ab antiquis temporibus quibusdam Dei Famulis praestiti pertinet. Altera ad solemnem Sanctorum coelitum adscriptionem spectat, quae nonnisi per formulas pro Beatorum Canonizationibus constitutas et perpetuo servatas haberi potest. Profecto ante Leonis XII Decretum, quod an.: 1826 die 20 Decembris editum est, quem adhuc integra Urbaniana Decreta de aequipollenti Beatificatione vigerunt, illud, uti vidimus, constitutum erat ut aeque scripta ad trutinam revocarentur et Commissio signaretur tum si de simplici cultus confirmatione, tum si de solemnibus coelestium honoribus ageretur. Ast ex praefato Leonis XII Decreto «novus longe facilior et expeditior introductus est ordo sub ea specie quod *antiquus rigor retinendus sit dumtaxat* si sententia dicta de casu excepto progredi mens sit *ad formalem Canonizationem*, non autem *si legitimus cultus adprobari petatur.*» Et revera ab hoc Decreto usque ad praesens quam-

plurimae hac methodo penes Sacram Rituum Congregationem agitatae sunt causae et feliciter resolutae, quin Fidei Vindex, si de simplici cultus confirmatione res foret, requireret praeviam scriptorum revisionem aut signaturam Commissionis.

15.—Ex quo liquet evidentissime causam nostram in hac parte dictam esse. Nihil enim de Raymundo nostro petimus nisi ut legitimus cultus probetur ope Indultorum iam a Sede apostolica non semel concessorum. Ruit igitur peremptorium obstaculum quod ex scriptis obtendit Fidei Vindex; revisio enim scriptorum tum peragenda et resolvenda est quando, favente Deo, transitus fiet ad solemnem Canonizationem; nec praefatum Decretum distinguit inter causam et causam, et quando lex non distinguit nec nos distinguere debemus; tunc tandem aliquando Raymundus noster a calumniis eidem impactis plene vindicabitur. Modo instamus ipsum in legitima cultus possessione, quem ab immemorabili habet, auctoritate vestra, EE. PP., iuridice manuteneri. Nec immerito; siquidem causis Urbaniano Decreto exceptis, uti perbelle adnotavit cl. Patronus causae Blesensis *(Blesen. seu Briocen. Confir. cultus Caroli De Blesis. Resp. ad Animad. § 188)*, in quibus de Beatorum honoribus confirmandis agitur, similes causae sunt, quae de manutenda possessione in foro civili agitantur. Veluti in his ad causam obtinendam satis est ut *fumus dominii* delibetur, integro tamen servato iure quaestionis in *judicio petitorio* de iure dominii, ita in illis fumus cultus possessionis vel virtutum delibari debet, integro tamen servato iure ut cum de maioribus sanctorum coelitum honoribus decernendis incidit quaestio, meritum causae seu virtutes quoque in specie discutiantur praevia operum revisione et signatura commissionis.

16.—Huc usque dicta satis superque sunt ad causae nostrae iustitiam demonstrandam quin obstaculum ex scriptis petitum aliquod in hac iudicii sede afferat detrimentum. Attamen quia Censor nos invitat ad illud, quantum fas est, amoliendum, eidem libenter morem gerimus, potissimum quia quaestio, de qua agit Benedictus XIV in Summario Obiectionali a Censore relato, iam fuse atque absolutissime ab eruditis discussa, maxime in Ephemeride Lullia-

na (1), quae Maioricae duobus abhinc annis prodit, penitus resoluta est in favorem Raymundi Lulli, qui a calumniis eidem impactis plane vindicatus est. Veruntamen ad ipsam quaestionem recte iudicandam duo prae oculis habenda sunt ab EE. PP.: 1.° Post Benedictum XIV alia inventa sunt documenta, quae pro Lullo invicte dimicant quaeque Lambertinum prorsus latuere, secus a sua sententia absque dubio recessisset; 2.° Progressus sanae critices nonnulla documenta, praesertim Bullam Gregorii XI, quibus Benedictus XIV innititur, respuit. Hisce praenotatis ad rem statim accedimus.

17.—Itaque Benedictus XIV in loco a Censore transcripto fundatur praefata Bulla Gregorii XI, expedita anno VI sui Pontificatus, qua damnatur quamplurimi Raymundi Lulli libri, utpote errores haeresesque continentes. Attamen praedicta Bulla, cuius existentia a multis iure negatur, saltem ita dubiae est authenticitatis, ut eam ipsemet Benedictus XIV nec probare assequitur: authographum enim quod memorat asservatum in Archivio Gerundae et transumpta quae supponit in Archiviis Barcinonis, Tarraconae ac Valentiae nunquam apparuerunt nisi in libris detractorum Lulli. Qua ex re tota argumenti Benedicti XIV vis Fr. Nicolai Eymerich testimonio innititur, quod quidem testimonium nullatenus admitti potest ob rationes praecipue adductas a Ioanne Baptista Solerio Soc. Iesu in suo opere, extracto a celebri Bollandianorum collectione Acta Sanctorum nuncupata: «*Acta Raymundi Lulli Maioricensis, Doctoris Illuminati, Bugiae in Africa Martyris et ab eo denominatae Lullisticae Academiae Patroni, collecta, digesta et illustrata-anno MDCCVIII:*» nec non a DD. Antonio Raymundo Pascual Cisterciensi, in suo egregrio opere: «*Vindiciae Lullianae sive demonstratio critica immunitatis Doctrinae Illuminati Doctoris B. Raymundi Lulli Martyris ab erroribus eidem a Nicolao Eymerico impactis. a Censuris ab Albitio Cardinali relatis, reliquisque aliorum lituris, etc., anno MDCCLXXVIII*» et a quamplurimus eruditis scriptoribus.

18.—Benedictus XIV in loco citato, agens de re

(1) La *Revista Luliana* no se publicaba en Mallorca, sino en Barcelona; y vivió desde Octubre de 1901 hasta Diciembre de 1905 inclusive.

tunc temporis adeo inter scriptores agitata, non potuit adductas rationes probe expendere et examinata documenta hinc inde existentia rite, uti par erat, conferre, sed una tantum ratione, omissis coeteris omnibus, suam sententiam ita profert, ut unus ex multis impugnatoribus Lulli recensendus videatur, capite et duce Nicolao Eymerich, qui aetate nostra unanimiter veluti princeps calumniatorum Raymundi Lulli iure habetur ut ex infra dicendis patebit.

19.—Ast nonnulla de Raymundo praemittere oportet. Ab anno 1272, quo Raymundus scribere coepit libros, horum doctrina uti catholica habita est. Ipse vivens docuit et edidit eos in praecipuis Europae Universitatibus et Civitatibus, nec Urbe Roma excepta, quam saepius adiit ut a Romano Pontifice, cui scripta semper subiiciebat, suorum negotiorum atque inceptorum pro fidei dilatatione approbationem reciperet. Eius libri, utpote vernacula lingua exarati, omnium manibus versabantur quin Romanus Pontifex vel Cardinales, vel Episcopi vel alii viri sanctitate et doctrina insignes, uti Raymundus de Pennafort, qui absque ullo dubio Lulli opera noverant, si quidem ea frequentissime consulebant, uti liquet ex vita auctoris cuiusdam ignoti coëtanei, tales libros prohiberent. Habuit insuper sive vivens sive post mortem, ipso testante Nicolao Eymerich, multos discipulos, quos inter ex testimonio Petri Aragoniae Regis in epistola data anno MCCCLXXVII ad Pontificem, multi accensebantur clerici atque religiosi. Nullus illorum temporum auctor, qui de erroribus scripsit, signanter Guido Carmelita, qui bene Raymundum novit ut nedum pene conterraneus, sed Maioricensis etiam Episcopus (1320 ad 1332) nullam doctrinae Lullianae notam inussit. Itaque per integrum saeculum, quo doctrina tanti viri prout e foecundissimo auctoris calamo manaverat, libri inter eremitas, moniales, sapientes, clericos, religiosos absque ulla erroris seu haeresis nota imo vero omnium aedificatione atque laude in Ecclesia floruere.

20.—Post haec, tot iam lapsis annis, Eymericus quem Bened. XIV asserit fuisse virum gravem et egregie de religione meritum, de quo tamen non idem iudicium tulerunt illius temporis Aragoniae Reges, qui ipsum optime noverant *(Pasqual-Vindi-*

ciae Lullianae-Tom. I Cap. XXXI. paragr. XIX et ceq.) omnium primus fuit qui Raymundo Lulli eiusque asseclis errores attribuit. Quid tunc temporis accidit? Haec perpendere oportet per summa capita.

21.—Nicolaus Eymerich, Aragoniae Inquisitor, Raymundum Lulli de erroribus accusavit apud Gregorium XI, qui nonis Iunii 1372 Bullam expedivit mandans Archiepiscopo Tarraconensi ut libros Raymundi examinaret et si errores in eis inveniret combureret. Peracto examine, nullus error fuit in libris repertus, et tum doctrina tum cultus Raymundi, ex dispositione eiusdem Archiepiscopi, in eodem statu permansere, uti constat ex informatione eiusdem Praesulis, anno 1373 ad praefatum Pontificem data *(Pasqual. Op. cit. Tom. I, cap. XXXIII, pag. 383.)* Hoc ita esse probatur ex silentio Nicolai Eymerici in suo *Directorio Inquisitorum;* ibi enim refert praedictum Archiepiscopum ex mandato pontificio libros Raymundi de Tarraga, seu Neophiti, se interveniente combussisse; ast de examine Librorum Raymundi Lulli ab Archiepiscopo atque a se facto nullum facit verbum, immo de dicta Bulla anni 1372 ne verbum quidem edicit, ita ut nisi in Romanis editionibus sui *Directorii* fuisset evulgata, de ipsa nullum haberetur indicium. Quis vero credet Eymericum instasse pro examinandis comburendisque libris Raymundi de Tarraga, Fratris sui Ordinis, non autem pro illis Raymundi Lulli, quos adeo insectabatur, interveniente mandato de eodem tempore pro utrisque? Neque insuper praetereundum est Directorium Eymerici manuscriptum extitisse usque ad annum 1503, quo Inquisitor Maioricensis depositus et Barcinone exilio mulctatus Frater Guillelmus Caselles, Ordinis Praedicatorum, Lullianae doctrinae adversarius, illud in lucem edidit. Postea noviter Romae typis mandatum fuit.

22.—Uterque, Archiepiscopus scilicet et Inquisitor, informationem ad Summum Pontificem Gregorium misit, qui Avenione Octavo Kalendas Februarii, Pontificatus anno VI (1376) Bullam expedivit, qua Summus Pontifex sententiam approbat ab ipsis latam contra Raymundum de Tarraga, quoad Raymundum vero Lulli, cum illi inter se dissentirent, causam eius ad Sedem Apostolicam avocavit,

relicto in suo statu cultu et doctrina eiusdem. *(Honorius Cordier Or. Min. in Libro: Vera Artis Lullianae Principia, edito Coloniae et Francofurti anno 1771, cuius copia sumpta fuit ex faciculo variorum, signato N. 42 asservato inter regesta Curiae Ultramontanae custodita in Secretaria eiusdem Curiae existentis in Aracoelitano Coenobio. Romae, Maii 4, an. 1768.)*

23.—Ast Nicolaus Eymericus in praefato Directorio aliam affert Bullam eiusdem Pontificis Gregorii et sub eadem data, scilicet octavo Kalendas Februarii Pontificatus anno VI, qua dumtaxat innititur Benedictus XIV in loco de quo agimus, omissis iis, quae praecipue ad rem faciunt: verum hodie, sedatis animorum aestibus et recognita veritate, ab omnibus absque temeritatis nota uti ficta atque nullius momenti Bulla *Eymericiana* putatur. Re quidem vera ipsa simul ac promulgata fuit tamquam falsa repudiata est, et prout constat ex authentico documento (*Sollerius, op. cit., pág. 81 et 90 paragr. 88*) anno 1395 reperta minime fuit in originali Registro Pontificio, integro quidem, quum ab eius data solummodo undeviginti anni essent elapsi. Ipsa autem structura Bullae illam evertit omnino. Dirigitur enim ad Archiepiscopum Tarraconensem, cui anno 1372 mandatum dederat Raymundi Lulli libros examinare; ideoque consequens erat ut ad Archiepiscopi memoriam primum illum mandatum, uti fieri solet, revocaret; at Bulla dirigitur ad Archiepiscopum tanquam ad hominem huius negotii penitus ignarum; et dum refert instantiam a Nicolao Evmerico factam, silentio praeterit primum mandatum ex praedicta instantia factum.

24.—Praeterea fictionem Bullae confirmat epistola Petri Aragoniae Regis, data die 7 Ianuarii 1377 ad Gregorium XI *(Sollerii, op. cit., pag. 36 paragr. 68-et Pasqual, op. cit. T. I cap. XXX pag. 358 paragr. XI.)* Re sane vera dicta Bulla damnantur Lulli libri, in quibus *multi continebantur errores et haereses manifestae;* ideoque non ad eam Rex, sed ad aliam superius relatam in sua epistola refertur. Si enim iam damnata fuisset doctrina Lulliana in illo Diplomate, frustra curaret Rex illam sartam tectamque servare; quod est unicum ipsius intentum et propterea petit libros Raymundi Barcinone examinari ubi melius intelligitur lingua. Sese igitur refert ad primam a

nobis laudatam, quae est epistola, uti aiunt, compulsorialis, quaeque efficit ut, peracto examine, immunis omnino evadat doctrina Lulli. Quapropter Regis epistola supponit quidem Rescriptum Pontificium seu litteras compulsoriales, non vero illud Diploma, quod affert Eymericus in Directorio, quodque prorsus omittit in quodam quaterno, cui titulus «*Condemnatio*,» quo divulgavit a Gregorio XI fuisse proscriptos quosdam Raymundi Lulli articulos.

25.—Insuper anno 1386, ipso vivente Eymerico, Bernardus Ermengaudi Ord. Praed. Inquisitor Aragoniae cum aliis sui ordinis ac Fr. Minorum Magistris declaravit tres articulos, ex iis ab Eymerico divulgatis, attributos libro Raymundi *Philosophia Amoris* in ipso nullatenus contineri. Solum autem hunc librum illi ad trutinam revocarunt, aliorum enim originalia haud habuerunt; ideoque praetensae Bullae Gregorianae ne ullum quidem tunc temporis habebatur vestigium, alioquin ne ausi fuissent manum mittere in negotium a Sede Apostolica iam decisum. (*Sollerio pag. 88 paragr. 78-Pascual, op. cit. T. I pag. 360 paragr. XIII*). Exinde etiam deducitur falsitas praefati Diplomatis quod nulla de ipso habita est ratio nec a populo nec ab Episcopis nec a Regibus, qui multa posthac emanavere diplomata ut in toto Regno Lulliana doctrina, uti reapse factum est, divulgaretur (*Pasqualo p. cit.*).—Sedato tandem schismate, Commissarius Apostolicus dia 24 Martii 1419 declaravit nullam habendam esse rationem de praetensa Bulla, *de falsitate evidenti nimis suspecta*, res Lullianas in eodem statu, quo ante illud tempus, reliquit et Sedi Apostolicae «cuius est de talibus cognoscere et ordinare *sicut ipsemet Doctor*, ut verus catholicus expresse submittit» postremam sententiam reservavit. (*Soller., op. cit., pag. 92 paragr. 94*).

26.—In sacro Oecumenico Concilio Tridentino omnis consopita fuit contentio. Siquidem examinatis per Sacrum Collegium RR. DD. a toto Concilio ad hos consimilesque actus specialiter deputatorum, concordi sententia prima die Septembris 1563 decreverunt expungendam Raymundi Lulli quamcumque operum improbationem ab Indicibus praesertim Papae Pauli IV, cuius nimis severum iudicium librorum prohibitorum apprime noscitur, ubi allegatur praedicta Bulla Gregorii XI fictitia ex sola mentione,

quae de illa reperitur facta in privato cuiusdam opere, *illud autem statutum iam post videmus servatum in Cathalogo* (*Vileta, in Art. Brev., impresso anno 1565 Inquisitionis permissu*). Hic auctor Vileta, Canonicus Barcinonensis comitatus fuit proprium Episcopum ad Concilium Tridentinum tamquam Theologus Consultor a Cathalauniae delegatus.—Anno autem 1580, instantibus Lullistis, Gregorius XIII certior factus fuit post diligentem in Archiviis inquisitionem de defectu praefatae Bullae in illius temporis regestis.

27.—Ad haec adiicere oportet Decretum diei 3 Iunii 1594, quod sic se habet: «In Congregatione Indicis, praesentibus Cardinalibus Marco Antonio Columna, Francisco Toleto et aliis, lecto memoriali pro Raymundo Lullo, et omnibus consideratis quae proponebantur, praesertim quoniam super hoc Catholici Regis litterae ad suum Oratorem in Urbe habebantur, decretum fuit ut in novo Indice Lullus non reponatur, iisdem de causis quibus deputati in Sacro Concilio Tridentino eundem Raymundum ab Indice sustulerunt.» (*Arch. Ep. Maioric.*). Per posteriora eiusdem Congregationis Rescripta, scilicet, diei 11 Iunii 1594 et 4 Martii 1595, instantibus Rege Catholico Episcopisque Barcinonensi ac Maioricensi decretum fuit, ut Litterae Compulsoriales quam citius expedirentur ad effectum ut omnes scripturae, acta, libri sive opera Raymundi Lulli ad Urbem transmitterentur. Quas expeditas a praefato Cardinali de Columna die 8 Martii anno 1595, regnante Clemente VIII, executionni demandavit Fr. Simon Bauzá, Episcopus Maioricensis Ord. Praed. An Sacram Indicis Congregationem missa sunt opera Raymundi, prout haec omnia constant ex documentis in Tabulario Episcopali Maioricensi asservatis. Quae quidem librorum traditio ita fideliter atque sponte facta est ut modus in negotio agendi omnem fraudis suspicionem excludat. Sic enim ad Pontificem adibat causae Procurator: «Beatissime Pater: Fr. Ioannes Riera, Procurator Regni Maioricensis humiliter exponit V. S. quod ipse praesentavit Congregationi Sanctae Inquisitionis vigenti libros Venerabilis Doctoris Raymundi Lulli. At inter libros aliqui erant non authentici et unus incompletus, quod absque mala intentione accidit. Nunc ergo iam

dictus Procurator omnes praedictos vigintii libros authenticos reddidit Illmo. Cardinali Bellarmino, et complementum quod uni eorum deerat, offert et etiam exemplares alios ad fidelitatem comprobandam. Et ut facilius possit hoc memoriale expediri supplicat etiam ut remittatur ad Illmum. Cardinalem Bellarminum ut Sacrae referat Congregationi.» Cum vero protraheretur optatum librorum Lulli examen, instantius illud petierunt causae Procuratores prout apparet in libro manuscripto Archivii Episcopalis maioricen. *(fol. 348 ad 350)*. Et in praefatis libris examinandis sese occuparunt Iudices deputati et potissimum Bellarminus, qui quamvis Lulli peculiarem mentis audaciam, ut infideles rationibus ad sinum Ecclesiae celerius convolarent, esse quandoque, praetermisso auctoris scopo, sterilem et periculosam fateatur, tamen in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, ad annum 1290, edito anno 1613, de Doctore Maioricensi optime scribit: «Aliqui laudatorum Patrum Societatis Iesu, qui Artem aut particularem quamdam scientiam Beati Raymundi Lulli Doctoris nostri in aliquibus impugnant, id egerunt secundum praeconceptam, quam de doctrina ipsius tunc poterant habere, hypothesim, quamque potius *aliunde quam e propriis suis libris desumere cogebantur;* si vero ea quae nunc orbi litterario communicamus vidissent, legissent et intellexissent opera, nullus dubito quin viri hi sapientes et aequissimi veritatis defensores longe aliud iudicium protulissent; quod ipsum a posteris huius Sacrae Societatis Iesu Doctoribus indubitanter et cum foenere obtenturum illuminatum Doctorem nostrum Beatum Raymundum Lullum speramus.»

28.— Sic, minime obstantibus impugnatorum conatibus, nullos in libris fuisse errores inventos strenue probatur quoque ex eo quod Lulli doctrina apostolica auctoritate iterum iterumque commendata reperitur. In Constitutionibus Collegii Maioricensis de Sapientia nuncupati vi Brevis Urbani VIII, dati VI Octobris 1635, praecipitur alumnos omnes, duobus postremis studiorum annis *teneri* singulis diebus audire lectionem Artis B. Raymundi Lulli. In Capitulo Generali totius Ordinis Fratrum Minorum Romae celebrato die 5 Junii 1688 in Conventu Sanctae Mariae de Ara Coeli, Praeside Emo. Cardinali Cibo

ab Innocentio XI ad id specialiter delegato, decretum fuit quod sequitur: «Pro Provincia Maioricae, in qua doctrina Beati Raymundi Lulli Doctoris Illuminati maxime ad haec usque tempora floruit, consulto sancimus, quod tertius cuiuslibet studii Theologiae Lector, Lectiones iuxta ipsius Doctoris illuminati mentem semper legat, et publica conclusione quolibet anno disputandas proponat. Dum autem nova dictae tertiae lecturae provisio se obtulerit quin lector pro ea praevia oppositione approbatus in Provincia reperiatur, oppositio more solito coram Definitorio ac quatuor Patribus in praefata doctrina versatis a Provincia designandis indispensabiliter fiat, in qua illi oppositori conferatur qui magis idoneus ad eam docendam a maiori parte Judicum fuerit inventus. Nec ulli tempus ad iubilationem computetur, qui aliter ad dictam tertiam lecturam fuerit promotus, vel secus in ea se gerere praesumpserit.» Quod quidem Decretum approbatum fuit a Sacra Congregatione Episcoporum et Regularium die 25 Januarii 1689. Iamvero quomodo haec omnia fieri poterant si doctrina Lulliana per Bullam Pontificiam fuisset damnata?

29.—Nec satis. In Martyrologio Romano Seraphico, auctoritate apostolica vi Bullae Pii VI datae die VI Septembris 1785 approbato, et novissime edito, auspice Pio IX, Romae ex Typographia Polyglotta S. C. De Propaganda Fide (1878) festum B. Raymundo Lullo Martyri die 27 Novembris assignatur hisce verbis: «In Africa passio Beati Raymundi Lulli, Tertii Ordinis, qui ob fidei christianae praedicationem a Saracenis multis plagis affectus, lapidibus obrutus, martyrii palmam meruit obtinere.»

30.—Nec omittere fas est, quae in splendida operum Lulli editione, Moguntiae typis mandata, Franciscus Philippus Wolff, Seminarii moguntini Studiorum Director ac Censor Librorum Ordinarius, in sua favorabili et laudatoria Censura, 7 Septembris 1722, praemittit haec scribens: «facto de eis accuratiori examine ac scrutinio gratis pro gloria Dei operi, iuxta tenorem et vigorem Constitutionis novissimi Concilii Tridentini et ante hoc Lateranensis, post tot tantorum tam pietate insignium, quam doctrina et nobilitate illustrium virorum ex variis statibus authentica et gravissima testimonia, censuras, appro-

bationes et Vindicias contra calumnia, ex facultate et auctoritate Eminentissimi Ordinarii clementissime concesso impertiri nullatenus dubito.»

31.—Tandem ipse Benedictus XIV, cum fuerit ad Summum Pontificatum evectus, nullam edidit Bullam, qua Lullum tamquam haereticali labe infectum damnaverat, aliter nunquam prout fecit cultum Lullo praestitum permisisset.

32.—*Figmentum Eymerici* fuisse ergo Bullam damnatoriam errorum Raymundi Lulli, hodie communis est inter criticos sententia, qui res Lullianas absque ulla animi passione, ex authenticis fontibus hauriunt. Eymericum docet historia veluti primum adversarium Lulli; quod optime explicatur; namque sicut ille Inquisitor fuit omnium primus qui asseruit et defendit sententiam de Immaculata Virginis Conceptione esse haereticam, ita esse primus debuit calumniator Raymundi qui in scholis demicavit strenue pro tanto Virginis Mariae privilegio; quod tandem aliquando tamquam dogma ab immortali Pio IX definitum fuit et elapso anno de quinquagenariis solemniis totus catholicus orbis laetus gestivit. Deleta igitur Bulla, penitus ruit obiectio ex Benedicto XIV in opere citato desumpta.

33.—Sic Libri Lulliani, quorum ortodoxia, non obstantibus Eymerici eiusque asseclarum insidiis, incolumis evasit, laudati uniformiter a Censoribus a Sisto IV assignatis, approbati ab Innocentio VIII, sub Alexandro VI novam retulerunt victoriam *(Sollerii op. cit. pag. 98 parag. 122)*; nunc sedata tempestate una voce laudibus extolluntur ab excellentioribus Episcopis, quos inter memorare liceat Oriolensem et Vicensem, qui de doctrina Lulli longe lateque disserunt. Et Episcopus maioricensis ne oblivioni tradantur libri Raymundi, deficiente antiqua *Pontificia Universitate*, in qua ab insignioribus Theologis explicabantur, quotannis in certamine scientifico-litterario (coram S. Sedis Nuntio celebrato anno 1902) Sui Seminarii, quoddam ex Lullianis operibus examini proponit, ut inter alumnos propositum thema pertractantes et in stadio currentes unus accipiat oblatum bravium. Aetate autem nostra, investigationibus criticis tantopere dedita, Raymundi Lulli opera noviter in lucem eduntur, transumpta directe ex antiquioribus et praestantissi-

mis manuscriptis, faventibus quamplurimis Episcopis, nec non auspice Catholico Hispaniarum Rege, qui placita praedecessorum suorum, plaudente regno et cooperante Gubernio, prosequi non recusat.

34.—Non obstantibus igitur, contumeliis Nicolai Eymerich, qui non tam Inquisitoris quam persecutoris officium, etiam adversus (quamvis infeliciori successu) insignem sui Ordinis Praeconem Sanctum Vincentium Ferreri; doctrina Raymundi Lulli, qui illam semper iudicio Ecclesiae submissit, a suppositis erroribus et maculis propriis operibus vindicata pristino splendore fulgebit, quem Actoritas Vestra, EE. PP. tandem aliquando, uti sperare placet, in alia iudicii sede augebit. Sede satis haec, nam coepit urceus et, currente rota, exiit ampora.

35.—Cum itaque plane constet de cultu publico Ecclesiastico Raymundo iam tot labentibus annis per Apostolica Indulta exhibito, cum ex Decreto Leonis XII quaestio de revisione scriptorum, in quam Censor solummodo animadvertit, ad aliam sedem amandanda sit, cumque demum ex superius dictis Raymundus noster penitus vindicatus sit a calumniis eidem gratuito impactis ab Eymerico eiusque asseclis, spes animis nostris insidet fore ut Emi. Patres de proposito dubio secundum ferant suffragium, veluti cum Rmo. Episcopo Maioricensi eiusque Clero populoque universo iterum enixis praecibus deprecamur.

Quare etc.
Romae die 9 Martii 1905.

CAESAR DE SANCTIS.

REVISA
ANGELUS *Adv.* MARIANI
S. R. C. Assessor et S. Fidei Subpromotor.

BIBLIOGRAFÍA

Fins avuy sols sabém ab certesa, que'l Beat Ramón Llull, desde sa il-lustració divina fins a sa mort, o sia per espay de mes de quaranta anys, escrigué *molts* llibres, tractant en ells diferents y variats assumptes.

El siciliá Marian Accardus, un dels molts italians que vingueren a Barcelona y Mallorca per estudiar l'Art luliana, en una carta proemial que acompanya'l llibre dels Proverbis del Beat Ramón, imprés a Venecia l'any 1507, diu que'l nostre mestre *escrigué ab llum del cel tres mil llibres;* lo meteix diuen Remigi Rufo y Felip Bergomense, segons en Vicents Mut en sa Historia de Mallorca. Gaspar Calaf, jutje elegit en el Certámen poétic qu'en honra del Beat se celebrá a Mallorca l'any 1502, en la poesía que allí recitá, s'hi afirma que foren *mil* els llibres escrits pel doctor Arcangélic; lo meteix afirmaren poc temps després els Jurats de Mallorca en carta al Cardenal Cisneros, segons conta el doctor Lluis Joan Vileta, canonge de la Seu barcelonina, qui escrigué ademés que'l doctor Pere Joan Llobet certificá que llegí mes de *cinc cents* llibres del Beat Ramón Llull. Y don Nicolau de Pax assegura que havía tingut en ses mans mes de *dos cents* llibres del propi Mestre, tractantse en ells tota mena de ciencies.

Lo exposat demostra, doncs, qu'encara no ha arrivat l'hora de poguer determinar el nombre exacte dels llibres escrits pel fecond polígraf

mallorquí, ni destriar els auténtics dels apocrifs; y si be a primera vista, entra'l dupte devant del *opus* luliá que s'acumula en els Catálecs, per creure impossible sia suficient la vida d'un home per escriure tants llibres, se deu advertir que encara que alguns son bastant voluminosos, els mes son petits quaderns y fins hi han verdaders folletos de molt poques planes.

Dels Catálecs coneguts, el mes antic y autorisat es, sens dupte, un del any 1311, y que segueix a la Vida que del Beat escrigué l'Anónim-coetani.

Segons M. M. Littrè y Haurèau en la «Histoire Littéraire de la France», tomo XXIX, existeix en la Biblioteca Nacional de París un codix, qual época no precisan, limitantse a consignar que procedeix de la Sorbona y qu'es *de la plus respectable antiquité,* en el qual s'hi llegeix seguidament, després d'una versió llatina de la dita Vida d'en Llull, un catálec de llurs obres, datat a l'Agost de 1311. L'esmentat catálec comensa: *Libri quos ipse fecit sunt hi qui in hac pagina continentur: Liber Gentilis.—Alter liber Gentilis.—Liber Contemplationis.—Alius liber Contemplationis.—Ars Compendiosa,* etc., y axís segueix nomenant fins a 121 títols, y acaba: *Isti libri fuerunt numerati in fine augusti, anno MCCCXI°.* En Mateu Obrador fa observar que la circunstancia de duplicar la cita del llibre del Gentil y'l de la Contemplació, ve a confirmar la opinió ja admesa y aprobada, de que'l Beat, escrigué aquexos dos llibres y altres en llengua arábiga y en catalá.

Immediatament del dit Catálec ne segueix un altre sens rétol d'encabessament, en el que s'hi llegexen 30 títols mes, donant un conjunt total de 151 llibres. Tingas present que a l'any 1311 encara era viu l'Autor.

El P. Denifle, en el Cartulari de la Universitat de París, (tomo I, plana 556), dona noticia d'un Catálec de les obres d'en Llull existent en

la Biblioteca Nacional de París (Manuscrits llatins, 15450, fol. 8). ¿Será potser el meteix a que's referexen M. M. Littrè y Haurèau?...

Aquest Catálec del Anónim casi literalment fou publicat per Carles Bovillo o Bouvelles en sa «Vida del Beat Ramón Llull»—París, 1514, que després fou inclós juntament ab dita *Vida* pel P. Benet Gonom en les «Vides dels Pares d'Occident».—Lugduni, 1626.

En el Catálec que'n valenciá publicá l'Alfons de Proaza, al final d'algunes obres del Beat impreses a Valencia l'any 1515, a costes del Cardenal Ximenis de Cisneros, diu que sols hi posa aquells llibres qu'ell ha vistos o sab per persones fidedignes. Aquest meteix Catálec traduit a la llengua llatina se publicá en la «Bibliotheca Hispana vetus» d'en Nicolau Antoni, tomo II, cap. III del llibre IX, edició de Roma del 1696. Y en el tomo III, plana 35, de la «Biblioteca franciscana» del P. Joan de Sant Antoni.

En 9 de Mars de 1578, el rey Felip II encarregá la formació d'un Catálec de les obres del Beat Ramón Llull al Rnt. Antoni Bellver, trevall qu'emprengué y acabá a satisfacció del Monarca espanyol, resultant d'axó que aquest, per Reyal Ordre de 1583, maná als Jurats de Mallorca li enviessen tots els llibres d'en Llull continguts en l'esmentat Catálec pera col-locarlos en la Biblioteca del Escorial; essent avuy encara inédit.

Dos altres Catálecs ara ha desenterrat de la Biblioteca del Escorial el P. Pere Blanco, O. S. A. publicantlos en la revista «Bolletí de la Societat Arqueológica Luliana» de Palma de Mallorca; végis els nombres corresponents als mesos de Mars y següents del any 1910. L'un es el format pel doctor Arias de Loyola l'any 1594, y l'altre del doctor Dimas de Miguel, també de últims del sigle XVI.

El senyor Mateu Obrador y Bennassar dona compte d'haverse trobat un altre en la Biblioteca Ambrosiana de Milan; végis la seva nota:

«Ms. R. 106 sup. Cod. miscellani, en fol. sigle XVII, paper. En ses darreres fulles (378 a 385) du un *Index omnium librorum Raymundi Lulli Maioricani Philosophi Illuminati, cum suis principiis incipit.*

1.—Ars generalis . . . Incipit *Ars Generalis*
2.—Ars demostrativa veritatis . . *Finalis quidem*
3.—Ars compendiosa . . . . *A ponimus*

Y segueix fins a número 317:

317.—*Vitæ Raymundi cum additione librorum.*—8 in latino.

Cfr. si es copia del den Proaza, Wadding o de qualcun altre. Per exemple:

64.—Liber de Trinitate trinissima.
107.—Quid habeat homo credere *Quum sint plures*
222.—Liber de pulsibus et urinis.
313.—Liber dictus Saturnus . . . etc. etc.»

El del francescá irlandés fra Lluc Wadding (1588-1657) y que's basa en el d'en Proaza, es mes copiós de títols qu'expurgat d'errors y dobles inclusions fácils d'advertir y esmenar, fou publicat en ses obres: «Scriptores Ordinis Minorum».—Romæ, 1650; un volúm in folio, planes 295 a 304. Y «Annales Minorum...»—Romæ, 1731; dinou volums in folio, tomo IV y següents.

En Nicolau Hauteville en sa obra «Art de ben discorrer»,—Paris, 1666. En J. M. de Vernon en la Vida que del Beat escrigué en francés y publicá en 1668; hi posan Catálecs copiats dels anteriors ja publicats y que no oferexen interés.

Ab algunes poques notes y aclaracions publican el Catálec d'en Wadding, que com hem dit no es altre que'l d'en Proaza y el d'en Nicolau Antoni, el bolandista P. J. B. du Sollier en sa «Acta B. Raymundi Lulli».—Antuerpiæ, 1708; y el P. Jaume Custurer en ses «Disertaciones históricas».—Mallorca, 1700.

El d'en Salzinger, (edició Maguntina, 1721; tomo I, plana 27), comensa la numeració cronológica desde l'any 1290, omitint tots els llibres anteriors a n'aquexa data o que no la portan en el *explicit.*

El mes complert y ordenat es el del P. Pasqual, publicat en ses «Vindiciæ Lullianæ».— Avignon, 1778; tomo I.

En general, tots els Catálecs apuntats, fora aquest últim, son un conglomerat de títols sens ordre ni concert; d'aquí doncs que, basantme en el del P. Pasqual; aprofitant les notes que de les Biblioteques Reyal de Munic y Ambrosiana de Milan, aportá últimament el plorat senyor Mateu Obrador y Bennassar; y seguint la divisió que de les obres del Beat ha feta mossén Salvador Bové, faré un nou catálec fugint repeticions, donantli un ordre lógic y cert apuntament bibliográfic.

No hi ha dupte que'ns fa falta una *Bibliografía crítica luliana*, puig encara que don Jeroni Rosselló ne té una de premiada en un dels concursos de la Biblioteca Nacional de Madrid, allí haurá quedat dormint el somni dels justos, y sols d'aquella monografía ne queda el borrador o minuta, que segons testimoni del senyor Obrador, omple dit trevall abundates carpetes, que com obsequi y recort del autor, guárdalas don Jaume L. Garau, en sa abudant colecció d'autógrafs y curiositats bibliográfiques.

Per desgracia també ha mort el tan repetit senyor Obrador, l'intel-ligent bibliófil y entussiasta lulista, únic qui podía substituir dignament al senyor Rosselló en aquella tasca.

No obstant, si algú, ple d'entussiasme y devot fervor pel Beat, se vol empendre semblant obra, dirém que per una raonada bibliografía luliana, se pot consultar ab molt profit la Vida y judici que de les obres de Ramón Llull ha fet M. Gerard, y les Memories de la Academia francesa de inscripcions desde 1814–1819, que contenen datos molt preciosos, segons assegura'l P. Pere Blanco, O. S. A. El *Catalogue of the Manuscripts in the spanish language in the British Museum, by* don Pascual de Gayangos: London, 1875–93, 4 vol. in 4.° *Manuscrits catalans de la*

Biblioteca Nacional de Madrid: noticies per un catálec raonat, per J. Massó Torrents.—Barcelona, L'Avenç, 1896. 1 vol. en octau.

Igualment mereix consultarse la Revista *Romania*, y en general tots els trevalls del senyor Obrador escampats pel «Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana», y els Prólecs y Comentaris que posá en la publicació dels textes originals de les «Obres de Ramón Llull» editats a Palma de Mallorca.

Com que lo mes sobresortint de la figura del gran Polígraf mallorquí es sa significació filosófica y teológica, comensém el Catálec de ses obres, per aquelles que han de fer al estudiós lector un perfet filosop y teólec lulista, segons el métode que'ns dona mossén Bové.

CATÁLEC

DE LES OBRES DEL BEAT RAMÓN LLULL

OBRES EXPOSITIVES DE LA PUJADA DEL ENTENIMENT

1.—**Logica nova,** llibre escrit a Génova l'any 1303. En la Biblioteca Reval de Munic. Ms. llat. 10508.—Membr. S. XIV-XV, in 4.° F. 195 v.° =Ms. 600.—Hisp. 56. Cod. chart., s. XV.—85 f. in 2.° Ex Bibl. Palat.=Fou impresa a Valencia l'any 1519 per Gregori Costilla, sots la cura d'Alfons de Proaza; y comensa: *Considerandum veterem et antiquam logicam.*

2.—**Logicalia parva.** Aquest llibre no consta en el Catálec del P. Pasqual y suposo deu esser el que nota Nicolau Antoni ab el títol «Logica parva» que comensa: *Logica est ars et scientia.* La primera edició que's feu d'aquesta obra sigué la d'Alcalá d'Henares per Arnau Guillém Brocar l'any 1518; sortint a llum en 1584 altra edició ab comentaris del reverent Antoni Bellver. Abdues edicions se trovan, segons el

P. Custurer, en el colegi de Montsió de Palma de Mallorca.

3.—**Duodecim principia Philosopiae** seu **Lamentatio Philosophiae,** escrita contra 'ls averroistes a Paris l'any 1310, y dedicada al rey de Fransa demanantli que desterri de les escoles de París als averroistes, quins fan servir la Filosofía contra la Teología. En el Catálec del P. Custurer porta aquest títol: «Liber lamentationis duodecim principiorum philosophiæ contra Averroistas», y comensa: *Principum illustrissimo;* y a continuació afegeix dit P. Custurer: «In editione Argentoratensi Zetzneri sic inscribitur: Duodecim principia philosophiæ, quæ et lamentatio seu expostulatio philosophiæ contra Averroistas, et Phisica ejusdem Raimundi, dici possunt. Ms. est in bibliotheca Patavina, quæ fuit Nicolai Trevisani, Thomasino teste.»

4.—**Liber facilis scientae,** que alguns exemplars, segons afirmació del P. Pasqual, notan haver sigut escrits a París pel mes de Juny de 1306. Comensa: *Manifestum est.*

5.—**Liber de novo modo demonstrandi** seu **Ars praedicativa magnitudines,** acabat a Mallorca al Setembre de 1312; y comensa: *Quare dicitur.* Al final diu que'l subjecta a la correcció de la Iglesia, y després suplica a don Frederic rey de Sicilia y a Arnau, arquebisbe de Monreal, que procurin la major difusió d'aquest llibre, obligant als jueus a que'l llegescan per veure qué respondrán a les raons y arguments que allí posa.

6.—**Liber correlativorum,** y que 'l P. Pasqual anomena: «De correlativis innatis», que comensa: *Quoniam ignoratis.* La primera edició que's coneix d'aquest llibre, es la que sots el cuidado d'Alfons de Proaza, feu a Valencia l'any 1512 en Gregori Costilla.

7.—**De venatione medii inter subjectum et praedicatum;** que comensa: *Medium existens.*

8.—**De conversione subjecti et praedicati per medium,** que comensa: *Quoniam opiniones.*

Abdós llibres foren escrits a París per'allá'l mes de Juliol de 1310.

9.—**De substantia et accidente,** que potser será'l que nota'l P. Pasqual escrit a Montpeller pel Febrer de 1308 ab el títol: «Liber de venatione substantiæ et accidentis». En la Reyal Biblioteca de Munic: Ms. llat. 10596. Cod. chart., s. XVII y entre altres llibres del Beat hi ha: *De substantia et accidente* que ocupa'ls folis 8-11; y en els folis 2-7 del meteix codis, hi ha el

10.—**De demonstratione per aequiparantiam,** escrit a Montpeller pel mes de Mars de 1304, y comensa: *Quoniam quicquid demonstratam fuit ab antiquis:* el feu editar junt ab altres textes lulians, l'Alfons de Proaza, a Valencia l'any 1510, per Joan Gofredus.

El senyor Obrador diu qu'en un volúm manuscrit de la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. N. 185 sup.), aont hi son també varis textes lulians copiats per Joan Pla, en el foli 53 comensa: *Tractatus de æquiparantia*, acabant en el foli 60. Será aquest llibre'l meteix que aquí he notat?

11.—**Compendium logicae Algazelis.** El P. Pasqual diu que l'exemplar que d'aquest llibre vegé en Salzinger, hi era notat que'n Montpeller, del arábic fou traduit en vers catalá, y comensa: *Deus per fer a nos honrament.* Se creu que data del any 1290.

12.—**De loco minori ad majorem.** Aquest es un de aqueils tractats (en junt 29) qu'escrigué'l Beat a Messina, durant l'any 1313. Casi tots ells se troban en un codix de la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10517. S. XV.—89 f. in 4.° maj. paper a doble columna.

13.—**Liber de possibili et impossibili,** acabat pel mes d'Octubre del any 1310 en el bosc de Vincennes prop de París; comensa: *Quoniam philosophantes.*

14.—**De affirmatione et negatione,** que comensa: *Quoniam omnia sunt.*

15.—**De concordantia et contrarietate,** que comensa: *Ad idem probandum;* abdós últims tractats forman part també d'aquells 29, escrits a Messina l'any 1313, y 's troban axís meteix en el Codix mes amunt indicat de la Biblioteca Reyal de Munic.

OBRES PRACTIQUES DE LA PUJADA DEL ENTENIMENT

16.—**Liber de ascensu et descensu intellectûs.** Acabat a Montpeller pel mes de Mars de 1304, y comensa: *Quoniam sunt aliqui homines.* N'hi ha una edició feta a Valencia l'any 1519 per Gregori Costilla y sots la inspecció d'Alfons de Proaza.

17.—**De quinque praedicabilibus et decem praedicamentis,** es un d'aquells llibrets fets a Messina l'any 1313, y que comensa: *Quoniam quinque prædicabilia.* Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10517. S. XV.—89 f. in quart maj.

18.—**Quaestiones super librum facilis scientiae,** escrit a París l'any 1306, comensa: *Quoniam liber facilis scientiæ.*

19.—**Liber de naturali modo intelligendi.** Aquest llibre fou escrit en la Cartoxa de París pel mes de Maig de 1310.

Potser será'l meteix que ab el titol: «Liber de modo naturali et syllogistico, quo concluditur necessario et naturaliter prædicatum esse in subjecto» y que comensa: *Quoniam omnes, quà sumus,* y que figura en el Catálec d'en Nicolau Antoni.

20.—**Liber contradictionis,** qu'escrigué contra'ls averroistes a París pel Janer de 1310, y que'n el

Catálec d'en Nicolau Antoni es anomenat: «Liber contradictionis inter Raymundum et Averroistam, de centum syllogismis circa mysterium Trinitatis»; comensa: *Accidit quod Raymundista.*

21.—**Liber differentiae correlativorum divinarum dignitatum,** acabat a Mallorca pel mes de Juny del any 1312, y dedicat a don Frederic rey de Sicilia.

22.—**Liber novus phisicorum,** acabat a París pel mes de Febrer del any 1309.

23.—**Metaphisica nova,** llibre acabat a París pel Janer de 1309, y comensa: *Quoniam quidem intellectus.* Se'n feu una edició a Barcelona l'any 1512 pel provensal Carles Amorós.

24.—**Liber de Affatu** seu **de sexto sensu,** en el qual demostra que la potencia locutiva es un sentit distint dels cinc comunment admesos. Fou acabat aquest llibre a Nápols la vigilia de Pasqua del any 1294.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 604. —Hisp. 60. Cod. chart., s. XV.— 101 f. in 2.° Hic illic laceratus.—Ex Bibl. Palat. El present tractat ab el títol: *Lo vj.en seny lo qual apelam Afatus*, ocupa'ls folis 93-101 del dit codix.

25.—**Liber Chaos** que fou escrit a Mallorca l'any 1275, y per'entendre millor la figura elemental de l'Art compendiosa. En la Biblioteca Ambrosiana de Milan: Ms. N. 184 sup. entre altres textes lulians.

26.—**Liber de anima rationali,** fou escrit a Roma segons se creu l'any 1295, y comensa: *Quoniam anima rationalis;* en ell se tracta ab tota extensió y claredat la naturalesa, facultats y operacions de l'ánima racional.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 596. —Hisp. 52. Cod. chart., s. XIV.—139 f. in 2.°—Ex Bibl. Palat. Folis 1-96 Novell libre de Anima racional. En la Biblioteca Ambro-

siana de Milan hi ha d'aquest llibre una versió llatina del sigle XVI (Ms. D. 369 inf.)

En el Catálec del P. Custurer s'hi llegeix: «Tractatus Raymundi *De anima* est Ms. Venetiis apud magnam domum Minor. Conventualium. Thomassinus in *Bibliotheca Veneta* pag. 109.

Al any 1519 se'n feu una edició a Alcalá d'Henares per Guillém Brocat.

27.—**Liber de homine,** escrit a Mallorca pel Novembre del any 1300, en el qual el Beat explica no sols el sér físic del home, sinó també son sér moral, ensenyantlo a reflexionar sobre ell meteix pera ferlo conscient de llurs actes y axís sápiga honrar a Deu; comensa: *Cum sit dicens.* Afegeix el P. Custurer: «Ms. Venetiis in magna domo Conventualium, teste Thomasino in *Bibliotheca Veneta*, pág. 109.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 599. —Hisp. 55. Cod. chart., s. XV, an. 1401.—111 f. in 2.º—Ex Bibl. Palat. Folis 40-111 Libre de Home.

28.—**Liber de natura.** Llibret acabat a Tamagosta y en el mes de Desembre de 1301. Diu el Pare Custurer en ses «Disertaciones históricas» cap. 9, y en una nota del § I: «B. Raymundus Lullius in fine libri de natura M. S. *Finivit Raymundus hunc librum in Cypro, in Civitate Famagustæ, in Mense Decembris Anno Incarnationis Domini MCCCI.* In antiquissimo etiam Catalogo M. S. librorum Lullii habetur: *Perfecerat tractatum de natura in Civitate Famagustæ in Mense Decembris Anno MCCC primo*, etc. Don Nicolaus Antonius n. 101 recenset in opera Lullii librum *de natura.*»

29.—**Liber de memoria.** En la Biblioteca Ambrosiana de Milan: Ms. I. 66 inf. Tractatus de nominibus, s. XVI-XVII. Y en el foli 137 de aquest volúm comensa: «Deus cum virtute tuæ Smæ. Trinitatis incipit liber de Memoria. Per quandam silvam quidam homo ibat considerando quid erat causa quare scientia difficilis est ad adquirendum, facilis vero ad obli-

viscendum, et videbatur ei quod propter defectum memoriæ hoc erat, eo quod sua essentia non est bene cognita..... Dividitur iste liber in tres distinctiones..... de Arbore..... de floribus memoriæ..... de quæstionibus.....» y al foli 163 acaba: «Ad gloriam..... finivit Raymundus librum memoriæ quem diu desideraverat ipsum fuisse et est finitus in Monte Pesulano mense Januarii 1303.»

30.—**Liber ad memoriam confirmandam,** que'n Salzinger diu fou escrit en el convent de Sant Domingo de Pisa, y'l P. Pasqual el suposa del any 1307 o 1308. Comensa: *Ratio quare.*

31.—**Liber de intellectu** seu **Ars intellectûs.** En la Biblioteca Ambrosiana de Milan: Ms. I. 66 inf. Tractatus de nominibus, s. XVI-XVII. En el foli 83, comensa: «Deus cum tua gratia et benedictione tuæ Smæ. Sapiæ. incipit liber de intellectu.... Quidam homo multum considerans, mirabatur quare mundus in ita statu perverso morabatur..... qua de causa a dicta, cogitatione cecidit in tristitiam et dolorem, planctus..... sic proferens; ha ha ha, infidelitas, scisma, hæresis, error, et ignorantia maledicta quamdiu in mundo estis in magna quantitate..... De divisione huius libri..... in 3 dist., prima de arbore huius libri et de principiorum deffinitionibus et regulis artis generalis. Secunda est de floribus et principiorum seu deffinitionum maximis sine conditionibus et declarationibus regularum. Tertia vero de quæstionibus». En el foli 134, acaba: «Ad laudem..... finivit Raymundus librum istum sive artem intellectus..... in Montepesulano mense Januarii anno 1303 incarnat. Dm. nri. Jhesu Christi.»

32.—**Liber de voluntate.** En la Biblioteca Ambrosiana de Milan: Ms. I. 66 inf. Tractatus de nominibus. s. XVI-XVII. En el foli 165, comensa: «Deus cum tuo sactm.° ac benign.° amore incipit liber de voluntate. Cum Deus sit in summo gradu amabilis..... quidam homo sic considerando cecidit in tristiciam et

dolorem proferens ista verba: proh dolor de mundo quomodo in perverso statu est propter deffectum voluntatis..... Dividitur iste liber in tres distinctiones..... 1.ª de arbore voluntatis, 2.ª de floribus et conditionibus et regulis voluntatis. 3.ª est de quæstionibus eiusdem voluntatis.» En el foli 193 v.º, acaba: «Finivit Raymundus librum voluntatis..... in Monte Pesulano mense Januarii anno Dmi. 1303.»

33.—**De syllogismis contradictionis;** llibre contra'ls averroistes escrit a París pel mes de Febrer de 1310.

34.—**Liber de efficiente et effectu,** en el qual proba contra'ls averroistes, que Deu es causa eficient y'l mon son efecte. Aquest llibre acabat a París pel Maig de 1310, l'ofereix a n'aquella sábia Universitat, y comensa: *Parisiis Raymundus et Averroista disputabant.*

35.—**De ente, quod simpliciter per se et propter se, est existens et agens,** que per altre títol se anomena: «De perseitate et finalitate Dei.» Aquest llibre segons el P. Pasqual, l'escrigué el Beat a París pel mes de Setembre del any 1311, pera presentarlo al Concili que'l papa Climent V havia convocat a Viena. No obstant el P. Custurer assegura que un manuscrit del propi llibre y d'antiquíssima lletra se conservava, en el seu temps, en el convent de Menors de Mallorca; el qual comensava: «Quoniam Deus est simpliciter per se et propter se existens et agens, facimus istum librum qui est de perseitate et finalitate;» y acabava dient: «Finivit Raymundus Parisiis istum librum mense Septembris millessimo CCCIX Incarnationis Domini nostri Jesu Christi. Amen.»

36.—**Liber de ente reali et rationis.** Llibre escrit a Viena mentres se celebrava'l Concili general l'any 1311, y que comensa: *Quoniam intellectus.*

37.—**De essentia et esse Dei.** Altre d'aquells librets

escrits a Messina l'any 1313, y que's troba en el codix del sigle xv de la Reyal Biblioteca de Munic, (Ms. llat. 10517). El P. Custurer diu que comensa: *Dicitur quod in hac vita*, y que'n el convent de fra-menors de Mallorca n'hi havía un manuscrit.

38.—**De esse infinito;** altre dels 29 llibrets escrits a Messina l'any 1313. Comensa: *Duobus modis.* Vide en la Biblioteca Reyal de Munic; codix del sigle xv, (Ms. llat. 10517.)

39.—**De ente simpliciter absoluto.** El P. Pasqual diu que aquest llibre l'acaba'l Beat a Viena, a principis del any de la Encarnació 1312. El P. Custurer afirma que'l present llibre es el que havém notat ab el títol: «De ente, quod simpliciter per se et propter se, est existens et agens», corretgit y perfeccionat, per haver vistos ell abdós manuscrits. El manuscrit del llibre «De ente simpliciter absoluto», era, segons dit P. Custurer, en el colegi de Sant Isidor dels Irlandesos de Roma; y comensava: *Incipit ens simpliciter absolutum;* y acabava: *scriptus Viennæ tempore Concilii Viennensis, anno MCCCXII.*

40.—**De esse perfecto.** Altre d'aquells 29 llibrets escrits a Messina l'any 1313, y que comensa: *Quoniam infinitum.* Vide en la Biblioteca Reyal de Munic l'esmentat codix del sigle xv.

OBRES EXPOSITIVES DE LA CIENCIA UNIVERSAL

O BAXADA DEL ENTENIMENT

41.—**Ars Universalis** seu **Lectura super artem compendiosam inveniendi veritatem.** Es aquest un dels primers llibres qu'escrigué'l Beat després de la il-lustració divina, y en ell especifica y aclara lo que exposá en l'*Art compendiosa* basa y fonament de son sistema cientific. Data de

la seva primera época literaria o sia del any 1272, essent a Mallorca.

El senyor Obrador trobá en la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10591 Cod. chart., s. XVII.—465 f. in 4.°, un text luliá titolat: «Lectura declarans Artem generalem» que ocupa'ls folis 418-430 d'aquest codix.

Ademés el P. Custurer ens senyala dos altres manuscrits existents en el colegi de la Sapiencia de Palma de Mallorca; titolat l'un: «Lectura Artis generalis, quæ intitulata est Brevis practica Artis generalis», que comensa: *Est autem ista Lectura*. Y l'altre: «Lectura compendiosa super Artem inveniendi veritatem», que comensa: *Nota quod sciendum est*. Se tracta en tots aquestos textes d'una metexa obra modificada y retocada?

42.—**Introductoria Artis demonstrativae,** escrit a Montpeller l'any 1283. En aquest llibre el Beat, aconcella que's servexin de les figures que ha posades en l'Art y de lo contingut en elles, perque n'hi han alguns que'n tenint algunes nocions de la dita Art, ja no fan cas de les condicions o máximes y volen trovar noves condicions d'altres figures quan encara no están capacitats pera tant. A n'aquexa *Introductoria* l'anomena son autor *Ars Notatoria*, que ja l'ideá de bell principi, pera que ab les breus notes de les lletres del abecedari, distingides ab llurs senyals, s'escribissen mes facilment els discursos, y ab sols aquells apuntaments pogués l'enteniment penetrar moltes coses y veure d'una ullada la varietat de molts objectes.

43.—**Ars demonstrativa.** Fonamenta en aquest llibre un altre sistema de sa Art, encara que deduit de l'*Art compendiosa* que fou la primera. Aquest nou métode l'ensenyá a Montpeller l'any 1283. El P. Custurer en son Catálec extret del d'en Nicolau Antoni, nota dues obres igualment anomenades: «Ars demonstrativa veritatis», comensant la una: *Quoniam hæc ars demonstrativa*, que diu, fou escrita a París l'any 1309; y l'altra qual comensament

es: *Finalis quidam*, la suposa escrita a Montpeller, el dit any de 1283.

Un text d'aquest llibre hi ha en la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. P. 198 sup.), que ocupa'ls folis 1-56 d'un volúm datat del sigle XIV.

44.—**Lectura super figuras Artis demonstrativae.** Aquesta *lectura* es una explanació mes detallada y una aclaració de l'*Art demostrativa* y de la *Introductoria*. Fou escrita a Montpeller l'any 1283, y comensa: *Quoniam Deus multum est accolibilis.*

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10596. Cod. chart., s. XVII. 138 f.; ocupa aquest text luliá desde'l foli 57 fins acabar.

45.—**Compendium seu Commentum Artis demonstrativae.** En aquest comentari explica'l Beat clara y distintament el método de sa Art, essent, segons parer del P. Pasqual, el mes fácil y en el que dona mes exacta idea de tot a lo que pot extendre's nostra inteligencia. Fou escrit a Montpeller l'any 1283, y comensa: *Quoniam omnis.*

46.—**Ars inveniendi particularia in universalibus.** Aquest llibre y'l següent, encara foren escrits a Montpeller y en el dit any de 1283. Abdós pertanyen també a la major aclaració de la baxada del enteniment. Comensa: *Cum apud nos.*

47.—**Liber propositionum secundum Artem demonstrativam.** Varis textes s'han trovat d'aquest llibre y son: En la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. P. 198 sup.), en un volúm del sigle XIV, ocupant els folis 137-161.

En la Biblioteca Reyal de Munic: (Ms. llat. 10525. S. XIV-XV.—Fol. men. 53 f.) y (Ms. llat. 10553. Chart., s. XIV—115 f. in 4.°).

Y per últim en un Codix manuscrit del sigle XV, propietat de Joan Sureda marqués de Vivot, Mallorca, s'hi trova també aquest llibre que'n la invocació preliminar s'anomena: «Liber de cognitione particularis in suo uni-

versali secundum Artem demonstrativam». Comensa: *Ab arte demonstrativa.*

48.—**Ars inventiva veritatis.** En aquest llibre reduí el Beat, les figures de les quals se servía pera sintetisar la comprensió de la inteligencia; fou escrit a Montpeller l'any 1287, y comensa: *Ars præsens ab arte demonstrativa descendit.* L'any següent y essent a Génova'l traduí a la llengua arábiga.

Hi ha la edició gótica d'Alfons de Proaza, feta a Valencia l'any 1515 per Gumiel, qu'es un volúm in folio hont hi es impresa també la *Tabula Generalis* y sa *Lectura.*

49.—**Tabula generalis.** Comensá el Beat Ramón aquest llibre a mitjans de Setembre del any 1292 mentres era a bordo de la nau que'l retornava de Túnis, y l'acabá aquell meteix any y en l'octava de la Epifanía, en la ciutat de Nápols, segons ell meteix manifesta al final de la obra, que comensa: *Ratio quare ista tabula.*

50.—**Brevis practica Tabulae Generalis.** Es aquest un llibre de poc volúm, escrit a Paris pel mes de Janer de 1298, y comensa: *Alphabetum tabulæ.....* y acaba:..... *cum quo imaginari movet sentire.*

51.—**Lectura compendiosa Tabulae Generalis.** Per aquest llibre queda demostrat clarament que'l Beat ensenyá públicament en la Universitat de Nápols, en qual ciutat l'escrigué a l'any 1292, y comensa: *Cum theorica.*

52.—**Lectura Artis inventivae et Tabulae Generalis.** Aquest llibre bastant voluminós, sembla que l'escrigué a tongades y en diferents llocs, mes el P. Pasqual s'esforsa en demostrar que hi doná l'últim toc essent a Roma l'any 1295. Comensa: *Ars ista modum sequitur et doctrinam artis inventivæ.* També forma part de la edició gótica de Valencia del any 1512 feta per Diego Gumiel, al cuidado y correcció de Alfons de Proaza y sots la protecció del Cardenal Cisneros.

53.—**Liber principiorum Philosophiae,** producció de la seva primera época a Mallorca (1272 a 75). En aquest llibre fa'l Beat, aplicació de son sistema, agafant setze termes que son els metexos del Aristotil, els explica diferentment que aqueix, ensenya'l modo de combinarlos y les resolucions no son pas les del Estagirita, encara que observa igual procediment. Comensa: *Cum philosophia sit effectus primæ causæ.*

En la Biblioteca Ambrosiana de Milan y en un códix del sigle XIV (Ms. Y. 117 sup.), hi ha un text catalá dels llibres de Principis de Filosofia y de Medecina; el primer ocupa'ls folis 1-125. Comensa: *Deus qui es ens complit e prima causa de tot quant es per ta veritat e virtut e ta honor començam a encerchar començaments de Philosophia.=Con Philosophia sia effecte de la primera causa e sia instrument e mirall ab tot lo qual hom aia conexensa de teulogia.....* Y acaba: *Feni Ramon les questions del terç cercle de philosophia. En la Ciutat de Mallorca en lany de Mill .CCC. en la encarnacio de Deu. E car los .iij. cercles son abastans a ell era occupat per l estudi arabich no volch tractar dels altres cercles dels quals cercles tracte encara alcun home devot e savi ha gloria e ha laor de nostre senyor Deus. De la practicha daquesta sciencia a en sobre questions.*

En la metexa Biblioteca de Milan y en altre volúm (Ms. N. 185 sup.), s'hi troba també el meteix llibre que ocupa'ls folis 66-134, copiat per Joan Pla l'any 1566.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 607. —Hisp. 64. Cod. membr. et chart., s. XV.—130 f. in 4.°—Ex Bibl. Palat., els folis 67-130 son ocupats pel llibre titulat: *Començaments de Philosophia*, qual text, segons fa notar el senyor Obrador, es distint del *Liber principiorum Philosophiæ* de la edició maguntina.

54.—**Liber de principiis Theologiae.** Llibre escrit entre'ls de la primera época (1273 a 75). Es una aplicació a la Teología del seu sistema buidat en l'Art compendiosa; per ço esculleix setze

termes propis d'exa ciencia, els explica y dona modo de combinarlos pera atrapar la veritat. Comensa: *Theologia est scientia.* El P. Custurer diu que existía un Ms. d'aquest llibre en el colegi de la Sapiencia de Palma de Mallorca. En la Biblioteca Ambrosiana de Milan, hi ha'l text llatí en un volúm (Ms. N. 259 sup.), copiat per Joan Pla l'any 1566.

55.—**Ars generalis ad omnes scientias,** que'l P. Custurer titula: «Applicatio Artis Generalis ad speciales», y comensa: *Deus gloriós*, qual manuscrit senyala existent en el colegi de la Sapiencia de Palma de Mallorca. Escrit a Montpeller l'any 1304.

56.—**Introductorium magnae Artis Generalis,** llibre acabat, segons en Salzinger, a Montpeller, el dia 8 de Mars del any 1305.

57.—**Investigatio generalium mixtionum,** que al Pare Pasqual li sembla'l meteix que ab el títol «De mixtionibus principiorum» cita'l Beat en altre llibre escrit en 1299.

Se creu que aquest fou escrit a Génova, allá al any 1288.

58 —**Liber de quinque principiis quae sunt in omni eo quod est,** acabat a Mallorca pel mes de Agost del any 1312.

59.—**De conditionibus figurarum et numerorum,** llibre que'l P. Pasqual suposa escrit a París l'any 1309.

60.—**Liber exponens figuram elementalem Artis demonstrativae,** o simplement «Liber de figura elementali», qu'es una práctica de l'*Art demostrativa* en la ciencia filosófica manifestant la vária habitut dels elements, y es el que'l Pare Custurer nota en son Catálec ab el títol: «Liber super figura elementari», que comensa: *Elementa sunt quatuor*.

En la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. N. 184 sup.) s'hi troba aquest text en un

volúm dels sigles XVI o XVII, entre altres obres lulianes.

61.—**Ars mixtiva theologiae et philosophiae,** llibre acabat a París pel Novembre de 1309.

62.—**Principia philosophiae complexa.** Estableix en aquest llibre, aquells principis y máximes de filosofía que concordan ab la teología, pera oposarse y desvanexer la errada opinió d'alguns filosops.

Encara que per l'assumpte de que tracta la present obra, sembla esser la metexa que l'anterior, no obstant el P. Pasqual els nota com dos llibres diferents, suposantlo aquest comensat a París y acabat a Mallorca, dintre un meteix any que fou el de 1300.

OBRES PRÁCTIQUES DE LA CIENCIA UNIVERSAL O DE LA BAXADA DEL ENTENIMENT

63.—**Applicatio Artis Generalis ad varias scientias,** que'l P. Custurer titula: «Applicatio Artis Generalis ad alias scientias». Llibre diferent del notat en el núm. 55. El ms. d'aquest se trobava en el colegi de Sant Isidor dels irlandesos de Roma.

64.—**De experientia realitatis Artis Generalis,** llibre acabat a Montpeller pel Novembre de 1308, y en el qual desafía a tothom pera que se li proposi qualsevol dificultat, y ell sens haver cursat en les escoles s'ofereix a solucionarla, fent axís la experiencia de la veritat de sa Art.

65.—**Liber de conceptu Beatae Virginis Mariae a peccato originale immuni,** escrit a Avinyó de Fransa pel mes de Desembre de 1304. Es aquest llibre'l monument mes antic que s'ha alsat en honor de la Immaculada Concepció de María, y ademés l'arsenal d'arguments de

aont han tret llurs raons tots els qui després han defensat aqueix dogma.

El P. Alva diu (Milit. concept. V. Raym. Lul.), que vegé 'n la llibrería del Escorial un manuscrit molt antic d'aquest llibre, ab exa nota: «ss. lit. G. núm. 6.» y al final d'ell se diu fou escrit a Avignon, un mes abans del any 1305.

La primera impressió d'aquesta obra fou feta a Sevilla l'any 1491, a expenses de fra Martí d'Almodovar de la ordre de Calatrava. Altra edició feta a Valencia l'any 1518, la dedicá don Rafel Gerardi tarragoní a don Serafí de Centelles, comte d'Oliva. Altra edició es la tant vulgarisada traducció castellana de don Alfons de Zepeda, sortida de Brusselas l'any 1665. Y per últim el text llatí y la traducció catalana que publicá com a folletí la *Revista Luliana*.

66.—**Liber de Gentili et tribus sapientibus.** Aquest llibre, un dels primers qu'escrigué també a Mallorca durant la seva primera época (1272 a 75), el composá primerament en llengua arábiga, y després el traduí ell meteix al catalá. Es aquest llibre una disputa, o millor dit una exposició serena y raonada que fan tres savis: cristiá l'un, jueu l'altre y mahometá 'l tercer, de llurs respectives religions devant d'un gentil il-lustrat que no creya en els falsos deus de sa religió. El text catalá se conserva, segons el senyor Obrador, en dos codix diferents y abdós del sigle XIV que's guardan en la Biblioteca Provincial de Palma de Mallorca; l'un procedent de la llibrería del antic convent de Dominics, y l'altre de la dels Francescans de la metexa ciutat; y ara la Comissió editora dels textes originals catalans del Beat Ramón Llull de Mallorca, l'ha donat a la estampa per primera vegada en el primer volúm de les *Obres de Ramon Llull*,—Palma de Mallorca, 1901.

També hi ha qu'esmentar un altre codix catalá, segons indicava'l P. Custurer en 1700 y en ses *Disert. Hist.*, com existent en la Biblioteca del Escorial, segons referencia del doctor

Joseph Bassa, llavors rector de l'Academia Salmantina.

67.—**Liber de Sancto Spiritu.** Es aquest una disputa entre un llatí y un grec sobre la processió del Esperit Sant. Se creu fou escrit a Montpeller l'any 1275.

68.—**Liber de quinque sapientibus,** els quals son: un llatí, un grec, un nestoriá, un jacobita y un mahometá. En la primera part d'aquest llibre, el llatí manifesta al grec que l'Esperit Sant procedeix del Pare y del Fill; en la segona, ensenya al nestoriá que'n Crist sols hi ha una persona; en la tercera, demostra al jacobita que'n Crist hi han dues naturaleses; y en la quarta, exposa al mahometá els articles de la fé católica. Aquest llibre fou escrit a Nápols l'any 1294, y al final hi posá una petició dirigida al papa Celestí V pera presentarli juntament ab el folleto *Flores amoris et intelligentiæ.*

El senyor Obrador trobá en la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. A. 5 sup.) un vell volumet del sigle xv y de 67 ff. el qual conté la versió llatina d'aquest llibre, y afegeix: «Manca al final la alocució al Papa y la cort romana. L'explícit el dona per compost *anno incarnationis dominice* MCCLXXXX iiij. (1294) in civitate neapolitana.»

En la Biblioteca Reyal de Munic hi han dos codix del meteix, l'un es el text catalá y l'altre la versió llatina: Ms. 604—Hisp. 60. Cod. chart., s. XV—101 f. in 2.° Hic illic laceratus. —Ex Bibl. Palat. *Disputacio de v savis* que ocupa'ls folis 35-79.

Ms. llat. 10591. Cod. chart., s. XVII.—465 f. in 4.° *Disputatio quinque hom. sapientum.* folis 1-81.

69.—**Liber mirandarum demonstrationum.** El text d'aquest llibre se troba en un codix del any 1390 que's guarda en la Biblioteca Provincial de Palma de Mallorca, hont també hi han les versions llatines dels tres anteriors y del següent.

70.—**Liber de XIV articulis fidei.** Escrit a Montpeller l'any 1283. Es aquest llibre una práctica de l'*Art demostrativa* en el camp de la Teología, y admira la innombrable varietat de raons ab que manifesta'ls articles de la nostra Santa Fé.

En la Biblioteca Reyal de Munic, la versió llatina ocupa'ls folis 82-332 d'un codix, qual signatura en el Catálec d'aquella Biblioteca es: Ms. llat. 10591. Cod. chart., s. XVII—465 f. in 4.°

El P. Custurer diu que'n vegé d'aquest llibre un manuscrit catalá en el colegi de la Sapiencia de Mallorca, qual títol era: *Libre de demostracions per provar los Articles de la Fe Catolica*, y comensa: Com lenteniment humá.

71.—**Quaestiones per artem demonstrativam seu inventivam solubiles.** Llibre escrit a Montpeller l'any 1287, y en ell tracta de tot fent práctica de les dites arts. Escusa en el Prólec sos modismes, y diu que si 's troba algun error no es per deficiencia de l'art, sino per son poc saber, per lo qual el subjecta a la correcció de la Iglesia.

72.—**Disputatio Eremitae et Raymundi super aliquibus dubiis quaestionibus sententiarum magistri Petri Lombardi.** Aquest llibre que llegí y ensenyá en la Universitat de París, seguint el métode de la teología escolástica, fou acabat en dita ciutat l'octava de l'Assumpció del any 1298; y en qüestió especial defensa la immaculada concepció de María, essent el primer Mestre de la Sorbona qu'escribint sobre 'l Mestre de les Sentencies l'haja clara y distintament defensada.

El codix manuscrit d'aquest llibre, diu el P. Custurer, qu'era en la Biblioteca Vaticana; y un altre text del meteix en el colegi de Montsió de Palma de Mallorca.

Com edicions mes antigues hi ha: la de Lyó de 1491, y la de Venecia de 1507.

73.—**Liber super psalmum Quicumque vult...** sive **Liber tartari et christiani.** Se creu escrit a

Roma l'any 1285. Representa'l Beat, en aquest llibre que un tártre filosop, desitjant conexer la verdadera lley, anava pel mon cercant qui li ensenyés quan se topá ab un ermitá anomenat Blanquerna que estava resant *Prima*, y precisament s'esqueya recitar el Símbol de Sant Atanasi, ab aquexa ocasió doncs probá al tártre la veritat de la fé católica, y glosant cada un dels versets d'aquell psalm, acaba per explicarli 'l sagrament de la Eucaristía. Quedá convertit el tártre y a Roma fou batejat pel Papa qui li posá per nom Llarg, marxant aquest desde llavors a predicar ab gran zel als infidels.

En la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. P. 198 sup.) hi ha aquest llibre que ocupa'ls folis 162-173 d'un volúm del sigle XIV entre altres textes lulians.

També 's troba en la Reyal Biblioteca de Munic: Ms. llat. 10553. Chart., s. XIV.—115 f. in 4.° y Ms. llat. 10525. S. XIV-XV.—Fol. men. 53 f.

74.—**Disputatio fidelis et infidelis.** Aquest llibre 'l presenta *Ramon indigne sirvent de Deu y insuficient Procurador dels infidels* a la Universitat de París, a qui suplica escullexi llurs savis y homes pietosos pera enviarlos a convencer als infidels, puig en la present obra hi trobarán totes les objeccions que aquells fan a la fé cristiana, les quals ell savía molt be per haverhi disputat moltes vegades, y ademés hi afegeix les solucions pera rebatrerles. Ab tot demana a n'aquella Academia correcció si ha errat y protecció pera la conversió dels infidels.

Se creu fou escrit a París l'any 1286 y 'l Pare Custurer diu existía manuscrit en el colegi de Sant Isidor dels Irlandesos de Roma.

75.—**Liber qui es: Disputatio Raymundi christiani et Hamar saraceni.** Es aquest llibre una disputa que tingué 'l Beat a la presó de Bugia ab un mahometá molt entés en filosofía anomenat Hamar, y havent convingut abdós en fer un llibre cada hú defensant llurs respectives reli-

gions, el serrahí 'l feu primer y en Llull després, enviantlo aquest al mufti de dita ciutat. Havent sofert naufragi de retorn d'aquelles terres africanes, y aposentat ja en el convent de frares Predicadors de Pisa l'any següent, o sia'l de 1308, refeu aquella disputa escribint el present llibre en llatí, puig abans ho havía fet en llengua arábiga, y axís en la primera part d'aquest, hi han les raons que'l mahometá doná contra'ls misteris de la Trinitat y de la Encarnació; en la segona, proba aquestos y desfá 'ls arguments de son adversari; y al últim hi afegí una tercera part en la qual convens de la veritat de la lley cristiana ab 40 raons o motius.

Aquest llibre que comensa: *Quidam homo christianus, cui nomen erat Raymundus*, l'enviá al Papa y als Cardenals pera que's fessen cárrec y mostressen als savis cristians les raons que donavan els mahometans pera defensar llur religió y lo facil qu'era rebatrerles victoriosament.

Aquest llibre, sots el cuidado y correcció d'Alfons de Proaza, fou imprés a Valencia l'any 1510 per Joan Gofret, juntament ab altres obres del Beat.

76.—**Disputatio Fidei et Intellectûs.** Llibre acabat a Montpeller pel mes d'Octubre de 1303, y comensa: *Theologorum studia*. El Ms. se conservava en el colegi de la Sapiencia de Palma de Mallorca, segons el P. Custurer.

77.—**Liber de articulis fidei sacrosanctae et salutiferae legis christianae** sive **Liber Apostrophe.** Aquest llibre escrit en catalá, l'acabá la vigilia de Sant Joan Baptista del any 1296 essent a Roma, y seguidament y en la metexa ciutat, pera presentarlo al Papa, el traduí a la llengua llatina, pero no literalment, sinó sols guardant el sentit y fins afeginthi moltes altres coses, per qual motiu en alguns Catálecs apareix com si fossen dos llibres diferents. El text catalá comensa: *Avans que probém*. El llatí ab una introducció: *Aliqui christiani;* y abdós tenen el meteix acabament.

Se 'l titula també *Apostrophe*, perque usa quasi constantment en tot el llibre d'exa figura, dirigintse y parlant al Papa.

El text catalá se troba en la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 596.—Hisp. 52. Cod. chart., s. XIV.—139 f. in 2.°—Ex Bibl. Palat. que ocupa'ls folis 99-139. En la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. P. 198 sup.) els folis 57-136 d'un volúm del sigle XIV.

El P. Custurer diu que abdós textes catalá y llatí se trovavan en el colegi de la Sapiencia de Palma de Mallorca. Ademés hi ha la edició de 1504 feta a Barcelona per Pere Posa, y altra a Mallorca en la imprempta de la viuda Guasp, l'any 1688.

78.—**Supplicatio Sacrae Theologiae Professoribus ac Baccalaureis Studii Parisiensis.** El P. Pasqual es d'opinió que aquest llibre fou escrit a París als finals del any 1306 o principis del 1307, donant per equivocada la data de 1310 que notan alguns exemplars. En ell procura'l Beat convencer als teólecs de la Sorbona, que acabin d'un colp ab la opinió errada de que la nostra santa fé es mes improbable que probable per forsa de raó.

79.—**Liber de convenientiâ Fidei et Intellectûs in objecto,** escrit a Montpeller pel mes de Mars de 1308, y comensa: *Dividitur iste liber.*

80.—**Ars amativa boni.** Llibre que l'escriu, segons diu en el Prólec, pera que Deu sia mes conegut y estimat que totes les demés coses. El va fer en llengua catalana, desitja posarlo en llatí y proposa traduirlo al arábic y fins desitja que se'n fessen versions en les llengues dels jueus, dels cismátics y dels tártres. El subjecta a la correcció de la Iglesia y l'acabá la vigilia de Sant Llorens del any 1290, encara que no diu aont, pero'l P. Pasqual suposa fou a Montpeller.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 608. —Hisp. 65. Cod. chart., s. XV.—241 f. in 4.°—Ex Bibl. Palat. hi ha *L'art amativa* de la qual ne falta'l principi.

Y en la metexa Biblioteca: Ms. llat. 10538 (En el Catalogus per errada de caxa diu 15038.) S. XV-212 f. in 4.° hi ha *Art amativa de be* (incomplert) que ocupa'ls folis 188-206 v.°

81.—**De Arte Dei** seu **Ars Divina.** En el Catálec que publicá en Salzinger, diu que aquest llibre fou escrit a Montpeller pel mes de Maig de 1308, y en son final s'hi llegeix que sigué ofert al papa Climent V y al rey de Fransa D. Felip.

82.—**De congruo adducto ad necessariam probationem.** Aquest llibret fou escrit a París l'any 1299 y ab ocasió de que alguns disputant ab ell sobre punts controvertibles de teología, li deyan que les raons que proban els misteris de la nostra santa fé, manifestan solsament qu'es congruo suposar aquella veritat; mes el Beat d'aquexa metexa congruitat que's manifesta, ne dedueix la raó necessaria de la veritat del misteri, y ho declara en la Trinitat, Encarnació y Creació que manifesta llur veritat primer pel Símbol dels Apóstols y després pel de Sant Atanasi.

83.—**Liber de Trinitate et Incarnatione,** que segons en Salzinger fou escrit a Mallorca pel mes de Setembre del any 1302.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10596. Cod. chart., s. XVII.—138 f., hi ha el text *de Trinitate* que ocupa els folis 47-56, que no se si es el del llibre que aqui's parla o altre que'n el Catálec de'n Nicolau Antoni, se titula axís: «De Trinitate».

84.—**De esse Dei.** Aquest llibre que comensa: *Utrum æternitas Dei,* no consta en el Catálec del P. Pasqual, pero sí, en el d'en Nicolau Antoni que copia'l P. Custurer. No obstant se creu apocrif, essent l'autentic el titulat: «Libre del es de Deu» que comensa: *Apeylam les de Deu ço que eyl es,* escrit a Mallorca pel mes de Setembre de 1300. Se troba en la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 605.—Hisp. 61. Cod. chart., s. XV.—151 f. in 2.° Manus diversæ.—Ex Bibl. Palat. en els folis 58-77.

En Ms. del sigle XIV de don Joan Sureda, marqués de Vivot, en el qual ocupa nou folis. El P. Custurer diu que també era aqueix manuscrit en el colegi de la Sapiencia de Palma de Mallorca.

Y per últim ha sortit imprés en el segon tomo de les «Obres de Ramón Lull» que havía comensat a publicar don Jeroni Rosselló, Palma de Mallorca—1901.

85.—**Quaestiones magistri Thomae Attrebatensis.** Aquest llibre comensa: *In Christo Domino nostro Deo et Beata Virgine Matre ejus dilectissimo suo, magistro Thomæ Atrebatensi, Raymundus Lullus suus devotus.* D'aquest comensament y per no saber distingir la puntuació, alguns han suposat que'l dit Tomás era mestre del Beat, quan es tot al contrari, segons demostra'l P. Pasqual, qui ademés assegura fou escrit a París l'any 1299, y no en el de 1290 com erradament se nota en alguns exemplars.

El P. Custurer diu que'n el colegi de Mont-sió de Palma de Mallorca n'hi havía un exemplar de la edició de Venecia del any 1507.

86.—**Liber de cognitione Dei** vel **de investigatione Dei** que comensa: *Con Deus haja creat lo home.* En alguns catálecs apareix ab el títol: «Liber notitiæ Dei,» y vulgarment l'anomeném: «De conexença de Deu.» Fou escrit a Mallorca pel Octubre de 1300.

Se troba en un codix manuscrit del sigle XIV de 49 folis y propietat de don Joan Sureda, marqués de Vivot, ocupant els folis 28-40.

També en la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 605.—Hisp. 61. Cod. chart., s. XV.—151 f. in 2.° Manus diversæ.—Ex Bibl. Palat., folis 32-57.

Y per últim s'ha publicat en el segon tomo de les «Obres de Ramón Lull» que havía comensat a editar don Jeroni Rosselló. Palma de Mallorca—1901.

87.—**Declaratio Raymundi per modum dialogi edita contra aliquorum Philosophorum et eorum**

sequacium opiniones erroneas et damnatas ab Episcopo Parisiensi, o mes breu: **Liber de articulis Parisiis damnatis.** Comensa: *In quadam sylva.*

Aquest llibre escrit a París l'any 1297, es el primer que dirigeix contra'ls averroistes, y en ell combat aquelles 219 proposicions molt en boga llavors en les escoles, y que ja a 7 de Mars de 1277 havían sigut condempnades per errónees pel bisbe de París Esteve Tempier, assessorat per una junta de teólecs. El Beat subjecta'l seu llibre a ne'ls doctors de aquella Universitat.

88.—**Libre de contemplació en Deu.** Es aquest un dels primers llibres qu'escrigué'l Beat després de sa divina il-lustració essent a Mallorca y per allá l'any 1272. Es de grós volum, dividit en cinc llibres y tot ell en 366 capitols de 30 paragrafs cada un, pera la meditació y contemplació de cada dia del any, que fou del modo que ell el composá primerament en llengua arábiga, trasladantlo immediatament ell meteix al catalá.

El manuscrit mes antic que's coneix es el de la Biblioteca Ambrosiana de Milan; végis la descripció que d'aquest codix ne fa 'l malaguanyat Mateu Obrador: «Forma 2 vol. in fol.—24 per 36 cm. (caxa 19 per 28), fulles perg. a doble col. Marcats ab les signatures A. 268 inf. el primer, y D. 549 inf. el segon.

Ms. A. 268 inf.

Enquadernació moderna y poc cuidadosament feta. En el llom la inscripció RAM. LVLL. LIBRE DE COMTEMPL. EN DEV.—COP. SÆC. XIV.—10 fulles de paper ab una taula de les rúbriques, lletra moderna. —5 fols. perg. no foliats, contenint la metexa taula, d'igual lletra que'l text. Comensa llavors aquest de fol. 1 fins al 259, contenint els llibres I y II fins al cap. 226.

fol 1 orla vermella y blava, inicials també bicromes, calderons blaus y vermells alternats. Ab tinta d'aquest darrer color:

Deus glorios, en lo vostre nom e en la vostra aiuda.....

Al peu de dita plana, d'altra tinta y lletra: *hic liber est Magi Joannis | cabaspre Lulliste.*

Ms. D. 549 inf.

Iguals dimensions que l'anterior. La foliació indica que formava ab ell un sol volum. Dues guardes de paper devanteres; un fol. perg. ab rúbriques, de lletra cursiva mes recent. Comprén el text del cap. 227 al 366 final. La foliació antiga (en vermelló) comença pel núm. 260 y segueix fins a 527; la moderna (en llapis) comença núm. 1. — Conforme avença cap al final, la lletra se fa un poc mes grossa y aixamplada, y la tinta s'aclareix també de color. El fol. 537 acaba axis:

Hic liber est scriptum: qui scripsit sit benedictus

a m e n

Ego Guillelmus pagesii presbiter divina gratia au | xiliante: hunc librum consolationis in civitate | Maioricharum ab originali translatione penitus | translatavi viij Idus Julii anno Domini M° CC | LXXX.

Sig ✠ num hoc feci.»

Además hi han: un manuscrit trescentista, el mes antic y complert dels que's troban a Espanya, que pertany al colegi de la Sapiencia de Palma de Mallorca; y tres codix del sigle XV, conservats a la Biblioteca provincial de Barcelona, a la de Palma y a la llibrería particular del Marqués de Campofranco.

En la Biblioteca Reyal de Munic hi han:

—Ms. llat. 10494. Membr., s. XIV.—214 f. in 2.° Folis 1-118, cap. I a 102 del Liber contemplationis in Deum. Folis 119 a la fi, cap. 269 a 314 del meteix llibre.

—Ms. 10518. Membr. et chart., s. XV, an. 1419.—219 f. in 2.° Libre I, II y III del Liber contemplationis in Deum.

—Ms. 613.—Hisp. 71 Cod. chart., s. XVIII, an. 1711.—485 f. in 4.° maj.—Ex Bibl. Palat. Vol. II del Libre de Contemplació (cap. 103 a 226).

—Ms. 614.—Hisp. 72. Cod. chart., s. XVIII. —846 f. in 4.° maj.—Ex Bibl. Palat. Vol. III del Libre de Contemplació (cap. 227 a 366).

D'aquesta obra, hi ha la versió llatina d'en Jaume Fabro Stapulense, editada a París l'any 1505 per Joannem Parvum; y la de la edició de Maguncia, 1740-42.

La Comissió editora luliana de Palma de Mallorca ha comensat a publicar el text catalá del llibre de la Contemplació, havent ja sortit a llum dos dels set tomos que forman la obra.

Nota.—Mossén Bové ta observar que desde'l capítol 103 al 237 inclusiu d'aquest llibre de la Contemplació, s'han de llegir després del *Liber de possibili et impossibili* del primer grupo, o sia de les obres expositives de la pujada del enteniment; y que no s'han de llegir de cap modo desde'l capítol 329 al 347 inclusiu, el 359, y desde'l 361 al 364 inclusiu, per l'abús que'n ells se fa de les fórmules semi-algebraiques.

89.—**Liber de Deo et Jesu Christo** que'n el Catálec de 1311 figura ab el títol de «Liber Dei», y comensa: *Con la principal fi per que hom es creat sia Deu membrar*, fou escrit a Mallorca pel Desembre de 1300.

Aquest *Libre de Deu* ocupa 27 folis del manuscrit del sigle XIV que pertany a don Joan Sureda, marqués de Vivot. En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 605.—Hisp. 61. Cod. chart., s. XV.—151 f. in 2.° Manus diversæ.—Ex Bibl. Palat. el *Libre de Deu* ocupa'ls folis 1-31, faltan 12 folis del principi.

Ms. llat. 10591. Cod. chart., s. XVII.—465 f. in 4.°, el *Libre de Dieu* ocupa'ls folis 338-380.

El text catalá s'ha publicat en el segon tomo de les «Obras de Ramón Lull» editades per don Jeroni Rosselló. Palma de Mallorca, 1901.

90.—**Liber de actu majori,** es un d'aquells 29 llibrets qu'escrigué a Messina l'any 1313. Vide en la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10517. S. XV.—89 f. in 4.° maj. paper, a doble col.

91.—**De actibus propriis et communibus divinarum dignitatum.** Llibre en el qual no hi es notat ni'l lloc ni l'any en que fou escrit, pero al P. Pasqual li sembla fet a Montpeller l'any 1308, y comensa: *Actum maiorem vocamus.*

92.—**Liber de Angelis.** En aquest llibre manifesta'l Beat, el sér, proprietats, locucions y gloria dels ángels bons y pena dels ángels mals, y afirma que serveix per'entendre millor els actes de les perfeccions divines. Fou escrit en catalá y a Mallorca per'allá l'any 1275; el Beat se proposá traduirlo al arábic, y després ell meteix en 1307 el posá en llatí.

Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 599.—Hisp. 55. Cod. chart., s. XV, an. 1401.—111 f. in 2.º—Ex Bibl. Palat.

El Libre dels Angels ocupa'ls folis 1-35.

93.—**Liber de creatione** que comensa: *Multi sunt qui credunt*, y es altre d'aquells 29 llibres escrits a Messina l'any 1313. Vide en la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10517. S. XV —89 f. in 4.º maj. paper, a doble col.

OBRES QUE NO'S DEUEN LLEGIR PERQUE DONAN UNA IDEA O ININTELIGIBLE O EQUIVOCADA DEL SISTEMA CIENTÍFIC LULIÁ

94.—**Arbor scientiae.** En el Prólec d'aquest llibre, descriu el Beat un bosc y ell sentat sota d'un arbre cantant son *Desconort* per'alleugerir ses penes; atret pels dolorosos cants se li presenta un monjo, qui l'obligá a escriure'l present llibre que'l titulá *Arbre de la ciencia*, per l'arbre a qual sombra reposava. Consta de 16 arbres y tracta de totes les ciencies y arts, y fins hi van apuntats alguns ensaigs per les arts mecániques. Declara a la Verge María concebuda sens mácula de pecat. Al final de la obra diu que l'escrigué a la ciutat de Roma, que la co-

mensá 'l dia de Sant Miquel del any de la Encarnació 1295 y l'acabá en les calendes d'Abril, empleanthi axís sis mesos. Es aquesta obra bastant voluminosa, y en ella demana al Papa que la accepti y que la fassa corretgir si hi ha algun error.

Aquest llibre's troba en la Biblioteca Ambrosiana de Milan: (Ms. D. 535 inf.); manuscrit catalá del sigle xv.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10498. S. XV.—272 f. in fol.

En la Biblioteca de Mont-sió de Palma de Mallorca, n'hi havía un exemplar de la edició de 1505 impresa a Barcelona per Pere Posa.

Hi ha també una versió llatina del any 1515, impresa a Lyó de Fransa per en Gilbert de Villiers.

95.—**Ars magna et major** seu **Ars compendiosa inveniendi veritatem.** Es aquest llibre'l que li diém *Art general* y 'l primer sens dupte qu'escrigué el Beat, despres de sa il-lustració divina, buidanthi les especies fonamentals de tot el seu sistema. Totes les planes d'aquesta obra están plenes de fórmules semi-algebraiques, de manera que's fa casi ininteligible. Se suposa fou escrit a Mallorca l'any 1272.

Aquest llibre se troba en un manuscrit del sigle xv y de 26 folis, qu'es afegit a altre Ms. del sigle xiv, y pertanyents abdós a don Joan Sureda, marqués de Vivot.

96.—**Ars brevis** seu **Compendium et Isagoge Artis magnae.** Llibre escrit en el convent de Sant Domingo de Pisa'l mes de Janer de 1307. Es aquest un resum de l'*Art general última* que encara no tenía acabada. Comensa: *Ratio quare facimus istam artem.*

En la Biblioteca Ambrosiana de Milan, el senyor Obrador trobá un text arromançat de l'*Art Breu* incomplert al final. (Ms. O. 87 sup.) Y allí meteix (Ms. Y. 21 sup.) «un exemplar estampat de la *Ars brevis* ab lletra molt semblant a la de la *Ars generalis ultima* de Venecia, de 1480, sense colofon ni nom d'estampador ni de lloc.»

97.—**Ars magna generalis et ultima,** fou acabat aquest llibre en el convent de Sant Domingo de Pisa al principi del any 1308, haventlo comensat a Lyó de Fransa pel Novembre de 1305.

En un petit volúm enquadernat en pergamí de la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. Y. 21 sup.), el senyor Obrador trobá, entre altres textes lulians, y en el foli 41: *Ars generalis ultima est quoddam divinum donum.....* y axís va seguint el manuscrit llatí fins al foli 67.

Aquesta y la anterior, han sigut les obres mes vulgarisades del Beat, y per consegüent les que han tingut mes comentaristes y expositors; d'aquí'ls judicis tan falsos que del doctor Arcangélic com a filosop y teolec s'han extés.

98.—**Art de fer e solre questions.** Se troba aquest llibre en la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 598.—Hisp. 54. Cod. chart., (senis septenisque foliis membranaceis), s. XIV.—168 f. in 2.º—Ex Bibl. Palat.

99.—**Arbre exemplifical.** Llibre ple de contes alegórics y paráboles.

100.—**Ars infusa.** Es un llibret aont s'hi resumeix l'*Art breu* del any 1307. El P. Pasqual dupta de la autenticitat d'aquesta obra, no obstant la suposa escrita, dat cas que sia del Beat, a Mallorca l'any 1312.

101.—**De auditu Kabbalistico, sive ad omnes scientias introductorium,** que comensa: *Quoniam quidem omnibus.* També'l P. Pasqual dupta que aquest llibre sia del Beat, perque, diu, que'n ell s'usan uns termes y unes abstraccions que no solen trobarse en els llibres auténtics.

OBRES LITERARIES AONT REFLECTEIX L'ESPERIT DEL SIGLE Y DE LA SOCIETAT EN QUE VA VIURE'L BEAT

102.—**Blanquerna.** Aquest llibre es en forma de poema o novela social que se'n diría avuy; en ell ensenya'l Beat, la rectitut de vida que deuen portar els casats y la educació natural y moral que han de donar a llurs fills; exposa la norma de la vida religiosa, en la prelatura, en el pontificat y en la vida eremítica. En aquest meteix llibre hi van compresos varis tractats de curta extensió, y son: «Art d'elecció», (cap. 30). «Ave María», (cap. 68). «De amic e Amat», (cap. 107). «Art de contemplació», (cap. 108).

Se creu generalment que aquesta obra fou escrita a Montpeller l'any 1283.

El codix mes antic, es el que hi ha en la Biblioteca Reval de Munic, segons l'Obrador y Bennassar, Ms. 610.—Hisp. 67. Cod. chart., s. XIV—268 f. in 4.°—Ex Bibl. Palat.—Ab initio mutilus. Dessunt fere ff. 16.

En altre codix de la metexa Biblioteca, hi ha una copia de la edició impresa (Valencia 1521): Ms. 611.—Hisp. 68. Cod. chart., s. XVII.—365 f. in 4.°—Ex Bibl. Palat.

103.—**Felix, de les maravelles del mon.** Es aquest llibre una exposició filosófica en forma didactico-popular, aont la narració novelesca queda supeditada al fi doctrinal. La séptima part de la obra, la forma el *Libre de les besties* que cap relació té ab el *Felix*. Se creu comunment que'l Beat escrigué'l *Libre de Maravelles*, durant sa primera estada a París (1286-88).

Se trova en la Biblioteca de la Societat Arqueológica Luliana de Palma de Mallorca, en un codix del any 1367 que forma un volúm de 233 f.; y en altre del 1458, formant un volúm de 141 f. a doble columna.

En la Biblioteca Vaticana: Codix del sigle XIV, n.° 9443.

Biblioteca Reval de Munic: Ms. 595.—Hisp. 51. Cod. chart., s. XV, an. 1406.—218 f.

in 2.° max. charta solida.—Ex Bibl. Palat. Altre: Ms. 612.—Hisp. 69. Cod. chart., s. XVII —286 f. in 4.° maj.—Ex Bibl. Palat. Altre hont hi ha una versió italiana d'aquest llibre: Ms. llat. 10601. Chart., s. XVI.—585 f. in 4.°

Biblioteca Ambrosiana de Milan: Ms. Y. 34 inf. Maraviglie di Dio nelle sue creature. (Hispanice ut videtur), es un exemplar complert del *Felix;* sigle XIV.

S'ha publicat l'original catalá, en el tercer tomo de les «Obras de Ramón Lull»—Palma de Mallorca, 1903.

104.—**Libre del orde de cavalleria,** se'l suposa escrit a Mallorca y en la primera época de sa producció literaria (1275). L'original catalá es en un Ms. quatrecentista que fou del colegi de la Sapiencia de Mallorca, se perdé després, trovantlo mes tart en Marian Aguiló que li serví pera ferne la bella edició de 1879, y que avuy ha passat a la Biblioteca del Institut de Estudis catalans, juntament ab tota la llibrería d'ell.

Altre Ms. incomplert posseía en Miquel V. Amer, y ara es a la Biblioteca del Ateneu barceloní.

En la Biblioteca Provincial Balear, hi ha una copia, acompanyada de traducció castellana, feta del P. Pasqual (s. XVIII). Per últim aquest llibre ha sortit a la llum pública juntament ab altres textes lulians en el primer tomo de les obres originals que del Beat ha estampat la Comissió editora Luliana de Palma de Mallorca, 1906.

105.—**De fine,** es un llibre que'l Beat escrigué a Montpeller el mes d'Abril de 1305, pera persuadir que la conversió dels infidels s'ha d'obtenir per medi de la predicació y de la disputa, y ademés que's necessita la conquesta de la terra Santa y demés llocs que foren dels cristians: Comensa: *Cum mundus in malo.* D'aquest llibre ens falta l'original, y la versió llatina mes antiga es la edició de Mallorca: «Libellus de Fine» edit. Palme. Balear., typ. Raphaelis Moya, 1665.—in 8.°

106.—**De acquisitione Terrae Sanctae,** llibre acabat a Montpeller al principi del any 1309 y presentat al papa Climent V.

107.—**Phantasticus** vel **Disputatio Petri et Raymundi.** Es aquest un llibre escrit l'any 1311, aont s'esplica la discussió que tingué 'l Beat ab un clergue anomenat Pere, anant abdós camí de Viena cap al Concili General. Comensa: *Accidit duos homines.*

En el convent de Sant Francesc de Palma de Mallorca hi havía un exemplar de la edició de París de 1499.

108.—**Petitio Raymundi in Concilio generali.** Aquest llibret l'escrigué quan se celebrava el Concili general de Viena, l'any 1311; es el resúm de ses aspiracions y el presentá a n'aquella magna Assamblea.

109.—**Doctrina pueril,** está dedicat aquest llibre al seu fill, y pertany sens cap classe de dupte a la primera época literaria del Beat; per axó se'l suposa escrit a Mallorca l'any 1275.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 609-Hisp. 66. Cod. chart., s. XV.—114 f. in 4.° *Ab inicio scriptura multum evanita.* El text catalá se troba en els folis 1-101.

Altre: Ms. 605.—Hisp. 61. Cod. chart., s. XV.—151 f. in 2.° Manus diversæ.— Ex. Bibl. Palat. Ocupa'ls folis: 78-151.

En la metexa Biblioteca s'hi troba una versió llatina: Ms. llat. 10549. S. XIV-XV-95 f. in 4.°

El text catalá ha sortit a llum en el primer tomo de les obres de Ramón Lull que ha publicat la Comissió editora luliana de Palma de Mallorca, 1906.

110.—**Doctrina del infants.** Aquest llibre trobat pel senyor Obrador en la Biblioteca Ambrosiana de Milan, (Ms. O. 87 sup.) sembla que no té res que veure ab la *Doctrina pueril.* En el foli 67 del Codix, comensa'l text d'aquest llibre y diu axís: «Deu ab ta (sic) suma clemencia e karitat comensam aquest llibre anomenat (sic)

La doctrina dels infants.» Y al foli 76 diu: «Acabada es ab la aiuda de Sant Spirit la doctrina de aquest dictat dells infans, la qual es fort necessaria a saber o mostrar de cor als infans petits per tal ques disponguen a servir e honrar Deu, de manera que puxen e sapien atenyer la fi perque Deus los ha creats. Sia lo nom de nostre Senyor Deu Jhesu Christ beneyt e loat per totes les gents del mon. Amen. Finis.»

Potser aquest es el llibre que ab el títol: *Doctrina alia puerilis parva* nota'l P. Custurer en son Catálec, qual comensament es *Quoniam infideles.*

OBRES MÍSTIQUES

111.—**De natali parvuli Christi-Jesu,** llibre dedicat al rey de Fransa, que'l comensá la nit de Nadal a París y l'acabá en la metexa ciutat pel Janer següent, que corria l'any 1310 de la Encarnació. Comensa: *Da Domine in te credentibus.*

La edició mes antigua es la de París *apud Guidonem Mercatorem* del any 1499, que n'hi havía un exemplar en el convent de Sant Francesc de Mallorca.

112.—**Arbor Philosophiae Amoris,** acabat a París el mes d'Octubre de 1298. El fi y objecte que'n aquest llibre's proposa'l Beat, fou reduir y subjectar el mon a Deu pel modo de amar, já que no ho havía conseguit pel modo de saber. El presenta als Mestres y dexebles de la Sorbona pera que'l corretgissen, proposantse traduirlo al llatí pera oferirlo al rey de Fransa, y en francés pera la reina.

El text original catalá, se troba en un codix del sigle XIV, de 113 folis en pergamí, que pertany al colegi de la Sapiencia de Mallorca; folis 1-49.

En altre codix de principis del sigle XV de 59 folis, de la llibrería de la casa Palou de Comasema; folis 2-53.

En la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. D. 369 inf.), una versió llatina copia de la edició de París de 1516.

El text catalá s'ha publicat ara en el segon tomo de les «Obres de Ramón Lull» recull de la edició de don Jeroni Rosselló. Palma de Mallorca, 1901.

113.—**Flores Amoris et Intelligentiae.** Aquest llibret va dedicat al papa Celestí V y als Cardenals pera que ab amor procurin executar lo que'ls hi demana, que no es altra cosa que Deu sia conegut y estimat de tothom. Fou escrit a Nápols l'any 1294.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 604. —Hisp. 60 Cod. chart., s. XV.—101 f. in 2.° Hic illic laceratus.—Ex Bibli. Palat. En els folis 79-92 hi ha el Libre flors d amors.

114 —**Arbor Philosophiae desideratae.** Está el present llibre dedicat al seu fill, pera que ell y tots els demés s'esforsin en conexer y estimar a Deu. L'escriu per allá l'any 1291 ab gran tristesa perque Deu es tant poc conegut y estimat y tant deshonrat pels homes.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 604. —Hisp. 60. Cod. chart., s. XV.—101 f. in 2.° Hic illic laceratus.—Ex Bibl. Palat. En els folis 1-34 hi ha el llibre *Arbre de Philosophia desiderata.*

En la Biblioteca Ambrosiana de Milan: Ms. Y. 21 sup., manuscrit llatí del sigle xv.

115.—**Libre de oració** que també's titula: **Libre de tredecim orationibus.** Aquest llibret fou escrit a Barcelona l'any 1299 a petició del molt noble senyor en Jaume rey d'Aragó y la molt alta senyora na Blanca sa muller, per apendre de pregar a Deu y d'estimarlo y servirlo aquells que no'n saben.

Vide: Codix del sigle xv, 69 folis pergamí de la Col-lecció de ms. lulians del senyor Rosselló. Falta casi complertament la segona part que es: *De doctrina e art de amar Deu.*

El text original catalá s'ha publicat en el

segon volum de les «Obras de Ramón Lull», editades a Palma de Mallorca, 1901.

116.—**Liber de compendiosa contemplatione,** que comensa: *Cum homo sit creatus,* dedicat a contemplar la divina Trinitat y la Encarnació del Verb; y acaba: *hoc patet bene intuentibus supradicta.* Al final diu: «Aquest llibre, pel qual l'ánima fidel es instruida en contemplar a Deu, recordarlo, entendre'l y estimarlo molt, el comensá Ramon en el mar, navegant desde Mallorca a Sicilia, y l'acabá a la ciutat de Messina pel mes de Maig de 1313 de la Encarnació de nostre senyor Jhesu-Christ.»

117.—**De decem modis contemplandi Deum.** Es aquest un llibret escrit a Paris l'any 1297 y que l'ofereix al claustre de Teologia d'aquella Universitat, demanant que li corretgexi si hi ha algun error, perque'l vol presentar també al nobilissim Senyor Felip rey de Fransa. Comensa: *Ad honorem Dei contendere volumus.*

118.—**De amic e Amat** forma part aquest llibre del *Blanquerna* y es d'un gran valor místic.

En un volúm del sigle XIV de la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. P. 198 sup.) després d'alguns tractats del Beat y en el foli 173 comensa'l capitol *Quomodo Blanquerna librum amici et amati compilavit* y segueix un text sencer, llatí, del *Liber Amici et Amati*, acabant en el fol. 182 v.°

En la Biblioteca Reval de Munic: Ms. llat. 10553. Chart., s. XIV-115 f. in 4.° Altre: Ms. llat. 10525. S. XIV-XV—Fol. men. 53 f.

En el Codix anomenat dominicá, Ms. del sigle XIV de 212 folis y que's guarda en la Biblioteca Provincial de Palma de Mallorca, entre altres hi ha'l text original catalá *De amic e amat*, y el de l'*Art de contemplació*, que també forma part del Blanquerna.

Ara de bell-nou va publicarse el llibre *De amic e amat*, baix el cuidado y direcció del senyor Obrador, en la edició Catalunya, 1904.

119.—**De contemplatione Dei,** que com acabém de dir forma part també del Blanquerna. Vide: Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10655, s. XVII—228 f. petit 8.° folis 158-188.

120.—**Liber de orationibus contemplationibus et intellectus** en el que contempla y explica alguns misteris de la fé católica, escrits segons el P. Pasqual a Mallorca l'any 1275. En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10589. s. XVII —302 f. in 4.° Folis 1-40 *Liber de Orationibus et de amando Deum*, (catalanice) En la Biblioteca Ambrosiana de Milan: Ms. H. 8 inf. folis 79-123 *Libre de oracions e contemplacions del enteniment*, el qual comensa diferent del de la edició de Valencia, segons fa observar el senyor Obrador. Aquesta versió valenciana se trova en la Bibl. Reyal de Munic: Ms. 611.— Hisp. 68. Cod. chart., s. XVII—365 f. in 4.° —Ex Bibl. Palat. en els folis. 348-365.

121.—**Consolació d ermitá,** llibre acabat a Messina l'Agost de 1313; en el Prólec diu: «Anava per una selva en Ramón trist y pensatiu de veure el mon tant agitat sens conexer y estimar a Deu; y com que no's dona un amor intens sens un gran conexement, per axó desitjava que Deu fos molt conegut pel enteniment y molt estimat per la voluntat, perque igualment es digne de ser conegut y estimat.»

Vide: Codix anomenat dominicá. ms. del sigle XIV de 212 f. guardat en la Biblioteca Provincial de Palma de Mallorca.

Altre exemplar catalá formant part d'un manuscrit, en apariencia del sigle XV, en la Biblioteca Ambrosiana de Milan (Ms. H. 8 inf.), que ocupa'ls folis 51-72.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10591. Cod. chart., s. XVII.—465 f. in 4.° en els folis 381-391 *Libre de consolació d ermitá.*

122.—**Liber de laudibus Beatae Virginis Mariae** seu **Libre de Sancta Maria.** Fou escrit, segons se suposa, a Montpeller per'allá l'any 1290, y en estil parábolic en el que hi entren com

interlocutors: la llohansa, la oració, la intenció y un ermitá. Tot ell está consagrat a cantar les llohanses de la Verge Santíssima, confessantla concebuda sens mácula de pecat.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. llat. 10519. S. XV—59 f. En els folis 22—59 text llatí del llibre *de Santa María.*

123.—**Benedicta tu in mulieribus.** Arrivat el Beat a Viena, y en les calendes d'Octubre de 1311, acabá aquest llibre, en el que manifesta que la Verge María es beneida entre totes les dones per raó de vuyt punts o misteris, el primer d'ells es que fou concebuda y nasqué sens mácula de pecat original.

En la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 601—Hisp. 57. Cod. chart., s. XV—53 f. in 2.°—Ex Bibl. Palat.—Laceratus maxime in tribus foliis a fronte.

En la Bibl. Provincial de Palma de Mallorca existeix una copia catalana de dit llibre, feta a mitjans del sigle XVII, d'un codix valenciá de 1335.

124.—**Libre de Proverbis,** compost a Roma, l'any 1296 segons el P. Pasqual y altres bibliófils, y en 1299 conforme'l text de dos antiquíssims codixs, diu el senyor Obrador, que tingué ocasió de veure y compulsar en la Biblioteca veneciana de Sant Marc. El llibre está dividit en tres parts de cent capitols cada una, y cada capitol en vint o mes proverbis, donant un resultat total d'uns 6.000 proverbis.

Son text original encara inédit se conserva en la Biblioteca Reyal de Munic: Ms. 603.—Hisp. 59. Cod. membr., s. XIV.—82 f. in 2.° Ex Bibl. Palat.

Ms. llat. 10547. S. XIV-XV—152 f. text llatí del que se'n han fetes repetides edicions.

125.—**Libre de mill Proverbis,** compostos en 1302 mentres navegava de Xipre cap a Génova. Vide: Codix anomenat dominicá, ms. del sigle XIV de 212 folis, guardat en la Biblioteca Provincial de Palma de Mallorca.

Aquestos han sigut publicats ab una versió llatina a Mallorca l'any 1746, y després recullits ab una traducció castellana pel senyor Rosselló, les quals han sigut reimpreses en el primer volum de les «Obres de Ramón Lull», Palma de Mallorca, 1901.

Nota: No es aquest un Catálec complert dels llibres del Beat Ramón Llull, pero si suficient pera donar un exacte conexement de sa significació teológica, filosófica, literaria y mística; no obstant faltan per avalorar tota la obra del Polígraf mallorquí, ses obres médiques, jurídiques, llibres morals, predicables, obres en vers, etz., etz.

APÉNDIX

APÉNDIX

En els varis processos que s'han incoat per la canonisació del doctor Arcangélic hi constan nombrosos miracles obrats per Deu a intercessió del sant doctor. Veusen aquí alguns:

En el procés del any 1612, foli 655, hi ha la següent deposició del pare fra Ignaci García, provincial de la ordre de Sant Francesc a Mallorca. (1)

«A X de Julio del año MDC digo yo Fray Ignacio García, fraile de San Francisco, que sucedió, y aconteció en mi presencia, y por mano mia el siguiente milagro, por medio de las reliquias del Maestro Raimundo Lull, que son las Quixadas inferiores, las quales se tienen con mucho respeto en la Sagristia de San Francisco de esta Ciudad, y sucedió en esta forma. Saliendo yo ese dia de casa en compañía del P. Fray Matheo Comellas, despues de aver comido, para llevar las reliquias de San Diego á vna casa de vna enferma, dixe al Padre Comellas tomasemos tambien las reliquias del Santo Maestro Raimundo Lullio, y asi las tomè, y me las puse en la manga: llegamos á casa la enferma, que se llamava Augustina, en el peso de la paja, y estando el Padre dentro del aposento con la enferma, y con las reliquias de San Diego, y yo fuera en una pieça anterior, con las reliquias del Doctor Iluminado, vino vna muger moza de edad, segun yo pude juzgar, de treinta años, en compañia de otra vieja: y quando entraron vi que la

(1) Vide en les *Disertaciones históricas,* del P. Jaume Custurer, jesuita, Dist. I, cap. 5. Ell extreu la relació d'aquestos miracles del Procés original català, no haventlo pogut usufructuar nosaltres aprofitem la autorisada versió del sabi jesuita.

joven no hablava: pedi á la vieja, que tenia aquella muger? y dixome la vieja que estava muda, y que le avia tocado perlesia en la parte izquierda, y lengua, y asi estava manca de la mano, y braço izquierdo. Pidi qual avia sido la causa, y dixome la vieja, que aquella joven avia sido casada con vn Marinero, y que aviendose ido su marido, le cautivaron los Moros, y trataron de bolverla á casar pensando que su marido havia muerto; y asi con esta causa, dando licencia la Iglesia, se casó con otro *(pasarian sin duda competentes diligencias, y pruebas qve saldrian falsas, como ha acontecido no sola vna vez).* Sucedió, que vn dia el primer marido desembarcó en el muelle, y siendo avisada dicha joven, con el sentimiento, que tuvo tan grande, la tocó gota, y assi quedó de la manera sobredicha. Yo entonces dixe, que tuviese mucha devocion al glorioso Raimundo Lullio, y que adorase, con mucha reverencia y devocion las dichas reliquias que yo trahia, y que tenía confiança cobraria salud. Hizole dicha joven, y al instante, que se puso la reliquia á la boca habló; y yo vista tan grande obra, le hize tocar la mano, y braço y tambien (aviendo ocho meses que estava con aquel trabajo) alargó el braço, y movió la mano: y para asegurarme del hecho la dixe apretase, y estrechase la mano: hizolo, y asi conoci que estaua tan buena, y tan sana como las demas; y eso vieron todos los circunstantes, y asi lo firmo, y afirmaré, etc. Fray Ignacio Garcia, *De este suceso ay otro testigo en el processo del año 1607, el qual conocia la muger, á quien sucedió, y se halló presente en el caso.*

§. XIII. *En el fólio 241, del processo del año 1612, dize vn testigo.* A mi en particular me ha sucedido aurà cerca de dos años, que me sobrevino vna enfermedad gravisima de calenturas, aviendo me desauciado los medicos por no tener ninguna esperança de mi salud: y yo ya no tenia sentido alguno; hizieron venir la vncion, y quando llegó, me huvieron ya cubierto la cara, teniendome por difunto, y viniendo mi cuñado el Reverendo Padre Fray Pedro Estevan, entónces Comendador de la Merced de esta Ciudad de Mallorca, me descubrió, y pasandome la mano por el pecho, halló que yo aun no avia muerto; porque palpitava el coraçon. Hizo bolver la vncion,

que avian despedido, pensando que yo ya avia muerto; y el dia siguiente aviendo buelto en mi vn poquito, pude hablar, y pensé en los milagros, que es servido el Sr. obrar por medio de las Quixadas del glorioso Martyr Ramon Luli: teniendo muy grande devocion, y confiança, pidi con grande instançia me hizieran traher las Quixadas del glorioso Santo, y asi dos Padres del Orden de San Francisco me traxeron dichas Quixadas de dicho Santo, las quales yo con grande devocion adoré, y besé; y pasáronmelas por la cabeça, y tuviéronmelas encima cerca dvna hora: antes que me las quitasen de encima me cogió vn incendio en el corazon, y por todo el cuerpo, y en aquel mismo instante me hallé, y senti tan bueno, y curado como estoy el dia de oy: y me huviera luego levantado de la cama, si me lo hubieran permitido: y asi entiendo yo verdaderamente, y siempre desde aquel punto he creido, y entendido sin ningun genero de duda, que fue milagro, y maravilla, que Dios Nuestro Señor fue servido obrar conmigo (aunque indigno) por intercession, y medio de dicho glorioso Martir Raimundo Lullio; por razon de la qual merced, y beneficio le he quedado muy aficionado, y devoto, y lo seré todos los dias de mi vida. *De ese suceso ay otro testigo en el mesmo proceso fol. 243.*

§. XIV. *En el fol. 279 Dize Doña Isabel Cotoner muger de Don Juan Forteza:* Habrá cerca 4 años, que cogió mal á vna niña hija mia, que ahora el dia de oy tendrá cerca 11 años de edad; y el mal fue de calenturas muy terribles, y continuas; y tenia ya la lengua muy negra, y todos los médicos que la visitavan (que eran los Doctores Estevan, Santandreu, y Llebrés) formaban muy mal juizio, pareciéndoles, que no se levantaria de dicha enfermedad, y sabiendo yo las maravillas, y milagros que suceden en Mallorca por medio de las Quixadas del Bienaventurado Raimundo Lullio, embié por ellas, y luego las traxeron dos Frayles, juntamente con otra reliquia del glorioso San Diego, y pusieron sobre la muchacha las reliquias, esto es las del glorioso San Diego sobre el pecho, y las Quixadas del Bienaventurado, y glorioso Martir Raimundo Lullio, se las pusieron en el cuello: y en este tiempo dicha niña dormia, y vn rato despues se llevaron dichas reliquias: y desper-

tando la muchacha gritó diziendo, que me han puesto acá (señalando al cuello) denme de comer, que yo estoy buena, no tengo mal, yo quiero levantarme, denme pernil: y á grandes vozes de alegria dezia: Señora Madre, yo estoy buena, yo quiero levantarme, no tengo mal alguno, denme de comer pernil; en efecto quedó milagrosamente curada, y desde aquel instante no tuvo mal ninguno, y le duró muchos dias, que aun tenia la lengua negra sin tener mal alguno, y todos entendimos fue milagro y obrar de Dios nuestro Señor para honrar al dicho glorioso Martir Raimundo Lullio; pues la niña señalava el cuello donde se le habia aplicado la reliquia del Martir Raimundo Lull. Y en el mismo tiempo teniendo muy malo al dicho Señor Don Juan mi marido de vnas calenturas muy fuertes con pintas, enfermedad, de que morian muchos en aquel tiempo, puestas dichas Quixadas sobre dicho mi marido, y aviéndolas adorado curó de la enfermedad; pero huvo menester dias á cobrar salud, y no curó con aquella promptitud, y maravilla, que curó dicha muchacha, y asi todos los de casa, y yo entendimos que el aver cobrado salud la niña, fue por intercesion de dicho Martir Raimundo Lullio y por medio de sus reliquias, y desde entonces le avemos tenido y tenemos muy grande devocion; mas no tanta como tenemos obligacion. Y es asi, que quando aplicaron las Quixadas de dicho Santo al cuello de la niña, y despues al Señor Don Juan, yo prometí con la mayor devoción, que pude, que si alcansavan salud yo daria cincuenta libras para la canonizacion de dicho Santo.

§. XV. *En el fol. 300 dize otra persona.* Tambien me aconteció á mi el año pasado de 1612 que aviendome dado vn grandísimo dolor de muelas, de suerte que todas las de la parte drecha, y la quixada me davan grande pena, de modo que no podia abrir la boca, ni descansar de dia ni de noche, el cual mal avia ya muchos dias, que padecia, y estando el dolor en su fuerça, me dixo Bartolomé Reus mi marido, que fuese á casa Mossen Antonio Roig Cirujano para que me arrancase la muela, que me causava el dolor; y yo acordándome de las maravillas, y mercedes, que otras personas alcançavan, fui á San Francisco, y pidi me hiziesen merced de sacar las Quixadas del

dicho Martir Raimundo Lullio, y en efecto me las sacaron, y yo las adoré, y aquel mesmo instante milagrosamente me cesó el mal, quedando sin ningún genero de dolor, y con muy grande alegria me bolvi a mi casa, y desde entonces le tengo muy grande devoción, y en cuaquier trabajo que tengo luego procuro la intercesion de dicho Santo; y asi yo no tengo duda, que dicha cura fué obra del Cielo, alcanzada por las reliquias de dicho Santo; porque la naturaleza con tal brevedad no podia aligerarme, y quitarme el mal. *Deste suceso ay otro testigo en el fol. 291, y otro en el fol. 325.*

§. XVI. *Otra persona en el fol. 319, díze:* Aviendome dado vn grandisimo dolor de cabeça, y muelas, de suerte que no podia hallar ningun remedio, ni consuelo, y por espacio de quatro, ó cinco dias iendose aumentando este dolor, asi de la cabeça como de las quixadas, que se me hizieron immobles, y no podia comer de ninguna suerte, pensando verdaderamente que avia de morir de aquel mal, y acordándome yo de las maravillas, que por tal medio suceden en otros enfermos, y tambien de averme dicho Fray Ferregut del Orden de San Francisco mi cuñado, quando algunas vezes me dava el dolor de quixadas, y muelas (del qual era yo muy perseguida) que fuesse á San Francisco, y él me haria sacar las Quixadas de dicho glorioso Raimundo Lullio, y las adorase y seria muy posible quedase libre de semejante dolor: y asi en esta ocasion de tan grande mal, estando yo en la cama, de suerte que no tenia fuerças para ir á San Francisco para dicho efecto, pidi me hiziesen merced de traer dichas Quixadas, las quales me traxo vn Padre de dicha Religion en compañia de Fray Ferragut mi cuñado, y las adoré y tuve cerca media hora, y desde el primer instante, que adoré y tuve dicha santa reliquia ya començé á sentir en mi vna alegria grandisima, y si bien antes pensava verdaderamente morir de aquel terrible dolor, entonces ya tuve vna grande confiança, conociendo en mi desde aquel instante, que el mal me dexava, como en efecto, antes que se huviesen llevado dichas Quixadas me hallé sana del todo, y sin ningun mal, y ya abri la boca y pude comer sin impedimento alguno; y viendo esa singular merced, que

el Santo me avia hecho por medio de la intercesion, y reliquias de dicho glorioso Martir Raimundo Lullio, el dia siguiente por la mañana fui á San Francisco á visitar la capilla donde está el Santo Cuerpo, y reliquias de dicho glorioso Martir Raimundo Lullio, haziendo gracias á nuestro Señor, y al dicho Santo por el beneficio, y merced que avia recibido y hize dezir allá vna misa, y quando iva por la calle á dicha Iglesia, encontré la Señora muger de Mossen Andres Palou, que es mi vezina, y avia venido la noche antecedente á visitarme en casa, y se halló presente quando me traxeron dichas Quixadas, y viendome dixo: Iesus vos sois aquella de la noche pasada, y ya andais por acá? es posible! dando señales de grande admiracion, y yo la dixe: posible es, pues el Señor me ha aiudado por medio del glorioso Raimundo Lullio, y asi la dexé é hize mi camino como tengo dicho: y en esta maravilla, que el Señor fue servido por su misericordia obrar en mi, yo no he tenido dificultad, ni duda alguna, que no fuese obra del Señor, y milagrosa porque verdadermente no podia naturaleza obrar por sus fuerças tal cosa con aquella promptitud. *En el fol. 326 ay otro testigo desto suceso, que hablando del estado en que estava la enferma, dize* estava en la cama de vn grandisima dolor de quixadas, y no me acuerdo si tenia otra especie de mal bien sé que era piedad verla, con la mexilla toda inchada, y á penas podia hablár, ni podia comer con las quixadas immobles; *ay tambien otro testigo del mismo suceso en el fol. 326.*

§. XVII. *En el fol. 256 dize otro testigo.* Cumpliranse dos años el verano siguiente, que cerca las fiestas de Pentecostés se me hizo vn tumor interno con tanta vehemencia de calentura continua, que llegué á estar del todo desauciado de todos los médicos estando ya á lo vltimo con la mortaja aparejada (segun me dijo despues mi mujer sin ninguna esperança de vida) yo en esta ocasión de tan precisa necesidad, acordándome de tantos milagros, como había oído referir se hazian en Mallorca por intercesión del dicho bienaventurado Martir Raimundo Lullio pidi me traxesen las Quixadas del Santo, que acostumbravan llevar á los enfermos de esta Ciudad: y estava ya entonces con vn crucifixo en las

manos pidiéndole misericordia: y los de casa me hizieron traer las Quixadas, las cuales traxeron el Padre F. Pisá, y vn compañero suio Religioso de San Francisco, y aviendo llegado estos tomé las dichas Quixadas y con muy grande devoción las adoré, y besé, y las tuve cerca de media hora, segun creo, poco más ó menos; porque yo entonces á penas estava en mi, y quando tenía dichas Quixadas apretadas á mi rostro sentía vn grande consuelo interior, y se me excitó muy grande devoción, y confiança, que dicho glorioso Santo me ayudaria; y estando con esta esperança con que dichos Religiosos se llevaron las Quixadas de dicho Santo, porque no la quisieron dexar, me adormeci vn poco; y despertándome vi vna figura del glorioso San Raimundo Lullio, que estava arrodillada con las dos manos juntas, y yo visto esto me bolvi á cubrir la cabeça, y en vn instante me bolvi á descubrir, y ya no vi al dicho glorioso Santo, y quedé con tanta firmeza en mi, que dixe á los circunstantes, que yo curaria, que no moriria de aquella enfermedad, que fuesen á dormir, que no me velasen, y en efecto desde aquel instante me hallé ya con grande mejoria: y es para mi cosa muy cierta, que aver yo cobrado la salud y quedado con vida de aquella tan grande enfermedad, no fue por obra de remedios humanos, sino por voluntad de Dios nuestro Señor, que por intercesion, y presentacion de dicho glorioso Martir Raimundo Lullio, me quizo dar la salud, y vida de la qual merced hice muchas gracias á Dios Nuestro Señor, y al dicho glorioso Santo; y continuamente le invoco en cualesquiera trabajos me sucedan, y le tengo muy grande devocion de entonces acá: y conozco en mi, que no le tengo tanta, ni hago lo que devo por tal merced: y assi pasa en verdad por el juramento, etc, *deste sucesso ay otro teetigo en el fol. 258.*

§. XVIII. *En el fol. 287, dize otro testigo:* Aurá cosa de tres años, que vn hijo mio pequeño de edad de vn año estuvo tan al cabo de vna fiebre espalmatica, que creiendo mi muger era ya muerto, me dixo llorando, le santiguase, y le diese la bendicion con la señal de la cruz, como á cuerpo ya difunto: y mirándole el rostro crehi tambien, que estava muerto, y le hize el señal de la cruz. De alli á vn

poco respiró el niño, teniendo los ojos cerrados, y hundidos, y llenos de suciedad tres dias avia. Yo entonces acordándome de los milagros, que se cuentan obra nuestro Señor por intercesion de dicho Dotor Raimundo, resolvi encomendarle á él y para eso me fui á su Santo Sepulcro, que está en San Francisco; y arrodillado con la maior devocion, que pude, le hize mi oracion. De alli me fui al Padre Guardian de dicho Convento, y le supliqué me hiziese favor de mandar algun Religioso, llevase á mi casa las Quixadas del glorioso Martir Raimundo. Concediómelo, y diziendome el Religioso, que las avia de llevar, si queria yo que tomase la reliquia de San Diego, le respondi, que me traxera solamente la de Raimundo Lullio. Tomola el Religioso, y todos juntos llegamos á mi casa donde hallamos el niño de la mesma manera que yo le avia dexado, sin hazer movimiento alguno. Aplicole el Religioso las Quixadas sobre el cuerpo, y dixo la oracion, que acostumbrava dezir á esse efecto: y en el mismo punto, que se le aplicó la reliquia empeçó el niño á hazer extremos, y moverse de manera que con el movimiento del cuerpo hazia apartar las Quixadas, que tenia encima. Acabada la oracion dió el Religioso á adorar la reliquia al enfermo, y á los demas, que estábamos presentes y se fue. Apenas avia salido el Religioso de mi casa, cuando el niño abrió los ojos con la vista muy clara, como si no huviera tenido suciedad alguna en los ojos, y quedó muy alegre, con grande consuelo de todos, y dentro dos dias estuvo enteramente sano, y el dia de oy vive con la mesma salud, la qual merced y maravilla su madre y todos indubitablemente entendimos nos la hizo Dios nuestro Señor por intercesion de dicho glorioso Santo.

§. XIX. *En el fol. 118 depone el Reverendo Padre Presentado Fray Burtholome Bramona de el Orden de nuestra Señora de la Merced en esta forma.* Estando el Padre Frai Pedro Estevan, gravemente enfermo de calentura continua, por relacion del Dotor Ferragut, y del Dotor Estevan, que le visitavan, me advirtieron le hiziesse hazer lo que dispone la Religion hagan sus subditos en el vltimo tranze añadiendome de palabra, que no les quedava

esperança alguna de su salud, y vida; y aviendo ido á casa del enfermo le hallé con vna gran modorra, y estando en dicho aposento, llegó un Religioso de San Francisco llamado Frai Alexos, que acostumbrava llevar á los enfermos, y devotos las reliquias de dicho Dotor, y Martir Raimundo Lullio, y assi traxo dicho Religioso de San Francisco las Quixadas de dicho Santo Martir, y pasándolas por sobre la cabeça del enfermo, le dixo gritando, que invocasse al dicho Martir Raimundo Lullio, y confiasse cobraria la salud. Conoci yo, y conocieron todos los circunstantes por las señales exteriores de el enfermo, que le invocaba de coraçon, y con gran devocion, y el mismo dia conocimos, y vimos en él vna mejoria grande, teniendo todos por cierto, que por intercession de dicho Martir Raimundo Lull cobraria salud, y en efecto dentro breves dias passeó por la presente Ciudad.

§. XX. *En el fol. 220, dize otro testigo medico de profession:* A vna Señora estando enferma de calentura continua, ardiente, y pestilençial, con complicacion de efectos, tan al cabo, que otro medico y yo la dimos por desauciada y muerta, y en efecto estuve vno, ú dos dias sin irla á visitar pensando auria ya muerto, pero como bolviesse despues á su casa, la encontré tan notablemente mejor, que me pareció cosa de el Cielo. Pregunté la causa, y me respondió, que aviendole traido la reliquia de las Quixadas de dicho glorioso Santo Martir experimentó notable, y subita mejoria, y dentro breves dias estuvo sana, y buena, y oi vive, y semejantes casos á este (*añade el mesmo*) cada dia, y de ordinario los voi advirtiendo en nuestra Ciudad, y Reino.

§. XXI. *En el fol. 239, dize otro testigo, aurá como doze años que* me hallava malo de calenturas, y con gran dolor de cabeça. Hizieronme caridad los Padres de San Francisco de traerme las Quixadas del Bienaventurado, y glorioso Martir Raimundo Lullio, y aviendolas adorado, y puesto sobre mi cabeça en el mismo instante se me fue el dolor, que en ella tenia, y juntamente senti grande alivio en la calentura, que era mui fuerte, é indicava avia de durar mucho tiempo. Pero desde que tuve sobre

mi aquella reliquia, se fue disminuyendo, y dentro breves dias quedé del todo sano.

§. XXII. *En el fol. 150, dize otro persona:* Aurá cosa de tres años, que pocos dias antes de la Asencion de nuestro Señor mal parió, mi mujer, y le sobrevino vn gran fluxo de sangre. Aplicaronsele diferentes medicinas, pero sin alivio, ni remedio alguno. Finalmente davala ya por muerta, y la comadre tambien desesperava de su vida, quando al dia septimo, acordándonos en mi casa de los prodigios, que obra Dios por medio de las reliquias del glorioso Martir Raimundo, dicha mi muger, las pidió con grande instancia, y solicitud. Traxeronlas los Religiosos de San Francisco, y ella las adoró, y se encomendó mui de veras al Santo: dexaronselas sobre el cuerpo cerca de vn quarto de hora, y desde aquel punto empeçó á hallarse mejor, y con gran brevedad dentro mui pocos dias cobró entera salud sin aver padecido mas semejante accidente. Y verdaderamente entendimos todos, assi los de mi casa, como otros vezinos, y parientes, que dicha salud avia sido obra del cielo, y que Dios la avia obrado por intercession del glorioso Santo, para socorrer á nuestra necessidad. De entonces acá le somos mui devotos, y muy á menudo vamos á visitar su capilla para implorar su favor. *De este caso ay otro testigo en el fol. 251.*

§. XXIII. *En el fol. 253. Dize otro testigo.* Fue servido nuestro Señor de obrar en mi vn mui particular milagro para gloria suia, y honra del glorioso Martir Raimundo Lullio, el qual avrá cerca de 5 años, que me aconteció; porque estando sentado á la mesa para comer, me acometió vn furioso mal de costado, y sin poder comer, me hubieron de llevar á la cama: llamaron luego Medicos, y Cirujanos, y procuraron aplicarme los remedios, y medicinas, que les parecieron mas convenientes; pero sin provecho, aumetandose siempre por momentos el mal, que me tenia en vn continuo grito de dia, y de noche sin dexarme reposar, ni hallar algun alivio. Acordeme de las maravillas, que Dios se sirve obrar por medio de las Quixadas del glorioso Santo Martir Raimundo Lullio, pidi á gritos, y con grandes instancias me

las traxesen, confiando que él me aiudaria, y daria remedio con su intercession, pues con los que me aplicavan los Medicos no avia alivio para mi. Traxeronmelas, y avia ya cerca de cinco dias que no tenia reposo alguno, ni podia dormir: y llegando con ellas el P. F. Juan Bautista Mesquida del Orden de S. Francisco me las aplicó al rostro, y yo las bezé, y adoré: dexolas estar sobre mi, y al punto senti en mi alivio, y remedio, y subitamente me quedé dormido. Desperté de alli á mui buen rato, y llamé la gente de mi casa (que viendo que yo dormia se avia salido de mi aposento) pidiles donde estava el Padre F. Mesquida, respondieronme que se avia ido y se avia llevado juntamente las Quixadas, y yo sintiendome sin dolor alguno, ni genero de mal (menos algun poco de cansancio, que me quedava de aver padecido tan largo tiempo aquel gran dolor de costado, sin poder dormir) dixe: el P. Mesquida se ha llevado mi mal y me hallo bueno, y sano sin algun genero de dolor; como en efecto, era verdad; y assi yo, y todos los presentes entendimos ciertamente, y sin duda alguna, que mi curacion avia sido obra del Cielo, por intercesion del glorioso Martir Raimundo, á quien he quedado mui devoto, y aficionado, aunque no lo soy tanto como tengo obligacion por tan señalado favor.

§. XXIV. *En el fol. 255, dize otro:* El mes de Deziembre passado hizo dos años, que estando yo enfermo en la cama de calenturas mui fuertes, y continuo dolor de cabeça despues de muchos remedios humanos me hallé sin algun alivio. Refiriéronme muchos de los milagros, que por medio del Santo *(hablan del Beato Raymundo)* se obravan, y me movi á gran devocion, y confiança de que el me ayudaria. Pidi me traxessen sus Quixadas, y luego vino con ellas un Religioso de S. Francisco, que sino me engaño, se llamava Fray Costa. Aplicomelas á la frente, y aviendolas yo adorado, luego al mismo instante senti en mi mui grande mejoria, y dentro mui poco tiempo estuve bueno del todo, creiendo ciertamente avia conseguido por su intercession la salud, pues como tengo dicho ningun medicamento, ordenado por los Medicos me aprovechava, ni dava alivio.

§. XXV. *En el fol. 169 dize otro testigo:* Haze cinco años que mi Hermano Pedro Iorge, que entonces de cerca vn año de edad... enfermó de calenturas graves, y vehementes, y entre otros accidentes le cogió una convulsion, y pasmo en los braços, y manos, que se los bolvió azia atras sin poderse valer el niño de los braços, ni manos, que de ordinario le temblavan; y acudiendo á las Quixadas del glorioso Martir Raimundo Lull; al tiempo, que entraron por el aposento, en que estava el niño enfermo (porque se las traxeron dos Religiosos de S. Francisco) acercando las Quixadas al niño para hazerselas adorar, bolvió al instante el niño los braços, lo qual antes no podia hazer por causa del dicho accidente, y tomó con las manos las reliquias, esto es las Quixadas de Raimundo Lullio, y las manos curando de la convulsion en el mesmo instante subitamente, y despues de la otra enfermedad dentro pocos dias, y vivió, y de todos los circunstantes ninguno huvo, que no lo tuviesse por milagro, dando grandes alabanças á Dios nuestro Señor, y á dicho Santo. *En el fol. 22 del processo del año 1605, dize vna Religiosa del Monasterio de San Geronimo.* Yo era Monja de dicho Monasterio quando tomó la apoplexia á Sor Honofre Bonepart *(de esta enfermedad dize otra Religiosa, que el Medico, que la fue á visitar dixo, que era apoplexia. y que no avia remedio para que viviera la enferma)* de la qual estuvo sin habla, hasta que le pusieron las Quixadas del Maestro Raimundo sobre su cuerpo, cosa de nueve años hará el dia de Santa Anna, aviendole dado el accidente el dia antecedente; y hallandome yo en su aposento cerca de tres horas despues de puesto el Sol dixo: vn rato he dormido, y me hallo mejor, y la causa son las Quixadas del Maestro Raimundo. Admiramonos nosotras mucho, porque ella no estava en su juicio ni estava en si, quando le pusieron sobre su cuerpo las Quixadas, con que al instante yo fui á despertar todas las monjas, y con mucha devocion dimos gracias á nuestro Señor, y fuimos á su celda, y la hallamos sana; vivió algunos años con salud, y despues murió lo qual nesotros entendimos fue milagro que nuestro Señor obró por intercession del Maestro Raimundo. *Deste caso ay otros testigos en el mesmo processo. En cuyo fol. 19, afirma otra muger,*

que con la aplicacion de las Quixadas. y vna missa, que hizo dezir, quedó sana, y buena de un grande dolor de muelas, que la afligia. Sin estos, que avemos referido ay otros muchos sucessos de otras personas, que han curado de varias enfermedades con la adoracion de la mesma sagrada reliquia.

GOIGS

A LLAHOR DEL INVICTE MÁRTIR DE CHRISTO

BEATO RAMÓN LULL

Copia literal d'un exemplar del sigle XVIII

Fassém be a la Causa-Pia
del Sant Mallorquí major
de la Fé gran defensor,
y defensor de María.

—

Convertit ja vos, Ramon,
a la Divina *Bondat*,
havent los pecats plorat,
y dexat pompas del món:
Demostrarse vos solía
Crucificat el Señor, *etc.*

—

Ab anseza charitat
desitjáveu conseguir
medi, pera convertir
a la Fé la ceguedat:
Estant ab esta agonía
vos illuminá el Señor, *etc.*

—

La mata escrita ha dexat
Deu per mostrar que es divina
la vostra infusa doctrina,
quedant vos tot admirat:
Y per mostrar quant volía
aquest portento, y favor,
vos va fer son defensor. *etc.*

—

Vostros llibres adorava
un Angel parlant ab vos,
y ab son Infant gloriós
Maria vos consolava:
En extasis vos tenía
de los dos tan gran favor, *etc.*

—

Molt treballareu, Ramon,
incitant los Christians
a convertir los Pagans
de totas las parts del mon:
Per tal fi fundar volía
Collegis vostron fervor, *etc.*

—

Volia Ramon fundar
un Orde noble de guerra
per cobrar la Santa Terra,
y lo demés conquistar:
El vostro sant zel volia,
un rebaño y un Pastor, *etc.*

—

En Tunis los Moros perros
vos varen molt maltractar
y també vareu estar
en prezó lligat ab ferros:
Molts d'aquells a la Fé pia
convertireu ab valor, *etc.*

—

En altre presó tancat
sens menjar catorze dias
del zel del Profeta Elias
el Cel vos ha alimentat:
Despues ab gran tirania
açotaren ab furor,
de la Fe al gran defensor, *etc.*

—

Setanta Filosops vells
evidentment concluíreu,
y a la Fé convertíreu
a molts juntament ab ells:

Sou de tota la Turquia
Apostol de gran valor, *etc.*

—

Mallorca el ser vos ha dat,
el Cel la Sabiduria,
el Martiri la Bugia,
el Rey la Universitat:
Y de aquesta Hierarquia
vos ha fet Mestre major, *etc.*

—

Fonch per virtut Celestial
en vostra Patria quedar
el vostre cos, per obrar
miracles curant tot mal:
De estos obrau cada dia
fentvos Christo aquest honor,
perque sou son defensor, *etc.*

—

Ramon, sempre guardaunos
los camps, terras, bestiars,
las viñas, los olivars,
los blats, y demés llevors:
Y aquest favor sempre sia
de Deu a Gloria major, *etc.*

—

Cantém puys ab alegría,
que el Sant Mallorquí Major
es de la Fé defensor,
y defensor de María.

℣. *Ora pro nobis Beate Raymunde.*

℟. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS

Deus, qui pro mundi hujus tenebris illustrandis Beatum Raymundum Martirem tuum doctrina mirabili, tuæ sapientiæ illustrasti: præsta Ecclesiæ tuæ, ut ejus illustrata doctrinis, propulsis erroribus, et tenebris vitiorum per viam virtutis incedat, et ad te memorandum, intelligendum, et amandum convalescat, et pro nobis sit intelligentiæ, sapientiæ, scientiæ, atque eloquentiæ perpetuus intercessor. Per Dominum, etc.

GOIGS

EN LLAHOR DEL ARCANGÉLICH DOCTOR

LO BEAT RAMÓN LLULL

Compost ara de poc pél entés filólec y devot luliá
D. Joan Bta. Batlle, llibreter.

Qui vulgui viure ab l'amor
de Jesús Crucificat,
prenga per son advocat
al Arcangélich Doctor.

—

Noble terra catalana
ne pots estar ben joyosa
d'haver donat exa rosa
a Mallorca ta germana.
Estoja Palma eix tresor
que lo bon Deu t'ha enviat,
prenent per ton advocat
al Arcangélich Doctor.

—

La vida del gran Ramón
no fóu en sa joventut
un espill clar de virtut
com freturava lo mon;
mes, d'un desengany l'ardor
dexál del tot trasmudat;
prengám per nostre advocat
al Arcangélich Doctor.

—

Dèu anys passá en l'asceteri
de Randa, lloch sens igual,
per fondre en plena fornal
aquell cor fet un psalteri,

per llohar al Redemptor
de tota la humanitat.
Prengám per nostre advocat
al Arcangélich Doctor.

—

¡Oh Jesús, mon dolç Senyor!
del amor que us corprenía,
dihèume, ¿còm ho faría
per xuclar-ne la dolçor?
D'aqueix diálech d'amor
n'exí l'Amich y l'Amat.
Prengám per nostre advocat
al Arcangélich Doctor.

—

Fos ja son cor en eix foch,
encendre als altres volía,
y estudiava y escrivía,
essent la pedra de toch
que lo Diví Salvador
a aquesta terra ha enviat.
Prengám per nostre advocat
al Arcangélich Doctor.

—

Una Gran Art meditàu
hont puga tota criatura
trobar de Deu la dolçura
y del cor l'eterna pau.
L'*Ars Magna* n'es la clau d'or
que pren vostre apostolat.
Prengám per nostre advocat
al Arcangélich Doctor.

Roma, Génova y París
de vostre zel son penyora,
són lo centre ahont s'arbora
de vostra ciencia l'encís.
Mes no-n queda vostre cor
a tot plêr assedegat.
Prengám per nostre advocat
al Arcangélich Doctor.

Veyent que no-n treyau rès
dels pobles occidentals,
vol convertí als orientals
vostre cor d'amor encés,
y aprenèu com bon pastor
llur llenga per esse is grat.
Prengám per nostre advocat
al Arcangélich Doctor.

A Bugia us encamina
la mà del Omnipotent
pera convertir la gent
que la lley d'Islam domina.
Fèu prodigis de valor
que l'infern han capgirat.
Prengám per nostre advocat
al Arcangélich Doctor.

Vostre zel es sense mida,
vostra empenta tot ho aterra,
fent reflorir exa terra
al escalf de nova vida.
Essent tal vostre fervor
que moriu apedregat.
Prengám per nostre advocat
al Arcangelich Doctor.

Qui vulga viure ab l'amor
de Jesús Crucificat,
prenga per son advocat
al Arcangélich Doctor.

℣. *Ora pro nobis Beate Raymunde.*

℟. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS

Deus, qui pro mundi hujus tenebris illustrandis Beatum Raymundum Martyrem tuum doctrina mirabili, tuæ sapientiæ illustrasti: præsta Ecclesiæ tuæ, ut ejus illustrata doctrinis, propulsis erroribus, et tenebris vitiorum per viam virtutis incedat, et ad te memorandum, intelligendum, et amandum convalescat, et pro nobis sit intelligentiæ, sapientiæ, scientiæ, atque eloquentiæ perpetuus intercessor. Per Dominum, etc.

Aquesta obra fou acabada d'estampar
a Igualada en l'establiment tipo-
gráfic d'en Nicolau Poncell,
l'endemá de la festa de la
Puríssima Concepció
de María del
any de gra-
cia 1911

: OBRES DEL METEIX AUTOR :

Monografía histórica del Castell de Cabrera y poble de Vallbona en el Penadés

Se ven en les principals llibreries al preu de 2 ptes. Dipositari: *Joan Bta. Batlle*, L'Arxiu, carrer de la Argenteria, 66.-Barcelona

EN PREPARACIÓ:

Historia del Lulisme

Bibliografía Luliana

Obra definitiva per conexer les doctrines lulianes:

El sistema científico luliano.—Ars Magna, exposición y crítica por *Don Salvador Bové, Pbro.* Licenciado en Sagrada Teología.

Se ven a 10 pessetes en totes les llibreríes.

Proximament sortirá a Mallorca: **Santo Tomás de Aquino y el descenso del entendimiento.** Y a Lovaina (Bruselas) **Cosmologie Lulliene ou Psychologie des êtres minéraux.**

Abdues obres son la moderna visió del lulisme, sortides de la feconda ploma del *M. I. Dr. D. Salvador Bové,* canonge magistral de la Seu d'Urgell.

LIBROS PETRO BARCELONA

B
765
L84A87

Avinyó, Joan
El terciari francescá
Beat Ramón Llull [l. ed.]

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 09 11 10 001 4